МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ДЕРЖАВНИЙ УНІВЕРСИТЕТ «ЖИТОМИРСЬКА ПОЛІТЕХНІКА»

Кваліфікаційна наукова праця
на правах рукопису

КОЛОСОВСЬКА ІРИНА ІГОРІВНА

УДК 35.08:316.42(477)

ДИСЕРТАЦІЯ

МЕХАНІЗМИ ФОРМУВАННЯ, РОЗВИТКУ ТА ПОШИРЕННЯ СОЦІАЛЬНОЇ КОНЦЕПЦІЇ ПУБЛІЧНОГО УПРАВЛІННЯ

Спеціальність 25.00.02 – механізми державного управління
25 – державне управління

Подається на здобуття наукового ступеня
доктора наук з державного управління

Дисертація містить результати власних досліджень. Використання ідей, результатів і текстів інших авторів мають посилання на відповідне джерело
_____ І. І. Колосовська

Науковий консультант:
Руденко Ольга Мстиславівна,
доктор наук з державного управління, професор

Житомир – 2025

АНОТАЦІЯ

Колосовська І. І. Механізми формування, розвитку та поширення соціальної концепції публічного управління. – Кваліфікаційна наукова праця на правах рукопису.

Дисертація на здобуття наукового ступеня доктора наук з державного управління за спеціальністю 25.00.02 – механізми державного управління. – Державний університет «Житомирська політехніка». – Житомир, 2025.

Дисертаційна робота спрямована на розв'язання комплексної наукової проблеми – обґрунтування теоретико-методологічних засад формування, розвитку та поширення соціальної концепції публічного управління та розроблення на цій основі науково-прикладних рекомендацій щодо адаптивних механізмів модернізації публічного управління в контексті соціально орієнтованого сталого розвитку України. Актуальність зазначеної проблеми зумовлена, по-перше, інтенсивним та багатовимірним розвитком сучасних суспільно-політичних процесів, що спричиняє істотні соціальні деформації; по-друге, необхідністю переосмислення соціальної функції держави в умовах війни та умовах криз; по-третє, потребою формування ефективних стратегій адресної соціальної підтримки з метою забезпечення соціальної стійкості, згуртованості та безпеки. У цьому контексті особливої актуальності набуває необхідність всебічного та глибокого реформування системи публічного управління, модернізації соціальної сфери з акцентом на вдосконалення функціонування ключових суспільних інститутів, таких як соціальний захист, зайнятість, охорони здоров'я, освіта. Об'єктом дослідження виступають процеси формування і реалізації державної соціальної політики України; предметом – механізми формування, розвитку та поширення соціальної концепції публічного управління.

У дисертації здійснено системний аналіз та розкрито теоретичні основи взаємозв'язку основних категоріальних складових розвитку соціальної сфери – соціальний захист, зайнятість, охорона здоров'я, освіта; окреслено структурні

функціонали інституційної взаємодії суб'єктів у контексті формування та розвитку соціальної концепції публічного управління; розроблено авторську методологію формування, розвитку та поширення соціальної концепції публічного управління на основі методологічних засад дослідження вимірів соціального; запропоновано методичні підходи щодо оцінювання адаптивної спроможності системи управління соціальною сферою з позицій розвитку та поширення соціальної концепції публічного управління; з'ясовано особливості нормативно-правового забезпечення публічного управління в контексті соціальних норм, гарантій, стандартів; досліджено стратегічний потенціал як певну сукупність наявних та потенційних ресурсів для забезпечення належного соціального розвитку та соціальної безпеки; розкрито структурно-функціональні характеристики базових механізмів формування соціальної концепції публічного управління, виявлено проблемні аспекти їх реалізації з позиції соціальної спрямованості; запропоновано адаптивні механізми розвитку та поширення соціальної концепції публічного управління у взаємовідношенні «напрями-механізми»; сформовано систему консолідованих чинників та визначено їхній вплив на розвиток і поширення соціальної концепції публічного управління; доведено цілеорієнтованість соціальної концепції публічного управління шляхом розробки практичних рекомендацій у межах ланцюга взаємодії «потреби/пріоритети – ключові чинники впливу (формування) – вектори змін та розвитку – адаптивні механізми реалізації – трансформаційні зміни (поширення)».

У дисертаційній роботі вперше запропоновано науково-теоретичну основу формування соціальної концепції публічного управління як визначальної цінності творення суспільного консенсусу та чинника динамічної стабільності, спрямованої на захист соціальних норм, порядків, інтересів в умовах суспільної транзитивності. Доведено, що така концепція детермінована якісною функціональністю суб'єктів у взаємозалежності їхнього стратегічного потенціалу, що забезпечують стійкість зв'язків і відносин у межах соціальної організації суспільства; зорієнтована на упередження соціальних збурень;

відображає національні соціальні пріоритети та специфіку соціокультурної взаємодії, зберігаючи в такий спосіб своєрідність та унікальність як конструктивний компонент суспільного розвитку в умовах актуалізації глобалізаційних змін. На цій основі розроблено інтегративно-транзитивну модель розвитку та поширення соціальної концепції публічного управління, обґрунтовано якісний вимір її результативності.

Вперше розроблено та запропоновано сукупну модель взаємодії адаптивних механізмів формування, розвитку та поширення соціальної концепції публічного управління як певну гнучку систему практичних інструментів та заходів, взаємоузгоджених управлінським регулятивним впливом на мінімізацію соціальних ризиків, збереження динамічної соціальної стійкості та безпеки: механізми політико-правового врегулювання, механізми інтегрованої інституційно-організаційної взаємодії, комунікативно-адаптаційні механізми партнерської взаємодії, стимулюючо-ресурсні механізми, механізми соціально орієнтованого фінансування, аналітико-оцінювальні механізми соціальної якості, механізми соціальної трансформації та підтримки змін, механізми забезпечення соціальної стійкості. Доведено, що запропоновані механізми забезпечують системність управлінських процесів на всіх рівнях, характеризуються стратегічною спрямованістю; ціннісним підґрунтям, інклюзивністю та партисипативністю, сприяють узгодженості та цілісності публічно-управлінського впливу в контексті посилення адаптивності та здатності протистояти новітнім соціальним ризикам та кризовим ситуаціям, маючи на меті їхню імовірну стабілізаційну здатність.

Представлено авторську методологію формування, розвитку та поширення соціальної концепції публічного управління як сукупність наукових теорій, моделей і концепцій із виокремленням їхніх соціоорієнтованих принципів і підходів, які в умовах суспільної транзитивності скеровані регуляторним управлінським впливом на формування динамічних адаптивних механізмів, що забезпечать певну гнучкість та еластичність системи соціального задля досягнення соціальної безпеки. Наведено авторську систему

адаптивних принципів, підходів та методів, які в процесі розвитку та поширення соціальної концепції публічного управління набувають характеристик динамічності та резильєнтності і слугують основою для вироблення відповідних механізмів.

Запропоновано інструментальну методику комплексної оцінки адаптивної спроможності системи публічного управління до розвитку та поширення соціальної концепції, яка ґрунтується на використанні динаміки консолідованих взаємозв'язків, об'єднаних у постійні ланцюги знань, із використанням технології визначення маневровості планових публічно-управлінських рішень соціального спрямування з метою набуття ними характеристик динамічності, інерційної еластичності, неодномоментності відповіді на силу впливу, інтегративності, досягнення відповідність між наявними ресурсами та можливостями, зростання надійності та мінімізації ризиків планування управлінської діяльності. Обґрунтовано адаптивність як ключову системно-універсальну характеристику соціального у публічному управлінні, що відображає здатність системи реагувати на ендогенні та екзогенні зміни з метою забезпечення ефективного управління соціальною сферою. У межах вимірювання оптимального рівня адаптивності сформовано систему критеріїв, для кожного з яких розроблено формули розрахунку кількісних показників, що забезпечують оцінку адаптивної спроможності системи: еластичність (підвищує точність оцінки адаптивних властивостей системи); інерційність (запобігає необґрунтованим і надмірно швидким реакціям, забезпечуючи стабільність); варіативність (дозволяє генерувати альтернативні рішення соціальних проблем залежно від умов і ресурсів).

Систематизовано ключові детермінанти формування соціальної концепції публічного управління за п'ятьма цільовими вимірами (соціальна врівноваженість, соціальна відповідальність, соціальний капітал, соціальна безпека, соціальна якість) на основі врахування інтегрованої взаємодії консолідованих чинників. Виокремлено чинники деструктивного характеру; вказано на критично важливе значення їх урахування для комплексного

оцінювання стану соціальної системи, її стратегічного потенціалу та ресурсної спроможності забезпечення сталого соціального розвитку, захисту та безпеки.

Запропоновано сукупність синтетичних індикаторів (індикатори остаточного результату діяльності суб'єктів управлінського впливу в системі соціальної сфери; індикатори системної ефективності управління у соціальній сфері; індикатори операційної ефективності управління персоналу соціальної сфери) та показників соціальної ефективності функціональної діяльності управлінських суб'єктів (розробка й впровадження законодавчих норм у соціальній сфері, ухвалення управлінських рішень соціального спрямування та їх реалізація, раціональність і адресне спрямування фінансування соціальної сфери, впровадження соціальних програм і проєктів) з метою оцінки спрямування публічно-управлінської діяльності в соціальній сфері на генерування результатів виконання поставлених цілей за відповідними стратегічними напрямами шляхом виконання тактичних кроків і завдань, результуючий показник яких відображається через задоволеність суспільних потреб та загальний рівень життя громадян.

Обґрунтовано розуміння стратегічного потенціалу соціальної концепції публічного управління. Розроблено системно-універсальну модель управління розвитком стратегічного потенціалу, що інтегрує критерії оцінювання результативності його освоєння; розроблено практико-орієнтовану ієрархічну систему показників та інтегральних критеріїв виміру його параметрів. Запропоновано індекс стратегічного потенціалу соціальної концепції публічного управління як інтегрального інструменту кількісно-якісної оцінки складних соціально-управлінських процесів для: аналізу системних взаємозв'язків між управлінськими рішеннями, соціальними наслідками та інноваційним розвитком; забезпечення адаптивного стратегічного прогнозування та підвищення ефективності, стійкості й масштабованості публічно-управлінських процесів; сприяння цілісному розвитку та поширенню соціальної концепції публічного управління.

Розроблено та обґрунтовано синергетичну сукупність моделей формування, розвитку та поширення соціальної концепції публічного управління на основі комбінаторної рефлексії методологічних підходів до реалізації державної соціальної політики: організаційно-процесна модель причинно-наслідкового впливу формування соціальної концепції публічного управління; організаційно-функціональна модель інтегрованого публічно-управлінського впливу в умовах соціальної транзитивності. Запропоновано підходи до оцінювання вимірів результативності поширення соціальної концепції публічного управління з урахуванням випереджального ефекту, що є підґрунтям для забезпечення упорядкованості соціальної системи, оптимізації стратегічного потенціалу, імплементації інтенсифікаційних управлінських механізмів у реагуванні на соціальні ризики і загрози.

Удосконалено науково-теоретичне розуміння особливостей політики держави щодо формування, розвитку та поширення соціальної концепції публічного управління, як принципово нової системи соціальних відносин, що актуалізується у змістовній ідентифікації та практичному впровадженні ключових напрямів імплементації соціальних ініціатив у форматі програм, проєктів і послуг у сферах зайнятості, соціального захисту, освіти та охорони здоров’я з урахуванням іманентних чинників впливу та адаптивних механізмів з метою підвищення ефективності управлінських рішень соціального спрямування. Розроблено практичні рекомендації, що впроваджують гнучкі, адресні та аналітично обґрунтовані управлінські підходи у сферах зайнятості, соціального захисту, освіти, охорони здоров’я, спрямовані на зміцнення резильєнтного потенціалу та стійкості громад/регіонів/країни, стимулювання трудової активності, розширення можливостей доступу до освітніх і медичних послуг, мінімізацію ризиків соціальної вразливості, створюючи праксеологічне підґрунтя для ефективного соціально орієнтованого публічного управління з фокусом на вимірювані кількісно-якісні індикатори результативності.

Ключові слова: публічне управління; механізми публічного управління; адаптивні механізми; соціально орієнтоване управління; міжсекторальна

взаємодія суб’єктів публічного управління; транзитивність, еластичність; соціальні ризики; соціальна безпека; якісний вимір результативності; соціальна концепція; соціальний розвиток; соціальна сфера; сфера соціального захисту; сфера зайнятості; сфера освіти; сфера охорони здоров'я; соціальні стандарти, права, інтереси, потреби; державно-приватне партнерство; стратегічний потенціал; соціальні програми; соціальне проєктування; соціальні послуги.

ABSTRACT

Kolosovska I. I. Mechanisms for the formation, development, and dissemination of the social concept of public administration. – Qualification scientific paper. Manuscript.

Thesis for the degree of Doctor of Science in Public Administration in the speciality: 25.00.02 – mechanisms of public administration. – Zhytomyr Polytechnic State University. – Zhytomyr, 2025.

The dissertation aims to address a complex scientific problem - the substantiation of the theoretical and methodological foundations for the formation, development, and dissemination of the social concept of public administration, as well as the development, on this basis, of applied scientific recommendations regarding adaptive mechanisms for modernizing public administration in the context of socially oriented sustainable development in Ukraine. It has been argued that the relevance of this problem is determined, firstly, by the intensive and multidimensional development of contemporary socio-political processes, which cause significant social distortions; secondly, by the need to reconsider the social function of the state in conditions of war and crises; and thirdly, by the necessity of developing effective strategies for targeted social support to ensure social resilience, cohesion, and security. In this context, the need for a comprehensive and profound reform of the public administration system and modernization of the social sphere with a focus on improving the functioning of key social institutions such as healthcare, education, employment, and social protection becomes particularly urgent. The object of the study comprises the processes of formation and implementation of public social policy in Ukraine, while the subject is the mechanisms for the formation, development, and dissemination of the social concept of public administration.

The dissertation conducts a systematic analysis and reveals the theoretical foundations of the interconnection of the main categorical components of social sphere development - social protection, employment, healthcare, and education; delineates the

structural functionalities of institutional interactions among actors in the context of forming and developing the social concept of public administration; develops an original methodology for the formation, development, and dissemination of the social concept of public administration based on the methodological grounds of researching social dimensions; proposes methodological approaches for assessing the adaptive capacity of social management systems from the perspective of developing and disseminating the social concept of public administration; examines the features of the normative legal framework of public administration in terms of social norms, guarantees, and standards; highlights the fragmentation and insufficient systemic implementation of legal guarantees and provision of citizens' social rights; identifies challenges and management priorities in the areas of social protection, employment, healthcare, and education within the framework of socially oriented development; investigates the strategic potential as a combination of existing and potential resources for ensuring proper social development and social security; reveals the structural and functional characteristics of the basic mechanisms for forming the social concept of public administration, identifying problematic aspects of their implementation from a socially oriented perspective; proposes adaptive mechanisms for the development and dissemination of the social concept of public administration in the «directions-mechanisms» relationship; forms a system of consolidated factors and determines their influence on the development and dissemination of the social concept of public administration; and proves the goal-orientation of the social concept of public administration through the development of practical recommendations within the interaction chain: «needs/priorities - key influencing (forming) factors - vectors of change and development - adaptive implementation mechanisms - transformational changes (dissemination)».

For the first time, the dissertation proposes a scientific-theoretical foundation for the formation of the social concept of public administration as a defining value for creating social consensus and a factor of dynamic stability aimed at protecting social norms, orders, and interests in conditions of societal transitivity. It has been demonstrated that such a concept is determined by the qualitative functionality of

the actors in accordance with the interdependence of their strategic potential, which ensures the stability of connections and relationships within the social organization of society; is oriented toward the prevention of social disturbances; and reflects national social priorities and the specific features of sociocultural interaction, thereby preserving distinctiveness and uniqueness as a constructive component of societal development under conditions of intensified globalization processes. On this basis, an integrative-transitive model for the development and dissemination of the social concept of public administration has been developed, and the qualitative dimension of its effectiveness has been substantiated.

For the first time, a comprehensive model of interaction of adaptive mechanisms for the formation, development and dissemination of the social concept of public administration has been developed and proposed. This model represents a flexible system of practical tools and measures, coordinated by managerial regulatory influence to minimize social risks, maintain dynamic social resilience, and ensure security. The model includes: mechanisms of politico-legal regulation; mechanisms of integrated institutional and organizational interaction; communicative-adaptive mechanisms of partnership collaboration; incentive-resource mechanisms; mechanisms of socially oriented financing; analytical and evaluative mechanisms for social quality; mechanisms of social transformation and support for change; and mechanisms for ensuring social resilience. It has been demonstrated that the proposed mechanisms ensure the systemic nature of managerial processes at all levels and are characterized by strategic orientation, value-based foundations, inclusiveness, and participatory approaches. They promote coherence and integrity of public administrative influence in the context of strengthening adaptability and the capacity to withstand emerging social risks and crisis situations, with the aim of enhancing their potential stabilizing effect.

The author’s methodology for the formation, development, and dissemination of the social concept of public administration is presented as a combination of scientific theories, models, and concepts with an emphasis on their socially oriented principles and approaches, which, in conditions of societal transitivity, are directed

through regulatory managerial influence toward the formation of dynamic adaptive mechanisms that ensure a certain flexibility and resilience of the social system to achieve social security. The author's system of adaptive principles, approaches and methods is presented, which in the process of developing and spreading the social concept of public administration acquire the characteristics of dynamism and resilience and serve as the basis for developing appropriate mechanisms.

An instrumental methodology for the comprehensive assessment of the adaptive capacity of the public administration system to the development and dissemination of the social concept is proposed. It is based on the use of the dynamics of consolidated interconnections, combined into permanent knowledge chains, and employs a technology for determining the maneuverability of planned socially oriented public-administration decisions. The aim is to ensure that such decisions acquire the characteristics of dynamism, inertial elasticity, a non-instantaneous response to influencing factors, integrativity, alignment between available resources and capabilities, enhanced reliability, and minimized risks in the planning of managerial activities. Adaptive capacity is substantiated as a key system-wide universal characteristic of the social dimension in public administration, reflecting the system’s ability to respond to both endogenous and exogenous changes in order to ensure effective management of the social sphere. Within the framework of measuring the optimal level of adaptive capacity, a system of criteria has been developed, each accompanied by formulas for calculating quantitative indicators, which provide precise and objective evaluation of the system’s adaptive capacity: elasticity (enhances the accuracy of assessing the system’s adaptive properties); inertia (prevents unjustified and excessively rapid responses, ensuring stability); and variability (allows for the generation of alternative solutions to social problems depending on conditions and available resources).

The key determinants of the formation of the social concept of public administration have been systematized across five target dimensions (social balance, social responsibility, social capital, social security, and social quality) based on the integrated interaction of consolidated factors. Destructive factors have been

identified, and their critical importance for a comprehensive assessment of the social system's condition, its strategic potential, and its resource capacity to ensure sustainable social development, protection, and security has been emphasized.

A set of synthetic indicators (indicators of the final result of the activities of subjects of managerial influence in the social sphere system; indicators of systemic efficiency of management in the social sphere; indicators of operational efficiency of personnel management in the social sphere) and indicators of social efficiency of the functional activities of managerial subjects (development and implementation of legislative norms in the social sphere, adoption of management decisions of a social direction and their implementation, rationality and targeted direction of financing of the social sphere, implementation of social programs and projects) is proposed. The systematization was carried out in order to assess the direction of public managerial activities in the social sphere to generate results of the implementation of set goals in the relevant strategic directions by implementing tactical steps and tasks, the resulting indicator of which is reflected in the satisfaction of social needs and the general standard of living of citizens.

A conceptual understanding of the strategic potential of the social concept of public administration has been substantiated. A system-wide universal model for managing the development of strategic potential has been developed, integrating criteria for evaluating the effectiveness of its utilization. Additionally, a practice-oriented hierarchical system of indicators and integral criteria for measuring its parameters has been formulated. An index of the strategic potential of the social concept of public administration has been proposed as an integrated tool for the quantitative and qualitative assessment of complex socio-administrative processes. This index can be applied to: analyze systemic interconnections between administrative decisions, social outcomes, and innovative development; ensure adaptive strategic forecasting and enhance the efficiency, resilience, and scalability of public-administrative processes; and promote the holistic development and dissemination of the social concept of public administration.

A synergistic set of models for the formation, development and dissemination of the social concept of public administration has been developed and substantiated based on combinatorial reflection of methodological approaches to the implementation of state social policy: an organizational-process model of the causal influence of the formation of the social concept of public administration; an organizational-functional model of integrated public-management influence in conditions of social transitivity. Approaches are proposed to assess the effectiveness of the dissemination of the social concept of public administration, taking into account the anticipatory effect, which is the basis for ensuring the orderliness of the social system, optimizing strategic potential, and implementing intensification management mechanisms in response to social risks and threats.

The scientific-theoretical understanding of the state's policy regarding the formation, development, and dissemination of the social concept of public administration has been refined. This concept is recognized as a fundamentally new system of social relations, actualized through the substantive identification and practical implementation of key directions for the execution of social initiatives in the form of programs, projects, and services within the areas of employment, social protection, education, and healthcare. These initiatives take into account inherent influencing factors and adaptive mechanisms, aiming to enhance the effectiveness of socially oriented administrative decisions. Practical recommendations have been developed that implement flexible, targeted, and analytically substantiated management approaches in employment, social protection, education, and healthcare. These recommendations are designed to strengthen the resilience and sustainability of communities, regions, and the nation; stimulate labor activity; expand access to educational and healthcare services; and minimize social vulnerability risks, hereby creating a praxeological foundation for effective socially oriented public administration, with a focus on measurable quantitative and qualitative indicators of performance.

Keywords: public administration; public administration mechanisms; adaptive mechanisms; socially oriented governance; cross-sectoral interaction of

public administration actors; transitivity; elasticity; social risks; social security; qualitative measurement of effectiveness; social concept; social development; social sphere; social protection sector; employment sector; education sector; healthcare sector; social standards, rights, interests, needs; public-private partnership; strategic potential; social programs; social design; social services.

СПИСОК ОПУБЛІКОВАНИХ ПРАЦЬ ЗА ТЕМОЮ ДИСЕРТАЦІЇ

Монографії

1. Україна - Польща - Європейський Союз. З досліджень системної трансформації на рубежі XX і XXI ст. : колективна монографія під ред. Генріха Стронського, Януша Голоти, Ореста Красівського. Львів-Ольштин-Остролєнка, 2014. 574 с. URL: http://www.otn.ostroleka.pl/images/Wydawnictwa/2019/Ukraina-Polska-Unia%20Europejska.pdf. *Особистий внесок: визначено напрями адаптації європейської практики реалізації політики соціального захисту з урахуванням українських реалій*.

2. Association agreement: from partnership to cooperation (collective monograph); edited by Maryna Dei, Olha Rudenko. RS Global Sp. z O.O., Warsaw. 2018. 276 p. URL: https://monographs.rsglobal.pl/index.php/rsgl/catalog/view/2/2/7-1. *Особистий внесок: обґрунтовано публічно-управлінські підходи формування соціальної держави.*

3. Association agreement: driving integrational changes. Vol. III: collective monograph / edited by Dej M., Rudenko O., Lunov V. Ottawa: Accent Graphics Communications & Publishing, 2020. 352 p. URL: https://pumo.stu.cn.ua/wp-content/uploads/2023/02/2020_slovakia.pdf. *Особистий внесок: досліджено особливості реалізації регіональної політики в частині стратегічного планування соціально-економічного розвитку.*

4. Panstwo. Prawo. Bezpieczeństwo. Economia i edukacja w obliczu zagrozen XXI wieku. Seria monograficzna Nr 1 / Piędel A., Pomiankiwicz J., Zebrowski A. (red. nauk.). Wyższa Szkoła Bezpieczeństwa i Ochrony im. Marszałka Piłsudskiego w Warszawie, Wydział Zamiejscowy w Nisku.-Nisko, 2014. 235 p. *Особистий внесок: розкрито теоретико-методологічні основи інформаційного впливу публічних комунікацій на формування громадської думки.*

5. Діяльність громадських організацій національних меншин як чинник консолідації українського суспільства : монографія / за заг. ред. д.держ.упр., доц. М. Ю. Токаря; д.держ.упр., проф. Петровського П.М.; ЛРІДУ НАДУ; НДІ політичної регіоналістики УжНУ. Львів, Ужгород: Поліграфцентр «Ліра», 2021. 374 с. URL: https://dspace.uzhnu.edu.ua/server/api/core/bitstreams/85baaa8b-e85b-495b-919f-7dd6a505ab1b/content. *Особистий внесок: обґрунтовано роль громадських організацій у наданні соціальних послуг на рівні територіальних громад.*

6. Публічне управління в Україні: проблеми та перспективи розвитку: монографія / за заг.ред. чл.-кор. НАН України, д.е.н., проф.; Загорського, д.держ.упр., проф. Петровського П.М. Львів, 2021. 256 с. URL: https://ena.lpnu.ua/items/8028ecd2-1435-429b-91fe-a43bd900302. *Особистий внесок: розкрито значення стратегічного планування як дієвого інструменту управління на регіональному/місцевому рівні.*

7. Kolosovska I. Peculiarities of communication influence on image making process. *Explicit and implicit meanings of cultural communication: monograph*. Poznan. 2015. Vol.II. Pp. 325-336. *Особистий внесок: обгрунтовано особливості соціальних чинників комунікативного впливу у публічній сфері*.

Статті, опубліковані у виданнях, проіндексованих у базах даних Web of Science Core Collection та/або Scopus

8. Andreyeva S., Bienkowska D., Krasivski O., **Kolosovska I.,** & Seryogina N. Multiculturalism as an Alternative to the Development of Western Democracy and the Problems of Global Governance. *Vision 2025: Education Excellence and Management of Innovations through Sustainable Economic Competitive Advantage*: 34th International-Business-Information-Management-Association (IBIMA) Conference (13-14 November, 2019). Madrid, Spain, 2019. Pp. 10993-11002. URL: https://ibima.org/accepted-paper/multiculturalism-as-an-alternative-to-the-development-of-western-democracy-and-the-problems-of-global-governance/. (**Web of Science**). *Особистий внесок: висвітлено вплив*

соціально-культурних суперечностей та міграційних викликів у контексті розвитку цінностей, заснованих на правах людини.

9. Kravchenko M., Kropivnytska M., **Kolosovska I.,** & Dziana H. Early Intervention Service Implementation at the Level of the United Territorial Communities in Ukraine. *Vision 2020: Sustainable Economic Development and Application of Innovation Management*: 32nd Conference of the International-Business-Information-Management-Association (IBIMA) (15-16 November 2018). Seville, Spain, 2018. Pp. 2811-2818. URL: https://ibima.org/accepted-paper/early-intervention-service-implementation-at-the-level-of-the-united-territorial-communities-in-ukraine/. (**Scopus, Web of Science).** *Особистий внесок: досліджено особливості впровадження послуг раннього втручання в Україні у контексті функціонування системи надання медико-соціальних послуг дітям з інвалідністю.*

10. Melnyk S., Shuprudko N., **Kolosovska I.,** Berest I., Pasichnyk M. Anti-crisis personnel management in the process of ensuring the economic security of the enterprise. *Business: Theory and Practice.* 2020. Vol. 21, № 1. Pp. 272-281. URL: https://journals.vilniustech.lt/index.php/BTP/issue/view/1072. (**Scopus).** *Особистий внесок: визначено зовнішні та внутрішні фактори впливу на антикризове управління у контексті формування безпекової ситуації.*

11. Kalashnyk N., Khudoba O., **Kolosovska I.,** Zayats D., Panfilova T. Public policy in the field of state-private partnership. *Ad alta-journal of interdisciplinary research.* Czech Republic. 2021. № 11(2). Special Issue: 20. Pp. 64-69. URL: https://www.magnanimitas.cz/ADALTA/110220/PDF/110220.pdf. (**Web of Science).** *Особистий внесок: розкрито особливості та функції державно-приватного партнерства як механізму забезпечення сталого розвитку*.

12. Rudenko O., Mykhailovska O., Koziura I., **Kolosovska I.**, & Kononenko I. The latest tools of public administration in the process of solving socioenvironmental problems at the level of local government. *Ad Alta: Journal of interdisciplinary research*. 2022. 12(1), XXVII. Pp. 181-187. URL: http://www.magnanimitas.cz/12-01-xxvii. (**Web of Science).** *Особистий внесок:*

проаналізовано ефективність впливу державно-управлінських інструментів у вирішенні соціально-екологічних проблем на місцевому рівні.

13. Tokar M., Shybirina S., **Kolosovska I.,** Khmarska I. Digital aspects of the Ukrainian digitalization. *Economic Affairs*. 2022. Vol. 67, No. 04s. October 2022. Pp. 755-764. URL: https://ndpublisher.in/admin/issues/EAv67n4si.pdf. **(Scopus).** *Особистий внесок: обґрунтовано роль цифровізації як складової структурних змін та трансформації ринку праці.*

14. **Kolosovska I.**, Rudenko O., Sykaliuk D., Stasiuk O., Kutsii I. Conceptualization of Public Management by Realizing the Social Potential of Authority, Business, Community in the Conditions of Digitalization. *Pacific Business Review (International).* 2025. Vol. 17, Issue 12. Pp. 93-102. URL: https://www.pbr.co.in/2025/June.aspx. **(Web of Science).** *Особистий внесок: визначено напрями реалізації соціального потенціалу влади, бізнесу та громад у контексті зміни парадигми державного управління.*

15. Rudenko O., **Kolosovska I.,** Podvirna N., Zhuk O., Bilobryvka I. Social Factors of Development of Public Administration System. *Pacific Business Review (International)*. 2025. Vol. 18, Issue 1. Pp. 41-50. URL: https://www.pbr.co.in/2025/July.aspx. **(Web of Science).** *Особистий внесок: виявлено основні соціальні фактори розвитку системи державного управління та обґрунтовано заходи щодо її вдосконалення, враховуючи сучасні безпекові виклики*.

Статті в періодичних наукових фахових виданнях України

16. **Колосовська І.**, Глухова Г. Сучасні підходи до вирішення соціальними службами проблем бідності та зайнятості: досвід зарубіжних країн. *Ефективність державного управління :* збірник наукових праць ЛРІДУ НАДУ. 2009. Вип. 20. С. 95-102. *Особистий внесок: визначено напрями удосконалення функціонування соціальних служб на основі досвіду трансформації національних систем соціального захисту зарубіжних країн.*

17. Колосовська І.І. Особливості функціонування національних систем соціального захисту: європейська практика. *Ефективність державного управління :* збірник наукових праць ЛРІДУ НАДУ. 2014. Вип. 39. С. 145-151.

18. Колосовська І. І. Сучасні підходи у реформуванні соціальної політики держави як регулятора розвитку соціальної сфери. *Ефективність державного управління :* збірник наукових праць ЛРІДУ НАДУ. 2015. Вип. 43. С. 152-158.

19.Колосовська І. І. Комунікативна складова в контексті модернізації управлінських підходів і механізмів. *Ефективність державного управління :* збірник наукових праць ЛРІДУ НАДУ. 2016. Вип. 49 (4). Ч.1. С. 129-135.

20.Колосовська І. Формування ефективної моделі партнерства інститутів публічної влади та громадянського суспільства. *Ефективність державного управління :* збірник наукових праць ЛРІДУ НАДУ. 2016. Вип. 45. С. 161-166.

21.Колосовська І. І. Публічно-управлінська практика імплементації соціальних пріоритетів в Україні. *Ефективність державного управління :* збірник наукових праць ЛРІДУ НАДУ. 2017. Вип. 3 (52). Ч.1. С. 105-111.

22.Колосовська І. І. Стратегічне планування реалізації публічної політики соціального розвитку: регіональний аспект. *Актуальні проблеми державного управління*. 2018. Вип. 4 (76). С. 59-63.

23. **Колосовська І. І**., Нєма О. С. Удосконалення публічного управління у сфері соціальної роботи на регіональному рівні. *Державне управління та місцеве самоврядування :* збірник наук. праць ДРІДУ НАДУ. 2018. Вип. 4(39). С. 109-114. *Особистий внесок: запропоновано обгрунтування сучасних підходів публічно-управлінського впливу у сфері соціальної роботи у регіональному вимірі.*

24. Нєма О.С., **Колосовська І.І.** Залучення та використання міжнародної технічної допомоги в сучасних умовах розвитку України. *Ефективність державного управління: збірник наукових праць ЛРІДУ НАДУ* . 2018. Вип. 3(56). С. 61-73. *Особистий внесок: проаналізовано проєкти*

міжнародної технічної допомоги Україні як дієвий зовнішній ресурс для впровадження якісних змін у різних сферах суспільного життя.

25. Колосовська І.І Механізми здійснення публічної політики регіонального розвитку *Ефективність державного управління: Збірник наукових праць ЛРІДУ НАДУ*. 2019. Вип. 60. С.94-102.

26. Колосовська І.І. Концептуалізація феномену соціальних змін у фокусі публічно-управлінських підходів. *Держава та регіони*. 2021. № 1(71). С.154-158.

27. Колосовська І. І. Соціальні детермінанти та пріоритети розвитку публічного управління. *Держава та право*. 2021. № 2. С. 281-284.

28. Колосовська І. І. Модернізація публічно-управлінських підходів у соціальній сфері. *Ефективність державного управління: Збірник наукових праць ЛРІДУ НАДУ*. 2021. Вип. 2 (67). Ч.1. С. 67-76.

29. Кулинич М.М., **Колосовська І.І.** Взаємодія у публічній сфері: комунікативні та іміджеві аспекти. *Поліграфія і видавнича справа*. 2022. №1(83). С.119-124. *Особистий внесок: класифіковано якісні параметри громадянського суспільства у соціальній сфері, визначено напрямки оптимізації взаємодії для забезпечення балансу державних та суспільних інтересів у частині моніторингу громадянським суспільством діяльності державних інституцій.*

30. Колосовська І. І. Формування соціальної концепції публічного управління: теоретико-методологічне підґрунтя. *Проблеми сучасних трансформацій.* 2023. № 7. URL: https://reicst.com.ua/pmtl/article/view/2023-7-02-06/2023-7-02-06.

31. Колосовська І. І. Детермінуючі фактори формування соціальної концепції публічного управління. *Демократичне врядування*. 2023. Вип. 1(31). С. 108-117.

32. Колосовська І.І. Модернізація системи звернень громадян як механізму комунікативної взаємодії суб'єктів держави та суспільства. *Поліграфія та видавнича справа*. 2024. № 1(87). С. 182-188.

33. **Колосовська І.**, Зачепа А. Публічно-управлінські підходи імплементації соціально-економічних пріоритетів держави у контексті аналізу міжнародних рейтингів України. *Проблеми сучасних трансформацій.* 2024. № 11. URL: https://reicst.com.ua/pmtl/article/view/2024-11-02-03/2024-11-02-03. *Особистий внесок: обґрунтовано кореляцію між якістю державного управління, рівнем людського розвитку, інноваційністю економіки, темпами покращення соціальних стандартів; проаналізовано вплив сучасних воєнних реалій, в Україні на трансформацію соціальних установок та орієнтацій громадян.*

34. Колосовська І.І. Концептуалізація феномену ідентичності як складової національної безпеки: публічно-управлінський вимір. *Проблеми сучасних трансформацій.* 2025. №15. URL: https://doi.org/10.54929/2786-5746-2025-15-02-02

35. Колосовська І.І. Інтенсифікація публічно-управлінських механізмів у сфері надання соціальних послуг та захисту інтересів і прав дітей вразливих категорій. *Публічне адміністрування та національна безпека*. 2025. Вип. 3(56). URL: https://doi.org/10.25313/2617-572X-2025-3-10837.

36. Колосовська І. І. Публічне управління стратегічним потенціалом на регіональному рівні у контексті розвитку інноваційної екосистеми. *Наукові перспективи.* 2025. № 2(56). С. 291-300.

37. Колосовська І. І. Інтегрованість механізмів публічно-управлінського впливу у контексті формування та впровадження соціальної концепції. *Публічне управління та адміністрування в Україні*. 2025. Вип. 47. С. 101-106.

Статті, опубліковані в інших наукових виданнях

38. Колосовська І.І. Здійснення соціальної функції держави: від патерналізму до лібералізму. *Лібералізм, посткомунізм і реформи: цикл конференцій «Людвіг фон Мізес і сучасні суспільства»* : зб. наук. праць / за наук. ред. А. Ф. Колодій, М. З. Буника, І. Б. Кіянки. Львів : ЛРІДУ НАДУ, 2015. С. 130-138.

39. **Kolosovska I.**, Lys V. Features of children's rights and best interests protection in institutional care and upbringing institutions during the covid-19 pandemic. Regional aspect. *Studia Sociologica*. 2020. Tom 12. Vol. 2. Pp. 150–159. *Особистий внесок: розкрито інституційні та комунікативні аспекти публічного управління у сфері захисту прав дітей в період пандемії COVID-19*.

40. **Kolosovska I.**, Zagórski R. Transformation of the social function of the state: conceptual approaches. *Socioworld - Social Research & Behavioral Science Refereed & Reviewed Journal*. 2021. Vol. 06. Issue 04(1). Pp. 72-77. *Особистий внесок: обґрунтовано пріоритетні напрями регулюючої ролі держави в контексті управління соціальними ризиками, формування соціальної безпеки, дотримання принципу соціальної справедливості та гармонізації інтересів представників різних соціальних груп*.

Праці, які засвідчують апробацію матеріалів дисертації

41. Красівський О.Я., **Колосовська І.І.** Культура підприємництва: соціологічний аспект. *Etyka biznesu*: Materialy miedzynarodowego sympozjum / pod red. M.Pierzchalskiej, I.Palgan. Radom, 2008. Pp.69-77. *Особистий внесок: розкрито роль підприємництва з позиції суб'єктності соціально-економічних відносин.*

42. Колосовська І.І. Феномен лідерства в контексті оптимізації функціонування органів публічної влади в Україні. *Актуальні проблеми державного управління на сучасному етапі державотворення*: матеріали наук.-практ.конф. (Луцьк, 27 жовтня 2011 р.). Луцьк, 2011. С.133-135.

43. Колосовська І.І. Концептуальні підходи у площині реалізації політики соціального захисту: досвід ЄС. *Модернізація системи державного управління: теорія і практика*: матеріали науково-практичної конференції за міжнародною участю (Львів, 11 квітня 2014 р.) / за заг. ред. член-кор. НАН України В. С. Загорського, доц. А. В. Ліпенцева. Львів : ЛРІДУ НАДУ, 2014. С. 310-314.

44. Колосовська І. І. Модель сервісної держави як специфічна форма організації публічної влади. *Актуальні проблеми державного управління на*

сучасному етапі державотворення : матеріали VIII науково-практичної конференції (Луцьк, 27 листопада 2014 р.). Луцьк, 2014. С. 24-26.

45. Колосовська І. І. Підвищення дієвості соціального партнерства у сфері соціального захисту населення. *Проблеми управління соціальним і гуманітарним розвитком. Державне управління освітою: виклики часу* : матеріали науково-практичної конференції (Дніпропетровськ, листопад 2015 р.). Дніпропетровськ: ДРІДУ НАДУ, 2015. С.188-190.

46. Колосовська І.І. Інноваційні механізми у сфері надання соціальних послуг населенню. *Ukraine - UE. Modern technology, business and law*: collection of international scientific papers: in 2 parts. Part 2/ (April 19–23, 2016, SLOVAK REPUBLIC-POLAND). Chernihiv: CNUT, 2016. P. 34-36.

47. Колосовська І. І., Алімова І. Є. Сучасний стан соціального захисту внутрішньо-переміщених осіб: регіональний аспект. *Соціальна робота: становлення, перспективи, розвиток*: матеріали IV Міжнародної науково-практичної конференції (Львів, 24-25 травня 2018 р.). Львів : ЛДУБЖ, 2018. С. 285-287. *Особистий внесок: розкрито механізми соціальної підтримки та захисту внутрішньо переміщених осіб як соціально вразливої категорії.*

48.Колосовська І.І. Трансформація системи соціальної роботи в умовах децентралізації. *Проблеми управління соціальним і гуманітарним розвитком*: матеріали XII регіональної наук.-практ. конф. за міжнар. участю (Дніпро, 30 листопада 2018р.). Дніпро: ДРІДУ НАДУ, 2018. С.511-514.

49.Колосовська І.І. Оптимізація системи соціального захисту дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування. *Проблеми управління соціальним і гуманітарним розвитком*: матеріали XIII наук.-практ. конф. за міжнар. участю, присвяченої пам'яті Решетніченка А.В. (Дніпро, 29 листопада 2019 р.). Дніпро: ДРІДУ НАДУ, 2019. С. 341-344.

50.Колосовська І.І. Правові аспекти формування та реалізації програм соціально-економічного розвитку. *Правові аспекти публічного управління: теорія та практика:* матеріали XI науково-практичної конференції (Дніпро, 12 грудня 2019 р.). Дніпро: ДРІДУ НАДУ, 2019. С. 147-150.

51. Колосовська І.І., Дзяна Г. Реформування системи соціальних послуг у контексті децентралізації публічної влади. *Міжнародні та європейські стандарти місцевого самоврядування: проблеми імплементації в Україні*: матеріали Всеукраїнської науково-практичної конференції (Львів, 20 грудня 2019 р.). Львів: ЛРІДУ НАДУ, 2020. С. 224-228. *Особистий внесок: обгрунтовано сучасні підходи до реформування системи соціальних послуг в Україні.*

52. Колосовська І.І. Формування інтегрованої системи надання соціальних послуг в територіальних громадах. *Публічне управління та інновації.* Міжнародний форум : тези доповідей (Львів, 20-21 травня 2021 р.). Львів : Растр-7, 2021. С.17-21.

53.Колосовська І.І. Формування та реалізація регіональних програм соціально-економічного розвитку як пріоритет соціальної політики у поствоєнний період. П*ерспективи розвитку науки і практики публічного управління України в пост воєнний період*: матер. наук.-практ. конф. (Львів, 12 травня 2022 р.). Львів: НУ «Львівська політехніка», 2022. С.85-87.

54.Колосовська І.І. Специфіка формування соціальної концепції публічного управління в контексті сучасних викликів та реалій. *Сучасна парадигма публічного управління* : збірник тез IV Міжнародної науково-практичної конференції (Львів, 10-12 листопада 2022р.). Львів : ЛНУ імені Івана Франка, 2022. С.90-94.

55. Колосовська І.І. Соціальні вектори публічної політики у контексті викликів війни в Україні. *Розвиток публічного управління в контексті європейської інтеграції України :* матер. наук.-практ. конф. (Львів, 28 квітня 2023 р.,). Львів : НУ «Львівська політехніка», 2023. С. 16-19.

56.Колосовська І.І. Соціально-економічний розвиток як пріоритет публічної політики: аналіз рейтингових показників. *Європейська інтеграція та трансформація публічного врядування в Україні:* матер. міжн. наук.-практ. конф. (Львів, 19 квітня 2024 р.). Львів: НУ «Львівська політехніка», 2024. С.22-25.

57. Колосовська І.І. Інституціоналізація механізмів зворотного зв’язку у контексті прозорості та відкритості системи публічного управління. *Стійкість та розвиток: публічне управління та інновації* . Міжнародний форум: тези допоідей. (Львів, 5 березня 2025 р.). Львів : Національний університет «Львівська політехніка», 2025. С. 64-67.

58. Колосовська І.І. Пріоритезація соціальної концепції публічного управління у контексті індикативного регулювання соціальних процесів. *Сучасна парадигма публічного управління :* збірник тез VI Міжнародної науково-практичної конференції (14-16 листопада 2024 р.). Львів : ЛНУ імені Івана Франка, 2025. С. 479-482.

ЗМІСТ

ВСТУП 29

РОЗДІЛ 1. Науково-теоретичні засади формування соціальної концепції публічного управління: категоризація соціального 47

1.1. Генезис соціального в науці публічного управління 47

1.2. Теоретичні основи взаємозв'язку категоріальних складових розвитку соціальної сфери 74

1.3. Структурні функціонали інституційної взаємодії суб'єктів у контексті формування соціальної концепції публічного управління 98

Висновки до розділу 1 115

РОЗДІЛ 2. Методологія формування соціальної концепції публічного управління 119

2.1. Світовий контекст трансформації соціальних преференцій у сучасних моделях та концепціях публічного управління 119

2.2. Концептуально-методологічні підходи до формування соціальної концепції публічного управління 145

2.3. Методика виявлення адаптивної спроможності системи до розвитку та поширення соціальної концепції публічного управління 163

Висновки до розділу 2 175

РОЗДІЛ 3. Інституційно-функціональний вимір формування та розвитку соціальної концепції публічного управління 180

3.1. Особливості нормативно-правового забезпечення публічного управління в контексті соціальних гарантій і стандартів 180

3.2. Міжсекторальна координація забезпечення розвитку соціальної сфери: адміністративні рамки та управлінські підходи 196

3.3. Сучасні тенденції та управлінські практики у сфері соціального захисту й політики зайнятості 217

3.4. Актуальні виклики та управлінські пріоритети в галузі охорони здоров'я та освіти в умовах соціально орієнтованого розвитку 237

Висновки до розділу 3 255

РОЗДІЛ 4. Стратегічний потенціал формування соціальної концепції публічного управління та механізми її розвитку й поширення 259

4.1. Державно-приватне партнерство як системотворчий каталізатор формування стратегічного потенціалу 259

4.2. Стратегічний потенціал соціальної концепції публічного управління: траєкторії реалізації та результативність освоєння 276

4.3. Адаптивні механізми розвитку та поширення соціальної концепції публічного управління 306

Висновки до розділу 4 345

РОЗДІЛ 5. Архітектоніка розвитку та поширення соціальної концепції публічного управління 352

5.1. Консолідовані чинники впливу на розвиток та поширення соціальної концепції публічного управління 352

5.2. Інтегративна транзитивна модель розвитку та поширення соціальної концепції публічного управління 372

5.3. Формалізація цілеорієнтованої системи поширення соціальної концепції публічного управління 392

Висновки до розділу 5 419

ВИСНОВКИ 424

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ 441

ДОДАТКИ 489

ВСТУП

Актуальність теми. Інтенсивний та багатовимірний розвиток сучасних суспільно-політичних процесів спричиняє істотні соціальні деформації, що ускладнюють стабільне функціонування соціальних систем. У цьому контексті важливою передумовою для гармонізації та ефективної координації соціальних взаємодій виступає система управлінських відносин, яка має забезпечувати належний рівень керованості соціального середовища. Зважаючи на зазначене, зростає актуальність формування інтегрованої соціальної концепції публічного управління, яка б ґрунтувалася на комплексному аналізі параметрів соціально-економічних загроз, а також на оцінці стану соціальних процесів, що розгортаються у суспільстві та державі. Така концепція повинна бути спрямована на реалізацію стратегічних загальнонаціональних цілей і пріоритетів у сфері соціального розвитку, зміцнення соціальної безпеки, підвищення ефективності функціонування соціальних механізмів, а також удосконалення реалізації соціальної функції держави шляхом повного і своєчасного забезпечення соціальних прав, свобод і інтересів різноманітних соціальних груп і прошарків населення. Відсутність практичного досвіду та теоретичних напрацювань з цієї проблематики зумовлює необхідність проведення поглибленого дослідження теорії, методології та практики формування та реалізації соціальної концепції публічного управління.

Сучасні виклики та загрози вимагають від органів публічної влади своєчасної, скоординованої та адекватної реакції, а також активізації дій, спрямованих на мінімізацію негативних наслідків і недопущення виникнення потенційних соціальних ризиків. У цьому контексті особливої актуальності набуває необхідність всебічного та глибокого реформування системи публічного управління, модернізації соціальної сфери з акцентом на вдосконалення функціонування ключових суспільних інститутів, таких як система охорони здоров’я, освіта, зайнятість та соціальний захист. Зважаючи

на виклики сьогодення та зростаючий спектр соціальних ризиків, соціальний компонент має виступати пріоритетним напрямом у діяльності системи публічного управління, що підтверджує нагальну потребу в розробці та впровадженні сучасної соціальної концепції публічного управління.

Питання впливу публічного управління на соціальні процеси, а також теоретико-концептуальні основи управління соціальним розвитком перебувають у центрі уваги багатьох дослідників, серед них О. Баштанник, В. Бульба, О. Долженков, М. Кравченко, О. Макарова, Л. Мельничук, О. Новікова, Н. Орлова, О. Палій, А. Помаза-Пономаренко, О. Руденко, Т. Семигіна, П. Шевчук, І. Ярошенко, P. Bernard, P. Bourdieu, J. Coleman, R.Collins, B. Deacon, J. Deth, J. Dewey, N.Entwistle, H.Esser, F. Fukuyama, E.Gutmann, J. Jenson, M. Hooghe, J. Kooiman, N. Lin, R. Mauro, K. Newton, K.Nicholson, T. Parsons, R. Putnam J. Sloam, W. Sumner, M. Weber та інші.

Серед вітчизняних дослідників, які зробили вагомий внесок у дослідження та обґрунтування концептуальних засад державної та регіональної соціальної політики, а також механізмів її формування і подальшої реалізації, були: П. Бєлєнький, Н.Васильєва, С. Вовканич, В. Геєць, М. Долішній, С. Злупко, В. Куценко, Е. Лібанова, О. Палій, С. Пирожков Я. Побурко, Л.Сергієнко, О. Сидорчук, В. Симоненко, В. Скуратівський, Л. Яценко. Теоретико-прикладні аспекти державного управління та його впливу на соціальні процеси було представлено у наукових напрацюваннях таких українських учених, як А.Антонов, О. Бобровська, О. Вольська, І. Гасюк, З. Гонтар, Д.Грицишин, В. Єлагін, В. Лаврухін, Л. Мельничук, В. Николаєва, О. Петроє, О. Руденко, С. Свірко, Т. Семигіна, В. Трощинський, І. Ярошенко.

У контексті науково-теоретичного обґрунтування соціальної політики набули розвитку вітчизняні дослідження за окремими соціальними спрямуваннями в частині шляхів їх реалізації, принципів та пріоритетів. Зокрема, Є. Бойко, М. Долішній, Н. Мікула, О. Палій, У. Садова, Л. Семів, С. Цапок присвятили свої наукові пошуки дослідженню процесів на ринку праці, питанням регулювання зайнятості, мінімізації безробіття, демографічним

та міграційним проблемам як на загальнонаціональному, так і регіональному рівнях; В. Бідак, Н. Борецька, Є. Кіш, А. Мельник, В. Приймак – питанням соціального захисту населення на різних рівнях публічного управління.

Проблема соціального в публічному управлінні сферою охорони здоров'я була предметом досліджень таких дослідників як: Ю. Вороненко, В. Долот, А. Котвіцька, А. Кричковська, В. Лехан, В. Москаленко, Я. Радиш, М. Співак, Д. Тишко, Т. Чеканова, В. Шевцов. Множинність аспектів розвитку та удосконалення системи освіти як сутнісної компоненти соціального через призму публічного управління є предметом наукових пошуків українських дослідників – Г. Дмитренко, Г. Єльникова, Є. Красняков, В. Кремень, О. Липовецька, О. Лукіна, В. Олійник, Н. Протасова, І. Сікорська.

Наявні дослідження та аналітичні розвідки становлять суттєвий внесок у розвиток публічно-управлінських підходів у галузі соціальної політики та соціального розвитку, забезпечуючи концептуальне й прикладне підґрунтя для вдосконалення управління соціальними процесами. Водночас недостатньо опрацьованими залишаються питання інтеграції науково обґрунтованих підходів у процес розробки та реалізації соціально орієнтованих державних рішень, оптимізації процесів взаємодії та координації різних інституцій як суб'єктів надання соціальних послуг у публічному секторі, забезпечення адаптивності системи управління, здатної гнучко реагувати як на динаміку суспільних потреб, так і ризики, що виникають унаслідок геополітичних, економічних та демографічних змін. З огляду на це актуалізовується нагальність розроблення та впровадження сучасної динамічної соціальної концепції, що потребує системного наукового осмислення та обґрунтування дієвих механізмів практичної імплементації в умовах суспільної транзитивності та турбулентності.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Дисертаційну роботу виконано в межах планів науково-дослідних робіт: Державного університету «Житомирська політехніка» темою: «Інноваційні механізми публічного управління та адміністрування» (державна реєстрація

№ 0121U111051), де автором обґрунтовано необхідність розробки та впровадження новітніх адаптивних механізмів, зорієнтованих на забезпечення ефектизації прийняття публічно-управлінських рішень соціального спрямування; Національного університету «Чернігівська політехніка» за темами: «Європейський досвід інноваційного розвитку системи публічного управління для забезпечення суспільної стабільності України» (№ 0120U104277), де автором визначено прогалини нормативно-правового забезпечення публічного управління в соціальній площині, що спричиняє суперечливість окремих аспектів його змісту, та надано рекомендації щодо підвищення результативності провадження державної соціальної політики та усунення окремих законодавчих колізій процесів соціального забезпечення та захисту громадян; «Механізми державного управління регіональним розвитком в умовах переформатування владних відносин» (№ 0120U105292), де автором запропоновано критерії усунення регіональних дисбалансів й зменшення розриву між індикаторами ступеня соціального благополуччя і якості життя населення; «Публічне управління та децентралізація влади» (№ 0120U101815), де автором визначено напрями реформування системи надання соціальних послуг.

Мета і завдання дослідження. *Метою* дисертаційної роботи є обґрунтування теоретико-методологічних засад формування, розвитку та поширення соціальної концепції публічного управління та розроблення на цій основі науково-прикладних рекомендацій щодо адаптивних механізмів модернізації публічного управління в контексті соціально орієнтованого сталого розвитку України.

Досягнення поставленої мети передбачає вирішення таких *завдань*:

– здійснити системний аналіз наукових напрацювань щодо розуміння соціального в науці публічного управління, *визначити* його дефініцію, базові категорії;

– охарактеризувати основні категоріальні складові розвитку соціальної сфери та розкрити теоретичні основи їх взаємозв’язку;

– окреслити структурні функціонали інституційної взаємодії суб’єктів в контексті формування та розвитку соціальної концепції публічного управління;

– проаналізувати сучасні моделі та концепції публічного управління соціальною сферою на основі врахування принципів відповідності соціальним стандартам;

– уточнити методологічні засади дослідження вимірів соціальної сфери та її базових складових, запропонувати авторську методологію формування, розвитку та поширення соціальної концепції публічного управління;

– дослідити методики вимірювання системи управління соціальною сферою, запропонувати методичні підходи щодо оцінювання її адаптивної спроможності з позицій розвитку та поширення соціальної концепції публічного управління;

– з’ясувати особливості нормативно-правового забезпечення публічного управління в контексті соціальних гарантій, стандартів, норм; виокремити їхні інституційно-функціональні характеристики;

– ідентифікувати виклики та управлінські пріоритети у сферах соціального захисту, зайнятості, охорони здоров’я, освіти в умовах соціально орієнтованого розвитку;

– розглянути базові механізми формування соціальної концепції публічного управління та виокремити державно-приватне партнерство в контексті комунікативно-адаптаційних механізмів партнерської взаємодії;

– обґрунтувати стратегічний потенціал як необхідну умову реалізації механізмів соціальної трансформації та підтримки змін у розвитку та поширенні соціальної концепції публічного управління;

– запропонувати на основі аналізу стратегічного потенціалу адаптивні механізми розвитку та поширення соціальної концепції публічного управління у взаємовідношенні «напрями-механізми»;

– сформувати систему консолідованих чинників та визначити їх вплив на розвиток та поширення соціальної концепції публічного управління з урахуванням потреб забезпечення соціального добробуту та соціальної безпеки;

– запропонувати інтегративно-транзитивну модель розвитку та поширення соціальної концепції публічного управління, обґрунтувати якісний вимір її результативності;

– визначити цілеорієнтованість соціальної концепції публічного управління шляхом розробки практичних рекомендацій в межах ланцюжка взаємодії «потреби/пріоритети – ключові чинники впливу (формування) – вектори змін та розвитку – адаптивні механізми реалізації – трансформаційні зміни (поширення)».

Об'єктом дослідження виступають процеси формування і реалізації державної соціальної політики України.

Предметом дослідження є механізми формування, розвитку та поширення соціальної концепції публічного управління.

Методи дослідження обрані з урахуванням мети та завдань дослідження, його об'єкта і предмета. Під час виконання дисертаційної роботи було використано низку загальнонаукових і спеціальних методів, принципів та підходів сучасної методології науки – комплексний та системний підходи, ситуаційний підхід, методи класифікації, транзитивного та інноваційного моделювання, ідеалізації. Для обґрунтування проблемного поля дослідження, теоретичного узагальнення, висновків і пропозицій було використано діалектичний підхід, метод індукції та дедукції, метод системного аналізу (пп. 1.1, 1.2, 1.3, 5.3); для уточнення термінологічного апарату, визначення сутності соціального в контексті публічного управління, розкриття загального змісту базових понять та категорій – принцип сходження від абстрактного до конкретного; методи аналізу та синтезу, наукового абстрагування, категоріального аналізу, аксеологічний метод (пп. 1.1, 1.2, 2.1, 4.2); для визначення тенденцій розвитку соціальної сфери та її складових, оцінки сучасного стану публічного управління соціальними процесами – логіко-аналітичний метод (пп. 1.2, 3.1-3.4); для розвитку загальної ідеології формування,

розвитку та поширення соціальної концепції публічного управління – критеріальний підхід, проблемно-орієнтований підхід «норм-впливів-потреб»; метод ретроспективного аналізу (пп. 2.2, 2.3, 4.3, 5.1, 5.2); для виокремлення структурних функціоналів інституційної взаємодії суб'єктів щодо формування, розвитку та поширення соціальної концепції публічного управління – принципи оптимального, збалансованого, ефективного управління, принцип дуальності управління, принцип поєднання загальних та локальних інтересів, принцип управління якістю рішень; структурно-функціональний метод, методи прямих і зворотних зв'язків, визначення і розподілу пріоритетів, методи владного впливу суб'єктів публічного управління на процеси суспільного і соціального розвитку (пп.1.3, 3.1-3.4, 4.1, 5.3); для формування системи індикаторів та показників соціальної ефективності функціональної діяльності управлінських суб'єктів – методи моніторингу, оцінювання та контролю соціальної якості, транзитивного моделювання, імовірнісні методи моделювання шляхів протидії соціальним ризикам та підтримки змін, стратегування (пп. 3.3, 3.4, 4.3, 5.1, 5.3); для визначення параметрів стратегічного потенціалу соціальної концепції публічного управління – принципи необхідного зростаючого різноманіття, піднесення потреб, зворотного зв'язку, еквіфінальності; метод статистичної обробки інформації (пп. 4.1, 4.2); для розкриття особливостей цілеорієнтованості соціальної концепції публічного управління – принципи інтегрованої інституційно-організаційної та структурованої взаємодії, соціальної стійкості; принципи цілепокладання, порівняльних альтернатив, вибору оптимальних критеріїв; принципи транзитивності та інноваційності (пп. 4.1-4.3, 5.2, 5.3); інституційний аналіз, методи випереджувального аналізу, івент-аналізу, ефективності управлінських рішень та дій, причинно-наслідковий метод (пп. 5.1-5.3).

Технології штучного інтелекту (ChatGPT) використовувалися виключно для пошукових цілей при вивченні систем організації та правового забезпечення реалізації соціально орієнтованого управління в країнах Європейського Союзу, а результатами запиту були посилання на офіційні документи органів державного управління та нормативно-правові акти, що

регулюють питання соціальної політики та публічного адміністрування. Технології штучного інтелекту не використовувалися для генерування тексту.

Наукова новизна одержаних результатів. Основні результати дослідження, які містять елементи наукової новизни, полягають у наступному:

уперше:

– запропоновано науково-теоретичну основу формування соціальної концепції публічного управління як визначальної цінності творення суспільного консенсусу та чинника динамічної стабільності, спрямованої на захист соціальних норм, порядків, інтересів в умовах суспільної транзитивності; що обґрунтована наявністю певного комплексу понять і категорій, які розкриваються через систему соціальних відносин і зв'язків; методологією інституційно-функціональної акумуляції, в основі якої принципи суб'єктної ієрархії та контролю. Така концепція детермінована якісною функціональністю суб'єктів у взаємозалежності їхнього стратегічного потенціалу, що забезпечують стійкість зв'язків і відносин у межах соціальної організації суспільства, дотриманням стандартів щодо реалізації соціальних прав, інтересів і потреб громадян; зорієнтована на упередження соціальних збурень; відображає національні соціальні пріоритети, ментально-ціннісні установки, специфіку соціокультурної взаємодії, зберігаючи у такий спосіб своєрідність та унікальність як конструктивний компонент суспільного розвитку в умовах актуалізації глобалізаційних змін. На основі цього розроблено інтегративно-транзитивну модель розвитку та поширення соціальної концепції публічного управління;

– представлено авторську методологію формування, розвитку та поширення соціальної концепції публічного управління як сукупність наукових теорій, моделей та концепцій з виокремленням їх соціоорієнтованих принципів і підходів, які в умовах суспільної транзитивності скеровані регуляторним управлінським впливом на формування динамічних адаптивних механізмів, що забезпечать певну гнучкість та еластичність системи соціального задля досягнення соціальної безпеки. На основі базових принципів управління

соціальною сферою наведено авторську систему адаптивних принципів, підходів та методів, які в процесі розвитку та поширення соціальної концепції публічного управління набувають характеристик динамічності та резильєнтності і слугують основою для вироблення відповідних механізмів: принципи синергетичної рівноваги, інтегрованої інституційно-організаційної та структурованої взаємодії, соціальної стійкості; критеріальний підхід, проблемно орієнтований підхід «норм-впливів-потреб»; методи моніторингу, оцінювання та контролю соціальної якості, транзитивного моделювання, імовірнісні методи моделювання шляхів протидії соціальним ризикам та підтримки змін, стратегування;

– розроблено вихідну систему адаптивних механізмів формування, розвитку та поширення соціальної концепції публічного управління як певну гнучку систему практичних інструментів та заходів, взаємоузгоджених управлінським регулятивним впливом на мінімізацію соціальних ризиків, збереження динамічної соціальної стійкості та безпеки: 1) механізми політико-правового врегулювання, 2) механізми інтегрованої інституційно-організаційної взаємодії, 3) комунікативно-адаптаційні механізми партнерської взаємодії, 4) стимулюючо-ресурсні механізми, 5) механізми соціально орієнтованого фінансування, 6) аналітико-оцінювальні механізми соціальної якості, 7) механізми соціальної трансформації та підтримки змін, 8) механізми забезпечення соціальної стійкості. Запропоновані механізми забезпечують системність управлінських процесів на всіх рівнях, характеризуються стратегічною спрямованістю; ціннісним підґрунтям, інклюзивністю та партисипативністю, сприяють узгодженості та цілісності публічно-управлінського впливу в контексті посилення адаптивності та здатності протистояти новітнім соціальним ризикам та кризовим ситуаціям, що виникають у відповідь на зовнішні і внутрішні виклики системи соціального захисту та соціальної безпеки, маючи на меті їхню імовірну стабілізаційну здатність;

удосконалено:

– науково-теоретичне розуміння особливостей політики держави щодо формування, розвитку та поширення соціальної концепції публічного управління, як принципово нової системи соціальних відносин, що 1) обумовлена соціальною транзитивністю українського суспільства, передбачає спрямованість на досягнення міжнародних орієнтирів та стандартів соціальної безпеки, підвищення індексу людського розвитку; 2) актуалізується у змістовній ідентифікації та практичному впровадженні ключових напрямів імплементації соціальних ініціатив у форматі програм, проєктів і послуг у сферах зайнятості, соціального захисту, освіти та охорони здоров'я з урахуванням іманентних чинників впливу та адаптивних механізмів з метою підвищення ефективності управлінських рішень соціального спрямування;

– трактування поняття «соціальне» в публічному управлінні як системного явища, що охоплює взаємодію усіх сфер суспільного життя в межах розподілу ресурсів, влади, відповідальності між основними соціальними суб'єктами з метою досягнення врівноваженості, згуртованості та порядку. Доведено, що поняття «соціальне» системно розкривається з погляду його категоріальних складових, що обумовлюється сутнісними дефініціями суб'єкт-суб'єктної взаємодії на всіх рівнях суспільного розвитку; визначається досягненням соціальних норм, порядків, інтересів; являє собою структурно-функціональний вимір публічного управління; характеризується певним рівнем суспільної стабільності та безпеки;

– базові управлінські механізми взаємодії шляхом виокремлення механізмів інтегрованої інституційно-організаційної взаємодії (чітка систематизація відповідними структурами та інституціями правил, норм і процедур затвердження та реалізації управлінських рішень щодо взаємодії всіх суб'єктів зазначеної системи) та комунікативно-адаптаційних механізмів партнерської взаємодії (оперативне реагування на нові виклики та очікування громадян шляхом налагодження конструктивної комунікації із суспільством та

ефективного зворотного зв'язку; забезпечення позитивної динаміки соціального розвитку, підвищення рівня людського розвитку, рівня людського капіталу);

– підходи до оцінювання вимірів результативності поширення соціальної концепції публічного управління як єдиний комплекс інституціонального, структурно-функціонального та соціального підходів, що відображає орієнтованість на врахування соціально-системних та інституціональних характеристик ключових категоріальних складових соціального в системі публічного управління шляхом 1) інтегрованості концепцій економічного зростання, людського розвитку та соціальної згуртованості; 2) орієнтації на систему базових критеріальних категорій та комплексу детермінуючих факторів за визначеними критеріями в розрізі відповідних індикаторів (показників), що покликана слугувати підґрунтям для забезпечення упорядкованості соціальної системи, оптимізації стратегічного потенціалу, підвищення ступеня демократизму, прогресивності громадянського суспільства, імплементації інтенсифікаційних управлінських механізмів у реагуванні на соціальні ризики і загрози;

набуло подальшого розвитку:

– понятійно-категоріальний апарат дослідження, що репрезентовано логіко-категоріальною сукупністю термінів та понять проблемного поля у сфері державного управління соціальною сферою, скерованого на формування, розвиток та поширення соціальної концепції публічного управління: «міжсекторальна взаємодія – потреби/пріоритети – чинники впливу – детермінанти – вектори змін та розвитку в умовах транзитивності – соціальний капітал – адаптивні механізми реалізації – трансформаційні зміни – якісний вимір результативності – безпековий простір». У межах наведеного термінологічного ланцюжка запропоновано авторське визначення понять «соціальне», «соціальний капітал», «соціальна концепція публічного управління», «методологія формування, розвитку та поширення соціальної концепції публічного управління», «методика комплексної оцінки адаптивної спроможності системи

публічного управління до розвитку та поширення соціальної концепції» «адаптивні механізми соціальної концепції публічного управління»;

– інструментальна методика комплексної оцінки адаптивної спроможності системи публічного управління до розвитку та поширення соціальної концепції, яка ґрунтується на використанні динаміки консолідованих взаємозв'язків, об'єднаних у постійні ланцюги знань, із використанням технології визначення маневровості планових публічно-управлінських рішень соціального спрямування з метою набуття ними характеристик динамічності, інерційної еластичності, неодномоментності відповіді на силу впливу, інтегративності, досягнення відповідність між наявними ресурсами та можливостями, зростання надійності та мінімізації ризиків планування управлінської діяльності. Запропоновано використовувати дану методику для: 1) визначення ступеня перерозподілу повноважень у процесі міжсекторальної взаємодії у соціальній площині; 2) моделювання ймовірного впливу зовнішніх і внутрішніх факторів на соціальну безпеку у процесі формування оптимальних управлінських рішень соціального спрямування; 3) оцінювання відповідності стратегічних і тактичних рішень у соціальній сфері змінним потребам та очікуванням різних соціальних груп; 4) виявлення критичних точок адаптаційної нестійкості (зон соціальної напруги) як результату недостатньої адаптивності управлінських рішень з метою розробки відповідних компенсаторних механізмів; 5) раціоналізації розподілу соціальних ресурсів відповідно до динаміки індексів соціального добробуту в рамках стратегічного та оперативного управління; 6) розробки адаптивних механізмів оперативного реагування на соціальні ризики з урахуванням інерційності впливу управлінських рішень у вразливих секторах соціальної політики;

– розроблено та обґрунтовано синергетичну сукупність моделей формування, розвитку та поширення соціальної концепції публічного управління на основі комбінаторної рефлексії методологічних підходів до реалізації державної соціальної політики: 1) системно-універсальна модель

управління розвитком стратегічного потенціалу взаємозалежності суб'єктів (набір організаційних та логістичних схем/блок-схем вимірів стратегічного потенціалу, що визначає критерії результативності його освоєння, спрямованих на реалізацію окремих функціональних і міжфункціональних зв'язків); 2) організаційно-процесна модель причинно-наслідкового впливу формування соціальної концепції публічного управління (орієнтована на підвищення рівня гнучкості стосовно відповідності цільовим параметрам, на основі суспільних потреб); 3) організаційно-функціональна модель інтегрованого публічно-управлінського впливу в умовах соціальної транзитивності (полягає у багатовимірності впливу та одночасному взаємозв'язку соціальних транзицій відповідно до глибинних трансформацій публічного управління суспільним розвитком та репрезентує вагому дію синергетичного поєднання напрямів публічно-управлінської діяльності формування, розвитку та поширення соціальної концепції на всіх рівнях управління);

– виокремлення синтетичних індикаторів (індикатори остаточного результату діяльності суб'єктів управлінського впливу в системі соціальної сфери; індикатори системної ефективності управління – діяльності окремих підсистем, структур та установ управління у соціальній сфері; індикатори операційної ефективності управління, що характеризують професійні якості управлінського персоналу соціальної сфери) та показників соціальної ефективності функціональної діяльності управлінських суб'єктів (розробка й впровадження законодавчих норм у соціальній сфері, ухвалення управлінських рішень соціального спрямування та їх реалізація, раціональність і цільове спрямування фінансування соціальної сфери, збереження життя і здоров'я населення, рівень якості й достатність соціальних послуг, впровадження соціальних програм і проєктів) з метою оцінки спрямування публічно-управлінської діяльності в соціальній сфері на генерування результатів виконання поставлених цілей за відповідними стратегічними напрямами через виконання тактичних кроків і задач, результуючий показник яких відображається через задоволеність суспільних потреб та загальний рівень життя громадян;

– науково-прикладне розуміння концепту стратегічного потенціалу формування соціальної концепції публічного управління як сукупності наявних та потенційних ресурсів, певного варіативного набору механізмів для їх використання задля забезпечення належного соціального розвитку та соціальної безпеки, що базується на ідентифікації вихідних домінант побудови функціональних взаємозв'язків основних складових державної соціальної системи в публічно-управлінському контексті; виокремлення стратагем його розвитку та поширення. З метою визначення кількісно-якісних параметрів стратегічного потенціалу, його впливу на розвиток та поширення соціальної концепції публічного управління запропоновано ієрархічну систему статистичних показників та інтегральних критеріїв. Такий підхід дозволяє вибудувати концептуальну основу для стабілізації соціальної системи, підвищення ефективності управлінських рішень, нарощення стратегічного потенціалу та створення умов для суспільного консенсусу у відповідь на соціальні ризики;

– систематизація ключових детермінант формування соціальної концепції публічного управління за п'ятьма цільовими вимірами (соціальна врівноваженість, соціальна відповідальність, соціальний капітал, соціальна безпека, соціальна якість) шляхом конкретизації їх показників та індикаторів задля комплексного моніторингу, оцінювання, коригування соціальної політики. Доведено, що в основі такого підходу є певні консолідовані чинники, які являють собою єдину систему, взаємопов'язану адаптивною ситуативністю виокремлення ключових пріоритетів, які у певний відрізок часу змінюють свої якісні та змістовні характеристики з урахуванням окремих елементів розвитку соціальної сфери та потреб забезпечення соціального добробуту і соціальної безпеки, відтак, здійснюють безпосередній вплив на вироблення механізмів поширення соціальної концепції публічного управління в межах взаємозалежності «детермінанти-чинники-потреби-можливості-механізми».

Практичне значення одержаних результатів визначається можливістю їх використання в діяльності органів публічної влади. Так,

результати дисертаційної роботи були впроваджені у процесах прийняття управлінських рішень окремих державних структур та установ, що підтверджується відповідними довідками про впровадження, зокрема: Служби у справах дітей Львівської обласної військової адміністрації у рамках реалізації завдань та напрямів «Національної стратегії реформування системи інституційного догляду та виховання дітей на 2017-2026 роки» та розробки «Регіонального плану заходів Львівської області на 2025-2026 роки з реалізації Стратегії забезпечення права кожної дитини в Україні на зростання в сімейному оточенні на 2024-2028 роки»; в частині виконання Наказу КМУ № 363-Н від 30.07.2025 р. «Про затвердження Методичних рекомендацій щодо проведення оцінювання потреб дитини-сироти та дитини, позбавленої батьківського піклування, переміщеної (евакуйованої) із закладів, які здійснюють інституційний догляд та виховання, за кордон (першочергово - дітей із будинків дитини)» (дов. від 01.09.2025 № 972/6); Центру адаптації державної служби до стандартів Європейського Союзу – в частині формування рекомендацій щодо модернізації системи соціального обслуговування, підвищення якості надання соціальних, освітніх та медичних послуг із дотриманням європейських стандартів у межах проєктів Twinning; розробки пропозицій із запровадження соціально-орієнтованих підходів у публічному управлінні, з акцентами на адаптацію найкращих практик ЄС у соціальному, освітньому та медичному забезпеченні у межах заходів TAIEX; при розробленні моделей чи критеріїв оцінки: якості управління, відповідності європейським нормам, соціальної адресності послуг, вдосконалення адміністративних процесів соціальної сфери у межах співпраці з програмою SIGMA (дов. від 09.09.2025 № 77/0/94-25); Львівського обласного центру соціальних служб при розробці оновленого Положення про Комунальну установу “Центр надання соціальних послуг” Ходорівської міської ради Львівської області в частині здійснення методичного супроводу розробки положень, механізмів персоналізації соціальної допомоги через індивідуалізовані плани підтримки та соціальні контракти, цифровізації обліку

потреб і доступності соціальних послуг у сільських громадах (дов. від 12.09.2025 р. № 740); у депутатській та законотворчій діяльності щодо підвищення соціальної орієнтованості управлінських рішень – методичні рекомендації щодо інтеграції соціальної концепції у систему прийняття управлінських рішень органів державної влади та місцевого самоврядування; схему оцінювання рівня соціальної стійкості управлінських процесів (дов. від 17.10.2025 р. № 238/1414); Представника Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини у Рівненській області в частині налагодження комунікації з органами місцевого самоврядування, територіальними громадами та соціальними службами у сфері захисту прав соціально вразливих груп шляхом застосування розроблених у дисертації механізмів інтегрованої інституційно-організаційної взаємодії та комунікативно-адаптаційних механізмів партнерської взаємодії, спрямованих на оперативне реагування на новітні виклики і загрози, пов'язані із воєнним станом в Україні (дов. від 28.10.2025 № 17000.2/25/53); Вищої школи публічного управління при підготовці загальних короткотермінових програм підвищення кваліфікації державних службовців та посадових осіб місцевого самоврядування: «Адміністрування та надання публічних послуг: комунікація та інклюзивні підходи», «Детінізація доходів у сфері зайнятості населення», «Забезпечення потреб громадян, доступ до соціальних послуг» (дов. від 03.11.2025 № 9824/1402-25); Департаменту освіти та науки Львівської обласної військової адміністрації у рамках виконання Національної стратегії розвитку інклюзивного навчання на період до 2029 року та Стратегії розвитку освіти Львівщини на період до 2027 року – в частині напрацювання стратегічних підходів до розбудови комплексної інклюзивної освітньої системи; інтеграції з ринком праці; впровадження цифрових технологій в освітній процес запровадження механізму грантової підтримки додаткової освіти для учнів та студентів із соціально вразливих категорій населення та масштабування мережі освітніх центрів цифрової грамотності для дітей, батьків і вчителів у громадах із забезпеченням сталості та рівномірності доступу (дов. від

03.11.2025 р. № 03-01/10/2728); Департаменту охорони здоров'я Львівської обласної військової адміністрації в частині оптимізації використання цифрових інструментів для планування медичних ресурсів, виявлення ризиків на рівні територіальних громад у рамках виконання «Операційного плану реалізації Стратегії розбудови телемедицини в Україні» та електронних сервісів для підвищення зручності та доступності медичних послуг у межах виконання вимог постанови Кабінету Міністрів України №351 «Деякі питання забезпечення функціонування електронної системи охорони здоров'я в умовах воєнного стану»; посилення соціального партнерства та міжсекторальної взаємодії у рамках реалізації Комплексної програми охорони психічного здоров'я на 2023-2026 роки» (дов. від 04.11.2025 р. № 22-4876/0/3-25); Львівського обласного центру зайнятості щодо реалізації державної політики та програм сприяння зайнятості населення на території Львівщини у рамках виконання Постанови Кабінету Міністрів №477 «Про внесення змін щодо професійного навчання деяких категорій осіб до деяких постанов Кабінету Міністрів України» від 21.04.2025р. (дов. від 04.11.2025 № 13.1-4220/25).

Окремі теоретичні та науково-методичні положення дисертаційної роботи було впроваджено в навчальний процес Національного університету «Чернігівська політехніка», зокрема при підготовці навчальних матеріалів для викладання дисциплін: «Інституціональні засади публічного управління та адміністрування», «Публічна політика», «Сучасні проблеми розвитку України», «Права людини і європейські цінності в сучасному публічному управлінні» для ОНП «Публічне управління та адміністрування» третього (освітньо-наукового) рівня вищої освіти за спеціальністю 281 «Публічне управління та адміністрування» галузі знань 28 «Публічне управління та адміністрування» (дов. від 03.11.2025 р. № 202/08-2792/ВС).

Особистий внесок здобувача. Наукові положення, висновки та рекомендації, що виносяться на захист, розроблені авторкою особисто. Наукові ідеї та розробки, що належать співавторам опублікованих робіт, у дисертації

не використовуються. Авторський внесок у працях, опублікованих у співавторстві, конкретизовано в списку публікацій.

Апробація результатів дисертації. Основні положення й висновки дисертаційної роботи доповідались, обговорювались на міжнародних і вітчизняних наукових конференціях, що відображено у публікаціях [41-58].

Публікації. Основні положення дисертаційної роботи опубліковано в 58 наукових працях, у тому числі: 7 розділів у колективних монографіях; 8 статей у закордонних виданнях, проіндексованих у базах даних Web of Science Core Collection та/або Scopus, 22 статті у наукових фахових виданнях України, 3 статті в інших наукових виданнях; 18 тез доповідей на міжнародних та всеукраїнських конференціях.

Структура дисертації. Робота складається зі вступу, п’яти розділів, висновків, списку використаних джерел, додатків. Загальний обсяг дисертації становить 534 сторінки. Основний зміст дисертації викладено на 412 сторінках. Робота містить 40 таблиць, 33 рисунка, 7 додатків. Список використаних джерел налічує 445 найменувань.

РОЗДІЛ 1
НАУКОВО-ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ ФОРМУВАННЯ СОЦІАЛЬНОЇ КОНЦЕПЦІЇ ПУБЛІЧНОГО УПРАВЛІННЯ: КАТЕГОРИЗАЦІЯ СОЦІАЛЬНОГО

1.1. Генезис соціального в науці публічного управління

Наукове трактування феномену соціального в різних сферах неодноразово ставало предметом міждисциплінарних досліджень, охоплюючи численні аспекти та контексти. Так, в українській науковій спільноті значного інтересу набула проблематика соціально орієнтованого виміру суспільного розвитку, що висвітлюється у працях О. Баштанник [15-17], В. Бульби [36], С. Вовканича [43], Н. Орлової [207-210; 341], О. Руденко [96; 283; 284]. Теоретичні, методологічні та методичні аспекти аналізу публічної політики та процесів соціального розвитку є предметом досліджень таких науковців, як Н. Мікула [137], Н. Міценко [185]; В. Николаева [195], П. Петровський [212], Т. Чайка [356].

До кола вітчизняних дослідників, які здійснили ґрунтовні наукові розвідки в частині обґрунтування концептуальних засад державної та регіональної соціальної політики, а також механізмів її формування і подальшої реалізації, належать: П. Бєлєнький [19], В. Геєць [54], О. Долженков [78]; М. Долішній [80], С. Злупко [92], В. Куценко [149], Е. Лібанова [159; 160], С. Пирожков [214], О. Сидорчук [288; 301], В. Скуратівський [296-299], Л. Яценко [381]. Теоретико-прикладні аспекти державного управління та його впливу на соціальні процеси представлено в наукових напрацюваннях таких українських учених, як О. Бобровська [24; 25], О. Вольська [44], І. Гасюк [53], З. Гонтар [57], О. Дєгтяр [70], В. Єлагін [86], М. Кравченко [138; 139], В. Лаврухін [150], О. Макарова [167], Л. Мельничук [176], О. Петроє [213], Т. Семигіна [289], В. Трощинський [342; 344-347], В. Чечотка [362], П. Шевчук [368], І. Ярошенко [379].

У контексті науково-теоретичного обґрунтування соціальної політики набули розвитку вітчизняні дослідження за окремими соціальними спрямуваннями в частині шляхів їх реалізації, принципів та пріоритетів. Зокрема, Є. Бойко [278], М. Долішній [80], Н. Мікула [137], О. Палій [141], У. Садова [287], Л. Семів [290], В. Симоненко [292], С. Цапок [353] присвятили свої наукові пошуки дослідженню процесів на ринку праці, питанням регулювання зайнятості, мінімізації безробіття, демографічним та міграційним проблемам як на загальнонаціональному, так і регіональному рівнях; В. Бідак [21], Н. Борецька [30-33], Є. Кіш [91], А. Мельник [173], В. Приймак [220] – питанням соціального захисту населення на різних рівнях публічного управління.

Соціальні аспекти в публічному управлінні сферою охорони здоров'я становлять предмет вивчення таких дослідників як: Ю. Вороненко [35; 46; 302], В. Долот [81], А. Котвіцька [133-135], А. Кричковська [145], В. Лехан [156], В. Москаленко [3], Я. Радиш [69; 275; 276], М. Співак [330], Д. Тишко [336; 337; 442] Т. Чеканова [359], В. Шевцов [365].

Множинність аспектів розвитку та удосконалення системи освіти як сутнісної компоненти соціального через призму публічного управління є предметом наукових пошуків як українських дослідників – Г. Дмитренко [75; 76; 293], Г. Єльникова [87], Є. Красняков [142], В. Кремень [143], О. Липовецька [157], О. Лукіна [163-165], В. Олійник [206], Н. Протасова [272], І. Сікорська [294], так і іноземних учених – E. Gutmann [407], J. Dewey [396], N. Entwistle [399], R. Mauro [424], Дж. Ст. Мілль [180], K. Nicholson [428], T. Parsons [431], J. Sloam [437].

Теоретико-методологічні засади обґрунтування сутнісного наповнення поняття соціального розвитку досліджували такі представники зарубіжної наукової спільноти: P. Bernard [385], М. Вебер [39], J. Jenson [412], B. Deacon [391], R. Putnam [432; 433].

Виходячи з наведеного огляду глибини та багатовимірності дослідження зазначеної проблематики, слід підкреслити її актуальність та важливість у контексті удосконалення публічного управління щодо впровадження та

реалізації соціальних завдань за сучасних умов трансформації українського суспільства в період сучасних викликів та загроз.

Масштаб наукового дискурсу в аспекті дефініційного наповнення категорії «соціальне» говорить свідчить про множинність і функціональну багатогранність зазначеного поняття. Соціальне як сукупність ознак та особливостей суспільних відносин, що інтегрована різними суб'єктами у процесі їх взаємодії в конкретних умовах, безпосередньо пов'язане із соціальними зв'язками, соціальними відносинами, соціальними закономірностями. Соціальне характеризує певний аспект суспільних відносин (економічних, політичних, культурних та ін.), з огляду на це основні риси соціального як певної сукупності властивостей суспільства відображаються через характеристики соціальних відносин як різновиду суспільних. Природа соціального зумовлює предметну зорієнтованість на виявлення законів та тенденцій соціальної взаємодії різних соціальних суб'єктів на державному, суспільному та особистісному рівнях. При цьому специфіка соціальної взаємодії розкривається через соціальні відмінності її суб'єктів, які лежать в її основі і зумовлюють різні цінності, мотиви, інтереси, моделі поведінки. Систематизація та узагальнення різних наукових поглядів до ідентифікації сутнісного наповнення поняття соціального дає можливість виокремити два основних підходи – загального та вузького (більш конкретизованого).

Відповідно до загального підходу категорія соціальне являє собою складне системне поняття, що поєднує визначення та аналіз суспільного стану в цілому та окремих його компонент, характеризує рівень залучення наявного соціального потенціалу і резерву за такими рівнями, як узагальнено суспільний, рівень спільноти й особистісний рівень для подальшого формування параметрів оптимального рівня розвитку соціальної системи загалом. З огляду на це, соціальне ідентифікується у значенні суспільного (громадянського) та включає дві сторони трактування: 1) соціальне у значенні сукупності суспільних відносин у формі соціуму; 2) соціальне у значенні соціальної призми різних суспільних підсистем. Позиція більш вузького (конкретизованого) підходу базується на визначенні соціального у двох аспектах:

- як система індикаторів взаємодії суб'єктів у складі різних суспільних груп, що піддаються процесам створення, розподілу та перерозподілу як наслідок статусних змін і характеристики пов'язаних з цими змінами відносин і взаємозв'язків [350, с. 6];

- як окремі аспекти суспільного, що спричинені соціальним становищем індивідуумів у суспільній системі, взаємодією соціальних груп та окремих індивідуумів, що представляють різні суспільні класи, нації та етнічні групи, професійні колективи або інші види соціальних утворень, які виникають унаслідок існування нерівності в суспільстві [65, с. 24].

Систематизація існуючих підходів щодо трактування поняття «соціального» представлено нами на рис. 1.1.

Рис. 1.1. Систематизація підходів до трактування поняття соціального*

Джерело: побудовано автором на основі [325, с. 53*].*

Однак, незважаючи на множинність наукових поглядів на зазначену категорію, слід визнати відсутність єдиного універсального й загальновизнаного трактування поняття «соціального», що дає підстави для обґрунтування власного авторського розуміння та вироблення системи сутнісних характеристик (структурних компонентів) його змістовного наповнення. На нашу думку, категорія «соціальне» актуалізується при дослідженні особливостей функціонування різних сфер суспільного життя як підсистем публічно-управлінського впливу в контексті взаємодії і розподілу ресурсів між основними соціальними суб'єктами з метою досягнення соціальної згуртованості, рівноваги та порядку в суспільстві. У цьому контексті особливого значення набуває питання вчасної ідентифікації та мінімізації соціальних ризиків, що ґрунтується на визначенні впливу відповідних факторів, які спричиняють виникнення або посилення ймовірності настання ризикових тенденцій (табл. 1.1).

Таблиця 1.1

Класифікація факторів виникнення соціального ризику

Класифікаційна група факторів	**Фактори**	**Прояви**
1	2	3
Економічні	- падіння рівня доходів населення; - низький рівень оплати праці; - зростання видатків домогосподарств на послуги ЖКГ; - зростання рівня бідності;	Посилення соціальної нерівності та розшарування суспільства відповідно до рівня доходів; низький рівень життя населення; соціальна напруженість в суспільстві.
Демографічні	- скорочення чисельності населення; - падіння рівня народжуваності; - зростання смертності; -зростання зовнішньої міграції населення;	Дефіцит трудових ресурсів; погіршення їхньої якості; демографічне навантаження; старіння нації.
Військово-політичні	- війна з росією; - збільшення кількості учасників бойових дій; - зміна пріоритетів державної політики в бік військових та безпекових завдань.	Зростання кількості ветеранів та осіб з інвалідністю внаслідок бойових дій; зростання соціальної напруженості через мобілізацію; збільшення соціально вразливих категорій населення (сироти, діти загиблих учасників бойових дій, постраждалі внаслідок бойових дій, внутрішньо переміщені особи, особи, що втратили житло).

Закінчення таблиці 1.1

1	2	3
Трудові	- зростання безробіття; - скорочення зайнятості; - посилення тіньової економіки	Низька продуктивність праці; диспропорції на ринку праці; зростання навантаження на соціальні фонди.
Поведінкові	- зростання кількості соціальних конфліктів; - зростання злочинності; - девіантна поведінка (алкоголізм, наркоманія, крадіжки, корупція тощо)	Погіршення рівня безпеки в країні; падіння рівня життя; протести; прояви тероризму та організованої злочинності; масові публічні прояви невдоволення та агресії.
Ідеологічні	- поширення екстремістських або дискримінативних ідей через соціальну напруженість та суспільне невдоволення; - поява громадських об'єднань, партій, груп і прошарків суспільства, що поширюють ідеологію насильства, дискримінації або екстремізму.	Обмеження прав і свобод людей, розкол суспільства, зростання злочинності, падіння рівня якості життя населення, зростання зовнішньої міграції.
Морально-психологічні	- суспільна недовіра до представників влади; - відсутність впевненості у справедливості та прозорості законотворчих та виконавчих дій державного апарату; - суспільне невдоволення через соціальну несправедливість; - загострення соціальних конфліктів	Гальмування суспільного розвитку; збільшення кількості соціальних конфліктів; психологічна напруженість в суспільстві; тенденція зростання підняття та обговорення тем, що створюють соціальну напругу в засобах масової інформації.
Кризові	Глобальні кризи різного характеру (політичні, економічні, демографічні тощо), дефіцит ресурсів в умовах зростання кількості вразливих категорій населення	Гальмування реформ і суспільного розвитку, посилення навантаження на інститути соціального захисту, пониження рівня життя населення.

Джерело: розроблено автором.

Крім традиційних класифікаційних груп факторів соціальних ризиків, таких як, економічні, демографічні, військово-політичні, трудові й поведінкові, доцільно також виокремити ідеологічні, морально-психологічні [190] та кризові.

Імплементація та реалізація пріоритетних напрямів і реальних дій за напрямом превенції факторів соціальних ризиків та мінімізації можливості настання цих ризиків на сьогодні набуває дедалі більшої актуальності, оскільки завдання збереження соціального потенціалу в умовах війни та подальшого повоєнного відновлення є одним із ключових. Це потребує

розробки та впровадження нових дієвих механізмів протидії соціальним ризикам і зменшення впливу факторів, які їх спричиняють [42]. У контексті дослідження проблематики соціального заслуговують на увагу основні підходи щодо концептуалізації поняття «соціальна зрілість», що поєднує особливості біологічного і соціального в межах розвитку як окремої людини, так і соціобіологічного й соціального розвитку різних соціальних груп і соціальних спільнот.

Так, концепція В. Орлова, що відрізняється більшою радикальністю в аспекті заперечення впливу всіх інших чинників, водночас надаючи можливість із більшою деталізацією здійснювати теоретичне дослідження окремих компонент двофакторних систем формування і функціонування соціальних процесів, визначає саме соціальне ключовим напрямом розвитку соціобіологічних систем. Такий підхід трактує соціальне як визначальний фактор розвитку соціобіологічних систем. Переважання соціального над біологічним пояснюється походженням біологічного від соціального, оскільки вважається, що для біологічного існування індивідуума необхідне відтворення соціальним шляхом необхідних засобів життя [51].

В аспекті публічного управління слід звернути увагу на погляди на трактування соціальної зрілості О. Ганжи, де акцентується увага на ролі цього явища у формуванні меж долучення індивідуумів у певні соціальні процеси, виходячи з природних (біологічних) та соціальних характеристик, зокрема вікові обмеження. Йдеться про встановлення певної вікової межі, досягнення якої є індикатором зрілості в правовідносинах із державою. У різних країнах такі вікові рамки можуть мати різне значення, а в нашій країні їх декілька. З погляду юриспруденції зрілість має тлумачення правоздатності, якій притаманні певні властивості та стадії, що також визначаються віковими та психічними характеристиками. Такий підхід є узагальненим і позбавлений індивідуальних критеріїв щодо визначення правоздатності й повноліття, оскільки воно має в ролі ідентифікатора лише вік і діагностування стану здоров’я [51].

Водночас сучасні дослідники, акцентуючи увагу на особливостях існування соціального в контексті функціонування економіки, наголошують на необхідності відповідного оновлення згаданої концепції через доповнення її факторами залучення символічного та соціального капіталів, які утворюють соціальну реальність, що не підвладна лише біологічним факторам. У свою чергу, поняття символічного й соціального капіталів розширюють межі для наукового аналізу соціальної структури, багатоаспектного погляду на соціальну динаміку щодо соціальної дії [51]. Таким чином, аналіз та оцінка рівня соціальної зрілості повинна включати аспект контексту соціальної структурації суспільства, що являє собою індикатор результативності використання соціального простору як складової ефективності існування сучасного суспільства в країні. Соціальна зрілість трактується як можливість використання власного соціального потенціалу в межах соціального простору, враховуючи особливості соціального та політичного державного та суспільного устрою, за допомогою узгодженого поєднання ціннісних настанов передових груп у соціумі та окремого індивідууму [51].

Важливого значення для розуміння соціального має поняття «соціального капіталу». Надаючи соціальному капіталу дефініційного змісту ресурсу, що мають походження від «сімейних стосунків та певних відносин у соціальній групі» П. Бурдьє наголошує на домінуючій формі основи соціального капіталу, яку трактує як соціальні ресурси [389, с. 21]. Його значення як головного аргументу у площині протистояння біологічного й соціального на користь соціального є ключовим. Згідно з підходом Д. Коулмена соціальний капітал – це потенційний ресурс виявлення взаємодовіри та допомоги, що формується в процесі відносин між індивідуумами на основі раціональних цілей (обов’язки та очікування, інформаційні джерела та соціальні норми) [108]. Таке трактування певним чином вирівнює абстрактний накопичувальний ефект від соціальних дій та зовнішній вплив проявів діяльності соціальних систем. Інформаційне забезпечення регулювання швидкоплинних змін соціальних норм здійснюють інформаційні джерела та

соціальні мережі, даючи можливість поширення соціально важливої інформації. Стимулятором цих процесів, на думку О. Ганжі, є «цілераціональність», що спрямована на підтримку цієї системи в контексті необхідності існування окремих соціальних груп, спільнот та суспільства в цілому в умовах гармонійної взаємодії як обов'язкового фактору сталого розвитку суспільства і його інституцій [51].

Поширення імітації або за іншими джерелами – симулякризації, що означає глибоку імплементацію імітаційних елементів у процеси соціальної практики та дії, призводить до зростання значущості символічного капіталу, який, в свою чергу, на ряду з релігійним капіталом формує єдину спільну форму нагромадження [37, с. 230]. Символічний капітал – це «капітал честі й престижу, що робить інститут клієнтели». Зазначена категорія формує так звану «парадну істину», що є чинником значних змін соціальної реальності за допомогою певних символів. Символічний капітал можна трактувати як соціальний потенціал окремої персоналії або цілих груп у соціумі [387]. У цьому сенсі слід розглядати поняття соціального капіталу за визначенням М. Рябінчук [286], яке вказує на те, що це поняття являє собою соціально усталені відносини, які до того ж передбачають ще і культурний та символічний аспекти у формі репутації, правил поведінки, етикету тощо. Вони входять до складу нерефлексивних зовнішніх ознак індивідуальної соціалізації та психологічних комплексів. Вихід теорії соціального капіталу на макрорівень обумовлюється трансформацією від структурного підходу до теоретичних обґрунтувань на основі культурного детермінізму [286].

Засновником концепції превалювання культурного детермінанта у соціальному капіталі може вважатися Ф. Фукуяма, який визначає цю категорію як певні неофіційні норми, які підтримують взаємодію між людьми [66; 402]. Згідно з твердженням науковця, вказані норми функціонують на двох рівнях соціуму – мезо- та макро- та ідентифікуються культурно. Це зумовлює висновок про те, що різниця в культурі соціумів впливатиме на відмінність їх соціальних капіталів. Порівняння таких відмінностей міститься у праці Ф. Фукуями під

назвою «Довіра: соціальні чесноти і шлях до процвітання» [403]. Науковець визначає довіру як супровідне явище соціального капіталу, акцентуючи увагу на нормах, якими керуються люди у своїй поведінці. Водночас мережі трактуються не як компонента структури соціального капіталу, а як відображення певних довірчих шаблонів побудови горизонтальних довірчих взаємозв'язків. Обумовлений культурою поступ до мереж і розширення факторів довіри отримують при цьому філософсько-історичний контекст, але водночас сама культура втрачає свою структурну основу [286].

Проблематика виміру соціального капіталу в аспекті публічного управління відображає недостатній рівень інтегрованості. Так, на думку Я. ван Деса ті індикатори, що існують, характеризують лише окремі сторони мереж, довіри і норм, не надаючи повної характеристики [395]. У контексті держави та державного управління теоретичне осмислення ключового призначення соціального капіталу з позиції його змістовної та структурної категоріальної належності надає можливість ідентифікувати класову належність (наприклад, згідно з марксистською теорією – перехід від «класу-в-собі» до «класу-для-себе» [286]) та наслідків класових формувань. Слідуючи такому вектору мислення, поняття соціального капіталу суспільної групи, спільнотного утворення або суспільства загалом слід вважати абстрактною категорією, що базується на усвідомленні символічного характеру на основі феномену мереж. Основами формування та функціонування мереж, які пов'язують групи, являються ідентифікаційні характеристики соціального капіталу. Однак не слід виключати роль економічного аспекту, значення якого можуть завуалювати такі абстрактні та сенситивні категорії, як цінності, норми та довіра [286]. Вплив соціального капіталу не може бути визначений без його мережевої структури. Ознаками того, що соціальний капітал відповідно до своєї реальної структури, можуть бути структурні зміни окремих його характеристик (мереж) через зміну форм довіри (наднидивідуальні, формальні або неформальні). Відповідно до високого ступеня взаємозв'язку категорії довіри та соціального капіталу, форми останнього визначаються формами довіри. Так, М. Рябінчук

вибудовує помітний теоретичний зв’язок між такими видами довіри, як міжособистісна, надособистісна й інституційна, і формами існування та прояву соціального капіталу, а саме: на мікрорівні, мезорівні й макрорівні [286].

Окремим питанням дослідження є структурна побудова та змістовне наповнення поняття соціального капіталу, що залежить від поділу його за рівнями на індивідуальний та колективний. Така диференціація стає підґрунтям для систематизації відповідних науково-теоретичних підходів. Персоніфікований (індивідуальний) підхід виходить із того, що соціальний капітал притаманний окремим індивідуумам і дефініційно наближений до категорії людського капіталу. Колективний (груповий) підхід на противагу передбачає трактувати соціальний капітал як загальне благо для певних груп, спільнот, колективів [286]. Н. Лін розрізняє зазначені форми соціального капіталу, виходячи з того, хто є кінцевим вигодонабувачем від соціального капіталу [423]. Інші науковці на основі відмінностей між рівнями соціального капіталу пропонують виокремлювати нові категорії, як, наприклад, Г. Ессер. Він вводить замість терміна «соціальний капітал», два інших: один відповідає індивідуальному прояву соціального капіталу – капітал відносин, а інший – системний капітал, який уособлює загальний ресурс взаємозв’язків у певній групі (колективі) [400].

Щодо двоїстості природи соціального капіталу наголошує і Дж. Коулман. Він визначає соціальний капітал, як публічний ресурс, який водночас вимагає індивідуальних інвестицій з раціонального погляду [286; 388]. Узагальнено персоніфікований підхід щодо сутності соціального капіталу буде, по суті, дублювати теоретичне обґрунтування людського капіталу. Такої думки дотримуються М. Гук та Д. Стоул, відрізняючи такі індивідуальні форми, як фізичний та людський капітал, а також соціальний капітал – як колективний ресурс, нерозривно інтегрований у соціальні взаємозв’язки [409]. Особливості дослідження соціального капіталу проявляються передусім у відображенні специфіки процесів акумулювання, розподілу та інвестування соціального

капіталу як ресурсу зі специфічною структурою побудови. Подібне твердження підтверджує думку К. Ньютона щодо його наукових пошуків значення соціального капіталу для демократії. Він стверджував, що соціальний капітал повинен досліджуватись не як персоналізований феномен, а у значенні колективної категорії [427]. Слід зауважити, що ступінь публічності відповідного капіталу (ресурсу) в більшості випадків визначається існуючою соціальною структурою та буде характеризуватись диспропорцією розподілу соціального капіталу через гендерну нерівність.

Іншою класифікаційною ознакою для систематизації поняття соціального капіталу є розподіл його за трьома рівнями, а саме: мікро-, мезо- та макрорівень. Не слід застосовувати автоматичну класифікацію форм соціального капіталу, оскільки вони не є визначальними ознаками відокремлених категорій, а, ймовірно, різними аспектами одного поняття. Мікрорівень відображає просторовий взаємозв'язок між персоналіями в контексті соціальної реальності. Зазначена взаємодія здійснюється в межах щоденних стосунків у сімейному колі, сусідській групі, робочому колективі, громадських організаціях тощо. Взаємозв'язки в таких суспільних утвореннях є усталеними та об'єднують індивідуумів у певні мережі. Усталені способи та алгоритми взаємодії в мережах спричиняють формування таких же усталених норм та правил поведінки і стійку схильність до утверджених дій.

На мезорівні відбувається поєднання певних соціальних утворень (колективів, груп та спільнот) у мережі та більш масштабні суспільні об'єднання. Таким суспільним надбудовам притаманні підтримка та довіра. Досить часто змістовне наповнення дефініції соціального капіталу на мезорівні пов'язують з такою категорією, як «дух спільноти». З цього погляду важливими є теоретичні концепти Р. Патнама. Існування соціального капіталу на мезорівні є водночас підтвердженням та наслідком поєднання мережевих утворень, що взаємодіють у межах групи. У такому контексті поєднання великих суспільних формувань, як, наприклад, нація, може відбуватись без особливого втручання в мережу.

Для наукового пошуку щодо тлумачення соціального в контексті публічного управління необхідним є розкриття саме макрорівневого підходу. Зміст його полягає в концентрації уваги на аспектах соціальної реальності щодо ідентифікації усталених взаємодій між різними рівнями та формами інституалізації і взаємодіями , що базуються на феномені довіри. Таким чином, теоретичні пошуки на макрорівні відповідають на питання, яким чином визначена політична або соціально-економічна інституція забезпечує відтворення соціального капіталу. Соціальний капітал є феноменом безпосередньої міжособистісної взаємодії. Однак форми такої взаємодії, долаючи індивідуальний та інституційний аспекти, набувають можливості відійти від вузьких контекстів соціальної взаємодії їх формування. Отже, форми соціального капіталу існують та відтворюються поза міжособистісної взаємодії, зокрема і персоніфікованої. Переведення соціального капіталу в публічний простір завжди здійснюється в певних інституалізованих межах [286].

Важливою категорією, що часто вживається в контексті соціального в публічному управлінні є соціальний розвиток. Це поняття може бути охарактеризовано з позиції двох різних підходів. Перший підхід має соціально-філософське підґрунтя, представниками якого є Т. Бутченко, В. Воловик, О. Краснокутський, М. Лепський [305]. Другий підхід базується на соціологічній теорії, якої дотримуються Є. Біленький [329], І. Гавриленко, М. Недюха, Л. Усаченко [48].

Залежно від рівня узагальнення дефініційного наповнення поняття соціального розвитку традиційно також виділяють широке і вузьке значення цього феномену. Згідно з узагальненим (широким) тлумаченням соціальний розвиток являє собою певний набір соціально-економічних та культурно-політичних процесів, які призводять до якісних суспільних перетворень [344; 361]. Вузьке значення соціального розвитку полягає в належності до певного виду змін щодо суспільних відносин, до яких належать відносини за такими класифікаційними ознаками: соціальний статус, суспільний клас, демографічні питання, територіальна належність, трудова діяльність, сімейний стан, та супроводжується зростанням їхнього якісного рівня та соціальної безпеки [350].

Переважна більшість дослідників, здійснюючи науковий пошук щодо етимології терміну «соціальний розвиток» опиняється перед поляризацією таких тлумачень: певний вид змін у соціумі, який супроводжується підвищенням рівня соціального становища – узагальнений підхід, якого дотримуються О. Євсєєва [85], І. Кінаш [102], Р. Приходько [221], В. Удовиченко [348], або процес, результатом якого є зміна кількісних та якісних ознак соціального аспекту існування суспільства або окремих індивідуумів – у вузькому значенні, яке підтримують В. Гілко [55], В. Куценко, Я. Остафійчук [149], С. Матусяк [171], І. Ніколіна [200]. Проте слід зауважити, що навіть запропоноване вузьке трактування не позбавлене множинності змісту, оскільки застосовується як для суспільного, так і для індивідуального суб'єкта, а також сам соціальний аспект має багатогранну суть.

Зважаючи на множинність трактувань різних учених, що доповнюють та примножують зазначені вище підходи, на наш погляд, доцільною є систематизація різноманітних авторських визначень поняття соціального розвитку, як однієї з найбільш вживаних дефініцій у контексті місця і ролі соціального в публічному управлінні. Результати такої систематизації представлені нами в таблиці 1.2.

Зазначена систематизація дасть можливість виокремити найбільш суттєві характеристики цього поняття для поглиблення та посилення науково-теоретичного обґрунтування місця і значення соціального в публічному управлінні. Таким чином, як демонструє таблиця 1.2, більшість науковців та фахівців схиляються до трактування поняття соціального розвитку як певного процесу або сукупності дій, що призводять до якісних та кількісних змін у соціальному житті населення або певної спільноти.

Проведений нами теоретичний аналіз та систематизація наукових підходів категорії соціального та пов'язаних з ним феноменів свідчать про невіддільність цього поняття від суспільного стану та соціального розвитку, що є неможливим без участі держави та інших інституцій публічного управління, без урахування їх взаємодії та відносин власне в контексті забезпечення соціального розвитку, підвищення рівня соціального захисту та соціальної безпеки.

Таблиця 1.2

Систематизація наукових поглядів до дефініції поняття соціального розвитку

Автор	Зміст трактування
1	**2**
Зміни	
О. Вольська	зміни структури соціуму, перетворення його належності до певного соціального типу, видозміна соціальних взаємозв'язків, зокрема, відносин щодо власності, будови і складу соціальних груп, властивостей та особливостей існування соціальних організацій, інституційної будови суспільного устрою [44]
Ю. Пачковський	докорінні структурні перетворення соціального характеру, що призводять до формування нових видів і форм суспільних відносин інституцій, стандартів та принципів [328]
Процес, набір дій	
М. Бучин	становлення суспільних утворень, етнічних груп різного розміру, національних меншин, країн, їх об'єднань, цивілізацій та культур, що були створені людством [303]
І. Гавриленко	«...це процес, який веде до глибоких змін у суспільстві. Він не лише змінює його структуру, але і трансформує сам тип суспільства. Цей процес охоплює всі сфери соціального життя, включаючи відносини власності, соціальну структуру, соціальні організації та інституції» [47]
М. Головатий, М. Панасюк	"...сукупність відповідних концепцій і реальної практики, законодавства і політики сучасної держави щодо зміцнення і підвищення соціального добробуту населення" [334]
С. Енке, Г. Арнд	складний, багатогранний процес, що містить глибинні зміни за такими аспектами, як технологічний, соціально-економічний, політичний, інституціональний тощо [34]
Н. Копилова	перебіг планових зрушень з метою формування добробуту населення узагальнено та в контексті стрімкого економічного зростання [131]
Л. Курносенко	"... це комплексний процес, який охоплює різні аспекти життя людей у державі. Він ґрунтується на постійному вдосконаленні соціально-трудових та соціально-культурних умов життя населення, а також на розширенні можливостей для соціального забезпечення та соціального обслуговування» [147]
Міжнародний інститут суспільствознавства	процес розвитку, центральне місце у якому посідає людина і здійснює ключову роль у загальному розвитку соціуму, у тому числі для економічного зростання на засадах стійкості [411]
Процес, набір дій	
І. Польська	хронологічна та узгоджена сукупність дій задля підвищення якості соціального складу населення [217]
Ю. Романовська, Л. Страпачук	«...це процес, який призводить до змін у суспільстві. Ці зміни проявляються в появі нових суспільних відносин, інститутів, норм і цінностей» [280]

Закінчення таблиці 1.2

1	2
Світовий банк	фокусування зусиль з метою усунення довгострокових перешкод у напрямі розвитку, концентрація уваги на людях, які були позбавлені економічних та соціальних можливостей, зростання рівня інвестиційної підтримки інклюзії [439]
В. Скуратівський та ін.	перелік процесів економічного, політичного, соціального та морального характеру, що призводять до якісних змін суспільного значення [350]
О. Головня	«... процес життєдіяльності суспільства є результатом дії об'єктивних закономірностей, з одного боку, а з другого – соціального управління, яке ґрунтується на усвідомленому використанні правильно зрозумілих закономірностей» [56]
Відносини	
В. Меленюк	відносини в суспільстві, обумовлені соціально-трудовим, культурним суспільним розвитком у країні, зростанням соціального забезпечення, якості соціальних послуг для подальшого сталого розвитку його територіальних одиниць та підвищення рівня життя людей [172]
Показник	
А. Решетніченко	інтегративний індикатор формування, розвитку, перетворення та припинення існування суспільних явищ та процесів [7]
Спосіб	
G. Kitching	спосіб зростання благополуччя населення (соціального добробуту) [414]

Джерело: систематизовано автором

Отже, можемо зробити висновок, що питання соціального в контексті публічного управління розглядається досить багатогранно, зважаючи на критерії, що будуть покладені в основу тієї чи іншої класифікації базових складових, а отже, авторського підходу до дослідження, у якому формується його предметне поле. На нашу думку, доцільно виокремити критерії за такими показниками – сфери діяльності, рівні впливу, інституціональна організація, напрями реалізації, види розвитку, пріоритети, суб'єкти діяльності, об'єкти впливу, механізмами забезпечення, моделі, форми впливу/спрямованості, індикатори, соціальні ризики, що дозволяє запропонувати таку їх класифікацію (табл. 1.3).

Таблиця 1.3

Класифікація базових складових соціального у публічному управлінні

Критерії виміру	Базові складові
Сфери діяльності	охорона здоров'я; освіта; зайнятість (ринок праці); соціальний захист
Рівні впливу	загальноцивілізаційний; наднаціональний; державний; регіональний (місцевий); спільнотний; особистісний
Інституціональна організація	держава; ринок; громадянське суспільство
За напрямом змін	соціальний прогрес (модернізація); соціальний регрес (стагнація)
Види розвитку	сталий розвиток; суспільний розвиток; людський розвиток; соціально-економічний розвиток
Пріоритети	соціальна безпека; соціальна рівновага; соціальна відповідальність; соціальна справедливість; соціокультурна ідентичність; гендерна рівність; соціальні стандарти та гарантії; соціальні цінності; соціальні права; соціальні інтереси; соціальні потреби; соціальні норми
Суб'єкти діяльності	держава; суспільство; соціальні інститути; соціальні спільноти; фонди; роботодавці; асоціації та колективи громадян; громадські організації, політичні партії; індивіди
Об'єкти впливу	особи/групи(спільноти), які потребують соціальної підтримки чи захисту – немовлята та їх матері; неповнолітні; молодь; працюючі та безробітні; пенсіонери; особи з інвалідністю; біженці, мігранти, внутрішньо переміщені особи; ветерани
Механізми забезпечення	нормативно-правовий; організаційний (інституційний); фінансово-економічний; інформаційний; ресурсний; комунікативний
Моделі соціальної політики	континентальна або інституціональна (модель Бісмарка), англосаксонська (модель Беверіджа), скандинавська, південноєвропейська (рудиментарна, або перехідна)
Форми впливу/спрямованості	активна спрямованість; пасивна спрямованість
Індикатори (показниками)	соціальна структура; демографія; зайнятість; людський капітал; соціальний капітал; гендерний паритет
Соціальні ризики	бідність (зубожіння)**;** безробіття; інвалідність, втрата годувальника; втрата працездатності; самотність, соціальне сирітство, безпритульність, відсутність житла, малозабезпеченість, вимушена міграція тощо

Джерело: формовано автором.

Запропоновані складові дають змогу поглибити та систематизувати дослідження окремих аспектів поняття соціального з позиції публічного управління з метою подальшої розробки теоретико-прикладних основ його удосконалення. У контексті нашого дослідження ми пропонуємо базуватися на класифікації на основні сфери діяльності за базовими показниками: охорона

здоров'я; освіта; зайнятість (ринок праці); соціальний захист, які будуть детально розкриті та обґрунтовані в наступному параграфі. В основі нашого підходу є розуміння того, що сучасні суспільні трансформації, безпекові виклики особливо актуалізують та загострюють питання досягнення належного рівня життя населення, зменшення нерівності в усіх її проявах, зменшення багатовимірної бідності, зростання середньої тривалості життя, оптимізації системи соціальної безпеки населення, дотримання прав дітей соціально вразливих категорій, надання якісної освіти тощо. Крім того, багатоаспектність ідеології дослідження потребує врахування інших критеріїв, зокрема сфери та форми впливу (з урахуванням безпекової ситуації всередині держави та зовнішніх викликів, зокрема повномасштабного російського вторгнення); інституціональної організації та взаємодії, насамперед міжсистемної; видів та напрямів розвитку в поєднанні з контекстом змінних параметрів трансформації соціальної сфери та суспільної системи загалом; характером пріоритетів та відповідною їхньою трансмодуляційною якістю; сукупністю соціальних ризиків, які слід розглядати в контексті регуляторних управлінських впливів, з одного боку, та неконтрольованих факторів зовнішнього середовища – з іншого, що безпосередньо впливають на формування та розвиток відповідних механізмів досягнення соціальної безпеки, у тому числі адаптивного характеру.

Динаміка та тенденції відповідних змін у контексті забезпечення ефективного функціонування публічного управління в соціальній площині, часто супроводжується твердженнями про соціальну трансформацію або соціальну модернізацію. З огляду на це в контексті дослідження визначеної проблематики є потреба в більш поглибленому розгляді та диференціації цих категорій. Соціальні зміни прийнято відображати за допомогою таких понять як «глобалізація», «модернізація» й «трансформація». Зокрема, як зазначає Ю. Шайгородський, зазначені терміни формують відповідну аналітичну систему суспільних перетворень та мають різне дефініційне наповнення, найбільш вживаним та широким з яких є поняття трансформації [380].

Загальне визначення трансформації трактує її як зміни, перевтілення або корегування цілі існування та діяльності, складових та/або функцій певної системи, а саме – засобів, інструментів та механізмів виконання зазначених функцій, з метою усунення або посилення впливу ендогенних та екзогенних факторів на розвиток такої системи [12]. Доволі поширеним у науковому вимірі є твердження, що в контексті соціального термін «трансформація» застосовується для опису невизначеного стану у пострадянському суспільстві та їх не збігання із сучасними теоретичними моделями. Таким чином, поняття трансформації використовується для характеристики того, що не можна описати іншими дефініціями [13].

Трансформацію також ідентифікують як певну структурну перебудову систем через перетворення взаємозв'язків та відносин, організаційну основу та форму, а в соціальному аспекті трансформація являє собою «перехідний процес соціальної еволюції» [363]. Політичний вимір трансформації відбувається у площині побудови апарату влади на законодавчому підґрунті; реалізації розвитку конституційної та правової сфери в країні; удосконалення виборчих процесів; формування системи парламентаризму; судової реформи; поширення принципів децентралізації та розвитку місцевого самоврядування; формування багатопартійної системи та множини політичних спрямувань; просування незалежності ЗМІ та відкритого інформаційного простору; появи нових політичних еліт і т. ін. Наведені процеси є відображенням переходу від тоталітарних до демократичних форм правління, що проявляється через оновлення суспільної стратегії в точці руху до демократії. Адже демократичні зміни виявляються через прямування до суспільної відкритості, якій притаманні політичний плюралізм, розвинений громадянський інститут, характеристики правової держави тощо.

Проте цій категорії властива певна неточність, розосередженість, що ускладнює її застосування як універсального інструмента для аналізу соціальних, економічних та політичних змін. Така особливість не завжди враховується у процесі дослідження соціальних перетворень в Україні, проте

як теоретичний засіб аналітичного дослідження соціальних перетворень зазначена категорія має певний евристичний потенціал. Термін «трансформація», фокусуючи зміст на характеристиках саморегулювання та самокорегування соціальних змін, веде до вивчення ключових детермінант таких перетворень: прямих та опосередкованих, основоположних та ситуативних, ендогенних та екзогенних, регульованих та нерегульованих, тих, що визначають мету, і тих, що здатні до її реалізації тощо. Також дане поняття слід використовувати при невиразному характері соціальних змін у перехідний період від одного виду суспільно-політичного устрою до іншого [259]. Вищенаведене дає підстави для детального розгляду поняття соціальної трансформації, яке не має єдиного загальноприйнятого визначення та відрізняється множинністю трактувань.

Так, на думку О. Баранова, соціальна трансформація являє собою «зміну, перетворення або корекцію цілей, структури і функцій суспільства, зокрема, методів, способів і механізмів реалізації цих функцій з метою нейтралізації цивілізаційних викликів, які є загрозою ефективності його подальшого розвитку» [12]. Також соціальною трансформацією визначають процес кардинально відмінних внутрішніх перетворень суспільства для досягнення нового стану, підвищення рівня та типу суспільної організації [340].

Вважається, що ключовими драйверами соціальної трансформації є науково-технічний прогрес та розвиток науки й цифрових технологій. Прикладом є концепція Нікласа Лумана, яка спирається на трактування суспільства , як певного самовідтворювального та референтного комплексу, ключовою складовою якого є комунікація, у тому числі за допомогою цифрових технологій [6]. Розвиток цифрового суспільства сприяє самостійному розвитку систем через процеси цифрової глобалізації та поширення масової інформаційної комунікації. Поширення цифрової комунікації привело до формування такого поняття, як «віртуальна спільнота». Цей термін за визначенням сучасних науковців можна визначити як мережеві комунікації через електронні засоби зв’язку, яким властиві спільні

інтереси, мета та певний рівень самоорганізації. Тому надбання соціальними зв'язками віртуальних характеристик є новим видом трансформації соціуму. Віртуалізацію слід вважати системою проявів на всіх рівнях соціальної дійсності формування поряд із матеріальною дійсністю віртуальної (уявної) реальності [4].

Особливості соціальної трансформації можна ідентифікувати через такі соціальні процеси в контексті окремих характеристик: формування принципово нової структури соціуму; демократизація суспільства та розвиток громадянського суспільного інституту, зміна структури уряду, політичний плюралізм тощо; перерозподілення впливу всередині еліт та між різними суспільними верствами; перетворення соціальних зв'язків в окремих верствах населення; формування принципово нових соціальних інститутів; структурні зміни в економічній системі країни; поширення практики приватизації великих підприємств, що раніше належали державі; створення та введення в дію правових інструментів регулювання фінансово-економічної діяльності.

Усі перелічені процеси тією чи іншою мірою характеризують категорію «соціальна трансформація», фокусуючись на одній певній ознаці трансформаційних змін. Водночас зазначені суспільні процеси перебувають у тісній взаємодії один з одним та специфічно проявляються в межах соціальної публічно-управлінської парадигми. Тож доходимо висновку, що соціальна трансформація є складним багатоаспектним явищем.

Виокремлюють такі дефініційні ознаки соціальної трансформації відповідно до рівнів суспільної реальності в розрізі наступних критеріальних параметрів: на макрорівні – формування нової структури соціальної системи (для постсоціалістичних держав цей рівень характеризується переходом до демократичного устрою); на мезорівні – перетворення в державному та політичному устрої, що здійснюють прямий вплив на функціонування соціуму (у політичній сфері – це зміни у партійній системі, в економічній – зміна типу системи, розвиток приватного ринку капіталу, у соціальній сфері – формування нової соціальної структури суспільства (виникнення інших класів

та категорій громадян, зміна пріоритетів суспільної моралі, загострення або навпаки – вирішення етнічних суперечностей); на мікрорівні – соціальні зміни в суспільстві, спричинені змінами масової свідомості, що виявляється в поведінкових особливостях, життєвих пріоритетах, мисленні всередині малих груп, родинах, субкультурах тощо [4].

До ключових відмінностей соціальної трансформації можна віднести: направленість на перетворення сутнісних характеристик, які є визначальними щодо соцієтального типу суспільства; послідовність та відносно мирний характер протікання; невідворотність, глибина та масштаб змін, що спричинене попередньою руйнацією старих суспільних інститутів перед виникненням нових; нерозривна кореляція між перебігом та результатом процесу та діяльністю як апарату управління, так і суспільних груп; низький рівень керованості та прогнозованості процесів, вагомість стихійних складових розвитку, невизначеність наслідків [79].

Соціальна трансформація обумовлюється ендогенними та екзогенними факторами, відрізняється поступовістю, але водночас радикальністю та прискореними перетвореннями соціального характеру суспільства. Як і революція, вона призводить до принципової зміни соціальної системи, проте не супроводжується насиллям та різкими подіями. Відмінність соціальної трансформації від еволюції полягає у її цільовій направленості та спеціальній сформованості змінотворчих процесів. Основним способом реалізації соціальної трансформації є послідовне здійснення реформ за окремими напрямками суспільного життя. Отже, трансформація поєднує в собі властивості еволюційних змін, революційних перетворень та реформ. Трансформаційні зміни, так само як і еволюційні, супроводжуються акумуляцією нових кількісних показників, проте наступний етап передбачає перетворення кількісних ознак у нову якість системи, що є властивістю революції. Як і при революції, так і при трансформації постає завдання формування принципово нових відносин у суспільстві, однак соціальна трансформація не передбачає застосування насилля для досягнення мети, на

відміну від революції. Таким чином, термін соціальна трансформація доцільно трактувати як зміну структури, яка спричиняє суттєву перебудову всієї системи взаємозв'язків її компонентів у соціальній системі або соціокультурному полі, в той час як соціальну модернізацію слід визначити як інструмент всеохоплюючого трактування, формування та планування розвитку, що супроводжується політичними, економічними, соціально-культурні, екологічними, демографічними та іншими видами змін.

Тотожним поняттям до терміну «соціальна трансформація» доволі часто в науковому дискурсі розглядається поняття «соціальна модернізація», що узагальнено позначає процес зміни застарілих складових новими. У соціальному контексті це поняття передбачає не тільки досягнення відповідності сучасним суспільним запитам, а й набуття соціальних властивостей розвинутих країн – так звана міжнародна соціалізація [103]. Через призму соціального модернізацію можна трактувати як процес, наслідком якого є втрата соціальною структурою характерних ознак та складових при одночасному набутті нових, що не були їй властиві. Процес модернізації супроводжується не тільки перетвореннями технічного, технологічного та виробничого характеру, а також зміною ціннісних орієнтирів, життєвих пріоритетів та соціальних норм.

Доцільно зазначити, що західна модернізаційна парадигма не розмежовує поняття соціальної трансформації та соціальної модернізації, а навпаки тісно їх взаємопов'язує, стверджуючи, що трансформація являє собою суспільний розвиток від традиційної до модерної форми. Деякі прихильники зазначеної парадигми вважають трансформацію одним із видів модернізації, що властиві недостатньо розвиненим країнам у їх прагненні надолужити свій розвиток [443-445]. Ми погоджуємося з твердженням С. Катаєва щодо розмежування цих дефініцій [99-101]. Дослідник наділяє обидва поняття рисами універсальності, проте вважає, що суспільна трансформація не допускає спрямування змін і характеризує перетворення, які не мають чіткого визначення змісту щодо прогресивності чи регресивності характеру змін, ознак кризи або її подолання тощо.

У випадку, коли соціальна трансформація означає чітко спрямовані зміни, реалізовані апаратом управління та мають відповідного керівника або соціального технолога, то змістовне наповнення таких перетворень має бути чітко окреслене, поставлені завдання й побудована відповідна передбачувана суспільна модель. Соціальна трансформація є повним перетворенням суспільної структури, а соціальна модернізація реалізує формування нових соціальних інститутів, що є імплементацією успішних практик розвинених країн. Доцільно ототожнити соціальну модернізацію з послідовністю настання еволюції, у той час як трансформація, як уже було зазначено, має також властивості як еволюції, так революції і реформ.

Сам термін «модернізація» не має єдиного дефініційного підходу та відрізняється множинністю тлумачень. На думку Н. Смелзера, модернізація визначається як сукупне, множинне зрушення, яке поширюється на соціальну, економічну, освітню, політичну, релігійну сфери та родинні стосунки [438]. Д. Лернера вважає модернізацію певною особливою ментальною зміною, формування особливої розумової властивості, що супроводжується прогресивними поглядами, здатністю до економічного росту, гнучкістю щодо змін [422]. Згідно з визначенням П. Штомпки поняття модернізації можна трактувати за трьома змістовними підходами:

– модернізація як поняття, тотожне процесу суспільного прогресивного руху;

– визначення модернізації через синонімізацію його з терміном «сучасність», що передбачає систему соціально-економічних, політичних, культурних та інтелектуальних перетворень Західної цивілізації протягом XVI-XX століть. Це супроводжувалось процесами інтелектуалізації, мотивації до успіху, ідей індивідуалізму, поширення наукового пізнання, індустріалізації, раціоналізації, урбанізації, бюрократизації та капіталістичного розквіту;

– дефініція модернізації використовується для позначення прагнення малорозвинених країн до розвитку в контексті суспільної глобалізації [371].

Українська науковиця Е. Лібанова [161] наголошує на тому, що модернізація має властивості революційного процесу, оскільки спирається на принципові перетворення переважної більшості суспільних інститутів та систем. Незворотні зміни одного елементу суспільного розвитку призводять до перетворення інших, а згодом і системи загалом.

На основі узагальнення сучасних підходів вітчизняних науковців модернізація трактується як «організований і скоординований процес, завданням якого є розвиток економічної структури й політичних інститутів суспільства з метою підвищення його господарської конкурентоспроможності та соціальної привабливості» і відповідно в контексті соціального виражає: процес перетворення традиційного суспільного устрою до сучасного; взаємообумовлені дії та зміни всіх суспільних інститутів, спричинені індустріалізацією та супроводжуються поглибленням спеціалізації праці, зростанням бюрократизації, створенням нових політичних інститутів, посиленням соціальної стратифікації, підвищенням мобільності, відходом від традиційних поглядів і норм, поширенням ідей індивідуалізму і т. ін. [360]. Модернізацію можна вважати однією з першопричин становлення нового порядку у світі. Підґрунтям цього є потреба в безперервному удосконаленні, системних перетвореннях політичної, економічної та соціальної сфер відповідно до суспільного запиту в контексті соціального розвитку. Соціальна модернізація може розглядатись як глибинні перетворення суспільства як відповідь на запит у новому ефективному його функціонуванні, що є ознакою прогресивного руху.

В епоху постіндустріалізації та цифровізації соціальна модернізація набуває властивостей відходу від матеріалізму, що було властиво капіталістичному періоду суспільного розвитку. Основою соціальної модернізації є гуманізація та соціокультурний вимір суспільного розвитку. Характерною ознакою соціальної модернізації є впровадження глибинних реформ задля нівелювання системних недоліків. Соціальна модернізація є динамічним процесом, що спонукає до системних змін соціальної сфери та всіх

її складових. Такі перетворення є об'єктивною відповіддю на сучасні суспільні запити та вимоги не тільки з позиції неефективності існуючих структур, а й за умови оновлення умов функціонування суспільства. Сьогоденні світові виклики, пов'язані з перерозподілом геополітичного впливу, військовими конфліктами та становленням нового світового порядку, посилюють необхідність подальшого розвитку концепцій соціальної модернізації та соціальної трансформації з погляду практичного використання в публічному управлінні.

З огляду на вищенаведене нами запропоновано виокремлення відповідних критеріїв змістовного розмежування понять «соціальна трансформація» та «соціальна модернізація» (табл. 1.4).

Таблиця 1.4

Критерії змістовного розмежування дефініцій «соціальна трансформація» та «соціальна модернізація»

Критерії	Соціальна трансформація	Соціальна модернізація
Суб'єктність соціальних акторів	Держава виступає активним ініціатором цілеспрямованих перетворень через формування та впровадження відповідної політики у сферах функціонування суспільства, активними ініціаторами також є соціально активні громадяни та їх об'єднання (громадські об'єднання, ініціативні групи тощо).	Соціальні суб'єкти (актори) виконують роль стимуляторів розвитку, їхня роль є вторинною, оскільки первинною причиною є природна зміна запитів і потреб у ході природного прогресивного суспільного розвитку.
Характер вираження ініціативи	Трансформаційні зміни, так само як й еволюційні, супроводжуються акумуляцією нових кількісних показників, проте наступний етап передбачає перетворення кількісних ознак у нову якість системи, що є властивістю революції; невідворотність, глибина та масштаб змін, що спричинене попередньою руйнацією старих суспільних інститутів перед виникненням нових; низький рівень керованості та прогнозованості процесів, вагомість стихійних складових розвитку, невизначеність наслідків. Перетворення частково мають революційний характер.	Модернізаційні зміни супроводжуються процесами інтелектуалізації, мотивації до успіху, поширення наукового пізнання, індустріалізації, раціоналізації, урбанізації, бюрократизації, капіталістичного розквіту, зміни всіх суспільних інститутів, поглибленням спеціалізації праці, посиленням соціальної стратифікації, підвищенням мобільності, відходом від традиційних поглядів і норм, поширенням ідей індивідуалізму. Перетворення частково мають еволюційний характер.
Спосіб здійснення перетворень	Зміна всієї системи взаємозв'язків елементів у соціальній сфері чи соціокультурному полі.	Зміна у політичній, економічній, соціально-культурній, екологічній, демографічній та інших сферах на основі інноваційного поступу суспільства

Джерело: складено автором.

Таке сутнісне розмежування модернізаційного підходу, що базується на пріоритетності природного характеру соціальних змін і вторинності дій управлінської еліти (соціальні суб'єкти (актори) виконують роль стимуляторів розвитку, підкреслюючи їхню вторинність) та трансформаційного підходу, що передбачає поєднання стихійного (некерованого) аспекту перетворень та реформаційного аспекту, що забезпечується як політикою держави (шляхом здійснення цілеспрямованих перетворень у відповідних сферах життєдіяльності суспільства), так і ініціюється «знизу», природно (через реалізацію індивідуальних ініціатив соціально активних громадян та груп) дає можливість поглибити формування напрямів публічно-управлінського впливу на реалізацію соціальної функції.

Таким чином, дослідження проблеми генезису соціального в науці публічного управління засвідчує полісемантичність та багатокомпонентність самого поняття «соціальне», міждисциплінарність підходів до його осмислення та концептуалізації, наявність змістовної та функціональної різноманітності його проявів, що актуалізує важливість інтеграції різнопланових факторів соціального спрямування та урахування впливу динамічних суспільних трансформацій з позиції системи публічного управління. З огляду на це поняття «соціальне» виступає концептуальною рамкою, що дозволяє системно оцінювати взаємодію суб'єктів, структуру суспільних відносин та механізми впливу на соціальні процеси. Осмислення соціального в інтегративному вимірі публічного управління формує підґрунтя для розробки сучасних управлінських підходів, що враховують процеси суспільних перетворень, взаємозв'язок різних соціальних детермінант та спрямованість публічної політики на забезпечення соціальної стабільності й добробуту.

1.2. Теоретичні основи взаємозв'язку категоріальних складових розвитку соціальної сфери

Нами в попередньому підрозділі було виокремлено базові показники розвитку соціальної сфери, що в контексті нашого дослідження пропонуємо розглядати як категоріальні складові розвитку соціальної сфери, а в подальшому – як вихідні пріоритети формування, розвитку та поширення соціальної концепції публічного управління, а саме: охорона здоров'я; освіта; зайнятість (ринок праці); соціальний захист. Ці складові пропонуємо досліджувати як орієнтири для створення проєктів документів прогнозного та програмного призначення, законодавчих актів для формування урівноваженості суспільного виміру в соціальній сфері та оптимізації публічно-управлінських механізмів їх реалізації, що обґрунтовано соціальними змінами, характерними для сучасного етапу суспільного розвитку, процесами глобалізації, збільшенням потенційно небезпечних кризових ситуацій та необхідністю розвитку системи, здатної мінімізувати вплив негативних соціальних факторів шляхом формування інтегрованого підходу до створення сталого соціального середовища. Отже, слід зосередити увагу на гармонізації основоположних взаємодій категоріальних компонент соціального, встановлення оптимальної структури та керування даною надзвичайно складною системою, що передбачає залучення до управління значної кількості суб'єктів різного рівня ієрархії.

Необхідність дослідження соціального спричинена особливостями перебігу суспільних подій, що нині відбуваються в Україні. Значне посилення кризових проявів спричиняє деструктивну дію не тільки на економічну сферу суспільного життя, а й на соціальні процеси; веде до зниження рівня якості життя населення та суттєвого погіршення соціального благополуччя. Серед сучасних проблем слід відзначити дестабілізацію ринку праці, низький рівень оплати праці переважної більшості економічно активного населення в країні; стрімке зростання кількості такої соціальної категорії, як внутрішньо

переміщені особи, динаміка зростання соціального сирітства, чисельне збільшення учасників бойових дій, що мають потребу в терміновій соціальній підтримці та допомоги від держави, низький рівень ефективності державної політики підтримки населення під час пандемії COVID-19; зростання кількості таких категорій соціально вразливого населення, як внутрішньо переміщені особи, постраждалі внаслідок ведення бойових дій, військові ветерани, діти, що втратили батьків внаслідок війни та ін. Відповідно до сучасних особливостей та тенденції суспільного життя соціальній складовій повинен надаватись пріоритет у частині формування та діяльності системи публічного управління, а це потребує залученості та активної участі держави та суспільства в публічно-управлінських процесах за активної діяльності відповідних державних інституцій, а також інших представників громадянського суспільства. Незважаючи на значний науковий доробок у цьому напрямку, недостатньо розкритими є питання системного аналізу результативності діяльності інститутів держави та громадянського суспільства в соціальній площині, використання принципово нових, ефективних підходів щодо управління та методів реалізації соціальної підтримки населення. Принципово нова система соціальних відносин, що формується в Україні, передбачає спрямованість соціальної політики держави на створення нової якості соціального буття, впровадження європейських норм і стандартів, зростання індикаторів людського розвитку.

Як уже було зазначено, одне з провідних місць серед категоріальних компонент соціального посідає соціальний захист, який належить до ключових напрямів здійснення державної соціальної політики. Відповідно до трактування О. Новікової, системоутворюючим фактором соціального захисту є право на безпеку трудової діяльності, захист здоров’я під час здійснення праці, економічну підтримку та захист людей, що працюють, та їхніх родин. Соціальний захист розглядають як сукупність дій, спрямованих на превенцію, нівелювання та усунення чинників соціального ризику, а соціальну захищеність – як стан убезпеченості, заснований на високому рівні дотримання

соціальних інтересів, прав, свобод і норм у суспільстві та наявності умов для їх зростання [201, с. 9]. На думку Н. Борецької, соціальний захист являє собою системне поняття, що базується на застосуванні різних форм і методів на основі індивідуального підходу до окремої людини або соціальної групи [31, с. 22]. Е. Лібанова та О. Палій [162, с. 380] визначають державний соціальний захист як сукупність організаційно-правових та економічних дій, що мають на меті захист благополуччя кожного члена суспільства в певних економічних умовах. За визначенням П. Шевчук, соціальний захист слід розуміти як систему або цілеспрямовану сукупність задач щодо покращення життя населення, що включає інструменти формування соціальної політики, її ключових цілей, завдань та напрямків; розподіл ресурсів і розробка механізмів реалізації; генерування альтернативних варіантів та визначення остаточного з подальшою трансформацією у відповідний нормативний або директивний документ; запровадження ефективної системи моніторингу та зворотного зв’язку протягом усього процесу [367, с. 170].

Контекст державного управління розвиває у своєму визначенні соціального захисту І. Ярошенко [378, с. 24], ідентифікуючи його як державну діяльність, що реалізується в межах державного управління і направлена на нівелювання прояву ризикових ситуацій соціального характеру за нормальних умов життя людини, та захищена нормативно-правовими актами, з метою забезпечення потреб індивідууму щодо відповідної матеріальної підтримки зі спеціальних фондів шляхом диференційованого підходу в розподілі як замінник оплати праці або додаток до заробітної плати відповідно до законодавства, у відповідному до державних гарантій розмірі. Група науковців виокремлюють спеціальне та додаткове трактування дефініції «соціальний захист» [28, с. 28]. Спеціальний різновид соціального захисту заснований на відмінному від загальних умов матеріальному забезпеченні окремих категорій громадян в умовах появи соціальних ризиків. Додатковий соціальний захист запроваджується для окремих людей відповідно до законодавства і є доповненням до загальних умов соціального захисту.

Отже, загальновідомими є два наукових підходи щодо трактування дефініції «соціальний захист»: згідно з першим, більш широким підходом, соціальний захист являє собою узагальнене поняття, дотичне до всієї соціальної сфери в країні, яке охоплює такі процеси, як соціальне страхування, соціальна допомога, соціальні гарантії, а також заходи щодо реалізації політики боротьби з безробіттям тощо. У такому контексті соціальний захист є діями держави, метою яких є побудова стимулюючих передумов для цілісного формування і становлення особистості, визначення, мінімізацію або усунення впливу деструктивних чинників, забезпечення умов для самоідентифікації та становлення особистості [28, с. 28].

Відповідно до іншого, більш вузького наукового підходу до трактування поняття соціального захисту, його визначають як певний лімітований набір дій, направлених на підтримку громадян у період певних життєвих труднощів. На прикладі різних держав світу можна спостерігати певні відмінності у змістовному наповненні за вузьким підходом. У США поняття соціального захисту («social security») застосовується виключно до пенсійної системи, а за узагальненим підходом застосовується термін «welfare» або «welfare system», що в перекладі означає «добробут», «система добробуту». У Великій Британії дефініція соціального захисту застосовується до всієї системи грошової допомоги, а у країнах Європи цим терміном позначають всю грошову допомогу та систему охорони здоров’я, в окремих країнах це поняття може мати значення соціального страхування [28, с. 28].

Згідно з систематизацією наведених підходів, соціальний захист доцільно визначити як певний відокремлений напрям публічно-управлінської діяльності з метою додержання належного рівня соціального благополуччя індивідууму за певних економічних умов через нівелювання соціальних ризиків як чинників, які негативно впливають на життя людини і невід’ємно пов’язані із соціально-економічною ситуацією в країні [28, с. 28].

Соціальний захист характеризується низкою ознак: характер соціальних відносин, які мають на меті задоволення індивідуальних матеріальних потреб населення шляхом спеціальної форми розподілу спеціальних фондів; реалізація державою через суспільні фінансові ресурси; такі ресурси є заміною оплати праці або додатком до неї в передбачених законодавством випадках, у ситуаціях зменшення або втрати доходу, появи додаткових витрат або непереборних перешкод у працевлаштуванні.

Соціальний захист має на меті дати всім членам соціуму, незважаючи на соціальний статус, національність чи расову приналежність, можливість вільного розвитку, реалізації власних здібностей, а також підтримання стабільності в суспільстві, тим самим протидію соціальній напрузі, яка виникає внаслідок матеріальної, расової, культурної, соціальної нерівності та виявляє себе в демонстраціях, протестах, конфліктах між окремими суспільними групами. Соціальний захист охоплює комплекс заходів з боку державних або приватних інституцій з метою послаблення фінансового тиску на домогосподарства і окремих осіб внаслідок впливу факторів, пов’язаних з соціальними ризиками та викликами. Витрати на соціальний захист включають надання соціальної допомоги, адміністративні витрати й інші витрати (зокрема, сплачувані банкам відсотки). Соціальне забезпечення являє собою прямі грошові або речові транші, що надаються сім'ям та окремим громадянам у межах соціальних програм для зняття фінансового тягаря, спричиненого різноманітними загрозами чи потребами; при цьому такі виплати не здійснюються через податковий механізм.

Види соціальної допомоги розрізняють відповідно до варіативності функцій соціального захисту [295]:

– допомога у сфері охорони здоров’я, що охоплює оплату лікарняних відпусток, медичне обслуговування та забезпечення медичними препаратами;

– допомога у зв’язку з непрацездатністю, яка передбачає виплату пенсій з непрацездатності та забезпечення товарами і послугами (крім медичних) непрацездатних осіб;

– допомога людям літнього віку містить пенсії за віком та забезпечення товарами і послугами (крім медичних);

– допомога у зв’язку з втратою годувальника, що являє собою грошові виплати з причини смерті одного з членів родини;

– допомога сім’ям із дітьми, яка полягає в підтримці (крім медичного обслуговування) для компенсації витрат у зв’язку з вагітністю та пологами, доглядом за дитиною;

– допомога у зв’язку з безробіттям у формі професійного навчання, перекваліфікації тощо, що фінансується державою;

– житлові субсидії, що є матеріальною допомогою держави для компенсації витрат на житло та комунальні послуги домогосподарств;

– допомога соціально вразливим категоріям населення, що включає грошові виплати, безоплатне лікування від різних видів залежності, інші види підтримки.

Соціальне забезпечення входить до системи соціального захисту та реалізує акумулювання та розподіл грошових ресурсів соціального захисту, що спрямовуються на соціальну допомогу, виплати соціального страхування і т. ін. Соціальне забезпечення включає пенсії і інші види допомоги, а також обслуговування у спеціалізованих закладах [61]. У публічно-управлінському контексті на систему соціального захисту осіб, які перебувають у складних життєвих обставинах, покладено важливу роль у впровадженні соціально-економічної політики в аспекті підтримки соціальної стабільності та розвитку соціуму. Це потребує побудови ефективного механізму соціального захисту, оскільки від цього залежить рівень соціального становища індивідууму, поваги до його честі та гідності, обсяг та характер розподілу соціальних гарантій та послуг, спектр надання виплат та преференцій, налагодження результативної та стабільної роботи організацій соціальної сфери. Виходячи з наведених завдань, відповідні заходи у сфері соціального захисту прийнято поділяти за такими двома групами:

– активні, що спрямовані на запобігання загрозам добробуту населення та сприяння соціальній активності. Це здійснюється шляхом матеріальної підтримки осіб та їхніх сімей у випадках безробіття, старіння, втрати працездатності, втрати годувальника, появи дітей тощо. Система соціального захисту передбачає реалізацію державних програм щодо сприяння зайнятості, забезпечення соціального страхування, медичного обслуговування і т. ін.;

– пасивні, що покликані допомогти тим категоріям населення, які потрапили у складні життєві обставини за певних причин. Пасивні заходи соціального захисту реалізуються у формі соціальної допомоги, а саме – підтримки суспільства тих осіб, які наразі не володіють необхідними засобами існування [61, с. 119].

Як стверджує В. Бідак, і ми цілком погоджуємось з думкою науковця, узагальнено система соціального захисту налічує систему взаємопов'язаних компонентів, а саме: гарантії – правові, економічні, соціальні; інструменти – бюджетні, позабюджетні, фонди гуманітарної допомоги, інформаційні технології, програмно-цільові засоби, соціальне партнерство; ресурси – фінансові, природні, інформаційно-інтелектуальні; механізми – законодавчі, фіскальні, страхування, кредитування, організаційні; інституції – державні, громадські, міжнародні; моніторинг рівня соціальної захищеності [20, с. 12].

Отже, соціальний захист слід трактувати як багатоступеневу систему взаємопов'язаних соціально-економічних та правових дій щодо управління соціальними ризиками та наслідками їхніх проявів у суспільстві з метою дотримання гідного рівня добробуту населення. Соціальний захист є фактором суспільного розвитку в країні.

Систематизація основних наукових підходів щодо змістовного наповнення дефініції соціального захисту дозволила зробити висновок, що існує дві концепції ідентифікації зазначеного поняття. Перша полягає у визначенні соціального захисту як сукупності спрямувань функціональної системи держави, яка забезпечує якість соціального стану особи відповідно до законодавства та соціально-економічних умов у країні. Інший підхід розглядає

соціальний захист як мережу інституцій, що його здійснюють. Ключову роль відіграє сама держава, як засновник таких інституцій соціального захисту населення. Також до реалізації соціального захисту задіяні спеціалізовані фонди, страхові компанії, благодійні та громадські організації, які здійснюють підтримку та допомогу різним соціальним групам. Державна політика соціального захисту в нашій країні в сучасних реаліях спрямована на соціальну підтримку таким соціально вразливим категоріям населення, як діти-сироти; діти, позбавлені батьківського піклування; діти, батьки яких загинули внаслідок бойових дій; діти, які постраждали внаслідок воєнних дій та збройних конфліктів; діти учасників бойових дій та військовослужбовців; внутрішньо переміщені особи; безпритульні; люди похилого віку; учасники бойових дій; ветерани; безробітні; малозабезпечені сім'ї та багатодітні родини і т. ін.

Не менш важливою категорією в системі соціальної площини публічного управління є освіта. Ключовий вектор управління у сфері освіти формується в тісному взаємозв'язку із сучасними трендами та факторами суспільного розвитку. Провідну роль серед них відіграють як процеси зовнішнього середовища (війна та її виклики, перехід до інформаційного суспільства, демократизація й емансипація людини), так і внутрішні фактори розвитку управління як сфери людської діяльності. Серед них виділяють соціальні, економічні, політичні, ціннісно-ментальні передумови. Зміни в системі державного управління освітою мають багатоаспектний, багатоплановий характер. Серед численних трансформацій і модернізацій останніх десятиліть особливе місце відводяться тим, які безпосередньо пов'язані з освітою та управлінням освітою.

Поточні виклики диктують необхідність належної модернізації системи освіти, яка є фундаментальною складовою соціально-культурного відтворення, а також умовою успішного функціонування як індивіда, так і суспільства загалом. В умовах сьогодення прогрес освіти більше не є винятковим обов'язком лише держави. Він перетворився на арену комплексної, багатовекторної співпраці між центральними та територіальними державними структурами, органами місцевого самоврядування, освітніми установами, викладачами, батьківською

спільнотою, студентами, учнями, потенційними працедавцями та громадськими організаціями. Лише спільна робота держави та громади як рівноправних учасників у формуванні планів реформування навчального процесу, гарантуванні його якості, посиленні соціального захисту всіх долучених осіб, розширенні освітньої мережі та формуванні вмотивованих фахівців здатна повністю й всебічно вирішити питання публічного адміністрування у сфері освіти. Керування освітою має набути форми державно-громадського партнерства.

З огляду на це реалізація реформ у галузі освіти та їх ефективність повною мірою залежать від освітньої політики, яка закладається в її основу, від зусиль держави та всіх інститутів демократичного суспільства, що спрямовуються на їх здійснення, а також від професійності управлінців, які реалізовуватимуть ці реформи. Доцільно наголосити на тому, що освіта являє собою досить складну за структурою соціальну систему, що містить у своєму складі декілька самостійних компонент управлінського характеру. У цьому контексті об'єктами публічного управління у сфері освіти виступають освітній процес, процеси виховання, положення щодо здійснення освітньої діяльності, умови функціонування ринку освітніх послуг, адміністративні заходи та процедури у сфері освіти. Таким чином, публічне управління системою освіти можна охарактеризувати як сукупність дій, метою яких є формування економічних, правових, ресурсних, соціальних, організаційних, кадрових та матеріально-технічних чинників для забезпечення ефективного функціонування та розвитку сфери освіти [333; 373]. Однак слід зазначити, що не тільки держава спрямовує свій вплив на стан та функціонування системи освіти, цілеспрямовані дії здійснює також громадський сектор та суспільство загалом. Ключовою ознакою демократичного суспільства є широке залучення громадськості до управління функції у сфері освіти з одночасним поєднанням управлінської ролі державного сектору та принципів делегування повноважень.

Державне управління щодо освіти реалізується через систему дій, метою яких є формування сприятливих умов різного виду (політичні, правові, соціально-економічні тощо) для якісних змін в освітній сфері. У такому аспекті сутність

концепції державно-громадського управління системою освіти заснована на узгодженні дій та співпраці під час ухвалення та реалізації управлінських рішень між різними інститутами – державними структурами, місцевими органами самоврядування, громадськими організаціями, що сприятиме плавній трансформації централізованої моделі управління в децентралізовану. Заходи щодо здійснення державного управління освітою включають дослідження стану і трендів, розробку прогнозів та формування пропозицій з урахуванням ресурсних можливостей та поставлених завдань [166, с. 261].

Децентралізація в управлінні системою освіти розширює можливості розвитку для місцевих ініціатив з урахуванням особливостей і потреб локальних громад, сприяє реалізації інноваційних рішень у педагогіці та дозволяє вести вектор розвитку освіти наближено до реалій конкретного регіону. Слід також зазначити, що через появу нових соціально-економічних факторів, вплив глобалізаційних процесів на суспільне життя, інтернаціоналізацію освітньої сфери поляризація централізованої та децентралізованої моделей управління стає дедалі меншою.

На думку П. Кухарчука, з якою ми цілком погоджуємось, освітня сфера перебуває під суттєвим соціальним тиском, що включає [148]: перехід орієнтирів системи освіти до вимог ринкової економіки (а на сучасному етапі – цифрової економіки) та відкритого суспільства, що також супроводжується євроінтеграційними процесами; протидію бідності через забезпечення принципу справедливості в освіті; фінансове забезпечення безперервності, якості та вільного доступу до освіти; підвищення ефективності ресурсокористування в освітньому просторі; удосконалення системи управління та підпорядкування в освіті.

Усі ці аспекти сукупно впливають на зміни в системі освіти, які в підсумку призводять до того, що ця система адаптується відповідно до зовнішніх умов, одночасно виконуючи обслуговуючу функцію, або сама здійснює активний вплив на ці зовнішні чинники, призводячи до їх змін метою нівелювання наслідків негативних соціальних проявів [148, с. 175].

Важливе значення має оновлення соціального механізму управління системою освіти, зокрема для України, особливо гостро стоїть питання балансу між справедливістю і потребою в диверсифікації послуг в освіті. А тому сучасна система публічного управління освітньою сферою повинна базуватись на врахуванні таких груп чинників впливу:

– економічні (зміна вектора економічного розвитку; підвищення рівня ринкової конкуренції, у тому числі ринку освітніх послуг та ринку трудових ресурсів; рівень зайнятості населення; зміна структури попиту на трудові ресурси; стан та перспективи розвитку галузей економіки; стан та прогнози розвитку бізнес-сектору);

– соціальні (соціальна структура суспільства; суспільні цінності та пріоритети; рівень престижності освіти та розуміння її значення в соціумі);

– політичні (ступінь демократизації суспільства; пріоритети провідних політичних сил; повноваження та можливості громадськості впливати на політику в галузі освіти; рівень децентралізації управління;

– науково-технічні (рівень цифровізації суспільного розвитку; стан автоматизації виробництва; зміна питомої ваги інтелектуальної праці внаслідок технічної модернізації та впровадження інновацій);

– культурні (культурні цінності та орієнтири в суспільстві; загальноприйнятий у соціумі рівень загальнокультурного розвитку особистості; суспільні вимоги до професійної культури) [129].

Стратегія розвитку вищої освіти в Україні на 2022-2032 роки передбачає реалізацію п’яти стратегічних цілей, а саме: ефективність управління в системі вищої освіти, що є соціально відповідальною; довіра громадян, держави та бізнесу до освітньої, наукової, інноваційної діяльності закладів вищої освіти; забезпечення якісної освітньо-наукової діяльності, конкурентоспроможної вищої освіти, яка є доступною для різних верств населення; інтернаціоналізація вищої освіти України; привабливість закладів вищої освіти для навчання та академічної кар’єри [268].

Протягом попереднього періоду в Україні відбулись суттєві якісні зміни в системі вищої освіти, до яких належать:

– запроваджено чітку класифікацію видів освіти: формальне навчання, неформальне навчання та інформальне навчання (самоосвіта);

– посилено автономію закладів освіти: надане право остаточного присудження наукових ступенів; можливість розміщувати власні надходження від освітньої, наукової та навчально-виробничої діяльності на рахунках установ державних банків; право на самостійну розробку освітніх програм, обрання керівника закладу загальної середньої освіти на конкурсній основі й т. ін.;

– створено окремий незалежний колегіальний орган – Національне агентство із забезпечення якості вищої освіти;

– удосконалено систему вимог та норми відповідальності за порушення правил академічної доброчесності (особливо в частині плагіату);

– введено 12-річне компетентнісне навчання;

– розширено можливості та підходи до реалізації індивідуальних підходів у навчанні (дистанційне, екстернатне, сімейне або домашнє навчання та педагогічний патронаж);

– скасовано атестацію шкіл та інспектування управліннями освіти, створено Державну службу якості освіти та її територіальні органи;

– впроваджено принцип “гроші ходять за дитиною”;

– запроваджено інститут освітнього омбудсмена з метою захисту прав усіх учасників освітнього процесу [94].

Проте є невирішені проблеми, а також нових викликів, що постали перед вітчизняною системою управління та вимагають стабілізації та посилення ролі освіти в суспільному розвитку. До таких проблемних аспектів належать: низка невирішених питань, пов’язаних із підготовкою України до вступу в Європейський Союз; масовий відтік молоді за кордон та відмова від української освіти, як наслідок повномасштабної війни з росією; дефіцит науково-педагогічних кадрів через вимушену міграцію у зв’язку з воєнними діями; падіння рівня доходів населення і як наслідок – зміна споживчих пріоритетів на ринку освітніх послуг; масові руйнування закладів освіти та пошкодження їхньої матеріально-технічної бази; складнощі у здійсненні

навчального процесу через енергетичну кризу та авіаудари (численні довготривалі повітряні тривоги, необхідність належним чином обладнаних укриттів, проблеми з опаленням); погіршення демографічної ситуації в країні вимагає реформування системи освітніх закладів усіх рівнів.

Таким чином, соціальні аспекти та продовження війни посилюють необхідність удосконалення публічного управління в системі освіти. Першочерговим питанням у сфері управління освітою постає необхідність коректно окреслити функції державних органів на центральному, обласному та територіальному рівнях, а також відповідних освітніх управлінь. Державно-громадська модель керування освітньою сферою в Україні на рівні областей реалізується через застарілі інституції, які ще не до кінця пристосувалися до нинішніх вимог освітнього ринку. Зауважимо, коли держава керує освітою в регіонах, особливості кожної конкретної території не завжди беруться до уваги, а органи місцевого самоврядування здебільшого відсторонені від прямого управлінського циклу. Крім того, законодавчо не унормовано участь органів місцевого самоврядування в удосконаленні освітніх систем та комплексів. При цьому важливим є те, що, як свідчить світова практика управління соціальними системами, у процесі зміщення акцентів управління з державного на громадське виявляється потужний стимул розвитку, послідовної гармонізації державно-громадського управління.

Отже, реформування освіти в умовах проведення політико-правової та соціально-економічної реформи всіх сфер суспільного життя, реалізація потреб особистості в соціалізації та освіті, захист прав та свобод громадян у сфері освіти потребують якісного підвищення ефективності управління системою освіти, напрацювання відповідної науково-теоретичної бази, удосконалення форм і методів регулювання освітніх процесів, обґрунтування ролі і значення публічного управління у забезпеченні сучасних освітніх процесів і наданні конкурентоспроможних освітніх послуг.

З огляду на вищенаведене доцільним є визначення таких ключових напрямів удосконалення публічного управління в освітній галузі:

– стабілізація обраної спрямованості державного управління освітою, дотримання послідовності в реалізації реформ та здійснення постійного моніторингу їхніх результатів;

– нерозривність змін у системі освіти з одночасним задоволенням соціальних потреб таких, як забезпечення соціальної стабільності й культурного розвитку суспільства, посилення громадських ініціатив та соціального партнерства;

– покрокове введення змін з довгостроковою перспективою;

– посилення стимулювання щодо впровадження дуальної форми освіти шляхом створення відповідних механізмів фінансування закладів освіти; залучення до співпраці потенційних роботодавців, мінімізація бюрократичних проявів та розробка дієвих управлінських рішень;

– підвищення рівня автономності вітчизняних закладів вищої освіти в аспекті ухвалення та реалізації управлінських рішень щодо фінансування, поширення практики створення ендаументів, як специфічної форми акумуляції фінансових ресурсів;

– забезпечення рівності прав на здобуття освіти протягом усього життя, як запоруки отримання та удосконалення необхідних знань для підвищення конкурентоспроможності особи на ринку праці та забезпечення її гнучкості відповідно до зміни вимог такого ринку;

– урівноваження підходів до освітньої діяльності з позиції соціального інституту та комерційної сфери надання послуг;

– посилення ролі роботодавців у розробці державного замовлення щодо потреб у трудових ресурсах відповідного фаху і кваліфікації;

– підвищення ефективності співпраці держави, освітніх закладів, наукових установ, бізнес-сектору, фінансових інституцій і експертного кола щодо управління процесами оцінювання та контролю якості освіти споживачами освітніх послуг;

– подальший розвиток міжнародної співпраці закладів вищої освіти з метою удосконалення та масштабування їх наукової та проєктної діяльності;

– впровадження стимулів з метою залучення довгострокового інвестування в освітню і наукову діяльність [94];

– розробка та впровадження принципово нових заходів щодо стимулювання молоді обирати українську освіту в умовах війни;

– відновлення пошкоджених та зруйнованих закладів освіти за принципово новими сучасними підходами для комфортної реалізації освітнього процесу;

– реформування мережі освітніх закладів відповідно до сучасних потреб в освітніх послугах.

Систематизуючи потреби та вимоги до удосконалення публічного управління в системі освіти, можна виокремити такі групи напрямів відповідно до очікуваного часового періоду та характеристики кінцевих результатів:

– стратегічні (орієнтовані на довготривалу перспективу, прискорення інтеграції вітчизняної освіти в міжнародний освітній простір, забезпечення формування віртуально-дистанційної парадигми освіти, розробку науково обґрунтованих освітніх стандартів тощо);

– оперативні (спрямовані на вирішення нагальних проблем у системі вищої освіти, у тому числі покращення фінансового забезпечення освітньої галузі;

– трансформаційні (націлені на підвищення якості освітнього процесу через його модернізацію та інтенсифікацію, гуманізацію та гуманітаризацію навчання, перехід парадигми освіти від традиційної до особистісно орієнтованої, людиноцентричної).

Стратегічними орієнтирами і завданнями публічного управління розвитком освіти в сучасних умовах можна визначити: забезпечення громадянам рівного доступу до якісної освіти; підвищення рівня об'єктивності в оцінюванні успішності; запровадження демократичних засад у діяльність навчальних закладів; удосконалення підходів щодо громадянського виховання в освіті; подальшу інтеграцію національної освіти у світовий освітній простір, забезпечення конкурентоспроможності освітніх послуг.

Своєрідним індикатором результативності та ефективності соціальних реформ є охорона здоров'я як один із пріоритетних напрямів функціонування системи публічного управління. Специфіка феномену здоров'я як складової людського розвитку полягає в тому, що його водночас можна трактувати як таку, що не піддається оцінці, універсальна й незамінна властивість досягнення будь-якої мети, ключова можливість щодо всебічного розвитку людини. Стан здоров'я громадян включено в методику визначення індексу людського розвитку – універсального показника, з одного боку, рівня суспільного розвитку тієї чи іншої країни, а з другого – чутливого індикатора ефективності публічного управління. Отже, сфера охорони здоров'я населення являє собою одну з ключових внутрішніх державних функцій сучасної України. Натомість інституційний та правовий механізми забезпечення належного стану охорони здоров'я в Україні характеризується казуїстичними тенденціями невідповідності існуючого стану здоров'я населення до моделі системи охорони здоров'я, яку намагаються впровадити в останні роки. Слід констатувати, що в умовах поширення пандемії COVID-19 особливо актуалізувалася проблематика участі держави в забезпеченні ефективного функціонування системи охорони здоров'я, оскільки ні принципи фінансування лікувально-профілактичних закладів, ні його масштаби не відповідають сучасним потребам, що свідчить про невідповідність європейським стандартам якості управління галуззю.

Трансформаційні перетворення, що відбуваються в Україні, передбачають реформування сфери охорони здоров'я, включаючи принципову зміну правових, економічних і організаційних основ збереження, зміцнення і відновлення здоров'я громадян. Конституційно визначене право на охорону здоров'я та медичну допомогу є найважливішим правом громадянина України. З огляду на це прямим і найголовнішим обов'язком держави є піклування про здоров'я людини та забезпечення його охорони згідно з проголошеними в Загальній декларації прав людини, Європейській соціальній хартії, Міжнародному пакті про економічні, соціальні та культурні права.

Публічне управління реформуванням системи охорони здоров'я є одним із реальних шляхів виведення цієї галузі з глибокої масштабної кризи, оновлення не лише медичної, але й усієї соціальної та гуманітарної сфери. Публічне управління сферою охорони здоров'я у своєму розвитку та функціонуванні нерозривно пов'язане з тенденціями суспільного розвитку та сучасними проблемами його існування. На сьогодні актуальними є формування комплексної стратегії сталого розвитку системи охорони здоров'я та впровадження ефективної системи безперервного моніторингу виникнення проблем цієї галузі.

Ключовими чинниками впливу на сучасні процеси публічного управління суспільним розвитком взагалі стають демографічні зміни, спричинені війною та епідемією COVID19, що передувала повномасштабному вторгненню; трансформація соціальних норм і пріоритетів; економічна ситуація в країні; пріоритетність захисту громадського здоров'я; впровадження нових медичних технологій у зв'язку зі зростанням потреб протезування, послуг пластичної хірургії та ортопедії внаслідок великої кількості бойових поранень військовослужбовців та травмувань цивільного населення; реформування адміністративно-правових основ управління системою охорони здоров'я через нові суспільні вимоги (ліквідація МСЕК тощо), нові вимоги до компетенцій керівників галузі [300, с.101]. Основою ефективного публічного управління охороною здоров'я є вдосконалення регулювання системи надання медичної допомоги населенню України. Структура механізму державного регулювання системи надання медичної допомоги за функціональною ознакою включає три основні підсистеми: державне регулювання на різних рівнях (загальнодержавному, регіональному, локальному), громадське регулювання з боку населення регіонів, саморегулювання та саморозвиток. Отже, такий механізм являє собою уніфіковану форму сполучення компонентів ринкового механізму регулювання та елементів державного регулювання на засадах демократії, що притаманна сьогодні соціально орієнтованій економіці

Публічне управління охороною здоров'я можна визначити як багатоаспектну координацію організаційних умов суспільної діяльності, що має на меті досягнення оптимальної охорони здоров'я населення. При цьому можна зауважити, що всі принципи державного управління, маючи теоретичний характер, тим не менш мають конкретні прояви у вигляді суперечностей у наслідках ухвалення рішень, або факторів протидії в процесі їх впровадження. Публічне управління охороною здоров'я виходить передусім з того, які соціальні очікування задовольняє галузь, тобто яку соціальну роль вона відіграє в суспільстві. Виходячи із соціальних завдань, будується стратегія розвитку галузі як державної інституції.

Оцінюючи спроби держави щодо реформування національної системи охорони здоров'я, слід підтримати їх концептуальну переорієнтацію, що відповідає прийнятим Україною зобов'язанням відповідно до Угоди про асоціацію між Україною та Європейським Союзом. Концепція розвитку системи громадського здоров'я в Україні визначає, що основними цілями медичних реформ мають бути розробка та впровадження ефективної державної політики для збереження та зміцнення здоров'я населення, зростання тривалості й підвищення якості життя громадян в умовах політики децентралізації; формування міжсекторального підходу до реалізації заходів з профілактики та формування здорового способу життя; оптимізація організації та фінансування системи охорони здоров'я [265].

Початкові етапи реалізації зазначеної Концепції передбачали:

1. Формування засад утворення госпітальних округів з метою забезпечення більш ефективного управління медичною інфраструктурою в умовах децентралізації.

2. Ухвалення закону «Про державні фінансові гарантії медичного обслуговування населення» [231], відповідно до якого основою державного фінансування визначено «програму медичних гарантій», яка є переліком видів та обсягів медичної допомоги та необхідних лікарських засобів, що надаються на умовах повної оплати коштом Державного бюджету України.

3. Нормативно-правове обґрунтування автономізації оперативного функціонування медичних закладів шляхом надання їм можливостей самостійно формувати та затверджувати штатні розписи, а також спрощення порядку формування кошторисів для медичних закладів [228].

4. Удосконалення державного регулювання діяльності фармацевтичного сектору шляхом прийняття низки законів щодо передачі закупівель ліків міжнародним організаціям та зміни положень Податкового кодексу України щодо звільнення від оподаткування деяких лікарських засобів та медичних виробів; встановлення ліцензійних умов здійснення господарської діяльності у сфері виробництва лікарських засобів, що дозволяє визначити єдині вимоги до суб'єктів ринку лікарських засобів та створює умови для забезпечення захисту законних інтересів громадян у частині отримання ліків належної якості тощо.

Проте слід зазначити, що окремі аспекти медичної реформи спричинили низку ризиків та загроз невиконання конституційних зобов'язань держави та недотримання соціальних стандартів, визначених Європейською соціальною хартією, що ратифікована Україною [84]. До таких аспектів належать такі:

1. Закон України «Про державні фінансові гарантії надання медичних послуг та лікарських засобів» створює чимало юридичних колізій, обумовлених суперечливістю його положень Конституції України та чинним законам. Норми цього законопроєкту провокують можливість безпідставного скорочення державних витрат на утримання державних медичних закладів, порушення конституційного права всіх громадян України на отримання безоплатної медичної допомоги, непрозоре та внутрішньовідомче розроблення стандартів медичних послуг та їх тарифікації. Це може спричинити стрімке підвищення цін на медичні послуги, до неможливості утримання державних медичних закладів у проблемних територіальних громадах.

2. Проходження потоків споживачів медичних послуг виключно через ланку сімейних лікарів звужує право громадян на вільний вибір рівня необхідної медичної допомоги та конкретного спеціаліста.

3. В умовах тотальної нестачі спеціалістів первинної лікарської ланки, відсутності сучасного діагностичного забезпечення їх діяльності громадяни України стають заручниками штучної зацікавленості сімейних лікарів зберігати лікування за собою, навіть у випадках, коли спеціалізована допомога необхідна. При цьому відсутні механізми контролю їхньої компетентності та невизначена відповідальність за неякісне обслуговування.

4. Залишається невирішеною низка проблем територіальної доступності медичної допомоги. Багато населених пунктів не мають жодного працюючого пункту медичної допомоги, а дістатися до найближчого медичного закладу вкрай проблематично через відсутність транспортного сполучення. Утворення госпітальних округів стикається з проблемами реорганізації районів у межах реформи місцевого самоврядування та децентралізації влади. Є випадки, коли через непродумані заходи з реформування відстань як до поліклінічної, так і до стаціонарної допомоги в сільській місцевості зростала на 30–40 або й більше кілометрів.

5. У галузі загострюється кадрова ситуація, особливо у первинній ланці. Серед проблем, які слід вирішити, є зростання частки медичних працівників пенсійного віку. Це вимагає переорієнтації системи підготовки медичних кадрів на стимулювання молодих фахівців до роботи у малих містах та сільській місцевості.

6. Зберігаються значні проблеми в реалізації проєкту запровадження референтних цін на ліки. Причинами цього є відсутність налагодженої системи обліку хворих, у т. ч. й на артеріальну гіпертензію, а також брак лікарів. Як наслідок, лише невелика частка хворих, які систематично приймають антигіпертензивну терапію, отримують рецепти на цю групу ліків.

7. Брак ефективного спілкування породжує недовіру поміж колективами медичних установ державної та комунальної форм власності та тими, хто впроваджує реформу. Це, у свою чергу, негативно впливає на їхню співпрацю під час трансформаційних процесів, уповільнюючи їхнє здійснення. Фахівці галузі охорони здоров'я, будучи ключовими драйверами змін, потребують повного розуміння кожного етапу реформування, включаючи потенційні ризики, наявні труднощі та запропоновані способи їх подолання.

Загалом спостерігається певний поспіх, фрагментарність і непослідовність реформ, що може бути наслідком політичних рішень та акцентів; відсутністю ухваленої стратегії щодо здійснення реформ, яка брала б до уваги наявні та потенційні ризики впровадження змін; наявністю істотних недоліків у нормативно-правовому забезпеченні перетворень, передусім недостатнє їх погодження з конституційними нормами, а також нестачею спеціалістів належним рівнем кваліфікації у сфері управління реформами системи охорони здоров'я.

Таким чином, аналіз останніх змін у системі публічного управління у сфері охорони здоров'я дає можливість стверджувати, що для ефективної зміни системи медичного обслуговування в нашій країні першочерговим є розробка державної політики, заснованої на комплексній, виваженій, консенсусно відповідній стратегії реформи охорони здоров'я; створення ефективного нормативно-правового поля, узгодженого з конституційними нормами; використання сучасних методів управління: управління змінами і проєктного менеджменту; безперервний нагляд та оцінка з метою оперативного реагування на виникнення викликів і ризиків під час здійснення реформ, а також належна підготовка керівників і фахівців фінансово-економічних підрозділів органів й закладів охорони здоров'я з питань роботи за нових фінансово-економічних умов.

Ще однією не менш важливою соціальною категорією в публічному управлінні є зайнятість.

Ринок праці України, як і багатьох європейських держав, відчуває зростання тиску в результаті зростання зовнішньої нестабільності та внутрішніх демографічних змін: старіння населення та скорочення його кількості. Це спричиняє дефіцит робочої сили та зростання навантаження на систему соціального страхування. Загальні чинники, що викликають зміни на ринках праці в усьому світі, для України доповнилися з лютого 2022 року кризою, викликаною повномасштабним вторгненням з боку росії та введенням воєнного стану [222].

Війна стала значним викликом для сфери зайнятості, адже спричинила масову втрату людьми робочих місць через окупацію та руйнування, закриття бізнесу чи його релокацію до інших країн або в інші регіони України, вимушену міграцію за кордон, втрату працездатності у зв'язку з пораненнями внаслідок бойових дій (як цивільними, так і військовими, які вимушені зміни вид діяльності у зв'язку з неможливістю продовження військової служби за станом здоров'я). Поглиблення соціально-економічної кризи в країні, спричинене деструктивними факторами внутрішньої та зовнішньої дії, потребує управлінських рішень щодо втримання на відповідному рівні зайнятості та підвищення рівня гнучкості трудових ресурсів для економічної збалансованості та підтримки конкурентоспроможності економіки. Для цього необхідним є визначення відповідних адаптивних форм зайнятості та ключових напрямів в освіті, що дасть можливість зберегти трудову активність населення у складних сучасних реаліях, що в подальшому стане підґрунтям для формування ефективної стратегії публічного управління зайнятістю населення та мобільністю трудових ресурсів в інтересах економічної стабільності України [64]. Удосконалення стратегії публічного управління сферою зайнятості повинно базуватись на приведенні у відповідність ринку освітніх послуг та потреб на ринку праці, що допоможе збалансувати стан економіки нашої країни та підготувати більш адаптовані до змін умов та потреб ринку трудові ресурси.

Ключовими орієнтирами для нових управлінських рішень повинні стати дії щодо підтримки зайнятості та трансформації «вразливої» самозайнятості і принципово нові форми на трудовому ринку. Регулювання зазначеного ринку повинно спиратись на довготермінові перспективи, а не тимчасове вирішення виниклих проблем. До таких інструментів слід віднести підтримку малого та середнього бізнесу, профорієнтацію молоді відповідно до сучасних потреб ринку праці, стимулювання перекваліфікації та підвищення кваліфікації шляхом гарантованого працевлаштування, впровадження державних програм мотивації, забезпечення державою гідної оплати праці та запровадження ефективної системи управління трудовими ресурсами [64].

Щодо дій у середньо- та короткостроковому періодах, то, крім розвитку програм та заходів щодо зміни фаху та удосконалення професійної майстерності, слід також впроваджувати політику активізації ринку праці з одночасним відкриттям доступу отримання нових навичок та компетентностей відповідно до сучасних потреб роботодавців всім категоріям населення, незалежно від віку та гендерної належності, що на сьогодні в Україні є надзвичайно актуальним, враховуючи обмеження щодо освіти чоловіків призовного віку та традиційне дискримінативне ставлення більшості роботодавців до кандидатів на посаду пенсійного та передпенсійного віку.

Глобалізаційні процеси, цифровізація, нещодавня пандемія COVID-19 та війна спричинили докорінні зміни у сфері праці. Виникають нові більш адаптовані до сучасних умов форми організації трудових процесів, що передбачають надання нових можливостей працівникам і роботодавцям, але водночас спричиняють і нові виклики. Серед основних аспектів щодо необхідності створення нових форм зайнятості слід виділити такі [64]:

– поширення тенденцій цифровізації та захисту навколишнього середовища в умовах нестабільності економічних процесів сприятимуть пошуку та використанню принципово нових більш гнучких форм соціально-трудових відносин;

– окремі форми зайнятості (наприклад, дистанційна) здатні мінімізувати окремі види ризиків як для трудового ринку, так і для людей, зокрема це безпековий ризик, пов’язаний з пандемією COVID-19 та війною в нашій країні;

– використання нових форм процесів праці пов’язано також з необхідністю набуття більшої гнучкості для роботодавців та/або працівників, однак, потрібно, щоб це не зменшувало рівень соціального захисту працюючих;

– обов’язковими супутніми характеристиками нових форм зайнятості повинні бути сприятливі умови праці, а саме – можливість підвищення кваліфікації, оптимальний робочий графік, безпека для здоров’я і життя робочих місць та процесів;

– можливість виникнення нерівності на ринку праці та його сегментації через невизначеність щодо статусу зайнятості працюючих за окремими новими формами зайнятості.

Отже, нові гнучкі форми зайнятості на сьогодні поширені в усьому світі. Дистанційна форма трудової діяльності в сучасних реаліях вже набула статусу стандартної практики, оскільки саме така форма зайнятості здатна забезпечити безперервність функціонування бізнесу. Використання дистанційної форми роботи сприяє підвищенню продуктивності праці, гнучкості та ефективності організації роботи підприємства чи організації, що загалом позитивно відображається на конкурентоспроможності національної економіки. Важливого значення для впровадження нових форм зайнятості з високим рівнем адаптації є розбудова цифрової інфраструктури для створення відповідного цифрового простору трудової діяльності. Сучасними інструментами таких процесів є соціальні мережі, віртуальні майданчики та платформи, електронні портали у галузі охорони здоров’я, освіти та надання соціальних послуг [64].

З огляду на вищенаведене, публічне управління у сфері зайнятості потребує використання гнучких інноваційних підходів, спроможних інтенсифікувати оперативне реагування на новітні виклики та тенденції, пов'язані зі специфікою та наслідками війни, зростанням чисельності внутрішньо переміщених осіб та складністю їх інтеграції в нові економічні середовища, погіршенням демографічного складу робочої сили, втратою працездатного населення, масштабністю міграційних процесів, відтоком кваліфікованих кадрів тощо. Актуалізується необхідність посилення стійкості та інклюзивності вітчизняного ринку праці шляхом розширення впливу соціального підприємництва, створення умов для залученості представників соціально вразливих категорій, підвищення дієвості партнерства та взаємовигідної взаємодії між соціальним бізнесом, громадами та державними інституціями у реалізації соціальних ініціатив та досягненні соціального ефекту, інтегрованості сфери зайнятості з системою професійної

освіти та перенавчання в частині адаптації до сучасних потреб і змін, цифрової трансформації з метою підвищення ефективності та доступності послуг на ринку праці тощо.

Таким чином, слід констатувати, що обґрунтування теоретичних основ взаємозв'язку категоріальних складових розвитку соціальної сфери (соціальний захист, освіта, охорона здоров'я, зайнятість) має фундаментальне значення для формування та розвитку сучасної соціальної концепції, спрямованої на підвищення якості базових показників соціального добробуту громадян, забезпечення рівних можливостей, захисту прав та інтересів у соціальній площині. Водночас необхідно вказати на відсутність у науковому вимірі ґрунтовних напрацювань, що містять комплексне представлення структурно цілісної соціальної концепції публічного управління на основі обґрунтування системної інтегрованості зазначених сфер та урахування новітніх викликів та загроз.

1.3. Структурні функціонали інституційної взаємодії суб'єктів у контексті формування соціальної концепції публічного управління

Сутність публічного управління в контексті соціального полягає в координації та упорядкуванні основоположних взаємозв'язків, удосконаленні структури та взаємодії компонентів цієї дуже складної системи, що передбачає задіяння в управлінні множини учасників різного рівня. Трансформація системи публічного управління зумовлена впливом процесів, явищ, чинників як об'єктивного, так і суб'єктивного характеру. У даному контексті актуалізується необхідність всебічного аналізу охоплення управлінською дією соціального організму з метою забезпечення керованості соціуму на основі формування та впровадження новітніх управлінських підходів та механізмів. Управління в контексті системної парадигми трактується як система, складовими якої є організаційно-управлінські процеси, функції, принципи організації об'єктів управління, методи та інструменти управління (соціальні

технології), різні за формою суб’єктності відносини, що поєднані у єдиний функціонуючий комплекс загальної цільової спрямованості. Ключовими функціями управління є функції регулювання, пристосування, оптимізації, трансформації, інтеграції та поєднання раніше розрізнених елементів у єдину систему чіткого цільового спрямування.

Концептуалізація ідентифікації сутності публічного управління та особливостей його прояву у соціальній площині стало предметом наукових пошуків для багатьох дослідників. Публічне управління за О. Оболенським являє собою «практичний організуючий і регулюючий вплив держави на суспільну життєздатність людей з метою її впорядкування, збереження чи перетворення, опираючись на владну силу, яку обмежує дієвий суспільний контроль як основний чинник планування в суспільстві верховенства права» [203, с. 48]. На думку, В. Бакуменко важливим при дослідженні теоретичних засад публічного адміністрування є врахування на рівні з політичною та правовою й соціальної компоненти [8, с. 134]. За визначенням С. Чернова, публічне адміністрування є регламентованою законодавством й іншими нормативно-правовими документами діяльністю суб'єктів державного управління, направленою на реалізацію законодавчих та інших правових норм з управління, що визначено законодавчою системою у сфері надання адміністративних послуг [364, с. 17]. Механізми публічного управління, націлені на керування соціальним забезпеченням, реалізуються через окремі соціальні інститути, які виступають суб’єктами управління та формують управлінську систему, що складається з урду, політичних партій, громадського сектору тощо. На регіональному і місцевому рівні ці функції покладаються на органи місцевої влади та окремі установи. Публічне адміністрування у соціальній сфері слід трактувати як механізм виконання завдань соціальної політики, що ґрунтується на визначених нормах якості життя, добробуту, зайнятості, соціальної допомоги та підтримки [364].

Слід констатувати, що в системі публічного управління більш ґрунтовного та комплексного дослідження потребує трактування соціального в контексті взаємозалежного співвідношення державного управління, соціального управління, соціальної політики та місцевого самоврядування. Якщо звернутись до змістовного наповнення терміну «управління», то його можна охарактеризувати як певний компонент системи, що наділений функціональними та процесуальними властивостями та входить до структури сигнально-регулятивного комплексу, об'єднуючи відокремлені складові в динамічно сталу систему, що зумовлює її функціонування. Спираючись на ці твердження в управлінні доцільно виокремити три підсистеми, що дають можливість існування організмів та систем [170]: підсистема формування та дотримання структури шляхом встановлення взаємозв'язків; підсистема дотримання встановленого ритму діяльності шляхом використання механізмів контролю; підсистема впровадження різноманітних програм і досягнення визначених цілей. Оскільки управління як складова динамічно сталої системи поєднує в ній її компоненти, то його вплив здійснюється на неї загалом, а також на всі її структурні та функціональні елементи. За такою логікою соціальне управління узагальнено слід визначити як управління всіма суспільно значущими процесами, що відрізняється від управління природних та техногенних систем. Більш вузьке трактування даного поняття зводиться до способу здійснення політики у соціальній сфері та її забезпечення цієї сфери [170].

У контексті синергетичного підходу соціальне управління використовує причинно-наслідкові зв'язки, форми, методи та інструменти направленої управлінської дії на соціальні процеси та взаємовідносини в суспільстві для зміни його стану. Застосування основ синергетики до соціальної тематики є виправданим передусім на етапі втрати рівноваги соціальною системою, коли наступним кроком ймовірно будуть якісні зміни. У таких обставинах є можливість сполучення (синергії) факторів, що впливають на керування, під час генерації адаптивного простору: трансформація суті дій, методів та

інструментів соціальних технологій відповідно до нових потреб і завдань. На підтвердження даної тези, слід навести твердження І. Письменного про те, що надання суб'єктності об'єкта соціально-управлінського впливу наділяє його потужним потенціалом самоорганізації як у контексті соціуму, так і окремої особи. Таким чином, автор відмічає особливу властивість соціального управління на сучасному етапі, що полягає в поєднанні керування та сомоорганізації. З погляду самоорганізаційних постулатів щодо соціальних процесів соціальна система, яка є об'єктом управлінських дій, являє собою не звичайний суб'єкт впливу, а рівний учасник співдії. Отже, у системі соціального управління має місце не односторонній вектор впливу суб'єкта на об'єкт, а обопільна дія та обернений зв'язок – зміна проєктної діяльності системи керування, самоорганізаційні та автономні процеси всередині об'єкта управління [215]. Адаптуючи вищенаведене синергетичне трактування до категорії системи публічного управління, доходимо висновку, що це поняття, яке визначається як складна, багатофункціональна система певної ієрархічної структури і має відповідні ресурсні можливості, права та обов'язки, що і визначають її побудову та функціонування, відповідно до впливу сучасних чинників децентралізації в управлінні, інтеграційних та глобалізаційних процесів, інноваційних змін та принципів диференціації слід вважати відкритою, адаптивною системою, здатною до саморозвитку та структурно-функціональної зміни у відповідь на потреби ендогенного та екзогенного середовища.

За одним із підходів різновидом галузевого управління вважають соціальну політику, ключовим завданням якої є формування сприятливих умов для зростання рівня соціального захисту, соціального добробуту, єдності та стабільності суспільства [61, с. 31]. Згідно іншого підходу таким чином трактують соціальне управління. З огляду на певні термінологічні розбіжності дані дефініції потребують відповідного змістовного упорядкування. Так, з метою оптимізації понятійно-категоріального апарату в управлінській теорії пропонується поняття соціальне управління розглядати у широкому значенні

як всеохопний управлінський вплив на різні соціальні процеси, включаючи процеси самоорганізації соціуму, а соціальну політику конкретизувати як складову управління в соціальній сфері суспільного життя.

Метою соціальної політики держави є мінімізація негативних наслідків нерівності (як соціальної, так й індивідуальної), складних соціально-економічних станів у країні. Головними завданнями політики у соціальній сфері слід назвати: формування ефективних умов для здійснення трудової діяльності особою для забезпечення свого благополуччя; поширення адресної допомоги соціально вразливим категоріям громадян; удосконалення політики боротьби з безробіттям; реалізація державних програм у сфері оплати праці та виплати пенсій; оновлення заходів щодо забезпечення населення житлом; підвищення рівня показників прожиткового мінімуму; реформування системи зайнятості; зростання державних соціальних гарантій для сімей з дітьми, людей з обмеженими можливостями тощо [334, с. 125].

Систематизація наявних наукових підходів до сутнісного наповнення дефініції, змістовної характеристики та цілей соціальної політики дала можливість поділити їх за такими напрямами: виходить із ототожнення соціального і суспільного, що формує трактування соціальної політики як суспільної діяльності щодо подолання проблем суспільства загалом, а метою такої діяльності є сприяння досягненню суспільних цілей; фокусується на проблематиці соціально-трудових процесів, визначаючи головною метою досягнення стабільності через регулювання відносин праці і капіталу без радикальних методів узгодження суперечностей; визначає соціальну політику як тип суспільної діяльності, спрямованої на підтримку соціально вразливих категорій населення з метою надання їм можливості задоволення власних потреб на мінімально прийнятному рівні за допомогою державної допомоги та суспільної благодійності, що забезпечить позбавлення більш забезпечених верств населення від їх непередбаченої реакції та обурення; трактує соціальну політику як засіб нівелювання негативних ефектів від соціальної та індивідуальної нерівності шляхом здійснення перерозподілу, що спрямовано

на стримання диференціації підходів в межах безпеки; заснований на ідеях соціальної справедливості та партнерства як ціннісне підґрунтя в сучасному суспільстві соціальної держави.

Кожен з напрямів має своє позитивне значення, а тому окремі компоненти кожного можна побачити при аналізі сучасної соціальної політики розвинених країн.

Характер соціальної політики держави визначають рівень розвитку суспільства, ментальні особливості населення, цілі і завдання соціального розвитку, що стоять перед суспільством. Визначення пріоритетів соціальної політики обумовлює перелік тих соціальних гарантій від суспільства, які надаються ним своїм учасникам в частині задоволення їхніх потреб у межах окремої компоненти соціальної політики.

Домінуючими у трактуванні соціальної політики є два підходи. У вузькому значенні соціальну політику визначають як компоненту соціального адміністрування і один із заходів держави у сферах зайнятості, освіти, охорони здоров'я та соціального захисту населення. У широкому розумінні соціальна політика відображає поєднання механізмів та інструментів впливу органів центральної, виконавчої та місцевої влади на добробут громадян, встановлення соціальної збалансованості та стабільності. До традиційних засобів соціальної політики належать соціальна організація, соціальне планування, соціальний контроль та соціальне стимулювання. На сьогодні вони доповнились такими сучасними елементами як соціальна стратегія, наукове проєктування, математичне моделювання для оптимізації використання соціальних ресурсів [77]. Низка науковців також наголошує на нерозривності процесів соціального управління на місцевому та загальнодержавному рівнях, оскільки окремо ці процеси не можуть повноцінно досягти поставлених завдань в умовах демократичної держави [146, с. 24]. Процеси державного й місцевого управління в соціальному контексті ототожнюють з реалізацією публічного права влади, яке прийнято трактувати як «легальну соціальну владу, що реалізує артикульовані суспільні

інтереси певного територіального співтовариства (в межах державних кордонів чи адміністративних одиниць) і функціонує у двох основних формах: державна влада і влада місцевого самоврядування» [10, с. 10].

З одного боку, публічне (соціальне) управління агрегує різні форми територіального управління та прояву суспільних владних повноважень та проявляється через всі ознаки держави, а саме: територію (держава, регіон, населений пункт); рівень суспільних утворень (населення держави, населення регіону, місцева громада); рівень влади (державна влада, регіональна влада, місцева влада); рівень компетенції та підпорядкованості за принципом субсидіарності (питання державного значення, питання регіонального значення, питання місцевого значення); рівень оподаткування (державні та місцеві податки) [170]. З іншого боку, узагальненою практикою є відокремлення категорії регіонального (територіального) управління в системі соціального управління. Проте територіальне управління здійснює вплив не весь соціум держави. Суб'єктами територіального соціального управління виступають органи місцевого самоврядування, інститути регіонального управління, а також міждержавні утворення (наприклад, Європейський Союз). Існує також наукова думка щодо належності до системи територіального соціального управління органи самоорганізації населення і громадський сектор. Виконуючи свої функції місцеве самоврядування стає підґрунтям демократичної організації суспільства, адже завданням органів місцевого самоврядування є надання послуг щодо життєзабезпечення на місцевому рівні. Місцеве самоврядування є інструментом наближення громадян до публічного управління тим самим реалізує узгодження індивідуальних та суспільних інтересів, оскільки має особливість подвійної належності як до суспільної організаційної системи, так і до самоорганізації на місцевому рівні.

Згідно зі ст. 5 Закону України «Про місцеве самоврядування в Україні» [244] представницькі органи регіонального рівня (районні та обласні ради), а також органи самоорганізації населення включені до системи місцевого

самоврядування, а виконавчі органи регіонального рівня (місцеві державні адміністрації) згідно зі ст. 118 Конституції України [130] є елементами системи органів державної виконавчої влади.

Зміст публічного управління соціальною сферою в територіальному контексті повинен спиратись на запровадження принципів: соціальної справедливості, що передбачає підтримку тих верств населення, які мають у цьому необхідність; адресності, в основі якого лежить індивідуальний підхід; субсидіарності (керування суспільством повинно здійснюватися таким чином, що до компетенції та повноважень місцевих органів влади повинні належати питання, вирішення яких може бути ефективним саме на місцях [58]. З позиції секторальної децентралізації публічного управління сферою надання соціальних послуг до зазначених принципів слід доєднати принцип доступності та якості соціальних послуг шляхом максимального спрямування її до споживача [29; 349; 382].

Суттєвою ознакою зазначених вище трансформацій є зміна соціальних стандартів у сфері надання послуг у сфері охорони здоров'я, культури, освіти, соціального захисту. Так, нині вже сформовано певний перелік таких стандартів, які спрямовані на більш якісне надання послуг у соціальній сфері. Зокрема, Закону України «Про освіту» [248] передбачає запровадження відповідних рівнів освіти (початкова, базова середня та профільна середня) та форм – формальна та неформальна. Також сформовано державні стандарти початкової освіти, інклюзивної освіти і т. ін. Активно здійснюються напрацювання впровадження стандартів якості надання послуг у громадах, в тому числі щодо запровадження єдиних стандартів системи первинної медичної допомоги, розширення освітнього простору, серед них принципи поєднання початкових та опорних шкіл, дитячих театрів та творчих майстерень і т.д [58]. У контексті ключових змін, що пов'язані з децентралізацією публічного управління в соціальній сфері в Україні, слід вказати наступні систематизовані групи реформ (табл. 1.5).

Таблиця 1.5

Систематизація ключових пріоритетів реформ у соціальній сфері

Ключові сфери	Пріоритети реформ
Зміни в освіті	• впровадження механізму фінансування "Гроші ходять за дитиною"; • посилення фінансової автономії закладів шкільної освіти; • трансформування фінансування у розрахунку на одного учня; • перехід до громадсько-державної моделі управління освітою •
Зміни в системі охорони здоров'я	• зміна принципів управління окремими ланками системи охорони здоров`я; • формування госпітальних округів; • нові підходи до фінансування охорони здоров'я; • впровадження механізму "Гроші ходять за людиною"; • запровадження єдиного тарифу оплати медичних послуг; • посилення первинної ланки медичної допомоги •
Зміни у сфері зайнятості	• інституційна реорганізація, делегування окремих повноважень; • удосконалення програм підготовки/перекваліфікації шляхом адаптації до потреб ринку праці • розширення можливостей для самозайнятості та підприємництва •
Зміни в системі соціального захисту	• запровадження автономії закладів соціального захисту; • оптимізація мережі закладів у громадах; • забезпечення гарантій щодо надання соціальних послуг; • формування відповідної матеріальної бази надання соціальних послуг на регіональному/місцевому рівні •

Джерело: побудовано авторкою на основі [326].

Таким чином, зазначене вище свідчить про взаємозв’язок між ефективністю реформування та зростанням соціальних стандартів та норм рівня якості життя. Однак, результативність таких змін може бути лише за умов реального економічного підйому, політичної стабільності та послідовності ухвалення управлінських рішень. Подолання проблем соціально-економічного розвитку територій потребує запровадження активної державної регіональної політики, узгодженості із секторальною політикою, введення в дію збалансованих механізмів фінансового управління.

У процесі історичного та суспільного розвитку публічне управління отримало риси, характерні одночасно і для введених в нього різновидів менеджменту. Так, демократичне публічне управління можна

охарактеризувати, як таке, що пов’язане з усіма головними атрибутами держави (владою, територією, населенням-громадою тощо); формує публічний інтерес шляхом узгодження індивідуальних та суспільних інтересів; перебуває під суспільним та громадським наглядом за принципом відкритості; розповсюджується на чітко визначену територію відповідно до наділення владними повноваженнями при цьому перелік об’єктів та кількість об’єктів підпорядкування є необмеженими; спирається на завдання, принципи та символи, сформовані політичною системою, до якої входить; ключовим завданням визначає всебічний сталий розвиток певних територій, суспільства, індивідууму; являє собою суспільно-процесуальну діяльність, метою якої є удосконалення умов життя громадян, підтримка єдності суспільства, стабільності та добробуту; реалізується спеціально сформованою системою у формі органів публічної влади; діалектично антонімізує громадянському суспільству; стосується особи через сукупність різних політичних прав та обов’язків; функціонує на засадах правового регулювання, представництва, законності, відповідальності, організації і т. ін. [170].

З огляду на вищенаведене слід констатувати, що у контексті структурно-функціонального виміру соціального публічне управління поширюється на різні суспільні процеси та явища, характеризується цілеспрямованим керуючим впливом на основі використання відповідних способів, методів і режимів регуляції, принципів управління, механізмів відповідальності, не виключаючи при цьому самоорганізуючу складову. Така самоорганізація повинна базуватись на вертикальних і горизонтальних взаємозв’язках та відносинах реально існуючого соціального процесу, як частини публічно управлінської моделі в контексті соціального. Така модель, у свою чергу, має містити онтологію ієрархії структури соціального процесу як вектор розвитку складних систем [429]. Однак невизначеною залишається об’єктивізація соціального процесу, який є властивим для певної частини функціонування соціуму, що повинно бути відображено такою онтологією з метою

забезпечення вирішення ключової мети. Оскільки існування (функціонування) суспільства являє собою систему взаємопов’язаних сфер: економічної, культурної, політичної та соціальної, і кожна з них перебуває під дією публічного управління як елемент соціального процесу та підґрунтя для майбутнього соціального розвитку [199; 205].

Більшість науковців наголошує на тому, що формування соціального є результатом міжособистісної взаємодії. І значення такої взаємодії є ключовим для подальшого розвитку, оскільки вона є підґрунтям для соціальних формувань. Так, Г. Зіммель вважав, що будь-яке соціальне утворення або суспільство виникає тоді, коли декілька осіб взаємодіють між собою. Такої думки дотримувались науковці: С. Бугле, Ф. Гіддінгс, Р. Грассері, Л. Гумпілович, В. Де-Роберті, Е. Дюрк-гейм, А. Еспінас, Г. Тардт, А. Фульє [18]. У такому контексті соціальне управління здатне поглиблювати мережу свого впливу, що пояснюється тим, що соціальні формування утворюються ним самим. У процесі удосконалення та розвитку соціальних взаємозв’язків створюється необхідність у покращенні організації та структури такого управління.

Оскільки, управління за своїм походженням тісно пов’язане з самокеруванням соціальних проявів та здійснює свій вплив на соціальні утворення, так званий «третій світ». К. Поппер виокремив його як постійно зростаючий результат діяльності людства, який володіє значною автономністю, що включає думки, припущення та мову та являє собою «універсум об'єктивного знання» [219]. Теорія К. Поппера передбачає існування трьох відокремлених Світів: Світ фізичних речей, Світ суб'єктивного досвіду, Світ, сформований розумовою діяльністю людей, який може існувати без матеріального відображення [219]. Тоді як на думку Ю. Хабермаса існує три світи, у яких живе людина, і які постійно взаємодіють між собою. Це – об’єктивний світ професійної взаємодії, соціальний світ, що включає певні норми і правила, та суб’єктивний світ, заснований на почуттях

та сподіваннях [18]. Таким чином, елементами надсоціального простору є сенси та логічні поняття. Компоненти третього світу, які є результатом логічних роздумів, за К. Поппером, формують не лише сучасну реальність, але й потенційну можливість подальшого розвитку суспільства в глобальному масштабі [18; 219].

В управлінському аспекті ключовою ідеєю в теорії соціального є природа управління. Соціум з метою реалізації своїх цілей формує достатню кількість організацій, чисельність яких постійно збільшується, в результаті чого організація поширюється на ті сфери, що раніше не були упорядковані. Разом з тим кожна організація має обмежене коло розв'язуваних завдань та орієнтацію на власні цілі. Для уникнення ризику суперечностей та абсолютизації таких цілей формуються організаційні надбудови вищих щаблин, завданням яких є упорядкування організацій попередніх рівнів. Соціум трансформується в єдину універсальну саморегулюючу систему. Досягнення певного рівня організаційного потенціалу свідчить про розвиток суспільства. Організаційні елементи сьогоднішнього середовища навколо індивідууму суттєво впливають на його життя. Відносини, побудовані за формальними ознаками, є штучними за своєю природою, адже вони цілеспрямовано запроваджуються в соціум. Безособовість та однозначність стають основою для стабільності та самостійності в контексті суспільних відносин. Таким організаційним структурам відповідають характеристики консервативності, неприйняття змін та довго тривалість.

У науці загальноприйнятим є поділ соціального управління на суспільне саморегулювання та державне управління [174]. Трактування соціального управління можна виразити, як виважену діяльність, направлену на керування суспільними процесами та задоволення соціальних потреб [83]. Ключова мета як для соціального, так і для державного управління є однаковою – це керування процесами суспільного розвитку, забезпечення індивідуальних і

суспільних потреб, удосконалення окремих компонентів управління згідно об'єктивних законів суспільного буття.

Таким чином, система державного управління може розглядатись у таких трьох аспектах: як сукупність взаємопов'язаних елементів; як система складових частин, яка утворюється при їх об'єднанні та цілісному функціонуванні під час взаємодії один з одним; як взаємодія суб'єкта керування та об'єкта керування. Відповідно до дослідження етимології та дефініційного наповнення поняття управління у соціальній сфері, на нашу думку, доцільним є відображення структури публічного управління соціальною сферою відповідно до особливостей його функціонування (рис. 1.2).

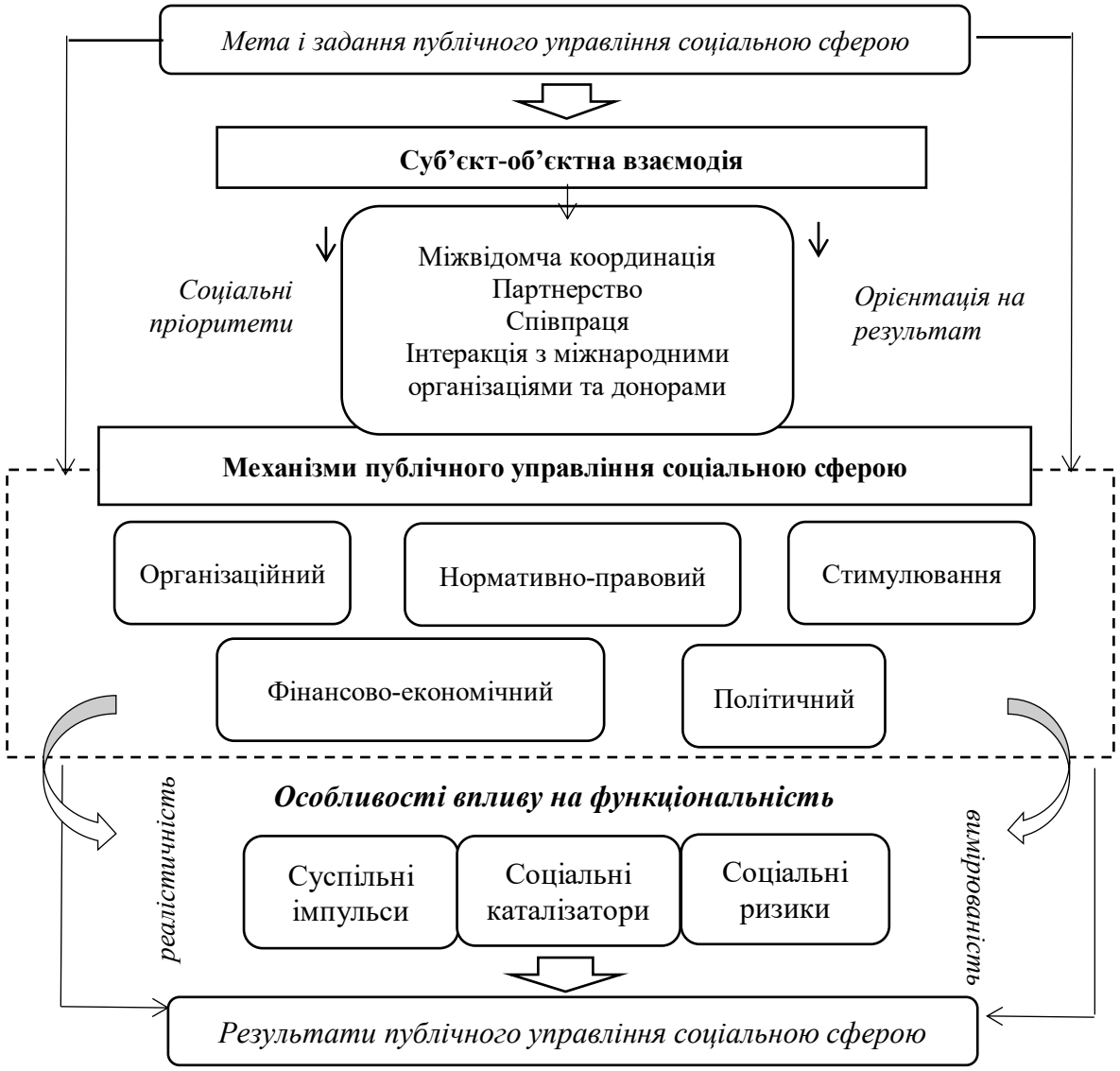

Рис. 1.2. Структура публічного управління соціальною сферою

Джерело: розроблено автором.

Метою публічного управління соціальною сферою слід визнати ефективне функціонування соціального, що дасть можливість вирішення соціальних проблем та забезпечення суспільних потреб соціально вразливих груп населення. Така система соціального управління повинна реалізовувати належну соціальну підтримку окремим індивідам, або соціальним групам, що сприятиме мінімізації соціальних ризиків та подоланню негативних наслідків економічних, політичних, демографічних та непередбачуваних обставин.

Структурна схема публічного управління соціальною сферою відображає мету і завдання, які складають вхідну систему, функціональну частину, що включає органи публічної влади як суб'єкти публічного управління соціальною сферою; вихідні механізми публічного управління соціальною сферою, характерні особливості впливу на функціональність (суспільні імпульси, соціальні каталізатори, соціальні ризики) та систему результатів публічного управління соціальною сферою, що можуть бути виражені показниками соціальної якості, ефективності соціальних процесів, рівня соціального розвитку, рівня соціального добробуту населення тощо.

До органів державної влади, як одних із ключових суб'єктів здійснення публічного управління соціальною сферою належать:

– Міністерство соціальної політики України – як центральний орган виконавчої влади, що формує та реалізує основні завдання щодо задоволення соціальних потреб суспільства.

– Верховна рада України та її профільні комітети з соціальних питань, що затверджують нормативно-правову базу регулювання соціальної сфери в державі.

– Пенсійний фонд України – державний орган, відповідальний за проведення пенсійних, страхових та інших соціальних виплат, надання інтегрованих послуг з дотриманням та збереженням основних цінностей діяльності в процесі розвитку і змін.

– Державні органи та інституції, що забезпечують надання соціальних послуг населенню.

– Профільні міністерства та відомства за окремими напрямами соціальної сфери: Міністерство освіти і науки України, Міністерство охорони здоров'я України, Державна служба зайнятості, Національна соціальна сервісна служба України тощо.

Органи місцевого самоврядування визначають пріоритетні для конкретної території напрями соціальної політики та здійснюють її реалізацію, виходячи із відповідних місцевих соціальних потреб на основі збору, аналізу відповідних даних населення, формують регіональні цільові програми соціального призначення, забезпечують надходження необхідного фінансування соціальних послуг; здійснюють керівництво організаціями соціальної сфери на конкретних територіях. Окремо слід виокремити комунальні установи та заклади соціального призначення: територіальні центри соціального обслуговування пенсіонерів та одиноких непрацездатних громадян, соціальні служби у справах дітей, молоді тощо, центри зайнятості, центри професійної, медичної, соціальної реабілітації інвалідів, ветеранські осередки, притулки для неповнолітніх, постраждалих від домашнього насилля, центри соціально-психологічної реабілітації неповнолітніх, центри допомоги особам без місця проживання; центри обліку таких осіб, соціальні готелі, центри соціальної адаптації, центри допомоги внутрішньо переміщеним особам тощо. Не менш важливими суб'єктами публічного управління соціальною сферою є громадські інституції, які є повноправними учасниками формування соціальної політики, її напрямів, пріоритетів та ключових завдань та покликані здійснювати незалежний моніторинг та контроль ефективності такого управління та прозорості окремих його процедур.

Слід окремо відзначити роль держави загалом як суб'єкта публічного управління соціальною сферою, що полягає у спрямуванні, організації та контролі відповідних керівних процесів щодо соціального. Державна влада має більше сфери впливу порівняно з місцевими органами самоврядування та громадськими утвореннями, а отже, державне управління має відносно більші повноваження. У процесі реалізації своєї управлінської функції в контексті

соціального держава застосовує досить широкий набір механізмів, а також окремих інструментів. Державою визначаються умови функціонування соціальної сфери відповідно до сучасних вимог і потреб, вносяться корективи у зв'язку з появою нових викликів (всесвітня пандемія, війна в країні тощо).

Важливим фактором подальшого соціального розвитку та досягнення соціальних цілей є спільна взаємодія державних та недержавних інституцій для здійснення всіх функцій публічного управління від організації до постмоніторингу керування соціальною сферою.

До механізмів публічного управління в контексті соціального розвитку слід віднести організаційний, правовий, політичний, економічний та механізм стимулювання. Механізми публічного управління являють собою комплексне поняття в теорії управління та входять до складу публічно-управлінської системи, що містить управлінські завдання, ресурсне забезпечення, соціально-організаційний потенціал, відтворює взаємоузгоджені зв'язки між складовими управління, що формують силу впливу. Слід зазначити, що методи управління в контексті механізмів управління не визначають їхні особливості, а тільки описують відповідний характер їх реалізації. Інформаційним підґрунтям для відповідного удосконалення, коригування та адаптованості до змін у функціонуванні системи управління соціальною сферою є систематичний моніторинг, аналіз та оцінювання результативності владних інституцій у досягненні соціальних цілей та пріоритетів. З метою підвищення ступеня об'єктивності до процесу оцінювання та контролю повинні бути залучені суб'єкти громадянського суспільства (незалежні інституції, громадські лідери, представники окремих зацікавлених груп населення) як на загальнодержавному, так і на регіональному/місцевому рівні.

Таким чином, оновлення сучасних підходів та практик у сфері публічного управління передбачає необхідність знаходження збалансованого поєднання між управлінським впливом, автономією соціальних організаційних процесів і впорядкованістю їхньої взаємодії. Це потребує чіткого визначення меж кожного з елементів, раціонального використання їхнього потенціалу на різних рівнях

управління, а також запровадження системи новітніх механізмів, спрямованих на мінімізацію потенційних ризиків і соціальних конфліктів та формування соціальної стійкості та безпеки суспільства.

Обґрунтування важливості взаємозв'язку ключових категоріальних складових соціальної сфери та особливостей інституційної взаємодії в межах системи публічного управління шляхом узгодженої координації функціонування відповідних суб'єктів на всіх рівнях, оптимальності управлінських рішень та цільового використання ресурсного потенціалу актуалізовує потребу у формуванні, розвитку та поширенні цілісної сучасної соціальної концепції публічного управління, зорієнтованої на інтегрованість, адаптивність, динамічність управлінської системи у реагуванні на новітні соціальні виклики, урахування орієнтацій та потреб громадян з метою забезпечення соціальної рівноваги та стійкості в умовах воєнного стану та повоєнної відбудови України. Отже, пропонуємо розглядати соціальну концепцію публічного управління як визначальну цінність творення суспільного консенсусу та чинник динамічної стабільності, спрямованої на захист соціальних норм, порядків, інтересів в умовах суспільної транзитивності; що обґрунтована наявністю певного комплексу понять і категорій, які розкриваються через систему соціальних відносин і зв'язків; методологією інституційно-функціональної акумуляції, в основі якої принципи суб'єктної ієрархії та контролю. Така концепція детермінована якісною функціональністю суб'єктів у взаємозалежності їх стратегічного потенціалу, що забезпечують стійкість зв'язків і відносин у межах соціальної організації суспільства, дотриманням стандартів щодо реалізації соціальних прав, інтересів і потреб громадян; зорієнтована на упередження соціальних збурень; відображає національні соціальні пріоритети, ментально-ціннісні установки, специфіку соціокультурної взаємодії, зберігаючи в такий спосіб своєрідність та унікальність як конструктивний компонент суспільного розвитку в умовах актуалізації глобалізаційних змін.

Висновки до розділу 1

Визначено, що соціальне як сукупність ознак та особливостей суспільних відносин, що інтегрована різними суб'єктами у процесі їх взаємодії у конкретних умовах, безпосередньо пов'язане з соціальними зв'язками, соціальними відносинами, соціальними закономірностями. Соціальне характеризує певний аспект суспільних відносин (економічних, політичних, культурних та ін.), з огляду на це основні риси соціального як певної сукупності властивостей суспільства відображаються через характеристики соціальних відносин як різновиду суспільних. Доведено, що категорія «соціальне» актуалізується при дослідженні особливостей функціонування різних сфер суспільного життя як підсистем публічно-управлінського впливу в контексті взаємодії і розподілу ресурсів між основними соціальними суб'єктами з метою досягнення соціальної згуртованості, рівноваги, порядку та безпеки в суспільстві.

Показано, що питання соціального в контексті публічного управління розглядається досить багатогранно, зважаючи на критерії, що будуть покладені в основу тієї чи іншої класифікації базових складових, а отже, авторського підходу до дослідження, в якому формується його предметне поле. На нашу думку, доцільно виокремити критерії за такими показниками – сфери діяльності, рівні впливу, інституціональна організація, напрями реалізації, види розвитку, пріоритети, суб'єкти діяльності, об'єкти впливу, механізмами забезпечення, моделі, форми впливу/спрямованості, індикатори, соціальні ризики. Обґрунтовано, що в контексті дослідження слід базуватися на класифікації основних складових соціальної сфери за базовими показниками: соціальний захист, зайнятість (ринок праці), охорона здоров'я, освіта з урахуванням розуміння того, що сучасні суспільні трансформації, безпекові виклики особливо актуалізують та загострюють питання досягнення соціальної безпеки.

Обґрунтовано, що багатоаспектність ідеології дослідження потребує врахування інших критеріїв, як то сфери та форми впливу (з урахуванням безпекової ситуації всередині держави та зовнішніх викликів, зокрема повномасштабного російського вторгнення); інституціональної організації та взаємодії, перш за все, міжсистемної; видів та напрямів розвитку у поєднанні з контекстом змінних параметрів трансформації соціальної сфери та суспільної системи загалом; характером пріоритетів та відповідною їхньою трансмодуляційною якістю; сукупністю соціальних ризиків, які слід розглядати в контексті регуляторних управлінських впливів, з одного боку, та неконтрольованих факторів зовнішнього середовища – з іншого, що безпосередньо впливають на формування та розвиток відповідних механізмів досягнення соціальної безпеки, у тому числі адаптивного характеру.

З'ясовано, що соціальний вимір здійснення ефективного публічного управління передбачає послідовні дії в рамках реформування соціального захисту, зайнятості (ринку праці), охорони здоров'я, освіти з метою підвищення рівня життя населення, зменшення нерівності в усіх її проявах, зменшення багатовимірної бідності, зростання середньої тривалості життя, оптимізації системи соціальної безпеки населення, дотримання прав дітей соціально вразливих категорій, забезпечення якісної освіти як основи людського капіталу та запоруки сталого розвитку.

Доведено, що соціальний захист слід трактувати як багатоступеневу систему взаємопов'язаних соціально-економічних та правових дій щодо управління соціальними ризиками та наслідками їх проявів у суспільстві з метою дотримання гідного рівня добробуту населення, а отже, може виступати важливим фактором суспільного розвитку в країні. Систематизація основних наукових підходів щодо змістовного наповнення дефініції соціального захисту дозволила зробити висновок, що існує дві концепції ідентифікації зазначеного поняття. Перша полягає у визначенні соціального захисту як сукупності спрямувань функціональної системи держави, яка забезпечує якість соціального стану особи відповідно до законодавства та соціально-

економічних умов в країні. Інший підхід розглядає соціальний захист у якості мережі інституцій, що його здійснюють. Ключову роль відіграє сама держава, як засновник таких інституцій соціального захисту населення. Також до реалізації соціального захисту задіяні спеціалізовані фонди, страхові компанії, благодійні та громадські організації, які здійснюють підтримку та допомогу різним соціальним групам. Державна політика соціального захисту в нашій країні в сучасних реаліях спрямована на соціальну підтримку таким соціально вразливим категоріям населення, як діти-сироти; діти, позбавлені батьківського піклування; діти, батьки яких загинули внаслідок бойових дій; діти, які постраждали внаслідок воєнних дій та збройних конфліктів; діти учасників бойових дій та військовослужбовців; внутрішньо переміщені особи; безпритульні; люди похилого віку; учасники бойових дій; ветерани; безробітні; малозабезпечені сім'ї та багатодітні родини і т. ін.

Доведено, що обґрунтування теоретичних основ взаємозв'язку категоріальних складових розвитку соціальної сфери (соціальний захист, освіта, охорона здоров'я, зайнятість) має фундаментальне значення для формування та розвитку сучасної соціальної концепції, спрямованої на підвищення якості базових показників соціального добробуту громадян, забезпечення рівних можливостей, захисту прав та інтересів у соціальній площині. Наголошено на відсутності в науковому вимірі ґрунтовних напрацювань, що містять комплексне представлення структурно цілісної соціальної концепції публічного управління на основі обґрунтування системної інтегрованості зазначених сфер та урахування новітніх викликів та загроз. Доведено, що в цьому контексті актуалізується важливість формування, розвитку та поширення сучасної соціальної концепції публічного управління як визначальної цінності творення суспільного консенсусу та чинника динамічної стабільності, спрямованої на захист соціальних норм, порядків, інтересів в умовах суспільної транзитивності.

Обґрунтовано важливість взаємозв'язку ключових категоріальних складових соціальної сфери та особливостей інституційної взаємодії в межах системи публічного управління шляхом узгодженої координації

функціонування відповідних суб'єктів на усіх рівнях, оптимальності управлінських рішень та цільового використання ресурсного потенціалу актуалізує потребу у формуванні, розвитку та поширенні цілісної сучасної соціальної концепції публічного управління, зорієнтованої на інтегрованість, адаптивність, динамічність управлінської системи у реагуванні на новітні соціальні виклики, урахування орієнтацій та потреб громадян з метою забезпечення соціальної рівноваги та стійкості в умовах воєнного стану та повоєнної відбудови України.

Запропоновано розглядати соціальну концепцію публічного управління як визначальну цінність творення суспільного консенсусу та чинник динамічної стабільності, спрямованої на захист соціальних норм, порядків, інтересів в умовах суспільної транзитивності; що обґрунтована наявністю певного комплексу понять і категорій, які розкриваються через систему соціальних відносин і зв'язків; методологією інституційно-функціональної акумуляції, в основі якої принципи суб'єктної ієрархії та контролю. Така концепція детермінована якісною функціональністю суб'єктів у взаємозалежності їхнього стратегічного потенціалу, що забезпечують стійкість зв'язків і відносин у межах соціальної організації суспільства, дотриманням стандартів щодо реалізації соціальних прав, інтересів і потреб громадян; зорієнтована на упередження соціальних збурень; відображає національні соціальні пріоритети, ментально-ціннісні установки, специфіку соціокультурної взаємодії, зберігаючи у такий спосіб своєрідність та унікальність як конструктивний компонент суспільного розвитку в умовах актуалізації глобалізаційних змін.

Результати досліджень цього розділу опубліковано в наукових працях [106; 109; 123; 397; 417; 419].

РОЗДІЛ 2
МЕТОДОЛОГІЯ ФОРМУВАННЯ СОЦІАЛЬНОЇ КОНЦЕПЦІЇ ПУБЛІЧНОГО УПРАВЛІННЯ

2.1. Світовий контекст трансформації соціальних преференцій у сучасних моделях та концепціях публічного управління

Суб'єкти публічного управління, спираючись на сучасні моделі та концепції, напрацьовані світовою теорією та успішною практикою, імплементуючи найбільш ефективні інструменти закордонного досвіду здійснення соціальної політики, дієві механізми забезпечують інтенсифікацію системи управління соціальною сферою. Сьогоденні тенденції зміни публічно-управлінської діяльності фокусуються на посиленні результативних та адаптивних характеристик відповідно до сучасних завдань, спричинених глобалізаційними та децентралізаційними трендами. Модернізації публічного управління, у соціальній сфері зокрема, властиве намагання концептуально переосмислити ті перетворення, які здійснюються, з позиції методологічного обґрунтування змінотворчих дій. Світовий досвід показує, що узагальнено, з огляду на реалізацію управлінських реформ в інших державах, варіативність відомих сценаріїв урядових дій, існують такі базові моделі концептуальних змін публічного управління, а саме: модель державного менеджменту, раціонально-бюрократична модель та мережева модель публічного управління [94]. Отже, першочерговим завданням є формування безпечного та зручного соціального середовища. Зважаючи на світову практику суспільного розвитку, саме взаємоузгодженість відносин у соціальній площині, крім зростання рівня добробуту населення, значною мірою впливає на сприйняття населенням держави та перебіг процесів і явищ у ній. Тим самим слід враховувати набутий історичний досвід з метою подальшого покращення управлінської діяльності щодо функціонування соціальної сфери в умовах швидкоплинних змін сьогодення.

Розвинені системи соціального характеру стали відмінною особливістю та базовим елементом європейської моделі публічного управління. Структури соціального сектору відіграють важливе значення для послаблення соціальної напруженості в суспільстві через економічні фактори та демографічні зміни. Узагальнено можна виокремити чотири усталені моделі соціальної політики у світі та в державах Європейського Союзу зокрема. До них належать англосаксонська модель, континентальна модель, скандинавська та південноєвропейська моделі (таблиця 2.1). Ця класифікація затверджена відповідними нормативними документами Європейської комісії. Ключовими класифікаційними ознаками, за якими диференціюють вказані моделі, є склад, комбінаторика та структура головних соціальних інститутів – освіти, охорони здоров'я, соціальної допомоги, боротьби з безробіттям, соціального страхування, соціального забезпечення, обсяги бюджетних видатків на соціальну сферу, пріоритетна роль одного з інститутів [357].

Таблиця 2.1

Типологічне узагальнення базових характеристик світових моделей соціальної політики

Модель	Країни	Типологічні особливості моделі
1	2	3
Континентальна або інституціональна (модель Бісмарка)	Австрія, Німеччина, Швейцарія	Соціальний захист поширюється лише на зайняте населення, ґрунтуючись на внесках соціального страхування. Головне завдання – забезпечення рівня життя. Є чітка взаємозалежність між трудовим стажем та рівнем соціального захисту, а розмір соціальної допомоги визначається обсягом та тривалістю періоди сплати страхових внесків. Відмінною особливістю є комбінування діяльності державних та недержавних структур, а також фінансування соціального захисту шляхом накопичень у різних фондах.
Англосаксонська (модель Беверіджа)	Австралія, Велика Британія, Ірландія, Нова Зеландія, США	Фінансове забезпечення соціальної сфери здійснюється за рахунок податкових надходжень до бюджету держави, а також страхових фондів. Соціальний захист забезпечується всьому населенню. Головним завданням є дотримання норм прожиткового мінімуму. Ключовими критеріальними ознаками для надання соціальної допомоги є національність. Соціальна допомога забезпечує мінімальний рівень потреб, але для всіх.

Закінчення таблиці 2.1

1	2	3
Скандинавська	Данія, Норвегія, Фінляндія, Швеція	Безоплатні соціальні блага надаються населенню в обмін на значні внески в державний бюджет та інші фонди. Відмінною особливістю є універсальність та доступність соціального захисту для всіх категорій населення, оскільки він трактується як законне право. Поширюється на значний перелік соціальних ризиків, соціальні послуги гарантовано надаються усім громадянам без окремих умов. Фінансування соціальної сфери здійснюється через страхування соціальних ризиків, формування професійних спілок. Ця модель гарантує найвищі у ЄС соціальні стандарти, що зумовлено високим рівнем розвитку суспільства.
Південно-європейська (рудиментарна, або перехідна)	Португалія, Іспанія, Італія, Греція, Франція	Перехідна модель, що передбачає подальший розвиток і покращення у зв'язку з досить низьким рівнем соціальної захищеності в умовах ускладненої макроекономічної ситуації, що проявляється через високі темпи інфляції, низький рівень ВВП на одну особу, зниження рівня народжуваності, великий державний борг, високий рівень тінізації економіки. Ключовою особливістю моделі є набір основних видів соціальної допомоги, проте більша частина фінансового забезпечення надається тільки окремим категоріям населення (наприклад, пенсіонерам), тобто структура видатків на соціальний захист є нерівномірною. Соціальна політика характеризується пасивністю та фокусується на компенсацію втрат доходів окремих верств населення. Соціальний захист проявляється через підтримку сімей, діяльність приватних благодійних організацій.

Джерело: складено автором на основі [195; 358].

Впровадження континентальної моделі соціальної політики передбачає пряму кореляцію між тривалістю трудового стажу та рівнем соціального захисту, який отримає людина. Ця модель спирається на індивідуальне соціальне страхування, яке і є основним джерелом фінансового забезпечення соціальної сфери. Основоположні принципи цієї моделі були сформульовані німецьким канцлером О. Бісмарком, що було на той час досить новаторським підходом до нормативно-правового регулювання соціальної сфери і стало

прикладом для інших економічно розвинених країн. Також саме ця модель стала основою для формування основних галузей соціального страхування, які функціонують і зараз, а саме – страхування за віком та інвалідністю, страхування на випадок хвороби та страхування від нещасних випадків на виробництві [376]. Наприклад, серед інструментів соціальної підтримки пенсіонерів в Австрії слід виокремити наступне: надання права на безкоштовний проїзд на всіх видах громадського транспорту (включно з літаками); оплата щорічного перебування в санаторії або пансіонаті; безкоштовне медичне обслуговування (за винятком стоматології); забезпечення безкоштовними медичними препаратами. Щодо підтримки сімей з дітьми, то в Австрії на законодавчому рівні діє заборона займатися трудовою діяльністю за 2 місяці до та 2 місяці після пологів, протягом цього періоду жінки отримують фінансову допомогу від держави, також державні школи, інститути та університети надають освітні послуги безкоштовно, шкільні підручники, вартість проїзду для школярів у громадському транспорті, посібники для учнів, що проживають у гуртожитках та пансіонатах є мінімальною. Щодо працевлаштування осіб з інвалідністю, то за законодавством Австрії кожне підприємство повинно наймати по одній людині з інвалідністю на кожні 25 найнятих працівників. У разі невиконання цих умов роботодавцю необхідно сплатити компенсацію, яка спрямовується на надання послуг з реабілітації таких осіб.

Англосаксонська модель характеризується універсальністю та всеохопністю системи соціального захисту, що означає її застосування до всіх без винятку громадян, що мають потребу в соціальній допомозі. Фінансове забезпечення в такій моделі здійснюється поєднанням бюджетного фінансування за рахунок податкових надходжень та соціального страхування. Фінансування виплат для підтримки сімей та системи охорони здоров’я забезпечується державним бюджетом, інші соціальні напрямки фінансуються за рахунок страхових внесків працюючої категорії населення. Від континентальної моделі англосаксонська модель соціальної політики

відрізняється невеликими розмірами соціальних виплат та соціальної допомоги (мінімальний рівень), а також супроводжується помірними інфляційними темпами, високим рівнем економічного росту, найменшим, порівняно з іншими моделями політик, показником бюджетного дефіциту та високим рівнем безробіття. Так, наприклад, у Великій Британії діє 150 соціальних служб для оцінки запитів та удосконалення реалізації соціальних послуг, функції яких полягають в оцінці потреб, призначенні соціальних послуг та соціальної допомоги. Наданням соціальних послуг займаються близько 31 000 організацій, з яких 70 % складають недержавні структури, а 30 % – державно-приватні надавачі соціальних послуг населенню. Більшість цих послуг здійснюється на місцевому рівні [60].

Скандинавська модель соціальної політики передбачає законодавчо закріплене право громадянина на соціальний захист відповідно до визначеного оптимального соціального стандарту. Особливістю цієї моделі є розширений перелік соціальних ризиків та окремих ситуацій, що зумовлюють необхідність суспільної підтримки. Гарантування отримання соціальних послуг не визначається наявністю трудового стажу або сплатою страхових внесків, їх можуть отримати всі без виключення громадяни країни. Ця модель надає високий рівень соціальної захищеності, що досягається шляхом ефективної політики перерозподілу з метою вирівнювання показників прибутковості. Переважну роль у фінансуванні соціальної сфери за скандинавської моделі відіграє податкова частина доходів бюджету держави, а соціальне страхування лише частково покриває певні напрямки. Страхування на випадок безробіття виокремлено з загальної системи соціального страхування, оскільки воно є добровільним та підпорядковане профспілковим організаціям. Досить недавно особи, які працюють за наймом, взагалі були звільнені від сплати страхових внесків, оскільки у якості участі в забезпеченні соціального захисту враховувались сплачувані ними податкові платежі. Швеція є однією зі зразкових країн щодо рівня добробуту своїх громадян. Обов’язок страхування щодо нещасних випадків на виробництві покладається на роботодавців.

Медичне страхування є загальнообов'язковим у цій державі, при цьому особа має право обирати лікаря, чиї послуги будуть сплачені за рахунок медичної страховки. Виплати у випадку тимчасово втрати працездатності становлять 80 % заробітної плати особи та надаються з першого дня хвороби або відсутності на роботі через стан здоров'я. Допомога при народженні дитини становить 80 % заробітної плати матері та виплачується протягом перших 18 місяців [22]. Притаманні скандинавській моделі характеристики такі, як універсальність, солідарність, соціальна домовленість різних поколінь, повна зайнятість громадян, що супроводжується активним державним регулюванням ринку зазнають значних змін через дію внутрішніх та зовнішніх факторів розвитку, поєднання сучасних ідеологій, що призводить до її наближення до ліберальної моделі в частині активізації працездатної особи до самостійного впливу на свій добробут.

Південноєвропейська модель соціальної політики є порівняно новою, оскільки сформована за останні 30-30 років. Її можна охарактеризувати як перехідну і таку, що потребує подальшого розвитку. Вона відзначається низьким рівнем соціальної захищеності та перекладанням відповідальності за добробут соціально вразливих осіб на їхніх родичів та родину. А тому можна говорити про її пасивний характер та фокус лише на компенсації втрат відповідних груп громадян [22]. В Італії соціальний захист населення поєднує сукупність державних структур, що виконують функції соціальної допомоги багатодітним сім'ям та непрацездатним особам у формі соціальних виплат та надання медичних послуг на пільговій основі. Більшість страхових компаній створені компаніями-роботодавцями або є державними. Держава здійснює постійний моніторинг діяльності страхових організацій. Більша частина фінансового забезпечення соціальної сфери здійснюється за рахунок сплати страхових внесків роботодавцями, а також підтримки римо-католицької церкви та окремих благодійних організацій. Це дає можливість надання соціального обслуговування безробітним, пенсіонерам і особам, зайнятим незалежно від сфери діяльності.

Французька соціальна система базується здебільшого на соціальному страхуванні. Вона передбачає соціальну допомогу по безробіттю, пенсію за віком, пенсію у зв'язку з інвалідністю, соціальна підтримка сімей, компенсаційні виплати тощо. Така система функціонує на основі перерозподілу доходів – відрахування з доходів економічно активного населення забезпечують фінансування страхових виплат соціального призначення. Наслідком цього є високий ступінь однорідності та справедливості французького суспільства [169]. Для системи соціального захисту Франції характерна складність організаційної структури, високий рівень бюджетних видатків на фінансування соціальних програм (вище середнього рівня серед країн ЄС). Система публічного управління соціальною сферою відзначається чітка ієрархія організаційної структури, наявність на загальнонаціональному, регіональному та місцевому рівнях страхових кас, що мають ознаки самостійних структур із власним правлінням та сформованою системою взаємодії. Така особливість побудови управління соціальною сферою надає можливість вирішити багато завдань щодо регіонального дисбалансу в питанні рівня життя населення. Принцип розподілу фінансування, що діє у Франції, поширюється не тільки на державні механізми соціального страхування, а і на спеціальні обов'язкові системи страхування. Так, громадяни, які отримують мінімальну заробітну плату або пенсію, не сплачують податки. Надання пільг на медичні препарати визначається діагнозом та ступенем важкості хвороби, а не доходом, віком чи трудовим стажем особи. Структура фінансування соціальної сфери у Франції включає страхові внески економічно активного населення, державне фінансування страхових виплат по безробіттю та підтримку сімей, страхові внески роботодавців, що слугують фінансовим забезпеченням страхування щодо нещасних випадків.

Особливою структурою відрізняється система соціального захисту Польщі. Система пенсійного забезпечення розподілена на три рівні, а саме: Інститут соціального страхування (ZUS); Відкритий пенсійний фонд (OFE); Індивідуальний пенсійний рахунок (IKE). Соціальне страхування функціонує за такими напрямками як пенсійне забезпечення, виплати у зв'язку з

інвалідністю та на випадок безробіття. Розміри страхових виплат за першим рівнем прямо залежать від наявного трудового стажу та розміру заробітної плати особи. Фінансування здійснюється через страхові внески економічно активного населення та роботодавців. Другий рівень представлений Відкритим пенсійним фондом, що акумулює індивідуальні пенсійні рахунки всіх громадян Польщі, що займаються трудовою діяльністю. Сплата внесків у цей фонд є загальнообов'язковою, не підлягає оподаткуванню, а також накопичення на рахунку можуть бути успадковані. Завершальним рівнем є індивідуальний пенсійний рахунок. Цей рахунок не є загальнообов'язковим і за змістом може класифікуватись як строковий депозитний рахунок, що передбачає виплату коштів у момент виходу особи на пенсію.

Для України в цьому аспекті польський досвід може стати дуже корисним та результативним. У польській системі соціального захисту та соціального забезпечення відсутні пільги у сфері оплати житлово-комунальних послуг та медичного обслуговування. Існують пільгові квитки на проїзд у залізничному транспорті. Перелік пільг, що фінансуються державним та місцевими бюджетами, так само як і чисельність людей, які отримують допомогу, постійно скорочується. Багато в чому розмір та умови надання пільг визначаються органами місцевого самоврядування. Особливістю також є відсутність єдиної центральної установи щодо призначення пільг пенсіонерам та особам з інвалідністю.

Важливим результатом прогресивного розвитку соціальної політики Європейського Союзу є ухвалення та підписання угод щодо формування єдиного спільного страхового середовища та супроводження національних законодавчих систем управління соціальною сферою. Це стало основою для вільної трудової міграції між країнами-членами ЄС зі дотриманням прав особи на національний соціальний захист. Однак зазначені угоди не призвели до уніфікації національних законодавчих баз у єдину комплексну універсальну систему. Це зумовлено значними відмінностями соціальних стандартів у

різних європейських країнах, різним рівнем економічного та соціального розвитку, це викликає суттєві відмінності під час визначення розміру соціальних видатків на одну особу, виражених в абсолютних показниках.

Світова практика показала, що за умов економічної невизначеності, геополітичної нестабільності та глобальних змін сучасної епохи держава не може бути єдиним суб'єктом відповідальності за благополуччя та забезпечення належного рівня життя своїх громадян, найбільш ефективним у цьому аспекті є механізм розподілу функцій та повноважень між державними інститутами, бізнес-сектором та суспільством. Сучасне уявлення про соціальну державу набуває нових конфігурацій у зв'язку з відходом від концепції держави загального добробуту, на місце якої приходить європейський тренд сервісної держави. Така модель надає гарантії дотримання основних соціальних прав у поєднанні з індивідуальною активністю осіб у частині власного благополуччя, екологічної безпеки, здорової конкуренції, активне застосування державно-приватного партнерства, широка співпраця з громадськими організаціями, і як один з провідних результатів – формування найбільш оптимальних умов для розвитку та самореалізації індивідуума. Така концепція є невипадковою та стала логічним результатом перегляду значення держави в питаннях соціального забезпечення та в умовах поширення глобалізаційних трендів, обґрунтовуючи перспективи впровадження моделі соціальної держави на заміну загальновідомим моделям [352].

Разом з тим, класичний вимір розвитку соціальної політики в моделях за різними класифікаціями видозмінюється, швидко модернізуючи первинні інструменти через динаміку перетворень на світовому рівні. Так, наприклад, розмежовуючи соціалістичну, ліберальну, соціал-демократичну та корпоративну моделі, можемо виокремити такі їхні пріоритети:

– для соціалістичної моделі всеосяжність, солідарність, соціальна домовленість різних поколінь, повна зайнятість громадян, що супроводжується активним державним регулюванням ринку поступову

змінюють спрямування фокуса уваги на формування умов для максимальної реалізації людського потенціалу та активізації їх участі у забезпеченні власного добробуту;

– зміна ліберальної моделі соціальної політики передбачає підвищення рівня застосування ринкових механізмів при розв'язанні проблем соціального характеру шляхом фокусування на самостійному забезпеченні населення, зростання конкурентоздатності громадян на ринку праці, зміщення пріоритетів з безповоротної соціальної допомоги до формування сприятливих умов та мотивування до підвищення рівня використання трудового потенціалу населення;

– соціал-демократична модель, маючи високий рівень державної «турботи», збалансування доходів, всеохоплюючу зайнятість та всебічну допомогу, здійснює перехід до моделі, яка стимулює до активності працездатних осіб;

– корпоративна модель великий державний вплив, розмежування зон відповідальності, солідарну систему страхування, гнучкість перерозподілу доходів перетворюється за напрямом зменшення обсягу державного управління до усунення дисбалансів, спричинених функціонуванням ринкових механізмів, сприяння особистій активності населення щодо підвищення рівня їхнього добробуту.

Таким чином, сформувалась чітка тенденція до двостороннього впливу ліберальної, соціалістичної та консервативної теорій, розширення сфери впливу ліберальної складової, під впливом чого традиційні моделі соціальної державної політики зазнають змін та перетворюються на неоліберальну, корпоративно-ліберальну, а також соціал-демократично-ліберальну [144; 176]. Також слід вказати загальну тенденцію щодо еволюції моделей державної соціальної політики. З одної сторони – це зменшення кількості соціальних програм, пошук шляхів підвищення їхньої економічної результативності, а з іншого – розвиток соціального партнерства, поширення децентралізаційних принципів у владі, надання більших повноважень і відповідальності за

управління соціальною сферою органам місцевого самоврядування або регіональним органам управління. При цьому слід зазначити, що процеси децентралізації відіграють одну з ключових ролей на сучасному етапі побудови відносин у публічній владі, вони вважаються найефективнішим інструментом удосконалення публічного управління, характерною ознакою прояву демократичної держави, стимулювання підвищення активності громадян для забезпечення власного благополуччя.

Висока результативність децентралізації як ключового фактору змін державної політики та системи публічного управління загалом підтверджується практичними кейсами багатьох зарубіжних країн. Досвід країн Центрально-Східної Європи, зокрема в Угорщині, а саме – Болгарії, Польщі та Румунії свідчить про те, що процеси децентралізації державного управління в соціальній сфері відбуваються зміни в контексті прагнення до сталого розвитку, першопричинами яких є дефіцит державного бюджету, кризові прояви в економіці, зобов'язаннями держави щодо дотримання прийнятих соціальних норм та стандартів [151; 152; 176; 338]. Узагальнюючи, доцільно визначити такі основні завдання децентралізації під час модернізації публічного управління соціальною сферою:

– необхідність широкого залучення громадськості до обговорення та ухвалення управлінських рішень соціального характеру;

– прагнення до підвищення економічної ефективності задля оптимізації фінансового забезпечення державних установ, закладів та організацій соціального призначення, скорочення витрат на досягнення планового ефекту;

– досягнення соціальної справедливості через надання рівного доступу до якісного соціального обслуговування для всіх верств населення.

Отже, децентралізація державного управління в соціальній сфері передбачає деінституалізацію соціальних послуг, надання права їх здійснення благодійним структурам та приватним організаціям та/або особам, перехід функцій місцевих органів влади від надання соціальних послуг до їх фінансового забезпечення та моніторингом і т. ін.

На сьогодні механізми реалізації публічного управління соціально сферою в країнах – членах Європейського Союзу суттєво трансформувались під впливом сучасних концептуальних підходів [434]. Ключові відмінності таких перетворень змін відображені нами в таблиці 2.2.

Таблиця 2.2

Зміни в підходах до публічного управління соціальною сферою

Параметри порівняння	**Стара система публічного управління (Public Administration - PA)**	**Нова система публічного управління (New Public Management – NPM)**
Зміст	Збалансування політики та управління	Основу складає неполітична концепція, проте зміст становлять політичні основи
Ключові елементи	Ієрархічна структура взаємовідносин та бюрократизм	Діяльність націлена на результат, що залежить від команди професіоналів
Фокус уваги	Виконання завдань та визначених функцій	Делегування, перебіг процесів та відрядна робота
Базова термінологія	Керівництво	Управління та адміністрування
Функції	Державний контроль, неухильне та безальтернативне виконання завдань й обов'язків	Ринкові моделі формування відносин під час здійснення діяльності, відповідальність за ухвалені рішення та контроль їх виконання покладається на команду

Джерело: складено автором на основі [195].

Систему публічного управління – Public Administration (PA) у країнах ЄС трактують як застарілу, класичну систему публічного управління, для якої є характерним розвинений бюрократизм, низький рівень інноваційних рішень, та ефективності, відсутність діалогу у формі зворотного зв'язку. Нова система публічного управління представлена декількома напрямками: новий публічний менеджмент – New Public Management (NPM), що передбачає ринковий підхід щодо надання адміністративних послуг населенню, пріоритетність врахування потреб людей, націленість на результат та застосування інноваційних рішень при стратегічному плануванні; нова публічна служба – New Public Governance (NPG) (або New public service (NPS)), що фокусує публічне управління на громадянах та громаді та вбачає головну мету державної служби в наданні необхідної допомоги та захисті інтересів громадян; належне, ефективне

управління – Good Governance (GG), що призначене для налагодження зворотного зв'язку держави й окремих суб'єктів та передбачає посилення і урізноманітнення проявів громадської участі, впровадження принципово нових інструментів публічного управління та адміністрування. Останній вид нового публічного управління актуалізує завдання щодо формування та збереження сприятливих умов для зростання рівня благополуччя населення в таких аспектах як посилення відкритості суспільства, поширення ідей плюралізму, впровадження прозорості, підзвітності та ефективності державного управління, підтримка верховенства права, зокрема, у частині доступності належної правової та судової діяльності, зміцнення незалежності засобів масової інформації, боротьба з корупцією, широкого використання сучасних цифрових технологій [195; 430].

З метою ефективного перетворення публічного управління в країнах-членах Європейського Союзу було започатковано такі інституції:

– Європейський інститут державного управління (European Institute of Public Administration – EIPA).

– Європейська мережа державного управління (European Public Administration Network – EPAN) – об'єднання державних службовців усіх країн ЄС.

– EUPAN - цифрова платформа для сприяння взаємодії мережі EPAN та налагодження внутрішньої й зовнішньої комунікації [195; 401].

Створення зазначених організацій привело до розширення співробітництва у сфері публічного управління, а саме: розвиток обміну досвідом, впровадження сучасних методів та засобів публічного управління, систематизація управлінської практики, формування стандартів публічного управління і державної служби. У переважній більшості реформування публічного управління здійснювалось з метою переоцінки ролі та сфер повноважень міністерств, відомств та урядових структур, ліквідація конфліктів інтересів, створення правил щодо забезпечення прозорості законодавчої

діяльності, удосконалення судочинства, розвитку та розширення повноважень органів місцевого самоврядування, знищення корупції і т. ін. Таким чином, зусилля було зосереджено на створенні та запровадженні результативних нормативно-правового, організаційного та ресурсного механізмів публічного управління [62]. У контексті співпраці із зазначеними інституціями відбувається тісний зв'язок щодо вивчення кращого досвіду та розробки певних рекомендацій імовірної адаптації та гармонізації вітчизняного законодавства з урахуванням потреб і пріоритетів суспільного розвитку, трансформації запитів і норм у результаті безпекових викликів усіх сфер системи публічного управління, у тому числі щодо інституційно-функціональної взаємодії та функціонально-правової діяльності державних інституцій.

Зважаючи на європейський досвід реформування публічного управління, слід підкреслити, що такі зміни здійснюються нерозривно соціальною орієнтацією всіх процесів. Така державна стратегія має поєднувати множинність форм власності, розвинуті ринкові механізми та вагому роль держави у впливі на ефективність економіки, забезпеченні високого рівня зайнятості та створенні всіх необхідних умов для надання соціального захисту і підтримки тим верствам населення, які дійсно цього потребують.

З огляду на це, у ЄС було розроблено та впроваджено в систему публічного управління низку так званих «м’яких» стандартів, серед яких: Біла книга з європейського врядування; рекомендаційні матеріали за результатами нарад міністрів, до повноважень яких входять питання публічного управління, й відповідних керівників департаментів; єдині принципи та стандарти щодо організаційних аспектів публічного управління [71]; нормативно-законодавчі документи ЄС, що визначають соціальні стандарти; введення в понятійно-категоріальний апарат публічного управління «європейський адміністративний простір» (European governance) та «європеїзація» (табл. 2.3).

Таблиця 2.3

Принципи, стандарти, ціннісні орієнтири публічного управління в країнах ЄС

Методологічні підходи	Характеристики
Принципи	• відкритість і прозорість; • активна участь населення; • підзвітність; • ефективність; • узгодженість
Стандарти і норми	• забезпечення вільного ознайомлення з державними документами; • належні громадські консультації перед ухваленням управлінських рішень; • уніфіковані вимоги до організаційних аспектів бюджетного процесу і фінансового звітування; • універсальні вимоги до внутрішнього і зовнішнього аудиту; • універсальність нормативно-правового забезпечення здійснення державних закупівель
Цінності реалізації публічного управління	• відсутність упередженості та доброчесність; • відсутність політичного тиску; • принципи державної служби; • робота на благо суспільства, а не керівництва

Джерело: побудовано автором на основі [195].

European governance являє собою систему публічного управління на різних рівнях та за багатьма напрямками, до якої належать європейські інституції, національні органи державної влади, органи місцевого самоврядування, громадянське суспільство, міжнародні партнери та експерти. Нами було узагальнено ефективні інструменти, що було впроваджено під час модернізації публічного управління в усіх країнах ЄС, що представлено в табл. 2.4.

Модель CAF ґрунтується на концепції отримання позитивного ефекту організаційної діяльності та задоволення суспільних потреб одночасно з дотриманням інтересів самих службовців (працівників) шляхом ефективного лідерства, оптимального планування, компетентності фахівців, забезпечення всіма видами ресурсів, встановленої співпраці та належного рівня контролю і нагляду.

Таблиця 2.4

Систематизація ключових інструментів удосконалення публічного управління в країнах ЄС

Інструменти	Характеристика інструменту
CAF - the Common Assessment Framework	єдині рекомендації оцінки для державних організацій, містять інструментарій аналізу, а також методику самооцінювання, розроблений спеціально для державних організацій та інституцій з метою удосконалення їх функціонування завдяки застосуванню інструментів управління якістю
OMC - Open Method of Coordination	оцінка рівня інституційного розвитку та становища певної галузі. За допомогою відповідних показників аналізується динаміка прогресу держав-членів щодо реалізації спільних політик ЄС
MCS - Metcalf Coordination Scale	визначення керуючої здатності системи державного управління та регулювання. Вона визначає послідовність координаційної діяльності державного апарату управління та дозволяє проаналізувати ступінь координаційної спроможності системи загалом або її окремих складових
TWINNING, TAIEX SIGMA	співпраця між державними службовцями, аналогічними органами державної влади країн-членів, введення інструментів державного керування, необхідних для гармонізації національного законодавства до вимог ЄС

Джерело: складено автором на основі [195].

OMC - Open Method of Coordination ґрунтується на відкритій координації та співпраці щодо вироблення певних пропозицій з удосконалення правового регулювання, при цьому напрацьовані документи та інструменти не є обов'язковими для впровадження, а мають рекомендаційний характер, тобто, «м'якого права», а отже, не потребують законодавчих змін.

Шкала координації Меткафа (Metcalf Coordination Scale) є тим інструментом, що надає можливість визначення ступеня здатності системи або її підсистем до координації, а також ідентифікувати недоліки координаційної функції публічного управління, а саме: брак комунікативної складової між різними державними інституціями та структурами, що ускладнює обмін необхідною інформацією; брак механізму вирішення конфліктних ситуацій, відсутність посередництва; недостатність теоретичних основ та практики ведення переговорів; вади управлінської культури в контексті відсутності єдиних

уніфікованих норм та стандартів поведінки державних службовців; нечіткість єдиного комплексного уявлення щодо державної стратегії й пріоритетів тощо.

Введення в практику роботи інструменту Twinning було запроваджене Європейською Комісією в 1997 р. у межах розширення ЄС. Він був призначений для імплементації законодавства ЄС у національні законодавчі системи країн-бенефіціарів [195; 213]. Слід наголосити на важливому значенні використання інструменту Twinning у контексті підвищення ефективності соціальної сфери, зокрема в частині модернізації системи соціального обслуговування, імплементації кращих практик ЄС у здійсненні соціальної підтримки вразливих категорій населення, забезпеченні належної якості медичних та освітніх послуг із дотриманням європейських стандартів тощо.

Інструмент TAIEX є корисним та ефективним у контексті адаптації прогресивного європейського досвіду у практичному вимірі взаємодії органів публічної влади та профільних структур з метою модернізації соціальних сервісів, оптимізації функціонування соціальної сфери, зокрема, шляхом інклюзивності підходів, соціальної орієнтованості публічного управління на актуальні потреби та запити громадян із дотриманням принципу соціальної справедливості та ін.

Програма SIGMA (Support for Improvement in Governance and Management) являє собою програму підтримки вдосконалення урядування та менеджменту, яка була розроблена та представлена за ініціативи Організації економічного співробітництва та розвитку ЄС. З позиції соціального контексту важливість участі у програмі SIGMA підтверджується можливістю отримання підтримки та здійснення аналітичного супроводу щодо оцінки якості управлінських процесів у соціальному секторі, розробки дієвих рекомендацій, спрямованих на удосконалення системи надання соціальних послуг, підвищення соціальної адресності, дотримання європейських норм та стандартів.

Щодо соціальної сфери, то у європейських країнах активно використовувалась політика нового публічного управління (NPM) [408]. Її роль

особливо актуалізується у зв'язку з масштабністю та системністю сучасних кризових викликів, що стосуються зайнятості, освіти, охорони здоров'я та соціального захисту. Специфіка застосування NPM ґрунтується на впровадженні гнучкого та соціально відповідального управлінського інструментарію, орієнтованого на посилення сервісності та клієнтоорієнтованості владних структур у реалізації соціальної функції держави, зокрема в частині надання адресної соціальної підтримки та здійснення соціального обслуговування різних соціально вразливих категорій населення.

Основоположним етапом реалізації адміністративного реформування в усіх країнах ЄС стало результативне удосконалення ключових взаємопов'язаних елементів системи публічного управління, до яких належать [390]: інституції; норми та процедури регулювання внутрішньої взаємодії, процеси та засоби управління співробітництвом; трудові ресурси (підготовка та перепідготовка державних службовців відповідно кваліфікації, підвищення їх адміністративної та керівної здатності). Ці взаємопов'язані елементи системи публічного управління мають забезпечити її ефективне існування. Зміні в процесі реформування в частині інституційних перетворень підлягають усі елементи, оскільки процедури і процеси не можуть існувати поза інституціями, а спроможність та ефективність системи публічного управління прямо залежить від якості кадрового забезпечення інституцій, управлінців та виконавців процесів, правил і процесів. Це передбачає формування нових форм управлінської діяльності, підходів до організації публічного управління, суттєве удосконалення адміністративних процесів, розвиток діяльності у сфері державної служби, подальший процес зміцнення децентралізації та здійснення агенсифікації. Агенсифікація являється процесом формування політико-управлінських мереж. Реформи починаються лише тоді, коли вони є дійсно обов'язковими та викликані зовнішнім впливом, а не через послідовну модель реформ, таких як NPM, New Public Governance, Value Based Governance, New Public Administration і т. ін.

У цьому контексті великого значення набуває клієнтоорієнтованість як інноваційний управлінський інструмент. На сучасному етапі демократичні уряди спрямовують інноваційні підходи в управлінні на зміцнення ринкових механізмів щодо демократизації органів публічної влади; ринкової маркетизації, удосконалення діяльності держави щодо централізованого упровадженням методів публічного управління [392].

Здійснений аналіз дає можливість зробити висновки про те, що підґрунтям досліджуваних моделей публічного управління є клієнторієнтованість, що дає можливість сформувати потрібну стратегію. Така концепція сформована, згідно зі споживацькими цінностями, виправданні очікувань від надавачів послуг та застосуванні цифрових технологій. Важливе значення мають управлінські технології, засновані на вивченні потреб клієнтів (персоналізований підхід, комфорт, увага до споживача), оптимальність використання ресурсів, пріоритетність інтересів споживачів. Всю систему інструментарію, стимулів, механізмів реалізації системи публічного управління було змінено відповідно до цього принципу. Насправді відбувалось формування нової моделі відносин органів публічної влади, населення та громадянського суспільства, що передбачає здійснення різних механізмів керування наданням послуг. Ця модель заснована на максимальному використанні у сфері публічного управління механізмів, засобів, процесів, закономірностей ринкового функціонування. Спрямованість на захист певних інтересів споживачів трактує громадянина як «клієнта-споживача» [370].

Прогресивні зміни державної соціальної політики у європейському просторі зумовлені її науковою обґрунтованістю, запровадженням соціальної експертизи, державного та громадського нагляду і контролю, методичним інструментарієм визначення ступеня потреб у соціальній допомозі, розширенням превентивної діяльності щодо соціального захисту, формуванням сприятливих умов для реалізації економічного потенціалу населення, зростанням ролі недержавних установ з надання соціальних послуг

соціально вразливим категоріям громадян, поширенням адресної системи надання соціальної допомоги і послуг. Такі тренди загалом формують вектор можливої імплементації європейського досвіду в Україні. Євроінтеграційне політичне спрямування нашої країни в останні роки також створює необхідність суттєвого удосконалення публічно управлінської діяльності в соціальній сфері, встановлення постійного діалогу між бізнесом, державою та громадськістю та підвищення рівня соціальної безпеки наших громадян.

Таким чином, прогресивні зрушення в публічному управлінні соціальною сферою можуть бути в умовах економічного зростання, однак формування відкритого економічного простору, імплементація традиційних європейських економічних механізмів діяльності національного господарства безпосередньо залежать від побудови суспільного середовища, заснованого на європейських принципах соціальної держави та нормах безпеки. Прикладом цього є затверджений у Зеленій книзі ЄС намір про створення «динамічного та ефективного європейського ринку безпеки», підґрунтям для якого є соціально та екологічно відповідальний бізнес-сектор [218].

Важливим завданням України за умов воєнного стану та прагнення повноправного членства у Європейському Союзі є удосконалення публічного управління соціальною сферою, що, безумовно, передбачає адаптацію та впровадження найбільш результативних управлінських інструментів та механізмів. Зважаючи на аналіз показників нашої країни в міжнародних рейтингах, слід зауважити про те, що ті виклики і труднощі, спричинені війною, призвели до вагомих змін щодо ціннісних орієнтирів українців як у соціально-економічному аспекті, так і в площині соціальних запитів (табл. 2.5).

Серед вагомих міжнародних показників соціально-економічного розвитку визнається Індекс людського розвитку (Human Development Index), який акумулює інформацію про тривалість життя, освіту та благополуччя.

Таблиця 2.5

Динаміка показників соціально-економічного розвитку України в міжнародних рейтингах за період 1990-2024 рр.

Показник	Рік									
	1990	2000	2010	2015	2019	2020	2021	2022	2023	2024
Індекс людського розвитку (Human Development Index)	0,731	0,698	0,766	0,764	0,774	0,762	0,755	0,773	0,779	0,734
Індекс сприйняття корупції (Corruption Perceptions Index)*	-	2,2	2,4	27	30	33	32	33	35	36
Індекс економічної свободи (Index of Economic Freedom)**	-	5,32	5,13	5,64	6,20	6,20	5,12	5,12	-	-
Індекс демократії (Democracy Index)***	-	-	6,3	5,7	5,9	5,8	5,6	5,4	5,1	4,9
Глобальний індекс гендерного розриву (Gender Inequality Index)	-	-	0,686	0,702	0,721	0,721	0,714	0,707	0,714	0,722

** Вперше Індекс сприйняття корупції (Corruption Perceptions Index) було визначено у 1998 році.*

*** Вперше Індекс економічної свободи (Index of Economic Freedom) було визначено у 1995 році.*

**** Вперше Індекс демократії (Democracy Index) було визначено у 2006 році.*

Джерело: складено автором на основі даних [93; 393; 394; 398; 405;406; 410; 440].

У 2024 році зазначений індикатор нашої країни становив 0,734, що відносить Україну до категорії країн із високим рівнем людського розвитку. На момент оприлюднення даних за 2024 рік Україна посідала 100-те місце серед 193 країн [440]. Однак порівняно з показником аналогічного звіту ООН за 2021-2022 рр. позиція України значно знизилась, оскільки в той період займала 77-ме місце зі 191 країни [410]. Тобто в порівнянні з попереднім періодом, Україна опустилася на 23 позиції, що є дуже негативною ознакою, враховуючи, що для визначення цього показника вивчається низка інших індексів за окремими підрозділами, найбільш вагомими з яких є: здоров'я; освіта; дохід;

нерівність [127]. За рейтингом показника Індексу сприйняття корупції (Corruption Perceptions Index - CPI) за 2024 рік Україна отримала 35 балів зі 100 можливих, що призвело до того, що в новому дослідженні Transparency International наша країна посідає 105-те місце серед 180 країн [93]. У 2022 році Україна посідала 116-те місце зі 180 країн, набравши 33 бали. Важливою є кількість балів, а не місце в рейтингу, оскільки значення балів 0 передбачає максимальний рівень корупції, яка панує в державі, а сума в 100 балів свідчить про мінімальне значення корупційних проявів у державному секторі [281].

Таким чином, на сьогодні в Україні найкращий показник за період дії нової методології CPI. Так, у 2022 році для значного підвищення значення індикатора України у дослідженні Transparency International Ukraine було сформовано рекомендації, чотири з яких було виконано неповністю. Позитивними пунктами стали удосконалення контролю й підзвітності, затвердження Національної антикорупційної стратегії у 2022 р., подання справ про корупцію до судових розглядів, посилення нестійких до корупції інститутів та їхніх функцій, а саме: судів, доступності інформації про державні витрати, створення антикорупційних органів та проведення відповідних реформ. Одна з рекомендацій відповідно до висновку Венеційської комісії не було виконано зовсім. Зміст її полягав у проведенні реформи конституційного правосуддя.

Слід зазначити, що позитивні зрушення за останній період двох років, які подіяли на показник сприйняття корупції в нашій країні, переважно були викликані зобов’язаннями виконання рекомендацій, задекларованих євроінтеграційними процесами та умовами надання фінансової допомоги від зарубіжних партнерів. Водночас як негативні фактори мають ендогенне походження та є наслідками недосконалої діяльності державних органів влади. Тож Індекс сприйняття корупції в Україні відображає позитивну динаміку в межах виконання міжнародних домовленостей, що спричинили підвищення рівня якості державного управління з метою посилення євроінтеграційної спроможності країни [93]. Необхідно наголосити, що

показник CPI відображає кількісний вимір сприйняття корупції, а не її реальний вимір. У 2024 році ключовими аспектами такого сприйняття стали корупційні прояви, конфлікт та питання безпеки. Параметрами успіху щодо подолання корупції вважаються забезпечення верховенства права, незалежність державних органів нагляду та контролю, повне засудження суспільством використання представниками владних державних структур свого службового становища та владних повноважень для особистої вигоди та/або власного збагачення, досягнення особистих цілей.

Визначення Індексу економічної свободи здійснюється на основі індикаторів, які систематизовані в такі групи: розмір держави, правова система та права власності, надійність грошей, свобода міжнародної торгівлі, регулювання. Даний індекс розраховується за інформацією не поточного, а 2022 року. Часовий проміжок між роком індексу та даними становить два роки. За результатами щорічного дослідження «Economic Freedom of the World 2024» Україна опинилась на 150-му місці зі 165 країн. Це найнижчий показник за всю історію участі нашої держави в цьому рейтингуванні [281]. Найбільш позитивним був результат України у 2020 році, що становив 6,19 бала та забезпечив нашій державі 109-те місце у рейтингу. На сучасному етапі погіршення динаміки Індексу економічної свободи в Україні пов’язане з групою індикаторів «надійні гроші», адже за цим показником наша країна опинилась на 155-му місці внаслідок стрімких інфляційних процесів та жорсткі обмеження за рахунками платіжного балансу. Другим фактором є група показників «державне регулювання», який щорічно демонструє спадну тенденцію (з 122-го місця у 2021 році до 155-го у 2025 році) [398]. У 2022 році Україна посіла 130-те місце з показником 54,1 бала та належала до групи країн з гострою недостатністю економічної свободи [393]. Наша країна належала до категорії «переважно невільних» країн та була на передостанньому місці серед європейських країн. Серед проблемних напрямків у звіті було вказано проблеми з фінансовою свободою та верховенством права, політичний тиск судової влади та послаблену довіру громадян. З цього погляду відзначається

пряма залежність між рівнем економічної свободи, результативністю публічного управління, людським розвитком, екологічним станом у державі, інноваційністю національної економіки та динамікою соціальних стандартів.

Показник Індексу демократії (Democracy Index) проявляється через оцінку ступеня демократичності суспільства за критеріями, що включають характеристику виборчого процесу, плюралізм діяльності уряду, ступінь політичної залученості, рівень демократичної політичної культури та виконання гарантії громадянської свободи. Україна у 2024 році посіла 92-ге місце за рейтингом в Індексі демократії, що на одну сходинку нижче в порівнянні з індексом за 2023 рік [393]. На сьогодні Україна належить до групи «перехідного», або «гібридного», режиму. Серед факторів, що негативно вплинули на результат рейтингування в дослідженні відзначили централізацію влади в Офісі президента, зниження ролі парламенту, уряду, ЗМІ та ролі опозиції, хоч і вимушене, але скасування виборів. Окремим деструктивним чинником також є виснаження війною, що знизило довіру суспільства до держави. Наступні в рейтингу Індексу демократії після нашої країни п’ять місць займають Туніс, Грузія, Сальвадор, Непал та Гватемала. Вищими перед Україною в рейтингу є Марокко, Гондурас, Кенія, Боснія і Герцеговина, Гонконг. Найдемократичнішою країною світу визнається вже багато років Норвегія, за нею Нова Зеландія та Швеція [394].

В умовах сучасних динамічних змін окрему увагу слід приділити проблемам гендерної рівності в контексті виявлення ознак якісної трансформації та посилення демократизації в соціумі. Українська державна політика в частині забезпечення рівних гендерних можливостей протягом значного часу не досягала певної результативності. Це спричинило негативні тенденції суспільної нерівності та вплинуло на зниження темпів соціально-економічного розвитку та подальше зміцнення демократичних основ в суспільстві. Відмічаючи окремі позитивні прояви, усе ж слід визнати загальну нестабільність інституційних механізмів забезпечення гендерної рівності в нашій державі та потребу в їх модернізації й посиленні. Основним індикатором

ідентифікації гендерної рівності прийнято вважати Глобальний індекс гендерного розриву (Gender Inequality Index, GII), що визначається за показниками економічної участі та кар'єрних можливостей, рівня освіти, стану здоров'я і тривалості життя, політичних прав і можливостей. Вимірювання цього індексу відбувається у діапазоні від 0 до 1, де 0 – ознака повної нерівності статей, 1 – стійка рівність. Згідно з даними за 2024 рік місце України в рейтингу за Глобальним індексом гендерного розриву знаходиться на 63 пункті зі 146 країн (чим нижче місце, тим менший гендерний розрив). У 2022 Україна була на 81-му місці, а у 2023 – на 66-му. Таким чином, можна відстежити позитивну динаміку зменшення гендерного розриву в нашій країні щорічно [405; 406]. Порівняно з країнами ЄС в Україні найнижчий рівень гендерного паритету щодо представництва жінок у політичній сфері та системі публічного управління.

У цій площині важливими напрямами публічно-управлінської діяльності в контексті прагнення до досягнення гендерної рівності в Україні мають бути: формування та впровадження нових гендерних стратегій на основі адаптації досвіду кращих світових практик та гармонізації відповідного законодавства до європейських норм; наближення до інституційної сталості; усунення дії ґендерних стереотипів у суспільстві; застосування методу ґендерного квотування на всіх рівнях у сфері політики та управління; покращення правових механізмів захисту прав жінок.

Виходячи із проведеного аналізу, доцільно запропонувати такі напрями імплементації успішної світової практики:

– розширення переліку превентивних заходів у частині боротьби з бідністю та зміщення пріоритетів соціальної політики в бік активізації громадян щодо забезпечення власного добробуту;

– створення ефективних методів на інструментів соціального захисту соціально незахищених категорій населення;

– впровадження обов'язкової соціальної експертизи, наукового обґрунтування та постмоніторингу державних соціальних програм з метою підвищення рівня результативності їх реалізації;

– перехід частини повноважень щодо впровадження соціальної політики від центральних органів державної влади до місцевих органів управління;

– посилення адресності соціальної допомоги у контексті соціального захисту відповідно до реальних потреб та можливостей окремих верств населення;

– посилення ролі та залученості громадських організацій в удосконаленні системи соціального захисту;

– поширення найбільш успішних форм та механізмів дії державно-приватного та соціального партнерства.

Розглянутий досвід країн Європейського Союзу дає підстави стверджувати, що одним із критично важливих питань публічного управління в соціальній сфері є солідарна відповідальність у реалізації соціального захисту, що дає змогу мінімізувати певну сукупність соціальних ризиків. Принцип солідарності можна вважати характерною особливістю соціальної політики в контексті європейського бачення суспільного благополуччя. На сучасному етапі економічного розвитку та геополітичних трансформацій національні системи управління соціальним сектором покликані відповідати реальним суспільним потребам та викликам ендогенного та екзогенного походження шляхом реалізації відповідних соціальних програм, зокрема в частині оптимізації соціального захисту.

Таким чином, проведений аналіз може бути покладено в основу розробки методологічних та методичних підходів дослідження та формування соціальної концепції публічного управління в Україні шляхом інтегрованості сучасних підходів та новітніх механізмів на основі врахування принципів відповідності соціальних стандартів актуальним потребам громадян, адаптивності системи управління до викликів у функціонуванні соціальної сфери.

2.2. Концептуально-методологічні підходи до формування соціальної концепції публічного управління

Основою розробки сучасної методології формування та розвитку соціальної концепції публічного управління, на нашу думку, насамперед повинно вступати дослідження методологічних підходів аналізу соціального в контексті розвитку соціальної сфери та її базових складових як всеохопне дослідження масштабу управлінського соціального впливу, що безпосередньо формує суспільне підпорядкування і створення ефективних управлінських механізмів. Розбудова демократичних засад у контексті суспільного розвитку вимагає врегулювання та узгодження соціальних взаємодій, в основі яких є система публічного управління, що характеризується як багатофункціональна різнобічна категорія, яка притаманна різноманітним системам. У вигляді структурно-функціональної частини певної системи управління формує цілісну динамічно сталу систему шляхом сполучення відокремлених складових, що зумовлює її здатність до існування. Виходячи з такого трактування управління складається з трьох підсистем, що забезпечують життєздатність систем, і складаються з підсистеми формування та дотримання структури шляхом встановлення взаємовідносин; підсистема забезпечення затвердженого порядку функціонування через контрольні інструменти; підсистема впровадження програм і визначення отриманих результатів. Відповідно до сучасних підходів усвідомлене управління соціальним потребує пошуку оптимального поєднання складових елементів, таких, як управлінський вплив, суспільна самоорганізація та порядок устрою, інтеграції, максимального використання наявних можливостей та врахування обмежень [170]. Незважаючи на вагомий дослідницький доробок та наукову зацікавленість, проблематика обґрунтування теоретико-методологічних засад змістовного наповнення системи публічного управління в соціальному контексті, дії державних інституцій на перебіг соціальних процесів, ідентифікації сучасних трендів та ключових спрямувань наслідків

децентралізаційних процесів в аспектах ухвалення стратегічних рішень та реалізації інноваційних змін системи публічного управління соціальною сферою потребують глибинного осмислення та розкриття.

З погляду логіки обґрунтування фундаментальних основ наукового пошуку вбачається доцільним трактування методології формування соціальної концепції публічного управління через призму двох парадигмальних систем – інституціоналізму та структурного функціоналізму, що розкриватиме спрямованість на узгодженість із соціально-системними та інституціональними особливостями основних категоріальних складових соціального в системі публічного управління. Ключовим елементом побудови соціальної основи держави являються соціально-правові відносини, які можна трактувати як ціннісно урегульовану й функціональну систему відносин різних представників соціуму – окремих осіб, соціальних груп, інститутів, спільнот, держави, у межах соціально-ієрархічної структури соціуму в контексті сприйняття правових і законодавчих норм, що є основою прояву, зміни та реалізації соціального, яке виникає під час дій у межах правового поля [111; 204]. Згідно з узагальненим підходом соціальну сферу слід вважати складною категорією, що виражає потреби окремого індивіда, соціальної групи, а в сукупності відображає суспільний інтерес загалом. У свою чергу, публічне управління зумовлює формування необхідних умов для забезпечення людських потреб у соціумі, що часто відповідають так званій «піраміді» А. Маслоу, а для соціальних груп створює умови свободи вибору напряму діяльності, зокрема, комерційної, творчої тощо в межах законодавчого поля. Таким чином, публічне управління формує сприятливі умови для розвитку всіх сфер суспільної діяльності на засадах сталості, підвищення безпеки, створення можливостей для вільної конкуренції. Умовна структура соціальної сфери в контексті публічного управління може бути охоплює чотири складових розподілені за двома основними ознаками: належністю до певної частини суспільства (приватний і публічний); здатністю отримання доходу під час функціонування (суб’єкти,

сутність яких передбачає можливість отримувати певну вигоду, і такі, що не мають такої можливості – комерційні і некомерційні [178]. Для формування соціальної концепції публічного управління необхідним є дослідити існуючі концепції і трактування цієї категорії, їх еволюцію та запропонувати на цій основі адаптовані наукові підходи з урахуванням сучасних викликів та пріоритетів, зокрема в межах структурно-інституціонального ланцюга взаємодії «цінності – потреби та пріоритети – стратегічно-ресурсний потенціал – гармонізація інтересів усіх заінтересованих сторін – управлінський регулятивний вплив – соціальна безпека».

Витоки теоретичних основ суспільного управління та державного управління сягають часів давньогрецьких філософів та мислителів. Зокрема, на думку Арістотеля громадське життя цілком підпорядковане державному управлінню [5]. За твердженням Томи Аквінського [384] підкорення правлячій владі є безумовним, адже згідно з теократичною концепцією уряд має божественне походження, а отже, діє виключно на благо людей. Трактування держави, за його вченням, полягає у визначенні її як складової універсального порядку, який було створено Богом. З огляду на це, Тома Аквінський розділяв погляди щодо централізації влади, підтримував існування соціальної ієрархії, що так само пояснював божественним джерелом походження.

Раціональне пояснення щодо управління державою і суспільством, було обґрунтовано через теорію суспільної угоди й природного права у вісімнадцятому столітті (Томас Гоббс, Гуго Гроцій, Джон Локк, Бенедикт Спіноза). Так, Томас Гоббс наполягав на науковій основі суспільного та державного управління, рівності сили закону для всіх людей, визначенні критерієм ефективності публічного управління справедливість. Таким чином, поступово розвивається новий європейський підхід до публічного управління у зв’язку зі становленням правових засад державотворення та виокремленням економічної та політичної сфер. Вважається, що започаткували науковий підхід до державного управління німецькі та австрійські камералісти [384].

Наприкінці XIX ст. серед американських науковців набула поширення теорія розмежування політики та керування. Вудро Вільсон та Франк Гуднау [384] працювали над удосконаленням державного управління для зниження рівня трудомісткості та покращення організаційної діяльності уряду на демократичних засадах, створивши тим самим теорію «адміністративної ефективності».

Однак більшого поширення набула модель так званої «ідеальної бюрократії» Макса Вебера, що ґрунтується на таких принципах організації: структурування діяльності організації за простими діями; уніфікація форм завдань та функцій для всіх рівнів; залучення фахових експертів із покладанням на них повної відповідальності за ефективність досягнення поставлених цілей; ієрархічна побудова організації; єдність вимог до виконання завдань шляхом регулювання функціонування організації через сукупність норм і стандартів; виключення впливу особистої думки або емоційних суб'єктивних суджень через використання раціональних правил управління; робота в бюрократичній системі зумовлюється відповідністю посади та наявної кваліфікації; захист державних службовців від необґрунтованого звільнення; наявність системи кар'єрного зростання в державній службі при дотриманні умов ефективної діяльності та стажу роботи [38]. Зазначені принципи в переважній більшості залишаються актуальними, формуючи базове підґрунтя публічного управління, у тому числі за умови їх модифікації та варіативності, вони набувають соціального характеру й можуть бути адаптовані при розробці соціальної концепції публічного управління.

Класична школа менеджменту (Леслі Уайт, Фредерік Тейлор, Джеймс Муні, Френк, Ліліан Гілберт, Гарінгтон Емерсон, Генрі Форд) наголошувала на тісному взаємозв'язку між теорією публічного управління та бізнес-менеджменту, виходячи з того, що публічне управління повинно бути націлене на виконання поставлених завдань за умов максимального результату та мінімальних витрат, що відповідає основному принципу керівництва комерційними підприємствами [178]. Використання таких ідей у соціальній концепції публічного управління обґрунтоване твердженням, що ключовим

способом набуття знання щодо публічного управління є набуття та аналіз досвіду (історичного та практичного), тобто, по суті, «метод спроб і помилок». Приклади та моделі публічного управління являють собою результат світового досвіду представників державного апарату управління. Таким чином, головні принципи та теорії цього напряму можна охарактеризувати як умовні або договірні. Ключові трансформації в публічному управлінні продиктовані відповідними змінами соціуму.

Згідно з теорією J. Kooiman існує три ключові концепції публічного управління в контексті соціального, а саме: governing, governance and governability [420]. Концепція передбачає ефективність публічного управління з позиції соціального в постійному удосконаленні, формуванні механізмів взаємодії суб'єктів взаємовідносин держави та її громадян, урівноваженні різних суспільних інтересів шляхом досягнення взаєморозуміння та довіри. У контексті нашого дослідження пропонуємо враховувати зазначені концепції як вихідні умови для формування механізмів реалізації соціальної концепції публічного управління, що ґрунтуються на принципах міжсистемної взаємодії структурно-функціонального та інституційного зв'язку в межах сучасних наукових підходів.

Розвиток інформаційних технологій та настання ери цифровізації спричинили формування концепції цифрової держави, яка полягає у переведенні більшої частини процесів взаємодії громадян та державних органів влади у цифровий формат, тобто запровадження електронного (цифрового) урядування. Ключовими способами зв'язку стають урядові портали, цифрові державні платформи, системи електронного документообігу та електронна пошта. З позиції ефективності публічного управління соціальною сферою, вагоме значення має використання електронних реєстрів і електронних послуг. Створення електронних реєстрів покликане сприяти вчасному та оперативному виявленню актуальних суспільних запитів та скеровуванню необхідних ресурсів відповідно до їх пріоритезації. Розвиток та підтримка електронних сервісів слугує важливим напрямом модернізації

системи соціальних послуг, що покращує доступ до їх отримання, мінімізує потенційні проблемні аспекти адміністративного впливу та навантаження на отримувачів послуг, сприяє підвищенню якості послуг та результативності діяльності суб'єктів їх надання. Відповідно до національного законодавства, електронні послуги у соціальній сфері типологізують на кілька різновидів: за формою подання (електронна послуга за зверненням; автоматизована електронна послуга; комплексна електронна послуга); за функціональним призначенням у соціальній сфері (соціальний захист і допомога; пенсійне забезпечення; сфера зайнятості; інклюзивні та адресні послуги; довідкові та інформаційні сервіси); за ступенем цифрової інтеграції (інформаційний рівень; інтерактивний рівень; автоматизований/комплексний рівень).

Доцільно також враховувати в дослідженні гуманітарну методологію та мультипарадигмальний підхід, у межах якого розглядаються й такі теорії як соціал-дарвінізм. Ключовою тезою тут є те, що індивідуальні потреби та інтереси визначають суспільне бачення. У такому ключі ідеї колективізму та рівності пов'язують з ознаками тоталітаризму. Незважаючи на те, що індивідуальні інтереси не можуть бути рівними суспільним, будь-які цілі можуть бути досягнені. Сутність полягає в тому, чи буде дотримано інтересу на рівні із суспільними прагненнями, чи за рахунок суспільних цілей [178]. У контексті нашого дослідження гуманітарна методологія буде використана при дослідженні соціальних потреб, їх акумуляції у єдиній системі цінностей з урахуванням трансформаційних періодів розвитку системи як методу наукової рефлексії соціального; а мультапарадигмальний підхід буде застосовано для поєднання науково-теоретичного, емпіричного та праксеологічного вимірів формування, розвитку та поширення соціальної концепції публічного управління.

Тож слід констатувати, що на сьогодні в публічному управлінні здійснюється пошук та формування сучасних інструментів нарощення ефективності для задоволення суспільних потреб, що виступає ключовим фактором. Подальше дослідження еволюції наукових пошуків щодо публічного управління соціальною сферою представлене в таблиці 2.6.

Таблиця 2.6

Наукові школи та концепції публічного управління соціальною сферою

Представники школи або концепції	Трактування публічного управління в контексті соціального
1	2
Класична школа	
Анрі Файоль, Леслі Уайт, Ліндалл Урвік, Джеймс Муні, Теодоре Вулзі	Фокусом вивчення були організаційні структури, їх побудова, система потоків інформаційного обміну, становище службовців на різних щаблях влади, нормативно-правова регламентація всіх питань щодо функціонування управлінського органу.
Школа людських стосунків	
Мері Паркер Фоллет, Абрахам Маслоу, Елтон Мейо, Уоррен Мерфі	Дослідження психологічних факторів впливу на рівень вдоволення працюючих своєю роботою, що пояснюється рядом експериментальних досліджень, які доводять, що рівень зростання продуктивності праці залежить від удосконалення психологічного клімату та підвищення мотивації. Державне управління європейських країн засноване на традиційному статутному праві, яке імплементує його у сферу юридичної науки і практики. За європейським підходом державне управління є підгалуззю права. Відмінною рисою є тяжіння до законодавчої сфери та вчення французьких й німецьких науковців та фахівців.
Школа «суспільного вибору»	
Фредерік Таллок, Ентоні Даунс, Вільям Нісканен	Сформована через сильний вплив мікроекономічних підходів. Надається визначення терміну «суспільний вибір» як прагнення кожного суб'єкта купити найбільш якісний товар з мінімальними витратами, а тому в залежності від того, яку політику або керівну партію обере більшість взаємонезалежних індивідів, і є результатом суспільного вибору. Прихильники цієї школи прагнули знизити бюрократичний вплив на політичні процеси через зростання конкуренції у сфері громадського управління, чим зміцнити громадську позицію у політичних процесах.
Школа «соціології організацій»	
Мішель Крозьє, Жан-Клод Теніг, Ерхард Фрідбер	Ґрунтується на твердженні, що державне управління є взаємодією конкурентних колективів, кожен з яких намагається одержати, часто рахунком інших, доступ до влади, розпорядження бюджетними ресурсами, автономію від управління вищими органами управління тощо. У прагненні цього кожна група реалізує свої стратегії, які у процесі взаємодії створюють особливі «системи дії», які й уособлюють зміст державного управління. Дослідження цих систем надає можливість визначити дійсну сутність функціонування державного управління, а також удосконалити його, враховуючи інтереси більшості, мотиви та структурну особливість окремих утворень та інститутів.
«Когнітивний підхід»	
Б. Жобер, Пауль Мюллер	Сутність публічного управління формулюється через систематизацію уявлень різних суб'єктів процесу. Сутність та механізми реалізації державної політики залежать від бачення авторів та виконавців щодо супроводжуючих проблеми. А тому ключовою ціллю є дослідження варіативності уявлень, їх генерації та трансформації. Представниками цього напряму було запроваджено такі поняття: «управлінські парадигми», «системи переконань», «референціали», які допомагають систематизувати дослідження думок, сприяти складанню «ментальних карт» державного й публічного управління.

Закінчення таблиці 2.6

1	2
Концепція держави загального добробуту	
Вільям Генрі Беверідж, Джозеф Бенедікт Чіфлі, Джон Мейнард Кейнс, Герберт Кумбс	Публічне управління фокусується на юридичних, фінансових та матеріальних засобах подолання соціальної нерівності та напруженості, забезпечення соціальних прав громадян за рахунок державного фінансування освіти, охорони здоров'я тощо. В першу чергу, зусилля уряду направлені на підтримку менш захищених соціальних верств населення, подолання бідності тощо.

Джерело: складено автором на основі [178].

Варто відзначити відмінність підходів до трактування поняття державного управління в різних країнах. Так, у Франції одним із перших дослідників цієї категорії був Александр Франсуа Вів'єн [282], який виокремив державне управління як науку з адміністративного права та протиставив йому. Це був інноваційний погляд у ті часи. Німецький підхід також пов'язував цілі та реалізацію державного управління з правовим полем. Таким чином, публічне управління є універсальною категорією, властивою всім державам, проте залежно від історичного минулого, політичного устрою, масштабів, законодавства, традицій та менталітету розуміння цього поняття може бути неоднаковим у різних країнах.

Японській підхід до управління, зокрема публічного, відрізняється застосуванням колективістського методу і ґрунтується на постійному удосконаленні відносин у колективі, створенні колективного духу та нерозривності взаємозв'язку особистості та робочої команди. Це сприяє формуванню таких управлінських навичок, які за допомогою певних технічних інструментів акцентують увагу на оптимізації управлінських і політичних рішень уряду [178]. Заслуговує уваги інституціональний підхід у публічному управлінні, що відповідно розглядає роль і значення інститутів у згаданому контексті, виокремлюючи три основні їх види – правові інститути, соціальні інститути та органи управління.

Серед існуючих підходів щодо характеристики публічного управління, наприклад, науковці О. Ястремська та Л. Мажник наголошують на [380]:

– гуманітарному, що заснований на теорії людських відносин, закликає до гуманізації та концентрації управління на людському факторі. Такий підхід піддає значній критиці бюрократію, низьку гнучкість та інертність сучасних владних структур в ухваленні управлінських рішень, що прямим чином впливає на їхню ефективність. Це призводить до неможливості оперативно відповідати на нові виклики і проблеми. Серед недоліків існуючих методів та інструментів публічного управління відзначається занадто високий рівень централізації та жорстка боротьба за вплив;

– соціально-інженерному, який ґрунтується на твердженні, що якість публічного управління повинна визначатись не тільки кількісними показниками, а і якісними, що виражаються через критерії системи адміністрування, наявність ресурсного забезпечення, рівень задоволеності потреб, а також обсягом витрат та системних помилок, спричинених її функціонуванням. Найвідомішим представником цього підходу є Джон Кейден, американський науковець. На його думку, наслідком неефективного публічного управління може стати повне нівелювання прогресивних досягнень політики, технологічного розвитку, соціально-культурних досягнень. Покращення якості управління потребує мінімізації впливу перешкоджаючих зовнішніх факторів на управлінську діяльність, реалізації структурних трансформацій, перегляд керівних постулатів індивідуального та колективного характеру. Це має відбуватись шляхом гармонійного поєднання управлінських та культурно-історичних характеристик відповідно до переконання, що в основі культури управління лежать не тільки економічні, а й соціокультурні чинники. Адже наслідки управлінської діяльності не зводяться лише до організаційних результатів, а й передбачають політичні, економічні та соціальні зміни.

Проведений аналіз дозволяє визначити методологію публічного управління як систему філософсько-управлінських підходів, які використовуються для наукового пізнання та теоретичного пояснення управлінських процесів в державі. Як і будь-яка інша методологічна система

вона базується на відповідних концепціях, принципах, програмах і методах. Методологія публічного управління складає основу теоретичного та концептуального підґрунтя для публічного управління. Вивчення публічно-управлінських процесів та механізмів вимагає обґрунтованого вибору методологічних інструментів для наукового пошуку найбільш ефективних для суспільного зростання моделей управління. Публічне управління засноване на використанні певних управлінських методів, що саме по собі вимагає наукового вивчення проблематики методології.

З погляду предмета дослідження методологію формування, розвитку та поширення соціальної концепції публічного управління слід розглядати як сукупність наукових теорій, моделей та концепцій з виокремленням їхніх соціоорінтованих принципів і підходів, які в умовах суспільної транзитивності скеровані регуляторним управлінським впливом на формування динамічних адаптивних механізмів, що забезпечать певну гнучкість та еластичність системи соціального задля досягнення соціальної безпеки.

За такого підходу за основу загальної теоретико-методологічного базису формування соціальної концепції публічного управління доцільно взяти сукупність класичних концепцій та теорій: економіки добробуту (А. Пігу, В. Парето); економічного зростання (А. Льюіс); людського розвитку (теорії людського капіталу (Г. Беккер, Т. Шульц), якості життя (Дж. Гелбрейт), людського вибору (А. Сен)); соціальної згуртованості (теорії солідарності (Е. Дюркгейм), соціального капіталу (Р. Патнем), демократії (А. Токвіль).

Організаційний зміст управління з позиції загальнонаукової методології виражається через теоретичне трактування принципів управління соціальним, що безпосередньо відображаються у практичній управлінській діяльності. Серед таких принципів слід виокремити:

– принцип взаємоузгодженості системи і методів соціального управління (виражений об’єктивний взаємозв’язок, що заснований не лише на організаційно-інтелектуальній спроможності та певному щаблі управлінського менталітету, а й на особливостях соціальних відносин, які визначають змістовне наповнення системи управління та її методичного інструментарію);

– принцип конкретності (правова основа та існування при формуванні управлінського рішення достатнього фактичного підґрунтя для здійснення управлінських узагальнень);

– принцип стимулювання (потреба в розмежуванні не тільки за класовою ознакою об’єктів, а й відповідно до особливостей соціальних послуг, які надають органами управління та соціальними інституціями);

– принцип колегіальності (реалізація потенціалу управління за двома напрямами: організаційний та професійний задля зростання результативності управлінської діяльності, на засадах колегіальності, в умовах, коли майже весь апарат управління задіяний у вирішенні важливих, управлінських завдань на рівні будь-якого об’єкта керівного впливу);

– принцип контролю (чітке визначення структури управлінських процесів, управлінський аналіз, управлінське прогнозування, моделювання, планування, регулювання та контроль, що відповідають певному суб’єкту управлінського впливу);

– принцип управлінської відповідальності (правова та організаційна (функціональна) відповідальність);

– принцип прогнозування (здійснення об’єктивного прогнозування розвитку та ідентифікації ймовірного стану об’єкта дослідження (країни, регіону, території) для підвищення результативності управлінського впливу через формування системи індикаторів, математичних розрахунків, які науково обґрунтовано виключають ймовірність вагомої управлінської помилки) [50; 125].

У контексті нашого дослідження пропонуємо на основі окреслених принципів управління соціальним запропонувати авторську систему адаптивних принципів, підходів та методів, які в процесі розвитку та поширення соціальної концепції публічного управління набувають характеристик динамічності та резильєнтності і слугують основою для вироблення відповідних механізмів: принципи синергетичної рівноваги, інтегрованої інституційно-організаційної та структурованої взаємодії, соціальної стійкості; критеріальний підхід, проблемно-орієнтований підхід «норм-впливів-потреб»;

методи моніторингу, оцінювання та контролю соціальної якості, транзитивного моделювання, імовірнісні методи моделювання шляхів протидії соціальним ризикам та підтримки змін, стратегування.

Як базові критеріальні категорії формування соціальної концепції публічного управління вважаємо за доцільне застосувати такі: соціальна врівноваженість, що заснована на принципах збалансованого регіонального розподілу та перерозподілу ресурсів та послуг, рівного доступу громадян до всіх можливостей соціального розвитку; соціальна відповідальність, яка спирається на формування соціально відповідального підходу через збалансування економічного зростання і суспільного добробуту громадян; соціальний капітал, що формується на основі посилення соціальних взаємозв'язків, функціонування та поширення громадянських дій, взаємодовіри, спільних цінностей та пріоритетів, визнання суспільної ідентичності та приналежності, що, в свою чергу, спричиняє взаємодію різних стейкхолдерів; соціальна безпека, яка зумовлена наявністю правового та інституційного захисту учасників суспільної взаємодії щодо ймовірних ризиків соціального характеру, невизначеностей і загроз, дотриманням набору життєво необхідних соціальних елементів існування суспільного порядку та держави загалом через індикативне регулювання соціального середовища та відповідної інфраструктури у процесі державного становлення; соціальна якість, що являє собою поєднання характеристик суспільних інституцій забезпечення стійкого характеру взаємовідносин всередині соціальної структури суспільства, які діють за різними напрямками соціальної сфери (освіта, охорона здоров'я, зайнятість, соціальний захист), та якісних властивостей соціальних стандартів та нормативів щодо гарантії й дотримання прав та інтересів громадян соціального значення [121]. Зазначені категорії водночас можуть виступати як ключові детермінанти формування соціальної концепції публічного управління з відповідним набором соціальних показників/індикаторів (табл. 2.7).

Таблиця 2.7

Ключові детермінанти формування соціальної концепції публічного управління

Ключові детермінанти	Соціальні показники/індикатори
1	2
Соціальна врівноваженість	показники регіональних відмінностей соціального розвитку у сфері зайнятості/освіти/охорони здоров'я/соціального захисту;
	індекс гендерного розриву;
	показники рівності/нерівності між соціальними верствами у сфері охорони здоров'я;
	рівень соціального відсторонення від матеріальних благ, що визначають бідність за рівнем доходів;
	рівень середньої заробітної плати;
	рівень диференціації за рівнем доходів;
	рівень бідності за абсолютним критерієм.
Соціальна відповідальність	рівень та адресність соціальних виплат;
	ефективність практики соціального страхування;
	кількість створених робочих місць;
	розмір заробітної плати;
	ступінь відповідальності перед споживачами;
	показники (індикатори) ефекту/ефективності соціальної відповідальності в частині соціального розвитку;
	співвідношення соціальних інвестицій та прибутку;
	показники соціальної інклюзії організацій.
Соціальний капітал	міцність соціальних відносин та зв'язків;
	ефективність інституційних форм співпраці;
	рівень довіри до публічних інститутів;
	спільні цінності;
	почуття спільної ідентичності та приналежності;
	рівень громадянської активності;
	індекс стійкості організацій громадянського суспільства;
	індекс процвітання;
	індекс сприйняття.
Соціальна безпека	демографічні показники суспільного розвитку (коефіцієнт природного приросту населення; коефіцієнт міграції; коефіцієнт смертності населення; міграційні та еміграційні показники та ін.);
	індикативні регулятори соціальних процесів та соціальної сфери держави (рівень безробіття за методологією МОП; наявність житлового фонду в сер. на одну особу; обсяг видатків зведеного бюджету на охорону здоров'я; обсяг видатків зведеного бюджету на освіту);
	показники рівня життя населення (відношення мін. розміру пенсії до прожиткового мінімуму; відношення середньої зарплати до прожиткового мінімуму; ступінь диференціації доходів населення, мін. з/п; мін. споживчий бюджет (кошик); рівень межі малозабезпеченості.
Соціальна якість	індекс людського розвитку;
	індекс економічної свободи;
	індекс якості життя;

Закінчення таблиці 2.7

1	2
	ВВП на особу в країні;
	паритет купівельної спроможності;
	індекс пенсійного забезпечення;
	мінімальний розмір заробітної плати;
	мінімальний розмір пенсії за віком;
	неоподатковуваний мінімум доходів громадян;
	розміри державної соціальної допомоги та інших соціальних виплат.

Джерело: розроблено автором

Соціальна врівноваженість може бути досягнена на основі принципів територіальної єдності, врівноваження соціальних регіональних (територіальних) диспропорцій в контексті депресивних або розвинених територій (регіонів, громад), надання рівних можливостей та доступу до ресурсів (послуг) різним суспільним групам або індивідуумам без диференціації за територіальною приналежністю. Проблематика нерівності можливостей, а також соціальної ізоляції окремих категорій або груп населення відображається через відповідну систему показників (індикаторів). Показниками стосовно різних сфер життя можуть виступати регіональні дисбаланси екологічного стану, рівність прав та можливостей чоловіків та жінок на ринку праці, різниця між суспільними групами щодо сфери здоров'я, рівень доступності до матеріальних благ, які відображають рівень бідності відповідно до отримуваних доходів. Для усунення соціального відсторонення та бідності у країнах Європейського Союзу проводиться моніторинг здійснення політики, яка ґрунтується на системі соціальних показників, на регіональному рівні.

Основою соціальної відповідальності є парадигма збалансування економічного зростання та соціального добробуту людей та підхід соціальної відповідальності, що передбачає трактування доходу учасників суспільних відносин, а саме: публічних організацій, бізнес-сектор, як джерела зростання суспільного добробуту шляхом до якого є процес перерозподілу суспільних благ. Корпоративну соціальну відповідальність можна розглядати у двох вимірах: 1) як компоненту впровадження концепції сталого розвитку та

обов’язкову функцію установ і організацій щодо сприяння сталому розвитку шляхом взаємодії зі співробітниками, суспільством, громадою для підвищення рівня їхнього життя; 2) як інструментарій соціальної політики, сутність якого відображається через соціальне страхування, соціальну підтримку, сприяння зайнятості, належній оплаті праці, відповідальності перед споживачами соціальних послуг тощо.

Створення соціального капіталу засноване на силі соціальних відносин та взаємозв’язків, довірі, схожих цінностях, усвідомленні спільної ідентичності й приналежності як чинниках сприяння спрямування та співпраці всіх задіяних суб’єктів. Увага фокусується на зрушенні соціальних зв’язків, взаємовідносин і розвитку громадянської активності, сформованості соціального капіталу з погляду реалізації узгодження політичних, економічних, соціальних процесів та розширення можливостей його раціонального прояву на всіх рівнях; розбудови комплексу інституційних та організаційних механізмів мобілізації соціальних ресурсів інститутів громадянського суспільства для задоволення потреб гарантування соціальних прав та дотримання інтересів населення.

Забезпечення соціальної безпеки відображає таке становище захищеності в інституційному та правовому контексті щодо всіх учасників соціальних відносин від ймовірних соціальних ризиків, проблем і загроз; захист необхідних для життя соціальних елементів суспільного та державного існування через індикативне регулювання перебігу соціальних процесів, функціонування соціальної сфери та соціальної інфраструктури в процесі розвитку держави.

Інформаційними показниками та відповідними індикаторами соціальної безпеки є: показники якості життя населення (співвідношення мінімальної пенсії та розміру прожиткового мінімуму; співвідношення розміру середньої зарплати та розміру прожиткового мінімуму; рівень розриву в доходах населення, розмір мінімальної заробітної плати; розмір мінімального споживчого кошика; рівень встановлення статусу малозабезпеченості); демографічні показники соціального

розвитку (показник природного приросту населення; показник міграції; рівень смертності населення; міграційні та еміграційні індикатори і т. ін.); індикативні регулятори соціальних процесів та соціальної сфери в державі (рівень безробіття відповідно до методології МОП; забезпеченість житлом в розрахунку на одну особу; сума видатків зведеного бюджету на сферу охорони здоров'я; сума видатків зведеного бюджету на освіту тощо)

Соціальна якість є поєднанням якості соціальних інститутів, які визначають рівень стійкості зв'язків та взаємовідносин в соціальній структурі суспільства та існують у різних сферах людського життя (освіта, охорона здоров'я, зайнятість, соціальне забезпечення, соціальні послуги) і якості соціальних стандартів та норм з метою здійснення реалізації соціальних прав та інтересів громадян, формування завдань державної соціальної політики з питань задоволення потреб громадян щодо матеріальних благ і послуг, фінансуванні їх реалізації. Це дає можливість сформувати стратегічні рішення на основі комплексного аналізу соціальних процесів та явищ та спирається на відповідні взаємозв'язків різних суб'єктами.

Виходячи з вище наведеного, доцільно запропонувати авторську методологію формування соціальної концепції публічного управління шляхом інтегрованості концепцій економічного зростання, людського розвитку та соціальної згуртованості, орієнтації на систему базових критеріальних категорій (соціальна врівноваженість/соціальна відповідальність/соціальний капітал/соціальна безпека/соціальна якість) та комплекс детермінуючих факторів за визначеними критеріями в розрізі відповідних індикаторів/показників, що покликана слугувати фундаментом для забезпечення упорядкованості соціальної системи, оптимізації стратегічного потенціалу, підвищення ступеня демократизму, прогресивності громадянського суспільства, імплементації інтенсифікаційних управлінських механізмів творення суспільного консенсусу в реагуванні на соціальні ризики і загрози (рис. 2.1).

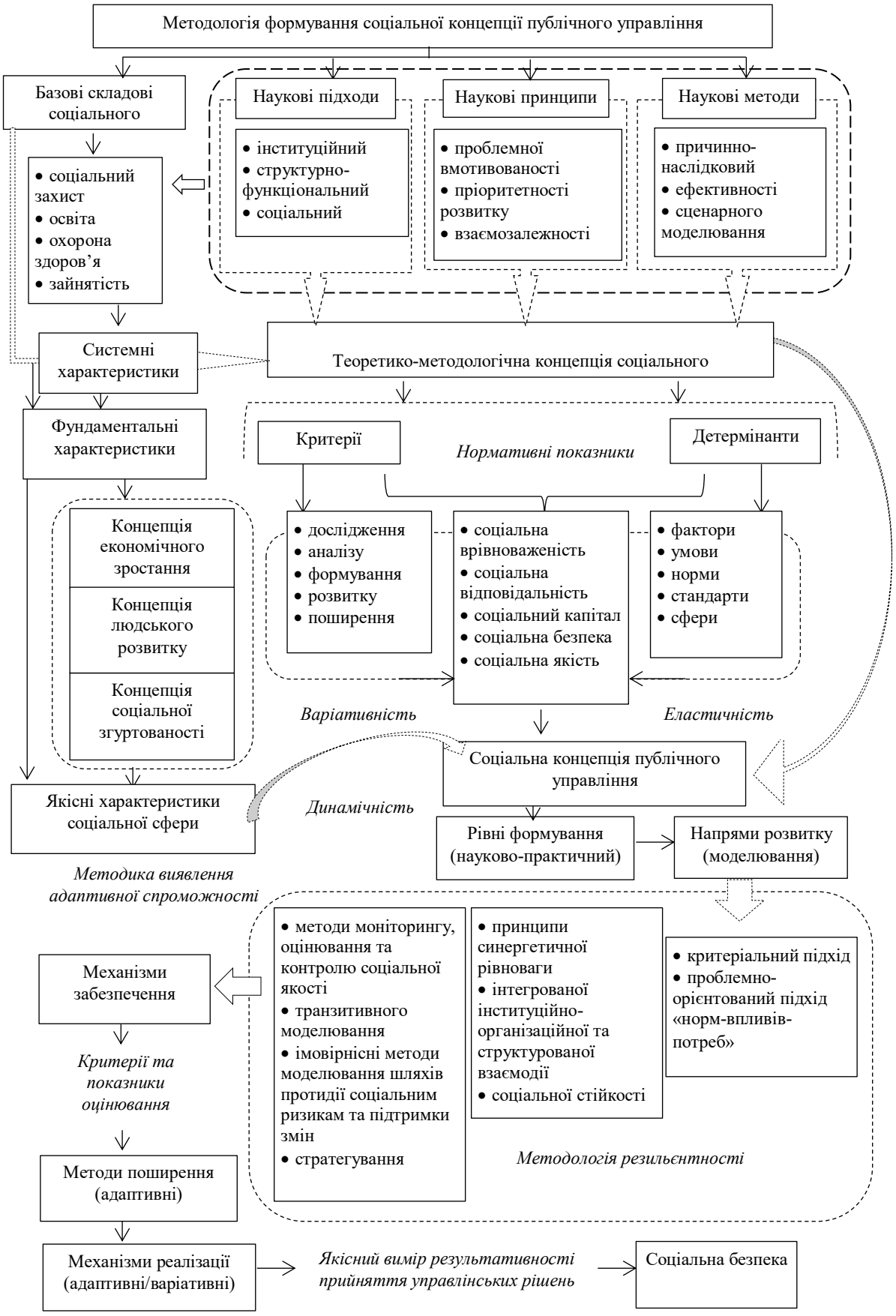

Рис. 2.1. Загальна методологія формування соціальної концепції публічного управління*

Джерело: побудовано автором.

Виходячи із запропонованої нами методології формування соціальної концепції, пропонуємо виокремити пріоритетні елементи її поширення: 1) дотримання принципів соціальної справедливості та соціального партнерства як основоположних постулатів громадянського суспільства й соціальної держави на сучасному етапі; 2) врахування необхідності регулювання та збалансування соціально-трудових відносин, стабілізації стану вітчизняного ринку праці за умов фактичної наявності ресурсів та відповідних можливостей; 3) посилення адресного підходу та спрямування державної підтримки на найбільш соціально вразливі верстви населення в питаннях забезпечення базового рівня закриття їх потреб; 4) нівелювання наслідків поляризації суспільства відповідно до рівня доходів через формування відповідних механізмів перерозподілу; 5) підвищення ролі та розширення участі недержавних інституцій у якості ефективних конкурентоспроможних учасників на ринку соціального обслуговування для забезпечення відповідного рівня якості та вчасного надання соціальних послуг.

Отже, з позиції теоретико-методологічного представлення соціальна концепція публічного управління: спрямована на розв’язання сучасних соціальних проблем та викликів загально цивілізаційного характеру і водночас відображає національні соціальні інтереси, систему соціальних взаємозв’язків, ментально-ціннісні орієнтири, особливості соціокультурної взаємодії, дотримуючись таким чином специфіки та ідентичності як об’єктивного елементу суспільного розвитку за умов глобалізаційних впливів; є базою удосконалення соціальної системи, нарощення ресурсного потенціалу, зростання рівня демократизму, розвитку громадянського суспільства, формування дієвих управлінських важелів досягнення суспільного консенсусу у відповідь на появу соціальних викликів та ризиків. Соціальна концепція слугує підґрунтям для вироблення публічної політики, орієнтованої на гармонізацію багатовимірності соціальних інтересів у суспільстві, підвищення соціальної якості та рівня соціального добробуту, досягнення соціальної стійкості, забезпечення адаптивності системи як ключового критерію функціональної ефективності в умовах динамічних змін.

2.3. Методика виявлення адаптивної спроможності системи до розвитку та поширення соціальної концепції публічного управління

У контексті формування, розвитку та поширення соціальної концепції публічного управління важливого значення набувають методичні підходи, зорієнтовані на визначення ефективності та дієвості системи управління соціальною сферою, зокрема, щодо врахування динаміки соціальних процесів, необхідності оперативного реагування на новітні виклики, здатності управлінської системи адекватно відповідати на актуальні потреби та запити суспільства, а отже, її адаптивної спроможності до розвитку та поширення соціальної концепції публічного управління. З огляду на це ключовою системно-універсальною характеристикою соціального у функціонуванні системи публічного управління з позиції ефективності є її адаптивність.

Адаптивність системи публічного управління соціальною сферою визначається її спроможністю генерувати ефект від реалізації покладених на неї функцій за певного набору умов, які змінюються. Чим ширшим є цей діапазон змінних умов, тим більший рівень адаптивності системи [277]. Зазначений показник можна трактувати як рівень, за якого система реагує на ендогенні та екзогенні зміни. Адаптивність визначається в даному випадку як перехідний критерій, що не є таким конкретним, як, наприклад, продуктивність або задоволення потреб. Цей критерій свідчить про здатність публічного управління відповідати зовнішнім та внутрішнім змінам у соціальній сфері. Низький рівень ефективності соціальної сфери, проявами якого є низька якість та доступність соціальних послуг, недостатній ступінь надання соціальної допомоги і т. ін., що свідчить про необхідність зміни підходів до стратегії і тактики публічного управління соціального спрямування. Зовнішні фактори можуть спричинити необхідність нових видів соціальної допомоги, підтримки або послуг (яскравим прикладом цього стала війна в Україні), тим самим зумовлюючи невідворотність змін. Низька адаптивність, за якої державне керівництво не в змозі або не вважає за

потрібне пристосовуватися до зовнішніх викликів, говорить про серйозні ризики для соціальної сфери. Адаптивність, на відміну від критеріїв ефективності та результативності, не відображається окремими спеціальними індикаторами (показниками).

Організаційні аспекти публічного управління здатні здійснювати вплив щодо реалізації соціальної політики, спрямованої на підтримку готовності до перетворень. Також слід згадати про існування тактики публічного управління, націленої на «виживання» країни в особливих непередбачуваних обставинах (стихійні лиха, техногенні катастрофи тощо), що формує необхідну адаптивність.

Загалом, адаптивна система публічного управління соціальною сферою повинна володіти такими властивостями: володіти високою гнучкістю у наданні соціальних послуг та соціальної допомоги, що зумовлено динамічними змінами геополітичної ситуації та циклічністю економічних процесів; відповідати новим сучасним вимогам щодо видів і форм нагляду й контролю як державного, так і громадського; враховувати потреби в рівні якості соціальних послуг потребуючих категорій населення, які істотно змінились у порівнянні із періодом до повномасштабного вторгнення, що вимагає побудови нових механізмів управлінських рішень; брати до уваги зміну структури бюджетних видатків в умовах воєнного стану і подальшого повоєнного відновлення; при ухваленні управлінських рішень та плануванні управлінської діяльності зважати на ризик невизначеності в зовнішній кон’юнктурі. Узагальнено класифікація адаптивності системи управління соціальною сферою представлена в табл. 2.8.

З огляду на безпосередню важливість адаптивності вона повинна бути забезпечена безперервним моніторингом та аналізом, а також високою кваліфікацією управлінців. Гнучкість та адаптивність системи управління визначаються ефективним використанням інтелектуального потенціалу на основі динамічної системи взаємозв’язків, об’єднаних в постійні ланцюжки знань, що поширюються та використовуються у публічно-управлінській діяльності соціальної сфери.

Таблиця 2.8

Класифікація адаптивності системи управління соціальною сферою*

Критерії адаптивності	Складові адаптивності
За рівнями управління системи	▪ адаптивність державної політики (законодавство, бюджет, соціальні програми) ▪ адаптивність органів публічного управління на рівні регіону/громади ▪ адаптивність окремих установ соціальної сфери (закладів освіти, охорони здоров'я, соціальних служб, центрів зайнятості)
За типами змін в управлінській системі	▪ структурна (зміни організаційної структури) ▪ функціональна (зміни управлінських функцій) ▪ технологічно-цифрова (упровадження новітніх методів і засобів управління)
За характером змін в управлінському апараті	▪ самоналагоджувальна (спроможна шляхом адаптації коригувати та оптимізувати діяльність без зовнішнього втручання) ▪ самоорганізована (розвивається та адаптується на основі локальних взаємодій та саморегулювання окремих елементів системи)
За стійкістю до впливу зовнішніх факторів	▪ стійка (зберігає ефективність управління при суттєвих зовнішніх впливах) ▪ нестійка (порушується або стає неефективною при зміні умов)
За характером змін, на які реагує система	▪ реактивна (реагує на зміни, які вже здійснені в середовищі) ▪ проактивна (здатна передбачати зміни і здійснювати підготовку до них)

Джерело: побудовано автором

Базовими критеріями для досягнення оптимального рівня адаптивності системи управління соціальною сферою є: еластичність (шляхом визначення маневреності та гнучкості у реагуванні на непередбачувані події або соціальні кризи); інерційність (з урахуванням трансформаційності часових зсувів); варіативність (через кількісно-якісну альтернативність управління соціального спрямування).

Еластичність показника можна визначити як відношення між значеннями його граничного та середнього показників за формулою 2.1 [404]:

$$E_F(x) = \frac{MF(x)}{AF(x)}, \qquad 2.1)$$

де $E_F(x)$ – еластичність певного показника;

$AF(x)$ – стратегічні тренди процесу;

$MF(x)$ – зміни в окремий точковий момент.

Зазначена формула розкриває інтегровану характеристику оцінки та аналізу управлінських процесів з використанням показника еластичності.

Цей показник характеризує ступінь чутливості узагальненого показника (функції) *F(x)* до зміни незалежної змінної *x*, таким чином, відображаючи відсоткову зміну значення сумарного показника *F(x)* при зміні незалежної змінної *x* на один відсоток:

$$E_F(x) = \frac{\partial y / y}{\partial x / x} = \frac{(\partial y / y) \cdot 100\%}{(\partial x / x) \cdot 100\%} \tag{2.2}$$

де $\partial y / y$ — темп зміни функції *y*;

$\partial x / x$ — темп зміни аргументу *x*.

Еластичність функції AF (x) може бути відображена за допомогою похідної:

$$E_F(x) = \frac{\partial y}{\partial x} \cdot \frac{x}{y} = y'_x \cdot \frac{x}{y} = \frac{d(\ln y)}{d(\ln x)} \tag{2.3}$$

У випадку, якщо функціональна залежність *y = F(x)* наведена у статистичному вигляді, доцільним є застосування формули 2.4. для визначення дугової еластичності [404]:

$$\tilde{E}_F(x) = \frac{\Delta y / \bar{y}}{\Delta x / \bar{x}} = \frac{(y_2 - y_1) / \frac{y_1 + y_2}{2}}{(x_2 - x_1) / \frac{x_1 + x_2}{2}} = \frac{y_2 - y_1}{x_2 - x_1} \cdot \frac{x_1 + x_2}{y_1 + y_2}. \tag{2.4}$$

Дугова еластичність $\tilde{E}_F(x)$ являє собою кількісний показник теоретичної еластичності $E_F(x)$ і прямує до неї за умови $\Delta x = x_2 - x_1 \to 0$. Це означає, що чим точніше здійснюється табулювання функції (визначення значень функції за зміни аргументу від певного початкового значення до певного кінцевого значення з певним кроком), тим точнішою є оцінка еластичності ($\tilde{E}_F(x) \cong E_F(x)$).

Розрахунок еластичності у формі логарифмічної похідної свідчить про її інформаційну міцність:

$$\frac{d(\ln x)}{dx} = \frac{1}{x}, \frac{d(\ln y)}{dy} = \frac{1}{y} \Rightarrow E_x(y) = \frac{d(\ln y)/dx}{d(\ln y)/dx} = \frac{d(\ln y)}{d(\ln x)} = \frac{d(\log y)}{d(\log x)}$$
$$\frac{d(\ln x)}{dx} = \frac{1}{x}, \frac{d(\ln y)}{dy} = \frac{1}{y} \Rightarrow E_x(y) = \frac{d(\ln y)/dx}{d(\ln y)/dx} = \frac{d(\ln y)}{d(\ln x)} = \frac{d(\log y)}{d(\log x)} \tag{2.5}$$

Еластичність як критерій адаптивності цієї системи має важливе значення, оскільки, з одного боку, виступає як показник чутливості системи до змін, а з іншого боку, слугує надійним аналітичним інструментом, що дозволяє забезпечувати високий рівень інформативності та точності при оцінюванні адаптивних властивостей маневреності системи управління соціальною сферою.

Перехідним критерієм від еластичності до варіативності є інерційність системи управління соціальною сферою з урахуванням трансформаційності часових зсувів. Інерційність виступає характеристикою функціонування системи в часі. Сутність інертних характеристик проявляється не тільки через прагнення до стану спокою, збереження цього стану, а ще й властивостями руху зі сторони її збереження. Через вплив екзогенного середовища система трансформується у своєму стані не миттєво, відповідно сутність інерції і полягає в цій послідовності та неодномоментності.

Система публічного управління соціальною сферою функціонує в певній динаміці розвитку або деградації в межах руху в часі, відзначається спрямуванням руху з теперішнього часу в майбутній, демонструючи неодномоментність настання змін спрямованості та власного стану [177]. Під час здійснення аналізу інерційності системи публічного управління є певна обмеженість щодо груп систем та елементів цих систем. «Верхня частина ланцюга» це: суспільство – світовий устрій – ... – людина в соціумі – індивід – «нижня частина ланцюга». Людина виступає завершальним елементом обмеження ієрархії соціальних систем управління.

Сили впливу на інерційність поділяються на зовнішні – вплив природних процесів та суспільний вплив, та внутрішні, що утворюються в самій системі або її складових. Фактори, які спричиняють прояв інерційності, залежать від особливостей системи та її середовища: економічні масштаби, історичні та національні особливості, етап розвитку, стан трансформації або стабільності, особливості соціальних процесів, діяльність інших держав, вплив міжнародної політики, аспекти взаємодії з навколишнім природним середовищем (стихійні

лиха, кліматичні зміни тощо). Отже, відповідно до кожного інерційного плану існує можливість інерційної післядії. Таким чином, ключовим завданням виступає врахування такої післядії на етапі ухвалення відповідних управлінських рішень та визначення характерних рис подальшої інерційної дії при всіх можливих сценаріях.

З огляду на вищезазначене, інерційність може трактуватися як одна із критеріальних характеристик адаптивності системи, що сприяє уникненню надмірно миттєвої реакції та необґрунтованих прогнозів через потужний вплив турбулентності зовнішнього середовища. У правильно спроєктованій моделі адаптивної системи публічного управління соціальною сферою повинен функціонувати регульований механізм інерційності, який дозволяє системі, коригувати (змінювати) дії/процеси, але водночас мати достатню інерцію, щоб ці зміни були обґрунтованими і не викликали нестабільності.

В умовах перманентних змін у суспільстві, політиці, економіці та технологіях, соціальна сфера потребує гнучкого ситуативного управління, здатного швидко змінювати управлінську стратегію відповідно до нових умов чи викликів, адаптуватися до змін середовища з метою мінімізувати ризики та кризові ситуації. Одним із важливих критеріїв для оцінювання адаптивності системи управління соціальною сферою є варіативність управлінських рішень, що визначається як здатність публічно-управлінської системи продукувати кілька альтернативних варіантів розв'язання важливої соціальної проблеми залежно від актуальних умов, наявних ресурсів і потенційних прогнозів. Варіативність широкого спектру якісних управлінських рішень свідчить про їх багатоаспектність, альтернативність, різноманітність та безпосередньо відображає наявність стратегічного бачення та адаптивності у функціонуванні системи управління. Варіативність управлінських рішень передбачає класифікацію та групування їхніх альтернативних варіантів на основі низки критеріїв (табл. 2.9).

Таблиця 2.9

Критерії варіативності управлінських рішень
як ознаки адаптивності системи управління соціальною сферою

Критерії варіативності	Характеристика варіативності управлінських рішень як ознаки адаптивності системи управління соціальною сферою
Рівень децентралізації управлінських повноважень	Надання права прийняття рішень на нижчих рівнях управління сприяє підвищенню адаптивності системи
Ступінь персоналізації управлінських рішень	Адресність/орієнтованість рішень на конкретні потреби окремих соціальних груп або регіонів
Рівень інноваційної спроможності системи	Здатність впроваджувати нові ідеї, підходи та технології в управлінський процес
Міжвідомча та міжсекторальна координація	Здатність до ефективної взаємодії різних суб'єктів у площині влада – бізнес – громадський сектор
Ситуативність форм і методів управління	Різноманітність використовуваних управлінських інструментів, що дозволяє змінювати підходи залежно від ситуації
Ступінь стійкість до ризиків та криз	Здатність забезпечувати функціонування у нестабільних умовах, передбачати загрози й мінімізувати їхні наслідки
Можливість сценарного планування	Наявність альтернативних варіантів дій, розроблених на основі прогнозів розвитку подій у соціальній сфері
Інтеграція зворотного зв'язку в процес прийняття рішень	Систематичне врахування результатів попередніх управлінських дій і соціальної реакції на них
Соціальний ефект (орієнтація на результат)	Спрямованість рішень не лише на процес, а на досягнення реальних позитивних змін у соціальній сфері

Джерело: побудовано автором.

Кількісно-якісний вимір оцінювання варіативності управлінських рішень для досягнення соціальних цілей ґрунтується на комбінуванні кількох методичних підходів [52] та передбачає розробку відповідної методики. З позиції методики оцінювання варіативності управлінської системи соціальною сферою можна виокремити кілька ключових етапів. На першому етапі відбувається визначення альтернативних управлінських рішень шляхом узагальнення та систематизації повного переліку потенційно можливих варіантів управлінських дій у конкретній ситуації, що потребують управлінського втручання для вирішення конкретної соціальної проблеми.

Другий етап передбачає пріоритезацію альтернатив на основі визначення їх важливості із використанням методів експертних оцінок, можливим є залучення незалежних експертів. На третьому етапі здійснюється ранжування

альтернатив шляхом проведення кількісної оцінки ефективності, реалістичності, вартості або інших кількісних показників кожної з них за відповідною шкалою. На четвертому етапі обчислюється індекс варіативності на основі відповідних формул, що поєднує вагу та оцінки, дозволяючи отримати зважений показник.

Проста середня оцінка варіативності (без урахування ваги/пріоритетності) визначається за формулою:

$$Iv = \frac{1}{q}\sum_{n=1}^{q} E\,fn, \tag{2.6}$$

де Iv - індекс варіативності (незважений);

q - кількість альтернатив управлінських рішень;

Efn – оцінка ефективності/реалістичності/якості альтернативи n

Такий розрахунок використовується за умови, що всі альтернативи мають однакову значущість, таким чином визначається середня оцінка всіх наявних альтернатив, без урахування їхньої ваги чи пріоритетності.

З метою визначення важливості та доцільності альтернативного рішення проводиться розрахунок з урахуванням якісних альтернатив за допомогою розширеної формули:

$$Iv_p = \frac{\sum_{n=1}^{q}(Pn \cdot Efn)}{\sum_{n=1}^{q} Pn}, \tag{2.7}$$

де Iv_p– індекс варіативності (зважений)

Pn – коефіцієнт ваги/пріоритетності (важливість альтернативи n);

Efn – оцінка ефективності/реалістичності альтернативного рішення n;

q – кількість варіантів альтернативних рішень

Приклад розрахунку зваженої оцінки варіативності на основі даної методики наведено в табл. 2.10.

Таблиця 2.10

Зважена оцінка варіативності системи управління соціальною сферою

Альтернативний варіант управлінського рішення	Вага/пріоритетність, Pn	Оцінка ефективності/ реалістичності, Efn	Pn · Efn
n 1	0,1	2	0,2
n 2	0,2	5	1,0
n 3	0,5	4	2,0

$$Iv = \frac{0,2+1,0+2,0}{0,1+0,2+0,5} = \frac{3,2}{0,8} = 4,0. \quad (2.8)$$

Індекс зваженої оцінки варіативності враховує як якість, так і важливість кожної альтернативи. Так, отриманий результат розрахунку *Ivp* 4,0, визначається як високий і свідчить про те, що система управління має ефективні та важливі з позиції пріоритетності альтернативи рішень. Відповідно до шкали оцінювання в цій методиці наближеність кількісного показника індексу варіативності до максимального значення оцінки (наприклад, 5), вказує на високий ступінь гнучкості та адаптивності управлінської системи.

Отже, методика визначення варіативності дозволяє комплексно підходити до оцінювання здатності системи управління соціальною сферою адаптуватися до змін та соціальних викликів через наявність альтернативних, обґрунтованих, реалістичних рішень, що, своє чергою, сприяє підвищенню стійкості системи в умовах динамічного соціального середовища.

На основі врахування попередньо обґрунтованих критеріїв (еластичність; інерційність; варіативність) адаптивність системи управління соціальною сферою має безпосередній вплив на забезпечення умов для соціальної безпеки громадян, зокрема, шляхом моделювання ймовірного впливу зовнішніх і внутрішніх факторів на соціальну безпеку у процесі формування оптимальних управлінських рішень.

З метою визначення рівня адаптивності системи управління соціальною сферою в умовах змін середовища доцільно використовувати математичну схему, яка дозволяє враховувати потенційний вплив комплексу зовнішніх і

внутрішніх факторів на соціальну безпеку; формувати якісні управлінські рішення через розуміння наслідків різних сценаріїв розвитку на соціальну безпеку, обґрунтовувати вибір оптимальних стратегем реагування на новітні виклики та кризові зміни [386].

У структурно-логічному вимірі математична схема включає такі основні параметри стану системи управління соціальною сферою :

- La – рівень адаптивності системи управління;
- Ls – рівень соціальної безпеки (інтегральний показник);
- Rs – ресурсне забезпечення соціальної сфери;
- Sp – політична стабільність;
- Ce – економічна ситуація;
- Ef – рівень управлінської ефективності;
- Cext – комплекс зовнішніх факторів;
- Cint – комплекс внутрішніх факторів.

Рівень соціальної безпеки як функція формалізується таким чином:

$$Ls = f(La, Rs, Sp, Ce, Cext, Cint), \quad (2.9)$$

де функція f визначає вплив рівня адаптивності системи управління та комплексу зовнішніх і внутрішніх факторів на стан соціальної безпеки.

Формалізація системи управління соціальною сферою:

$$La = f(Ef, \Delta Cext, \Delta Cint, Tm), \quad (2.10)$$

де Ef – ефективність управління (компетентність/оперативність/якість);

ΔCext, ΔCint – динамічні зміни зовнішніх і внутрішніх факторів,

Tm – час реагування системи управління на зміну середовища.

Оптимізаційне завдання даної схеми полягає в максимізація рівня соціальної безпеки за конкретно обумовлених обставин (ресурсні обмеження: $Rs \leq Rsmax$; часові обмеження на реагування $Tm \leq Tcr$; цільові значення безпеки: $Ls \geq Lsmin$).

$$Lsmax = f(La, Rs, Sp, Ce, Cext, Cint), \quad (2.11)$$

При моделюванні впливу комплексу факторів доцільно використовувати сценарне моделювання, де зовнішні фактори Cext моделюються як стохастичні змінні (міграція, демографічні зміни, рівень зайнятості); внутрішні фактори Cint – як керовані змінні (структура управління, використання цифрових технологій, фінансові інвестиції, комунікації).

Інструментарій реалізації математичної схеми передбачає використання: імітаційного моделювання (для перевірки реакції системи на різні типи змін, зокрема, таких як пандемія, війна, економічна криза тощо); системної динаміки (для моделювання потоків і станів); методи багатокритеріальної оптимізації (для обґрунтування вибору оптимальних публічно-управлінських рішень); експертні системи (для визначення та аналізу рівня адаптивності системи управління соціальною сферою).

Таким чином, наведена математична схема слугує об'єктивним і ефективним інструментом визначення та аналізу рівня адаптивності системи управління соціальною сферою в умовах суспільних змін. Отже, можемо стверджувати, що запропонована методика визначення та оцінки адаптивності системи управління соціальною сферою має реальну вимірюваність, містить чіткі числові або експертно оцінені значення, що мінімізує вплив суб’єктивних оцінок, дозволяє порівнювати показники/індикатори різних регіонів або альтернативних сценаріїв, формувати інтегральні оцінки, застосовуючи математичні методи; характеризується об'єктивізацією оцінки через кількісні показники (час реакції системи на зміну середовища, коефіцієнт ваги/пріоритетності, оцінка ефективності/реалістичності, індекс варіативності тощо); дозволяє здійснювати планування та стратегування соціальної сфери на основі реальної факторного аналізу поточного стану; орієнтована на підвищення рівня адаптивності системи управління.

Доцільність використання наведеного методичного підходу обґрунтовується складністю та багатовимірністю соціальної сфери, що системно охоплює взаємозв’язки, поєднує взаємопов’язані елементи охорони здоров’я, соціального захисту, освіти, зайнятості та з огляду на сучасні умови та виклики має пріоритетне значення у функціонуванні системи публічного управління.

З огляду на вищенаведене доцільно сформулювати низку положень рекомендаційного характеру, що становлять методичний каркас формування, розвитку та поширення соціальної концепції публічного управління:

1. Використовувати методику оцінювання адаптивності управлінських процесів на основі чітких кількісних індикаторів та експертних суджень, що сприятиме підвищенню об’єктивності та прозорості прийняття рішень у соціальній сфері.

2. Застосовувати математичні інструменти (зважування, оптимізація, прогнозування) для інтеграції різнорідних даних, що дозволить ефективно порівнювати регіональні показники та оцінювати альтернативні управлінські сценарії.

3. Впроваджувати систематичний моніторинг ключових соціальних індикаторів із можливістю порівняння між регіонами, що допоможе своєчасно виявляти проблемні зони та адаптувати управлінські підходи.

4. Розвивати підходи до data-driven управління, що дозволить підвищити доказовість і аргументованість рішень, забезпечити прогнозування соціальних ефектів і підвищити ефективність публічної політики.

5. Своєчасно коригувати та оновлювати критерії адаптивності шляхом впровадження варіативних підходів до прийняття рішень та забезпечення гнучкості управління з урахуванням актуальних соціальних потреб, орієнтацій та тенденцій.

6. Реалізовувати інтегративний підхід до стратегування розвитку соціальної сфери, опираючись на об’єктивність виміру рівня соціальної безпеки та системність аналізування зовнішніх і внутрішніх впливів, що дозволить проєктувати та втілювати реалістичні та успішні моделі соціального поступу.

7. Підсилювати можливості моделювання майбутніх сценаріїв розвитку соціальної сфери, що сприятиме більш раціональному використанню ресурсів і розкриттю стратегічного потенціалу управлінської системи.

8. Популяризувати та поширювати кращі практики адаптивного управління в соціальній сфері серед органів публічної влади на регіональному/місцевому рівні, що сприятиме уніфікації підходів і підвищенню загальної ефективності публічного управління.

Таким чином, методика виявлення адаптивної спроможності системи управління соціальною сферою через показники еластичності, інерційності та варіативності дозволяє здійснювати об’єктивну оцінку її здатності реагувати на динамічні соціальні виклики та кризи, розробляти сценарії впливу соціальних ризиків і загроз з метою посилення системи соціальної безпеки, обґрунтовано підходити до напрацювання управлінських рішень та стратегій з урахуванням відповідного ресурсного забезпечення та розуміння неоднозначності та багатоаспектності впливу як внутрішніх, так і зовнішніх факторів. Отже, запропонована методика створює передумови для інтегрованого публічно-управлінського впливу на засадах гнучкості, чутливості та орієнтованості на соціальні потреби громадян, та слугує підґрунтям для формування, розвитку та поширення соціальної концепції публічного управління як цілісного підходу до забезпечення високих стандартів соціальної якості та стійкого соціального добробуту громадян.

Висновки до розділу 2

Охарактеризовано базові інституції країн Європейського Союзу в контексті ефективного перетворення публічного управління – Європейський інститут державного управління (European Institute of Public Administration – EIPA), Європейська мережа державного управління (European Public Administration Network – EPAN) – об’єднання державних службовців усіх країн ЄС, EUPAN - цифрова платформа для сприяння взаємодії мережі EPAN та налагодження внутрішньої й зовнішньої комунікації. Доведено, що в контексті співпраці із зазначеними інституціями відбувається тісний зв'язок щодо вивчення кращого досвіду та розробки певних рекомендацій імовірної адаптації та гармонізації вітчизняного законодавства з урахуванням потреб і

пріоритетів суспільного розвитку, трансформації запитів і норм у результаті безпекових викликів усіх сфер системи публічного управління, у тому числі щодо інституційно-функціональної взаємодії та функціонально-правової діяльності державних інституцій. Систематизовано ключові інструменти удосконалення публічного управління в країнах ЄС - CAF - the Common Assessment Framework, OMC - Open Method of Coordination, MCS - Metcalf Coordination Scale, TWINNING, TAIEX, SIGMA.

Доведено, що важливим завданням України за умов воєнного стану та прагнення повноправного членства в Європейському Союзі є удосконалення публічного управління соціальною сферою, що, безумовно, передбачає адаптацію та впровадження найбільш результативних управлінських інструментів та механізмів.

Відповідно до проведеного аналізу, запропоновано напрями імплементації успішної світової практики: розширення переліку превентивних заходів у частині боротьби з бідністю та зміщення пріоритетів соціальної політики в бік активізації громадян щодо забезпечення власного добробуту; створення ефективних методів на інструментів соціального захисту соціально незахищених категорій населення; впровадження обов'язкової соціальної експертизи, наукового обґрунтування та постмоніторингу державних соціальних програм з метою підвищення рівня результативності їх реалізації; перехід частини повноважень щодо впровадження соціальної політики від центральних органів державної влади до місцевих органів управління; посилення адресності соціальної допомоги на процесів соціального захисту відповідно до реальних потреб та можливостей окремих верств населення; посилення ролі та залученості громадських організацій в удосконаленні системи соціального захисту; поширення найбільш успішних форм та механізмів дії державно-приватного та соціального партнерства.

На основі досвіду країн Європейського Союзу зазначено, що одним із критично важливих питань публічного управління у соціальній сфері є солідарна відповідальність у реалізації соціального захисту, що дає змогу

мінімізувати певну сукупність соціальних ризиків і може бути покладена в основу авторського науково-методологічного підходу.

Запропоновано сучасну методологію формування та розвитку соціальної концепції публічного управління, в основі якої є дослідження методологічних підходів аналізу соціального в контексті розвитку соціальної сфери та її базових складових, зокрема адаптовані наукові підходи з урахуванням сучасних викликів та пріоритетів у межах структурно-інституціонального ланцюжка взаємодії «цінності – потреби та пріоритети – стратегічно-ресурсний потенціал – гармонізація інтересів усіх заінтересованих сторін – управлінський регулятивний вплив – соціальна безпека».

Визначено методологію формування, розвитку та поширення соціальної концепції публічного управління як сукупність наукових теорій, моделей та концепцій з виокремленням їхніх соціоорінтованих принципів і підходів, які в умовах суспільної транзитивності скеровані регуляторним управлінським впливом на формування динамічних адаптивних механізмів, що забезпечать певну гнучкість та еластичність системи соціального задля досягнення соціальної безпеки.

Представлено на основі окреслених принципів управління соціальним авторську систему адаптивних принципів, підходів та методів, які в процесі розвитку та поширення соціальної концепції публічного управління набувають характеристик динамічності та резильєнтності і слугують основою для вироблення відповідних механізмів: принципи синергетичної рівноваги, інтегрованої інституційно-організаційної та структурованої взаємодії, соціальної стійкості; критеріальний підхід, проблемно-орієнтований підхід «норм-впливів-потреб»; методи моніторингу, оцінювання та контролю соціальної якості, транзитивного моделювання, імовірнісні методи моделювання шляхів протидії соціальним ризикам та підтримки змін, стратегування.

Згідно із запропонованою нами методологією формування соціальної концепції, пропонуємо виокремити пріоритетні елементи її поширення: дотримання принципів соціальної справедливості та соціального партнерства

як основоположних постулатів громадянського суспільства і соціальної держави на сучасному етапі; врахування необхідності регулювання та збалансування соціально-трудових відносин, стабілізації стану вітчизняного ринку праці за умов фактичної наявності ресурсів та відповідних можливостей; посилення адресного підходу та спрямування державної підтримки на найбільш соціально вразливі верстви населення в питаннях забезпечення базового рівня закриття їхніх потреб; нівелювання наслідків поляризації суспільства відповідно до рівня доходів через формування відповідних механізмів перерозподілу; підвищення ролі та розширення участі недержавних інституцій як ефективних конкурентоспроможних учасників на ринку соціального обслуговування для забезпечення відповідного рівня якості та вчасного надання соціальних послуг.

Доведено, що в контексті формування, розвитку та поширення соціальної концепції публічного управління важливого значення набувають методичні підходи, зорієнтовані на визначення ефективності та дієвості системи управління соціальною сферою, зокрема, щодо врахування динаміки соціальних процесів, необхідності оперативного реагування на новітні виклики, здатності управлінської системи адекватно відповідати на актуальні потреби та запити суспільства, а отже, її адаптивної спроможності до розвитку та поширення соціальної концепції публічного управління. З огляду на це ключовою системно-універсальною характеристикою соціального у функціонуванні системи публічного управління з позиції ефективності є її адаптивність, що слід трактувати як рівень, за якого система реагує на ендогенні та екзогенні зміни. Цей критерій свідчить про здатність публічного управління відповідати зовнішнім та внутрішнім змінам у соціальній сфері. Базовими критеріями для досягнення оптимального рівня адаптивності системи управління соціальною сферою є: еластичність (слугує аналітичним інструментом, що дозволяє забезпечувати високий рівень інформативності та точності при оцінюванні адаптивних властивостей маневреності системи управління соціальною сферою); інерційність (одна із критеріальних

характеристик адаптивності системи, що сприяє уникненню надмірно миттєвої реакції та необґрунтованих прогнозів через потужний вплив турбулентності зовнішнього середовища. Регульований механізм інерційності дозволяє системі, коригувати дії/процеси, але водночас мати достатню інерцію, щоб ці зміни були обґрунтованими і не викликали нестабільності); варіативність (здатність публічно-управлінської системи продукувати кілька альтернативних варіантів розв'язання важливої соціальної проблеми залежно від актуальних умов, наявних ресурсів і потенційних прогнозів).

Запропонована методика виявлення адаптивної спроможності системи управління соціальною сферою через показники еластичності, інерційності та варіативності дозволяє порівнювати показники/індикатори різних регіонів або альтернативних сценаріїв; формувати інтегральні оцінки; здійснювати планування та стратегування соціальної сфери на основі реальної факторного аналізу поточного стану; об’єктивно оцінювати здатність системи реагувати на соціальні виклики та кризи; розробляти сценарії впливу соціальних ризиків і загроз з метою посилення системи соціальної безпеки; обґрунтовано підходити до напрацювання управлінських рішень та стратегій з урахуванням відповідного ресурсного забезпечення та розуміння неоднозначності та багатоаспектності впливу як внутрішніх, так і зовнішніх факторів. Таким чином, запропонована методика створює передумови для інтегрованого публічно-управлінського впливу на засадах гнучкості, чутливості та орієнтованості на соціальні потреби громадян, та слугує підґрунтям для формування, розвитку та поширення соціальної концепції публічного управління як цілісного підходу до забезпечення високих стандартів соціальної якості та стійкого соціального добробуту громадян.

Результати досліджень цього розділу опубліковано в наукових працях [104; 105; 111; 121 125; 127; 397].

РОЗДІЛ 3
ІНСТИТУЦІЙНО-ФУНКЦІОНАЛЬНИЙ ВИМІР ФОРМУВАННЯ ТА РОЗВИТКУ СОЦІАЛЬНОЇ КОНЦЕПЦІЇ ПУБЛІЧНОГО УПРАВЛІННЯ

3.1. Особливості нормативно-правового забезпечення публічного управління в контексті соціальних гарантій і стандартів

Формування сучасної вітчизняної правової бази в соціальній площині тісно пов’язане з набуттям Україною державної незалежності та трансформацією економіки від командно-адміністративного до ринкового типу. Основи соціального законодавства України визначають принципи і загальні правові, організаційні й фінансові засади соціального розвитку, регламентують сферу суспільних відносин у цій сфері для гарантування прав кожної особи на належні умови життя.

Право на соціальний захист є одним із загальновизнаних соціальних прав людини, що закріплене в основних міжнародно-правових документах. Зокрема, у ст. 25 Загальної декларації прав людини зазначено: «Кожна людина має право на такий життєвий рівень, включаючи їжу, одяг, житло, медичний догляд та необхідне соціальне обслуговування, який є необхідним для підтримання здоров’я і добробуту її самої та її сім'ї, і право на забезпечення в разі безробіття, хвороби, інвалідності, старості чи іншого випадку втрати засобів до існування через незалежні від неї обставини» [90]. У Міжнародному пакті про економічні, соціальні і культурні права вказано й на право кожної людини на неухильне поліпшення умов життя [179].

Правове регулювання у соціальній сфері в Україні має ієрархічну структуру, що включає три рівні.

Перший рівень прийнято називати конституційним, оскільки він передбачає нормативно-правову базу для подальшого формування законодавчих і підзаконних документів. Конституцією України передбачається право громадянина на соціальний захист (ст. 46), що поєднує право на

отримання відповідного забезпечення у випадку повної, часткової або тимчасової втрати працездатності, втрати роботи через незалежні від нього причини, втрати годувальника, у зв'язку зі старістю та інших обставин, що передбачені законом. За таких умов усі види соціальних виплат та допомоги, у тому числі пенсії, що являють собою основне джерело фінансування, повинні надавати можливість підтримувати такий рівень життя, який є не нижчим за прожитковий мінімум. Так, ст. 48 Конституції України проголошує державні гарантії щодо права кожного на достатній життєвий рівень для себе і своєї сім'ї, що включає достатнє харчування, одяг і житло [130]. Проте слід зазначити, що в Конституції України відсутні окремі чіткі правові норми щодо гарантування права на соціальні послуги.

Другий рівень є законодавчим та складається із системи нормативно-правових актів, що регламентують соціальний захист населення. До них належать Закони України: «Про державні соціальні стандарти та державні соціальні гарантії» [230]; «Про охорону дитинства» [253]; «Про соціальні послуги» [259]; «Про соціальний і правовий захист військовослужбовців та членів їх сімей» [258]; «Про державну соціальну допомогу особам з інвалідністю з дитинства та дітям з інвалідністю» [233]; «Про зайнятість населення» [237]; «Про недержавне пенсійне забезпечення» [247]; «Про основи соціального захисту бездомних громадян і безпритульних дітей» [249]; «Про основні засади молодіжної політики» [251; «Про статус і соціальний захист громадян, які постраждали внаслідок Чорнобильської катастрофи» [262] тощо.

Серед ключових законодавчих актів, що формують правові основи створення і реалізацію соціальних стандартів і нормативів для здійснення основних соціальних гарантій в Україні, є Закон України «Про державні соціальні стандарти та державні соціальні гарантії». Цим законом визначено пріоритети державної соціальної політики в забезпеченні потреб населення в матеріальних та духовних благах, передбачено механізми реалізації соціальних прав громадян та відповідних державних гарантій, джерела фінансування соціального забезпечення громадян. Закон містить відповідний

категоріально-понятійний апарат для ідентифікації соціальних стандартів та нормативів, до яких належать: державні соціальні стандарти, державні соціальні гарантії, прожитковий мінімум, соціальні норми і нормативи, нормативи витрат (фінансування) [230].

Важливою віхою у трансформації вітчизняної системи соціального захисту та соціального забезпечення стало прийняття та введення в дію Закону України «Про соціальні послуги» [259]. Цей законодавчий акт нівелював відсутність прозорості процедур надання соціальних пільг та низько ефективних соціальних виплат, що були певним рудиментом тоталітарної моделі державного управління соціальною сферою. Натомість було запроваджено форми та механізми соціального захисту, наближені до європейської моделі управління системою соціального захисту та соціального забезпечення. Важливим також є те, що зазначений закон містить термін «соціальні послуги» та надає змістовне наповнення цьому поняттю, як «дій, спрямованих на профілактику складних життєвих обставин, подолання таких обставин або мінімізацію їх негативних наслідків для осіб/сімей, які в них перебувають» [259].

Реалізація соціальних послуг спрямована на: допомогу громадянам, які потрапили у складні життєві обставини і не можуть самостійно їм протистояти власними силами; превенцію формування складних життєвих обставин; формування сприятливих можливостей для самостійного подолання негативних життєвих обставин, що виникають.

Окремими видами соціальної допомоги є державна соціальна допомога особам, які не мають права на пенсію, особам з інвалідністю, а також державна соціальна допомога на догляд, що визначаються Законом України «Про державну соціальну допомогу особам, які не мають права на пенсію, та особам з інвалідністю». Відповідно до цього законодавчого акту на державну соціальну допомогу такого виду мають право наступні особи [234]: є дитиною померлого годувальника або особа, яка досягла 65 років та не має права на пенсію відповідно до закону, або визнана особою з інвалідністю у

встановленому законодавчо порядку; не одержує пенсію або соціальні виплати, що призначаються для відшкодування шкоди, заподіяної ушкодженням здоров'я на виробництві, що передбачені Законом України «Про загальнообов'язкове державне соціальне страхування» [235]; є малозабезпеченою особою (крім осіб з інвалідністю I групи та дітей померлого годувальника); є особою з інвалідністю I групи.

Державну соціальну допомогу на догляд мають право отримувати такі категорії осіб [234]:

– особам з інвалідністю внаслідок війни з числа військовослужбовців та інших осіб, яким призначено пенсії по інвалідності відповідно до Закону України «Про пенсійне забезпечення осіб, звільнених з військової служби, та деяких інших осіб» [254]: особам з інвалідністю I групи; особам з інвалідністю II групи, які є одинокими та за висновком лікарсько-консультативної комісії потребують постійного стороннього догляду; особам з інвалідністю III групи, які є одинокими та за висновком лікарсько-консультативної комісії потребують постійного стороннього догляду;

– особам, які належать до осіб з інвалідністю внаслідок війни відповідно до статті 7 Закону України «Про статус ветеранів війни, гарантії їх соціального захисту» [261] та одержують пенсії за віком, по інвалідності або за вислугу років, крім зазначених у попередньому пункті: особам з інвалідністю I групи; особам з інвалідністю II і III груп, які є одинокими й за висновком лікарсько-консультативної комісії потребують постійного стороннього догляду;

– особам, яким призначено пенсії за вислугу років відповідно до Закону України «Про пенсійне забезпечення осіб, звільнених з військової служби, та деяких інших осіб» [254] і які є особами з інвалідністю I групи з числа військовослужбовців, внаслідок каліцтва, одержаного в результаті нещасного випадку, не пов'язаного з виконанням обов'язків військової служби (службових обов'язків), внаслідок захворювання, пов'язаного з проходженням

служби, внаслідок трудового каліцтва, професійного чи загального захворювання, або є одинокими пенсіонерами і за висновком лікарсько-консультативної комісії потребують догляду;

– одиноким малозабезпеченим особам, які за висновком лікарсько-консультативної комісії потребують постійного стороннього догляду і одержують пенсію за віком або за вислугу років чи по інвалідності;

– малозабезпеченим особам з інвалідністю I групи, які одержують пенсію за віком або за вислугу років чи по інвалідності;

– одиноким особам, які досягли 80-річного віку та за висновком лікарсько-консультативної комісії потребують постійного стороннього догляду й одержують пенсію відповідно до Закону України «Про загальнообов'язкове державне пенсійне страхування» [235] або Закону України «Про пенсійне забезпечення осіб, звільнених з військової служби, та деяких інших осіб» [254].

Важливе значення в нормативно-правовому забезпеченні соціальної сфери має Закон України «Про державну соціальну допомогу малозабезпеченим сім'ям» [232]. Його метою є надання та дотримання державних гарантій щодо конституційного права громадян на соціальний захист, що як було наведено вище, передбачає забезпечення рівня життя, який не є нижчим від встановленого прожиткового мінімуму у формі грошової допомоги найменш соціально захищеним родинам.

Державна соціальна допомога малозабезпеченим сім'ям є видом щомісячної грошової виплати малозабезпеченим сім'ям, розмір якої визначається відповідно до суми середньомісячного сукупного доходу сім'ї. Право на отримання такої допомоги мають малозабезпечені сім'ї, які постійно проживають на території України, а також інші малозабезпечені сім'ї у випадках, встановлених законодавством [232].

Закон України «Про державну соціальну допомогу особам з інвалідністю з дитинства та дітям з інвалідністю» відповідно до Конституції України гарантує особам з інвалідністю з дитинства та дітям з інвалідністю право на матеріальне забезпечення коштом Державного бюджету України та

їхню соціальну захищеність шляхом встановлення державної соціальної допомоги на рівні прожиткового мінімуму. Право на таку державну соціальну допомогу мають особи з інвалідністю з дитинства і діти з інвалідністю віком до 18 років [233].

Ключові засади соціального захисту осіб з інвалідністю в нашій країні визначено Законом «Про основи соціальної захищеності осіб з інвалідністю в Україні». Згідно із зазначеним нормативно-правовим актом державою надаються гарантії рівних можливостей разом з усіма іншими громадянами щодо участі в економічній, політичній і соціальній сферах суспільного життя та формування всіх необхідних умов для належної реалізації такими особами своїх прав та свобод людини і громадянина, а також мати належний рівень життя відповідно до особистих можливостей, здатності та інтересів [250].

Державне управління у сфері соціального захисту ветеранів праці та громадян похилого віку регламентоване Законом України «Про основні засади соціального захисту ветеранів праці та інших громадян похилого віку в Україні» [252]. Цим законом визначено, що державою надаються гарантії кожному ветерану праці та громадянину похилого віку на відповідний рівень життя, забезпечення різнопланових життєвих потреб, надання різних видів допомоги через: здійснення трудової діяльності з урахуванням освітньо-професійного рівня підготовки, відповідних навиків та можливостей здоров’я; надання пенсій та грошової допомоги; забезпечення житлом; надання можливості підтримки здоров’я та активного способу життя з використанням сучасних надбань науково-технічного прогресу; створення умов надання соціально-побутових послуг, надання належного матеріально-технічного забезпечення для стаціонарних установ і надомних форм обслуговування громадян похилого віку, формування відповідного кадрового потенціалу.

Закон України «Про статус ветеранів війни, гарантії їх соціального захисту» передбачає надання державою гідних можливостей для відповідного рівня життя та соціальної адаптації учасників бойових дій та ветеранів шляхом реалізації таких напрямів: формування сприятливих умов для підтримки здоров’я

та активного способу життя; надання належного обслуговування різного виду, зокрема соціального, удосконалення матеріально-технічної бази відповідних закладів і служб, забезпечення необхідним персоналом; створення та реалізація цільових програм соціального і правового захисту та підтримки ветеранів війни; надання пільг, пріоритетів і соціальних гарантій з питань трудової діяльності відповідно до можливостей здоров'я та професійних якостей [261].

Закон України «Про статус і соціальний захист громадян, які постраждали внаслідок Чорнобильської катастрофи» [262] регламентує правові засади державних гарантій та забезпечення громадян, постраждалих внаслідок Чорнобильської катастрофи, послугами охорони здоров'я, належного рівня життя, соціального захисту, трудової та інших видів діяльності. Закон визначає єдиний порядок визначення категорій зон радіоактивно забруднених територій.

Ключовими принципами державної політики щодо соціального захисту потерпілих від Чорнобильської катастрофи, а також забезпечення умов проживання і праці на забруднених територіях є:

− пріоритетності життя та здоров'я потерпілих від Чорнобильської катастрофи, формування державою безпечних умов трудової діяльності;

− системного вирішення задач щодо охорони здоров'я, соціального захисту та освоєння забруднених територій відповідно до державних цільових програм за цими напрямами, напрямів політик у соціальній та економічній сферах та сучасних досягнень науково-технічного прогресу;

− соціальної захищеності населення, компенсації шкоди в повному обсязі людям, які постраждали через Чорнобильську катастрофу;

− застосування економічних інструментів підвищення рівня життя громадян, які постраждали внаслідок Чорнобильської катастрофи, та їх об'єднань;

− створення умов для сприяння професійній перепідготовці та удосконалення професійної майстерності постраждалих людей;

– координування діяльності державних органів, організацій, установ та громадських об’єднань, що займаються питаннями соціального захисту людей, які постраждали від Чорнобильської катастрофи, забезпечення співпраці та консультативної підтримки між державними органами та постраждалим населенням і їхніми представниками, а також з всіма соціальними групами в процесі ухвалення рішень щодо питань соціального захисту на всіх рівнях;

– міжнародної співпраці з питань соціального захисту, охорони здоров’я, охорони праці, адаптації закордонного досвіду забезпечення такої діяльності [262].

Окрему увагу слід зосередити на законодавчих ініціативах, які демонструють соціальну орієнтованість публічного управління в реаліях війни**.** Упродовж 2024-2025 рр. ухвалено низку нормативно-правових документів, спрямованих на врегулювання питань соціального захисту в частині посилення адресної підтримки вразливим групам, адаптації до воєнного стану, міжгалузевої інтеграції сфери соціального захисту в умовах кризи. Зокрема, Законом України «Про основи соціальної захищеності дітей, які постраждали внаслідок повномасштабної збройної агресії російської федерації проти України» [257] визначено правові та організаційні засади державної політики щодо захисту дітей, які постраждали внаслідок агресії, передбачено створення Державного реєстру відповідної категорії дітей, що забезпечить мультидисциплінарний супровід та гарантування захисту персональних даних. Удосконалення правових механізмів реагування на випадки домашнього насильства та насильства за ознакою статі, посилення гарантій захисту постраждалих осіб і приведення українського законодавства у відповідність до міжнародних стандартів, зокрема Стамбульської конвенції, є ключовими напрямками реалізації Закону України про «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо удосконалення механізму запобігання та протидії домашньому насильству та насильству за ознакою статі» [229].

Закон України «Про внесення змін до окремих законів у сферах охорони здоров’я, реабілітації, соціального захисту та державної реєстрації окремих об’єктів санітарних заходів» [225] вносить зміни до законодавства про захист

осіб з інвалідністю, зокрема щодо автоматизованого перерахунку санкцій та розширення переліку соціальних послуг (реабілітація, медичне обслуговування, допоміжні засоби, транспортні засоби тощо. Закон «Про внесення змін до деяких законів щодо сплати єдиного соціального внеску для осіб, позбавлених свободи внаслідок агресії» [227] врегульовує питання щодо зарахування періоду ув'язнення у страховий стаж тощо.

Таким чином, другий рівень законодавчого регулювання соціальної сфери характеризується широким спектром охоплення та впливу. Водночас, враховуючи динамічні трансформації у соціальній сфері, слід вказати на необхідність та важливість відповідного оновлення, зокрема, з метою усунення правових колізій і забезпечення оперативного реагування на сучасні виклики і загрози.

Третій (підзаконний) рівень правового регулювання соціальної сфери формується підзаконними нормативно-правовими документами, такі як Постанова Кабінету Міністрів України «Про спрощення порядку надання населенню субсидій для відшкодування витрат на оплату житлово-комунальних послуг, придбання скрапленого газу, твердого та рідкого пічного побутового палива» [260], а також інші відповідні нормативно-правові документи: укази Президента України, накази міністерств та їхніх територіальних органів і т. ін.

Наразі можна зауважити, що певні позитивні зрушення в системі соціального захисту населення та у соціальній сфері в цілому відбулись в Україні завдяки провадженню соціальних реформ. Однак про повну відповідність української системи соціального захисту європейським стандартам і нормам говорити зарано, оскільки ще присутні окремі ознаки радянської системи соціального захисту та забезпечення, основою якої були неефективні пільги та соціальні виплати, які не відповідають належному рівню життєзабезпечення.

Важливим елементом публічного управління є встановлення та законодавче закріплення державних соціальних стандартів. У Законі України «Про державні соціальні стандарти та державні соціальні гарантії» надається наступне визначення поняття державних соціальних стандартів – «це

встановлені законами, іншими нормативно-правовими актами соціальні норми і нормативи або їх комплекс, на базі яких визначаються рівні основних державних соціальних гарантій» [230].

Відповідно соціальні норми і нормативи, на яких ґрунтуються соціальні стандарти, являють собою індикатори споживчих потреб у продуктах харчування, непродовольчих товарах, освітніх, медичних, житлово-комунальних, соціально-культурних послуг, а нормативи витрат (фінансування) – показники поточних та капітальних витрат з бюджетів усіх рівнів для задоволення потреб на рівні, що не є нижчим від державних соціальних стандартів та нормативів [230].

Класифікація соціальних нормативів за характером задоволення соціальних потреб та за рівнем задоволення цих потреб представлена в таблиці 3.1.

Таблиця 3.1

Класифікація соціальних нормативів в Україні

Вид нормативу	Характеристика нормативу
Відповідно до виду задоволення соціальних потреб	
нормативи споживання	показники споживання в натуральному вимірі за певний період часу (за рік, квартал, місяць, тиждень, день) продуктів харчування, товарів непродовольчого призначення в поточному споживанні, а також окремих видів послуг
нормативи забезпечення	кількісні показники використовуваних в особистому споживанні речей довгострокового користування, а також індикатори рівня забезпечення окремої територіальної одиниці системою закладів охорони здоров'я, освіти, відповідних організацій, підприємств та установ соціально-культурного, побутового, транспортного призначення, надання житлово-комунальних послуг
нормативи доходу	показники обсягу особистих доходів громадян або родини, що забезпечує для них належний рівень задоволення потреб, що визначається за допомогою розрахунку вартісного виміру переліку нормативів споживання та забезпечення
Відповідно до рівня задоволення соціальних потреб	
нормативи раціонального споживання	показники рівня споживання, що забезпечує відповідний рівень забезпечення соціальних потреб
нормативи мінімального споживання	суспільно визнаний показник рівня споживання продуктів харчування, предметів непродовольчого характеру і послуг відповідно до соціальних або фізіологічних потреб
статистичні нормативи	показники, які розраховуються на основі даних фактичного споживання або забезпеченості для всього населення або відповідних соціально-демографічних груп

Джерело: складено автором на основі [230].

Ключовими завданнями визначення державних соціальних стандартів та нормативів є:

– формування механізму забезпечення соціальних прав громадян та соціальних гарантій, затверджених Конституцією України;

– ідентифікація пріоритетних напрямів соціальної політики держави в аспектах задоволення потреб громадян у благах та послугах, а також фінансове забезпечення їх виконання;

– розрахунок та обґрунтування обсягів бюджетних видатків та фінансових ресурсів фондів соціального захисту, соціального забезпечення людей та фінансування закладів й установ соціального призначення.

Формування, встановлення та затвердження соціальних стандартів здійснюється в порядку, що визначений Кабінетом Міністрів України та за участі й узгодження з іншими соціальними партнерами. Такі стандарти є обов’язковими до врахування при створенні державних та регіональних програм соціального та економічного розвитку.

Державні соціальні стандарти та нормативи різняться відповідно до сфери застосування за такими видами [230]:

− державні соціальні стандарти у сфері доходів населення (призначені для визначення обсягів державних соціальних гарантій щодо оплати праці, виплату зв’язку з обов'язковим державним соціальним страхуванням, визнання права на отримання інших видів соціальних виплат та державної соціальної допомоги та їхніх обсягів, а також для формування ключових напрямів державної політики щодо соціальних питань);

− державні соціальні нормативи у сфері надання соціальних послуг (слугують основою для визначення обсягів державних гарантій соціальної підтримки осіб, що перебувають у складних життєвих обставинах);

− державні соціальні нормативи у сфері житлово-комунального обслуговування (застосовуються при визначенні державних гарантій у сфері надання житлово-комунальних послуг та розміру плати за житло і житлово-комунальні послуги, що обґрунтовують закріплені конституційно права громадянина на житло);

− державні соціальні нормативи у сфері транспортного обслуговування та зв'язку (використовуються для визначення норм забезпечення транспортом загального користування, показників якості транспортного обслуговування і норм забезпечення громадян послугами зв'язку);

− державні соціальні стандарти у сфері охорони здоров’я (передбачають склад та обсяг гарантованого рівня медичного обслуговування населення в закладах охорони здоров'я державної та комунальної форм власності, нормативи надання медичної допомоги, індикатори якості надання медичних послуг, нормативи пільгового забезпечення окремих категорій громадян ліками та іншими спеціальними засобами, нормативи надання стаціонарної медичної допомоги, нормативи забезпечення медикаментами державних і комунальних закладів охорони здоров'я, нормативи санаторно-курортного лікування, нормативи надання харчування у закладах охорони здоров'я державної та комунальної форм власності);

− державні соціальні нормативи у сфері забезпечення навчальними закладами (включають у себе набір та обсяг послуг, які надають державні та комунальні дошкільні навчальні заклади, заклади загальної середньої, професійно-технічної, фахової передвищої та вищої освіти, нормативи граничного наповнення класів, груп та співвідношення вихованців, учнів, здобувачів освіти та педагогічних, науково-педагогічних працівників у закладах освіти, норми матеріального забезпечення навчальних закладів, а також додаткових видів соціального і матеріального забезпечення учнів та здобувачів освіти);

− державні соціальні нормативи у сфері обслуговування закладами культури (містять перелік та обсяг безоплатних послуг закладів, підприємств, установ та організацій культури для населення, показники якості надання населенню таких послуг, нормативи забезпечення населення закладами, підприємствами, організаціями та установами культури);

− державні соціальні нормативи у сфері обслуговування закладами фізичної культури та спорту (включають набір та обсяг безоплатних послуг для населення від закладів фізичної культури, спорту, дитячо-юнацьких спортивних шкіл, нормативи забезпечення населення закладами фізичної культури та спорту);

− державні соціальні нормативи у сфері побутового обслуговування, торгівлі та громадського харчування (передбачають нормативи забезпечення населення побутовими послугами, показники якості надання цих послуг; нормативи забезпечення торговельною площею та місцями в закладах громадського харчування; показники якості та безпеки товарів і послуг підприємств громадського харчування).

Під державними соціальними гарантіями розуміються законодавчо встановлені мінімальні обсяги заробітної плати, доходів громадян, пенсій, соціальних виплат та інших видів соціальної допомоги, що визначені законодавством, і які забезпечують не нижчий від прожиткового мінімуму рівень життя [230]. Основними державними соціальними гарантіями в Україні є: мінімальний розмір заробітної плати, мінімальний розмір пенсії за віком, неоподатковуваний мінімум доходів громадян, розмір державної соціальної допомоги та інших соціальних виплат.

Слід зауважити, що для здійснення соціальної підтримки громадян України встановлені такі державні соціальні гарантії:

− щодо рівня життя громадян, які є постраждалими через Чорнобильську катастрофу;

− стипендій учням професійно-технічних та здобувачам освіти в державних закладах вищої та фахової передвищої освіти;

− індексації доходів громадян з метою підтримки достатнього життєвого рівня населення та купівельної спроможності їхніх доходів в умовах інфляції;

− надання гарантованих обсягів соціально-культурного, житлово-комунального, транспортного, побутового обслуговування та обслуговування у сфері освіти, охорони здоров’я, фізичної культури та спорту, торгівлі та громадського харчування;

– забезпечення пільгових умов для задоволення потреб у товарах та послугах категоріям громадян, які потребують соціальної підтримки [230].

Важливе значення на сучасному етапі для ефективності здійснення публічного управління соціальною сферою має не лише дотримання встановлених державою соціальних норм та стандартів, а й орієнтація на загальні тенденції міжнародного розвитку. Так, Україна, як країна-член ООН, приєдналась до процесів забезпечення сталого розвитку. З метою визначення стратегічних напрямів сталого розвитку України на період до 2030 року в контексті принципу «Ніхто не повинен залишитись осторонь» було ініційовано інклюзивний процес гармонізації цілей сталого розвитку.

З метою адаптації глобальних цілей, ухвалених Організацією Об'єднаних Націй на період до 2030 року, на основі урахування особливостей національного розвитку було розроблено національну систему, що включає 86 завдань національного розвитку та виступає підґрунтям для спрямування зусиль з метою досягнення економічного розвитку, соціальної справедливості та раціонального використання природних ресурсів. Забезпечення досягнення глобальних цілей сталого розвитку та результатів їх адаптації з урахуванням специфіки розвитку України було регламентовано Указом Президента України «Про Цілі сталого розвитку України на період до 2030 року» [273] та відображено в Національній доповіді «Цілі сталого розвитку: Україна» [354]:

– боротьба з бідністю;

– ліквідація голоду, забезпечення продовольчої безпеки, покращення якості харчування та забезпечення сталого розвитку сільського господарства;

– поширення здорового способу життя і забезпечення добробуту людей у будь-якому віці;

– надання всеосяжної та якісної освіти, а також спонукання до безперервного навчання протягом усього життя для будь-кого;

– поширення засад гендерної рівності, збільшення можливостей та захист прав жінок і дівчат;

– провадження доступності та управління водними ресурсами й санітарією на засадах сталості;

– надання доступності дешевих, стійких та сучасних енергетичних джерел усім без винятку;

– стимулювання послідовного, всеосяжного та сталого економічного підйому, повної та ефективної зайнятості та гідних умов праці для всіх;

– формування потужної інфраструктури, підґрунтя для всеосяжної стійкої індустріалізації та розвитку інновацій;

– зменшення нерівності;

– впровадження безпеки, життєздатності, відкритості та екологічної стійкості населених пунктів;

– запровадження зміни з метою формування раціональних моделей споживання та виробництва;

– застосування термінових заходів для усунення наслідків зміни клімату;

– збереження та оптимальне використання ресурсів океанів та морських ресурсів на засадах сталого розвитку;

– реконструкція та захист екосистеми суші, стимулювання їх раціонального застосування, раціональне користування лісними ресурсами, боротьба з поширенням опустелювання, боротьба з процесами деградації земель та припинення процесу скорочення біорізноманіття;

– поширення ідей суспільного миру та відкритості в контексті сталого розвитку, забезпечення всеосяжного правосуддя, формування на всіх рівнях відповідних, підпорядкованих, заснованих на широкій участі інституційних органів;

– активізація співпраці та впровадження способів провадження глобального партнерства для забезпечення сталого розвитку.

Проведене дослідження нормативно-правового забезпечення засвідчує наявність низки недосконалостей та проблемних аспектів публічного управління соціальною сферою в Україні: необґрунтоване розширення

кількості критеріїв та умов, які є основою права на отримання державної соціальної допомоги та захисту; декларативний характер певної частини соціальних стандартів, що проголошені Конституцією, та є застарілими і малоефективними; відсутність прозорості та низька ефективність бюджетного фінансування соціальної сфери.

З урахуванням наведеного вище слід констатувати, що правові засади публічного управління соціальною сферою потребують чіткої відповідності сформованим та законодавчо встановленим ключовим цілям соціальної політики держави, що дозволить побудувати чітко структуровану систему пріоритетів, завдань та відповідних дій. Також слід відзначити відсутність закріплених на законодавчому рівні показників ефективності, що дало б змогу дати реальну оцінку перевагам та недолікам провадженої соціальної політики в країні. Серед чинників, що негативно позначаються на ефективності та якості надання соціальних послуг, слід зазначити відсутність узгодженості функцій окремих суб'єктів соціальної сфери.

Таким чином, проведене дослідження нормативно-правового забезпечення публічного управління в соціальному аспекті свідчить про відповідні зміни, що характеризуються як поступовий перехід від застарілої радянської моделі державного управління соціальною сферою до практики впровадження сучасних європейських і глобальних управлінських підходів. Водночас слід констатувати, що чисельність різноспрямованих нормативно-правових актів та законодавчих документів зумовлює певну суперечливість окремих аспектів їхнього змісту та уможливлює неоднозначність трактувань законодавчих норм, що негативно позначається на якості та результативності здійснення публічного управління в частині соціального забезпечення та захисту громадян.

3.2. Міжсекторальна координація забезпечення розвитку соціальної сфери: адміністративні рамки та управлінські підходи

Проблематика дослідження обумовлюється суперечностями між існуючим в Україні централізовано-галузевим управлінням та зростаючими потребами регіоналізації публічного управління, необхідністю впровадження інноваційних соціальних технологій. Ці потреби зумовлюються загальною тенденцією демократизації всього суспільного життя та специфічними особливостями регіонів країни, які склалися історично як форма територіальної організації соціальної структури суспільства, соціальних зв'язків і відносин, соціальних інститутів і процесів. У цьому контексті актуалізується важливість врахування сучасної специфіки публічно-управлінських підходів як чинника забезпечення соціальної рівноваги та модернізації соціальної функції держави.

Згідно з інституційною теорією соціальний захист населення слід розглядати як відносини соціуму та соціально вразливих категорій населення щодо надання їм певних матеріальних благ, таких як соціальна допомога, соціальні пільги, соціальні виплати, компенсаційні виплати, пільгові кредити та податкові пільги, з метою дотримання гарантованих державою прав та дотримання соціальних стандартів шляхом функціонування відповідних соціальних інститутів (державні установи, громадські організації, недержавні фонди та установи, а також міжнародні організації) [285]. Система соціального захисту громадян інтегрована у структуру публічного управління як її функціональний компонент. Держава в цьому аспекті виступає в ролі відповідального виконавця соціально-захисної функції, що спрямована на забезпечення дотримання прав та свобод населення відповідно до закріплених на законодавчому рівні гарантій.

Розробка та затвердження державних програм, що реалізують соціальну політику та стимулюють соціальний розвиток належить до

компетенції Верховної Ради України. Права та свободи людини й громадян, гарантування цих прав, обов'язки громадянин, загальні засади соціального захисту, реалізація пенсійного забезпечення, система регулювання праці та зайнятості, забезпечення охорони здоров'я регламентуються виключно законодавством України. Державним бюджетом визначається обсяг державного фінансування соціального захисту та соціального забезпечення відповідних верств населення.

Реалізація публічного управління у сфері соціального захисту громадян здійснюється через взаємопов’язану систему державних і місцевих органів, до якої входять Кабінет Міністрів України, місцеві державні адміністрації, органи місцевого самоврядування та їхні виконавчі підрозділи, наділені законодавчо визначеними повноваженнями щодо впровадження державної соціальної політики. Кабінет Міністрів України здійснює координаційне, організаційне та стратегічне забезпечення реалізації державної політики у ключових соціальних напрямах, зокрема у сфері зайнятості та соціального захисту населення, формуючи умови для ефективного функціонування системи соціальної підтримки та реалізації конституційних соціальних гарантій. Державний контроль за додержанням конституційних прав і свобод громадян належить до повноважень Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини. У складі органів парламентської системи функціонує низка комітетів, що мають соціальну спрямованість: Комітет із соціальної політики та гарантування прав ветеранів; Комітет з прав людини, деокупації та реінтеграції тимчасово окупованих територій та національних меншин і міжетнічних відносин; Комітет з питань охорони здоров’я та медичного страхування.

Ключовим інституційним центром розробки та реалізації державної політики у сфері соціального захисту населення, спрямованої на забезпечення сталого соціального благополуччя громадян шляхом управління соціальними гарантіями та стандартами є Міністерство соціальної політики України. Його діяльність спрямована на покращення якості життя населення, підвищення

соціальних стандартів, надання підтримки особам і сім'ям у складних життєвих обставинах, гарантування належної старості, створення умов для соціалізації осіб з інвалідністю, забезпечення гендерної рівності, захист прав та інтересів дітей і сприяння їхньому вихованню в сімейному середовищі й передбачає комплекс завдань:

– створення політики держави в напрямку виконання встановлених соціальних стандартів та наданих державою соціальних гарантій громадянам, супровід роботи над проєктами прогнозування та держаних програм соціального та демографічного значення;

– розробка та впровадження державної політики за такими аспектами: правові, економічні та організаційні основи регулювання зайнятості та ринку праці, трудової міграції та боротьби з безробіттям;

– політикотворення щодо формування державних соціальних гарантій з права на працю, її оплату, визначення норм праці та її стимулів, професій і кваліфікацій, забезпечення умов праці;

– формування та запровадження політики держави щодо пенсійного забезпечення населення;

– визначення ключових напрямків державної політики та виконання державою наглядових функцій щодо загальнообов'язкового державного соціального страхування, врахування пропозицій та ініціатив громадськості в питаннях соціальної політики держави та регламентації соціально-трудових відносин;

– розробка та здійснення державної політики з питань надання адресної соціальної допомоги соціально вразливим категоріям населення;

– розробка та реалізація політики держави щодо соціального захисту ветеранів, людей з інвалідністю та особливими потребами, громадян похилого віку, постраждалих внаслідок Чорнобильської катастрофи, жертв нацистських переслідувань, жертв політичних репресій, захисту прав депортованих за

національною ознакою осіб, які повернулися в Україну, дітей, що постраждали внаслідок військових дій та збройних конфліктів тощо;

– формування та запровадження державної політики у сфері соціальної та професійної адаптації військовослужбовців, які звільняються, осіб, звільнених із військової служби;

– визначення та реалізація політики загальнодержавного значення щодо питань сім'ї та дітей;

– формування і запровадження державної політики в частині забезпечення рівності прав та можливостей жінок і чоловіків;

– долучення до розробки й впровадження політики щодо запобігання насильству в сім'ї, насильству за ознакою статі [240].

Керування на місцевому рівні здійснюють структурні підрозділи Міністерства соціальної політики України. Системі соціального захисту населення в Україні властива розгалужена регіональна структура закладів і установ соціального призначення, що надають соціальні послуги окремим категоріям населення. Такі структури характеризуються складною ієрархічною будовою, що може бути представлена як місцевими закладами, так і мультидисциплінарними групами фахівців (працівники соціальних служб, громадських організацій, підприємств, волонтери).

З позиції соціально-економічних трансформацій одним із ключових чинників досягнення соціальної стабільності та добробуту населення є фінансове забезпечення соціальної політики. Слід констатувати, що соціальна політика в Україні у сучасних умовах значною мірою зосереджена на видаткових статтях бюджету, що обґрунтовує необхідність удосконалення фінансових і організаційних механізмів цільового фінансування, зокрема в частині адресної підтримки соціально-вразливих категорій населення. Динаміка державних видатків на соціальний захист та соціальне забезпечення населення представлена в табл. 3.2.

Таблиця 3.2

Динаміка державних видатків на соціальний захист та соціальне забезпечення населення в Україні за період 1996-2024 рр.

Рік	Сума видатків зведеного бюджету України на соціальний захист та соціальне забезпечення		
	усього, млн грн	у % до зведеного бюджету України	у % до ВВП
1996	4105,6	12,0	5,0
1997	5607,7	16,4	6,0
1998	4227,0	13,6	4,1
1999	4147,1	11,9	3,2
2000	5985,2	12,4	3,5
2001	8332,8	15,0	4,1
2002	12 643,9	21,0	5,6
2003	12 953,2	17,1	4,9
2004	19 310,5	18,8	5,6
2005	39 940,2	28,1	9,0
2006	41 419,9	23,6	7,6
2007	48 517,3	21,3	6,7
2008	74 069,7	23,7	7,8
2009	78 775,4	25,4	8,6
2010	104 534,9	27,7	9,3
2011	105 434,8	25,3	7,8
2012	125 306,9	25,4	8,6
2013	145 062,6	28,7	9,5
2014	138 004,7	26,4	8,7
2015	176 339,8	25,9	8,9
2016	258 326,1	30,9	10,8
2017	285 761,7	27,0	9,6
2018	309 363,6	24,7	8,7
2019	321 786,7	23,4	8,1
2020	346 720,5	21,7	8,2
2021	367 346,6	19,9	6,7
2022	455 186,2	15,0	8,7
2023	514 130,7	11,6	7,9
2024	464 734,4	10,36	6,8

Джерело: складено автором на основі [41; 319; 321].

З огляду на наведені дані, частка бюджетних видатків на соціальний захист та соціальне забезпечення населення в Україні зменшується упродовж останніх шести років, як і їх відсоткове співвідношення до ВВП, що пов’язано з впливом пандемії COVID-2019, а згодом повномасштабної війни, яка спричинила галопуючу інфляцію, економічний спад та перехід економіки,

зокрема, бюджетного розподілу на пріоритезацію обороноздатності країни. З огляду на це питання зміни підходів щодо управління фінансовим забезпеченням соціального захисту та соціального забезпечення населення потребують модернізації управлінських підходів і рішень.

Динаміка змін державних соціальних стандартів і гарантій в Україні за період останніх двадцяти років представлена в Додатку А. Слід зауважити, що з огляду на відстежувану тенденцію у відсотковому відношенні до мінімального прожиткового мінімуму середня пенсія за місяць зросла більш ніж на 120 %, а от відсоткове відношення до середньої заробітної плати майже не змінилось за двадцять років – 34,8 та 30,9 % у 2004 і 2024 роках відповідно. Це свідчить про низький рівень соціальних стандартів та існуючих соціальних гарантій в Україні, зокрема у сфері пенсійного забезпечення. В табл. 3.3. наведений середній розмір призначеної місячної пенсії пенсіонерів за категоріями та регіонами станом на 01 січня 2024 року. Відповідно середній розмір соціальної пенсії становить 2451,45 при загальному показнику прожиткового мінімуму за аналогічний період у 2920 грн.

Таблиця 3.3

Середній розмір призначеної місячної пенсії пенсіонерів за категоріями та регіонами станом на 2024 р.

(грн)

Область	Види пенсій						Всього
	за віком	по інвалідності	у разі втрати годувальника	за вислугу років	соціальна	довічне грошове утримання суддів у відставці	
1	2	3	4	5	6	7	8
Вінницька	4272,95	3769,59	4656,80	9872,42	2399,83	98810,94	4532,66
Волинська	4729,35	4339,19	4635,97	10131,29	2617,43	93740,54	4930,74
Дніпропетровська	5874,68	4164,47	5626,12	9749,88	2356,82	102388,54	5891,07
Донецька	6856,09	4280,74	7034,60	7205,11	2325,88	89411,90	6622,30
Житомирська	5699,72	5524,52	5010,98	10766,45	2837,32	92950,38	5924,22
Закарпатська	4114,81	3439,33	3765,84	8989,58	2454,01	97476,39	4262,23
Запорізька	5613,03	3948,52	5247,86	9079,23	2358,03	89535,08	5578,83
Івано-Франківська	4495,71	3570,35	4587,23	8853,48	2447,56	93396,04	4508,86
Київська	5107,99	6348,36	5362,68	9505,79	2344,84	89267,97	5522,56
Кіровоградська	4456,15	4057,33	4782,62	9706,44	2396,92	89252,00	4736,96
Луганська	6366,61	4919,81	6773,91	7039,06	2376,54	81509,28	6334,23
Львівська	4734,06	3628,52	4548,75	10814,97	2398,61	108407,75	4804,70

Закінчення таблиці 3.3

1	2	3	4	5	6	7	8
Миколаївська	4786,15	3561,69	4688,61	10709,59	2403,36	96007,63	5020,91
Одеська	4777,45	4403,60	4703,29	10115,69	2386,98	113663,87	5094,92
Полтавська	4953,80	4687,48	4965,46	9856,47	2392,14	86632,65	5191,82
Рівненська	6794,52	6427,64	6427,64	4944,03	4174,22	101386,67	6790,27
Сумська	4538,59	4167,69	4822,52	9292,96	2404,18	89652,21	4816,73
Тернопільська	3976,95	3350,15	3911,02	8356,04	2474,73	105919,18	4070,43
Харківська	5069,74	4435,20	5151,31	10449,61	2337,49	101627,21	5334,50
Херсонська	4383,51	3493,29	4109,06	8257,41	2390,65	90562,50	4548,77
Хмельницька	4302,24	3733,67	4462,86	10211,02	2404,42	86818,48	4501,65
Черкаська	4477,89	4403,57	4780,52	8773,34	2390,81	88314,60	4653,06
Чернівецька	4088,75	3495,61	4228,14	9029,77	2475,49	95945,61	4255,55
Чернігівська	4466,88	4590,91	4985,20	10106,47	2390,77	85837,10	4875,10
м. Київ	6844,43	6184,83	6593,30	12455,96	2267,62	124433,75	7248,97
Україна	**5247,94**	**4407,52**	**5209,56**	**9913,93**	**2451,45**	**99837,30**	**5385,25**

Джерело: складено автором на основі [321].

Соціальну політику на регіональному та місцевому рівні реалізують обласні та районні управління праці та соціального захисту населення, сільські, селищні центри соціального захисту населення, що входять до складу державних адміністрацій та органів місцевого самоврядування. Компетенція місцевих державних адміністрацій у сфері соціального забезпечення та соціального захисту населення встановлена статтею 23 Закону України «Про місцеві державні адміністрації» [245] і охоплює реалізацію державної політики щодо соціального забезпечення вразливих верств населення (осіб з інвалідністю, пенсіонерів, одиноких непрацездатних людей, ветеранів, дітей-сиріт, дітей, позбавлених батьківського піклування, внутрішньо переміщених осіб, одиноких матерів, сімей загиблих або визнаних зниклими безвісти військовослужбовців, багатодітних сімей, інших категорій), які через недостатність матеріального забезпечення мають потребу в соціальній допомозі й соціальній підтримці держави. Також вони повинні здійснювати сприяння розвитку соціального забезпечення таких осіб, належному й своєчасному призначенню та виплаті державних пенсій, соціальної допомоги, наданню адресної допомоги, соціальної підтримки, призначенню й виплаті цільової грошової допомоги та інших компенсаційних дій у сфері соціального захисту.

Також до функцій місцевих державних адміністрацій належать формування мережі та здійснення розвитку закладів соціального захисту населення; створення та забезпечення реалізації комплексних програм удосконалення соціальних послуг для соціально вразливих категорій населення, а також розвиток сфери їх соціального обслуговування за всіма можливими напрямками; надання підтримки громадським та волонтерським організаціям, благодійним фондам, індивідуальним особам щодо питань надання допомоги соціально вразливим громадянам; забезпечення працевлаштування осіб з інвалідністю, надання можливостей для отримання ними освіти та необхідної кваліфікації, забезпечення побутового обслуговування, санаторно-курортного лікування осіб з інвалідністю, ветеранів війни та праці, осіб, які постраждали внаслідок Чорнобильської катастрофи; сприяння наданню протезно-ортопедичної допомоги і забезпечення осіб з інвалідністю засобами пересування та реабілітації [245].

Для визначення ступеня ефективності публічного управління за напрямком забезпечення осіб з інвалідністю засобами пересування та реабілітації, що особливо актуально в період війни, коли кількість потреб у таких засобах значно зросла, проаналізуємо динаміку зміни кількості технічних та інших засобів реабілітації (ТЗР), якими забезпечено осіб з інвалідністю, дітей з інвалідністю та інші окремі категорії населення за період 2013-2023 роки (рис. 3.1).

Відповідно до наведених вище даних слід зробити висновок, що кількість осіб, яким надані технічні та інші засоби реабілітації (ТЗР), за останній період скорочується (202962 осіб у 2013 році, порівняно з 54144 особи у 2023 році) за умови загального зростання потребуючих категорій громадян – 623055 осіб станом на 2024 р. Це свідчить про низьку ефективність публічно-управлінської діяльності у даному напрямку, в тому числі на рівні місцевих державних адміністрацій.

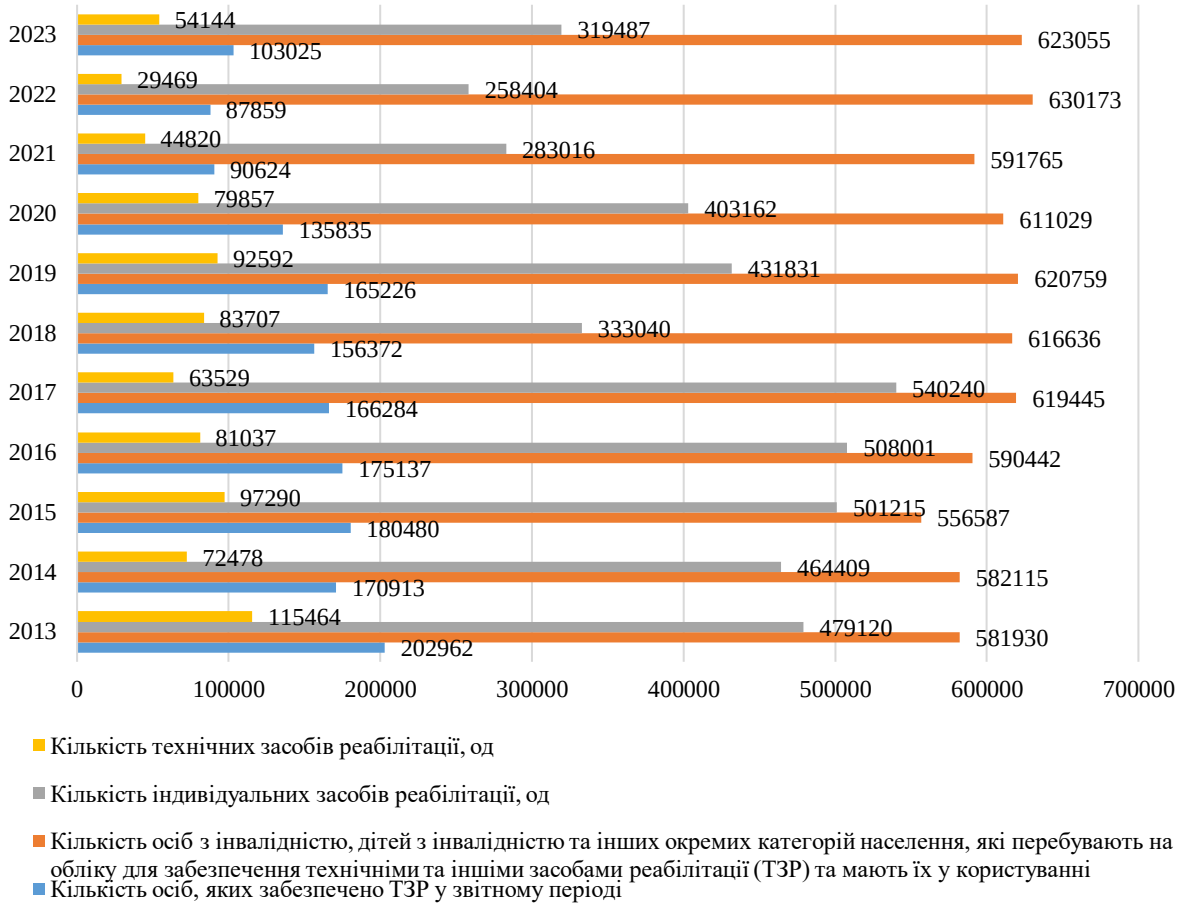

Рис. 3.1. Динаміка зміни кількості технічних та інших засобів реабілітації (ТЗР), якими забезпечено осіб з інвалідністю, дітей з інвалідністю та інші окремі категорії населення за період 2013-2023 роки

Джерело: побудовано автором на основі [308-317; 321].

До інших повноважень місцевих державних адміністрацій у соціальній сфері входять встановлення піклування над повнолітніми дієздатними особами, які за станом здоров'я потребують догляду; забезпечення надання населенню субсидій на житлово-комунальні послуги; сприяння реалізації соціального і правового захисту осіб, стосовно яких встановлено факт позбавлення особистої свободи внаслідок збройної агресії проти України; вирішення питань щодо встановлення опіки і піклування, надання відповідних умов для виховання дітей, які через смерть батьків, позбавлення батьків батьківських прав, хвороби батьків або інших обставин залишилися без батьківського піклування, щодо захисту особистих та майнових прав, інтересів дітей, а також вживає щодо інших питань соціального захисту дітей, що

належать до компетенції таких адміністрацій за законом; вирішення питань щодо створення, реорганізації або ліквідації спеціальних будинків-інтернатів для осіб похилого віку, осіб, які потребують медичної допомоги у зв'язку із захворюванням на туберкульоз, осіб з інвалідністю, які відбували покарання у виді обмеження волі або позбавлення волі на певний строк [245].

З метою поглибленого розуміння якості управління місцевими адміністраціями щодо питання спеціальних будинків-інтернатів для осіб похилого віку та осіб з інвалідністю слід проаналізувати динаміку кількості таких закладів в Україні в регіональному розрізі (таблиця 3.4).

Таблиця 3.4

Кількість будинків-інтернатів для громадян похилого віку та осіб з інвалідністю (дорослих) за регіонами за період 2009-2023 рр.

Область	**Рік**														
	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021	2022	2023
Автономна Республіка Крим	11	10	10	10	10	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Вінницька	7	7	7	7	7	8	8	8	7	7	7	7	7	6	6
Волинська	5	5	5	5	5	5	5	5	5	6	6	6	6	6	6
Дніпропетровська	13	13	13	13	13	13	13	13	13	13	14	14	14	14	14
Донецька	18	19	19	19	19	10	9	9	9	9	9	9	9	7	7
Житомирська	11	11	11	11	11	11	11	11	11	12	12	13	12	12	12
Закарпатська	4	4	4	4	4	4	4	4	4	4	4	4	4	4	4
Запорізька	9	9	9	9	9	9	10	9	10	10	9	9	9	5	9
Івано-Франківська	6	6	6	6	6	6	6	6	6	6	6	7	7	7	7
Київська	11	9	10	10	10	10	10	10	10	10	10	10	10	10	10
Кіровоградська	10	10	10	10	10	10	10	10	10	11	11	11	11	11	11
Луганська	18	18	18	18	19	10	10	10	10	10	10	10	10	2	2
Львівська	11	11	11	11	11	11	11	11	11	11	11	11	11	12	12
Миколаївська	9	9	9	9	9	9	9	9	9	9	9	9	9	9	9
Одеська	6	6	6	6	6	6	6	6	6	6	6	6	8	8	8
Полтавська	12	12	12	12	12	12	12	12	12	12	12	12	12	12	12
Рівненська	6	6	6	6	6	6	6	6	6	6	6	7	7	7	7
Сумська	11	11	11	11	11	11	11	11	11	11	10	10	10	10	10
Тернопільська	5	5	5	5	5	5	5	5	5	5	6	6	6	7	7
Харківська	15	15	15	15	15	15	15	15	15	16	16	16	16	16	16
Херсонська	9	9	9	9	10	10	10	10	9	9	9	9	9	1	-
Хмельницька	30	30	30	30	29	28	28	28	27	26	26	26	26	26	26
Черкаська	13	13	13	13	13	13	13	13	13	13	13	13	13	13	13
Чернівецька	6	6	6	6	6	6	6	6	6	6	6	6	6	6	6
Чернігівська	7	7	7	7	7	7	7	7	7	8	8	8	8	8	8
м. Київ	6	6	6	6	6	6	6	6	6	6	6	6	6	6	6
м. Севастополь	1	1	1	1	1	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Україна	270	268	269	269	270	241	241	240	238	242	242	245	246	225	238

Джерело: складено автором на основі [306-317; 319; 320; 321].

Згідно із даними, наведеними в таблиці 3.4, простежується скорочення кількості будинків-інтернатів для громадян похилого віку та осіб з інвалідністю (дорослих) в областях, що зазнали окупації, анексії та російського вторгнення. Так, у 2014 році значно зменшилась кількість відповідних закладів у Донецькій області (з 19 до 10), Луганській області (з 19 до 10), а через анексію Автономної Республіки Крим статистичні дані за вказаним питанням неможливо відобразити як для півострова, так і для міста Севастополя. У 2022-2023 роках чисельність будинків-інтернатів для громадян похилого віку та осіб з інвалідністю (дорослих) суттєво скоротилась у Донецькій, Запорізькій, Луганській та Херсонській областях, що пояснюється веденням бойових дій та частковою окупацією цих областей.

Соціальна політика держави на регіональному (місцевому) рівні реалізується через розгалужену мережу органів публічного управління відповідно до належних їм компетенцій. Водночас слід вказати на наявність проблемних аспектів, пов’язаних із дублюванням повноважень у діяльності місцевих державних адміністрацій та органів місцевого самоврядування в питаннях соціального захисту, що, своєю чергою, ускладнює процес досягнення спільної мети – формування на місцевому рівні ефективної системи соціального захисту громадян.

На територіальному рівні управління соціальний захист населення здійснюється з урахуванням природно-кліматичних умов, географічного розташування, регіональної специфіки, соціально-економічних особливостей розміщення продуктивних сил, рівень економічного розвитку регіону та його можлива спеціалізація, етнічно-національні характеристики, що впливає на формування відповідних регіональних програм покращення соціального захисту населення, погоджених на загальнодержавному рівні. Ключове завдання управління соціальним захистом населення на регіональному рівні полягає у запровадженні соціальної політики держави на рівні окремих населених пунктів України. З цією метою у складі органів місцевого самоврядування функціонують відділи, департаменти та управління

соціального захисту населення. Виконавчі комітети сільських, селищних і міських рад мають у своїй компетенції власні (самоврядні) повноваження у сфері соціального захисту населення, що визначаються Законом України «Про місцеве самоврядування в Україні» [244] і включають: 1) вирішення завдань щодо надання допомоги соціально вразливим верствам населення (особи з інвалідністю, ветерани, сім'ї загиблих та зниклих безвісти військовослужбовців, багатодітні сім'ї) у побудові індивідуальних житлових будинків; 2) забезпечення надання побутового обслуговування, товарів за соціально доступними цінами, безкоштовного харчування та інших видів соціальних послуг і соціальної допомоги для малозабезпечених громадян похилого віку, людей з інвалідністю та інших вразливих категорій. Повноваження виконавчих комітетів сільських, селищних та міських рад щодо питань соціального обслуговування населення передбачають: управління та організацію матеріально-технічного й фінансового забезпечення підпорядкованих закладів освіти, культури, охорони здоров'я та соціального забезпечення, фізичної культури та спорту; призначення та звільнення з посад керівників таких закладів або встановлення іншого порядку їх призначення (звільнення) згідно із законодавчими вимогами; створення нових закладів соціально-культурного значення з метою забезпечення належного рівня соціального обслуговування відповідно до встановлених нормативів; надання населенню пільг для утримання дітей у школах-інтернатах; організацію роботи з ліквідації бездоглядності неповнолітніх осіб; організаційне забезпечення медичної допомоги населенню; надання встановлених пільг та допомоги щодо материнства й дитинства, покращення умов життя багатодітних сімей; сприяння за необхідності щодо призначення пенсій та інших видів соціальної допомоги громадянам; призначення в межах наданих фінансових ресурсів допомоги особам, які не мають права на пенсійне забезпечення, доплат до пенсій та соціальної допомоги; надання одноразової допомоги постраждалим від стихійного лиха; реалізацію заходів щодо покращення житлових і

матеріально-побутових умов життя осіб з інвалідністю; ветеранів; осіб, що втратили годувальника; внутрішньо переміщених осіб; осіб похилого віку, які потребують обслуговування вдома, дітей, позбавлених батьківського піклування та інших соціально вразливих категорій населення.

Управління соціальним захистом на місцевому рівні передбачає реалізацію практичних інструментів соціального захисту громадян і функціонує в межах регіональної системи, виконуючи роль інтегруючого елементу у взаємозв'язку «об'єкт соціального захисту - населення - система соціального захисту. Ключовими завданнями управління соціального захисту громадян є:

− забезпечення умов виконання політики держави щодо соціально-трудових відносин, оплати праці, дотримання належних умов праці, соціальної та професійної адаптації військовослужбовців, яких було звільнено зі Збройних Сил України та інших військових формувань;

− організаційне сприяння результативній співпраці між місцевими органами виконавчої влади, органами місцевого самоврядування з профспілковими організаціями, спілками роботодавців тощо;

− здійснення політики держави у сфері соціального захисту громадян, підтримки сімей, запобігання насильству в сім'ї та гендерно зумовленого насильства;

− забезпечення дотримання рівності у правах жінок та чоловіків, протидії торгівлі людьми, реалізації відповідних державних програм;

− призначення та надання соціальної допомоги, компенсацій, інших видів соціальних виплат, призначення субсидій на відшкодування витрат на житлово-комунальні послуги, побутового палива тощо;

− організаційне забезпечення надання соціальних послуг громадянам, виконання соціальної роботи, зокрема, через соціальний супровід сімей або осіб шляхом створення спеціалізованих служб, установ і закладів, а також за рахунок співпраці з недержавними суб'єктами у сфері соціального обслуговування;

− розробка та реалізація програм та дій щодо покращення умов життя соціально незахищених категорій населення, осіб, які потрапили у складні життєві обставини, допомога в призначенні таким громадянам соціальних виплат та надання відповідних соціальних послуг;

− сприяння соціальній адаптації осіб з інвалідністю, розвиток безбар'єрності доступу до соціальної інфраструктури;

− впровадження політики держави щодо оздоровлення та рекреації дітей, формування та реалізація відповідних програм на місцевому рівні;

− нагляд та контроль виконання законодавчих вимог щодо призначення, перерахунку та виплати пенсій;

− здійснення інформаційно-консультативної діяльності для населення.

Соціальну інфраструктуру регіонального (місцевого) рівня становлять: заклади освіти; соціальні служби; заклади соціальної направленості – центри соціально-психологічної реабілітації, соціальні гуртожитки, центри соціально-психологічної допомоги, будинки (відділення) нічного перебування бездомних громадян, центри соціальної реабілітації для неповнолітніх осіб; притулки; недержавні організації соціального призначення тощо. Важливе значення для реалізації соціального захисту на місцевому або регіональному рівні в частині соціального обслуговування найбільш потребуючим категоріям належить фахівцям із соціальної роботи.

Ключові характеристики діяльності соціальної інфраструктури регіонального (місцевого) рівня в Україні узагальнені нами у вигляді таблиці (Додаток Б). Відповідно до наведених даних прослідковується повна ліквідація шкіл-інтернатів для дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування; скорочення дитячих будинків системи МОН зі 114 у 2009 році до 12 у 2023 році; будинків дитини системи охорони здоров'я - з 48 до 31 відповідно за весь період; будинки-інтернати системи Мінсоцполітики (55 – у 2009 та 36 закладів у 2023 році відповідно); значне скорочення кількості притулків для дітей по Україні пов'язане з продовженням процесу реорганізації притулків для дітей у центри соціально-психологічної реабілітації дітей, що розпочався у 2014 році. Частина цих кількісних

скорочень також припадає на періоди російського вторгнення у 2013-2014 роках та повномасштабного вторгнення у 2022 році, що спричинило окупацію частини територій, руйнування соціальної інфраструктури внаслідок бойових дій і т. ін. Водночас слід також наголосити на розвитку центрів соціально-психологічної реабілітації дітей, кількість яких за вказаний період зросла більше, ніж вдвічі (з 30 до 43 закладів), поява з 2012 року такої структури як заклади загальної середньої освіти, що мають у своєму складі пансіон (інтернат). Також відповіддю на запити стало зростання будинків нічного перебування бездомних громадян, центрів реінтеграції та соціальних готелів.

Згідно з проведеним дослідженням щодо взаємодії суб'єктів публічного управління різних рівнів у сфері соціального захисту, узагальнено система соціального захисту населення відображена на рисунку 3.2.

Рис. 3.2. Система соціального захисту населення в Україні

Джерело: побудовано автором на основі [285].

Складна ієрархія інституційної побудови системи соціального захисту не дає можливості визначити джерела фінансового забезпечення витрат соціальної спрямованості на рівні держави і на місцевому рівні також. В Україні ці статті витрат здебільшого є недостатньо профінансованими в частині бюджетного фінансування, на відміну від європейських країн, де видатки на соціальну сферу є захищеними статтями видатків державних бюджетів. Саме видатки на соціальні потреби переважають у структурі бюджетних видатків країн ЄС. Для України також доцільним є впровадження гарантованих державою мінімальних стандартів щодо якості та обсягу здійснення соціальних послуг для громадян, нижче яких рівень обслуговування не може знижуватись.

У цьому контексті слід зауважити, що для світової практики, на відміну від українських реалій, не характерним є відмова від певних соціальних програм або їх скорочення через брак державного фінансування. З огляду на те, що соціальна політика охоплює питання зайнятості, безробіття, охорони здоров'я, освіти, важливо, щоб соціальні програми підтримувалися державою та підлягали постійному моніторингу та розширенню в разі зростання доходів бюджету [351].

Аналіз ефективності системи соціального захисту населення України відображений у таблиці 3.5.

Наведена інформація свідчить, що підвищення економічної результативності за двома першими показниками сприяє розширенню перерозподілу ВВП через доходи зведеного бюджету України, що відображено останнім показником у таблиці. На думку М. Руженського [285], з якою ми цілком погоджуємось, прагнення підвищити рівень соціального захисту зумовлює поширення економічних результатів зростання на соціально незахищені категорії громадян. Однак за умов низької ефективності використання бюджетних надходжень та ресурсів позабюджетних фондів, які залучаються до виконання завдань соціального захисту, посилена державна участь викликає прискорення інфляційних процесів. Це призводить до посиленого навантаження на приватний

бізнес, стримуючи інвестиційну діяльність, підриваючи основи нарощення продуктивності праці в цілому. У перспективі урядовцям доведеться продовжувати розширення бюджетного перерозподілу з метою нівелювання наслідків зменшення бази оподаткування. Вважається, що ключовою причиною безперервності такої ситуації для України є низький рівень результативності функціонування відповідних інститутів соціального захисту, відсутність у них здатності надати відповідну економічну віддачу від соціальних видатків, трансформуючи їх у результативні інвестиції саме в людський капітал.

Таблиця 3.5

Динаміка економічних та соціальних індикаторів ефективності соціального захисту населення України

Рік	Індекс реальної заробітної плати (до попереднього року) %	Індекс реального ВВП на душу населення (до попереднього року), %	Індекс споживчих цін (до попереднього року), %	Частка доходів зведеного бюджету у ВВП, %
2003	115,2	110,3	105,2	28,2
2004	123,8	113,0	109,0	26,5
2005	120,3	103,5	113,5	30,4
2006	118,3	108,0	109,1	31,6
2007	112,5	108,6	112,8	30,5
2008	106,3	102,9	125,2	31,4
2009	90,8	85,6	115,9	29,9
2010	110,2	104,6	109,4	28,1
2011	108,7	105,6	108,0	29,5
2012	114,4	100,5	100,6	30,5
2013	108,2	100,3	99,7	29,1
2014	86,4	93,5	124,9	29,1
2015	79,8	90,6	143,3	32,9
2016	109,0	102,9	112,4	32,8
2017	119,1	103,0	113,7	34,1
2018	110,9	103,9	109,8	33,3
2019	110,9	103,8	104,1	32,5
2020	109,0	96,6	105,0	32,8
2021	104,5	104,3	110,0	30,4
2022	109,2	-*	126,6	42,3
2023	85,9	-*	105,1	47,5
2024	145,6	-*	112,0	46,9

**Інформація у повному обсязі буде оприлюднена після завершення терміну для подання статистичної та фінансової звітності, встановленого Законом України «Про захист інтересів суб'єктів подання звітності та інших документів у період дії воєнного стану або стану війни».*

Джерело: складено автором на основі [245; 285; 306-317; 319-324].

Отже, кількісні зміни щодо фінансового забезпечення соціального захисту, без якісного оновлення підходів щодо їх використання неминуче призведуть до стагнації. Оскільки фінансове забезпечення соціального захисту сприймається в соціумі як додаткове фінансове навантаження на бізнес, це призведе до постійного дефіциту фінансових ресурсів, або подальшого прискореного зростання інфляції. Таким чином, для порушення «замкненого кола» «зростання соціального захисту – ріст інфляції – зростання потреб у соціальному захисті» необхідним є зростання суспільної віддачі від функціонування соціального захисту та принциповій зміні його трактування, відходячи від його трактування як «допомоги для виживання» та нарощення ресурсного потенціалу соціально незахищених категорій населення, результативного зростання їх соціальної мобільності. Тобто державне фінансування видатків на соціальний захист повинно виконувати роль інвестиційних вкладень у людський капітал, що вимагає реалізації ефективного управління та контролю для оцінювання соціальної віддачі від таких державних «інвестицій» на основі конкурентного розподілу [285].

Ключовими факторами, що спричиняють брак фінансування соціального сектору є недостатність державних фінансів, а також дефіцити місцевих бюджетів, низький рівень залучення недержавного фінансування через заснування позадержавних соціальних фондів та співпраця з приватними компаніями. Фінансове забезпечення соціального сектору трактується як підсистема фінансово-кредитного комплексу, що включає сукупність методів фінансової дії на соціальні, економічні процеси, грошові фонди та покриття витрат. Узагальнено фінансове забезпечення соціального сектору визначають як комплексну організаційну систему щодо фінансових відносин, до яких належать конкретні форми, методи та засоби їх здійснення, під час акумуляції та розподілу фінансових ресурсів для сприяння ефективному існуванню соціальної сфери нашої країни відповідно до закріплених законодавчо соціальних функцій та завдань держави [216]. Згідно з вищенаведеним систему фінансового забезпечення соціальної сфери в Україні схематично можна представити наступним чином (рис. 3.3).

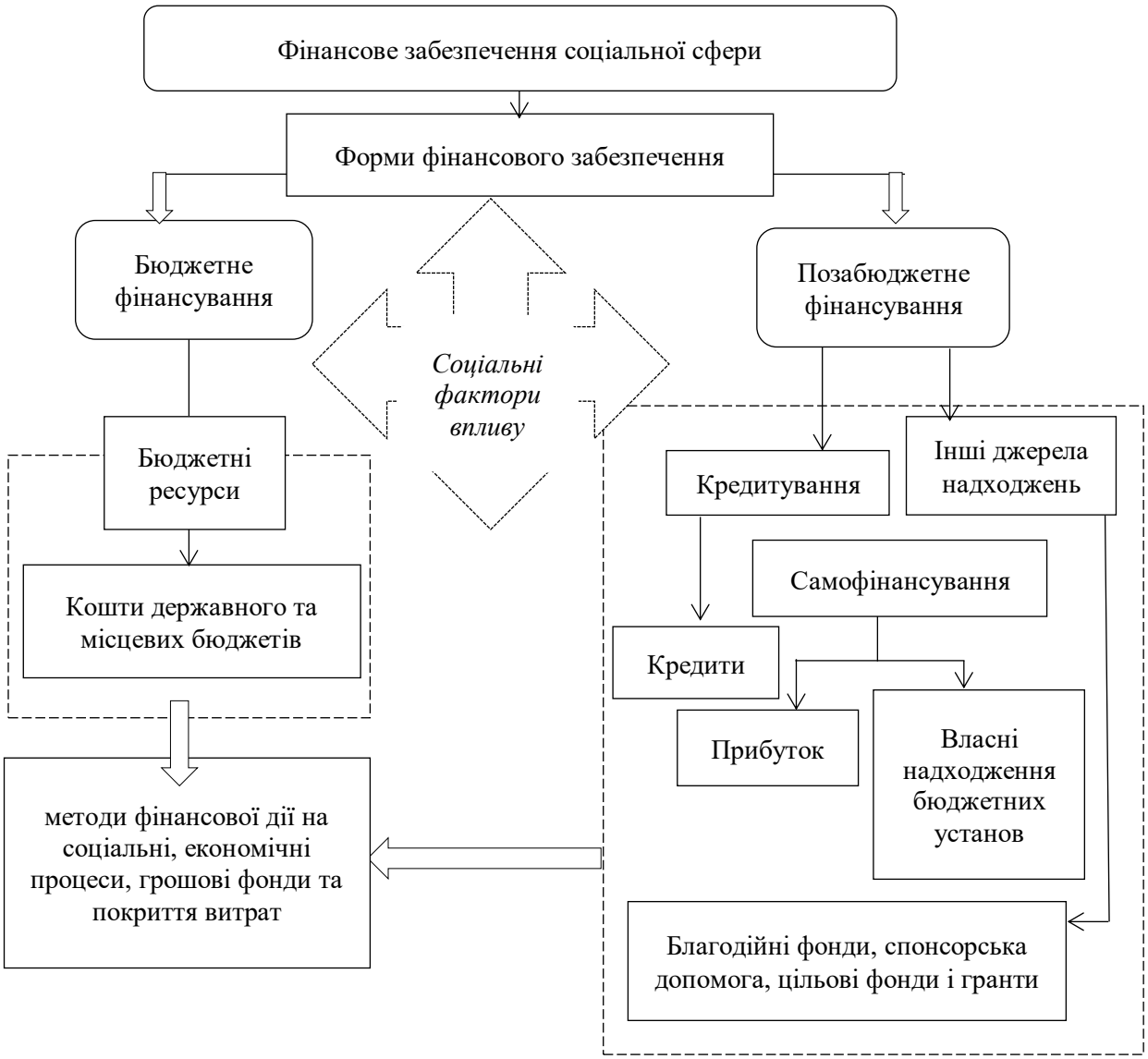

Рис. 3.3. Система фінансового забезпечення соціальної сфери

Джерело: побудовано автором на основі [216].

В Україні достатньо обмеженим є використання інших джерел фінансового забезпечення соціальної сфери, що передбачають залучення спонсорського фінансування, співпрацю з благодійними та громадськими організаціями, фандрейзинг, краудфандинг тощо. Значну частину фінансового навантаження забезпечення соціальної сфери складають витрати бюджету України. Динаміка таких витрат та їх частка у зведеному бюджеті представлена в таблиці 3.6.

Таблиця 3.6

Динаміка бюджетних витрат на фінансування соціальної сфери в Україні за період 2008 – 2024 роки

Рік	Показники бюджетних видатків					
	на соціальний захист та соціальне забезпечення		на освіту		на охорону здоров'я	
	усього, млн грн	у % до зведеного бюджету	усього, млн грн	у % до зведеного бюджету	усього, млн грн	у % до зведеного бюджету
1	2	3	4	5	6	7
2008	74 069,7	23,7	60 959,4	35,4	18 597,8	10,8
2009	78 775,4	25,4	66 773,6	35,8	22 009,2	11,8
2010	104 534,9	27,7	79 826,0	36,1	26 092,7	11,8
2011	105 434,8	25,3	86 253,6	31,6	31 662,7	11,6
2012	125 306,9	25,4	101 560,9	29,8	40 215,4	11,8
2013	145 062,6	28,7	105 538,7	29,3	43 944,4	12,2
2014	138 004,7	26,4	100 109,5	19,14	57 150,1	10,92
2015	176 339,8	25,9	114 193,5	16,8	71 001,1	10,44
2016	258 326,1	30,9	129 435,1	15,49	75 408,5	9,02
2017	285 761,7	27,0	177 755,7	16,82	102 391,6	9,69
2018	309 363,6	24,7	210 029,4	16,8	115 847,8	9,27
2019	321 786,7	23,4	238 757,4	17,43	128 377,8	9,37
2020	346 720,5	21,7	252 283,1	15,81	175 791,2	11,02
2021	367 346,6	19,9	312 914,6	16,97	203 610,4	11,04
2022	455 186,2	15,0	290 758,5	9,55	215 275,9	7,07
2023	514 130,7	11,6	308 638,9	6,95	217 419,5	4,9
2024	521 927,7	10,56	348 432,4	7,05	238 652,7	4,83

Джерело: складено автором на основі [41; 319; 321].

Представлені в таблиці дані свідчать про спадну тенденцію державного фінансування за всіма напрямами соціальної сфери. Так, у відсотковому співвідношенні частка видатків на соціальний захист та соціальне забезпечення за останні 16 років скоротилась з 23,7 до 10,56 % то б то більше ніж вдвічі; питома вага видатків бюджету на освіту скоротилась в 5 разів - з 35,4% у 2008 році до 7,05% у 2024 році; частка державного фінансування освіти у зведеному державному бюджеті скоротилась більше ніж вдвічі (з 10,8 до 4,83 %). Однією з ключових причин є зростання видатків на оборону у зв'язку з повномасштабним вторгненням росії та війною, яка триває. Проте в умовах зростання соціально вразливих категорій населення в умовах воєнного стану (збільшення кількості внутрішньо переміщених осіб, ветеранів війни,

осіб з інвалідністю внаслідок воєнних дій як серед військовослужбовців, так і серед цивільних) таке значне скорочення бюджетних видатків на соціальний сектор може призвести до катастрофічних наслідків в демографічному та гуманітарному аспектах. А тому удосконалення та пошук принципово нових підходів до публічного управління соціальною сферою є вкрай необхідним. У цьому контексті формування та впровадження соціальної концепції публічного управління вбачається одним із способів вирішення зазначених проблем.

На ефективність реалізації соціального захисту на місцевому рівні суттєвий вплив здійснює комплекс чинників, серед яких економічні, соціальні, демографічні, культурно-історичні, етнічні, екологічні, цифрові і т. ін. Як уже зазначалося, в Україні суттєво виражений регіональний дисбаланс соціально-економічного розвитку. Це потребує диференційованого підходу при впровадженні соціальної політики в регіонах відповідно до ступеня впливу наведених вище факторів.

Отже, інституційна структура соціального захисту населення може трактуватись як сукупність упорядкованих взаємозв'язків та спільної дії суб'єктів соціальної діяльності, які покликані забезпечити сприятливі умови належної ефективної організації системи соціальної допомоги та соціальної підтримки певних категорій громадян, які потрапили в ситуації соціального ризику, згідно їх прав, потреб та можливостей. Виходячи з цього, ключовим завданням відповідних органів соціального захисту є забезпечення та сприяння повноцінному існуванню та розвитку особи шляхом функціонування системи органів публічного управління соціальною сферою, що спирається на професіоналізм та компетентність її виконавців. Така система повинна бути здатною змінювати свої підсистеми з метою найбільш ефективного забезпечення громадян відповідними послугами та підтримкою в умовах економічних та соціально-політичних змін, що обумовлюється її динамічністю, ефективністю та адаптивністю.

На сьогодні реформування соціальної сфери з боку публічного управління відбувається поступово, окремими етапами, з акцентуванням на концепції прав людини в аспекті дотримання гарантій мінімального рівня

матеріального благополуччя на засадах безповоротності державної підтримки. Водночас слід констатувати, що фактичний стан соціальної захищеності вразливих категорій громадян нашої країни не відповідає загальноприйнятим світовим стандартам. Існує потреба в удосконаленні окремих аспектів публічного управління реалізацією соціальної допомоги в Україні, зокрема, з таких питань, як формування спеціальних комісій з метою здійснення соціальної роботи та реалізації соціальних функцій для мінімізації ймовірності утворення складних життєвих обставин для певних верств населення, що знаходяться в потенційній зоні ризику їх виникнення; впровадження децентралізаційних змін у соціальній сфері; формування спеціальних комісій з метою здійснення комплексної оцінки потреб певних категорій малозабезпечених громадян та формування соціальних програм щодо надання адресної допомоги; забезпечення координації між державними, місцевими органами влади та громадськими організаціями для підвищення ефективності соціальної підтримки; впровадження механізмів залучення альтернативних джерел фінансування соціальної сфери; розробка ефективних механізмів моніторингу та оцінки результативності надання соціальної підтримки тощо.

3.3. Сучасні тенденції та управлінські практики у сфері соціального захисту й політики зайнятості

Економічні трансформації завжди супроводжуються певними соціальними змінами, а отже, зростання соціальної складової та фокус на людських потребах є необхідними для розвитку економіки на засадах сталості. У нашій державі тривала економічна криза, спричинена спочатку пандемією COVID-19, а згодом війною, спричинила потужні соціальні проблеми та виклики, що формують суттєву загрозу в межах соціальних взаємовідносин, розколу та поляризації суспільства. Відсутність ефективного реагування на ці процеси сприятиме подальшому загостренню демографічної кризи і як наслідок депопуляції населення, що ставить під загрозу існування нації як такої.

На сучасному етапі державне управління соціальною сферою в Україні є не достатньо ефективним, що виражається у відсутності можливостей забезпечити вищий рівень життя населення, і через це наявні соціальні пільги, відсутність гідного соціального забезпечення та певні обмеження щодо соціальних благ для переважної більшості громадян. В такому типі управління значною є залежність окремої людини від держави, оскільки вибудовується позиція утриманства («держава мені повинна»), індивідуальна ініціатива та відповідальність зникають («це держава має робити, а не я»), що зрештою призводить до обмежень соціальної свободи. Різка зміна соціалістичної моделі на ринкову в управлінні соціальною сферою викликала дисонанс у сприйнятті населенням.

За адміністративно-командної моделі державного управління соціальна сфера мала вторинне значення порівняно з виробничою, але піддавалась жорсткому контролю, базувалась на принципі зрівняльного розподілу, мінімізації доходів, основним джерелом яких була заробітна плата від державних підприємств, поширенні колективних форм споживання на безоплатній основі (помешкання, рекреація, соціальні послуги), засудженні ринкових грошових відносин, демотивації щодо особистих заощаджень і інвестицій [77].

Досягнення соціальної рівноваги стосовно здійснення соціально-економічного розвитку нашої країни в контексті сталості та довгострокової перспективи є одним із ключових ідентифікаторів сучасної соціальної політики. Для ефективного виконання завдань такої політики об’єктивною необхідністю є формування відповідної стратегії соціально-економічного розвитку, що покликана досягти наступних соціально важливих для України результатів: адресна соціальна допомога потребуючим категоріям громадян; реформування системи пенсійного забезпечення; підвищення вартості робочої сили випереджуючими темпами; формування більшої кількості робочих місць; реалізація програм доступного житла для населення різних категорій; удосконалення системи надання медичних послуг та охорони здоров’я; покращення демографічних показників (зважаючи на катастрофічну ситуацію,

зумовлену війною); ефективне використання наукового та інтелектуального потенціалу країни; забезпечення рівних можливостей щодо освіти населення; формування середнього класу та розвиток цього соціального прошарку.

Виходячи з наведених цілей ключові завдання вітчизняної соціальної політики населення на сучасному етапі вбачаються в наступному: забезпечення подолання бідності та зростання якості життя населення; надання більшої ваги соціальним аспектам у складі ключових елементів економічної політики держави; забезпечення дотримання конституційних прав громадян та гарантій у соціальній сфері; досягнення соціальної стабільності та забезпечення соціальної безпеки населення [77]; подолання соціальних наслідків війни (підтримка та соціалізація ветеранів; допомога сім'ям загиблих та зниклих безвісти; соціальна адаптація вимушено переміщених осіб та тих, хто перебував в окупації; допомога дітям, що постраждали внаслідок збройних конфліктів та бойових дій тощо); створення сприятливих умов для повернення українців з-за кордону та для мотивації молодого покоління лишатися в Україні.

Соціальна політика повинна здійснювати превентивні та компенсаційні заходи за всіма напрямами суспільного життя: економічним, екологічним, промисловим, освітнім, культурним тощо. Для суспільного схвалення впроваджуваної соціальної політики щодо підвищення рівня добробуту та якості життя необхідним є чітке визначення і узгодження на загальносуспільному рівні соціальних орієнтирів та цілей благополуччя з соціальними інтересами громадян, їхніми можливостями, а також ресурсним потенціалом регіонів в аспекті надання соціальних послуг та здійснення соціальної підтримки [77].

Для подальшого поглиблення аналізу та розуміння сучасних проблем і викликів щодо десоціалізації суспільства пропонуємо здійснювати дослідження за визначеною нами у попередньому розділі типологізацією. Так, вивчення проблемних питань в системі пенсійного забезпечення свідчить про безальтернативність пенсійних виплат як єдиного джерела фінансового забезпечення людей похилого віку, а пенсіонери, що мають невеликий розмір пенсії також мають потребу в додатковій соціальній допомозі.

У 2020 році відсоток пенсіонерів, що мали виплати, менші ніж два прожиткові мінімуми, для осіб, які втратили працездатність, складав 75,92 % (8,6 млн осіб), а у 2022 році цей показник становив за даними Міністерства соціальної політики України 1 млн осіб [242; 243].

Навесні 2020 року кількість пенсіонерів віком понад 80 років, яким було підвищено пенсії на 500 грн, становила 1,5 млн, для працюючих пенсіонерів було здійснено автоматичний перерахунок пенсій 357,1 тис. пенсіонерів. Для 8,4 млн осіб було проіндексовано пенсії на 11 % (у середньому підвищення склало 260 грн), тим пенсіонерам та одержувачам соціальної допомоги, у яких розміри пенсій та виплат були не більше 5000 грн (а таких налічувалось 10,6 млн осіб), було надано одноразову грошову допомогу в розмірі 1000 гривень. Узагальнено середній розмір пенсій протягом 2020 року збільшився з 3082,98 грн до 3507,51 грн. Водночас кількість пенсіонерів, які станом на 01.01.2021 одержували пенсію в обсязі менше ніж 2000 грн, становила 1,9 млн осіб [242; 243].

У 2020 році також було визначено адресну допомогу до пенсійної виплати для 5,3 тис. членів сімей осіб, які загинули (померли) через поранення, каліцтва, контузії або інші причини погіршення здоров'я, спричинених безпосередньою участю в антитерористичній операції, забезпеченні її проведення, перебуванням безпосередньо в районах антитерористичної операції під час її реалізації, здійсненням заходів щодо забезпечення національної безпеки й оборони, відсічі і стримування збройної агресії російської федерації в Донецькій та Луганській областях. Розміри отримуваної пенсійної виплати на одну особу складала 7800 грн, на утримання 2 осіб – 12 200 грн, на 3 осіб – розмір максимальної пенсії [242].

З 2020 року з причини зростання мінімальної заробітної плати було перераховано розміри мінімальної пенсії за віком для пенсіонерів, які досягли 65-річного віку та які мають страховий стаж 35 років – для чоловіків і 30 років – для жінок. Такі пенсіонери мають гарантії від держави щодо мінімального розміру пенсії за віком в обсязі 40 % мінімальної заробітної плати [243].

Наприкінці 2021 року розмір середньої пенсії становив 3980 грн, і це перевищує аналогічний показник в попередньому періоді на 546 грн (або на 16 %) (тоді середня пенсія становила 3434 гривні) [243].

Пенсійний фонд України створив механізм автоматичного (без необхідності звернення особи) призначення пенсії за віком при настанні пенсійного віку, зокрема, він включає подання відсутніх документів про трудову діяльність особи за допомогою офіційного веб-порталу Пенсійного фонду України або шляхом використання мобільного застосунку. Установи Пенсійного фонду України надають більше 40 видів послуг, що включають всі питання, з якими застраховані особи та пенсіонери можуть звернутись до органів Пенсійного фонду України [243].

Згідно з даними Міністерства соціальної політики України основними проблемами, які потребують розв’язання у сфері пенсійного забезпечення, є: низька забезпеченість пенсіями переважної частини населення; недостатність бюджету Пенсійного фонду України; низький ступінь поширення пенсійного страхуванням зайнятого населення; відсутність у більшої частини людей пенсійного віку додаткових власних накопичень; низька залученість населення в систему недержавного пенсійного забезпечення (участь у системі недержавного пенсійного забезпечення складає тільки 5 відсотків працівників, водночас переважний відсоток із них сплачують страхові внески в недостатніх розмірах та безсистемно) [242; 243].

В Україні також поступово почала реалізовуватись пенсійна реформа, що включає реформу солідарних пенсій, запровадження обов'язкової участі громадян у накопичувальному пенсійному забезпеченні та впровадження нової формули розрахунку пенсії.

Наприкінці січня 2025 року Міністерство соціальної політики України оприлюднило проєкт Закону «Про загальнообов’язкове накопичувальне пенсійне забезпечення». Цей законопроєкт регламентує економічні, організаційні та правові основи загальнообов’язкового накопичувального пенсійного забезпечення, що має на меті створення пенсійних накопичень та

додаткових до загальнообов'язкового державного пенсійного страхування пенсійних виплат, а також передбачає регулювання правових відносини щодо пенсійного забезпечення [236].

Відповідно до запропонованої системи передбачається, що платниками накопичувального внеску будуть: працівники; роботодавці; самозайняті особи. Накопичувальний внесок визначатиметься у відсотковому вимірі до бази нарахування накопичувального внеску. Обов’язкова участь у системі накопичувального пенсійного забезпечення передбачається для працюючих осіб віком до 55 років. Для роботодавців обов'язковою є сплата пенсійних внесків на користь своїх найманих працівників за відповідними відсотковими ставками: 1; 1,5 та 2 % від розміру їхньої заробітної плати. Держава ж, у свою чергу, бере на себе обов’язок співфінансування цих внесків на паритетних засадах з державного бюджету. У такому випадку єдиний соціальний внесок трансформується в єдиний внесок на загальнообов’язкове державне соціальне страхування та накопичувальний внесок, який буде включено до системи загальнообов’язкового накопичувального пенсійного забезпечення. Функціонування добровільної накопичувальної системи пенсійного забезпечення дозволить працюючим громадянам спрямовувати свої накопичувальні пенсійні внески понад розмір обов'язкової частини. Очікується, що в результаті запровадження обов’язкової та добровільної систем пенсійного забезпечення сума відрахувань із заробітної плати працівників зросте, що відповідно зменшить суму отриманого ними доходу.

Також реформування системи пенсійного забезпечення включає впровадження нових формул розрахунку розміру пенсій, що встановлюватимуть залежність від тривалості відпрацьованого часу (років) та суми сплаченого працівником єдиного соціального внеску. Вказані індикатори будуть формувати відповідні бали, за якими визначатиметься розмір пенсії.

У запропонованому проєкті закону пропонується введення комбінованої моделі системи накопичувального пенсійного забезпечення, яка заснована на спрямуванні протягом перших 3 років накопичувальних внесків до державного

фонду корпоратизованої структури управління відповідно до Директиви ЄС 2016/2341, яку Україна має зобов'язання запровадити. Управління цим фондом та розпорядження його активами буде виконуватись на основі відповідних ліцензій, а інформаційна система персоніфікованого обліку перебуватиме у власності держави.

На четвертий рік учасники системи накопичувального пенсійного забезпечення матимуть змогу самостійно обирати приватну структуру для здійснення пенсійних накопичень, таку як недержавний пенсійний фонд, банківська установа або страхова компанія, або залишитись учасником державного пенсійного фонду.

У законі передбачено формування системи гарантування пенсійних внесків за обов'язковою частиною пенсійного забезпечення. Це надасть впевненості та стабільності запропонованої системи щодо збереження пенсійних накопичень учасників. На додаток до убезпечення та збереження коштів у системі накопичувального пенсійного забезпечення висуваються чіткі вимоги в частині доступу працівників до роботи в системі нагляду та контролю за суб'єктами обслуговування в цій системі. Законопроєктом покладаються повноваження реалізації такого контролю на державні регулятори, зокрема, Національну комісію з цінних паперів та фондового ринку, що буде здійснювати державний контроль діяльності установ системи пенсійного забезпечення.

Введення в дію розробленого законодавчого проєкту вимагає зміни та приведення у відповідність значної кількості нормативно-правових актів з метою узгодження з новою системою пенсійних накопичень. Тому впровадження в дію правових актів та самої системи накопичувального пенсійного забезпечення очікуються з початку 2026 року, а формування пенсійних накопичень – на наступний рік після року завершення воєнного стану за умови створення належного правового підґрунтя та створення необхідно інфраструктури.

Згідно аналізу стану забезпечення соціальної підтримки громадян рівень бідності в Україні почав підвищуватись з 2020 року, що на той час було спричинене економічним спадом унаслідок пандемії COVID-19, у подальшому негативні тенденції поглибились з початком повномасштабного вторгнення у 2022 році.

За даними Інституту демографії та соціальних досліджень імені М. В. Птухи НАН України у 2023 році 67% (приблизно 20 млн осіб) українців опинилися за межею бідності. Починаючи з 2014 року у зв'язку з російським вторгненням для визначення рівня бідності науковці Інституту демографії та соціальних досліджень імені М. В. Птухи НАН України почали застосовувати не офіційно встановлений прожитковий мінімум, а прожитковий мінімум у фактичних ринкових цінах, що майже вдвічі більший за офіційний. За цим критерієм і простежується динаміка зміни рівня бідності в нашій країні з 2014 року. За 20 років (2001-2021 рр.) відзначалась певна позитивна динаміка зазначеного показника. Так, у 2021 році показник споживання нижчого за прожитковий мінімум у фактичних цінах становив 39 %, у порівнянні з 69 % у 2001 році [67].

Незважаючи на певні значні коливання, перед початком повномасштабного вторгнення показники рівня життя та бідності мали досить позитивну динаміку. Однак протягом 2022-2023 років Державна служба статистики України у зв'язку з обмеженнями демографічних та соціологічних досліджень через воєнний стан майже не здійснює збір даних. Таким чином, демографічні дані 2022-2023 років є змодельованими і відповідають рівню бідності 60 та 67 % відповідно.

За даними ж Світового банку за період 2022-2024 рр. рівень бідності в Україні зріс на 19 % (з 5 до 24 %). Така ситуація становить загрозу, в першу чергу, для людей старшого віку в контексті доступу до базових соціальних послуг та здатності піклування про себе. Оскільки найменш захищеними соціально-демографічними верствами населення вважаються непрацюючі особи пенсійного віку та люди старше 75 років. Більше однієї третини громадян цієї групи є бідними, а рівень бідності становить 36,7 і 35,2 % відповідно.

Із цих причин Міністерство соціальної політики України працює над розробкою і впровадженням Стратегії активного довголіття з метою активного реагування на потреби цієї частини населення. Стратегія передбачає дві ключові цілі – допомога тим, хто потребує соціальної підтримки, та сприяння зростанню тривалості активного життя населення старшого віку. Для досягнення зазначених цілей Міністерство соціальної політики розробляє нові види послуг і нові програми з метою допомоги особам похилого віку якнайдовше залишатися активними учасниками суспільного життя. Ця стратегія позиціонує громадян старшого віку не лише як споживачів ресурсів і послуг, а і як ту верству населення, яка здатна дати значний стимул економічному відновленню країни за рахунок свого професіоналізму, досвіду та активної життєвої позиції [339].

Крім людей похилого віку, високий ступінь ризику переходу до категорії бідних належить домогосподарствам з трьома та більше дітьми, а також безробітними особами. У таких групах рівень бідності є більшим за середнє значення в Україні (28,3 %) в 1,7-1,9 раза. Причинами цього зазвичай є перебування великої кількості таких родин тривалий період у складних життєвих обставинах, що нерідко є наслідком низького рівня доходів через відсутність постійної зайнятості. Для таких сімей передбачено надання державної соціальної допомоги, зокрема фінансової, та соціальних послуг.

Під час пандемії COVID-19 для підтримки населення в період карантину, що був запроваджений по всій території України, було введено в дію додаткові заходи із соціального захисту та підтримки населення, а саме: підвищено рівень соціальних виплат та надання субсидій на оплату житлово-комунальних послуг, оптимізовано процедури одержання житлової субсидії, введено мораторій на скасування їх надання на час карантину.

З настанням повномасштабної війни у 2022 році та відповідно зростанням кількості категорій соціально вразливих груп: вимушено переміщені особи, люди звільнені з окупованих територій, постраждалі наслідок бойових дій, особи, які втратили житло або житло, яких пошкоджене і не підлягає

відновленню, внаслідок російської агресії, діти, батьки яких загинули або зникли безвісти, ветерани війни і т. ін., урядом було запроваджено додаткові інструменти соціальної допомоги та підтримки, у тому числі фінансові.

З метою підтримки купівельної здатності населення, зокрема людей з низьким рівнем доходів, кожного року переглядаються та підвищуються рівні державних соціальних стандартів і гарантій, фінансування раніше ухвалених рішень із питань соціального захисту громадян здійснюється своєчасно та в повному обсязі відповідно до реального розміру державного бюджету та із залученням фінансування від міжнародних партнерів.

Для формування сприятливих передумов щодо збільшення розміру прожиткового мінімуму відповідно до його реального значення розроблено законодавчі зміни з метою всебічного удосконалення методики його розрахунку та оптимізації напрямів використання.

Ключовими проблемами, які спричиняють негативну динаміку ефективності соціальної підтримки населення слід виокремити: підвищення рівня бідності у зв'язку з падінням розміру доходів незахищених категорій населення та наслідки війни; різниця між розміром офіційно встановленого прожиткового мінімуму та його реальним значенням; невідповідність вартості житлово-комунальних послуг із реальними доходами значної частини населення; низький рівень ефективності системи державної підтримки щодо стимулювання ділової активності працездатних непрацюючих осіб із малозабезпечених сімей для підвищення рівня своїх доходів та покращення матеріального становища своєї сім'ї; вимушена міграція за кордон великої кількості громадян працездатного віку через війну; стрімке падіння платоспроможності населення через швидкі інфляційні процеси; зростання кількості людей, які опинились за межею бідності через втрату майна, заощаджень, стабільного доходу або втрату годувальника внаслідок бойових дій.

Одним із ключових елементів реформи децентралізації державної влади є удосконалення системи соціального захисту. Соціальна реформа на засадах децентралізації передбачає перехід до принципового нового рівня якості та доступності в надання соціальних послуг населенню.

Наприкінці літа 2020 року урядом було ухвалено Концепцію реалізації державної політики щодо соціального захисту населення та захисту прав дітей, що передбачала реалізацію в завершальному періоді децентралізації (2020–2022 рр.) ефективного механізму взаємодії виконавчих органів та місцевого самоврядування з метою провадження державної політики щодо соціального захисту, захисту прав дітей та державного контролю за дотриманням законодавчих вимог щодо цієї сфери. Відповідно до реалізації згаданої Концепції було сформовано Національну соціальну сервісну службу України [73; 242].

До основних завдань Національної соціальної сервісної служби України належать:

1) реалізація державного нагляду й контролю щодо дотримання правових вимог до використання права на одержання соціальних послуг, забезпечення якості їх надання, надання різних видів соціальної підтримки та дотримання прав дітей;

2) здійснення координації діяльності структурних підрозділів місцевих органів влади щодо соціального захисту населення в частині організації діяльності з надання соціальної підтримки;

3) методична та консультативна підтримка функціонування структурних підрозділів місцевих органів влади щодо соціального захисту населення в контексті правильного надання соціальної підтримки;

4) реалізація координаційних дій надавачів соціальних послуг;

5) організація, планування та моніторинг функціонування територіальних органів Національної соціальної сервісної служби України;

6) введення в дію державної політики за такими напрямами:

– здійснення соціальної роботи та надання соціальних послуг особам, що опинились у складних життєвих обставинах; особам, які були позбавлені особистої свободи внаслідок військової агресії проти України; ветеранам війни, військовослужбовцям та членам їхніх сімей;

– соціальний захист осіб, постраждалих унаслідок Чорнобильської катастрофи, осіб з інвалідністю, внутрішньо переміщених осіб;

– запобігання та протидія домашньому насильству, гендерно зумовленому насильству, торгівлі людьми;

– забезпечення рівних прав та можливостей жінок і чоловіків;

– соціальний захист бездомних осіб, соціальна адаптація осіб, що відбули покарання у вигляді обмеження волі або позбавлення волі на певний строк, осіб, звільнених від подальшого відбування зазначених видів покарань;

– волонтерська діяльність;

– активне та здорове довголіття, подолання негативних наслідків старіння;

– гуманітарна допомога [73].

Ще однією новацією від Міністерства соціальної політики України стало запровадження нової моделі соціального сервісу шляхом фінансування не установ, а послуг. В основі цієї моделі лежить орієнтація на підвищення ефективності використання коштів, що спрямовуються на соціальні послуги, покращення якості послуг та їх наближення до цільових груп. Така практика є поширеною у країнах Європи.

Станом на зараз усі територіальні громади володіють правом приймати документи від населення з метою призначення соціальної допомоги будь-якого виду та надавати структурним підрозділам, що уповноважені займатись питаннями соціального захисту. Для зручності населення діє можливість подання відповідних заяв в електронному вигляді для отримання допомоги при народженні дитини, отримання відшкодування за оплату послуги няні за програмою «Муніципальна няня», оформлення житлових субсидій, виплат громадянам, що мають статус внутрішньо переміщеної особи тощо.

У межах реалізації Стратегії цифрової трансформації соціальної сфери, що була ухвалена восени 2020 року, було сформовано єдину інформаційну систему в соціальній сфері [270]. Передбачається, що цифрова трансформація соціальної сфери уніфікує процеси щодо надання соціальних послуг і підтримки населення, здійснить автоматизацію переважної більшості з них, підвищити ефективність моніторингу та контролю пов’язаних із цим процесів.

Ще одним значним ефектом від цифровізації системи надання соціальних послуг є зниження корупційних проявів завдяки автоматизації сервісів звернення громадян щодо соціальної допомоги та підтримки.

В оновленій редакції Закону України «Про соціальні послуги» зазначено набір базових соціальних послуг, що надаються на місцевому рівні, організаційні процеси надання соціальних послуг із зазначенням відповідних строків щодо розгляду звернень та ухвалення рішень [259].

Для реалізації тих змін, що зазначені в новій редакції цього закону, необхідно було прийняття більше ніж тридцять нормативно-правових актів, п’ятнадцять з яких було ухвалено протягом 2020 року, а також низку наказів Міністерства соціальної політики України у сфері надання соціальних послуг. Після повномасштабного вторгнення у 2022 році з’явились нові виклики та проблеми в соціальній сфері, спричинені війною, що викликало необхідність перегляду векторів та подальшого удосконалення та цифровізації сфери надання соціальних послуг та соціальної підтримки з метою підвищення їхньої якості та доступності в реаліях воєнного часу.

Так, восени 2024 року Міністерство соціальної політики України презентувало Стратегію цифрового розвитку з урахуванням кращих практик європейських країн, яка була розроблена за підтримки компанії Deloitte [404].

Ключовою метою зазначеної стратегії є розвиток соціальної сфери в Україні в контексті інклюзивності, доступності та ефективності шляхом використання цифрових технологій та інновацій. Це стало можливим завдяки тому, що нині вже створені базові елементи Єдиної інформаційної системи соціальної сфери (ЄІССС), що було передбачено у Стратегії цифрової трансформації соціальної сфери, про яку було зазначено вище.

Нова цифрова стратегія визначає пріоритетним завданням підвищення якості життя населення, рівності прав і можливостей щодо доступу до соціальних послуг та соціальної підтримки, покращення умов праці в соціальній сфері й оптимізацію ресурсовикористання.

Виконання поставлених завдань передбачає подальшу розбудову Єдиної інформаційної системи соціальної сфери (ЄІССС), підвищення рівня якості та доступності соціальних послуг і соціальної підтримки громадян, досягнення максимальної ефективності в соціальній сфері відповідно до світових стандартів.

Реалізація стратегії спиратиметься на використання сучасних цифрових технологій у соціальній сфері, надання якісних послуг не тільки особам, що опинились у складних життєвих обставинах, але й тим людям, хто потребує соціальної підтримки з метою не потрапити в такі умови та обставини.

Стратегія цифрового розвитку стане важливою складовою модернізації соціальної сфери України і в подальшому, оскільки створює підґрунтя прозорого та інклюзивного доступу до соціальних послуг. Адже розроблені стратегічні рішення базуються на принципах диджиталізації та цифровізації європейського досвіду, що зумовлено метою гармонізації з європейськими правовими нормами, в основі яких лежить прозорість, відкритість, інклюзивність соціальної сфери. Ще одним напрямом у межах нової стратегії стане удосконалення роботи з громадами, розширення міжнародного співробітництва в контексті цифровізації соціальної сфери.

Вагоме значення для реалізації цифрової стратегії мають аналітичний кластер та реінжиніринг існуючих процесів, що дасть можливість здійснювати безперервний моніторинг та аналіз ефективності роботи існуючих систем та вчасно ліквідувати застарілі процеси через їх невідповідність сучасним інформаційним технологіям, внаслідок чого відбувається уповільнення темпів прийняття рішень щодо питань соціального характеру.

Також важливу роль відіграє перевірка достовірності інформації та зростання рівня прозорості процесів через надання більшої відкритості даним. Даний аспект передбачає зміни в процесах обміну інформацією між реєстрами, державними установами та громадськістю. Процедури прийняття рішень соціального спрямування повинні здійснюватися на основі якісних та зрозумілих даних, що підлягають аналізу та вимірюванню. Водночас обов’язковою умовою цифровізації соціального спрямування в новій стратегії на 2025-2027 роки має бути захист персональних даних та забезпечення кібербезпеки населення.

Таким чином, основними проблемами у сфері соціальних послуг, що підлягають подоланню слід назвати: відтермінування та невчасна реалізація соціальних послуг; низька якість та недостатній обсяг охоплення соціальними послугами осіб, які їх потребують, у межах територіальних громад; недостатня кількість закладів, які могли б бути альтернативою стаціонарним закладам по догляду за дітьми та особами з інвалідністю, особами похилого віку; занадто високий рівень інституціалізації зазначених закладів; дефіцит кваліфікованих спеціалістів соціальної сфери, особливо соціальних працівників для забезпечення соціальними послугами в територіальних громадах; недостатній ступінь охоплення послугами медицини та соціального напрямку осіб похилого віку.

Вагомим напрямом сучасної соціальної політики є формування, збереження і зміцнення сімейних цінностей та підвищення рівня захисту прав дітей [242]. Так урядом були ухвалені відповідні рішення щодо: допомоги дітям-сиротам; дітям, позбавленим батьківського піклування; дітям, які перебувають у складних життєвих обставинах; удосконалення та розширення підтримки сімей з дітьми; надання житла дітям-сиротам та дітям, позбавленим батьківського піклування; створення сприятливого середовища для виховання дитини в громаді.

Однак із початком російсько-української повномасштабної війни у 2022 році в Україні з’явилась велика кількість дітей, що мають статус постраждалих внаслідок воєнних дій та збройних конфліктів [318]; дітей, батьки яких загинули на війні або зникли безвісти; дітей, що мають статус внутрішньо переміщеної особи; дітей, яких насильно було вивезено до росії; дітей, які перебували в окупації тощо.

Зростання потреб соціальної допомоги та підтримки зазначених категорій потребує удосконалення правового статусу та безпосередньої діяльності служб у справах дітей. Першим кроком у цьому напрямку було створення служб у справах дітей у виконавчих органах територіальних громад.

На сьогодні в нашій країні реалізуються наступні види соціальної допомоги дітям та сім’ям з дітьми: допомога у зв’язку з вагітністю та

пологами; допомога при народженні (усиновленні) дитини; допомога на дітей одиноким матерям; видача одноразової натуральної допомоги „пакунок малюка” при народженні дитини в межах державної допомоги сім’ям з дітьми (дитячий набір необхідних товарів); відшкодування послуги по догляду за дитиною до трьох років «муніципальна няня»; виплата грошової допомоги особам, що мають статус внутрішньо переміщеної особи, у тому числі й на дітей, що мають такий статус; програми «Громада заради дітей» реалізуються в більшості територіальних громад України та ініціюються місцевими службами у справах дітей; тимчасова допомога дітям, батьки яких ухиляються від сплати аліментів, не мають можливості утримувати дитину або місце проживання (перебування) їх невідоме; допомога на дітей, над якими встановлено опіку; допомога дітям, які втратили батьків під час війни; допомога особі, яка доглядає за хворою дитиною.

Також продовжується удосконалення системи інституційного догляду та виховання дітей.

Вбачається, що завдяки зазначеним програмам та заходам вдасться розв’язати низку таких проблем: низький рівень можливостей громад, зокрема, сільських та селищних рад, для вчасного виявлення дітей, що потрапили у складні життєві обставини, особливо тих, які здатні нести загрозу їхньому здоров’ю і життю; нестача кваліфікованих кадрів у сфері соціальної підтримки сімей з дітьми, що потрапили у складні життєві обставини і потребують допомоги; існування загроз життю і здоров’ю дітей, спричинене з неналежним виконанням батьківських обов’язків з виховання дітей та догляду за ними; недостатній рівень надання житла дітям-сиротам, дітям, які позбавлені батьківського піклування тощо; значна кількість дітей, що перебувають цілодобово у закладах інституційного догляду та виховання, батьки понад 90% з яких не позбавлені батьківських прав; низький рівень методичного супроводу та фінансування діяльності служб у справах дітей; неналежний рівень доступу до якісних соціальних послуг, необхідних для задоволення потреб сімей з дітьми, у територіальних громадах; скорочення чисельності усиновлених дітей; зниження

кількості закладів рекреаційного та оздоровчого призначення; труднощі адаптації в суспільстві та соціалізації дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування, після закінченню ними закладів освіти.

З тривалістю війни перелік проблем щодо захисту прав дітей поповнюється, а чисельність дітей, що потребує соціальної підтримки та допомоги неухильно збільшується, що потребує кардинально нового підходу в публічному управлінні соціальною сферою.

Важливим напрямом публічного управління соціальною сферою в сучасних реаліях є підтримка осіб з інвалідністю.

Станом на початок 2022 року в Україні налічувалось 2703 тис. осіб з інвалідністю, з них 163,9 тис. – діти з інвалідністю, проте після повномасштабного вторгнення частка осіб з інвалідністю внаслідок бойових дій зросла в рази. За даними Державної служби статистики України кількість осіб з інвалідністю на початку 2024 року становила близько 3 млн осіб [318].

Слід зазначити, що близько 80 % загальної чисельності осіб з інвалідністю знаходяться у працездатному віці та потребують забезпечення засобами реабілітації, безпосередньо реабілітації та працевлаштування.

Проблема працевлаштування осіб з інвалідністю залишається однією з найактуальніших соціальних проблем, адже через війну кількість таких осіб, як серед цивільного населення, так і серед учасників бойових дій, які після отримання інвалідності не можуть виконувати свої попередні фахові функції і потребують перекваліфікації та нового виду зайнятості. На початку 2021 року на 800 тис. працюючих осіб з інвалідністю припадало майже 1,5 млн осіб цієї категорії у працездатному віці є непрацевлаштованими.

Для досягнення суттєвих позитивних змін у сфері працевлаштування осіб з інвалідністю Міністерство соціальної політики України ініціювало системні зміни до окремих законодавчих актів, а також було розроблено проєкт Закону України «Про внесення змін до деяких законів України щодо створення сприятливих умов для працевлаштування осіб з інвалідністю» (реєстр. № 5344 від 07.04.2021), пізніше було ухвалено та введено в дію Закон

України № 4219-IX «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо забезпечення права осіб з інвалідністю на працю» [224].

Важливим також є аспект надання послуг з реабілітації для осіб з інвалідністю та дітей з інвалідністю, що є визначальним фактором для подальшої соціалізації таких осіб у суспільстві.

На початку 2021 року в Україні діяло 146 центрів комплексної реабілітації для осіб з інвалідністю, з них 8 закладів були у відомстві Міністерства соціальної політики. Реабілітаційні та реабілітаційні послуги в цих закладах щорічно приймають 5,6 тис. осіб з інвалідністю, близько 20 тис. дітей з інвалідністю та 1,5 тис. дітей віком до трьох років (включно), які належать до групи ризику щодо отримання інвалідності.

Продовжується реформування децентралізованої моделі надання технічних та інших засобів реабілітації осіб з інвалідністю, дітей з інвалідністю, інших окремих категорій громадян на контрактній основі за системою «гроші ходять за людиною», що, також визначає надання грошової компенсації вартості технічних та інших засобів реабілітації, що були куплені самостійно. Наразі організації, що займаються виготовленням протезів, самостійно реалізують адресну доставку необхідних засобів безпосередньо тим категоріям осіб, які їх потребують.

Загальна кількість осіб з інвалідністю, дітей з інвалідністю та інших окремих категорій населення, які перебувають на обліку для забезпечення технічними та іншими засобами реабілітації у 2023 році становила 630,173 тис. осіб, а кількість осіб, яких забезпечено цими засобами становила 103, 025 тис. осіб [224].

Таким чином, основні проблеми, які необхідно розв’язати: низький рівень вмотивованості роботодавців для працевлаштування осіб з інвалідністю; невисока результативність стимулювання осіб з інвалідністю до працевлаштування та зайнятості; слабка конкурентоздатність осіб з інвалідністю на ринку праці; недостатня кількість реабілітаційних закладів, які надають послуги дітям з інвалідністю за принципом «гроші ходять за

людиною»; ведення паперового документообігу щодо особових справ осіб з інвалідністю, що зумовлює обов'язкову фізичну присутність таких людей під час надання документів для отримання технічних та інших засобів реабілітації; складна неефективна система надання технічних та інших засобів реабілітації, якими повинні бути забезпечені особи з інвалідністю.

Не менш важливою залишається проблематика захисту прав і свобод людини в Україні. Упродовж останнього десятиріччя ухвалено низку нормативних документів, які створили умови для об'єднання зусиль центральних та місцевих виконавчих органів, громадських організацій та міжнародних партнерів з метою поширення рівності прав та можливостей жінок і чоловіків за всіма напрямками суспільного життя. Зокрема, Постановою Кабінету Міністрів України від 11.04.2018 № 273 була затверджена Державна соціальна програма забезпечення рівних прав та можливостей жінок і чоловіків на період до 2021 року [238], Розпорядженням Кабінету Міністрів України від 05.09.2018 № 634-р запроваджено Національний план дій з виконання рекомендацій, викладених у заключних зауваженнях Комітету ООН з ліквідації дискримінації щодо жінок, до восьмої періодичної доповіді України про виконання Конвенції про ліквідацію всіх форм дискримінації щодо жінок на період до 2021 року [239], Розпорядженням Кабінету Міністрів України від 10.10.2018 № 728-р затверджена Концепція Державної соціальної програми запобігання та протидії домашньому насильству та насильству за ознакою статі на період до 2023 року [263]. У 2021 р. затверджено Національну стратегію у сфері прав людини, яка вважається безстроковим стратегічним документом і залишається чинною станом на 2025 р. Національна стратегія спрямована на розв'язання основних системних проблем у сфері забезпечення, реалізації та захисту прав і свобод людини в умовах нових викликів та загроз [246]. Відповідні зміни внесено до низки законодавчих актів з метою посилення заходів запобігання та протидії сексуальному, домашньому та гендерному насильству [256]. Урядом України затверджено Національну стратегію зменшення гендерного розриву та План

дій до 2025 р., де, зокрема, передбачено скорочення гендерного розриву в оплаті праці до 2030 року на 5 відсоткових пунктів порівняно з 2021 р. [266].

Внесено зміни до Виборчого кодексу України в частині впровадження 40-відсоткової гендерної квоти при висуванні партіями кандидатів у народні депутати України. Здійснено зміни до окремих законодавчих актів України, що встановлюють рівні права та можливості жінок і чоловіків у процесі проходження військової служби у Збройних Силах України та інших військових формуваннях, згідно з якими особи обох статей мають рівні права та можливості в частині підписання контракту на проходження військової служби.

Ухвалено підзаконні документи, які регулюють запобігання та протидію домашньому насильству та гендерно зумовленому насильству. Розпочато формування мережі та створено перші спеціалізовані заклади для звернення осіб, які стали жертвами домашнього насильства та насильства за гендерною ознакою.

Однак невирішеними залишаються проблеми щодо захисту прав та свобод громадян: низький рівень розвитку системи спеціалізованих служб щодо реагування на випадки насильства; неповне виконання взятих Україною зобов'язань, визначених Угодою про асоціацію між Україною та ЄС, щодо співробітництва у сфері гендерної рівності і недопущення дискримінації [242].

Таким чином, ключове значення у забезпеченні базового рівня соціального добробуту та гарантування соціальної безпеки має сфера зайнятості та соціального захисту. Ефективність реалізації соціальної функції держави у площині функціонування цих напрямів передбачає системну цілісність та комплексний підхід, що поєднує активну та пасивну спрямованість політики шляхом стимулювання зайнятості та створення умов для активізації участі громадян у вітчизняному ринку праці, з одного боку, та дієву адресну підтримку вразливих категорій населення в частині забезпечення соціальних прав та доступності соціальних гарантій – з іншого боку.

3.4. Актуальні виклики та управлінські пріоритети в галузі охорони здоров'я та освіти в умовах соціально орієнтованого розвитку

Сучасні реалії війни в Україні актуалізовують пріоритетність збереження, охорони та зміцнення здоров'я громадян як ключового вектора публічного управління соціальною сферою. Новітні виклики спричинили критичне навантаження на національну систему охорони здоров'я, що пов'язано як зі серйозністю руйнувань об'єктів закладів охорони здоров'я, так і з підвищенням попиту громадян на різні види медичної допомоги та послуг.

Доводиться констатувати, що функціонування вітчизняної системи охорони здоров'я в сучасних соціально-економічних умовах характеризується дефіцитом державного фінансування, зростанням вартості медичних послуг, зниженням якості й доступності медичної допомоги. З огляду на це набуває особливого значення актуальність розробки та впровадження нових підходів до публічного управління сферою охорони здоров'я. Вагому роль відіграє формування та покращення системи соціальних стандартів, що виражають ті соціальні та економічні норми, нормативи, ліміти, які є визначальними для складу та обсягу відповідних витрат бюджету. Такі стандарти повинні враховуватись як при формуванні регіональної соціальної політики в країні, так й інтегруватися в інструменти реалізації дієвої стратегії соціально-економічного розвитку країни. Обґрунтування вимог та запитів українського суспільства щодо визначення пріоритетів зростання стандартів життя громадян у сфері охорони здоров'я представлене в таблиці 3.7.

Таблиця 3.7

Вимоги та запити українського суспільства щодо підвищення соціальних стандартів у сфері охорони здоров'я

Проблема	Причини виникнення проблем та деструктивних тенденцій
Низька якість медичних послуг	• відсутність кореляції між рівнем якості медичних послуг та видатками на їх фінансування, а також відсутність стимулів медичних працівників якісно здійснювати медичне обслуговування; • недостатній рівень профілактики та мала питома вага первинної медико-санітарної допомоги у складі медичних послуг.
Нерівний доступ до послуг охорони здоров'я	• низька ефективність витрат бюджетних коштів на систему охорони здоров'я; • повторення окремих видів медичних послуг за різними рівнями медичного обслуговування; • відсутність дієвого механізму керування потоками пацієнтів на різних рівнях системи надання медичної допомоги; • відсутність продовження реалізації Цільової програми «Генетичне здоров'я нації»; • обмеження територіальної доступності до поліклінічної і до стаціонарної допомоги в сільській місцевості через непродумані заходи з реформування.
Нестача високо-кваліфікованого медичного персоналу	• зростання частки медичних працівників пенсійного віку; • вимушена міграція через повномасштабне вторгнення; • мобілізація значної кількості лікарів «вузької направленості» (хірурги, травматологи, офтальмологи, анестезіологи і т. ін.) для служби в ЗСУ у зв'язку з війною; • відсутність механізмів контролю компетентності та невизначена відповідальність за неякісне обслуговування сімейних лікарів; • відсутність мотивації працювати за фахом у молодих фахівців у зв'язку з низьким рівнем оплати праці та неналежними умовами роботи.
Недостатній рівень надання послуг з протезування та реабілітації тяжкопоранених	• велика кількість постраждалих, як серед цивільного населення, так і серед військових, що потребують тривалої реабілітації та протезування; • відсутність достатньої кількості сучасно обладнаних реабілітаційних центрів; • високий рівень вартості протезування; • значні пошкодження та руйнування великої кількості медичних та реабілітаційних закладів; • бюрократичні процедури щодо надання права військовим на пільгове медичне обслуговування внаслідок тяжких травм та поранень; • відсутність належного державного фінансування галузі протезування та реабілітації.

Джерело: складено автором на основі [327]

Важливість урахування особливостей та тенденцій сучасного стану охорони здоров'я, зумовлених ризиками та наслідками війни в Україні, гостротою проблем, спровокованих пандемією COVID-19 та необхідністю

мінімізації їхнього негативного впливу актуалізують значимість Стратегії розвитку системи охорони здоров’я в Україні на період до 2030 року (табл. 3.8). Метою реалізації Стратегії є подальший розвиток системи охорони здоров’я шляхом підвищення її стійкості, готовності реагування на виклики та загрози за принципом “Єдине здоров’я”, розширення універсального доступу населення до якісної та безоплатної медичної допомоги та лікарських засобів для покращення рівня та якості життя населення, забезпечення фінансового захисту пацієнта, зокрема недопущення його катастрофічних витрат у разі захворювання, а також формування у суспільстві ціннісного ставлення до власного здоров’я. Впровадження Стратегії здійснюється відповідно до операційних планів заходів, у яких відображаються очікувані результати за кожним зазначеним заходом та передбачає виокремлення двох етапів: перший етап – 2025-2027 рр., другий етап – 2028-2030 рр. [269].

Таблиця 3.8

Стратегічні цілі та очікувані результати в межах операційного плану заходів з реалізації у 2025-2027 роках

Стратегії розвитку системи охорони здоров’я на період до 2030 року

Стратегічна ціль	Очікувані результати
1	2
1. Забезпечення універсального доступу населення до якісних медичних послуг та інструментів реалізації права на здоров’я	модель системи підтримки здоров'я, покликана гарантувати мешканцям неухильне, послідовне надання послуг, які є вільними від сплати, високої якості та надійними;;
	поглиблення функціоналу первинної медичної сфери, перебудова шляхів пацієнтів та оновлення системи медичного обслуговування;
	злиття спеціалізованих медичних установ у складі багатопрофільних лікувальних комплексів;
	здійснення заходів, спрямованих на покращення спроможності отримати медикаменти та вироби медичного призначення;;
	огляд чинних нормативних документів для покращення системи управління у царині руху медикаментів та виробів медичного призначення, а також процедур їхньої закупівлі;
	надання громадянам змоги доступу до відомостей стосовно чинників життєдіяльності, котрі формують стан здоров'я та культуру поводження із власним самопочуттям;
	запровадження заходів, спрямованих на забезпечення сталості системи охорони здоров'я, беручи до уваги труднощі, спричинені як пандемією, так і військовою агресією;
	залучення чинників громадянського суспільства у процес ухвалення рішень у сфері охорони здоров'я.

Закінчення таблиці 3.8

1	2
2. Посилення міжсекторальної координації державної політики, що впливає на систему охорони здоров’я	формування підґрунтя для забезпечення стабільного фінансування системи медичного обслуговування та притягнення додаткових фінансових потоків, які можливо спрямувати на досягнення цієї мети;
	налагодження співпраці між різними секторами на підставі настанови "здоров'я в усіх ухваленнях" та визначення спільних ключових цілей, які формують стан здоров'я;
	інтеграція системи охорони здоров’я до вимог ЄС в частині впровадження міжнародних стандартів та використання кращих світових практик в національній системі охорони здоров’я;
	підвищення обсягу та якості відомостей, придатних для використання у процесі ухвалення керівних ухвал у сфері здоров'я;
	сприяння готовності системи охорони здоров’я до оперативного реагування на виклики, світові загрози та надзвичайні обставини;
	огляд чинних нормативних документів, що стосуються механізмів, призначених для забезпечення контролю за рівнем надання медичних послуг.
3. Забезпечення та створення умов для розвитку та реалізації потенціалу національної системи охорони здоров’я	забезпечення системи охорони здоров’я медичним кадрами відповідно до потреб населення;
	проведення навчання медичних працівників у галузі охорони здоров'я згідно з актуальними європейськими методологіями;
	діяльність інституцій професійної автономії медичних фахівців у сфері надання послуг охорони здоров'я;
	забезпечення впровадження та поширення сучасних технологій та наукових досягнень в клінічну практику для збереження чи зміцнення здоров’я населення;
	цифровізація процесів управління системою охорони здоров’я;
	створення умов для залучення інвестицій в систему охорони здоров’я

Сформовано автором на основі [269].

Впровадження, моніторинг та оцінювання процесу реалізації Стратегії здійснюється Міністерством охорони здоров’я із залученням представників органів публічної влади, експертних і наукових установ, міжнародних організацій, інститутів громадянського суспільства, надавачів медичних послуг та професійних об’єднань.

Реалізація схваленої Кабінетом Міністрів України Концепції розвитку електронної охорони здоров’я охоплює період 2020-2025 рр., здійснюється за окремо визначеними напрямами (нормативно-правове забезпечення розвитку е-здоров’я; організаційно-управлінське та технічне забезпечення розвитку е-здоров’я; ресурсне забезпечення розвитку е-здоров’я; забезпечення якості, безпечності та доступності е-здоров’я) та орієнтована на досягнення

комплексу очікуваних результатів: удосконалення нормативно-правового забезпечення розвитку е-здоров'я; підвищення якості, безпечності та доступності медичних послуг; забезпечення розширення прав і можливостей пацієнтів, надання їм безперервної медичної допомоги, з метою сприяння покращенню показників здоров'я населення України; забезпечення дебюрократизації, адміністративного спрощення та зручних умов роботи для надавачів медичних послуг; формування єдиного медичного інформаційного простору та забезпечення інтероперабельності, інтегрованості й гармонійного взаємозв'язку із суміжними сферами; забезпечення інтеграції до світового медичного інформаційного простору; створення умов для розвитку ІТ-інновацій, використання переваг обробки великих даних та інтелектуальних систем для прогнозування потреб охорони здоров'я, планування ресурсів у сфері; зміцнення кадрового потенціалу у сфері охорони здоров'я та підвищення рівня цифрової компетентності медичних працівників; підвищення ефективності управління сферою охорони здоров'я та використання ресурсів; залучення громадян до піклування про власне здоров'я та контролю за якістю надання медичних послуг [264].

Окрему увагу у даному контексті доцільно зосередити на важливості функціонування Національної служби здоров'я України (НСЗУ), основні завдання та напрями діяльності якої наведені у табл. 3.9.

Таблиця 3.9

Завдання та напрями діяльності Національної служби здоров'я України

Завдання	Основні напрями
1	2
Здійснення політики держави у сфері державних фінансових гарантій медичного обслуговування населення за програмою державних гарантій медичного обслуговування населення	здійснення заходів щодо забезпечення цільового та ефективного використання коштів за програмою медичних гарантій
	забезпечення функціонування електронної системи охорони здоров'я, визначення напрямів її розвитку
	узагальнення інформації та розробка стратегічних напрямів розвитку медичного обслуговування населення з метою досягнення універсального охоплення населення України необхідними медичними послугами
	розгляд та опрацювання звернень та скарг з питань, що належать до її компетенції

Закінчення таблиці 3.9

Виконання функцій замовника медичних послуг та лікарських засобів за програмою медичних гарантій	оцінювання та передбачення запитів громадян України стосовно медичних сервісів та фармацевтичних препаратів, аби підготувати проєкт програми державних медичних гарантій, забезпечити стратегічні закупівлі медичних послуг, а також реімбурсувати ліки та медичні вироби в межах цієї програми гарантій;
	здійснення оплати згідно з тарифом за надані пацієнтам медичні послуги за договорами про медичне обслуговування населення за програмою медичних гарантій
	аналіз звітності надавачів медичних послуг щодо переліку та обсягу наданих медичних послуг за договорами про медичне обслуговування населення за програмою медичних гарантій
Внесення на розгляд Міністра охорони здоров'я пропозицій щодо забезпечення формування державної політики у сфері державних фінансових гарантій медичного обслуговування населення	узагальнення практики застосування законодавства з питань, що належать до її компетенції, розробка пропозицій щодо вдосконалення законодавчих актів та нормативних документів
	розроблення проєкту програми медичних гарантій та проєктів специфікацій і умов закупівлі медичних послуг за програмою медичних гарантій

Джерело: сформовано автором на основі [271].

У нормативно визначеному порядку НСЗУ взаємодіє з іншими державними інституціями, а також допоміжними органами і службами. Свої повноваження НСЗУ здійснює безпосередньо та через утворені територіальні органи (Північний, Східний, Південний, Західний та Центральний МРД НСЗУ) [255].

Важливе значення для підвищення ефективності функціонування соціальної сфери, зокрема з урахуванням реалій воєнного стану в Україні, має оптимізація роботи зі зверненнями громадян у сфері охорони здоров'я, удосконалення механізмів зворотного зв'язку для пацієнтів на основі аналізу поточної практики та підходів до роботи зі зверненнями громадян.

Основні виклики та проблемні аспекти, діагностовані на підставі аналізу функціонування контактних центрів у сфері охорони здоров'я, можна класифікувати на три категорії: політико-управлінські (механізми зворотного зв'язку обмежуються консультуванням щодо загальних питань та подання скарг; нечіткий розподіл компетенцій та множинність каналів звернення; застаріле

нормативне регулювання питань, які стосуються звернень громадян); технічні (множинність технічних систем, які не взаємодіють між собою; фрагментарність та низька якість даних; «ручне» перенесення даних з інформаційних систем для реєстрації звернень у системі документообігу відповідно до вимог законодавства; використання програмного забезпечення для опрацювання звернень виключно на центральному рівні); процесні (відмінність стандартів та підходів до опрацювання звернень у контактних центрах; не уніфікований процес передачі звернень та їх опрацювання регіональними ДОЗ; відсутній структурований моніторинг якості надання відповіді на звернення). У цьому контексті особливої уваги потребує удосконалення механізмів зворотного зв'язку для пацієнтів на основі аналізу поточної практики та підходів до роботи зі зверненнями громадян у Національній службі здоров'я України.

Затверджена програма медичних гарантій, що включає пакети відповідних медичних послуг, орієнтована на забезпечення всебічного доступу громадян до медичної допомоги. У випадках, коли пацієнти чи їхні близькі зіштовхуються з труднощами у процесі отримання медичних послуг, вони мають можливість подати відповідну скаргу. Доцільно вказати на важливість запровадження єдиної рамки роботи зі зворотним зв'язком пацієнтів, яка повинна охоплювати всі рівні та медичні заклади, що передбачає відповідні нормативні, технічні та процесні зміни. З метою підвищення ефективності зворотного зв'язку необхідно посилити практику системного збору даних щодо задоволеності пацієнтів медичними послугами (на основі дотримання принципів анонімності, неможливості втручання та внесення змін до бази даних, яка інтегрує відповідні оцінки, відгуки та скарги пацієнтів), оскільки існуючі механізми зворотного зв'язку здебільшого орієнтовані лише на консультування щодо типових питань або подання скарг. Отже, можемо виокремити наступні напрями оптимізації системи звернень громадян у сфері охорони здоров'я:

– доцільним є створення єдиної «точки входу» для звернень громадян щодо медичних питань, тобто єдиного контактного центру, який забезпечує цю послугу (на сьогодні це декілька центрів, які паралельно виконують схожі функції, один із них функціонує у НСЗУ);

– усі дані щодо вхідних звернень у сфері охорони здоров’я повинні бути інтегровані в єдиній базі даних зі структурою, яка дозволяє здійснювати аналіз, формувати політики й ухвалювати рішення на основі цілісного та репрезентативного масиву даних;

– моніторинг щодо задоволеності результатом розгляду звернень у сфері охорони здоров’я, по суті, повинен відбуватись у структурований спосіб незалежною стороною, якою може бути контактний центр;

– важливе значення має розширення управлінської рамки та інтенсифікація роботи зі зверненнями громадян через залучення регіональних ДОЗ та закладів охорони здоров’я і забезпечення передачі даних як «знизу догори» (від окремих медичних закладів до МОЗ чи НСЗУ), так і «згори вниз» (від центрального рівня до закладів, які у більшості випадків забезпечують розгляд звернень по суті);

– процес повинен бути повністю цифровізованим на всіх рівнях і має підтримуватись єдиним програмним забезпеченням для досягнення цілісності даних щодо звернень, а також можливості призначення відповідальних за розгляд та переадресації інформації між різними акторами, що залучені у процес;

– імплементація змін повинна супроводжуватись детальним аналізом основних нормативних та законодавчих бар’єрів і внесенням відповідних змін до законодавства.

У контексті покращення якості надання медичних послуг, важливе значення має удосконалення процесу розгляду та опрацювання звернень пацієнтів, формування культури зворотного зв’язку, освоєння нових можливостей та імплементація сучасних інструментів забезпечення зворотного зв’язку як з боку органів публічної влади, так і з боку отримувачів медичних послуг. З огляду на це пріоритетним напрямом процесу оптимізації системи звернень громадян у сфері охорони здоров’я має бути активне впровадження Національною службою здоров’я України практики організації ефективного зворотного зв’язку, що безпосередньо відповідає основоположному принципу медичної реформи – орієнтованості на пацієнта та його потреби.

Істотне значення в контексті визначення ефективності системи охорони здоров'я має аналіз витрат на її функціонування. Слід констатувати, що в межах Державного бюджету на 2025 спостерігається збільшення видатків за ключовими напрямами та пріоритетами в порівнянні із попереднім періодом (табл. 3.10).

Таблиця 3.10

Динаміка витрат на функціонування системи охорони здоров'я в Україні за 2023–2025 роки

Рік	Загальні витрати (млрд грн)	Програма медичних гарантій (млрд грн)	Ключові напрями			
			Первинна допомога	Екстрена допомога	Спеціалізована допомога	Реімбурсація
2023	217,4	139,4	23,7	11,2	100,6	3,7
2024	238,7	157,3	23,5,	10,5	99,6	5,6
2025	>217,0	>175,5	25,7	11,4	124,4	>6,6

Сформовано на основі джерела [182; 184].

Так, загальний обсяг видатків на сферу охорони здоров'я на 2025 рік становить понад 217 млрд грн, з них понад 175,5 млрд грн спрямовано на фінансування Програми медичних гарантій; 11,8 млрд грн заплановано на закупівлю ліків та медичних виробів для лікування тяжких захворювань, зокрема ендопротези, медичні вироби для лікування травм, донорства крові, слухові апарати, ліки для лікування серцево-судинних та онкологічних захворювань; 4,4 млрд грн закладено на забезпечення громадського здоров'я, виявлення та реагування на спалахи хвороб і надзвичайні ситуації.

Серед ключових пріоритетів державного бюджету на 2025 рік у сфері охорони здоров'я слід виокремити: створення єдиного медичного простору шляхом долучення до Програми медичних гарантій усіх державних закладів охорони здоров'я; забезпечення безоплатності послуг для пацієнтів; розширення програми реімбурсації «Доступні ліки»; повне забезпечення потреби в донорській крові та компонентах крові; реформування медико-соціальної експертної комісії.

Долучення до Програми медичних гарантій закладів охорони здоров'я МОЗ, Національної академії медичних наук, Державного управління справами, Національної академії наук України в межах формування єдиного медичного простору спрямоване на покращення якості та доступності медичної допомоги для пацієнтів. Надання медичних послуг високоспеціалізованими закладами коштом Програми медичних гарантій, орієнтоване на забезпечення можливостей пацієнтів за однаковими правилами отримувати медичну допомогу в будь-якому медичному закладі країни, який має договір із Національною службою здоров'я України.

Збільшенням видатків на сферу охорони здоров'я передбачено можливість збільшити фінансування за ключовими напрямами надання медичної допомоги, зокрема, на надання первинної медичної допомоги передбачено 25,7 млрд грн, на спеціалізовану медичну допомогу – 124,4 млрд грн, на екстрену медичну допомогу – 11,4 млрд грн, на реімбурсацію – 6,6 млрд грн. Щодо бюджетних видатків на централізовані закупівлі лікарських засобів та медичних виробів, то у 2025 р. вони на 1,8 млрд грн більші, ніж у 2024 р. і становлять спрямовано 11,8 млрд грн. Це позитивно позначиться на доступності й безоплатності ліків для пацієнтів за кількома ключовими напрямами, що стосуються лікування онкологічних та серцево-судинних захворювань, вірусних гепатитів, забезпечення медичними виробами для проведення ортопедичних, травматологічних та нейрохірургічних оперативних втручань. Закупівлю лікарських засобів та медичних виробів передбачено і для пацієнтів, що потребують інтенсивної терапії, зокрема, застосування дороговартісних лікарських засобів та медичних виробів. Важливим пунктом в умовах воєнного стану є забезпечення фінансування служб крові із залученням додаткових коштів у сумі 378 млн грн, що дозволить повністю покрити потреби закладів охорони здоров'я в компонентах крові.

У межах фінансування пілотного проєкту із зубопротезування та зуболікування для військових і ветеранів виділено близько 750 млн грн. На забезпечення прав військовослужбовців та інших осіб на біологічне

батьківство/материнство (забір, кріоконсервацію та зберігання репродуктивних клітин військовослужбовців, що гарантуватиметься державою) передбачено 190 млн грн. Окремим напрямом видатків державного бюджету є виділення коштів у сумі 160 млн грн на заохочення медичних працівників до працевлаштування в заклади охорони здоров'я, зокрема в сільській місцевості. Цими коштами передбачені компенсації платежів, пов'язаних із придбанням житла у зв'язку з переїздом на нове місце роботи, а також покриття виплат для випускників медичних закладів вищої освіти, які функціонуватимуть у селах.

Спрямування 5,6 млрд грн на капітальні видатки слід розглядати як важливе урядове рішення, що слугуватиме підґрунтям для модернізаційних процесів та розвитку медичної інфраструктури. Окремий ресурсним блок у фінансуванні системи охорони здоров'я спрямований на посилення спроможності медичних закладів у наданні стаціонарної реабілітаційної допомоги, зокрема, на реалізацію низки проєктів передбачено 1,25 млрд грн; на підвищення якості медичної освіти шляхом розвитку університетських лікарень – 520 млн грн; на реалізацію планів з відновлення та модернізації медичних закладів спроможної мережі – 450 млн грн; на удосконалення діагностики онкологічних захворювань та створення сучасної клінічної бази для лікування онкологічних захворювань передбачено 950 млн грн; на відновлення, будівництво та оснащення ключових лікарень – понад 700 млн грн; на розвиток стаціонарної психіатричної допомоги і підтримку материнства та дитинства – 360 млн грн та ін.

Таким чином, аналіз фінансових витрат на функціонування системи охорони здоров'я засвідчив, що важливим механізмом фінансування є Програма медичних гарантій, яка передбачає найбільшу частку видатків. Акцент, зроблений на капітальних інвестиціях та інтеграції всіх медичних закладів у єдиний медичний простір, вказує на пріоритезацію питань, пов'язаних із інфраструктурною доступністю отримання медичних послуг. Ключовими тенденціями, які відображають соціальну спрямованість, є

здійснення підтримки громадян через реімбурсацію, закупівлю ліків, забезпечення громадського здоров'я, а також підтримку медичного персоналу.

Зважаючи на вищенаведене, доцільним є обґрунтування ключових напрямів підвищення якості медичних послуг (табл. 3.11).

Таблиця 3.11

Ключові напрями підвищення якості медичних послуг в Україні

Ключові напрями	Заходи та важелі системно-універсального впливу на якісні зрушення соціального характеру
Підвищення якості медичних послуг	Впровадження контрактної закупівлі послуг у медичних установах; удосконалення матеріально-технічного забезпечення медичних закладів; введення медичних стандартів на основі доказової медицини; створення системи показників якості роботи закладів охорони здоров'я та незалежних органів оцінювання якості медичних послуг; розвиток системи економічного стимулювання для підвищення якості медичного обслуговування, зокрема через сучасні моделі оплати праці медичних працівників; удосконалення системи охорони здоров'я із застосуванням цифрових технологій для оцінювання обсягу та якості наданої допомоги.
Забезпечення доступності медичних послуг	Структурний розподіл первинного, вторинного і третинного рівнів медичної допомоги через створення центрів первинної медико-санітарної допомоги, вузькоспеціалізованих центрів та університетських клінік із належним ресурсним забезпеченням; розвиток системи сімейної медицини з посиленням ролі первинної медичної допомоги; підтримка розвитку приватної медичної практики з удосконаленням доступу до державного фінансування на основі прозорих конкурсних процедур.
Підвищення ефективності та оптимізація витрат із джерел державного фінансування	Перетворення системи фінансування на дво- та трирівневу з об'єднанням фінансування: первинна медико-санітарна допомога – на місцевому рівні, вторинна й третинна – на регіональному рівні; створення національної системи економічно обґрунтованих розцінок на медичне обслуговування як основи для визначення фінансування закладів охорони здоров'я; заміна кошторисного фінансування на гнучкіші моделі з можливістю самостійного перерозподілу ресурсів; збільшення частки фінансування первинної медичної допомоги та зміцнення системи профілактики захворювань із застосуванням сучасних технологій

Джерело: складено автором на основі [14]

Глибинні соціальні перетворення обумовлюють важливість подальшого реформування сфери охорони здоров'я, включаючи удосконалення правових, економічних та організаційних засад збереження, зміцнення і відновлення здоров'я громадян. Ефективність системи охорони здоров'я має ключове значення в забезпеченні належного рівня соціальної якості та рівня життя громадян. З позиції виміру людського розвитку стан здоров'я громадян є

важливим критерієм та значною мірою залежить від рівня та доступності медичних послуг, умов праці, дієвості системи превентивних заходів у сфері охорони здоров'я та ін.

Разом з тим слід констатувати, що сучасні виклики та тенденції актуалізують потребу інноваційних управлінських підходів у розвитку освітньої системи як ще однієї ключової складової соціальної сфери. Функціонування системи освіти, з одного боку, перебуває під безпосереднім впливом зовнішніх процесів, пов'язаних з глобалізацією, демократизацією, інформатизацією, з іншого боку, зазнає впливу факторів внутрішнього середовища, які мають соціальне, економічне, політичне ціннісно-ментальне спрямування.

Прагнення України інтегруватися у європейський і світовий освітній простір передбачає оптимізацію змісту освіти в контексті її відповідності сучасним потребам. Ключовими напрямами у наданні освітніх послуг в Україні є: індивідуалізація освітнього процесу; орієнтованість освіти на потреби особистості; впровадження технологій адаптивного навчання; створення інклюзивного освітнього середовища; удосконалення системи безперервної освіти та навчання протягом життя; оптимізація процесу надання освітніх послуг у сільській місцевості; запровадження освітніх інновацій, інформаційних технологій; цифровізація освітнього процесу; створення індустрії сучасних засобів навчання і виховання**;** розвиток цифрової інфраструктури, підвищення цифрової грамотності; посилення конкурентності на ринку освітніх послуг тощо.

Особливу увагу доцільно зосередити на важливості забезпечення інклюзивності та доступності освіти, що гостро актуалізується в умовах сучасних викликів воєнного стану. Інклюзивна модель освіти виступає як одна із складових процесу реабілітації та передбачає можливість переходу осіб з особливими освітніми потребами (дітей з інвалідністю) від ізоляції до їх повноцінної інтеграції в систему загальної освіти.

В Україні процес формування нормативно-правового поля для впровадження інклюзивного навчання містить кілька етапів, що передбачають імплементацію положень міжнародно-правових актів та приведення чинного законодавства в частині захисту прав осіб з особливими освітніми потребами до світових стандартів. Зокрема, у 2009 році Україна ратифікувала Конвенцію про права осіб з інвалідністю, чим засвідчила взяття на себе зобов'язань щодо забезпечення прав осіб з інвалідністю на отримання освіти, у тому числі шляхом розвитку інклюзивного навчання. Законом України «Про освіту» [248], ухваленим у 2017 році, було встановлено державні гарантії права на отримання освіти особам з особливими освітніми потребами. Законодавче запровадження чіткого визначення інклюзивного навчання як системи освітніх послуг, гарантованої державою на засадах недискримінації, врахування багатоманітності особистості та ефективного залучення до навчального процесу всіх учасників пов'язано з прийняттям у 2018 р. Закону України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів щодо доступу осіб з особливими освітніми потребами до освітніх послуг» [226]. Міністерством освіти і науки України (МОН) розроблено нормативну базу інклюзії, зокрема, положення про інклюзивні класи, штатні нормативи асистентів учителя, субвенції на підтримку осіб з особливими потребами тощо і координується відкриття інклюзивних класів у межах країни.

З метою забезпечення прав та інтересів осіб із особливими освітніми потребами функціонують інклюзивно-ресурсні центри (ІРЦ), які здійснюють свою діяльність у кожному районі/громаді та підпорядковані відповідним органам управління освітою на регіональному/місцевому рівні. Затвердження методик оцінювання та контроль за діяльністю інклюзивно-ресурсних центрів здійснює МОН.

Інклюзивно-ресурсними центрами надається психолого-педагогічна допомога та розробляється рекомендація щодо індивідуальної програми розвитку в школі або направлення до спеціального закладу на основі комплексної оцінки розвитку дитини з інвалідністю або підозрою на особливі

потреби, що здійснюється фахівцями у сфері дефектології, психології, логопедії. Інтеграція дітей з особливими освітніми потребами в загальноосвітні школи відбувається за підтримки асистентів вчителя та корекційних педагогів. З огляду на це інклюзивна освіта виступає одним із важливих видів соціальних послуг у громаді.

Для вразливих категорій дітей із вадами слуху, зору, інтелектуального розвитку, тяжкими порушеннями мовлення та іншими нозологіями функціонує мережа спеціальних закладів освіти (колишні спеціалізовані школи-інтернати). Такі заклади перебувають у підпорядкуванні обласних рад та МОН. Зокрема, міністерство визначає стандарти навчання, типовий навчальний план, кадрові вимоги тощо. Сучасна орієнтованість державної стратегії передбачає трансформацію таких закладів у ресурсні центри інклюзивної підтримки з метою забезпечення навчання більшості дітей з особливими освітніми потребами у звичайних школах. Відповідно до такого підходу, спеціальні заклади повинні бути доступними лише для тих осіб, які з об’єктивних причин не можуть повноцінно навчатися в умовах інклюзії.

З державного бюджету України щороку виділяється субвенція на надання державної підтримки особам з особливими освітніми потребами. Так, у 2022 і 2023 роках видатки загального фонду за бюджетною програмою “Субвенція з державного бюджету місцевим бюджетам на надання державної підтримки особам з особливими освітніми потребами” становили 454 012,5 і 304 595,3 тис. грн відповідно. Станом на 2024 р. у регіонах та м. Києві функціонувало 692 інклюзивно-ресурсних центри, діяльність яких спрямована на забезпечення права дітей з особливими освітніми потребами на дошкільну та загальну середню освіту. Слід зазначити, що 46 інклюзивно-ресурсних центрів було розміщено на тимчасово окупованій території України [267].

За оперативною інформацією станом на 01.01.2025 в Україні створено 700 інклюзивно-ресурсних центрів. В умовах воєнного стану продовжують функціонувати 674 ІРЦ, які надають послуги з проведення комплексної

психолого-педагогічної оцінки розвитку, корекційно-розвиткові послуги та здійснюють психолого-педагогічний супровід під час навчання дітей з особливими освітніми потребами в тому числі з числа внутрішньо переміщених осіб. 47 центрів знаходяться на тимчасово окупованій території (Донецька – 8, Запорізька – 22, Луганська – 9, Херсонська - 8). Приміщення 45 ІРЦ були зруйновані/пошкоджені та наразі не можуть використовуватись за цільовим призначенням [332].

За даними Міністерства освіти і науки України, кількість інклюзивних класів упродовж кількох крайніх років зростає, зокрема, станом на 01.01.2025 р. :

- кількість інклюзивних груп закладів дошкільної освіти – 7658 (вихованців з особливими освітніми потребами – 15297),
- кількість інклюзивних класів закладів загальної середньої освіти – 33397 (учнів з особливими освітніми потребами – 47610),
- кількість спеціальних груп закладів дошкільної освіти - 3027 (вихованців з особливими освітніми потребами - 34 531),
- кількість спеціальних класів закладів загальної середньої освіти – 728 (учнів з особливими освітніми потребами – 6179).

Водночас, попри доволі позитивну динаміку, представлену в табл. 3.12, експерти вказують на наявність низки проблемних аспектів та перешкод, що мають місце в забезпеченні інклюзивного навчання для дітей з особливими освітніми потребами упродовж останніх років. Зокрема, необхідно акцентувати увагу на таких як відчуження, негативне сприйняття та дискримінація; недосконалість індивідуалізованих методик навчання; недостатня орієнтованість на конкретні потреби; брак адаптованих навчальних ресурсів та матеріалів; інфраструктурні обмеження та недоступність освітніх закладів; обмежене забезпечення технічними ресурсами для навчання тощо.

Таблиця 3.12

Динаміка розвитку інклюзивного навчання в Україні у 2020-2025 рр.

Навчальний рік	Кількість інклюзивних класів	Кількість учнів з особливими освітніми потребами
2020/2021	18 681	25 078
2021/2022	23 216	32 686
2022/2023	24 995	33 861
2023/2024	29 321	40 354
2024/2025	33 397	47 610

Джерело: сформовано на основі [332].

З метою запровадження єдиної системи та механізму ефективної державної політики для здобуття якісної освіти кожною особою відповідно до її потреб та задоволення потреб здобувачів освіти з особливими освітніми потребами різного віку, соціального та майнового стану, з різними освітніми потребами схвалено Національну стратегію розвитку інклюзивного навчання на період до 2029 року та затверджено операційний план заходів з її реалізації на 2024-2026 роки [267].

У процесі реалізації Національної стратегії визначено стратегічні цілі і систему відповідних показників їх досягнення (табл. 3.13).

Таблиця 3.13

Стратегічні цілі Національної стратегії розвитку інклюзивного навчання на період до 2029 р. та показники результативності їх досягнення

Характеристика стратегічних цілей	Система показників досягнення стратегічних цілей
1	2
Стратегічна ціль 1	
Отримання кожною особою гарантованих державою освітніх послуг, спрямованих на розкриття її потенціалу, максимальний розвиток і соціалізацію, з урахуванням її індивідуальних можливостей та потреб	• частка фахівців органів виконавчої влади та органів місцевого самоврядування, які пройшли підготовку/підвищення кваліфікації щодо безбар'єрності та інклюзивності під час формування політик (за органами влади); • кількість територіальних громад, у яких впроваджено місцеві програми підтримки інклюзивного навчання (за областями); • кількість територіальних громад, які мають інклюзивно-ресурсні центри або укладені міжмуніципальні договори;

Продовження таблиці 3.13

1	2
	• частка осіб з особливими освітніми потребами, які отримують освітні послуги за місцем проживання/перебування (охоплені і неохоплені освітою, залежно від психофізичних порушень та потреб; за статтю, віком, населеним пунктом (міський/сільський); рівнем освіти); • частка осіб, які здобувають освіту у формі педагогічного патронажу (за статтю, віком, населеним пунктом (міський/сільський); • відповідність обсягу фінансування інклюзивного навчання реальним освітнім потребам, у тому числі за напрямами фінансування, за рахунок коштів державного, місцевого бюджетів та коштів з інших джерел, не заборонених законом
Стратегічна ціль 2	
Отримання кожною особою якісних освітніх послуг відповідно до індивідуальних потреб у комфортному, безпечному, безбар'єрному, дружньому до кожного учасника освітнього процесу інклюзивному освітньому середовищі	• частка закладів освіти, в яких створено інклюзивне освітнє середовище відповідно до потреб здобувачів освіти; • кількість осіб з особливими освітніми потребами, які здобувають освіту в інклюзивних класах закладів освіти всіх рівнів (за статтю, віком, типом закладу освіти та формою здобуття освіти, областями, населеним пунктом, категорією особливих освітніх потреб); • кількість осіб з особливими освітніми потребами, які здобувають освіту в спеціальних класах (за статтю, віком, типом закладу освіти та формою здобуття освіти, областями, населеним пунктом, категорією особливих освітніх потреб) ; • кількість осіб з особливими освітніми потребами, які здобувають освіту в спеціальних закладах освіти з розподілом за статтю і віковими групами; • частка здобувачів освіти, батьків (інших законних представників), задоволених якістю інклюзивного навчання (за областями, населеним пунктом, статтю, віком, наявністю інвалідності, типом закладу освіти); • кількість спеціальних педагогічних працівників у закладах та установах освіти, що працюють за штатним розписом; • кількість асистентів вчителя/асистентів вихователя у закладах загальної середньої/дошкільної освіти (за областями, населеним пунктом, типом закладу освіти); • кількість асистентів викладача та асистентів майстра виробничого навчання у закладах професійної (професійно-технічної) та вищої освіти (за областями, населеним пунктом (міський/сільський), типом закладу освіти); • кількість асистентів дитини (учня), з них соціальних робітників, батьків (інших законних представників) (за областями, населеним пунктом (міський/сільський), типом закладу освіти); • кількість учнів/вихованців з особливими освітніми потребами, яким надається послуга підвезення/перевезення до закладу та у зворотному напрямку (за областями, населеним пунктом (міський/сільський), типом закладу освіти, з розподілом за статтю та віковими групами

Закінчення таблиці 3.13

1	2
Стратегічна ціль 3	
Прийняття українським суспільством багатоманітності людини та врахування потреб усіх учасників освітнього процесу	• частка осіб з особливими освітніми потребами, які працевлаштувалися (за населеним пунктом (міський/сільський), областями, статтю, віком); • кількість осіб з особливими освітніми потребами, які навчаються в закладах вищої освіти за звітний період; • частка осіб з особливими потребами, осіб з інвалідністю, зокрема ветеранів війни, працевлаштованих за здобутою професійною кваліфікацією з розподілом за статтю та віковими групами.

Сформовано на основі [267]

Виходячи з вищенаведеного, слід констатувати, що розвиток інклюзивної освіти як важливий напрям модернізації соціальної сфери сприяє соціальній інтегрованості та згуртованості суспільства, слугує дієвим інструментом формування толерантного освітнього середовища, орієнтованого на підтримку та створення безбар'єрних можливостей для реалізації права на освіту та участь у суспільному житті.

Таким чином, враховуючи багатоаспектність та серйозність сучасних трансформаційних процесів та змін актуалізується важливість ефективного публічно-управлінського впливу на систему освіти та охорони здоров'я як ключових складових соціальної сфери шляхом поєднання зусиль держави та громадянського суспільства як рівноправних партнерів у створенні та реалізації стратегій реформування, забезпеченні контролю якості та ефективності, розширенні мережі інституційного забезпечення, підготовці компетентних кадрів, посиленні соціального захисту усіх учасників, підвищенні конкуретноспроможності ринку медичних та освітніх послуг та ін.

Висновки до розділу 3

Проведено дослідження нормативно-правового забезпечення соціальної сфери України на трьох рівнях – конституційний (передбачає нормативно-правову базу для подальшого формування законодавчих і підзаконних

документів), законодавчий (система нормативно-правових актів, що регламентують соціальний захист населення), підзаконний (постанови Кабінету Міністрів України, укази Президента України, накази міністерств та їх територіальних органів тощо). Окрема увага приділена законодавчим ініціативам, які демонструють соціальну орієнтованість публічного управління в реаліях війни – низка нормативно-правових документів, ухвалених продовж 2024-2025 рр., спрямованих на врегулювання питань соціального захисту в частині посилення адресної підтримки вразливим групам, адаптації до воєнного стану, міжгалузевої інтеграції сфери соціального захисту в умовах кризи тощо. В результаті чого зроблено висновок про наявність низки недосконалостей та проблемних аспектів публічного управління соціальною сферою в Україні: необґрунтоване розширення кількості критеріїв та умов, які є основою права на отримання державної соціальної допомоги та захисту; декларативний характер певної частини соціальних стандартів, що проголошені Конституцією, та є застарілими і малоефективними; відсутність прозорості та низька ефективність бюджетного фінансування соціальної сфери.

Зроблено висновок, що правові засади публічного управління соціальною сферою потребують чіткої відповідності сформованим та законодавчо встановленим ключовим цілям соціальної політики держави, що дозволить побудувати чітко структуровану систему пріоритетів, завдань та відповідних дій з орієнтацією на практику впровадження сучасних європейських і глобальних управлінських підходів. Також слід відзначити відсутність закріплених на законодавчому рівні показників ефективності, що дало б змогу дати реальну оцінку перевагам та недолікам провадженої соціальної політики в країні. Серед чинників, що негативно позначаються на ефективності та якості надання соціальних послуг, слід зазначити відсутність узгодженості функцій окремих суб’єктів соціальної сфери. Водночас слід констатувати, що чисельність різноспрямованих нормативно-правових актів та законодавчих документів зумовлює певну суперечливість окремих аспектів їх

змісту та уможливлює неоднозначність трактувань законодавчих норм, що негативно позначається на якості та результативності здійснення публічного управління в частині соціального забезпечення та захисту громадян.

Визначено інституційну структуру соціального захисту населення як сукупність упорядкованих взаємозв'язків та спільної дії суб'єктів соціальної діяльності, що покликані забезпечити сприятливі умови належної ефективної організації системи соціальної допомоги та соціальної підтримки певних категорій громадян, які потрапили в ситуації соціального ризику, згідно їх прав, потреб та можливостей. Виокремлено ключові завдання відповідних органів соціального захисту – забезпечення та сприяння повноцінному існуванню та розвитку особи шляхом функціонування системи органів публічного управління соціальною сферою, що спирається на професіоналізм та компетентність її виконавців. Така система повинна бути здатною змінювати свої підсистеми з метою найбільш ефективного забезпечення громадян відповідними послугами та підтримкою в умовах економічних та соціально-політичних змін, що обумовлюється її динамічністю, ефективністю та адаптивністю.

Виокремлено ключові проблеми, що спричиняють негативну динаміку ефективності соціальної підтримки населення, зокрема: підвищення рівня бідності у зв'язку з падінням розміру доходів незахищених категорій населення та наслідки війни; різниця між розміром офіційно встановленого прожиткового мінімуму та його реальним значенням; невідповідність вартості житлово-комунальних послуг з реальними доходами значної частини населення; низький рівень ефективності системи державної підтримки щодо стимулювання ділової активності працездатних непрацюючих осіб із малозабезпечених сімей для підвищення рівня своїх доходів та покращення матеріального становища своєї сім'ї; вимушена міграція за кордон великої кількості громадян працездатного віку через війну; стрімке падіння платоспроможності населення через швидкі інфляційні процеси; зростання кількості людей, які опинились за межею бідності через втрату майна, заощаджень, стабільного доходу або втрату годувальника внаслідок бойових дій.

Доведено, що на сьогодні реформування соціальної сфери проходить поступово окремими етапами з акцентуванням на концепції прав людини в аспекті дотримання гарантій мінімального рівня матеріального благополуччя на засадах безповоротності. Однак фактично станом на зараз соціальної захищеності окремих категорій громадян нашої країни не відповідає загальноприйнятим світовим стандартам. Є потреба в удосконаленні окремих аспектів публічного управління реалізацією соціальної допомоги в Україні, зокрема, з таких питань, як формування спеціальних комісій з метою здійснення соціальної роботи та реалізації соціальних функцій для мінімізації ймовірності утворення складних життєвих обставин для певних верств населення, що знаходяться в потенційній зоні ризику виникнення таких; впровадження децентралізаційних змін у соціальній сфері; формування спеціальних комісій з метою здійснення комплексної оцінки потреб певних категорій малозабезпечених громадян та формування соціальних програм щодо надання адресної допомоги.

Результати досліджень цього розділу опубліковано в наукових працях [113; 119; 126; 128; 415; 421; 425].

РОЗДІЛ 4
СТРАТЕГІЧНИЙ ПОТЕНЦІАЛ ФОРМУВАННЯ СОЦІАЛЬНОЇ КОНЦЕПЦІЇ ПУБЛІЧНОГО УПРАВЛІННЯ ТА МЕХАНІЗМИ ЇЇ РОЗВИТКУ Й ПОШИРЕННЯ

4.1. Державно-приватне партнерство як системотворчий каталізатор формування стратегічного потенціалу

Для формування соціальної концепції публічного управління необхідним є поєднання спільних дій, ресурсів та повноважень державних органів влади й позаурядових організацій щодо створення та введення в дію нових ефективних механізмів взаємодії з метою виконання соціальних гарантій, соціальної підтримки соціально незахищених категорій населення; дієвої імплементації механізму соціального замовлення задля створення реального конкурентного середовища серед надавачів соціальних послуг та застосування соціальних інновацій.

Виходячи з особливостей поточного соціально-економічного стану нашої країни та суспільно-політичних настроїв, розвитку децентралізаційних процесів, активізації діяльності органів місцевого самоврядування, посилення ролі територіальних громад вагомості на державному та місцевому рівнях набуває проблема покращення управлінських процесів та функціонування таких сфер, як зайнятість, освіта, охорона здоров’я та соціальний захист. Рушійною силою для підвищення ефективності державної соціальної політики являються ґрунтовне вивчення та аналіз статистичних даних, застосування сучасного методичного інструментарію оцінки соціальних змін та процесів в регіональному та загальнодержавному масштабах [343]. Усунення регіональних дисбалансів і зменшення розриву між індикаторами ступеня соціального благополуччя і якості життя населення потребує покращення результативності залучення демографічного, соціально-економічного, ресурсного та історико-культурного потенціалу

країни. У цьому аспекті значна роль відводиться на визначення найкращої пропорції щодо розподілу та/або перерозподілу ресурсного забезпечення та управлінських функцій різних щаблів; вибір ефективних цільових інструментів зміцнення стійкості й витривалості системи реалізації соціальної політики на місцевому рівні; ідентифікація на об'єктивній основі оптимальних модельних рішень з метою визначення напряму розвитку регіонів (громад) в умовах оптимізації їх існування за умов обмеженості ресурсозабезпечення та економічної нестабільності [327].

Важливим є виокремлення серед основних пріоритетів збалансування системи функціонування соціальної сфери об'єктивної необхідності зростання рівня ефективності соціального захисту, оскільки це є одним із ключових компонентів управлінської структури, в тому числі на місцевому рівні. Так, в умовах, коли реформа децентралізації майже завершена, перебудови потребує також і наявна система соціального захисту, що не може бути здійснено без активного залучення окремих державних інституцій та представників громадськості. Першочергово йдеться про здійснення соціальної підтримки незахищеним верствам населення таким, як діти-сироти; діти, які позбавлені батьківського піклування; діти, чиї батьки загинули на війні; діти, що мають статус постраждалих унаслідок воєнних дій та збройних конфліктів; багатодітні та малозабезпечені сім'ї; особи, які перебувають у складних життєвих обставинах та потребують сторонньої допомоги; внутрішньо-переміщені особи; учасникам бойових дій; ветерани; особи, які повернулись з полону або окупованих територій тощо. У цьому контексті фокус необхідно зосередити на виявленні та нагляді щодо реальних запитів та інтересів населення територіальних громад, акумулюванні та систематизації даних про потреби в соціальних послугах відповідно до змін у соціальній сфері, надання індивідуальних соціальних послуг окремим категоріям населення, сприянні та активній діяльності щодо створення місцевих програм розвитку соціального обслуговування, забезпеченні реального ефективного громадського контролю щодо якості соціального обслуговування і ефективності впровадження регіональних (місцевих) програм соціального розвитку [104].

Покращення публічно-управлінської діяльності в частині впровадження соціальної пріоритезації в державі має бути направлене на формування ефективної, прозорої та відкритої системи управління на всіх рівнях адміністративно-територіального устрою через здійснення таких заходів: запровадження сервісного підходу у соціальній сфері; нарощення рівня ефективності соціального захисту громадян шляхом використання індивідуального підходу щодо отримувачів соціальних пільг та інших видів допомоги, а також застосування принципів адресності; створення реального ринку соціальних послуг за участі недержавних структур і формування конкурентного середовища серед надавачів таких послуг; оновлення системи соціального обслуговування щодо формування та впровадження стандартизації якості соціальних послуг та побудови механізму моніторингу за дотриманням відповідних стандартів; надання переваги субсидіарності в контексті формування державою стимулів для розвитку й активізації діяльності населення, використовуючи певні інструменти; перехід до активізації впровадження принципів соціального партнерства та дотримання різних соціальних інтересів з метою об'єднання суспільства, посилення основних соціальних інституцій держави та ефективного формування оновлених соціальних пріоритетів [274]. Зазначені заходи є основою налагодження конструктивного діалогу і співпраці між громадськістю й органами публічної влади, включення стратегічного потенціалу у діяльність, орієнтовану на імплементацію соціальних пріоритетів держави, а отже, важливою умовою оптимізації соціальної функції держави, подолання кризових явищ і процесів соціального спрямування.

Сучасна світова практика модернізації та розвитку соціальної інфраструктури свідчить про позитивну практику застосування дієвих схем фінансування проєктів державно-приватного партнерства (ДПП), що є порівняно новою для України. На відміну від багатьох розвинених країн світу, де механізм партнерства між державою та приватним сектором використовується як базовий при реалізації інфраструктурних соціальних проєктів, в Україні така система відносин між державою і бізнесом перебуває на початковій стадії.

Закордонний досвід свідчить про взаємозв'язок між пріоритетними напрямами діяльності державно-приватних партнерств та ступенем соціально-економічної розвиненості країни. Якщо проаналізувати пріоритетність напрямів функціонування державно-приватного партнерства в країнах так званої «великої сімки», то перше місце з реалізації проєктів посідає сфера охорони здоров'я, друге місце – освітня галузь, а третє – автомобільні шляхи. Також слід відзначити відповідний розподіл за країнами щодо реалізації найбільшої кількості проєктів державно-приватного партнерства за певною сферою: США – автошляхи (89 % від загальної кількості проєктів), аналогічним є пріоритет в Австралії, Австрії, Бельгії, Греції, Данії, Ізраїлі, Ірландії, Іспанії, Південній Кореї, Португалії, Сінгапурі, Фінляндії, для Великої Британії – це охорона здоров'я (35 %) і сфера освіти (32 %), а в Німеччині – сфера освіти (43 %). Тож можна зробити висновок про взаємозалежність розвитку й добробуту цих країн та політикою щодо соціальної сфери та використання інструментів державно-приватного партнерства. Це спонукає до поглибленого аналізу закордонної практики використання державно-приватного партнерства щодо розвитку соціальної сфери в сучасних умовах [88]. Провідні позиції серед європейських країн щодо застосування співробітництва державного та приватного сектору в аспекті співінвестування належать Великій Британії, яка має успішний досвід розвитку освітнього напрямку за таким механізмом фінансування. Для британської моделі державно-приватного партнерства характерним є поєднання в одному проєкті одразу декількох, зокрема, це стосується проєктів щодо шкіл, які об'єднують за групами не менше двадцяти навчальних закладів. Також слід навести приклад німецького досвіду, який полягає в ефективному застосуванні партнерства держави та бізнесу у сфері питань ремонту, управління та утримання шкільних закладів. Такі угоди з приватними компаніями є довгостроковими (від 10 до 35 років).

Загалом доцільно виокремити такі особливості реалізації проєктів державно-приватного партнерства в освітній галузі за кордоном: жорсткий конкурсний відбір підприємств, що залучаються до співпраці; поширеними є інвестиції в освітню інфраструктуру, а також надання послуг з обслуговування будівель, технічної підтримки тощо; питання управління навчально-виховним процесом належать до виключної компетенції держави; перелік робіт та/або послуг, відповідні їхні стандарти (норми) та обсяг визначаються довгостроковими контрактами; зазвичай відповідно до угоди бізнес-структури виконують одночасно комплексну діяльність (проєктні роботи, будівельні послуги, утримання будівель та території, рекрутинг відповідного технічного персоналу); оплата в межах контракту має пряму кореляцію з ефективністю виконуваних функцій та їх відповідністю обумовленим заздалегідь вимогам [88].

Іншою досить поширеною сферою впровадження державно-приватного партнерства є галузь охорони здоров'я, що включає медичне обслуговування, управління активами, фармацевтику, забезпечення доступності медичних послуг та лікарських засобів тощо. Прикладом успішної практики запровадження інструментів державно-приватного партнерства за таким напрямом є досвід Великої Британії, що фокусується на фінансуванні будівництва та відновленні основних фондів медичної галузі та реалізації медичного обслуговування. Значна кількість медичних закладів Великої Британії побудована саме таким чином, ефективність запровадження механізму державно-приватного партнерства доведена високим рівнем задоволеності населення медичними послугами. Аналогічний досвід перейняли й інші країни: Франція, де ефективно використовується державно-приватне партнерство для будівництва та реконструкції лікарень; Австралія, яка запровадила управління державно-приватним партнерством на рівень штатів, що є, по суті, децентралізацією управління в такому контексті [88].

В Україні на сьогодні використання державно-приватного партнерства не має широкого розвитку та потребує активізації саме в соціальній площині, адже саме національна соціальна система має значний потенціал реалізації

проєктів співпраці державного та приватного сектору. З огляду на це доцільно розглянути можливості впровадження проєктів державно-приватного партнерства за напрямками освіти та медицини в Україні.

Щодо розробки та реалізації проєктів державно-приватного партнерства в освітній сфері доцільно реалізувати таке: необхідним є обов'язкове внесення до договорів із державно-приватного партнерства чіткий перелік дій та показників з метою здійснення моніторингу діяльності приватної компанії щодо удосконалення та зростання ефективності функціонування навчальних закладів; зобов'язання приватних навчальних закладів та обслуговуючих компаній дотримуватись відповідних стандартів та вимог щодо освітньої інфраструктури, навчально-методичного забезпечення та навчальних програм у межах діяльності державно-приватного партнерства; створення спеціальних управлінських структур (агенцій) для керування діяльністю навчальних закладів на умовах державно-приватних угод.

Об'єктивна необхідність залучення механізмів державно-приватного партнерства для підтримки та розвитку української системи охорони здоров'я зумовлена такими чинниками: дефіцит фінансових ресурсів для забезпечення системи охорони здоров'я; низький рівень оснащеності сучасною медичною технікою в переважній більшості лікувально-профілактичних закладів; неефективність державних програм фінансування медичних установ; відсутність оптимізаційних рішень щодо ресурсовикористання у сфері охорони здоров'я; наявність значного потенціалу щодо покращення та підвищення ефективності надання медичних послуг; досить вузький спектр розвитку приватних медичних послуг; відсутність дієвої практики залучення приватних інвестицій у сферу охорони здоров'я; велика потреба в реконструкції, відновленні та технічній модернізації закладів охорони здоров'я; застосування професійних управлінських компетенцій бізнес-сектору для підвищення управління у сфері охорони здоров'я та медичного обслуговування.

Переваги від успішної реалізації державно-приватного партнерства у сфері охорони здоров'я полягатимуть у такому: скорочення необхідність бюджетного фінансування модернізаційних заходів щодо медичної

інфраструктури; використання необхідних об’єктів інфраструктури та активів без впливу бюджетного фінансового забезпечення; зростання рівня якості та доступності медичних послуг, що гарантуються державою; скорочення капітальних видатків шляхом залучення інноваційних підходів у поєднанні із жорсткими нормами фінансового аудиту та контролю; значне зменшення періоду побудови або відновлення інфраструктури; досягнення відповідності інфраструктури та обладнання міжнародним нормам і стандартам; підвищення рівня ефективності використання активів медичних закладів; скорочення собівартості медичних послуг; застосування сучасних ресурсозберігаючих технологій для зниження експлуатаційних витрат у сфері охорони здоров’я; зберегти діючу систему інфраструктурних об’єктів сфери охорони здоров’я; розвантаження владного виконавчого апарату шляхом делегування частини повноважень бізнес-сектору.

Слід зауважити, що діяльність у межах державно-приватного партнерства має здійснюватися за максимально високого рівня прозорості та відкритості, адже чітке техніко-економічне обґрунтування, дієвий механізм стимулювання, ефективний інструментарій оцінки ризиків та ґрунтовне управління є важливим як для держави, так і для приватних структур. Реалізація проєктів державно-приватного партнерства повинна здійснюватись таким чином, щоб отриманий рівень соціально-економічного ефекту був максимальним і таким, який би забезпечував перерозподіл позитивного результату між державою (у вигляді додаткових надходжень у бюджет), бізнесом (у формі зростання прибутку) та суспільством (зростання добробуту населення).

Згідно з Першим Добровільним національним оглядом щодо Цілей сталого розвитку в Україні ЦСР 17 «Партнерство заради стійкого розвитку» включає чотири напрями співпраці, а саме: партнерські відносини у фінансовій, торгівельній, технологічній сферах, а також впровадження системної концепції урядової діяльності з метою досягнення сталого розвитку при залученні всіх стейкхолдерів, у тому числі співпраці між

державними та приватними структурами, громадськими організаціями за умови покращення індикаторів динаміки сталого розвитку та підвищення потенціалу щодо статистики такого прогресу [355]. Таким чином, можна зробити висновок про важливість використання механізмів державно-приватного партнерства для досягнення цілей сталого розвитку, зокрема в соціальному контексті.

Так, із чотирьох індикаторів, якими визначається динаміка досягнення ЦСР 17, три відзначаються позитивною тенденцією (рис. 4.1).

ЗАВДАННЯ	ІНДИКАТОРИ	2015	2016	2017	2018	2019	2020 (орієнтир)	СТАН	2025 (орієнтир)	2030 (орієнтир)
17.1. Мобілізувати додаткові фінансові ресурси на основі заохочення інвестицій іноземних та вітчизняних інвесторів	17.1.1. Співвідношення обсягу приватних грошових переказів із-за кордону із ВВП, %	7.6	8.1	8.2	8.5	7.8	6.0*		6.0	6.0
	17.1.2. Чистий притік прямих іноземних інвестицій (за даними платіжного балансу), млн дол. США	3,012	3,268	2,593	2,360	2,422	10,000		16,000	17,500
17.2. Послідовно знижувати боргове навантаження на економіку	17.2.1. Відношення валового зовнішнього боргу до експорту товарів та послуг у річному вимірі, %	245.8	244.6	214.3	194.0	192.0	-		уточнюється	
17.3. Розвивати партнерські відносини влади і бізнесу для досягнення цілей сталого розвитку	17.3.1. Кількість проектів публічно-приватного партнерства	177	186	191	189	187	205		уточнюється	

* при визначенні цього цільового орієнтира як база використовувалися попередні дані за 2015 рік, які становили 5,75.

Рис. 4.1. Динаміка індикаторів цілей сталого розвитку.
Ціль 17 - «Партнерство заради стійкого розвитку»

Джерело: побудовано на основі [355].

Державна політика щодо розвитку державно-приватного партнерства, у тому числі концесії, в кількісному вимірі договорів ДПП демонструє певну ефективність. Так, у 2015 році кількість угод становила 177, у 2019 році 187, а станом на 01.01.2025 року загальна кількість угод за державно-приватним партнерством становить 200 [331; 355], з них дійсно реалізується 22 угоди (9 - концесійних договорів, 6 – договорів про спільну діяльність та 7 – інші види договорів), 167 угоди не реалізується (114 – не виконується, 53 договори розірвані або термін їхньої дії закінчився), 11 договорів призупинено через повномасштабне вторгнення російської федерації (рис. 4.2).

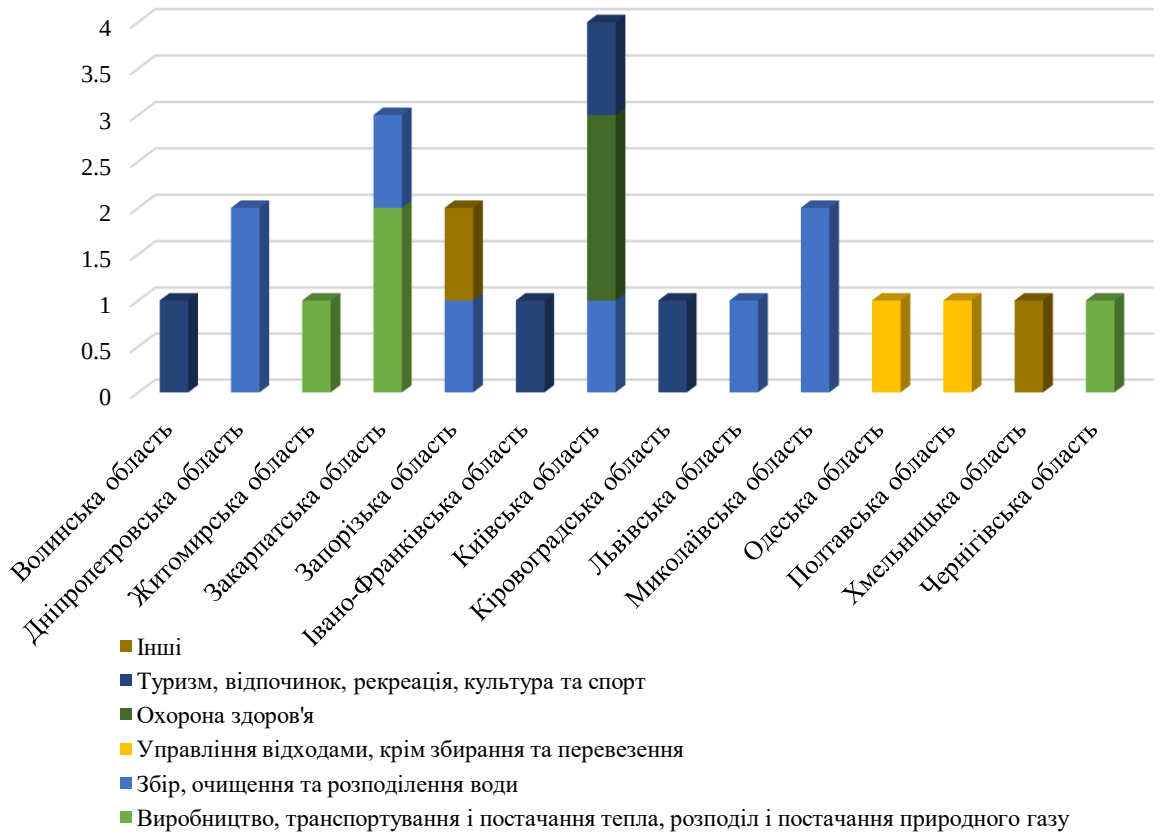

Рис. 4.2. Договори, укладені на умовах державно-приватного партнерства, які реалізуються станом на 01.01.2025 р.

Джерело: побудовано автором на основі [331].

Передбачалось, що зі створенням Агенції з питань підтримки державно-приватного партнерства (Агенція ДПП) партнерство між державою та бізнес-сектором суттєво поглибиться та зазнає поширення.

Для сприяння зростанню результативності функціонування зазначеної Агенції було підписано Меморандум між Міністерством економіки України та Міжнародною фінансовою корпорацією стосовно надання консультаційної допомоги у становленні цієї структури. Наразі Агенцією ДПП здійснюється реалізація таких проєктів державно-приватного партнерства в соціальній сфері: ДПП із консолідації лікарень – Будівництво нової багатопрофільної лікарні на місці Клінічної лікарні швидкої медичної допомоги м. Львова; Лабораторне ДПП – побудова мережі лабораторій з використанням хабової моделі «hub-and-spoke model» у Львівській області; ДПП з медичної (діагностичної) візуалізації –

будівництво Центру діагностичної візуалізації та/або розгалуженої мережі діагностичних відділень, які обслуговуватимуть лікарні швидкої медичної допомоги та інші лікарні у м. Львів [2]. Такий результат є недостатнім та свідчить про низький рівень використання наявного потенціалу застосування інструментів партнерства державного та приватного сектору щодо розвитку соціальної сфери. До стримуючих чинників щодо широкого застосування ДПП можна віднести: недосконала, застаріла нормативно-правова база регулювання діяльності з державно-приватного партнерства; відсутність унормування Бюджетним кодексом процедур надання партнерам з боку держави довгострокових зобов'язань при реалізації механізму державно-приватного партнерства; дефіцит державного фінансування для оплати роботи експертів під час формування проєктів для угод з державно-приватного партнерства; недостатня інституційна спроможність уряду та органів місцевого самоврядування в контексті публічно-приватної співпраці; низький рівень суспільної обізнаності щодо переваг та можливостей використання інструментів державно-приватного партнерства.

Також слід зазначити, що для розв'язання проблеми стримування притоку приватного фінансування необхідними є остаточне завершення реформування правоохоронної та судової систем, зміцнення інституту забезпечення виконання зобов'язань, формування дієвого вторинного ринку проблемних активів [2].

Для розв'язання завдань соціального розвитку на засадах сталості очевидним є залучення приватних компаній до реалізації проєктів щодо соціальних проблем і суспільних потреб на основі державно-приватного партнерства. Відповідно до успішних практик зарубіжних країн саме застосування інструментів державно-приватного партнерства дозволяє подолати проблему недостатності державного фінансування для забезпечення соціально значущих задач.

Проте потребує уточнення той факт, що розвиток державно-приватного партнерства в Україні розпочав своє становлення значно пізніше за світові тенденції. Також на уповільнені темпи зростання кількості проєктів за

державно-приватним партнерством впливали відсутність розвиненого бізнесу в перші роки незалежності нашої держави, який був би спроможний надавати гідний рівень партнерства, відповідного законодавчого регулювання та цілеспрямованої державної політики за даним напрямком. Цим пояснюється те, що в перші 20 років було започатковано лише 58 проєктів у межах державно-приватного партнерства, з них 2 згодом було зупинено. У наступні роки кількість проєктів, що були реалізовані з 1992 до 2017 р., становила 74 проєкти (рис. 4.3).

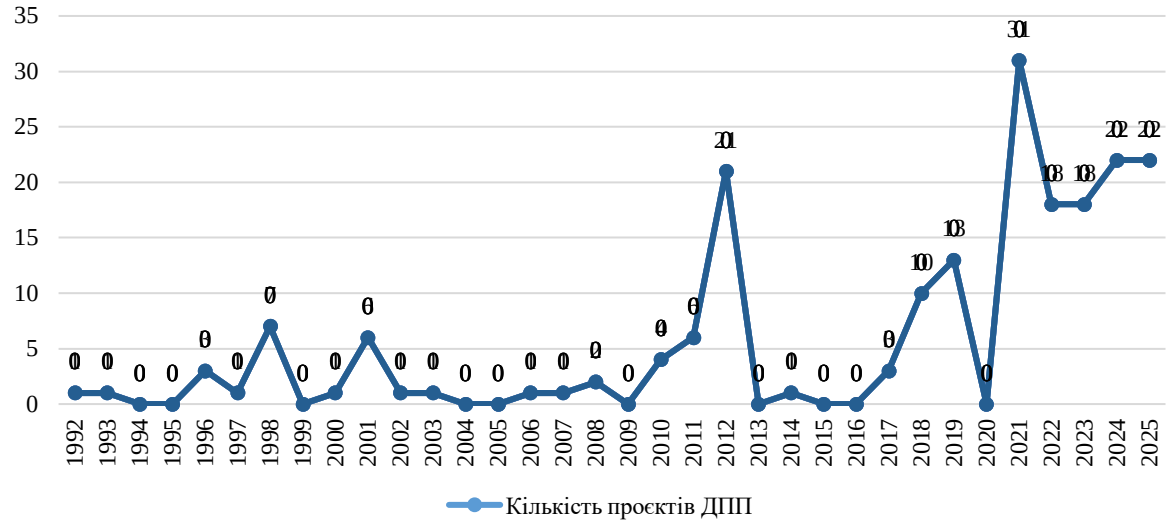

Рис. 4.3. Динаміка реалізації проєктів ДПП в Україні за період 1992-2025 рр.

Джерело: побудовано автором на основі [331;168]

Слід зазначити певні статистичні розбіжності щодо кількості проєктів у межах державно-приватного партнерства, які оприлюднюються Світовим банком, та даними від Міністерства економіки України щодо числа договорів, укладених на умовах ДПП. Це пояснюється безсистемністю реєстрації проєктів ДПП в Україні [168]. Це суттєво ускладнює дослідження реальної ситуації щодо функціонування ДПП в Україні. Якщо проаналізувати вітчизняний підхід до виміру партнерства державного та приватного секторів за кількістю укладених угод ДПП), то виявляється суттєве перебільшення світових даних (рис. 4.4).

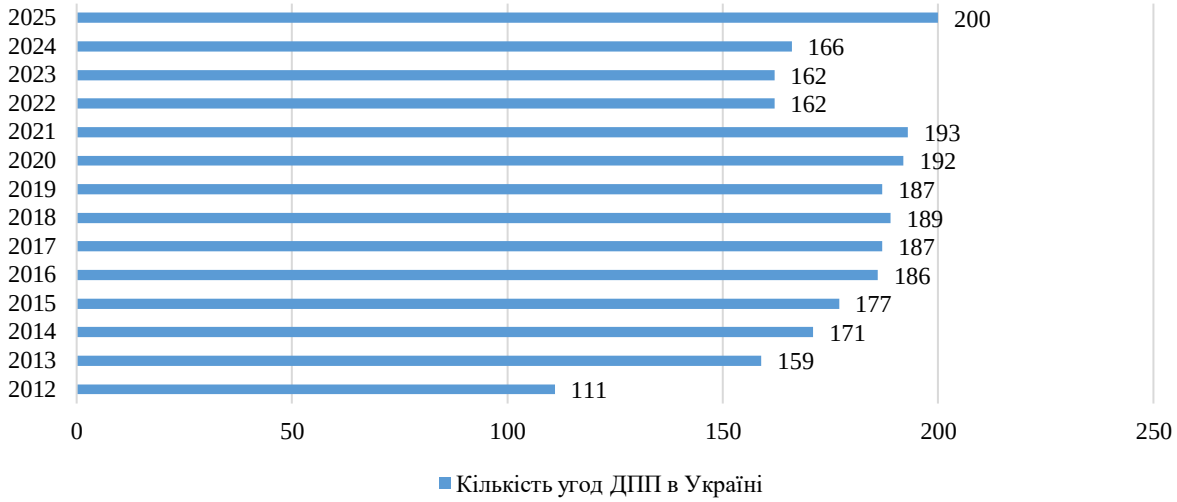

Рис. 4.4. Динаміка кількості угод на умовах ДПП в Україні за період 2012-2025 рр.

Джерело: побудовано автором на основі [2; 168; 331].

Вагомим індикатором розвитку державно-приватного партнерства в Україні частка завершеності започаткованих проєктів. Негативною особливістю вітчизняного процесу реалізації державно-приватного партнерства є те, що далеко не всі проєкти реалізуються повністю (рис. 4.5). Так, як видно з наведеної діаграми, близько 60 % укладених договорів щодо ДПП не виконуються, залишаючись лише декларацією намірів.

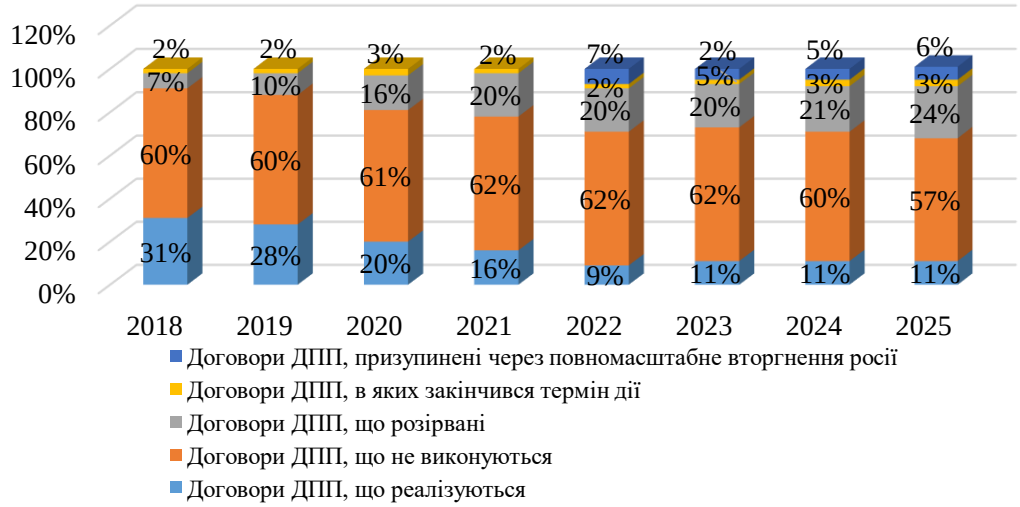

Рис. 4.5. Структура договорів ДПП в Україні за часткою їх завершеності за період 2019-2025 рр.

Джерело: побудовано автором на основі [2; 168; 331].

Такі результати свідчать про низьку ефективність державної політики України щодо розвитку державно-приватного партнерства, а також недосконаліть процедур відбору та підготовки проєктів для здійснення такого виду партнерства на сьогодні. Подолання зазначених недоліків вбачається у формуванні оновленої системи взаємодії між державою, бізнесом та громадянським суспільством. Партнерство суспільних громадських інституцій, держави та приватних бізнес-структур є відображенням можливості співфінансувати та будувати взаємовигідні відносини між цими секторами, зокрема в соціальній сфері. Така співпраця може існувати за виключної умови паритетних відносин, що зумовлює необхідність пошуку нових підходів щодо комунікації та взаємодії. Для цього важливим є забезпечення реальної можливості громадянського суспільства взаємодіяти з державою шляхом нормативно-правового закріплення права нагляду за діяльністю урядових структур. Зазначена співпраця держави, громадянського суспільства та приватного бізнесу повинна ґрунтуватись на принципах взаємоузгодженості, пропорційності, самоорганізації та самокерованості [124]. Особливим фактором впливу є збалансованість центральних та децентралізаційних владних повноважень у контексті розподілу між державними та недержавними структурами, центральними та регіональними представниками.

Таким чином, має сформуватись конкретний саморегульований комплекс на основі узгодженої дії державного, громадського та бізнес-секторів. Підґрунтям такого комплексу взаємодії являється наявність налагодженого зворотного зв’язку між державними та недержавними складовими кожної зі структур, що сприятиме прогресу сталого розвитку суспільства загалом [27]. Для встановлення результативних партнерських зв’язків у громадянській та державній площині необхідними є безперервний моніторинг проблем та викликів, аналіз та оцінка запитів та інтересів, подальше удосконалення механізму взаємодії, співпраці та взаємної відповідальності всіх сторін, встановлення двостороннього зв’язку у спільній спрямованості до розв’язання нагальних завдань, формування стійкої громадянської довіри до уряду.

Ефективним засобом налагодження взаємовідносин держави з громадським сектором є регіональні цільові програми щодо розвитку громадянського суспільства та спільної роботи органів влади та громадянського суспільства. Завданнями таких програм є формування відповідних стимулюючих обставин для розвитку громадянського суспільства, встановлення механізмів взаємодії держави та громадськості, фінансове забезпечення громадських ініціатив з метою докладання спільних зусиль щодо розвитку регіонів. Ці програми передбачають надання фінансування для здійснення консультаційної підтримки, проведення опитувань, організацію конкурсів серед проєктів соціальної спрямованості, створення центрів підтримки громадських ініціатив, реалізацію заходів для підвищення обізнаності державних службовців та громадських активістів щодо застосування інструментів громадської участі, організацію форумів соціальних інвестицій і т. ін. [153].

Розвиток взаємовідносин держави, громадянського суспільства та бізнесу з метою удосконалення публічного управління соціальною сферою на державному та регіональному рівнях вимагає здійснення таких дій:

- унормування на законодавчому рівні процедури створення громадських дорадчих органів та обов’язковості консультацій із громадськістю;
- виключення формального, фрагментованого залучення громадянського суспільства до співпраці з державними органами влади та органами місцевого самоврядування;
- усунення можливості дискредитаційних дій, захисту індивідуальних інтересів через лобіювання шляхом використання громадських структур, фальсифікації, заангажованості громадських обговорень, опитувань, експертиз тощо;
- доповнення регламентів органів державної влади та органів місцевого самоврядування обов’язковими консультаціями з громадськістю та участю громадських дорадчих органів при затвердженні рішень;

- широке відображення результатів співпраці громадських структур і державних органів влади на офіційних вебпорталах та електронних сторінках уряду;

- впровадження жорсткої системи відповідальності для посадових осіб органів державної влади за недопущення, створення перепон участі представників громадськості в забезпеченні поінформованості суспільства, вчасного та повного відображення правдивої інформації;

- удосконалення роботи підрозділів державних органів влади, що забезпечують взаємодію з громадськістю;

- профільне навчання та підвищення професійної майстерності посадових осіб, підрозділів та громадських структур за напрямом ефективного впровадження інструментарію залучення громадянського суспільства до формування та впровадження державної політики;

- підвищення рівня правової, фінансової, політичної та громадянської обізнаності суспільства, у тому числі з питань соціальної сфери;

- суворе дотримання правових норм щодо взяття до уваги конструктивних рекомендацій громадських утворень відповідно до організованої взаємодії або формування обґрунтувань щодо неможливості включення таких рекомендацій [40].

Удосконалення співпраці держави та громадянського суспільства полягає у налагодженні постійного партнерства із залученням громадських ініціатив щодо дотримання суспільних інтересів. Адже зміна відомчого підходу на орієнтацію запитів громадськості сприятиме зростанню довіри населення. У цьому аспекті важливу роль відіграє сервісний підхід у соціальній концепції публічного управління. Адже він означає перегляд ролі держави щодо співпраці з громадськістю, перегляд ключових принципів та пріоритетів. Сутність сервісного публічного управління полягає у особливій формі організації публічного управління через надання послуг, а не директивне керівництво. Головним завданням сервісного публічного управління є здійснення обслуговування населення для дотримання його інтересів та задоволення запитів, зважаючи на те, що суспільство не просить про ці послуги, а споживає їх.

Ключовими характеристиками сервісного публічного управління слід вважати: наявність мережевої структури управління; прозорість та відкритість публічно-управлінської діяльності всіх рівнів; орієнтація на потреби громадянського суспільства; нарощення кадрового потенціалу у сфері публічного управління; тісна взаємодія з неурядовими структурами; широке застосування цифрових технологій у сфері надання послуг. У цьому контексті для успішної реалізації співпраці між органами державної влади та громадськості необхідними є такі умови:

- формування дієвої публічно-інформаційної політики органів державного управління в частині владних ініціатив, політики реформ, поширення практики публічного звітування щодо суспільно значущих питань;
- зміцнення контролю з боку громадськості в частині обов'язкового повноправного залучення громадських структур до роботи в консультативних, дорадчих органах, робочих групах під час формування державної політики;
- формування за сприяння уряду системи громадських рад та узгодження їхніх дій відповідно до законодавства в частині вимог щодо участі та консультацій представників громадськості в процесах творення державної політики;
- розробка та впровадження нової стратегії щодо державної підтримки розвитку громадянського суспільства та активної участі громадськості в процесах політикотворення [124; 413].

Важливого значення у прискоренні створення результативних механізмів співпраці інститутів публічної влади та громадськості набуває розробка та впровадження концепції партнерської співпраці держави та громадянського суспільства, що ґрунтується на принципах поглибленої соціальної взаємодії, пропорційності між дотриманням державних інтересів та недержавних інституцій, взаємна відповідальність, закріплення на рівні держави диференціації щодо форм і видів діяльності громадських структур, участі представників громадськості у формуванні та реалізації державної політики,

зведення до мінімуму державного втручання за вертикальною структурою управління, гнучкості, довіри, ефективності, поваги, толерантності, інформаційної прозорості та публічності.

Таким чином, ключовими напрямами формування партнерства між державою та громадянським суспільством мають стати сучасні комунікаційні та адаптивні механізми взаємодії, спрямовані на ефективне партнерство, що передбачають: 1) формування гнучкої, адаптованої до потреб суспільства та міжнародних норм і стандартів нормативно-правової бази на основі урахування інтересів усіх заінтересованих сторін; 2) розвиток відкритої комунікативно-адаптивної взаємодії інституцій публічного управління та громадськості щодо формування та впровадження загальнодержавної та регіональної політик; 3) розширення практик співпраці з громадським сектором щодо надання публічних послуг та соціальної підтримки населенню із використанням адаптивних підходів до сучасних соціальних викликів; 4) нарощення інституційного потенціалу громадянського суспільства в контексті застосування комунікативно-адаптаційних інструментів громадської участі щодо формування та впровадження публічної політики; 5) формування та реалізація адаптивної інформаційної кампанії із використанням сучасних каналів комунікації та адаптацією змісту до різних цільових соціальних груп.

Окрему увагу необхідно акцентувати на важливості використання комунікативно-адаптаційних механізмів співпраці держави, бізнесу та громадськості для повоєнного відновлення нашої країни. Державно-приватне партнерство в цьому контексті є ефективним інструментом залучення інвестицій і для подальшої відбудови, у тому числі об’єктів соціальної сфери.

Отже, узагальнено державно-приватне партнерство є якісним альтернативним варіантом приватизації або державних закупівель, що в соціальній сфері є ускладненим через значні витрати на обороноздатність нашої країни та ведення війни. Державно-приватне партнерство передбачає використання переваг усіх учасників угоди для реалізації інфраструктурних проєктів та відновлення. Також для ефективного функціонування співпраці

уряду, бізнес-сектору і громадськості необхідною є розробка відповідної стратегії розвитку ключових галузей економіки, що дасть змогу потенційним інвесторам здійснювати планування та прогнозування щодо ймовірного інвестування; формування сталої законодавчої бази щодо прозорості та чіткості процесу державно-приватного партнерства; запровадження моніторингу ефективності проєктів за ДПП; формування прозорого та надійного механізму оскарження діяльності державних партнерів; розвиток потенціалу державних партнерів.

З позиції розвитку та поширення соціальної концепції публічного управління державно-приватне партнерство має ключове значення у реалізації комунікативно-адаптаційних механізмів партнерської взаємодії, зокрема, у частині мобілізації ресурсного забезпечення, спрямованого на посилення стратегічного потенціалу розвитку соціальної сфери.

4.2. Стратегічний потенціал соціальної концепції публічного управління: траєкторії реалізації та результативність освоєння

Динамічність сучасних трансформаційних змін вимагають переосмислення практичних підходів до управління соціальною сферою та визначення її ключових пріоритетів. У цьому контексті особливої ваги набувають питання обґрунтування стратегічного потенціалу формування, розвитку та поширення соціальної концепції публічного управління. Вважаємо, що при розгляді стратегічного потенціалу формування, розвитку та поширення соціальної концепції публічного управління доцільно виокремлювати його виміри (суспільно-політичний; соціально-економічний; соціокультурний; демографічний; індустріально-технологічний; науково-технічний) та види (організаційно-трудовий; управлінський, інформаційний; інноваційний), характеристика яких наведена в табл. 4.1.

Таблиця 4.1

Види стратегічного потенціалу формування, розвитку та поширення соціальної концепції публічного управління

Назва виду стратегічного потенціалу	Критерії оцінювання результативності освоєння потенціалу
Організаційно-трудовий	– ефективність ринку праці (сприяння та мотивація підвищення рівня професіоналізму та організації праці; підвищення рівня зайнятості; управління обсягом пропозиції на трудовому ринку через освітні механізми та систему підготовки, перепідготовки трудових ресурсів на різних рівнях; генерування розгалуженої інформаційної мережі щодо працевлаштування на основі визначених критеріїв та системно-універсальних умов із можливістю здійснення підприємницької діяльності);
	– оплата праці (визначення розміру мінімальної заробітної плати; зниження рівня податкового навантаження на заробітну плату; визначення динаміки реальної заробітної плати; ступінь зниження заборгованості щодо виплат заробітної плати).
Управлінський	– ефективність управління (збалансування ефективності функціонування інституції та кількості працівників управлінського апарату; якісна структура кадрового складу; зниження витрат на керівництво за рахунок створення оптимальних організаційно-економічних умов);
	– цілеспрямованість системи управління (створення ефективних організаційних керівних структур з метою розв’язання специфічних задач щодо сприяння розвитку соціальних орієнтирів; побудова ефективних координаційних міжсекторальних та територіальних взаємозв’язків на різних територіальних рівнях).
Інноваційний	– інвестиційна підтримка розвитку інновацій (формування сприятливого інвестиційного клімату та диверсифікація походження інвестиційних ресурсів для удосконалення регулювання соціального розвитку на різних рівнях; підтримка та стимулювання нових форм соціального підприємництва; застосування інноваційного потенціалу удосконалення ринку соціальних, освітніх, медичних послуг);
	– інноваційна ефективність функціонування публічних інституцій (введення в дію інновацій та результатів науково-технічного прогресу задля покращення комунікаційної системи та спільної діяльності; поширення практики застосування інноваційних методів під час затвердження управлінських рішень різного рівня ієрархії).
Інформаційний	– інформаційна спроможність інституцій та громадян (підвищення рівня цифровізації та технічних можливостей залучення інформаційних технологій; сприяння держави розвитку та поширення застосування інформаційних технологій; використання цифрових інструментів для створення дієвої системи зворотного зв’язку);
	– розвиненість інформаційного середовища (стимулювання застосування інформаційних технологій у різних галузях і видах діяльності; зміцнення інформаційної безпеки суб’єктів різних рівнів управління; розвиток інформаційної системи керування забезпечення соціальної безпеки).

Джерело: складено автором.

Слід констатувати, що стратегічний потенціал як необхідна умова розвитку та поширення соціальної концепції публічного управління потребує відповідної уваги та управлінського впливу, а отже, виваженого скоординованого управління. Важливе значення в контексті ефективного управління розвитком стратегічного потенціалу відіграє синергійний ефект партнерства та взаємодії між різними суб'єктами, включаючи владу, громадянське суспільство та місцеві громади через використання дієвого інструментарію впливу на мобілізацію різновекторних ресурсних можливостей заради результативної імплементації цільових орієнтирів та пріоритетних соціальних завдань.

Ґрунтуючись на ідентифікації вимірів та видів стратегічного потенціалу, нами запропоновано системно-універсальну модель управління розвитком стратегічного потенціалу соціальної концепції публічного управління, яка відображає критерії оцінювання результативності освоєння потенціалу та слугуватиме обґрунтуванню пріоритетних напрямів для побудови алгоритму послідовності реалізації через підтримку та розвиток потенційних можливостей, сприяння інвестиційній активності, погодження зі стратегічним баченням соціально-економічного зростання та узгодження дії за різними управлінськими рівнями, систематизацію засобів та інструментів впливу на формування, нарощення та реалізацію організаційно-трудового, управлінського, інноваційного та інформаційного видів потенціалу в контексті прикладних засобів стратегічного публічного управління різних рівнів (рис. 4.6).

Відповідно до запропонованої моделі кожен вид стратегічного потенціалу може бути охарактеризований за рівнем розвитку та реалізації за відповідними критеріями. Для організаційно-трудового потенціалу такими критеріями є ефективність ринку праці, що репрезентується такими характеристиками, як сприяння та мотивація підвищення рівня професіоналізму та організації праці; підвищення рівня зайнятості; управління обсягом пропозиції на трудовому ринку через освітні механізми та систему підготовки, перепідготовки трудових ресурсів на різних рівнях; генерування розгалуженої інформаційної мережі щодо працевлаштування на основі визначених критеріїв та системно-універсальних умов з можливістю здійснення підприємницької діяльності, а також оплата праці,

що визначається регулюванням рівня мінімальної заробітної плати та зниженням податкового навантаження на заробітну плату, динамікою реальної заробітної плати і станом погашення заборгованості з виплати заробітної плати.

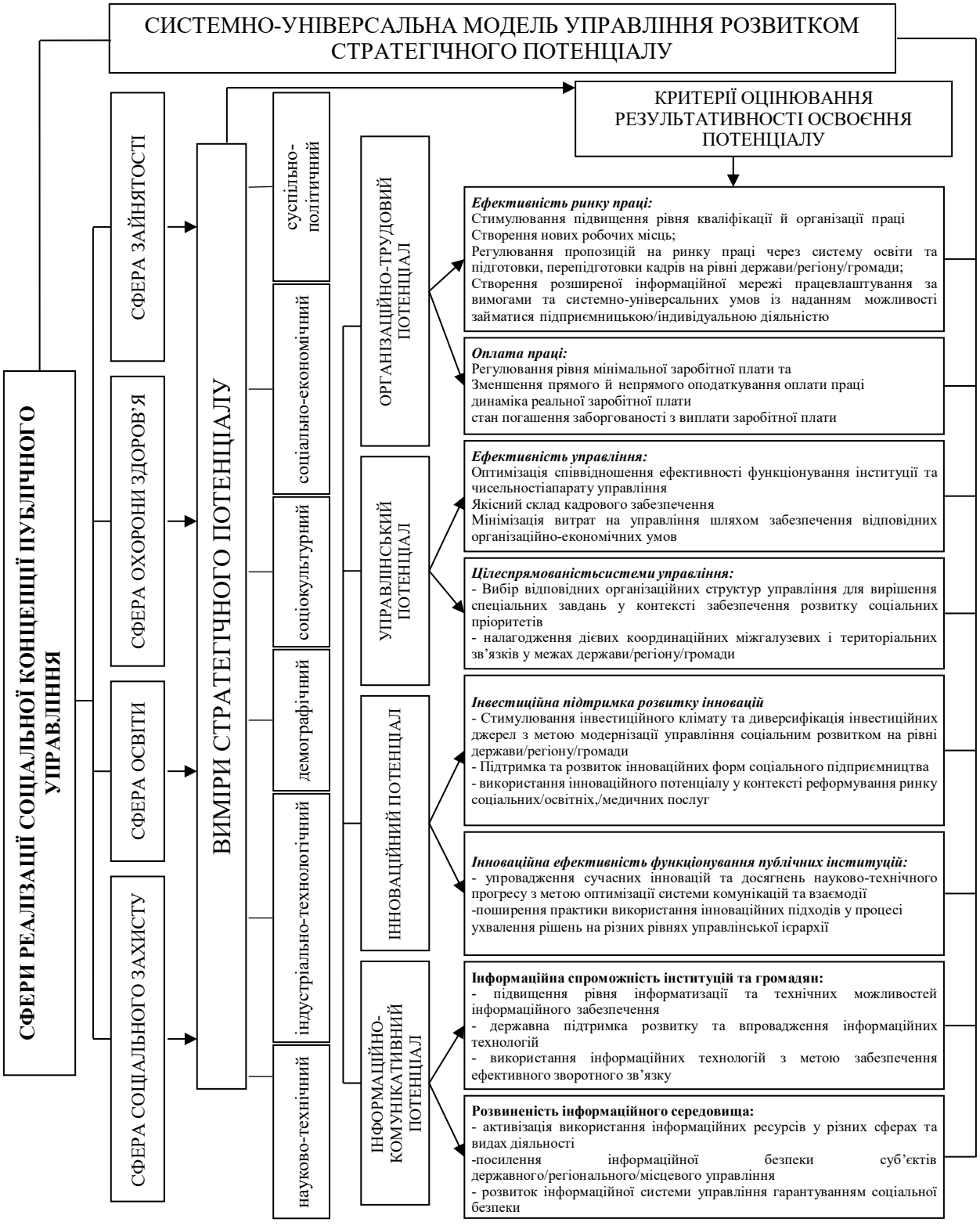

Рис. 4.6. Системно-універсальна модель управління розвитком стратегічного потенціалу соціальної концепції публічного управління

Джерело: побудовано автором.

Управлінський потенціал визначається ефективністю управління за такими індикаторами як збалансування ефективності функціонування інституції та кількості працівників управлінського апарату; якісна структура кадрового складу; зниження витрат на керівництво за рахунок створення оптимальних організаційно-економічних умов, та цілеспрямованістю системи управління, що характеризується створенням ефективних організаційних керівних структур з метою розв'язання специфічних задач щодо сприяння розвитку соціальних орієнтирів, побудовою ефективних координаційних міжсекторальних та територіальних взаємозв'язків на різних територіальних рівнях.

Ефективність використання інноваційного потенціалу в публічному управлінні соціальною сферою ідентифікується через інвестиційну підтримку розвитку інновацій та ефективність інноваційної діяльності. Перший критерій може бути проаналізований за такими індикаторами: формування сприятливого інвестиційного клімату та диверсифікація походження інвестиційних ресурсів для удосконалення регулювання соціального розвитку на різних рівнях; підтримка та стимулювання нових форм соціального підприємництва; застосування інноваційного потенціалу удосконалення ринку соціальних, освітніх, медичних послуг. Критерій інноваційної ефективності функціонування публічних інституцій виражається показниками введення в дію інновацій та результатів науково-технічного прогресу задля покращення комунікаційної системи та спільної діяльності; поширення практики застосування інноваційних методів під час затвердження управлінських рішень різного рівня ієрархії.

Ступінь освоєння інформаційно-комунікативного потенціалу може бути оцінений за критерієм інформаційної спроможності інституцій та громадян та критерієм розвитку інформаційного середовища. Інформаційно-комунікативна спроможність інституцій може бути оцінена через визначення таких показників: підвищення рівня цифровізації та технічних можливостей залучення інформаційних технологій; сприяння держави розвитку та поширення застосування інформаційних технологій; використання цифрових

інструментів для створення дієвої системи зворотного зв'язку. Розвиненість інформаційного середовища характеризується індикаторами стимулювання застосування інформаційних технологій у різних галузях і видах діяльності; зміцнення інформаційної безпеки суб'єктів різних рівнів управління; розвиток інформаційної системи керування забезпечення соціальної безпеки.

Оцінювання результативності освоєння стратегічного потенціалу соціальної концепції публічного управління ґрунтується на аналізі здатності управлінської системи ефективно використовувати наявні інститути, ресурси, механізми для досягнення соціально значущих результатів.

На регіональному рівні результативність стратегічного потенціалу соціальної концепції з позиції системного підходу виступає як науково-прикладна задача, що передбачає формалізацію показників та інтегральних критеріїв для визначення параметрів соціальної концепції публічного управління, шляхом ідентифікації вихідних домінант щодо побудови функціональних взаємозв'язків основних складових соціальної системи в публічно-управлінському контексті на регіональному рівні (табл. 4.2).

Таблиця 4.2

Функціональний зміст результативності стратегічного потенціалу соціальної концепції публічного управління

Засадничі домінанти	**Функціональний зміст**
1	2
Функція первинна – структура вторинна	Диференціація регіонів за галузями виробничо-господарської діяльності при їхньому розподілі за ступенем дії на рівень людського розвитку та формування відповідних соціальних завдань. Це дасть можливість здійснити розподіл повноважень для їх вирішення, визначити відповідальних осіб та їхні посадовий функціонал. Послуговуючись основами системного підходу та загальної теорії систем, можна здійснити розподіл системних цілей на підцілі.
Побудова ОСУ як структури зв'язків (прямих/ обернених)	Покращене змістовне наповнення ключових функцій управління, в тому числі планування, використовувати для генерування оптимізаційних рішень; організацію – для моніторингу здійснення певних заходів; регулювання – для введення в практичну діяльність управлінських функцій при певних відхиленнях і т. ін. Отже, системно-універсальну модель управління розвитком стратегічного потенціалу соціальної концепції публічного управління доцільно трактувати як сукупність організаційних та логістичних схем або блок-схем, що направлені на формування відповідних функціональних та міжфункціональних зв'язків.

Закінчення таблиці 4.2

1	2
Повнота відповідності	Відповідність кожного ключового завдання певній ланці у підпорядкуванні регіональній системі управління. Водночас для усунення дублювання посадовими особами функцій потрібно делегувати певний перелік ієрархічних задач; необхідним є дотримання умови, що один напрямом доручається тільки одній відповідальній особі. Також обов'язки та відповідальність мають бути розподілені між співвиконавцями, проте лише одна головна особа здійснює координацію та несе відповідальність за виконання поставлених завдань.
Скорочення ланцюга послідовних зв'язків	Можливість посилити міжгалузеві та територіальні взаємозв'язки в межах регіону, зменшити обсяг фінансування такої взаємодії шляхом використання методів кореляційно-регресійного аналізу, що супроводжується побудовою структурних матриць і матриць парної кореляції за допомогою застосування трендів спеціалізованих траєкторій розвиту певного регіону й макроекономічних показників. Така побудова здійснюється на основі багатовимірних параметрів соціальних показників та індикаторів, що зменшує діапазон вхідних даних для покрокової формалізації матриці найбільш значимих регресивних факторів результативності.
Замкнення циклу управління при досягненні алокаційного й інверсійного ефекту	Сформованість керівної системи в замкнено-спіральному циклі виконання функцій з нарощенням функціональної спроможності регіону. Водночас за замовчуванням за певними етапами здійснюється повернення до вихідної фази. Поняття закритого циклу передбачає наявність оберненого та спірального зв'язку із функціями виконання цільового завдання з метою правильного планування та прогнозування, а також відповідності вимогам до результативності управління для забезпечення інверсійного зв'язку.

Джерело: складено автором на основі [327].

Регіональні диспропорції соціального розвитку не залежать від територіального розміру, обсягу стратегічного потенціалу та можливостей органів місцевого самоврядування. Розрив у показниках соціального поступу регіонів здійснює значний вплив на узагальнений рівень соціально-економічного стану країни, екологічної ситуації, системи соціально-культурних цінностей у контексті розвитку соціальної концепції публічного управління та досягнення цілей сталого розвитку.

Таким чином, доцільним є визначення збалансованого співвідношення розподілу та перерозподілу ресурсів та сфер впливу в публічному управлінні на різних рівнях, вибір ефективних інструментів формування та розвитку соціальної концепції публічного управління в межах стійкої довгострокової

соціально орієнтованої політики в розрізі регіонів, формалізація оптимальних модельних рішень щодо послідовного соціального поступу регіонів та громад у частині зростання пропорційності існування за умов обмеженого ресурсозабезпечення та нестабільності соціально-економічної ситуації. З метою досягнення високого рівня соціального поступу на різних рівнях системі публічного управління необхідно адаптовувати та імплементувати успішні зарубіжні практики в частині управління стратегічним потенціалом соціальної концепції для створення власних ефективних управлінських механізмів, зважаючи на актуальні суспільні потреби та національні інтереси.

Особливу увагу доцільно зосередити на важливості вимірювання стратегічного потенціалу формування, розвитку та поширення соціальної концепції публічного управління, що здійснюється за єдиною схемою, отже, немає значення диференціація на державний, регіональний чи місцевий рівень. Для виміру системно-універсального впливу на розвиток стратегічного потенціалу соціальної концепції публічного управління нами запропоновано ієрархічну систему показників та критеріїв відповідно до виокремлених рівнів (базового; соціально орієнтованого; оціночного; узагальнюючого) (рис. 4.7).

Запропонована ієрархічна система показників і критеріїв є практико-орієнтованою на виявлення сильних та слабких аспектів у функціонуванні управлінської системи, діагностику її спроможності/неспроможності оперативно реагувати на потенційні виклики, що в підсумку може слугувати важливим інструментом для системно-універсального оцінювання стратегічного потенціалу соціальної концепції публічного управління та вироблення на цій основі відповідних рекомендацій. Високий результат вимірювання рівня стратегічного потенціалу безпосередньо впливає на здатність системи бути динамічно стійкою, проактивною, використовувати гнучкі управлінські механізми, демонструвати адаптованість до викликів і змін.

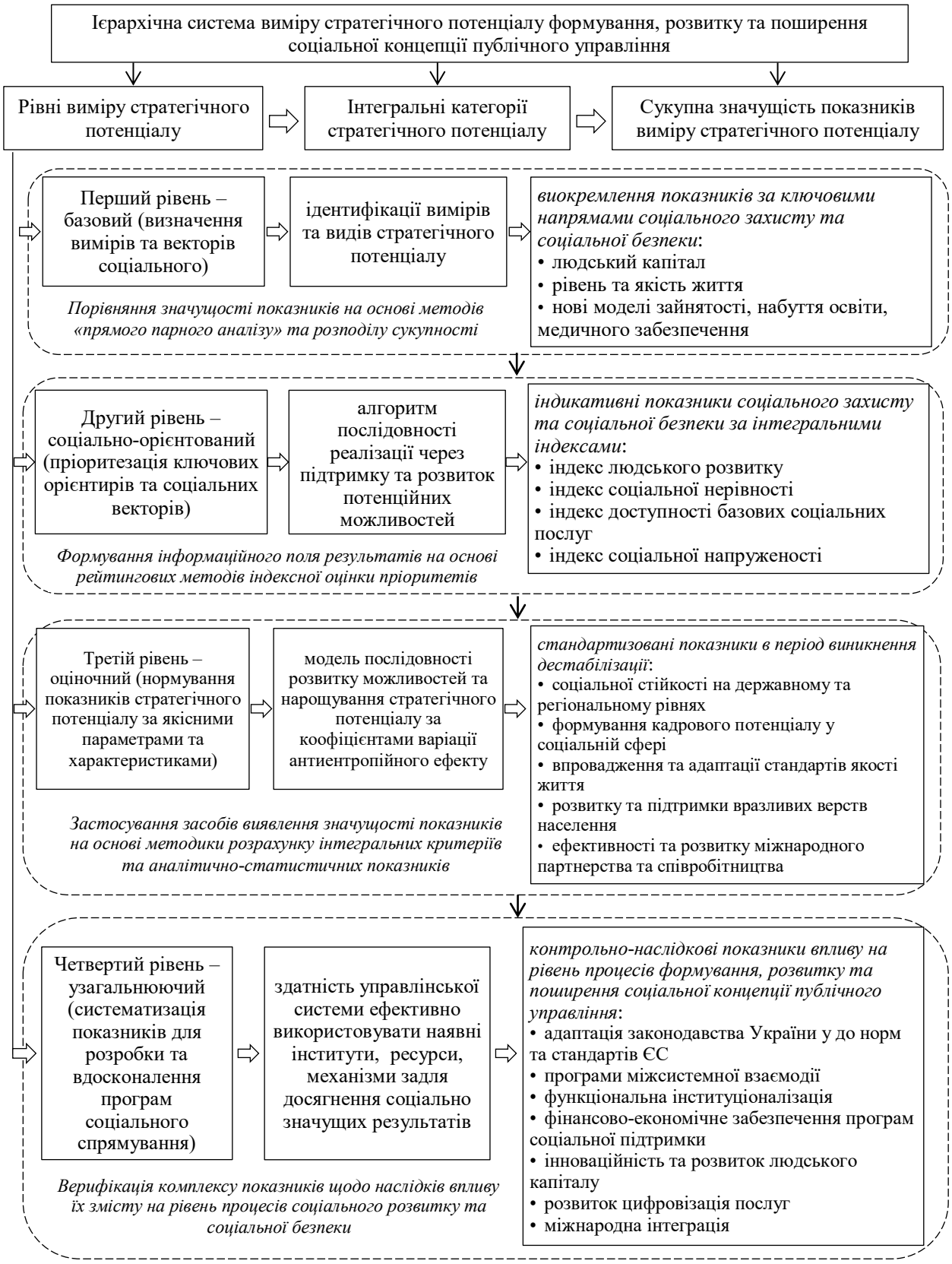

Рис. 4.7. Ієрархічна система показників та інтегральних критеріїв виміру параметрів стратегічного потенціалу соціальної концепції публічного управління

Джерело: побудовано автором.

Таким чином, функціональна значущість та практико-орієнтованість запропонованої моделі показників та інтегральних критеріїв виміру параметрів стратегічного потенціалу соціальної концепції публічного управління підтверджується низкою ключових висновків та рекомендацій. По-перше, вона дозволяє реалізовувати цілісний і логічно впорядкований підхід до аналізу та оцінювання складних соціально-управлінських процесів. По-друге, створена ієрархічна структура показників дає змогу відобразити багаторівневість впливів, що визначають стратегічний потенціал, а також враховувати як кількісні, так і якісні параметри, необхідні для повноцінної об’єктивної оцінки. По-третє, враховуючи розмежування показників за рівнями (базовим, соціально орієнтованим, оціночним та узагальнюючим) дана модель виконуючи діагностичну функцію шляхом вивчення впливових факторів як на локальному, так і на загальносуспільному рівні, слугує ефективним аналітичним інструментом та практичним засобом підтримки стратегічних управлінських рішень, забезпечуючи можливість цілеспрямованого адаптивного управлінського реагування, чутливого до змінних умов соціального середовища. У підсумку, запропонована модель дозволяє не лише систематизувати процеси впливу на стратегічний потенціал, а й сприяє формуванню обґрунтованої та ефективної політики у сфері публічного управління.

З метою комплексного відображення взаємозалежності рівня управлінської ефективності та соціальної результативності, що відповідає засадам сучасного публічного управління, зосередженого на потребах людини, підвищенні її добробуту та залученні до процесу ухвалення рішень, вважаємо за доцільне визначення індексу стратегічного потенціалу соціальної концепції публічного управління як узагальненого інструменту вимірювання, здатного здійснювати кількісно-якісну оцінку складних соціально-управлінських явищ шляхом охоплення не лише окремих характеристик та результатів, а й системних взаємозв’язків між управлінськими рішеннями, соціальними наслідками та потенціалом розвитку з врахуванням майбутньої перспективи.

Пропонуємо розглядати індекс стратегічного потенціалу як інтегральний показник, що акумулює низку параметрів та характеристик на різних рівнях, зокрема, на базовому (рівень нормативно-правового забезпечення соціально орієнтованих політик, ступінь інституційної спроможності органів публічного управління, наявність стратегічних документів із соціальним компонентом); соціально орієнтованому (обсяг та якість надання соціальних послуг, ступінь соціального захисту вразливих категорій населення, рівень доступності публічних сервісів, інклюзивність управлінських процесів у соціальній сфері); оціночному (показники задоволеності громадян якістю публічних послуг, ефективність реалізації соціальних ініціатив/програм/проєктів, ступінь довіри до владних інституцій, прозорість і підзвітність публічного управління); узагальнюючому (відповідність соціальної політики (державної/регіональної) цілям сталого розвитку, загальний рівень соціальної стабільності, динаміка стратегічного розвитку суспільства).

У контексті розвитку та поширення соціальної концепції публічного управління визначення індексу стратегічного потенціалу забезпечує об’єктивність та достовірність оцінки соціального виміру публічного управління шляхом ідентифікації його сильних і слабких сторін. Такий підхід орієнтований на оптимізацію функціонування управлінської системи та посилення її адаптивної спроможності в частині визначення реалістичних орієнтирів для гнучкого реагування на динаміку внутрішніх та зовнішніх чинників розвитку соціальної сфери, коригування політики та варіативності управлінських рішень, оновлення стратегічних планів та переосмислення пріоритетів відповідно до актуальних соціальних викликів.

Як уже було зазначено, розвиток стратегічного потенціалу формування та впровадження соціальної концепції публічного управління потребує відповідних змін та удосконалень. З огляду на це доцільним є запропонувати ключові вектори та орієнтири реалізації такого потенціалу з урахуванням цілей сталого розвитку України на період до 2030 року та пріоритетів, визначених Програмою діяльності Кабінету Міністрів України та стратегічних цілей

Міністерства соціальної політики України, до яких належать: покращення пенсійного забезпечення; формування Єдиної інформаційної системи соціальної сфери; підвищення рівня соціальних стандартів та гарантій, підтримка малозабезпечених сімей; підвищення якості соціальних послуг; подальше здійснення інклюзії осіб з інвалідністю у суспільне життя; захист прав дітей; забезпечення рівних прав та можливостей жінок і чоловіків, протидія домашньому насильству та торгівлі людьми [243].

Відповідно до проведеного дослідження щодо сучасного стану, проблемних аспектів та потреб у сферах зайнятості, освіти, охорони здоров'я, соціального захисту вважаємо за можливе виокремлення таких ключових векторів/орієнтирів розвитку стратегічного потенціалу в контексті формування та поширення соціальної концепції публічного управління: активізація ринку праці з одночасним відкриттям рівного доступу для отримання нових навичок за сучасними потребами роботодавців; впровадження нових форм зайнятості з високим рівнем гнучкості та адаптивності; приведення у відповідність ринку освітніх послуг та потреб на ринку праці; забезпечення конкурентоспроможності освітніх послуг; прискорення інтеграції вітчизняної освіти в міжнародний освітній простір; збільшення тривалості та покращення якості життя громадян в умовах політики децентралізації; формування міжсекторального підходу до реалізації заходів з профілактики та формування здорового способу життя; побудова Єдиної інформаційної системи соціальної сфери; зростання рівня соціальних стандартів та гарантій; покращення пенсійного забезпечення; підвищення якості соціальних послуг.

Реалізація зазначених стратегічних орієнтирів у контексті реалізації ефективної соціальної концепції публічного управління повинна засновуватись на принципах адресності, високої результативності, системності, соціальної справедливості, фінансової доцільності управлінських рішень. Реалізація зазначених ключових векторів/орієнтирів розвитку стратегічного потенціалу в контексті формування та поширення соціальної концепції публічного управління ґрунтується на принципах адресності, високої результативності,

системності, соціальної справедливості, фінансової доцільності управлінських рішень. Послідовність досягнення цілей за кожним ключовим вектором/орієнтиром відображається такими етапами: 1. Підвищення рівня ефективності ресурсних витрат соціальної сфери. 2. Впровадження загальноприйнятої міжнародної класифікації страхових внесків, видів соціальної допомоги, критеріїв та норм її надання. 3. Перехід системи соціального захисту на страхові засади, зберігаючи врахування трудового стажу застрахованих осіб, це дасть можливість сформувати високий рівень солідарної соціальної відповідальності держави, населення та інститутів громадянського суспільства за добробут та соціальний розвиток у країні. Одночасно повинні бути створені сприятливі умови щодо мінімізації соціальних ризиків завдяки постійним превентивним заходам та моніторингу. 4. Збільшення розміру соціальних виплат для узгодження їх з міжнародними нормами і стандартами. 5. Зменшення частки прямого бюджетного фінансування соціальної допомоги, що супроводжується зростанням обсягів фінансування з недержавних джерел, зокрема, мобілізація фінансових ресурсів населення на основі активізації особистої зацікавленості та бізнес-сектору.

Сформульовані вище вектори/орієнтири розвитку стратегічного потенціалу в контексті формування та поширення соціальної концепції публічного управління можуть зумовити необхідність натрапляння на потенційні труднощі під час їх впровадження серед частини суспільства. Це актуалізує потребу організації попередньої експериментальної апробації новітніх інструментів публічного управління в окремих пілотних регіонах або територіальних громадах, а також широке інформаційне висвітлення його результатів, здійснення безперервного моніторингу за процесами реформування та внесення у разі потреби покращень, інформуючи громадян про зміст перетворень.

Долучення населення й недержавних структур та співфінансування соціальної сфери дасть можливість як скоротити бюджетні видатки соціального спрямування, так і збільшити попит у соціальній сфері, а також підвищити

рівень якості та доступності соціальної допомоги й соціальних послуг [132]. Реалізація цілей у межах запропонованих орієнтирів передбачає комплексний підхід з одночасною зміною принципів його формування відповідно до сучасних економічних та геополітичних реалій. Соціальне партнерство, соціальне спонсорство, сервісний підхід у наданні соціальних послуг, залучення фінансування та інших видів участі недержавних структур надасть можливість підвищення соціальних стандартів та підвищення рівня добробуту різних верств населення. У межах кожного вектора/орієнтира як окремого напряму було визначено цілі й завдання, засоби досягнення та відповідні очікувані результати (Додаток В), які розкриємо більш детально нижче.

Цілями та завданнями в межах напряму активізації ринку праці з одночасним відкриттям рівного доступу для отримання нових навичок за сучасними потребами роботодавців слід визначити такі: розвиток молодіжного підприємництва та малого бізнесу, у тому числі інноваційного; підвищення рівня зайнятості серед вразливих категорій населення (ветерани, внутрішньо переміщені особи, особи, що пережили полон, окупацію, пенсіонери, особи з інвалідністю і т. ін.) шляхом створення сприятливих умов для перекваліфікації або підвищення рівня професійної майстерності; широке застосування дуальної форми освіти через створення спеціальних механізмів фінансування закладів освіти; залучення до співпраці потенційних роботодавців та підвищення їхньої ролі у формуванні державного замовлення відповідно до потреб у працівниках певного фаху та спеціалізації; надання рівних прав громадян щодо здобуття освіти впродовж усього життя, як можливості отримання та удосконалення необхідних знань і навичок для підвищення конкурентоздатності особи на ринку праці, її адаптованості до вимог ринку праці з метою гарантування зайнятості та належної заробітної плати.

До засобів досягнення поставлених цілей і завдань вказаного напряму належать державна підтримка та стимулювання малого та середнього бізнесу, ефективна профорієнтаційна робота з учнівською та студентською молоддю щодо сучасних вимог ринку праці, сприяння та мотивування перекваліфікації

та підвищення рівня професійності через гарантування працевлаштування, впровадження державних програм мотивації, забезпечення державою гідної оплати праці та запровадження ефективної системи управління трудовими ресурсами, підвищення ефективності співпраці держави, освітніх закладів, наукових установ, бізнес-сектору, фінансових інституцій і експертного кола щодо управління процесами оцінювання та контролю якості освіти.

Очікуваними результатами від реалізації вважаємо удосконалення стратегії публічного управління сферою зайнятості через приведення у відповідність ринку освітніх послуг та потреб на ринку праці, збалансованості стану національної, якісна підготовка гнучких до змін умов та потреб ринку трудових ресурсів і як наслідок – підвищення рівня життя населення, зменшення нерівності у всіх її проявах, зменшення багатовимірної бідності, зростання середньої тривалості життя.

Впровадження нових форм зайнятості з високим рівнем гнучкості та адаптивності передбачає такі цілі й завдання: формування та реалізація принципово нових більш гнучких форм соціально-трудових відносин; мінімізація безпекових ризиків під час трудової діяльності в умовах війни; набуття більшої гнучкості роботодавців та/або працівників при дотриманні рівня соціального захисту працюючих. Одним із ключових інструментів досягнення наведених завдань є розвиток цифрової інфраструктури для створення відповідного цифрового середовища трудових процесів, а також розширення сфери використання з цією метою соціальних мереж, віртуальних майданчиків та платформ, електронних порталів у галузі охорони здоров’я, освіти та надання соціальних послуг. Також повинна надаватись можливість підвищення кваліфікації, створення оптимального робочого графіка, забезпечення безпеки для здоров’я і життя на робочих місцях, надання чіткого статусу новим формам зайнятості для уникнення нерівності на ринку праці та його сегментації.

Очікувані результати за цим вектором/орієнтиром можна охарактеризувати як надання нових можливостей працівникам і роботодавцям, безперервність функціонування бізнесу, підвищення продуктивності праці, гнучкості та

ефективності організації роботи підприємства чи організації, що загалом позитивно відображається на конкурентоспроможності національної економіки.

За напрямом приведення у відповідність ринку освітніх послуг та потреб на ринку праці слід вказати такі завдання і цілі: скорочення розриву між академічною освітою і реальними потребами роботодавців щодо підготовки трудових ресурсів; скорочення рівня безробіття, зокрема серед недавніх випускників вищих навчальних закладів; підвищення якості надання освітніх послуг у контексті надання фахових компетентностей. Серед засобів досягнення окреслених завдань є тісна співпраця сектору освіти з бізнес-середовищем через постійні консультативні платформи, дорадчі органи при департаментах та місцевих управліннях освітою, сприяння ефективній роботі рад роботодавців при вищих навчальних закладах, мотивування бізнесу до відкритого діалогу з публічною владою щодо проблем та очікувань від освітньої галузі, імплементація кращих практик закордонного досвіду щодо приведення у відповідність освітніх послуг та потреб ринку праці. Вважаємо, що успішне застосування зазначених інструментів допоможе досягти скорочення рівня розбалансованості між пропозицією та попитом на ринку праці, і як наслідок – скороченню рівня безробіття, стимулюватиме молодь залишатись в Україні через наявність гарантованих робочих місць, підвищить загальний економічний добробут за рахунок зростання продуктивності праці.

Забезпечення конкурентоспроможності освітніх послуг передбачає виконання низки завдань: поєднання реформ у сфері освіти із задоволенням соціальних потреб населення в частині забезпечення соціальної стабільності, культурного розвитку, підтримки громадських ініціатив та соціального партнерства; збалансування підходів до освітньої діяльності з позиції соціального інституту та комерційної сфери надання послуг; забезпечення громадянам рівного доступу до якісної освіти.

На нашу думку, усе вищеперелічене може бути забезпечене завдяки реформуванню мережі освітніх закладів відповідно до сучасних потреб в освітніх послугах, використанню сучасних підходів в процесі відновлення

пошкоджених та зруйнованих закладів освіти для комфортної реалізації освітнього процесу. Серед заходів досягнення поставлених завдань також важливим є пошук нових джерел фінансування для забезпечення належної матеріально-технічної та методичної бази навчального процесу, а тому доцільним є підвищення рівня управлінської автономії українських закладів вищої освіти щодо ухвалення та реалізації управлінських рішень у питаннях фінансування, поширення практики створення ендавментів, як специфічної форми акумуляції фінансових ресурсів, а також впровадження стимулів з метою залучення довгострокового інвестування в освітню і наукову діяльність. Для підвищення якості освітнього процесу необхідними є його модернізація та інтенсифікація, у тому числі забезпечення функціонування віртуально-дистанційної парадигми освіти, розробка науково обґрунтованих освітніх стандартів, а також створення продуманої системи стимулів та комфортних умов праці для педагогічних та науково-педагогічних працівників.

Прискорення інтеграції вітчизняної освіти в міжнародний освітній простір ставить перед публічним управлінням такі цілі та завдання як досягнення рівня відповідності освітніх послуг міжнародним стандартам; запровадження демократичних засад у діяльність навчальних закладів; посилення процесів академічної мобільності та обміну досвідом на міжнародному рівні; розвиток міжнародної співпраці закладів вищої освіти з метою удосконалення та масштабування їх наукової та проєктної діяльності.

Реалізація та досягнення поставлених завдань передбачає підвищення рівня знання англійської мови як освітян, так і здобувачів шляхом створення відповідних стимулів та умов для вивчення іноземної мови (організація роботи якісних курсів при навчальних закладах, мовних клубів, популяризація вивчення іноземних мов, викладання фахових дисциплін англійською мовою, моніторинг рівня знань і т. ін.); постійну підтримку комунікації з міжнародними партнерами, організація інформаційної та консультативної підтримки за допомогою проведення спільних загальнодержавних форумів, конференцій, зустрічей; розвиток міжнародної проєктної діяльності у

навчальних закладах, накопичування відповідного досвіду реалізації спільних освітніх проєктів з міжнародними партнерами та поширення цього досвіду; посилення процесів академічної мобільності викладачів та здобувачів. Уряд своїми управлінськими ініціативами має сприяти та спрямовувати заклади сфери освіти щодо використання вищенаведених інструментів.

Очікуваним результатом має стати надання якісної освіти для побудови підґрунтя нарощення соціального капіталу та сприяння сталому розвитку.

Зростання тривалості та підвищення рівня якості життя населення в умовах політики децентралізації ставить такі завдання для реалізації: формування дієвої системи громадського здоров'я в регіонах та територіальних громадах; надання рівного доступу до необхідних медичних послуг, лікарських засобів та медичних виробів у межах програми медичних гарантій; створення ефективної мережі кластерних і надкластерних закладів охорони здоров'я, зокрема зі створенням реабілітаційних відділень; розширення доступності послуг з охорони психічного здоров'я [223]. До інструментів реалізації визначеного вектора/орієнтира належать включення питань зростання тривалості та підвищення рівня якості життя населення до програм і проєктів регіонального розвитку, регіональних стратегій розвитку та програм з їх впровадження, стратегії розвитку територіальних громад та планів заходів з їх реалізації, розробка та реалізація ефективного механізму мотивації та підтримки медичних працівників щодо роботи в сільській, малонаселеній чи важкодоступній місцевості [269].

Очікуваний результат передбачає зростання тривалості та підвищення рівня якості життя населення та подолання регіонального дисбалансу соціального розвитку і якості життя громадян.

Цілі й завдання вектора/орієнтира щодо формування міжсекторального підходу до реалізації заходів з профілактики та формування здорового способу життя передбачають наступне: забезпечення участі громадянського суспільства у розробці політики й управління у сфері охорони здоров'я; зростання рівня якості первинної медичної допомоги задля запобігання госпіталізаціям;

створення єдиного медичного простору, який передбачає взаємодію закладів охорони здоров’я та надавачів медичних послуг за єдиною уніфікованою системою правил та здатність надавати належний рівень медичної допомоги; посилення застосування принципів інклюзивності й безбар’єрності доступу під час надання послуг охорони здоров’я [269]. Засоби та інструменти досягнення сформованих завдань полягають у сприянні підвищення рівня обізнаності громадян, стимулювання співпраці між державними інституціями, закладами охорони здоров’я і громадянським суспільством, населенням, територіальними громадами, громадськими організаціями, професійними об’єднаннями, ЗМІ тощо; розробці і впровадженні програм щодо підвищення рівня знань про безпеку життєдіяльності; формуванні політики, заснованої на єдиній, виваженій, універсальній стратегії реформи системи охорони здоров’я; розробці ефективної нормативно-правової бази, гармонізованої у відповідності до конституційних норм; застосуванні сучасних інструментів управління: управлінні змінами та проєктного підходу в галузі охорони здоров’я; постійному моніторингу та оцінці для адекватної відповіді на виклики і загрози, що супроводжують процеси реформування; інтеграція аспектів здоров'язбереження у навчальні й виховні плани на усіх щаблях освітньої системи; гарантування урахування чинників, що впливають на суспільне здоров'я, при формуванні державно-управлінських рішень, а також при розробці та реалізації національної політики на будь-якому рівні; запровадження й використання дієвих механізмів керівництва установами медичної галузі, що передбачають громадський контроль та моніторинг, зокрема через формування наглядових органів, базованих на засадах доброчесного керування.

У ролі очікуваних результатів від впровадження цього напряму слід визначити формування та впровадження моделі системи охорони здоров’я, що забезпечить ефективне, безперервне надання безоплатних, якісних і безпечних послуг населенню; рівний та вільний доступ громадян до інформації про чинники впливу на здоров’я та культуру ставлення до власного здоров’я;

включення інститутів громадянського суспільства до ухвалення управлінських рішень у системі охорони здоров'я; забезпечення впровадження та поширення сучасних технологій та наукових досягнень з метою збереження чи зміцнення здоров'я населення країни [269].

Створення Єдиної інформаційної системи соціальної сфери (ЄІССС) передбачає поєднання у спільній дії інформаційних ресурсів суб'єктів соціального захисту та учасників накопичувальної системи загальнообов'язкового державного пенсійного страхування, а також їхні спільні дії з іншими державними інформаційними структурами та ресурсами, державами з метою інформаційного обміну [243].

Цей напрям передбачає такі цілі й завдання для успішної реалізації: розробка та впровадження програмних інструментів для організації надання адміністративних послуг соціальними інституціями шляхом електронних сервісів; технічне забезпечення безперервної роботи електронних сервісів соціального характеру; захист інформації під час надання адміністративних послуг через електронні сервіси в соціальній сфері; електронне адміністрування накопичувальної системи загальнообов'язкового державного пенсійного страхування.

Практичним інструментарієм для досягнення поставлених завдань у межах розкритого стратегічного напряму слід вважати поширення застосування електронних сервісів у соціальній сфері в усіх областях України з використанням ЄІССС; налагодження взаємодії ЄІССС з Єдиним державним вебпорталом електронних послуг (Портал Дія), а також іншими державними реєстрами та базами даних; збільшення спектра послуг від вебпорталу електронних послуг Пенсійного фонду України; формування та впровадження єдиної комплексної системи захисту інформації з підтвердженою відповідністю в ЄІССС [243]. Результати від ефективного впровадження стратегічного напряму створення Єдиної інформаційної системи соціальної сфери (ЄІССС) полягатимуть у постійній роботі ЄІССС у всіх регіонах України; можливість надання засобами електронного сервісу всіх

адміністративних послуг соціального характеру, які можуть надаватись у такій формі; оптимізація процесів отримання громадянами соціальних послуг шляхом електронних сервісів; проведення безперервного моніторингу за цільовим використанням коштів Фонду соціального страхування України.

Підвищення рівня соціальних стандартів та гарантій у контексті реалізації стратегічного потенціалу відображається через такі завдання: докорінна зміна методики визначення прожиткового мінімуму, оптимізація його використання, відміна кореляції між розміром прожиткового мінімуму та обсягом соціальних виплат, якщо вони не є основним джерелом доходу; сприяння зростанню економічної активності та підвищення рівня зайнятості серед тих категорій населення, які отримують соціальну допомогу.

Інструменти та засоби отримання очікуваного ефекту від впровадження даного стратегічного напряму та виконання поставлених завдань включають зміну нормативно-правового забезпечення в частині визначення прожиткового мінімуму; надання фінансової підтримки малозабезпеченим сім'ям для відкриття власної справи; впровадження нового виду універсальної соціальної допомоги для подолання складних життєвих обставин; законодавче закріплення посилення соціальної підтримки найменш захищених категорій населення [243]. Планові результати від реалізації цілей запропонованого вектора/орієнтира полягатимуть у зростанні розмірів державних соціальних стандартів та гарантій для населення; впровадженні адресного соціального захисту для підтримки найуразливіших категорій громадян та допомоги в подоланні складних життєвих обставин; підвищення рівня економічної активності серед числа малозабезпечених сімей за рахунок надання фінансової допомоги для відкриття власного бізнесу; повернення на ринок праці або заснування власної справи непрацюючими особами.

Напрям щодо підвищення рівня пенсійного забезпечення є одним з основоположних у системі реалізації стратегічного потенціалу та передбачає такі завдання: введення в дію накопичувальної системи загальнообов'язкового державного пенсійного страхування; сприяння розвитку системи

недержавного пенсійного забезпечення для створення пенсійних накопичень та зростання загального коефіцієнта заміни доходу пенсією, що є основним показником достатності пенсійного забезпечення; розвиток фінансової стійкості Пенсійного фонду України та подальшого удосконалення функціоналу порталу електронних послуг Пенсійного фонду України; впровадження соціальних пакетів на основі накопичувальної пенсійної системи для окремих категорій населення; зростання рівня пенсій для всіх категорій пенсіонерів.

Для впровадження наведених цілей доцільно здійснити удосконалення нормативно-правового забезпечення для введення в дію накопичувальної системи загальнообов'язкового державного пенсійного страхування та недержавного пенсійного забезпечення в частині розробки і введення в дію проєктів законів для підвищення розміру пенсій та забезпечення фінансової стійкості Пенсійного фонду України, надання мінімального гарантованого пенсійного забезпечення непрацездатним особам, введення загальнообов'язкового накопичувального пенсійного забезпечення, здійснення щорічної індексації, перерахунку та підвищення пенсійних виплат [243]. До очікуваних результатів від впровадження наведених інструментів та заходів у межах реалізації цього напряму слід віднести: зростання пенсійних виплат для всіх категорій осіб, які їх отримують; розвиток недержавного пенсійного забезпечення; не менше половини економічно активного населення долучено до накопичувального пенсійного забезпечення.

Ще одним ключовим вектором/орієнтиром у межах розвитку стратегічного потенціалу соціальної концепції публічного управління є надання якісних соціальних послуг, що передбачає досягнення таких завдань і цілей: введення в дію безперервної соціальної роботи з незахищеними верствами громадян на рівні територіальних громад; надання безперешкодного доступу осіб та сімей, що потрапили до складних життєвих обставин, до якісних соціальних послуг, сприяння підвищенню рівня якості надання соціальних послуг у територіальних громадах; впровадження системи

регулювання ринку соціальних послуг, у тому числі через фінансування безпосередньо процесів надання соціальних послуг, а не закладів системи соціального захисту [243]; надання доступності послуги раннього втручання та максимізація охоплення нею сімей із дітьми з порушенням розвитку або ризиком виникнення таких порушень; розвиток системи підвищення кваліфікації та рівня професійної компетентності соціальних працівників та спеціалістів соціального обслуговування.

Практичними інструментами та заходами для отримання очікуваних результатів від реалізації поставлених завдань є формування Реєстру надавачів та отримувачів соціальних послуг з подальшим його інтегруванням до інших державних реєстрів та баз даних; нормативно-правове закріплення зміни фінансування соціальних послуг та підходів до їх стандартизації; стимулювання професійного розвитку фахівців соціальної роботи на територіальному рівні; модернізація процедури догляду та компенсації фізичним особам, що доглядають потребуючих осіб, формування інституту професійних доглядальників; формування системи надання базових соціальних послуг у територіальних громадах за участі неурядових організацій; забезпечення надання комплексних спеціалізованих послуг окремим категоріям громадян на обласному рівні або шляхом співпраці місцевої влади області та територіальних громад; подальша реалізація проєктів щодо забезпечення підтримкою та доглядом самотніх осіб похилого віку, довгожителів та осіб похилого віку, які потребують соціального обслуговування.

Очікуваними результатами за вказаним напрямом є формування та впровадження державних програм підвищення кваліфікації працівників сфери соціальних послуг; програм удосконалення професійної компетентності працівників виконавчих органів місцевого самоврядування в аспекті управління системою надання соціальних послуг; визначення державних стандартів соціальних послуг денного догляду дітей з інвалідністю, супроводу під час інклюзивного навчання тощо; створення тренінгових центрів та консультаційних пунктів при регіональних центрах соціальних служб;

запровадження системи фінансування соціальних послуг за принципом «гроші ходять за людиною»; підтримка та законодавче закріплення волонтерської діяльності в аспекті надання соціальних послуг; правове врегулювання процесу реєстрації та державного контролю щодо надання соціальних послуг; підвищення рівня розвитку соціальних послуг; реалізація державного контролю за діяльністю у сфері надання соціальних послуг; організація на рівні територіальних громад соціальної роботи із сім'ями та дітьми, які належать до незахищених верст громадян або потрапили у складні життєві обставини; оптимізація системи соціальної безпеки населення; дотримання прав дітей соціально вразливих категорій.

Значну роль для здійснення нововведень та реалізації стратегічного потенціалу відіграє фінансове забезпечення, а тому необхідним є залучення небюджетних джерел фінансування закладів та установ соціального призначення. Це дає можливість покращити матеріально-технічну базу та підвищити рівень якості соціальних послуг громадянам, що сприятиме: зростанню рівня якості та результативності соціального обслуговування; розвитку індивідуального підходу у роботі з сім'ями та окремими особами, що потребують соціальних послуг; зміні існуючої системи пільг, яка не є ефективною та соціально справедливою на сьогодні; трансформації існуючих форм соціальної допомоги нестрахового походження на фінансову підтримку проти бідності; розвиненості ринкового середовища соціальних послуг на засадах конкуренції надавачів таких послуг та розбудові соціальної інфраструктури; розширенню системи установ і закладів соціального обслуговування шляхом залучення та подальшого делегування частини функцій недержавним організаціям; впровадженню системи підтримки громадських ініціатив та пропозицій на регіональному та місцевому рівнях.

Для підвищення ефективності соціального захисту вагомим чинником є впровадження та поглиблення адресності соціальної допомоги. Принцип адресності соціальних виплат передбачає створення єдиної інформаційної бази (реєстру) щодо одержувачів соціальних пільг та соціальних виплат, а

персоніфікований облік тих, хто отримує соціальну допомогу, пільги і виплати з метою зниження ймовірності необґрунтованого дублювання при отриманні соціальних виплат або допомоги.

У сучасних реаліях у нашій країні відсутні дієві механізми поповнення державного бюджету та позабюджетних фондів надходженнями від загальнообов'язкового страхування, що у свою чергу не дає можливості підтримувати гідний рівень життя громадян. Централізоване державне управління сферою соціальної допомоги та підтримки населення відзначається безсистемністю та фрагментарністю, відсутністю чіткої координованості фінансових потоків у страховій сфері через заплутаність системи формування та використання елементів, що спричиняє низьку ефективність процесів фінансового планування та розподілу, а також низький рівень прозорості цих процесів.

Отже, орієнтованість соціальної концепції публічного управління шляхом реалізації стратегічного потенціалу передбачає виконання наступних завдань: створення дієвого соціального захисту для найбільш вразливих категорій громадян, які не в змозі самостійно подолати соціальні труднощі та потребують допомоги від уряду; організація та гарантія надання вільного рівного доступу до якісних соціальних послуг; сприяння та формування необхідних чинників для надання можливості працездатним особам забезпечувати собі вищий рівень соціальних умов життя (комфортні умови проживання, якісні медичні та освітні послуги, високий рівень пенсійного забезпечення) за допомогою власного доходу; створення принципово нової конфігурації соціальних інститутів для максимально ефективного акумулювання фінансових ресурсів та їх подальшого застосування для забезпечення високого рівня добробуту та надання широкого переліку соціальних благ і соціальних послуг для населення.

До складу системи соціального захисту повинні бути включені такі підсистеми як підсистема самодопомоги, підсистема управління соціальними ризиками, що включає прогнозування, мінімізацію, протидію та попередження

таких ризиків, підсистема соціального страхування, загального страхування (на випадок втрати життя, проблем зі здоров'ям тощо), підсистема соціальної допомоги, до якої належать соціальні виплати, соціальна допомога, компенсації, пенсії, соціальні стипендії, соціальні пільги, надання соціальних послуг тощо. Імплементація до складу системи соціального захисту підсистеми управління соціальними ризиками дасть змогу реалізувати ефективний нагляд, своєчасно вносити зміни до інших підсистем з метою уникнення настання ризикових подій.

В аспекті самодопомоги слід вказати, що вона не має забезпечуватись виключно сферою соціального захисту, оскільки ступінь самодопомоги визначається індивідуально відповідно до рівня реалізації особою гарантованого державою мінімуму умов для підвищення соціально-економічної активності та її реалізованості. Самодопомогу можна визначити як сукупність таких дій як безперервне навчання, придбання власності, здоровий спосіб життя і т. ін. [132].

Важливим завданням реалізації стратегічного потенціалу в контексті розвитку соціальної концепції публічного управління є забезпечення соціальної безпеки та організація соціального обслуговування тим верствам населення, які цього потребують. Соціальна безпека визначається як певний стан, що передбачає захищеність від ендогенних та екзогенних деструктивних факторів важливих сфер для життєдіяльності особи або суспільства загалом [132]. Вона охоплює ключові компоненти системи надання певного рівня якості життя, що регламентується соціальною політикою держави. Дослідження закордонного досвіду, зокрема, країн ЄС, доводить, що ефективність забезпечення соціальної безпеки в країні залежить від ступеня участі держави в правлінні соціальними процесами.

Необхідність удосконалення системи надання соціальних пільг та соціальної допомоги зумовлена обмеженістю бюджетних можливостей та дуже низьким рівнем соціальної допомоги малозабезпеченим категоріям населення. Фінансова спроможність уряду в умовах воєнного стану не відповідає обсягу

номінальних потреб у пільгах, серед яких досить часто є особи з достатнім рівнем доходу для самозабезпечення. Відповідно до цього головними недоліками наявної системи надання соціальних пільг можна визначити наступне: невисокий рівень адресності наданої соціальної допомоги з одночасним значним перевищенням обсягу бюджетних видатків на пільги порівняно з соціальною допомогою, що призначається відповідно до реального доходу отримувачів; спотворення початкових сенсів призначення економічних інструментів стимулювання, що спричиняє надмірне використання пільг, чим збільшує витратне навантаження на постачальників пільгових послуг. Призначення та подальше надання соціальної допомоги необхідно спрямовувати на поліпшення рівня життя соціально вразливих верст населення, зниження рівня бідності та запобігання поділу суспільства залежно від рівня достатку.

Складність та бюрократичність процедур, нерівнозначність та відсутність об’єктивності при врахуванні різних видів доходів обумовлюють необхідність реформування механізму та критеріїв аналізу доходів під час призначення соціальної допомоги. Одним зі способів удосконалення наявної системи може бути непряма оцінка доходу заявника. Такий спосіб є загальновизнаним та поширеними у світовій практиці щодо надання соціальної допомоги від держави. Цей метод полягає у визначенні доходу особи, спираючись на якісні показники. Так, вагомими характеристиками при непрямому оцінюванні є склад домогосподарства (сім’ї), рівень освіти працездатних членів родини, сфера їх зайнятості кількість дітей, їхній вік, якість житла та його місцезнаходження, наявність у власності активів та предметів тривалого використання тощо. Ці ознаки мають питому вагу і яскраво характеризують рівень життя заявника, а також легко піддаються перевірці та уточненню. Питома вага кожного показника переводиться у відповідний коефіцієнт, що характеризує частину оцінюваного доходу, а їхня загальна сума становить показник сукупного доходу, що оцінюється.

Імплементація зазначеного методу у вітчизняну практику дозволить підвищити чіткість направлення соціальної допомоги тим, хто дійсно її потребує; прибрати необхідність додаткового моніторингу та контролю; підвищити рівень якості установ соціального захисту населення; підняти рівень ефективності використання бюджетних коштів на соціальну сферу.

В аспекті підвищення якості соціальних послуг доцільним є унормування переліку таких послуг, їхнього складу та вартості. Це створить можливість розрахувати необхідний обсяг фінансування на здійснення соціального обслуговування як на загальнодержавному, так і на регіональному рівні та рівні територіальних громад; налагодити ефективну співпрацю уряду та неурядових організацій у соціальній сфері, формуючи сприятливі умови для реалізації соціального потенціалу. Таке партнерство відповідає сучасним європейським трендам та є дієвою практикою, оскільки недержавні структури нерідко краще обізнані із соціальними потребами та проблемами місцевих громад і здатні запропонувати ефективні способи вирішення проблем у сфері соціального обслуговування.

Важливе значення в умовах децентралізації відіграє побудова інтегрованої системи надання соціальних послуг на рівні територіальних громад. Ефективним інструментом являється соціальне замовлення для залучення недержавних організацій. Соціальне замовлення є сукупністю організаційно-правових заходів, спрямованих на впровадження державних соціальних програм загального та місцевого значення та проєктів соціального значення, що фінансуються з бюджету та інших джерел надходжень через укладання договорів на конкурсній основі [132].

Публічне управління щодо соціального захисту населення повинно фокусуватись на забезпеченні надання якісних соціальних послуг, оптимізації організаційних процесів, що з цим пов’язані, регулюванні та розвитку ринку таких послуг відповідно до сервісного підходу з орієнтацією на мережеву структуру управління та співпраці, продовженні розвитку електронного урядування, забезпеченні прозорості та відкритості діяльності державних

органів влади у соціальній сфері, налагодженні діалогу з громадянським суспільством, нарощенні професійного трудового потенціалу, розвитку соціального партнерства тощо, зважаючи на це, кінцевою метою має бути високий рівень задоволення потреб споживачів соціальних послуг.

Усе вищенаведене дає можливість зробити висновки, що ключові вектори/орієнтири реалізації стратегічного потенціалу соціальної концепції публічного управління повинні включати [122; 418]: застосування нових підходів до визначення державних соціальних стандартів та гарантій відповідно до європейських стандартів; впровадження ефективної системи управління соціальними ризиками; розвиток соціального підприємництва; впровадження нових адаптивних та гнучких форм зайнятості та надання їм офіційного статусу; підвищення якості та доступності соціальних послуг у територіальних громадах шляхом регулярної роботи мобільних команд з надання соціальних послуг, мобільних консультаційних пунктів органів соціального захисту населення, закладів та установ з надання соціальних послуг; постійний моніторинг та превентивну роботу з сім’ями, які потрапили у складні життєві обставини, щодо умов їхнього життя, морально-психічного й фізичного стану дітей у цих сім’ях; забезпечення ефективності професійної перекваліфікації за спеціальностями відповідно до потреб ринку праці; розвиток можливостей для працевлаштування осіб, звільнених із військової служби та ветеранів шляхом сприяння у здобуття освіти та/або практичних навичок; підвищення результативності партнерства держави, профспілкових організацій та об’єднань роботодавців щодо регулювання трудових відносин в аспектах соціальної політики; удосконалення соціальної сфери щодо підвищення якості й доступності медичних, освітніх та інших послуг соціальної сфери.

На основі проведеного аналізу пропонуємо таку модель стратегічного потенціалу соціальної концепції публічного управління (рис. 4.8).

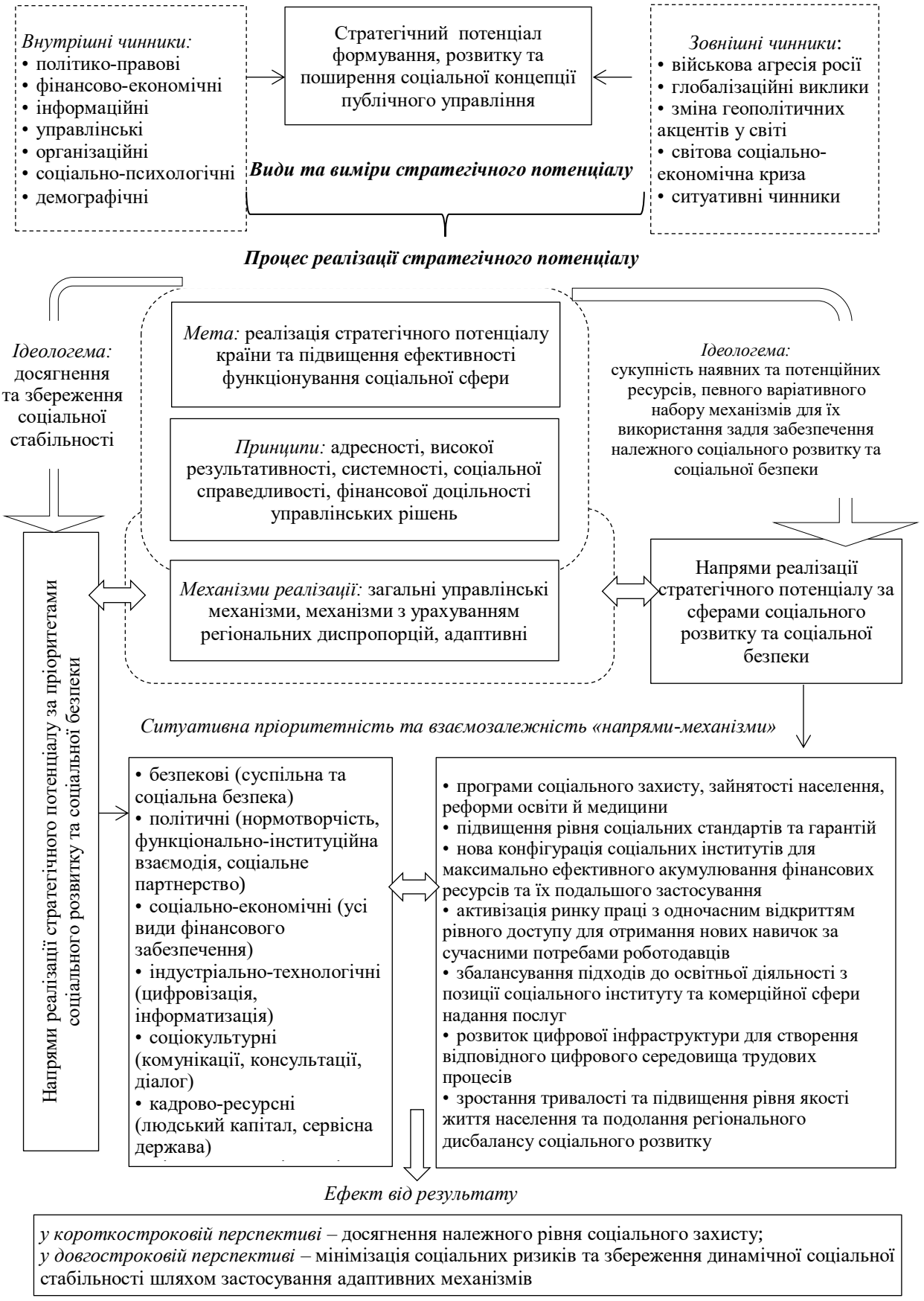

Рис. 4.8. Стратегічний потенціал соціальної концепції публічного управління

Джерело: побудовано автором.

Отже, реалізація стратегічного потенціалу соціальної концепції публічного управління повинна ґрунтуватись на: трансформації системи фінансування соціальної сфери від фінансового забезпечення закладів та установ до фінансування надання послуг; зміні підходів до призначення та надання соціальних пільг та соціальної допомоги; підвищенні ефективності надання соціальних послуг відповідно до запитів і потреб громадян; впровадженні практики соціального замовлення та соціального партнерства; створенні ринку соціальних послуг, що функціонуватиме на принципах вільної конкуренції між надавачами різних форм власності; розвитку адресності соціальної допомоги та соціальної підтримки; забезпеченні прозорості процедур надання соціальних послуг. Таким чином, модернізація системи управління соціальною сферою шляхом формування, розвитку та поширення соціальної концепції публічного управління передбачає зміщення відповідних акцентів та актуалізацію пріоритетних напрямів стратегічного потенціалу, що безпосередньо пов’язано із функціонуванням дієвої системи управлінських механізмів.

4.3. Адаптивні механізми розвитку та поширення соціальної концепції публічного управління

Актуалізація формування, розвитку та поширення соціальної концепції публічного управління як ключового орієнтира публічної політики обумовлені низкою причин: виникненням нових вимог та потреб щодо соціальної підтримки та соціального захисту, збільшенням чисельності груп соціально вразливих категорій населення, що пов’язано з війною; потребою посилення соціальної орієнтованості та гнучкості національної економіки відповідно до динамічних економічних та геополітичних трансформацій; посиленням децентралізаційних змін. Реалізація напрямів соціальної концепції публічного управління ґрунтується на використанні відповідних механізмів публічно-управлінської діяльності (детально розглянуто в роботах [45; 71; 72]), що, виконуючи роль ключового елементу

системи публічного управління, водночас являють собою дуже складну категорію як з теоретичного, так і з практичного погляду. Механізми здійснення публічного управління соціальною сферою становлять основу для формування української моделі соціального поступу держави. Структурна схема взаємодії таких механізмів представлена на рисунку 4.9.

Рис. 4.9. Структурна схема взаємодії механізмів управління соціальною сферою

Джерело: побудовано автором.

Організаційний механізм публічного управління слід трактувати як систему взаємопов'язаних складових, які формують підґрунтя для функціонування публічно-управлінських процесів. Такі складові включають набір практичних інструментів, важелів впливу, засобів регулювання та

стимулювання (стимулів), які визначають архітектоніку реалізації тих принципів і функцій публічного управління, що впливають на соціальне. Врівноваженість та пропорційність зазначеної системи, відповідність та оптимальність розподілу навантаження, безперервний моніторинг з метою удосконалення формують необхідні умови для зростання ефективності соціальної сфери [45].

Нормативно-правовий механізм публічного управління в соціальній площині визначають як систему законодавчих та нормативних актів, що призначені для регулювання та правового закріплення взаємозв'язку та взаємодії складових системи публічного управління соціального спрямування.

Політичний механізм є відображенням соціальної політики держави та її відповідності суспільним інтересам та запитам. Такий механізм значною мірою впливає на зміну результативності функціонування органів державної влади та органів місцевого самоврядування, здатен до зміни суспільної свідомості, створює думку громадськості, об'єднує суспільство спільною метою. Політичний механізм відіграє значну роль у зміні суспільних відносин, що пов'язано з його роллю у виконанні визначених завдань публічного управління, відображення соціальної стратифікації та формування інститутів громадянського суспільства. До принципів формування особливостей політичного механізму публічного управління слід віднести гласність, прозорість, законність, справедливість, відповідальність та легітимність [45].

Фінансово-економічний механізм у контексті здійснення публічно-управлінського впливу на соціальні процеси відповідає основі функціонування відповідно до теорії соціальної держави, згідно з якою запорукою загального добробуту в країні є високий рівень економічного розвитку, що відповідно дає можливість дотримуватись високих соціальних стандартів.

Механізм стимулювання в публічному управлінні становить специфічну категорію, що не визначено чіткими структурними межами, а тому часто він не використовується або викривлено трактується майже всіма елементами системи публічного управління. Механізм стимулювання з метою реалізації соціальної концепції публічного управління передбачає певні особливі риси, що пов'язані з

позаплановістю чи навпаки навмисним використанням. Також цей механізм функціонує з причинно-наслідковими зв'язками публічно-управлінської діяльності та узагальненими її завданнями в контексті отримання позитивного соціального ефекту, оскільки стимулюючий вплив може поширюватись як на окремі суб'єкти, так і на систему публічного управління загалом [45]. Таким чином, механізм стимулювання має вагоме потенційне значення для розвитку соціальної концепції публічного управління та подальшого її поширення.

Для досягнення якісних змін у функціонуванні соціальної сфери та забезпечення соціального поступу необхідними є модернізаційні зміни механізмів публічного управління. Це зумовлено виокремленням низки недоліків функціонування кожного з представлених механізмів (табл. 4.3).

Таблиця 4.3

Недоліки функціонування механізмів публічного управління за соціальним спрямуванням

Механізм публічного управління в соціальному контексті	**Недоліки функціонування**
Організаційний механізм	недостатня гнучкість владних інституцій у реагуванні на соціальні ризики; забюрократизованість управлінських процедур; низька ефективність координації між державним та недержавним (громадським) сектором; відсутність адаптивного підходу до управління соціальною сферою
Нормативно-правовий механізм	невідповідність законодавчих норм сучасним соціальним викликам та загрозам; недосконаліть механізмів впровадження прийнятих нормативних актів; неузгодженість у частині дублювання функцій у правових актах різного рівня; низький рівень дієвості правових інструментів у процесі надання соціальної допомоги
Політичний механізм	непослідовність та фрагментарність у здійсненні публічної соціальної політики; спрямованість ресурсів за політичною доцільністю, а не за соціальною пріоритетністю потреб та запитів суспільства; відсутність ефективної системи досягнення планових показників соціальних завдань держави, наслідком чого є надмірне, нераціональне витрачання бюджетних ресурсів та фактичної відсутності позитивної динаміки соціального розвитку
Фінансово-економічний механізм	відсутність ефективних економічних стимулів для бізнес-сектору щодо інвестування та розвитку в соціальній сфері; недостатнє фінансування соціальних програм; неефективний розподіл бюджетного фінансування
Механізм стимулювання	Низький рівень інвестиційної привабливості галузей соціальної сфери; слабкий вплив стимулювання на покращення якості соціальних послуг

Джерело: складено автором на основі [45].

Розглядаючи більш детально недоліки кожного механізму, представлені у наведеній таблиці, слід вказати наступне:

1. Низька ефективність здійснення соціального захисту населення пов’язана з нераціональністю витрат бюджетних коштів при постійному зростанні рівня бідності. Надмірне, нераціональне витрачання бюджетних ресурсів та фактична відсутність позитивної динаміки соціального розвитку є наслідком неефективності системи досягнення планових показників соціальних завдань держави.

2. Через надмірну складність та заплутаність системи надання соціальних пільг та низьку ефективність правового механізму здійснення соціальної допомоги діюча на сьогодні в нашій країні система надання соціальних пільг не є спроможною до виконання завдань раціонального перерозподілу ресурсів в інтересах соціально-вразливих категорій населення.

3. Відсутність належної матеріально-технічної бази у більшості закладів соціальної сфери не дає можливості надання соціальних послуг на відповідному сучасному рівні через низький рівень розвитку відповідної інфраструктури та фінансування лише поточних видатків.

4. Відсутність рівного доступу всіх громадян до належного медичного обслуговування, невідповідність очікуванням результатів медичної реформи та її безсистемний характер вказує на те, що держава як суб’єкт реалізації політики у сфері охорони здоров’я не забезпечує належний рівень фінансування цієї сфери, а реальні результати щодо запровадження страхової медицини в Україні практично відсутні.

5. Низький рівень якості надання освітніх послуг, їх невідповідність суспільному та індивідуальному запиту, вимогам сучасного ринку праці, відсутність рівності щодо доступу до якісної освіти окремих категорій громадян (в сільській місцевості, прифронтові зони, окуповані території, деокуповані території та зони, де велися бойові дії, особи з особливими освітніми потребами, обдарована молодь), проблеми соціалізації та єдиного підходу в системі виховання, низький ступінь соціального захисту учасників освітнього

процесу, відсутність ефективної системи соціально-економічного мотивування педагогів та науковців, неналежне фінансове, матеріально-технічне та інформаційне забезпечення закладів дошкільної, шкільної та вищої освіти, незважаючи на децентралізаційні зміни, рівень бюрократії в освітній галузі залишається дуже високим, надмірні вимоги до звітності та формалізація призводять до перезавантаження персоналу, немає єдиного підходу до реформування, зміни мають несистемний, нерідко суперечливий характер.

6. Низький рівень забезпечення населення житлом, що не змінюється понад двадцять років. З приходом повномасштабного вторгнення і масовим руйнуванням житлового фонду ситуація катастрофічно погіршилась, адже кількість людей, що потребують належних житлових умов зросла у великих масштабах. Система легальної оренди житла не функціонує. Проблемою також є невідповідність низької якості надання житлово-комунальних послуг з їх не порівняно високою вартістю при постійно падаючих реальних доходах населення.

7. Низький рівень якості соціальних послуг спричинений неефективністю функціонування механізмів публічного управління соціальною сферою, зокрема через недосконаліть правового регулювання та слабкий контроль за дотриманням соціальних стандартів і норм.

З огляду на визначення та обґрунтування основних недоліків слід констатувати, що подальше удосконалення публічно-управлінської діяльності та ефективність реалізації соціальної концепції публічного управління в Україні неможливі без імплементації інноваційних підходів та новітніх механізмів, які повинні інтенсифікувати публічно-управлінський вплив, забезпечити максимально дієве та оперативне реагування на сучасні виклики і тенденції та сприяти формуванню адаптивності системи управління соціальною сферою.

При цьому слід також враховувати сучасні методологічні підходи, маючи на увазі потенційну можливість новітніх механізмів до гнучкості та адаптивності, особливо в період сучасних криз та соціальних пріоритетів, що виникають у відповідь на зовнішні та внутрішні виклики системи соціального

захисту та соціальної безпеки, маючи на меті їхню імовірну стабілізаційну здатність. Першочерговим пріоритетом таким механізмів є «коригування на випередження», тобто, виявлення стабілізаційних елементів, з одного боку, та дестабілізуючих чинників – з іншого, з урахуванням стратегічного прогнозу імовірних сценаріїв розвитку соціальної сфери. У контексті формування, розвитку та поширення соціальної концепції публічного управління ми пропонуємо виокремлювати систему адаптивних механізмів, з урахуванням стратегічного потенціалу у взаємовідношенні «напрями-механізми», яка буде поєднувати у єдиному комплексі певний набір базових механізмів, що характеризуються відкритістю до сприйняття змін, гнучкістю та варіативністю, цілісністю, з одного боку, та ситуативною пріоритетністю реалізації – з іншого, інституційно-функціональними зв'язками взаємодії, сукупністю стратегічних компонентів прогнозування та передбачення, набором практичних інструментів реалізації в кожному окремому елементі як на регіональному, так і на державному рівнях, вирізнятися специфічною системою «контролю змін» та прогнозного ефекту, враховувати транзитивність соціальної системи. Поєднання окреслених характеристик дозволяє сформулювати розуміння адаптивних механізмів формування, розвитку та поширення соціальної концепції публічного управління як певну гнучку систему практичних інструментів та заходів, взаємоузгоджених управлінським регулятивним впливом на мінімізацію соціальних ризиків, збереження динамічної соціальної стійкості та безпеки. Отже, пропонуємо наступну систему адаптивних механізмів формування, розвитку та поширення соціальної концепції публічного управління: механізми політико-правового врегулювання; механізми інтегрованої інституційно-організаційної взаємодії; механізми; комунікативно-адаптаційні механізми партнерської взаємодії; стимулюючо ресурсні механізми; аналітико-оцінювальні механізми соціальної якості; механізми соціальної трансформації та підтримки змін; механізми забезпечення соціальної стійкості (рис. 4.10).

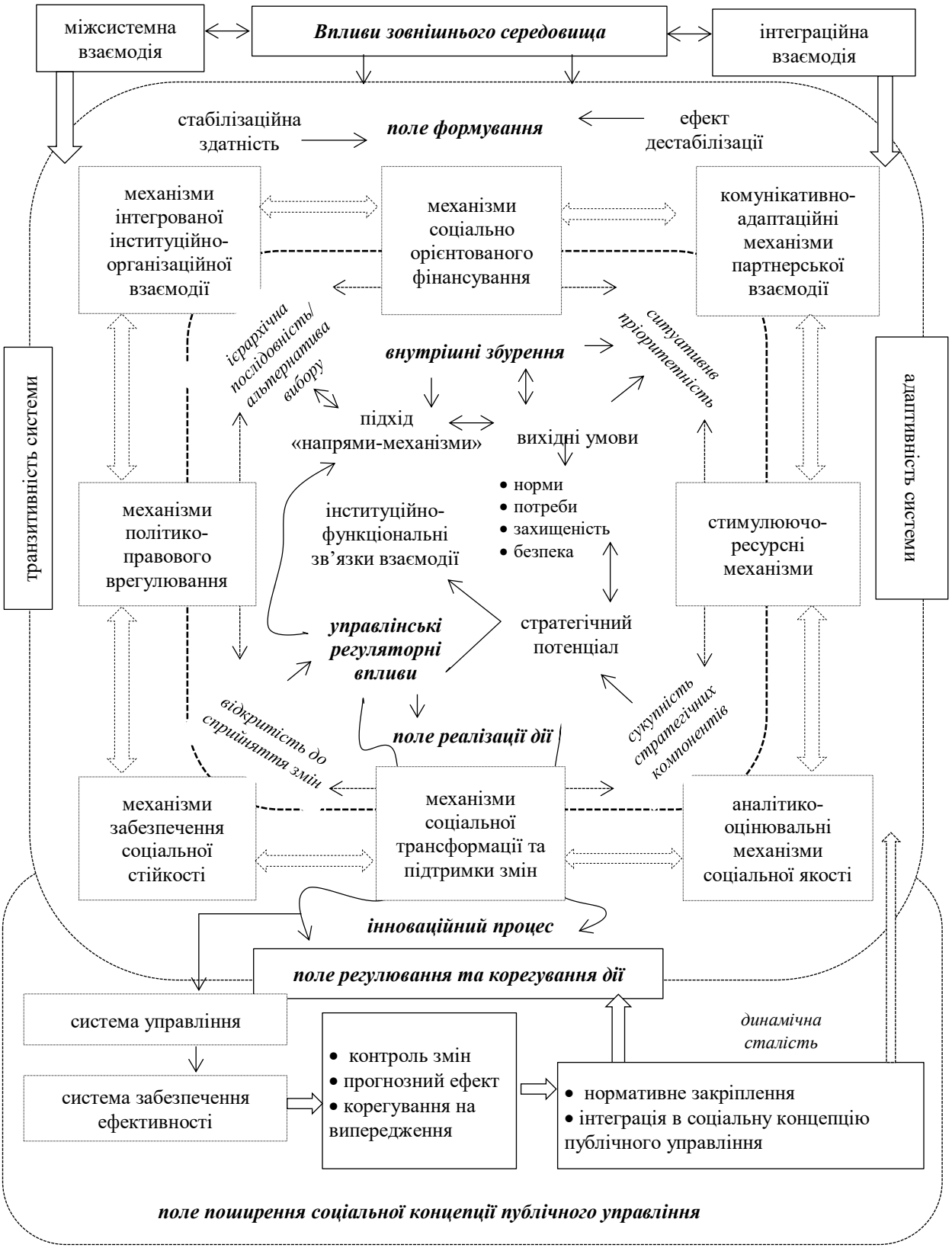

Рис. 4.10. Модель системи адаптивних механізмів соціальної концепції публічного управління

Джерело: побудовано автором.

Пріоритетними в контексті особливостей формування, розвитку та поширення соціальної концепції публічного управління за всіма напрямами функціонування соціальної сфери (освіта, охорона здоров'я, зайнятість та соціальний захист) є механізми політико-правового врегулювання. Зазначений вид механізмів передбачає використання законодавчих методів прямого та непрямого впливу, що являє собою комплексний процес, заснований на результатах теоретико-методологічних досліджень імплементації успішних практик зарубіжного досвіду та чіткій ідентифікації базових орієнтирів очікуваних результатів. Слід констатувати, що ефективність механізмів політико-правового врегулювання у контексті розвитку та поширення соціальної концепції публічного управління в Україні значною мірою залежать від політичної волі. Функціонування даного виду механізмів ґрунтується на основі законодавчих та інших нормативно-правових документів, що ухвалюються на різних рівнях публічної влади та регламентують діяльність у соціальній сфері та покликані відображати потреби громадян, а також світовим нормам та стандартам. З огляду на це, механізми політико-правового врегулювання можна трактувати як упорядковану систему правових норм, які забезпечують стабільне функціонування та розвиток публічного управління соціальною сферою, підтримку інтересів громадянського суспільства та відповідність їх міжнародним нормам.

Відповідно до змісту зазначеного виду механізмів державні інститути здійснюють організаційне й ресурсне (фінансово-економічне, матеріально-технічне) забезпечення під час розробки, впровадження та ухвалення законів та нормативних актів, а недержавні структури, в свою чергу, такі як громадські організації, благодійні, релігійні, волонтерські організації, об'єднання та спілки, фізичні особи, шляхом застосування методів соціального партнерства беруть участь у законотворчому процесі через громадські обговорення. З огляду на вище зазначене, доцільно відобразити склад та структуру механізмів політико-правового врегулювання в контексті формування, розвитку та поширення соціальної концепції публічного управління (рис. 4.11).

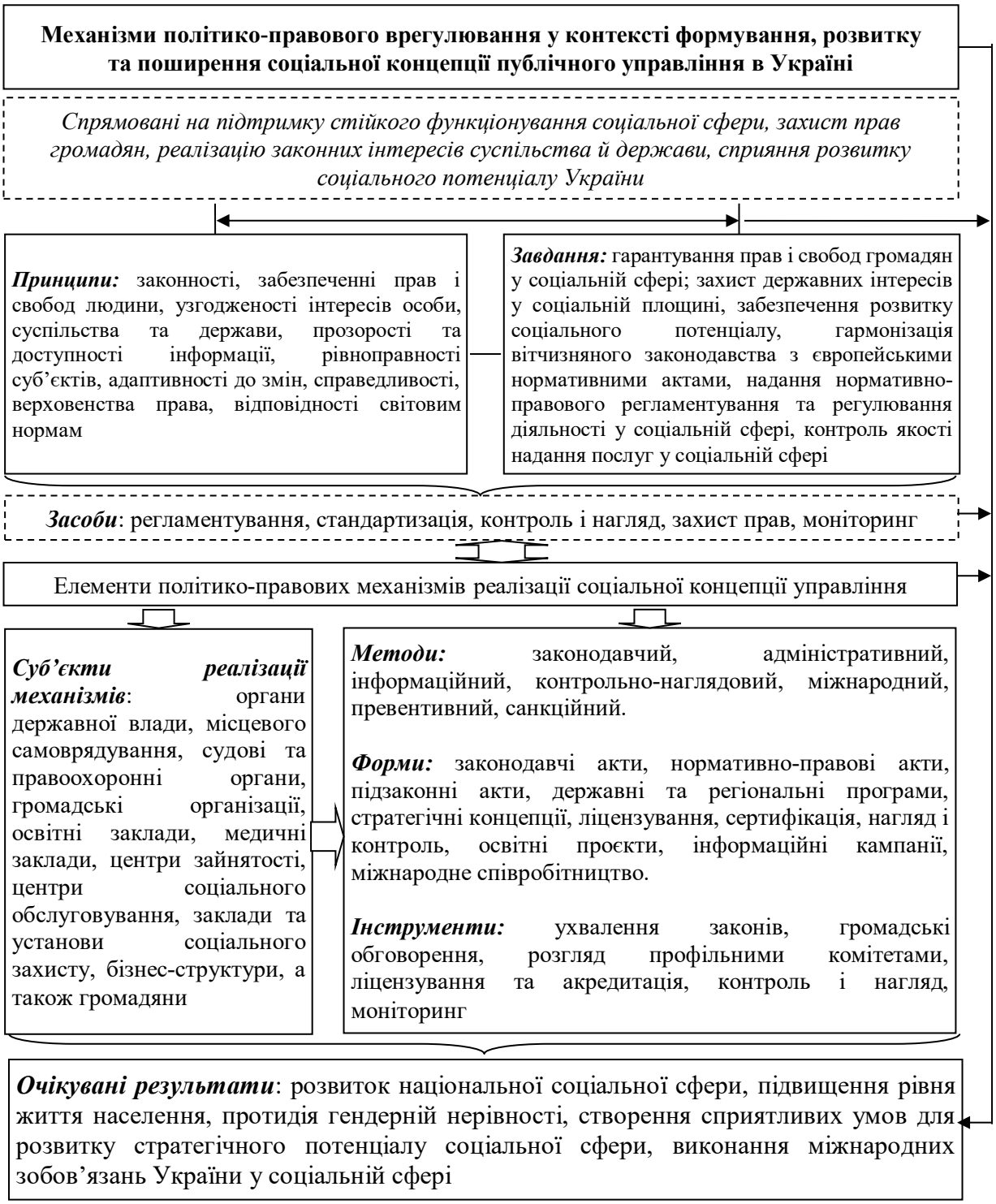

Рис. 4.11. Механізми політико-правового врегулювання

Джерело: побудовано автором.

Наведена структура механізмів політико-правового врегулювання заснована на комплексному підході до управління, який включає законодавчі, адміністративні, інформаційні, контрольно-наглядові, міжнародні, превентивні, санкційні методи. До суб'єктів цього виду механізмів належать

органи державної влади, місцевого самоврядування, судові та правоохоронні органи, громадські організації, освітні заклади, медичні заклади, центри зайнятості, центри соціального обслуговування, заклади та установи соціального захисту, бізнес-структури, а також громадяни, що у своїй взаємодії формують стійке правове середовище для розвитку стратегічного потенціалу. Реалізація механізмів політико-правового врегулювання у контексті формування, розвитку та поширення соціальної концепції публічного управління вбачається через ухвалення законів, громадські обговорення, розгляд профільними комітетами законопроєктів, ліцензування та акредитацію закладів та установ соціальної сфери, контроль і нагляд, моніторинг діяльності соціального спрямування.

При цьому ключовими завданнями впровадження політико-правових механізмів реалізації соціальної стратегії публічного управління є гарантування прав і свобод громадян у соціальній сфері; захист державних інтересів у соціальній площині, забезпечення розвитку соціального потенціалу, гармонізація вітчизняного законодавства з європейськими нормативними актами, надання нормативно-правового регламентування та регулювання діяльності в соціальній сфері, контроль якості надання послуг у соціальній сфері. Вважаємо, що механізми політико-правового врегулювання в контексті формування, розвитку та поширення соціальної концепції публічного управління повинні функціонувати чітко, відповідно до послідовності визначених конкретних етапів щодо створення, розгляду, внесення змін, затвердження, впровадження та моніторингу виконання з подальшою оцінкою результатів. Кожен з наведених етапів включає певний перелік окремих дій та заходів, що призводить до формування єдиного нормативно-правового поля функціонування соціальної сфери.

Адаптивна спрямованість політико-правових механізмів у контексті розвитку та поширення соціальної концепції публічного управління обумовлюється важливістю динамічного реагування держави на трансформаційні зміни соціального середовища. Реалізація політико-

правових механізмів уможливлює модернізацію інструментів та методів публічно-управлінського впливу в соціальній площині відповідно до нових викликів, пов’язаних із реаліями воєнного стану, міграційними процесами, зміною кількісно-якісних характеристик структури вразливих груп населення. Саме про це свідчать новітні зміни в національному законодавстві, що сприяють формуванню нормативного підґрунтя для гнучкої переорієнтації та посилення адаптивності управлінських механізмів у відповідь на соціальні ризики реального часу.

Результативність та оперативність виконання завдань публічного управління в соціальній сфері безпосередньо залежить від ефективності механізмів інтегрованої інституційно-організаційної взаємодії, функціонування яких спрямоване на взаємозв’язок, інтеграцію та спільну дію всіх підсистем системи публічного управління. Вони охоплюють функціонування державних та недержавних інститутів соціальної сфери, постановку мети та завдань окремих організаційних структур соціальної сфери, координування та моніторинг їхньої діяльності. Ефектом від формування та функціонування такого виду механізмів розвитку та поширення соціальної концепції публічного управління має бути вибудовування єдиної системи, що передбачає чітку координацію та впорядкування задіяних інститутів, захист і узгодження інтересів цільових суспільних категорій населення, реалізацію низки процесів і дій для створення, розвитку, покращення спільної дії її підсистем. Основне призначення механізмів інтегрованої інституційно-організаційної взаємодії в контексті реалізації соціальної концепції публічного управління полягає в організаційному забезпеченні ефективного існування інституційної системи публічного управління соціальною сферою, що може бути досягнуто через чітку систематизацію відповідними урядовими структурами (інститутами державної влади) правил, норм і процедур затвердження та реалізації управлінських рішень щодо взаємодії всіх суб’єктів зазначеної системи.

Опираючись на вищенаведене, можемо констатувати, що механізми інтегрованої інституційно-організаційної взаємодії в контексті формування, розвитку та поширення соціальної концепції публічного управління – це система принципів, методів, інструментів, важелів і засобів впливу, що формує управлінську підсистему взаємодії державних та недержавних інститутів з метою формування сприятливих організаційних умов для ефективного функціонування та розвитку соціальної сфери загалом і окремих її компонент.

Незважаючи на суттєві реформування, що відбулись у соціальній сфері впродовж останніх років, а також ті нововведення, які реалізуються на сучасному етапі, усе ж слід відзначити складність та неузгодженість у функціонуванні системи публічного управління в цій площині, що створює додаткові перепони на шляху до досягнення її ефективності. Така складність зумовлена тим, що суб'єкти формування та впровадження соціальної політики складають значну кількість державних структур, що робить цей процес громіздким та неузгодженим, а також посилює бюрократичні прояви. Слід зазначити, що нині в публічному управлінні соціальною сферою України задіяні виключно всі гілки державної влади.

Відповідно до Конституції України та інших законодавчих, нормативно-правових актів державні органи влади наділені владними повноваженнями щодо здійснення соціальної функції держави, регулюють відносини між різними суб'єктами соціальної сфери, а саме державними органами, недержавними організаціями та населенням. То ж доцільно зробити висновок про ключову роль держави в управління соціальною сферою в Україні.

Аналіз інституційного забезпечення публічного управління в Україні в контексті розвитку та поширення соціальної концепції на загальнодержавному та місцевому рівнях представлено на рисунку 4.12.

Рис. 4.12. Інтегральні функції інститутів у реалізації механізмів інтегрованої інституційно-організаційної взаємодії

Джерело: розроблено автором.

Відповідно до вищенаведеного важливим є питання поглибленого розгляду складових та напрямів функціонування механізмів інтегрованої інституційно-організаційної взаємодії, що включають методи, інструменти і важелі, які створюють підґрунтя для їх функціонування. Підсистема методів зазначеного виду механізмів представлена адміністративними методами. Адміністративні методи формують організаційну основу реалізації соціальної концепції публічного управління, визначають компетенції та повноваження відповідних інститутів, послідовність процедур та процесів у соціальній сфері.

Названі методи застосовуються через сукупність відповідних інструментів, що передбачає встановлення державних соціальних стандартів і норм; визначення потреб для надання соціальної допомоги та алгоритму процедур її призначення; надання соціальних пільг; визначення процедур надання соціальних послуг населенню, здійснення медичного обслуговування, надання освітніх послуг; нагляд; контроль і моніторинг тощо.

Відображений теоретичний підхід щодо формування та функціонування механізмів інтегрованої інституційно-організаційної взаємодії в контексті розвитку та поширення соціальної концепції публічного управління передбачає змістовне тлумачення його як сукупності взаємопов’язаних методів та засобів дії суб’єктів, що поєднують в спільній взаємодії всі підсистеми механізмів, чим створюють синергетичний ефект у соціальному контексті (рис. 4.13).

Механізми інтегрованої інституційно-організаційної взаємодії у контексті розвитку та поширення соціальної концепції публічного управління ґрунтуються на формуванні наукової теорії, стратегічних напрямів і тактичних заходів, впровадженні принципово нової та високоефективної соціальної політики, врахуванні потенційних ризиків, використанні методичного інструментарію щодо розвитку соціального потенціалу нашої країни.

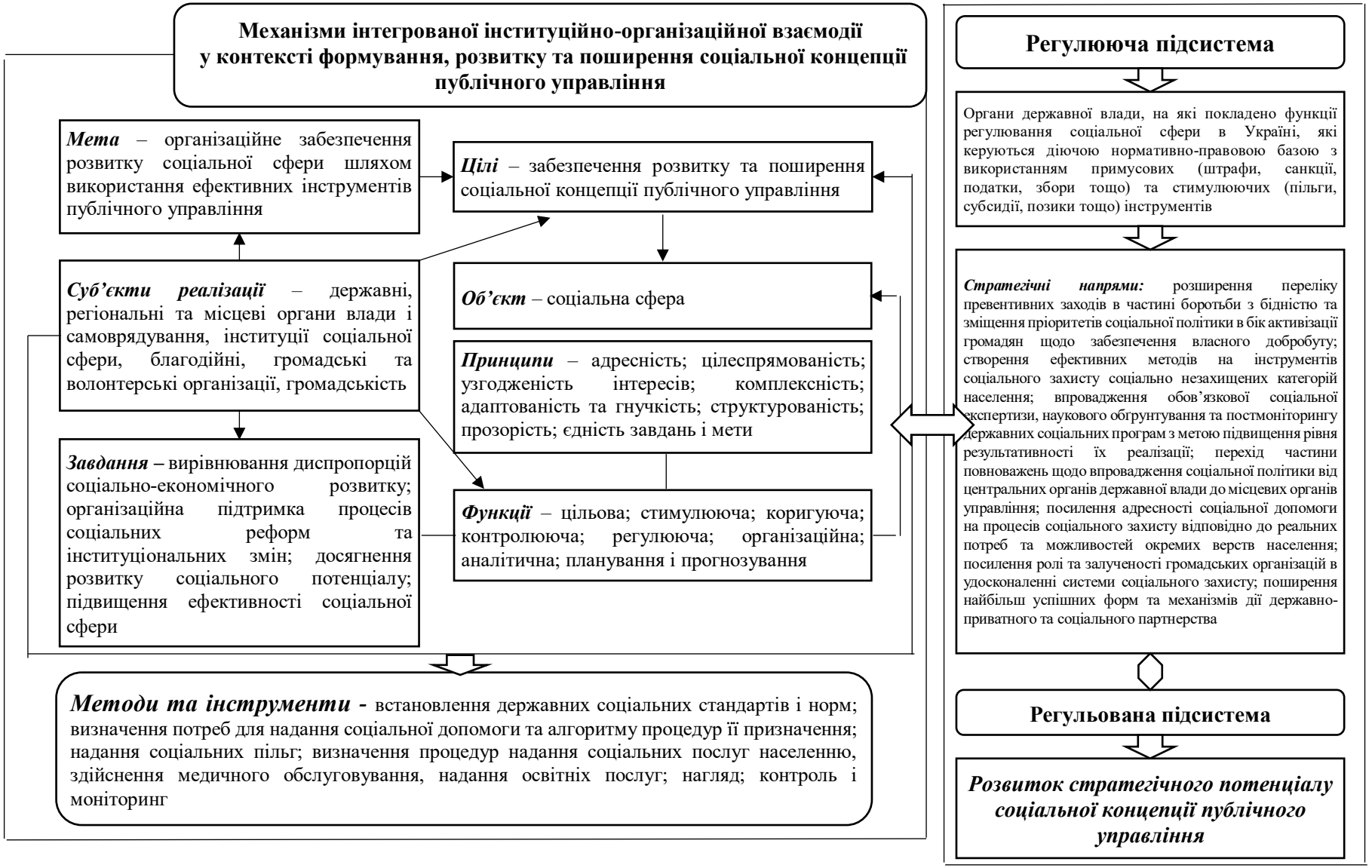

Рис. 4.13. Механізми інтегрованої інституційно-організаційної взаємодії

Джерело: побудовано автором.

Одну з ключових ролей у розвитку соціальної сфери відіграють механізми соціально-орієнтованого фінансування, і саме публічне управління визначає рівень державного фінансування, залучення інвестицій, міжнародної фінансової допомоги та грантових програм. Основний зміст та складові інструментарію реалізації механізмів соціально-орієнтованого фінансування розвитку та поширення соціальної концепції публічного управління представлено нами в таблиці 4.4.

Таблиця 4.4

Інструментарій реалізації механізмів соціально-орієнтованого фінансування

Складові інструментарію	Функціональний зміст
Державне фінансування	Фінансування соціальної сфери здійснюється з державного бюджету України, місцевих бюджетів, а також із Пенсійного фонду України. Бюджетне фінансування здійснюється за рахунок податкових надходжень до бюджету, а також системи загальнообов'язкового державного соціального страхування (куди сплачується єдиний соціальний внесок).
Державно-приватне партнерство (ДПП)	Співфінансування держави та приватного сектору з метою реалізації спільних проєктів у соціальній сфері, розвитку соціального потенціалу, відновлення та модернізації закладів соціальної сфери, фінансування матеріально-технічного забезпечення і т. ін.
Грантові програми та міжнародна допомога	Отримання фінансової підтримки від міжнародних партнерів для реалізації програм соціального значення, відновлення та побудови закладів соціальної сфери, їх матеріально-технічне забезпечення, розвиток грантових програм для стимулювання та розвитку діяльності в соціальній сфері.
Інвестиційні ресурси	Нарощення внутрішніх та зовнішніх інвестицій для спрямування в розвиток соціальної інфраструктури, підвищення інвестиційної привабливості соціальної сфери та посилення співпраці з приватними інвесторами через систему стимулювання та мотиваційні інструменти.
Спонсорська та меценатська допомога	Співпраця зі спонсорами та меценатами на предмет фінансової допомоги закладам та установам соціальної сфери з питань матеріально-технічного оснащення, відбудови, модернізації та створення нових об'єктів соціальної інфраструктури.
Фінансова допомога від благодійних організацій та фондів	Надання фінансової допомоги від благодійних організацій та фондів щодо вирішення питань інфраструктурного та матеріально-технічного забезпечення соціальної сфери.
Фандрейзинг та краудфандинг	Використання схем фінансування за допомогою фандрейзингу та краудфандингу для мобілізації фінансових ресурсів в умовах недостатності бюджетного фінансування для реалізації окремих соціальних проєктів, у тому числі на рівні територіальних громад.

Джерело: складено автором.

Сформована таблиця охоплює широкий спектр інструментів, які використовуються для фінансового забезпечення розвитку соціальної сфери, виходячи далеко за межі державного фінансування, оскільки в умовах воєнного стану та економічної нестабільності вважаємо доцільним пошук нових джерел та способів залучення фінансових ресурсів для реалізації соціальної концепції публічного управління.

В умовах війни та глобальних викликів питання фінансування в публічному управлінні соціальною сферою відіграє стратегічну роль у контексті не тільки підтримки громадян у теперішній складний час, а й у перспективі подальшого повоєнного відновлення та розбудови України. Як уже зазначалось нами в попередніх розділах, основним джерелом фінансування соціальної сфери на сьогодні є Державний бюджет України та місцеві бюджети. Ключовими факторами, що спричиняють брак фінансування соціального сектору є недостатність державних фінансів, а також дефіцити місцевих бюджетів, низький рівень залучення недержавного фінансування. Повна відмова від державного фінансування не є можливою навіть при ефективному розвитку інших напрямів залучення фінансування, а тому державне фінансування має бути стратегічно спрямованим та враховувати як потреби і запити населення, так і світові (європейські) соціальні стандарти та норми.

Важливу роль у механізмах соціально орієнтованого фінансування в контексті формування, розвитку та поширення соціальної концепції публічного управління відіграє державно-приватне партнерство. Співпраця держави з бізнесом дозволяє розширити інвестиційні можливості та впроваджувати сучасні підходи в управлінні соціальною сферою та підвищувати її ефективність. Державно-приватне партнерство передбачає використання переваг всіх учасників угоди для реалізації інфраструктурних проєктів та відновлення. Також для ефективного функціонування співпраці уряду, бізнес-сектору і громадськості необхідною є розробка відповідної стратегії розвитку ключових галузей економіки, що дасть змогу потенційним інвесторам здійснювати планування та прогнозування щодо ймовірного

інвестування; формування сталої законодавчої бази щодо прозорості та чіткості процесу державно-приватного партнерства; запровадження моніторингу ефективності проєктів за ДПП; формування прозорого та надійного механізму оскарження діяльності державних партнерів; розвиток потенціалу державних партнерів.

Окремим напрямом фінансування соціальної сфери, що став вагомим у період повномасштабної війни в Україні, стала міжнародна фінансова допомога. У соціальній площині наша держава співпрацює з такими міжнародними організаціями як Європейський Союз, Світовий банк, Міжнародний валютний фонд, Програма розвитку ООН, Представництво дитячого фонду ООН в Україні (ЮНІСЕФ), Управління Верховного комісара ООН у справах біженців, Всесвітня продовольча програма ООН (ВПП ООН), Місія Міжнародного Комітету Червоного Хреста в Україні та Товариство Червоного Хреста України (МЧКХ та ТЧХУ), Міжнародна організація з міграції (МОМ) [183], також донедавна активну фінансову допомогу соціального спрямування надавало Агентство США з міжнародного розвитку (United States Agency for International Development, USAID), проте нова політика уряду США припинила фінансування всіх програм цієї організації в Україні. Слід зазначити, що на сьогодні міжнародна фінансова підтримка є важливим чинником для впровадження європейських соціальних стандартів в Україні, а також джерелом соціальної підтримки вразливих категорій населення, проте нашій країні слід якомога швидше сформувати власні фінансово-економічні механізми забезпечення соціального напряму, які б включали широку варіативність джерел фінансування та диверсифікували можливі ризики залежності від зміни політики зовнішніх партнерів.

Наступним вагомим інструментом реалізації механізмів соціально орієнтованого фінансування в контексті розвитку та поширення соціальної концепції публічного управління є участь у грантових програмах від міжнародних донорів, фондів та бізнес-сектору. Зокрема, грантові програми ООН (United Nations Development Programme (UNDP)), які надаються для

підтримки різних соціальних проєктів у рамках програми з відновлення та розбудови миру; програми Європейського Союзу (EU4Business), що включають проєкти у сфері охорони здоров'я; інші міжнародні фонди та організації, наприклад, Open Society Foundation, та інші некомерційні організації, які пропонують фінансування для соціальних проєктів у різних сферах, таких як права людини, освіта, охорона здоров'я, соціальний захист та інше. Грантове фінансування є важливим джерелом для розвитку стратегічного потенціалу країни в соціальній сфері.

Окремим напрямом фінансування соціальної сфери є інвестиції. Залучення внутрішніх та зовнішніх інвестицій у розбудову соціальної інфраструктури, підвищення інвестиційної привабливості соціальної сфери та посилення співпраці з приватними інвесторами через систему стимулювання та мотиваційні інструменти може бути вагомим джерелом фінансових ресурсів для розвитку та поширення соціальної концепції публічного управління.

Фандрейзинг як комплексний інструмент може стати ефективним засобом залучення фінансових ресурсів для вирішення соціальних проблем. Функціональне значення фандрейзингу як засобу пошуку фінансових ресурсів є важливим для реалізації соціальних проєктів, особливо на місцевому рівні. Краудфандинг також володіє вагомою потенційною спроможністю фінансування соціального напрямку в Україні й може стати альтернативним варіантом порівняно з традиційними джерелами фінансування в соціальній сфері.

Отже, застосування механізмів соціально орієнтованого фінансування в розвитку та поширенні реалізації соціальної концепції публічного управління в Україні є комплексним процесом, що включає державне фінансування, державно-приватне партнерство, міжнародну допомогу, грантові програми, інвестиційні ресурси, спонсорську та меценатську допомогу, фінансову допомогу від благодійних організацій та фондів, фандрейзинг та краудфандинг. Для подальшого розвитку соціальної сфери у контексті публічного управління необхідно на державному рівні вдосконалювати методи фінансового управління, стимулювати інноваційні підходи до пошуку джерел фінансових ресурсів та забезпечити прозорість відповідних процесів та процедур фінансування.

Вважаємо, що вагомий вплив на підвищення ефективності розвитку та поширення соціальної концепції публічного управління в системі інтенсифікаційних механізмів здійснюють комунікативно-адаптаційні механізми партнерської взаємодії, що ґрунтуються на соціальному партнерстві та взаємодії між органами публічної влади, громадськістю та соціальними інститутами, забезпечуючи адаптацію управлінських рішень до змін соціального середовища на основі досягнення економічного результату та соціальної справедливості. Їхній функціональний зміст полягає у вирішенні нагальних соціальних завдань, підтримці розвитку людського ресурсу та стратегічного потенціалу соціальної концепції загалом, що дає можливість урівноважувати інтереси різних суспільних груп та держави, зокрема, у частині гарантування виконання узгоджених умов та зобов’язань.

Реалізація комунікативно-адаптаційних механізмів партнерської взаємодії здійснюється через комплекс засобів, форм і процесів, за допомогою яких органи публічного управління адаптують публічну політику до змін у соціальному середовищі з метою оперативного реагування на нові виклики, потреби та очікування громадян шляхом налагодження конструктивної комунікації із суспільством, забезпечення ефективного зворотного зв'язку. У цьому аспекті важливого значення набуває соціальний діалог, який сприяє зростанню рівня довіри населення до державних інститутів, покращенню соціально-трудових взаємовідносин, підвищенню якості соціального обслуговування громадян, нарощенню соціального капіталу і створення спільної соціальної відповідальності еквівалентно всім учасникам соціальної комунікації та партнерства.

З позиції структурного виміру цей вид механізмів розвитку та поширення соціальної концепції публічного управління поєднує дві ключових компоненти: комунікативну та адаптаційну. Комунікативна компонента механізмів забезпечує налагодження, підтримку та розвиток відкритих комунікаційних каналів двостороннього зв’язку між інститутами влади та громадськістю, активізує залученість представників громадянського

суспільства до процесу вироблення та ухвалення рішень, що позитивно позначається на формуванні іміджу владних структур та підвищує рівень суспільної довіри. Адаптаційна компонента відповідає за створення можливостей для адаптації (коригування, перегляду) детермінант та пріоритетів соціальної політики шляхом діагностики та аналізу соціально-економічної ситуації на рівні держави/регіону/громади, що, дозволяє гнучко, та варіативно підходити до ухвалення управлінських рішень залежно від потреб та запитів громадян, отриманих внаслідок динамічної взаємодії та ефективної двосторонньої комунікації із суспільством.

Таким чином, через поєднання соціального діалогу, гнучкості та відкритості, комунікативно-адаптаційні механізми партнерської взаємодії покликані забезпечувати ефективне та прозоре управління на основі врахування реальних потреб громадян і адаптивності системи управління соціальною сферою до змін, що критично важливо для сталого розвитку держави.

У контексті розвитку та поширення соціальної концепції публічного управління реалізація комунікативно-адаптаційних механізмів партнерської взаємодії безпосередньо пов’язана з соціальним партнерством як формою ефективної комунікації та взаємодії між державою, бізнесом і громадянським суспільством у вирішенні соціально важливих питань. Соціальне партнерство передбачає залучення громадського сектору до реалізації соціальних програм. Визначення громадських організацій для участі в реалізації відповідної програми здійснюється згідно з нормативними документами щодо цільової програми на конкурсній основі за чітко визначеними параметрами для організацій-учасників [195]. У перспективі це може активізувати співпрацю між різними верствами суспільства та окремими їх групами на засадах партнерства державної влади, громадянського суспільства та бізнес-сектору на демократичних засадах.

Водночас слід констатувати, що у практичній площині недостатньо характерними є приклади ефективного функціонування соціального партнерства через формальний характер та низьку життєздатність проєктів, що

призводить до того, що частина соціальних перетворень залишається нереалізованими. Це, у свою чергу, впливає на підвищення рівня диспропорцій у розвитку підсистем українського громадянського суспільства [1]. Змістовно-функціональні складові соціального партнерства крізь призму комунікаційно-адаптаційних механізмів партнерської взаємодії у розвитку та поширенні соціальної концепції публічного управління представлено в таблиці 4.5.

Таблиця 4.5

Змістовно-функціональні складові соціального партнерства в комунікаційно-адаптаційних механізмах партнерської взаємодії

Складові	Зміст	Практична реалізація
Конкурсні	Передбачають співпрацю державної влади, як грантодавця з тими суб'єктами, які виграли конкурс відповідно до визначених цілей соціального проєкту, послідовності та інструментів реалізації, а також наявності досвіду	Реалізація соціального замовлення, соціального гранту, тендера, конкурсу на отримання кредиту, конкурсу соціальних проєктів, громадських ініціатив, авторських варіативних програм та ін.
Організаційні	Держава разом з недержавними організаціями та бізнес-сектором формує нову організаційну структуру, зазвичай у формі юридичної особи, яка забирає на себе частину функцій щодо виконання соціально важливих завдань	Громадська рада, центри громадських об'єднань, об'єднання соціального партнерства, ради або комітети соціального бізнесу тощо
Процедурні	Погодження всіма стейкхолдерами правила та процедурних аспектів співпраці, що потрібні для здійснення спільних дій всіх партнерів, що генеруються під час спільної комунікації, за участі та підтримки ЗМІ	Громадські слухання, громадські консультації, форуми, круглі столи та конференції, публічні зустрічі, координаційні ради, ярмарки соціальних проєктів, телефон довіри, «гарячі лінії», петиції, брифінги, інтерактивне спілкування з регіональними і державними лідерами шляхом використання технічних засобів тощо

Джерело: складено автором на основі [98].

Слід зазначити, що наведені елементи можуть поєднуватись між собою у процесі соціального партнерства, наприклад, спочатку проводиться конкурс, за результатами якого в подальшому укладається угода про державно-приватне партнерство. Проте ефективність такого партнерства потребує усвідомлення та визнання представниками органів місцевого самоврядування недержавних

організацій як рівноправних учасників у процесах соціально-економічного розвитку територій. Самі ж представники громадських організацій або іншого виду недержавних об'єднань повинні також визначати своє призначення, співпрацювати та усвідомлювати спільну відповідальність за ефективність соціального розвитку [1].

Соціальне партнерство може здійснюватися на державному, регіональному або місцевому рівні. Вважається, що партнерство на місцевому рівні потенційно може бути більш результативним та не містить таких складнощів реалізації, як на інших рівнях. Місцеві недержавні організації володіють повною інформацією про соціальні проблеми та запити на конкретній території, а тому їхня діяльність може бути більш адаптованою та ефективною щодо реалізації соціального проєкту. Успішним прикладом соціального партнерства в публічному управлінні соціальною сферою на місцевому рівні є створення громадської ради як дорадчо-консультативного органу. Завдяки такій формі співпраці стає можливим участь громадськості у формуванні та впровадженні державної соціальної політики, реалізація громадського нагляду щодо ефективності діяльності органів влади в частині соціального обслуговування населення та задоволення соціальних потреб [194; 198].

Більш складною формою соціального партнерства є укладання угод між урядом та недержавними організаціями, що надає останнім права та зобов'язання на здійснення діяльності, яка зазвичай належить до повноважень держави. Таке партнерство може здійснюватися на основі фінансової допомоги у формі субсидії або виплати за договором громадській організації від державних органів влади або органів місцевого самоврядування або надання приміщення чи іншої допомоги в негрошовому виразі. Уряд має у своєму розпорядженні значний перелік інструментів для формування ефективних партнерських відносин з недержавними організаціями, а саме: стимули, мотиваційні засоби, кооперація, нагляд і контроль. Серед ключових політичних інструментів налагодження соціального партнерства слід виокремити менеджмент, регулювання діяльності недержавних організацій,

співпрацю на договірних засадах, залучення до процесів формування соціальної політики, публічність інформації, координування та консультативну підтримку діяльності недержавних організацій тощо. З боку недержавних організацій сприяння розвитку соціального партнерства може бути здійснена через: представництво та захист власних інтересів та внесення пропозицій у державних структурах; сприяння участі громадян у реалізації соціальних державних програм; розробка спільних з органами місцевого самоврядування соціальних програм; участь у формуванні та впровадженні соціальної політики на регіональному та місцевому рівні, а також сприяння розвитку співпраці з всеукраїнськими і міжнародними організаціями; допомога державним органам та донорам у питаннях формування результативної стратегії соціального розвитку через посилення підготовки фахівців та нарощення управлінського потенціалу в соціальній сфері [82].

З огляду на вищенаведене можемо констатувати, що соціальне партнерство має вагоме значення для функціонування комунікативно-адаптаційних механізмів партнерської взаємодії у контексті розвитку та поширенні соціальної концепції публічного управління, оскільки дозволяє оперативно та гнучко реагувати на соціально-економічні виклики, враховувати погляди та позицію кожної суб'єктної сторони, посилювати практико-орієнтованість публічного управління через наявність актуальної та об'єктивної інформації від учасників комунікативної взаємодії, адаптовувати політики і програми до реальних умов як на загальнодержавному, так і на локальному рівнях.

Соціальне партнерство повинно функціонувати як платформа діалогу та комунікативної взаємодії для забезпечення оптимального розподілу відповідальності за соціальний розвиток та ефективність соціальної сфери між державою, бізнесом і громадськістю, адаптивності системи публічного управління та узгодження управлінських рішень щодо врегулювання питань соціального захисту, освіти, зайнятості, охорони здоров'я відповідно до реальних потреб різних соціальних категорій громадян (рис. 4.14).

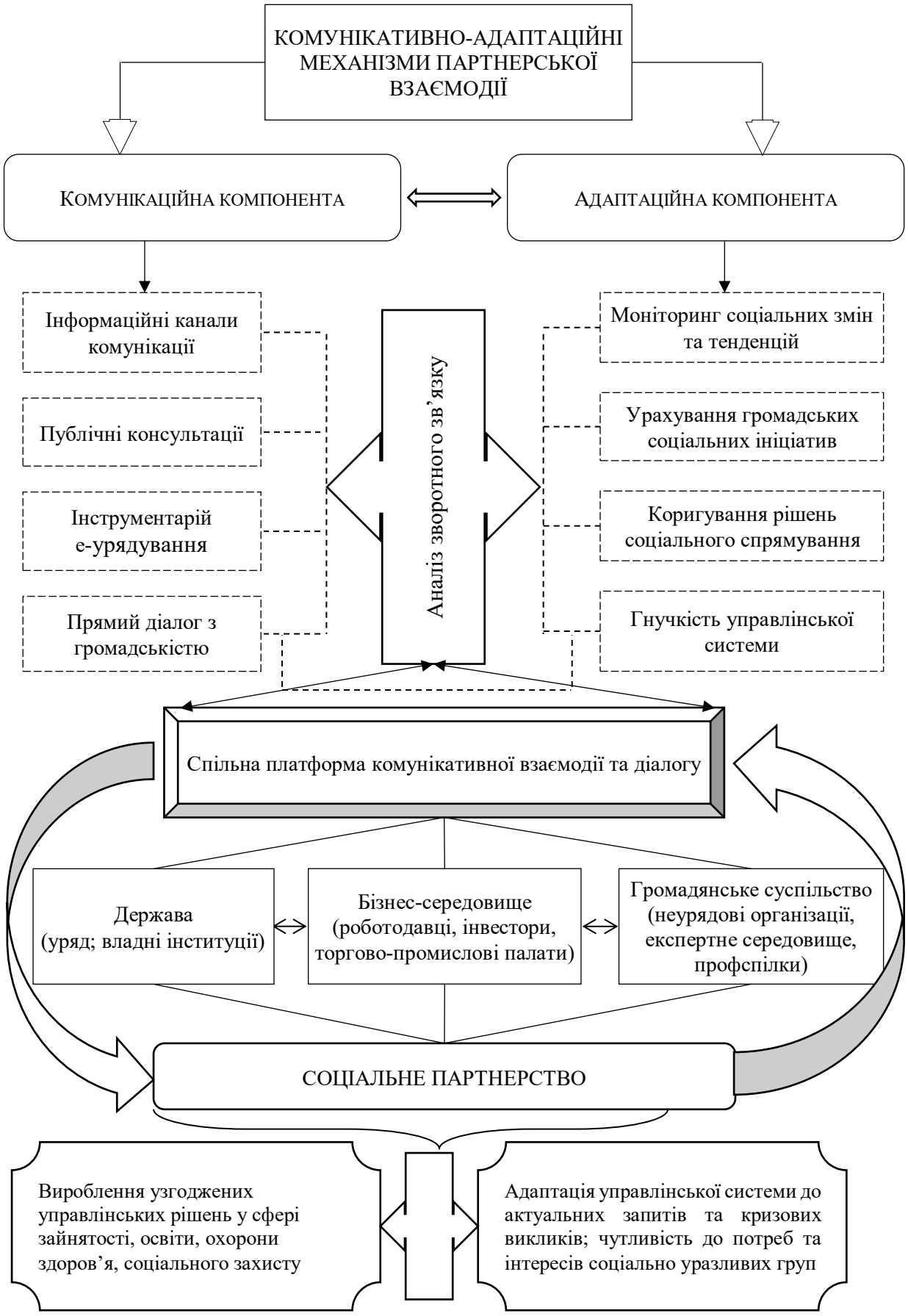

Рис. 4.14. Комунікативно-адаптаційні механізми партнерської взаємодії

Джерело: складено автором.

Отже, комунікативно-адаптаційні механізми партнерської взаємодії покликані інтенсифікувати спільну діяльність державних інститутів і зацікавлених сторін у соціальній сфері (суб'єктів бізнес-сектору та громадянського суспільства) шляхом активізації і дієвості різних форм соціальної взаємодії та партнерства, що відіграє важливу роль для нарощення та реалізації стратегічного потенціалу країни, розширення можливостей соціальної системи з метою вирішення актуальних соціальних проблем і динамічного розвитку.

На окрему увагу в контексті розвитку та поширення соціальної концепції публічного управління заслуговують стимулюючо-ресурсні механізми**,** що орієнтовані на залучення, нарощування та ефективне використання ресурсної спроможності (організаційної, інфраструктурної, фінансової, кадрової, інформаційної, технологічної тощо) з метою стимулювання суб'єктів соціально-управлінської взаємодії до активної участі в реалізації соціальної політики та досягнення соціально значущих цілей та результатів. Пріоритетним акцентом у спрямуванні цього виду механізмів є стимулювання як завдання мотивувати, залучити до участі представників громад, бізнес-середовища, експертів), а мобілізовані ресурси використовуються як інструмент (засіб) реалізації.

Функціональне призначення стимулюючо-ресурсних механізмів полягає в забезпеченні сталості та результативності соціальних ініціатив шляхом ресурсної підтримки та стимулювання зацікавлених суб'єктних сторін. З огляду на це, важливе значення має створення сприятливого середовища для відповідних соціальних ініціатив, залучення громадян і приватного сектору, що відповідно, уможливлює довгострокову активність учасників соціально-управлінської взаємодії, а не лише ситуативну участь (рис. 4.15).

Підґрунтям для ефективної реалізації соціальної концепції публічного управління є формування відповідної фінансово-економічної бази для соціальних програм; залучення додаткових джерел державних, місцевих, донорських, приватних ресурсів; створення системи мотивації для виконавців і бенефіціарів соціальних проєктів; активізація та дієвість міжсекторальної взаємодії у площині влада – громадськість – бізнес – неурядові організації. У

такому контексті важливим напрямом використання стимулюючо-ресурсних механізмів є залучення громадських організацій до надання соціальних послуг через систему грантів і субсидій у соціальній сфері.

Рис. 4.15. Стимулюючо-ресурсні механізми

Джерело: складено автором.

Таким чином, використання стимулюючо-ресурсних механізмів демонструє проактивний підхід до управління соціальною сферою, оскільки первинною функцією є створення стимулюючих (мотиваційних) передумов для активізації діяльності, а ресурсна спроможність у різних її видах та вимірах слугує підґрунтям для дієвої та ефективної реалізації відповідних соціальних ініціатив на основі ефективного партнерства, що розширює можливості та оптимізує витрати у соціальній площині. Важливо закцентувати на напрямах практико-орієнтованості цього виду механізмів, що можуть включати грантову підтримку громадських ініціатив у сфері охорони здоров'я, інклюзивної освіти, соціальної роботи; пільгове оподаткування бізнесу, що інвестує у соціальні проєкти; соціальне замовлення для громадського сектору; програми професійного розвитку працівників соціальної сфери тощо.

Спрямованість соціальної концепції публічного управління на створення умов для забезпечення врівноваженого стану суспільства, що відображає відповідний рівень соціального добробуту громадян, рівних можливостей і доступу до соціальних благ і послуг обумовлює важливість виокремлення аналітико-оцінювальних механізмів соціальної якості.

Як уже зазначалося в попередніх підрозділах роботи, соціальна якість є поєднанням якості соціальних інститутів (у розумінні критерію ефективності та результативності соціальної політики з позиції публічного управління), що визначають рівень стійкості зв'язків та взаємовідносин у соціальній структурі суспільства та функціонують у різних сферах (освіта, охорона здоров'я, зайнятість, соціальний захист) та якості соціальних стандартів і норм з метою забезпечення і дотримання соціальних прав та інтересів громадян.

З огляду на це, соціальна якість як комплексна характеристика синтезує кілька ключових параметрів, які мають надзвичайно важливе значення в контексті формування, розвитку та поширення соціальної концепції публічного управління: соціальну справедливість і рівність можливостей, дотримання прав та захист інтересів різних соціальних верств та груп суспільства незалежно від статі, віку, рівня доходів, етнічного походження тощо; соціальну безпеку як гарантування соціальної підтримки та захисту

громадян від соціальних ризиків, пов’язаних із війною, бідністю, непрацездатністю, безробіттям, насильством тощо; соціальне обслуговування як доступність**,** охоплення, якість соціальних послуг у сфері охорони здоров’я; освіти; зайнятості; соціального захисту; соціальну інклюзію як процес забезпечення рівних можливостей участі всіх членів суспільства, зокрема, представників соціально вразливих категорій у житті суспільства; соціальний добробут як показник якості життя, задоволення базових і духовних потреб населення; соціальну згуртованість суспільства, взаємоповагу між соціальними групами, відсутність дискримінації за певними ознаками.

Виходячи з наведеного обґрунтування функціональне призначення аналітико-оцінювальних механізмів соціальної якості зорієнтоване на запровадження системи відповідності та відповідальності. Важливе значення має не лише їх орієнтованість на фіксацію поточних показників функціонування соціальної сфери, а і спрямованість на імплементацію ефективної системи відповідності соціальним нормам і стандартам, що безпосередньо впливає на посилення відповідальності всіх суб'єктів у площині реалізації соціальної політики (рис. 4. 16).

Система функціонування аналітико-оцінювальних механізмів соціальної якості повинна бути цілісною та забезпечувати не лише вимірювання та аналіз соціальних процесів і тенденцій, а й визначати адаптивність системи управління соціальною сферою, оцінювати оперативність та ефективність управлінського реагування на їхні причини та наслідки, здійснювати комплексне оцінювання діяльності інститутів влади та громадських організацій як суб’єктів надання соціальних послуг на основі чітко визначених критеріїв та індикаторів соціальної якості. Слід констатувати, що результати моніторингу, оцінювання та контролю соціальної якості є ключовими у функціонуванні цього виду механізмів та повинні слугувати підґрунтям для вироблення та ухвалення управлінських рішень, коригування публічних політик як на загальнодержавному, так і на регіональному/місцевому рівнях. Такий підхід має не лише аналітичне, а й важливе управлінське значення, що уможливлює притягнення до відповідальності в разі виявлення порушень або неефективності.

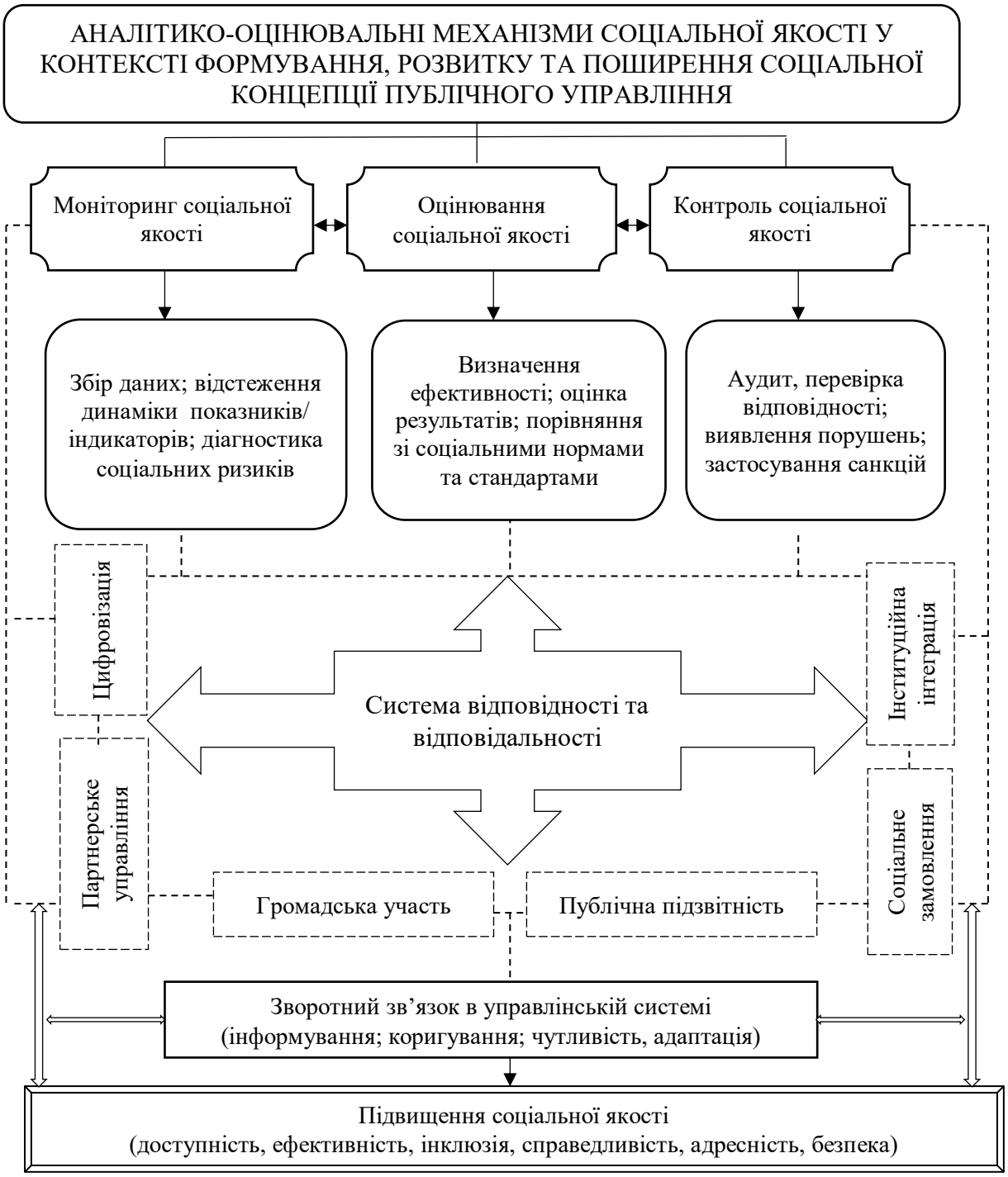

Рис. 4.16. Аналітико-оцінювальні механізми соціальної якості

Джерело: складено автором.

Таким чином, інтегрованість аналітико-оцінювальних механізмів соціальної якості у систему інтенсифікаційних механізмів розвитку та поширення соціальної концепції публічного управління сприятиме удосконаленню інституційної взаємодії та посиленню відповідальності за соціальні результати, визначення системи критеріїв соціальної якості як

ключового орієнтира в контексті впровадження високих стандартів у соціальній сфері, оптимальності та прозорості управлінських рішень, посилення відповідальності держави перед громадянами в реалізації соціальної функції.

Складність та динамічність структурних змін, що відбуваються в українському суспільстві, комплексність викликів, пов'язаних з війною, демографічними й міграційними процесами, різними видами кризових явищ, важливість адаптації публічного управління до сучасної системи цінностей і норм актуалізують необхідність розробки та впровадження механізмів соціальної трансформації та підтримки змін. Соціальна трансформація як стратегічна мета публічного управління полягає в обґрунтуванні можливостей та напрямів впливу на формування майбутнього суспільства**,** адаптованого до сучасних реалій і потреб. З позиції публічного управління механізми соціальної трансформації ґрунтуються на переосмисленні управлінських підходів**,** методів, інструментів, процедур та моделей взаємодії між державою і громадськістю на основі новітньої системи цінностей і норм**.**

За допомогою реалізації механізмів соціальної трансформації та підтримки змін органи публічної влади здійснюють координування та супровід соціальних змін з метою досягнення інклюзивності, безпеки й добробуту громадян, ініціюють оновлення соціальних інституцій**,** спроможних стимулювати інновації та адекватно відповідати сучасним викликам у соціальній сфері, забезпечують гнучкість та адаптивність системи управління, створюють умови для сталого розвитку.

Система структурних складових механізмів соціальної трансформації та підтримки змін включає: нормативно-регулюючу (законодавче забезпечення трансформаційних реформ, удосконалення нормативно-правового поля для змін, гнучке регулювання з метою адаптації до змін); структурно-інституційну (реформування існуючих інституцій: інститутів державної влади, органів місцевого самоврядування, суб'єктів громадянського суспільства, створення інституційних зв'язків із міжнародними партнерами); організаційно-

координаційну (міжвідомча взаємодія, міжсекторальна співпраця, координація); фінансово-ресурсну (ресурсне забезпечення трансформацій, бюджетні ресурси, міжнародні фонди, інвестиції); управлінсько-кадрову (формування кадрового потенціалу, підготовка фахівців,, розвиток управлінських компетенцій); інформаційно-просвітницьку (зв'язки з громадськістю, PR-заходи, пояснення змін, соціальний діалог, цифрова грамотність); соціально-культурну (зміна соціальних норм, цінностей і моделей поведінки, активізація участі громадян в ухваленні рішень, довіра до соціальних інституцій); оцінювально-коригуюча (моніторинг ефективності, зворотний зв'язок, адаптація соціальних проєктів/програм/політик).

Напрями реалізації механізмів соціальної трансформації та підтримки змін у контексті формування, розвитку та поширення соціальної концепції публічного управління деталізуються за сферами соціального захисту, зайнятості, освіти, охорони здоров'я та передбачають використання відповідного інструментарію (рис. 4.17).

Ключові напрями реалізації механізмів соціальної трансформації та підтримки змін за сферами: соціальний захист (соціальне забезпечення, соціальне обслуговування, соціальна реабілітація, боротьба з бідністю та соціальною нерівністю, соціальний супровід та підтримка вразливих груп (сироти, внутрішньо-переміщені особи, пенсіонери, особи з інвалідністю тощо); ринок праці (створення умов для зайнятості внутрішньо-переміщених осіб, професійне навчання і перепідготовка, захист прав працівників, соціальне підприємництво тощо); освіта (рівний доступ до освіти, підвищення якості навчальних програм, підготовка кваліфікованих кадрів тощо); охорона здоров'я (доступність та якість медичних послуг, профілактика захворювань, послідовне та системне реформування системи охорони здоров'я).

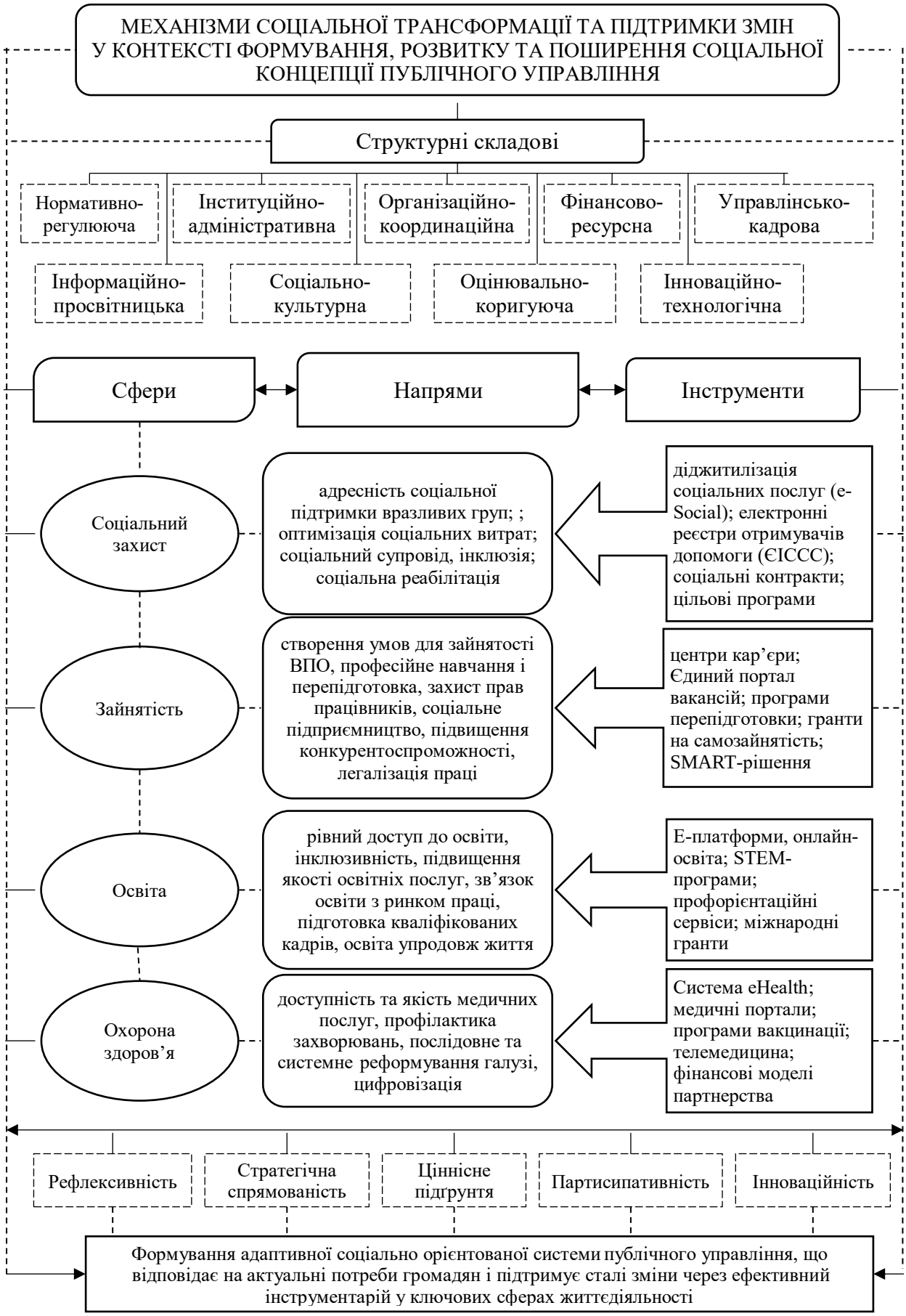

Рис. 4.17. Механізми соціальної трансформації та підтримки змін

Джерело: складено автором.

Інструментарій реалізації механізмів соціальної трансформації та підтримки змін є комплексним та поєднує кілька блоків інструментів: (стратегії, дорожні карти, програми реформ, цифрові інструменти); правові (нормативно-правові документи, адміністративні процедури); фінансові (державне фінансування, міжнародні гранти, фінансові моделі партнерства); комунікативні (електронна демократія, інформаційні кампанії, публічне консультування); інноваційно-технологічні (е-платформи, диджитилізація соціальних послуг, SMART-рішення) та ін.

Виходячи із сутнісної характеристики ключових структурних складових, напрямів та інструментарію реалізації механізмів соціальної трансформації та підтримки змін слід констатувати, що для розвитку та поширення соціальної концепції публічного управління вони мають стратегічний вимір та проактивний характер. Механізми соціальної трансформації та підтримки змін орієнтовані не лише на пошук шляхів вирішення існуючих проблем, а на створення нових можливостей і середовищ для розвитку суспільства, усвідомлене проєктування нового соціального порядку через багаторівневу систему змін шляхом ефективного поєднання інноваційних управлінських підходів, мобілізації ресурсів, інтенсифікації інституційної взаємодії між владою, бізнесом та громадянським суспільством.

Таким чином, ефективне функціонування механізмів соціальної трансформації та підтримки змін у контексті розвитку та поширення соціальної концепції є важливим елементом трансформаційного публічного управління, яке в Україні перебуває на етапі формування та зорієнтоване на такі основні параметри як стратегічна спрямованість; ціннісне підґрунтя (пріоритетність принципу соціальної справедливості, рефлексивність); інклюзивність та партисипативність; інноваційність та адаптивність; мережева та міжсекторальна взаємодія; відкритість та прозорість; орієнтованість на результат; цифрова і технологічна трансформація.

Враховуючи серйозність, динамічність та множинність викликів і загроз, які є актуальними для соціальної сфери в сучасних умовах війни, окрему увагу доцільно зосередити на управлінських механізмах забезпечення соціальної стійкості. Ключова мета їх реалізації полягає у мінімізації негативних соціальних явищ через своєчасне виявлення та попередження ризиків, встановлення правових норм, які регламентують діяльність у соціальній сфері, а також відновлення соціальної рівноваги і забезпечення належного рівня соціального добробуту та якості життя громадян. Важливість механізмів забезпечення соціальної стійкості особливо актуалізується у контексті формування, розвитку та поширення соціальної концепції публічного управління, зокрема, у частині імплементації реальних превентивних управлінських рішень та дій. Формування даного виду механізмів ґрунтується на базі кількох взаємопов'язаних концептуальних складових, які забезпечують ефективне реагування на виклики та загрози у соціальній сфері та включають нормативне регулювання, профілактичні заходи корекційні дії, системи контролю. Пріоритетне значення у контексті забезпечення соціальної стійкості має управління соціальними ризиками як послідовна, цілеспрямована та узгоджена функціональна взаємодія владних державно-владних інститутів та громадських структур, спрямована на діагностику, оцінку, попередження, мінімізацію потенційних соціальних ризиків та контроль за їх наслідками, що можуть негативно вплинути на соціальну безпеку як окремих соціальних груп, так і суспільства загалом. З метою оптимізації процесу розробки заходів протидії сучасним ризикам у функціонуванні соціальної сфери, доцільно здійснити їх систематизацію за відповідними ознаками та критеріями (рис. 4.18).

Формування та розвиток механізмів забезпечення соціальної стійкості ґрунтується на дотриманні принципів системності; партисипативності; інтегрованості; проактивності; інклюзивності; соціальної справедливості; солідарності; публічності та підзвітності; превентивності; адаптивності. Функціональне призначення даного виду механізмів має як превентивний вимір, що полягає у здійсненні підтримки та захисту вразливих категорій

населення шляхом виявлення потенційних ризиків та мінімізації негативного впливу на рівень їхньої безпеки та добробуту, так і стратегічний вимір, який засвідчує орієнтованість на формування стійких зв'язків соціального партнерства та взаємодії, створення нової системи ціннісних орієнтацій, соціальну згуртованість, формування соціального капіталу як ключового ресурсу соціального розвитку.

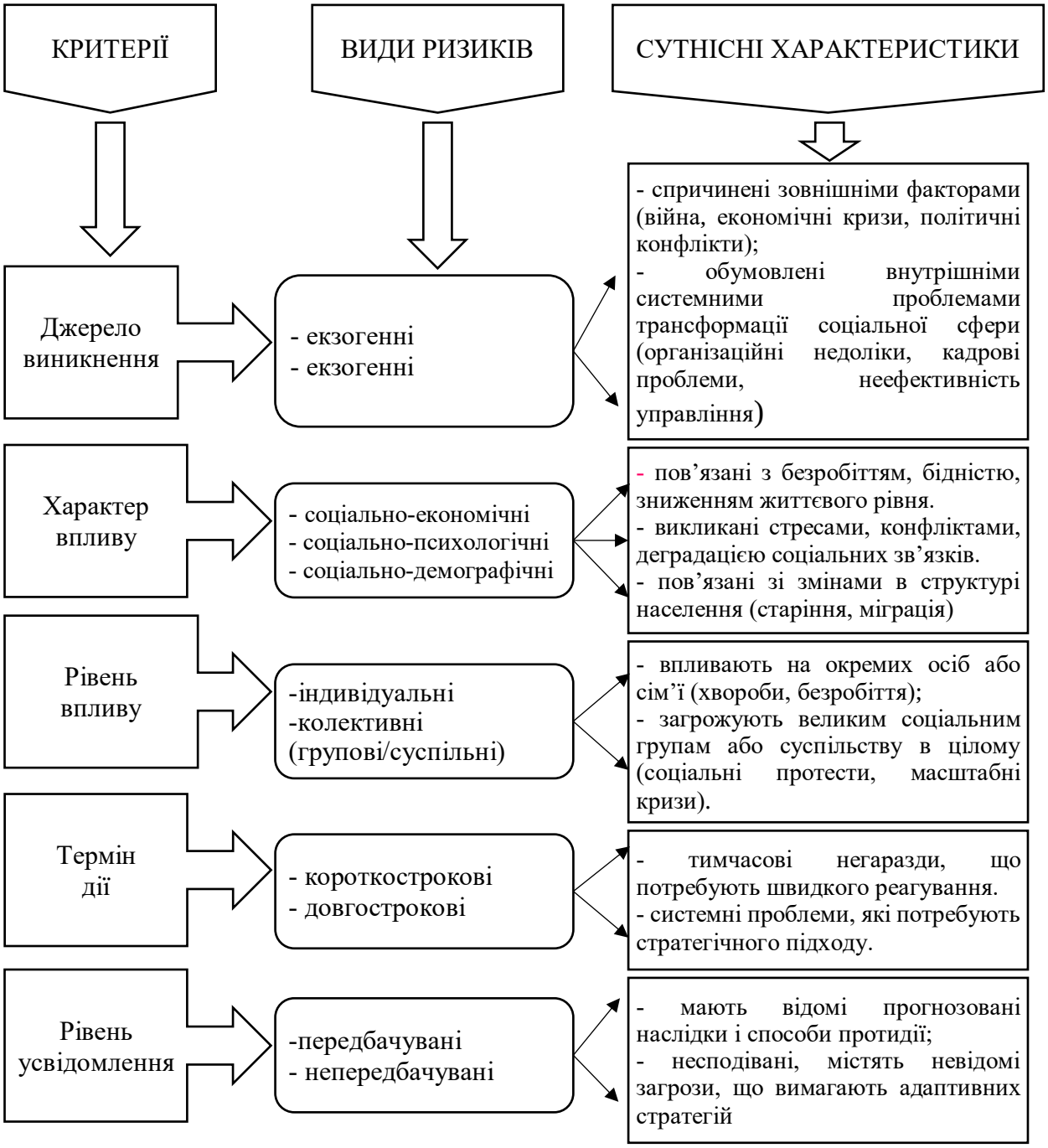

Рис. 4.18 Систематизація ризиків у функціонуванні соціальної сфери

Джерело: складено автором.

Реалізація механізмів забезпечення соціальної стійкості здійснюється через конкретні інструменти, які включають удосконалення нормативно-правової бази, напрацювання соціальних програм і проєктів, проведення аудиту та оцінювання якості соціальних послуг, організацію та проведення відповідних освітніх кампаній, дієву двосторонню комунікацію з громадськістю, яка забезпечує якісну систему зворотного зв'язку та дозволяє своєчасно та оперативно коригувати управлінські рішення на основі моніторингу наявних ризиків та загроз.

Ключові напрями функціонування даного виду механізмів спрямовані на комплексне та системне управління соціальними процесами в сучасних умовах і включають профілактику соціальних ризиків, стандартизацію і регулювання соціальних послуг, реабілітацію осіб, які постраждали від негативних соціальних явищ, контроль за дотриманням встановлених норм та формування відкритої комунікації з усіма зацікавленими сторонами (рис. 4.19).

У контексті формування, розвитку та поширення соціальної концепції публічного управління функціонування механізмів забезпечення соціальної стійкості передбачає комплексний підхід у використанні взаємопов'язаних управлінсько-правових, інституційно-організаційних, фінансово-економічних, інформаційно-комунікативних засобів, зорієнтований на створення відповідних соціально-економічних умов для суспільної згуртованості та стабільності шляхом управління соціальними ризиками, попередження криз та адаптації до змін у розвитку соціальної системи.

Адаптивність є ключовою характеристикою новітніх механізмів розвитку та поширення соціальної концепції публічного управління, що обумовлюється динамічністю соціального середовища, потужним впливом непередбачуваних загроз і швидких трансформацій. Для підтримання соціальної рівноваги та суспільного балансу система публічного управління повинна бути здатною адекватно та оперативно коригувати алгоритм управлінських дій у відповідності до пріоритезації соціальних запитів суспільства, використовуючи систему адаптивних механізмів.

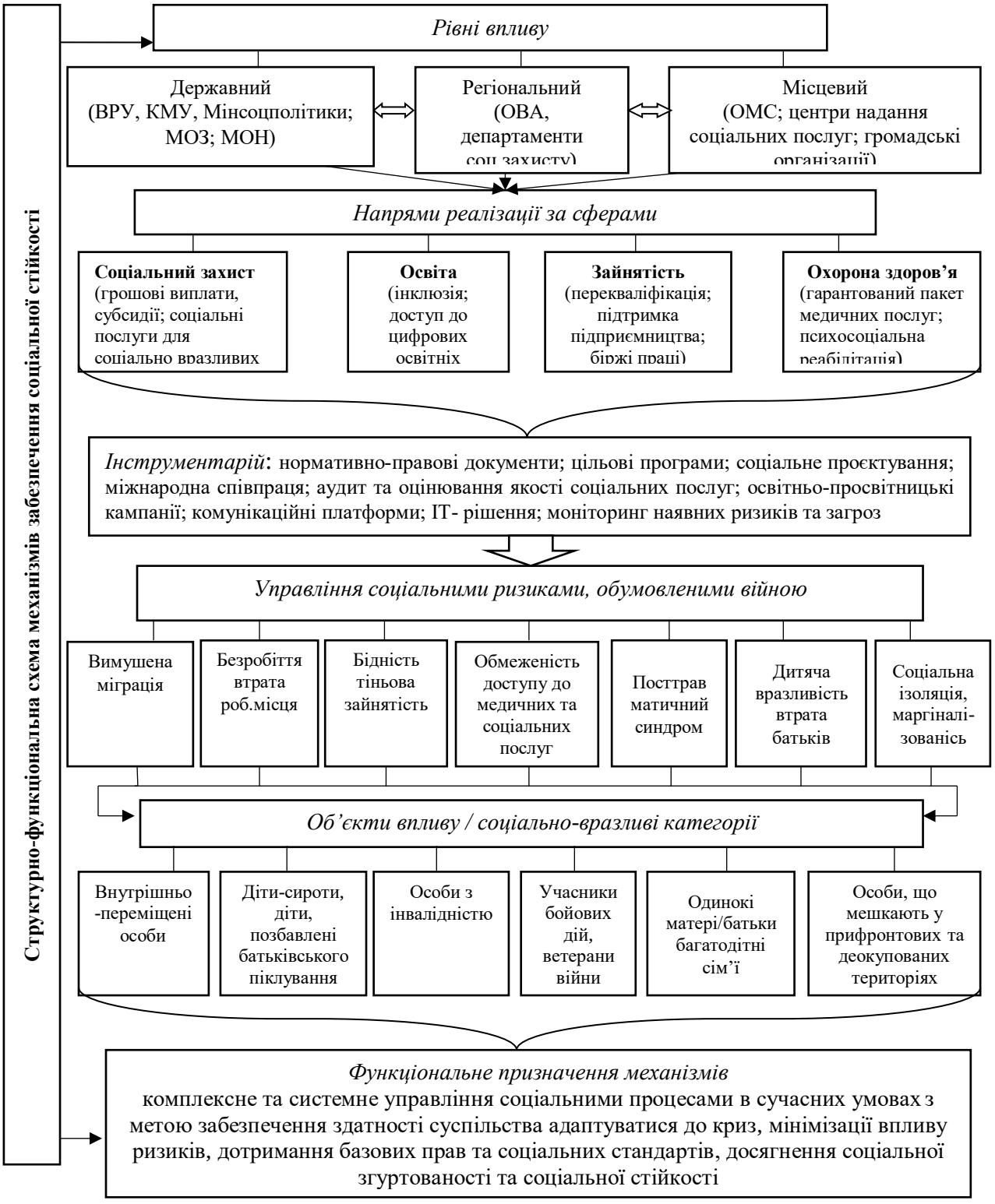

Рис. 4.19. Механізми забезпечення соціальної стійкості

Джерело: розроблено автором.

Враховуючи обґрунтування структурно-функціональних параметрів запропонованих механізмів слід констатувати, що необхідною умовою для формування, розвитку та поширення соціальної концепції публічного

управління є інтегрованість адаптивних механізмів, що посилює їхню дієвість та ефективність, унеможливлює дублювання функцій, забезпечує системність управлінських процесів на всіх рівнях, сприяє узгодженості та цілісності публічно-управлінського впливу в контексті посилення адаптивності та здатності протистояти новітнім соціальним викликам та кризовим ситуаціям. Інтегрований публічно-управлінський вплив, що забезпечується синергійною взаємодією та узгодженим функціонуванням механізмів, створює передумови для посилення соціального діалогу, підвищення рівня прозорості та підзвітності інститутів публічної влади, оптимізує процес вироблення та ухвалення якісних управлінських рішень, забезпечує стійкість соціально-управлінських систем у динамічних умовах зовнішнього середовища.

Висновки до розділу 4

Здійснено аналіз зарубіжного досвіду функціонування механізмів впливу на ефективність соціальної сфери, який засвідчив стійкий взаємозв’язок між рівнем добробуту та розвитку країн і особливостями державної соціальної політики, зокрема щодо використання інструментів державно-приватного партнерства. Визначено пріоритетність напрямів функціонування державно-приватного партнерства за сферами (освіти; охорони здоров’я; зайнятості; соціального захисту) у відповідних країнах. Так, для Великої Британії ключовими напрямами реалізації державно-приватного партнерства є освіта (32 %), де приватні інвестори активно залучаються до підтримки цифровізації освітніх процесів і розширення доступу до якісних послуг та охорона здоров’я (35 %), де значна кількість медичної інфраструктури побудована саме таким чином та підтверджується високим рівнем задоволеності населення медичними послугами. Аналогічний досвід перейняли й інші країни: Франція, де ефективно використовується державно-приватне партнерство для будівництва та реконструкції лікарень; Австралія, що запровадила управління державно-приватним партнерством на рівень штатів, що є, по суті, децентралізацією

управління у даному контексті; Німеччина, де партнерство активно реалізується у сфері професійної освіти та підготовки кадрів (43 %), що сприяє адаптації системи зайнятості до викликів ринку праці; Канада, де помітну роль відіграє приватний сектор у соціальному захисті, зокрема, в управлінні соціальним житлом, програмами підтримки осіб з інвалідністю та інтеграції вразливих груп населення. Такий досвід демонструє результативність залучення приватного сектору шляхом партнерства та взаємодії з державою для підвищення ефективності публічного управління в соціальній сфері та слугує підґрунтям для формування стратегічного потенціалу реалізації соціальної концепції публічного управління.

Обґрунтовано важливість дослідження стратегічного потенціалу соціальної концепції публічного управління як необхідної умови її розвитку та поширення. Запропоновано визначати стратегічний потенціал як синергетичну здатність концепції забезпечувати системне прогнозування та формування довгострокових соціальних орієнтирів розвитку суспільства, оптимізацію ресурсів і інституційних взаємодій, впровадження інноваційних і цифрових рішень, підвищення адаптивності та стійкості публічно-управлінських процесів у динамічному соціальному середовищі, що реалізується через ключові виміри (суспільно-політичний, соціально-економічний, соціокультурний, демографічний, індустріально-технологічний, науково-технічний). В основі його виміру є певна ієрархічна система критеріїв і показників, що є практико-орієнтованою на виявлення сильних та слабких сторін у функціонуванні управлінської системи, діагностику її спроможності/неспроможності оперативно реагувати на потенційні виклики, що у підсумку може слугувати важливим інструментом для системно-універсального оцінювання стратегічного потенціалу соціальної концепції публічного управління та вироблення на цій основі відповідних рекомендацій. Високий результат вимірювання рівня стратегічного потенціалу безпосередньо впливає на здатність системи бути динамічно стійкою, проактивною, використовувати гнучкі управлінські механізми, демонструвати адаптованість до викликів і змін.

Сформульовано практико-орієнтовані характеристики запропонованої моделі показників та інтегральних критеріїв виміру стратегічного потенціалу соціальної концепції публічного управління. По-перше, дозволяє реалізовувати цілісний і логічно впорядкований підхід до аналізу та оцінювання складних соціально-управлінських процесів. По-друге, створена ієрархічна структура показників дає змогу відобразити багаторівневість впливів, що визначають стратегічний потенціал, а також враховувати як кількісні, так і якісні параметри, необхідні для повноцінної об'єктивної оцінки. По-третє, враховуючи розмежування показників за рівнями (базовим, соціально орієнтованим, оціночним та узагальнюючим), ця модель, виконуючи діагностичну функцію шляхом вивчення впливових факторів як на локальному, так і на загальносуспільному рівні, слугує ефективним аналітичним інструментом та практичним засобом підтримки стратегічних управлінських рішень, забезпечуючи можливість цілеспрямованого адаптивного управлінського реагування, чутливого до змінних умов соціального середовища. У підсумку, запропонована модель дозволяє не лише систематизувати процеси впливу на стратегічний потенціал, а і сприяє формуванню обґрунтованої та ефективної політики у сфері публічного управління.

Розроблено модель стратегічного потенціалу соціальної концепції публічного управління, яка відображає напрями реалізації та результативність освоєння потенціалу та слугуватиме обґрунтуванню пріоритетних напрямів для побудови алгоритму послідовності реалізації через підтримку та розвиток потенційних можливостей, сприяння інвестиційній активності, погодження зі стратегічним баченням соціально-економічного зростання та узгодження дії за різними управлінськими рівнями, систематизацію засобів та інструментів впливу на формування, нарощення та реалізацію організаційно-трудового, управлінського, інноваційного та інформаційного видів потенціалу в контексті прикладних засобів стратегічного публічного управління різних рівнів.

Надано рекомендації щодо розробки індексу стратегічного потенціалу для аналізу соціальних концепцій, як інтегрального показника, що акумулює низку параметрів та характеристик на різних рівнях, зокрема, на базовому

(рівень нормативно-правового забезпечення соціально орієнтованих політик, ступінь інституційної спроможності органів публічного управління, наявність стратегічних документів із соціальним компонентом); соціально орієнтованому (обсяг та якість надання соціальних послуг, ступінь соціального захисту вразливих категорій населення, рівень доступності публічних сервісів, інклюзивність управлінських процесів у соціальній сфері); оціночному (показники задоволеності громадян якістю публічних послуг, ефективність реалізації соціальних ініціатив/програм/проєктів, ступінь довіри до владних інституцій, прозорість і підзвітність публічного управління); узагальнюючому (відповідність соціальної політики (державної/регіональної) цілям сталого розвитку, загальний рівень соціальної стабільності, динаміка стратегічного розвитку суспільства).

Охарактеризовано базові механізми здійснення публічного управління соціальною сферою – організаційний, нормативно-правовий, політичний, фінансово-економічний, механізм стимулювання, виокремлено основні недоліки їх функціонування та доведено, що подальше удосконалення публічно-управлінської діяльності та ефективність реалізації соціальної концепції публічного управління в Україні неможливі без імплементації інноваційних підходів та новітніх механізмів, які повинні інтенсифікувати публічно-управлінський вплив, забезпечити максимально дієве та оперативне реагування на сучасні виклики і тенденції та сприяти формуванню адаптивності системи управління соціальною сферою.

Доведено необхідність врахування сучасних методологічних підходів до розробки новітніх механізмів, маючи на увазі їхню потенційну можливість до гнучкості та адаптивності, особливо в період сучасних криз та соціальних пріоритетів, що виникають у відповідь на зовнішні та внутрішні виклики системи соціального захисту та соціальної безпеки, результуючи їхню імовірну стабілізаційну здатність. Першочерговим пріоритетом таких механізмів є «коригування на випередження», тобто виявлення стабілізаційних елементів, з одного боку, та дестабілізуючих чинників – з іншого, з урахуванням

стратегічного прогнозу імовірних сценаріїв розвитку соціальної сфери. У контексті формування, розвитку та поширення соціальної концепції публічного управління ми пропонуємо виокремлювати систему адаптивних механізмів, з урахуванням стратегічного потенціалу у відносинах «напрями-механізми», яка буде поєднувати в єдиному комплексі певний набір базових механізмів, що характеризуються відкритістю до сприйняття змін, гнучкістю та варіативністю, цілісністю, з одного боку, та ситуативною пріоритетністю реалізації – з іншого, інституційно-функціональними зв'язками взаємодії, сукупністю стратегічних компонентів прогнозування та передбачення, набором практичних інструментів реалізації в кожному окремому елементі як на регіональному, так і на державному рівнях, вирізнятися специфічною системою «контролю змін» та прогнозного ефекту, враховувати транзитивність соціальної системи. Поєднання окреслених характеристик дозволило сформулювати розуміння адаптивних механізмів формування, розвитку та поширення соціальної концепції публічного управління як певну гнучку систему практичних інструментів та заходів, взаємоузгоджених управлінським регулятивним впливом на мінімізацію соціальних ризиків, збереження динамічної соціальної стійкості та безпеки. Відтак, запропоновано таку систему адаптивних механізмів формування, розвитку й поширення соціальної концепції публічного управління: механізми політико-правового врегулювання; механізми інтегрованої інституційно-організаційної взаємодії; механізми; комунікативно-адаптаційні механізми партнерської взаємодії; стимулюючо-ресурсні механізми; аналітико-оцінювальні механізми соціальної якості; механізми соціальної трансформації та підтримки змін; механізми забезпечення соціальної стійкості.

Адаптивна спрямованість політико-правових механізмів обумовлюється важливістю динамічного реагування держави на трансформаційні зміни соціального середовища; уможливлює модернізацію інструментів та методів публічно-управлінського впливу в соціальній площині відповідно до нових викликів, пов'язаних із реаліями воєнного стану, міграційними процесами,

зміною кількісно-якісних характеристик структури вразливих груп населення. Механізми інтегрованої інституційно-організаційної взаємодії являють собою систему принципів, методів, інструментів, важелів та засобів впливу, що формує управлінську підсистему взаємодії державних та недержавних інститутів з метою формування сприятливих організаційних умов для ефективного функціонування та розвитку соціальної сфери загалом і окремих її компонент. Механізми соціально орієнтованого фінансування є комплексною системою, що включає державне фінансування, державно-приватне партнерство, міжнародну допомогу, грантові програми, інвестиційні ресурси, спонсорську та меценатську допомогу, фінансову допомогу від благодійних організацій та фондів, фандрейзинг та краудфандинг. Комунікативно-адаптаційні механізми партнерської взаємодії покликані забезпечувати ефективне та прозоре управління на основі врахування реальних потреб громадян та адаптивності системи управління соціальною сферою до змін, що критично важливо для сталого розвитку держави; інтенсифікувати спільну діяльність державних інститутів та зацікавлених сторін у соціальній сфері (суб’єктів бізнес-сектору та громадянського суспільства) шляхом активізації та дієвості різних форм соціальної взаємодії та партнерства, що відіграє важливу роль для нарощення та реалізації стратегічного потенціалу країни, розширення можливостей соціальної системи з метою вирішення актуальних соціальних проблем та динамічного розвитку. Стимулюючо-ресурсні механізми орієнтовані на залучення, нарощування та ефективне використання ресурсної спроможності (організаційної, інфраструктурної, фінансової, кадрової, інформаційної, технологічної тощо) з метою стимулювання суб’єктів соціально-управлінської взаємодії до активної участі в реалізації соціальної політики та досягнення соціально значущих цілей і результатів. Аналітико-оцінювальні механізми соціальної якості зорієнтовані на запровадження системи відповідності та відповідальності, тобто імплементацію ефективної системи відповідності соціальним нормам і стандартам, що безпосередньо впливає на посилення відповідальності всіх суб'єктів у площині реалізації соціальної політики, що

сприятиме удосконаленню інституційної взаємодії та посиленню відповідальності за соціальні результати, визначення системи критеріїв соціальної якості як ключового орієнтира у контексті впровадження високих стандартів у соціальній сфері, оптимальності та прозорості управлінських рішень, посилення відповідальності держави перед громадянами у реалізації соціальної функції. Механізми соціальної трансформації та підтримки змін орієнтовані не лише на пошук шляхів вирішення наявних проблем, а на створення нових можливостей і середовищ для розвитку суспільства, усвідомлене проєктування нового соціального порядку через багаторівневу систему змін шляхом ефективного поєднання інноваційних управлінських підходів, мобілізації ресурсів, інтенсифікації інституційної взаємодії між владою, бізнесом та громадянським суспільством. Механізми забезпечення соціальної стійкості реалізуються через конкретні інструменти, які включають удосконалення нормативно-правової бази, напрацювання соціальних програм і проєктів, проведення аудиту та оцінювання якості соціальних послуг, організацію та проведення відповідних освітніх кампаній, дієву двосторонню комунікацію з громадськістю, яка забезпечує якісну систему зворотного зв’язку та дозволяє своєчасно та оперативно коригувати управлінські рішення на основі моніторингу наявних ризиків та загроз.

Доведено, що адаптивність є ключовою характеристикою новітніх механізмів розвитку та поширення соціальної концепції публічного управління, що обумовлюється динамічністю соціального середовища, потужним впливом непередбачуваних загроз і швидких трансформацій. Для підтримання соціальної рівноваги та суспільного балансу система публічного управління повинна бути здатною адекватно та оперативно коригувати алгоритм управлінських дій у відповідності до пріоритезації соціальних запитів суспільства, використовуючи систему адаптивних механізмів.

Результати досліджень цього розділу опубліковано в наукових працях [104; 108; 109; 118; 122; 124; 413; 418].

РОЗДІЛ 5
АРХІТЕКТОНІКА РОЗВИТКУ ТА ПОШИРЕННЯ СОЦІАЛЬНОЇ КОНЦЕПЦІЇ ПУБЛІЧНОГО УПРАВЛІННЯ

5.1. Консолідовані чинники впливу на розвиток та поширення соціальної концепції публічного управління

Аналіз стану вітчизняного публічного управління в соціальній сфері проведений нами в попередніх розділах даної роботи дозволяє виокремити перелік характерних суттєвих недоліків, а саме: суперечливість та в окремих випадках неузгодженість нормативно-правового забезпечення у сфері надання соціальної допомоги та соціального обслуговування; суттєві недоліки в системі призначення та надання соціальної допомоги; незбалансованість розподілу державних соціальних трансфертів; низький рівень адресності надання соціальної підтримки, що більше фокусується на більшому обсязі охоплення допомогою, ніж на якості; низький ступінь розвитку соціального страхування; неефективність фінансування інструментарію у сфері державного соціального захисту; низький рівень залученості громадськості до ухвалення управлінських рішень соціального спрямування. Слід зазначити, що недосконаліть публічного управління соціальною сферою в нашій країні також спричинена непостійністю системи соціального обслуговування, що позначається на якості управлінських рішень та їх виконання як на загальнодержавному, так і на місцевому рівні [119]. Для удосконалення функціонування системи надання соціальних послуг доцільною є реалізація заходів з проведення інформаційних кампаній для громадян щодо провадження соціальних послуг; введення державної стандартизації соціальних послуг; впровадження чітких параметрів для діяльності в галузі реалізації соціальних послуг; імплементація методики індивідуальної оцінки потреб та процесів моніторингу й контролю якості соціального обслуговування.

На сьогодні процес модернізації у сфері соціальних послуг супроводжується зміщенням акцентів на сервісну модель надання соціальних послуг за такими спрямуваннями: розбудова ринку соціальних послуг; формування практичних засад – створення належного нормативно-правового забезпечення, соціального замовлення, моделей обслуговування тощо; удосконалення існуючої соціальної інфраструктури та відбудова втраченої через бойові дії, але вже за світовими сучасними стандартами [279]. Одночасно з досить позитивними тенденціями слід зауважити, що перебіг реформ сьогодні є досить фрагментарним та хаотичним. Отже, питання підбору нових підходів щодо оптимізації публічно-управлінської функції держави в соціальній сфері, у тому числі за рахунок імплементації закордонного досвіду, лише підсилює її актуальність.

Сучасними ключовими соціальними пріоритетами держави й суспільства, крім належної та ефективної соціальної підтримки незахищених верств населення, також є розробка та впровадження дієвих інструментів превентивного характеру щодо ймовірних соціальних ризиків та загроз у межах соціальної, економічної та культурної політик, системне впровадження реформ щодо гарантій соціальних стандартів і норм. Це призводить до висновків про необхідність перетворення права на соціальне забезпечення у право на соціальний захист, а отже, на соціальну безпеку загалом. У такому контексті передусім слід звернути увагу на інституційну взаємодію задля досягнення соціальної безпеки. Нинішня модель соціально відповідальної держави базується на трансформації від споживача в державі добробуту до представника громадянського суспільства, що передбачає застосування горизонтальної структури державної субсидіарності та залучення до публічного управління громадськості, як основи поєднання принципів демократії, соціального благополуччя та інноваційних підходів. У цьому аспекті значну роль відіграє міжсекторальне партнерство, зважаючи на досвід залучення неурядових організацій у сферу соціального обслуговування, що є загальною світовою практикою, враховуючи обізнаність громадських

організацій зі специфікою соціальних потреб окремих верств населення або певної території, що впливає на результативність соціального обслуговування та його якість [119; 436]. Отже, власне інституції громадянського суспільства, зокрема, неурядові організації, виступають важливим інституційним партнером та водночас рушійним чинником формування єдиного соціального простору в контексті формування соціальної концепції публічного управління.

Загалом на формування ефективної інституціональної взаємодії щодо досягнення певних соціальних стандартів, визначення ефективних напрямів їх розвитку та застосування найбільш прийнятних механізмів, спрямованих на забезпечення соціальної безпеки, а отже, розвитку та поширення соціальної концепції публічного управління, здійснюють вплив певні чинники, які являють собою єдину систему, взаємопов'язану адаптивною ситуативністю виокремлення ключових пріоритетів, які у певний відрізок часу змінюють свої якісні та змістовні характеристики з урахуванням окремих елементів розвитку соціальної сфери та потреб забезпечення соціального добробуту та соціальної безпеки. За такого підходу чинники формування соціальної концепції публічного управління слід визначити як певні вихідні умови, що здійснюють безпосередній вплив на характер розвитку та поширення соціальної концепції в цілому або одного з її елементів, які на певному відрізку часу набувають значення внутрішнього інтегратора і впливають на зміну загалом пріоритетів розвитку соціальної сфери. Виокремлення таких чинників, їх взаємозв'язку та впливу забезпечить об'єктивність напрямів і механізмів поширення соціальної концепції публічного управління та розвитку її стратегічного потенціалу.

Таким чином, чинники формування соціальної концепції публічного управління слід класифікувати за певними критеріями, що дозволяє за умови застосування системи фільтрації, систематизувати їх з метою досягнення максимальної ефективності розвитку та поширення соціальної концепції. При цьому виокремлення та врахування деструктивних чинників, особливо в умовах дестабілізації, дозволить виміряти їхній вплив на процеси суспільного

розвитку, врахувати та ефектизувати імовірні можливості стратегічного потенціалу для мінімізації соціальних ризиків та збереження динамічної соціальної стабільності.

У цьому контексті критерій фільтрації чинників розвитку соціальної концепції публічного управління слід розглядати як чітку ознаку, що є основою для систематизації та визначення пріоритетності впливу шляхом ідентифікації ступеня та характеру її дії на процес розвитку та поширення соціальної концепції. Одним із найочевидніших та загальноприйнятих критеріїв класифікації чинників впливу є характер джерела походження – зовнішнє (чинники екзогенного походження) або внутрішнє (чинники ендогенного походження). Так, вплив зовнішнього середовища проявляється через такі чинники, як глобалізаційні виклики, постіндустріальний цифровий розвиток суспільства, демократизація всіх соціальних процесів, світові економічні процеси, геополітичні трансформації, природно-екологічні зміни тощо. Вплив, який спричиняється екзогенними чинниками на формування соціальної концепції публічного управління, супроводжується багатозначністю та мультифункціональністю, що пов’язано з глибинними трансформаційними процесами, які проявляються через економічні, технологічні, ідеологічні та суспільні процеси.

Вихідними зовнішніми чинниками розвитку та поширення соціальної концепції публічного управління, на нашу думку, слід вважати чинники політичного характеру (воєнний стан, міграційні процеси, європейський вектор розвитку державної політики, виникнення нових категорій громадян, що потребують соціальної підтримки та допомоги тощо); чинники економічного характеру (стрімкі інфляційні процеси, безробіття, нові умови ведення бізнесу під час війни, вплив мобілізації на зайнятість та ділову активність); чинники соціогуманітарного характеру (постіндустріальний цифровий розвиток суспільства, демократизація всіх суспільних процесів, зміна суспільних пріоритетів в умовах війни); чинники природно-екологічного характеру (екологічні наслідки війни, демографічна криза, наслідки пандемії COVID-2019, старіння нації).

Крім розмежування за критерієм джерела походження, чинники розвитку та поширення соціальної концепції публічного управління доцільно систематизувати за рівнем управлінської діяльності – глобальні, макрорівня, мезорівня, мікрорівня; за характером впливу – стимулюючі та деструктивні; за сферою впливу – територіальні, економічні, політико-правові, демографічні, природні, соціально-культурні; за об'єктами впливу – на сферу освіти, на ринок праці, на сферу охорони здоров'я, на сферу соціального захисту.

У науковому дискурсі також наявні підходи до класифікації чинників впливу на публічне управління соціальною сферою за трьома взаємопов'язаними групами: особистісні чинники, професійні чинники і зовнішні чинники. Така систематизація пояснюється твердженням про те, що особистісні якості трудових ресурсів являють собою основу ефективності публічно-управлінської діяльності. Особисте прагнення до задоволення власних потреб державного службовця спонукає його до підвищення професійності та постійного вдосконалення фахової компетентності, оскільки свідоме та відповідальне ставлення до своїх обов'язків робить його «державотворчим елементом», що певною мірою здійснює вплив на екзогенне середовище. Це не є аргументом для мінімізації значення чинників зовнішнього впливу, проте гнучкість, професіоналізм та стресостійкість кадрового складу можуть посилити попереджувальні заходи щодо негативного впливу цих чинників [374]. Зазначена класифікація, маючи право на існування в контексті розвитку системи публічного управління та адміністрування, разом з тим, не відображає повною мірою базову ідею формування, розвитку та поширення соціальної концепції публічного управління, оскільки є лише елементом у форматі кадрово-ресурсного потенціалу, що, хоча й має безпосередній вплив на створення професійного середовища суб'єктів взаємодії, у тому числі міжсекторальної, разом з тим, потребує суттєвого доповнення щодо функціонально-інституційної діяльності для об'єктивності та ефективності прийняття відповідних рішень соціального спрямування. Слід також зауважити, що розвиток та поширення соціальної концепції публічного

управління, в свою чергу, орієнтовані на створення умов для зміцнення України як розвиненої правової високоцивілізованої європейської держави, що здатна забезпечити своїм громадянам належний рівень добробуту та високий рівень соціальних стандартів [136]. Особливий вплив у даному контексті має інституційне середовище, що є упорядкованою системою формальних і неформальних соціальних інститутів, які одночасно зберігають існуючий порядок соціальних взаємовідносин та формують поведінку суб'єктів таких відносин, а також піддаються перетворенням під впливом трансформації інтересів різних верств суспільства, що виражають їхнє значення в суспільному просторі. Важливу роль також для процесу формування соціальної концепції публічного управління відіграє врахування деструктивних чинників, оскільки вони несуть у собі соціальні ризики та загрози. До таких носіїв негативного впливу варто віднести зниження індикаторів економічного розвитку (рівень інфляції, обсяг ВВП на душу населення, рівень доходів); скорочення чисельності населення, зокрема працездатного віку, та зменшення тривалості життя; брак державного фінансування соціальної сфери; розбалансованість ринку праці; невідповідність сучасним вимогам та пошкодження внаслідок бойових дій соціальної інфраструктури; низький рівень інституціонального забезпечення соціальної сфери [95; 186]. Урахування специфіки й особливостей потенційних негативних наслідків деструктивного впливу на функціонування соціальної сфери актуалізує важливість дієвих управлінських підходів та механізмів превентивного реагування з метою забезпечення адаптованості соціальних інститутів до умов динамічних змін та створення підґрунтя для соціальної стійкості й рівноваги.

Охарактеризуємо більш детально кожну групу чинників відповідно до запропонованих критеріїв. Так, за критерієм рівня управлінської діяльності чинники впливу на формування соціальної концепції публічного управління поділяються на глобальні, до яких належать глобалізаційні процеси; світова економічна криза; розвиток цифровізації; прагнення до гендерної рівності;

шлях до цілей сталого розвитку; геополітична криза сучасності; чинники макрорівня, що безпосередньо пов’язані з обставинами та управлінською діяльністю на рівні країни та включають російсько-українську війну та її наслідки для соціальної сфери; державну політику інтеграції у ЄС й передбачені цим умови, які повинна виконати наша країна в контексті публічного управління соціальною сферою; загальнодержавну соціальну політику; інституціональне середовище; нормативно-правове забезпечення публічного управління у соціальній сфері; економічний стан країни; розвиток соціальної інфраструктури тощо; чинники мезорівня пов’язані з рівнем розвитку окремих складових соціальної сфери – освіти, охорони здоров’я, ринку праці, соціального захисту громадян; чинники мікрорівня визначаються ефективністю реалізації окремих соціальних проєктів; ступінь вирішення проблем соціального характеру певних суспільних верств (наприклад, ветеранів війни, ВПО і т. ін.) тощо. Систематизація та інтегрованість чинників впливу за рівнем управлінської діяльності забезпечує ієрархічність координації, багатовимірність процесу ухвалення рішень, узгодженість у застосуванні системи управлінських інструментів і засобів на різних рівнях функціонування соціальної сфери з метою пріоритезації актуальних напрямів та потреб, що має критично важливе значення для формування збалансованої соціально орієнтованої концепції публічного управління.

За критерієм сфери впливу чинники, що позначаються на розвитку та поширенні соціальної концепції публічного управління, систематизуються в такі групи: територіальні, економічні, політико-правові, демографічні, природні та соціально-культурні.

Територіальні чинники спричиняють дію залежно від особливостей території – регіону, територіальної громади, її соціально-економічного розвитку, спеціалізації, статусу (деокупована територія, зона ведення бойових дій, прикордонна територія, тимчасово окупована територія). Характеристика специфічних рис і соціально-територіальних особливостей у вимірі конкретного регіону/громади відображає актуальні параметри функціонування

соціальної сфери в частині її відповідності запитам та потребам громадян, соціальної спрямованості та цільового використання наявних ресурсів; інфраструктурної спроможності; доступності та якості соціальних послуг тощо. З огляду на це, урахування територіальних чинників формування та реалізації соціальної концепції публічного управління формує розуміння локальних проблемних аспектів та потенційних переваг, що інтенсифікує комплексний підхід до стратегування соціального розвитку.

Економічні чинники передбачають такий перелік як спроможність бюджетного фінансування, ефективність цільових позабюджетних фондів, рівень доходів громадян, інфляційні процеси, міжнародна фінансова допомога соціального спрямування; економічна активність громадян і т. ін. Фінансово-економічна спроможність у формуванні та розвитку соціальної концепції публічного управління є важливим підґрунтям для імплементації соціальних ініціатив і ресурсної підтримки функціонування соціальної сфери. Розширення фінансових можливостей та посилення економічного потенціалу у реалізації державою соціальної функції безпосередньо залежить від залучення як зовнішніх, так і внутрішніх інвестиційних ресурсів, активізації альтернативних джерел соціально орієнтованого фінансування з метою посилення адресно-цільової підтримки вразливих категорій населення, формування фінансово стійкої системи соціального захисту тощо.

Політико-правові чинники репрезентуються стабільністю та ефективністю нормативно-правового забезпечення публічного управління соціальною сферою; наслідками соціальної політики попередніх періодів; суспільно-політичними пріоритетами країни у зв’язку з воєнним станом; особливостями процесів визначення соціальних стандартів і норм тощо. Специфіка впливу політико-правових чинників на формування та розвиток соціальної концепції публічного управління зумовлена рівнем політичної стабільності; значимістю та характером соціально-політичних викликів і загроз; досконалістю та якістю нормативно-правового поля в частині узгодженості правових норм та процедур, функціонального розмежування

повноважень органів влади, адекватності та змістовності стратегічних документів та ін. З огляду на це, зазначена група чинників формує політико-правовий фундамент для ефективного управління соціальними процесами та забезпечення соціального поступу.

Демографічні чинники включають міграційні процеси (як зовнішні, так і внутрішні), стрімке скорочення населення через війну, падіння народжуваності, старіння нації, виникнення нових категорій громадян, що потребують соціальної підтримки та допомоги (ветерани війни, внутрішньо переміщені особи, особи, що були повернені з полону – цивільні та військові, військовослужбовці, що були звільнені зі служби, діти, батьки яких загинули або зникли безвісти під час бойових дій, діти, що постраждали внаслідок бойових дій та збройних конфліктів, діти, що були повернені з окупованих територій чи території росії і т. ін.). Систематизація демографічних чинників узагальнює кількісно-якісний вимір параметрів та характеристик населення, важливих для обґрунтування та пріоритезації напрямів формування та розвитку соціальної концепції публічного управління з урахуванням показників та тенденцій щодо чисельності, вікової структури, динаміки рівня народжуваності/смертності та ін., що актуалізує реалістичність та адаптивність публічно-управлінського впливу до конкретних умов та запитів, а також уможливлює об’єктивність визначення потенційного навантаження на соціальну сферу з позиції прогнозування.

До природних чинників дії на розвиток та поширення соціальної концепції публічного управління слід віднести загальний стан екології (глобальне потепління, озонові діри, радіоактивне забруднення); екологічні наслідки війни в Україні (замінування земель, пошкодження ґрунту через ведення бойових дій, забруднення земель та водойм, наслідки підриву греблі Каховської гідроелектростанції, забруднення повітря через ракетні обстріли і т. ін.); наслідки пандемії COVID-19 та ймовірність виникнення подібних епідемій у майбутньому; природні особливості територіального розташування нашої країни, клімат, ймовірність виникнення стихійних лих та катастроф.

Актуалізація значущості природних чинників та їхнього впливу на функціонування соціальної сфери безпосередньо стосується оптимальності управлінських рішень, які повинні ґрунтуватися на урахуванні локальних особливостей і характеристик конкретного природно-географічного середовища, сприяти запобіганню та протидії імовірним ризикам екологічного та кліматичного характеру, забезпечувати умови доступності до інфраструктурних об'єктів з метою отримання соціальних послуг.

За критерієм об'єктів впливу чинники вирізняються за дією на: сферу освіти (необхідність ведення освітнього процесу в безпечних умовах, відтік молоді за кордон, пошкодження закладів освіти внаслідок війни, виклики цифровізованого розвитку суспільства, гармонізація з європейськими стандартами та нормами, недостатність державного фінансування тощо); сферу зайнятості (незбігу попиту і пропозиції, рівень ділової активності громадян, скорочення кількості працездатного населення через мобілізацію та зовнішню міграцію, закриття та релокація підприємств, скорочення їхньої діяльності через бойові дії, низький рівень вартості робочої сили тощо); сферу охорони здоров'я (нестача висококваліфікованого персоналу, низький рівень заробітної плати в галузі, стан інфраструктури та матеріально-технічного забезпечення, збільшення кількості потреб у медичному обслуговуванні та реабілітації у зв'язку з великою кількістю жертв внаслідок ведення війни, рівень бюрократизації, незавершеність реформ тощо); сферу соціального захисту (обсяг потреб у соціальній допомозі, рівень бюджетного фінансування, ефективність соціального партнерства, соціальні стандарти і норми, структура, склад та кількісний вимір соціально-вразливих верств населення, стан соціальної інфраструктури, рівень професіоналізму та компетентності кадрового складу, застосування інноваційних рішень та підходів, зміна соціальних потреб та інтересів в умовах війни, економічна активність працездатних осіб зі складу малозабезпечених сімей і т. ін.). З огляду на зазначене, система чинників розвитку та поширення соціальної концепції публічного управління за критерієм об'єктів впливу на сфери освіти,

зайнятості, охорони здоров'я, соціального захисту створює синергетичний ефект щодо забезпечення збалансованості управління у соціальній площині шляхом забезпечення комплексності, гнучкості, варіативності, сервісності та клієнтоорієнтованості у реалізації соціальної політики відповідно до реальних потреб різних груп та категорій населення, мінімізації соціальних ризиків, виходячи із множинності та багатоаспектності їхнього виміру, забезпечення рівного доступу до базових публічних послуг на основі принципів соціальної справедливості, інклюзивності та врівноваженості.

Стимулюючі чинники розвитку та поширення соціальної концепції публічного управління полягають у вдосконаленні нормативно-правового забезпечення; спрощенні процедури отримання соціальних послуг та соціальної допомоги за рахунок цифровізації патентів; удосконаленні механізмів державного фінансування соціальної сфери; сприянні формуванню соціального партнерства з недержавними організаціями; використанню недержавних джерел фінансування, посиленню участі громадянського суспільства в управлінському процесі та ін. Ключовим аспектом при обґрунтуванні стимулюючих чинників є створення сучасної системи умов та правил для прозорої взаємодії та партнерства між суб'єктами держави, громадянського суспільства й бізнес-середовища в частині активізації та залучення ресурсів, використання інноваційних інструментів та технологій, модернізації ринку соціальних послуг з метою створення конкурентного середовища. Такі підходи в контексті розвитку та поширення соціальної концепції публічного управління слугуватимуть підвищенню рівня довіри до публічних інституцій, формуванню адаптивно стійкої системи управління соціальною сферою.

Узагальнено можна представити системну класифікацію чинників формування, розвитку та поширення соціальної концепції публічного управління можна представити таким чином (рис. 5.1).

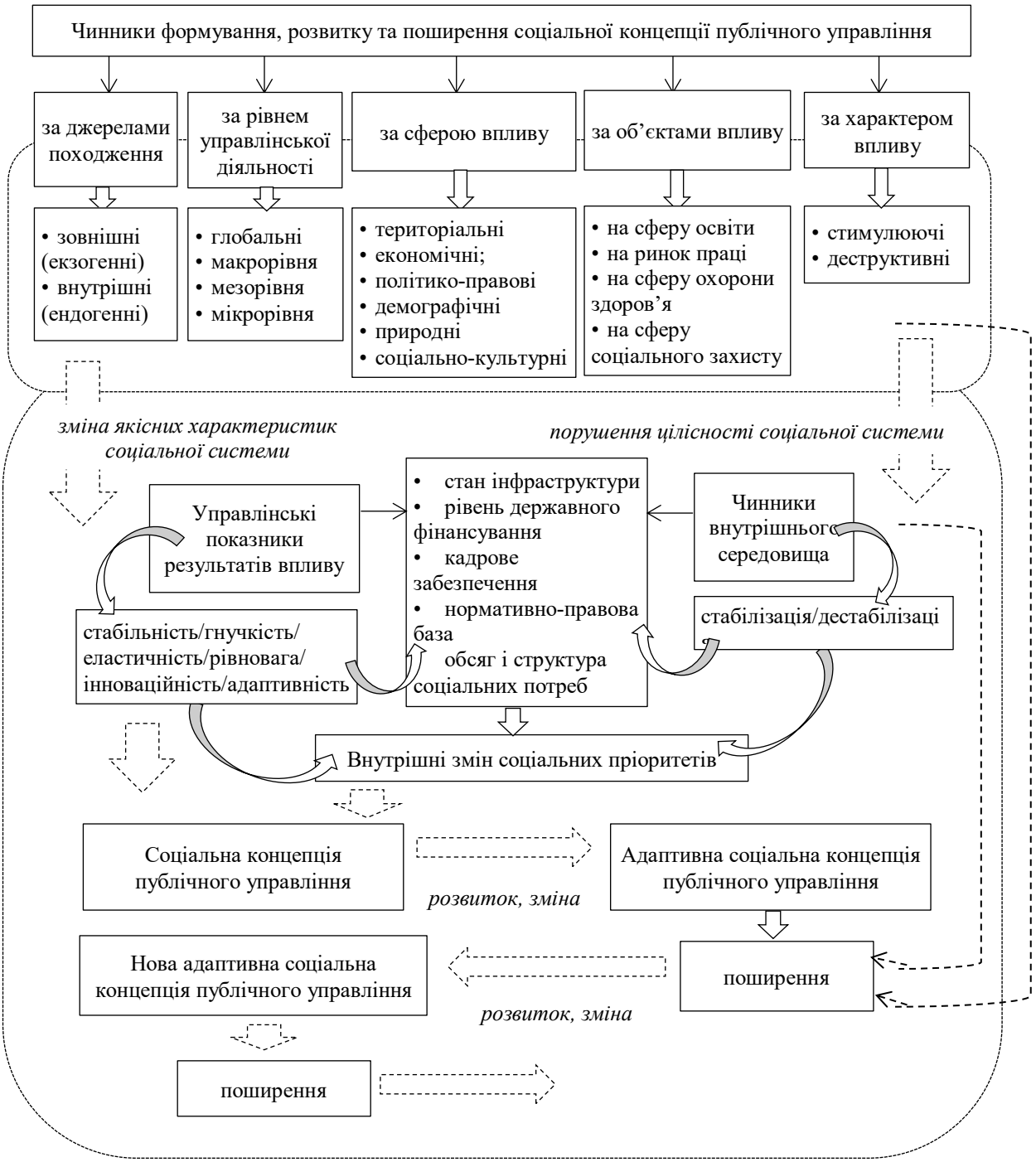

Рис. 5.1 Чинники формування, розвитку та поширення соціальної концепції публічного управління

Джерело: складено автором.

Такий підхід окреслює стан розвитку системи у взаємозв'язку її складових з певним набором якісних характеристик, що мають змінний характер, ураховуючи ситуативну пріоритетність та імовірність набуття ними негативного змісту; зумовлює взаємодію зазначених чинників із зовнішнім та

внутрішнім середовищем, станом розвитку системи з урахуванням напряму руху та гнучкості до змін; формує праксеологічне підґрунтя для розвитку та поширення соціальної концепції публічного управління.

Виходячи з аналізу ключових чинників, критеріїв їх фільтрації та загальної системи впливу на розвиток та поширення соціальної концепції публічного управління, слід зазначити, що найбільш сприятливими для активізації відповідних процесів є ті умови, за яких поєднуються кілька ключових елементів: делегування владних повноважень з позиції децентралізації, активізація участі громадян як суб'єктів процесу ухвалення рішень, контекстно-ситуативна система розподілу ресурсів, інтегрованість інтенсифікаційних механізмів, стимулювання соціально-орієнованих джерел фінансування та дієва система моніторингу й контролю. Така взаємодія забезпечує цілісність управлінських процесів, підвищує ефективність функціонування публічного управління в умовах динамічних змін, розвиває та зміцнює стратегічний потенціал соціального поступу нашої держави.

Поряд з тим, слід звернути увагу на чинники деструктивного характеру, урахування яких є не лише бажаним, а дуже необхідним для аналізу стану соціальної системи, можливостей її стратегічного потенціалу та ресурсну імовірність системи щодо забезпечення належного рівня соціального розвитку, захисту та безпеки, зважаючи на те, що потенційні збурення, викликані зовнішніми і внутрішніми чинниками, дестабілізують не лише окремі елементи системи, а її цілісну сукупність, впливаючи на якість ухвалення управлінських рішень, у тому числі соціального спрямування.

Ми пропонуємо виокремити шість блоків чинників деструктивного характеру, що впливають на формування, розвиток та поширення соціальної концепції публічного управління. Насамперед слід зосередити увагу на регіональних диспропорціях, зокрема, мається на увазі, диспропорції рівня соціального обслуговування в різних територіальних громадах, що є суттєвою перешкодою для оптимального функціонування соціальної сфери. Така територіальна диференціація багатозначна та спричинена нерівномірним

розподілом фінансування, специфічними відмінностями щодо стану та розвитку соціальної інфраструктури та неоднаковим характером управління органів місцевого самоврядування у соціальній сфері [68; 154; 291]. По-перше, серед ключових причин територіальної диспропорції у сфері соціального обслуговування є дисбаланс розподілу фінансування. Ті територіальні громади, що мають вищий рівень економічного розвитку за рахунок спеціалізації в промисловій сфері, вдалому географічному розташуванню відповідно отримують більший обсяг бюджетних ресурсів, що, у свою чергу, дозволяє фінансувати розбудову соціальної інфраструктури, призначати вищий рівень оплати праці у соціальній сфері та розширювати перелік соціальних послуг. Одночасно громади, які мають менші можливості у зв'язку з невигідним територіальним розташуванням, меншою площею, економічною нестабільністю, через недостатність фінансового забезпечення не здатні організувати в громаді належний рівень якості соціальних послуг [68; 154]. По-друге, розвиток інфраструктури соціального призначення. Саме розвинена інфраструктура, включно з належними транспортними шляхами, являє собою суттєву перевагу в організації якісного соціального обслуговування. Так, медичні заклади й установи сучасного рівня та гарна транспортна інфраструктура свідчить про швидкість та високий рівень якості медичних послуг, а отже скорочує ступінь соціальної незахищеності. А в територіальних громадах з недостатністю інфраструктурних об'єктів доступність до соціального обслуговування є нижчою [74; 175]. Визначена нерівномірність ефективності соціального розвитку в різних територіальних громадах доводить необхідність комплексного підходу в публічному управлінні у соціальній площині, на що зорієнтований розвиток та поширення соціальної концепції. У цьому контексті вагомого значення набуває імплементація стратегічних напрямів щодо забезпечення рівних прав доступу до якісних соціальних послуг, підвищення професійної компетентності та мотивації персоналу в соціальній сфері, відновлення за сучасними стандартами та розбудову нових об'єктів соціальної інфраструктури відповідно до потреб громадян у реаліях сьогодення

та з урахуванням майбутніх перспектив, активізації залучення громадянського суспільства до публічно-управлінських процесів соціальної сфери, що дозволить підвищити загальний рівень соціального забезпечення в країні та сприятиме реалізації її соціального поступу загалом.

Звертаючи увагу на розвиток соціальної сфери та, зокрема, соціального обслуговування в контексті чинників деструктивного характеру, слід враховувати кадрово-ресурсні потреби, зокрема, йдеться про належний рівень професійних компетентністних фахівців, від чого власне залежить якість надання соціальних послуг, об'єктивність оцінки та ефективність роботи соціальної системи загалом. Висококваліфікований управлінський персонал є спроможним ефективніше розробляти та ухвалювати рішення, які матимуть позитивні наслідки, реалізовувати соціальні проєкти та програми, здійснювати ефективний розподіл ресурсів, імплементувати у професійну практику інноваційні методи управління. Відтак, питання неналежного кадрового забезпечення можемо розглядати як другий блок чинників деструктивного характеру.

Третім блоком чинників деструктивного характеру можна вважати неефективну та/або недостатню, неналежну інституційну взаємодію, мається на увазі, перш за все міжсекторальне партнерство, тобто партнерство з організаціями неурядового сектору, громадськими організаціями, що здійснюють значний вплив на розвиток та поширення соціальної концепції публічного управління, оскільки підвищують соціалізацію суспільного розвитку, формуючи модель безпосередньої залученості по процесів прийняття управлінських рішень соціального спрямування. Крім реального розуміння соціальних потреб та проблем громадян, що дає змогу виробляти ефективні рішення, їхнє значення полягає ще й у партнерстві щодо акумулювання ресурсів, здійсненні соціальних заходів і проєктів, а також моніторингу ефективності соціальної сфери. Також участь громадських організацій у публічно-управлінській діяльності підвищує рівень прозорості, що є позитивною ознакою в аспекті якості публічного управління соціальною сферою [366; 377]. Крім того, питання інституційної взаємодії особливо

актуалізуються щодо моніторингу, аналізу та контролю управлінських рішень та дій, а також здійснення проєктної діяльності соціального спрямування, маючи на увазі безпосередню залученість до цих процесів шляхом інтеграції суспільних інтересів, особливо, вразливих категорій населення, шляхом діалогової взаємодії на партнерських засадах, з виокремленням не лише контролюючих елементів співпраці, а відповідного функціоналу в цілому.

До четвертого блоку чинників деструктивного характеру пропонуємо віднести низьке застосування інновацій в публічному управлінні соціальною сферою, недостатню еластичність та гнучкість системи публічного управління, обмежену можливість варіативності їх застосування для полегшення вирішення соціальних проблем, підвищення рівня добробуту та соціальної безпеки, оптимізації міжсекторальної взаємодії та будь-якого елементу взаємодії на вертикальному рівні шляхом передусім формування єдиного інформаційного простору, хоча, процес інноваційного наповнення розвитку соціальної сфери стосується всіх без винятку її елементів і потребує адаптивного підходу застосування. Так, використання цифрових технологій у частині електронних сервісів сприяють рівному доступу всіх громадян до соціальних послуг, а також підвищенню їхньої якості та прозорості. Цифрові інструменти можуть використовуватись у публічному управлінні для оптимізованого розподілу ресурсів, моніторингу якості здійснення соціального обслуговування та підвищити оперативність реагування системи на запити населення. Застосування інновацій також доцільно в управлінні персоналом, зокрема, імплементації програм професійного удосконалення, інструментів менторства та тимбілдингу тощо. Такі інноваційні рішення дають можливість підвищити рівень якості та ефективності управління соціальною сферою [211; 335]. З позиції публічно-управлінської практики гнучкість та еластичність імплементації інноваційних підходів та інструментів у функціонуванні соціальної сфери сприяє формуванню адаптивно-реалістичної, орієнтованої на актуальні потреби громадян системи управління, здатної на основі варіативності потенційних сценаріїв оперативно здійснювати

адекватне реагування на соціальні виклики шляхом впровадження data-driven підходів, використання електронних сервісів та смарт-аналітики з метою прогнозування імовірних соціальних ефектів.

Як п’ятий блок чинників деструктивного характеру пропонуємо розглядати питання недостатності фінансового забезпечення соціальної сфери, що потребує перегляду механізмів фінансового спрямування та розвитку найбільш оптимальних з урахуванням трансформаційних змін системи під впливом внутрішніх та зовнішніх чинників, а саме: надання більшої фінансової автономії територіальним громадам, розширення повноважень органів місцевого самоврядування щодо питань розподілу бюджетного фінансування та формування умов використання наявних ресурсів. Так, необхідним є врівноваження розподілу державних бюджетних трансфертів відповідно до особливостей та соціальних потреб громад. Такими управлінськими змінами можна буде досягнути вирівнювання диспропорцій регіонального розвитку соціальної сфери та забезпечити однаковий рівень доступу до якісного соціального обслуговування [175; 377; 49]. Допоміжним джерелом компенсації недостатності бюджетного фінансування також є використання механізму державно-приватного партнерства для реалізації соціальних проєктів і програм.

Подібна співпраця держави та бізнес-сектору є дієвим засобом акумулювання додаткових фінансових ресурсів у соціальну сферу. Прикладом є укладання угод державно-приватного партнерства для відновлення зруйнованих або побудови нових об’єктів соціальної інфраструктури (медичні заклади, навчальні заклади, реабілітаційні центри тощо). Це суттєво знижує витратне навантаження на державний бюджет та надає ширші можливості для якісного виконання робіт. Також участь бізнесу нерідко супроводжується впровадженням інноваційного підходу та сучасних технологічних рішень, що дає можливість зростання результативності соціальної сфери [366]. З огляду на це подальше впровадження фінансової децентралізації повинно супроводжуватись імплементацією механізмів державно-приватного

партнерства для залучення додаткового фінансування та розбудови соціальної інфраструктури на належному рівні, що дасть змогу з одного боку підвищити рівень соціального забезпечення та обслуговування населення, а з іншого боку підвищить загальний соціально-економічний розвиток в країні [26; 140]. Відтак, слід вказати на системний характер проблематизації фінансового забезпечення соціальної сфери, що актуалізує важливість ресурсно збалансованих підходів шляхом оптимізації та раціонально обґрунтованого співфінансування, включаючи бюджетні ресурси й альтернативні фінансові джерела соціально орієнтованого спрямування на основі активізації механізмів державно-приватного партнерство та соціального інвестування.

Шостий блок чинників деструктивного характеру формують системотворчі чинники, фактично, мова йде про здатність системи до гнучкості та адаптивності. За такого варіанту ми розглядаємо паралельно два системотворчі підходи, по-перше, гнучкість управлінської системи до імовірних змін, маючи на увазі усі її складові, у тому числі, кадрово-ресурсні (при цьому особливого значення набувають питання інституційної та функціональної взаємодії); по-друге, адаптивність соціальної сфери та її відкритість до впровадження певних механізмів, що мають принципово нові якісні характеристики. Здатність до гнучкості, як важливий внутрішній чинник розвитку та поширення соціальної концепції публічного управління, проявляється головним чином через зміни якості життя, які є доволі динамічними, та обумовлюється світовими тенденціями, які відзначаються нестабільністю в економіці, політиці, ідеології, та спричиняють нові соціальні виклики. Якщо система управління здатна швидко адаптуватись під нові умови, то ймовірність досягнення сталого розвитку та соціальної стабільності є досить високою. Гнучкість передбачає відкритість до інновацій та нестандартних рішень в управлінні, одним з яких виступає державно-приватне партнерство, формування багатосторонніх партнерств з метою реалізації соціальних проєктів та виконання спільних завдань [49; 291]. Обґрунтовуючи системотворчі чинники доцільно наголосити на їхній структурно-

функціональній значущості, що полягає в забезпеченні здатності системи управління застосовувати гнучкі механізми впливу на відкриту до інновацій соціальну сферу, оперативно реагувати на динамічні зміни соціальної якості та рівня життя, базуючись на нормативно-правовій легітимізації, кадрово-ресурсному забезпеченні та ефективній інституційній взаємодії.

Отже, результативність розвитку та поширення соціальної концепції публічного управління в значній мірі залежить від злагодженості взаємодії між різними рівнями публічного управління, що дозволить побудувати ефективну систему управління соціальною сферою, включаючи організацію фінансування, реалізацію безперервного моніторингу та узгодженість нормативно-правового забезпечення. Державна соціальна політика при цьому передбачає обов'язкову підтримку місцевих ініціатив та проєктів, сприяння шляхом надання консультативно, інформаційної, методичної допомоги територіальним громадам, а виходячи з регіональних диспропорцій соціального розвитку та ефективності управління соціальною сферою, можемо вести мову про сприяння розбудові міжрегіонального співробітництва в реалізації соціальних програм і проєктів, а також обміну досвідом [74; 202]. З огляду на вищенаведене, варто підсумувати, що ключове значення для забезпечення адаптивності та дієвості системи управління соціальними процесами має пріоритезація мережевої моделі взаємодії та партнерства, що орієнтована на активізацію соціальних ініціатив знизу, діагностику актуальних потреб та врахування локальних особливостей функціонування соціальної сфери, оптимізацію якості соціальних програм та проєктів, сприяння обміну досвідом та посилення інституційної спроможності на рівні держави/регіону/громади.

З урахуванням наведеного аналізу чинників, нами запропоновано базову систему консолідованих чинників впливу на формування, розвиток та поширення соціальної концепції публічного управління (рис. 5.2).

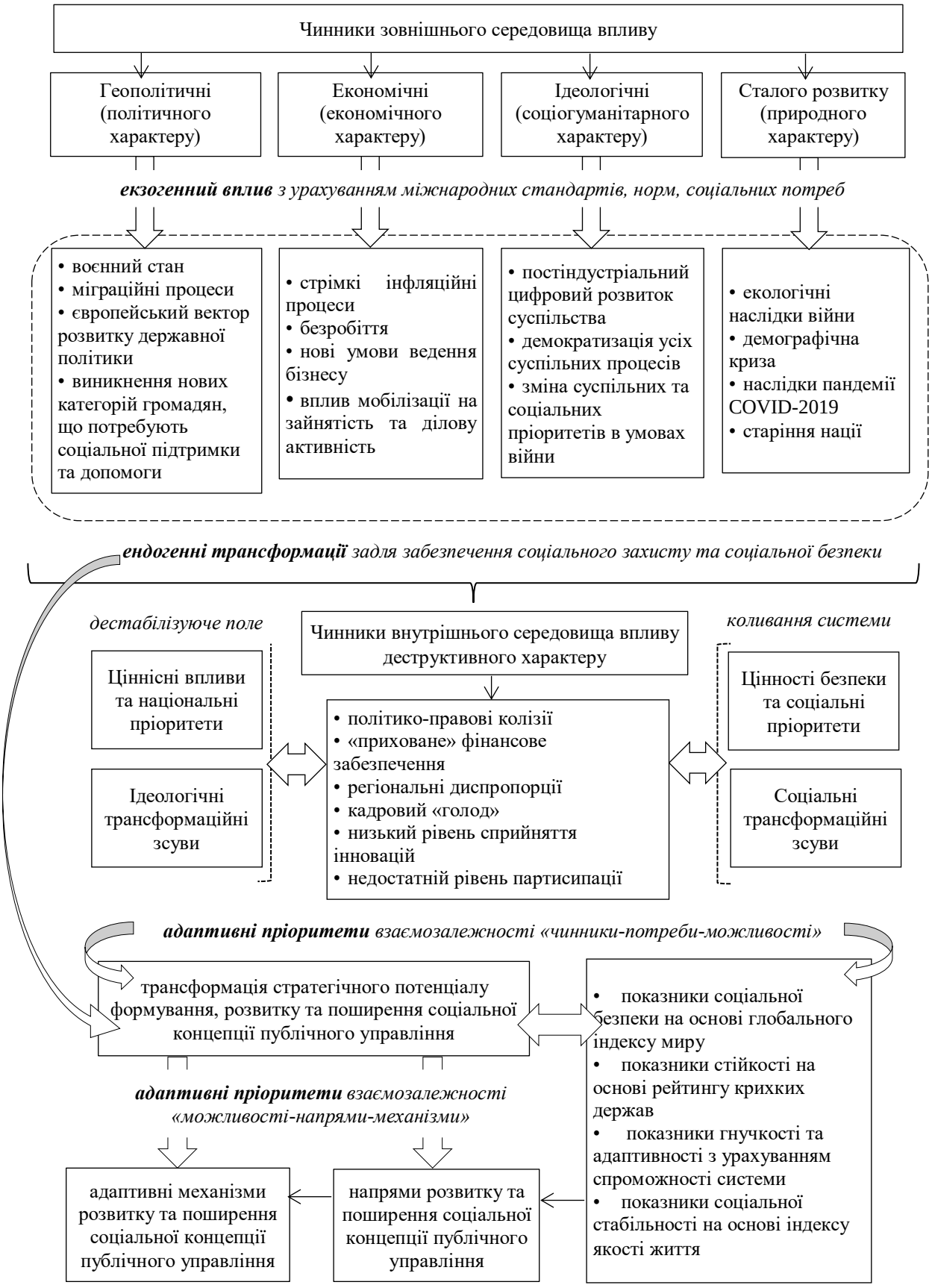

Рис. 5.2. Система консолідованих чинників впливу на формування, розвиток та поширення соціальної концепції публічного управління

Джерело: складено автором.

Вплив зазначених чинників є передумовами для здійснення ендогенних трансформацій, що під зовнішніми впливами, з одного боку, формують та розширюють сферу соціальних потреб, з урахуванням міжнародних стандартів, норм, а з іншого – інтенсифікують питання забезпечення соціального захисту та соціальної безпеки. Соціальна безпека в цьому випадку виступає вихідною ідеологемою для розвитку стратегічного потенціалу поширення соціальної концепції публічного управління, що в умовах трансформації зазначених чинників фактично створюють поле ситуативної пріоритетності застосування адаптивних механізмів для отримання відповідних результатів на коротко- та довгострокову перспективи.

Таким чином, зважаючи на особливості консолідованого впливу всіх розглянутих чинників, доцільно акцентувати увагу на важливості використання комплексного підходу до публічного управління соціальною сферою, що передбачає інтеграцію та взаємозв'язок оптимізованої системи управління та розподілу фінансових ресурсів, інфраструктурні заходи та проєкти соціального спрямування, інноваційні інструменти публічно-управлінської діяльності, способи підвищення професійної майстерності персоналу, посилення й розвиток соціального партнерства, підвищення рівня гнучкості системи публічного управління соціальною сферою. Саме на такий багатокомпонентний підхід щодо забезпечення ефективності функціонування соціальної сфери зорієнтована у своєму розвитку та поширенні соціальна концепція публічного управління.

5.2. Інтегративна транзитивна модель розвитку та поширення соціальної концепції публічного управління

Публічне управління соціальною сферою характеризується динамічністю та інтенсивністю процесів, супроводжується складнощами та викликами та перебуває під впливом значної кількості багатовимірних чинників різного

характеру походження (зовнішні та внутрішні), об’єктивізації цього впливу, рівня управлінської діяльності та характеру дії. Всі охарактеризовані групи чинників мають різний ступінь дії та прояву, оскільки динамізм процесів передбачає постійне виникнення нових цілей та соціальних потреб, нових технологій та напрямів діяльності, а також запитів на відповідні соціальні послуги. Відповідно трансформуються параметричні основи управлінських систем, а саме – розширюються та видозмінюються функціональні компоненти. Такі складові ідентифікуються функціональним розподілом у межах керівної системи. Відбувається зростання рівня проблемності та складності виконуваних завдань, що виникають через недоліки у взаємодії окремих складових підсистем управління та оперативного реагування, неефективність соціальних процесів на різних рівнях, невідповідність фактичних результатів очікуваним ефектам, недосконаліть існуючих організаційних механізмів, а також через інші деструктивні чинники. Це зумовлює об’єктивну потребу безперервного пошуку способів покращення системи публічного управління в контексті соціальної концепції публічного управління.

Специфіка розвитку та поширення соціальної концепції публічного управління полягає в тому, що соціальна сфера являє собою динамічну систему, яка постійно піддається змінам та прагне саморозвитку, а отже, управління таким системним явищем за умов негнучкої структури керування та жорстких екстенсивних операційно-управлінських інструментів, є неможливим. Лише за умови гнучкості та динамічності перебігу процесів управління соціальною сферою органи публічного управління спроможні виконувати поставлені завдання у соціальній площині на всіх рівнях від місцевого до загальнодержавного. З огляду на це, соціальна концепція публічного управління включає характеристику процесів визначення переліку складових як самого об’єкта управління, тобто соціальної сфери, так і управлінської системи безпосередньо в їхній тісній взаємодії з усіма чинниками екзогенного середовища на основі результатів системного аналізу інтегрованого публічно-управлінського впливу та відповідних висновків.

Такий підхід дає можливість сформувати розуміння причинно-наслідкових зв'язків щодо появи проблем суперечливості та низької ефективності підсистем управління, а також виокремити їх процесно під час шляху до виконання поставлених завдань. Алгоритм проведення аналізу причинно-наслідкових зв'язків здійснюється через визначення складових операційної й керуючої підсистем у соціальній сфері, їх взаємозалежності та співставлення ідентифікованих факторів з відповідними індикаторами розвитку.

У процесі формування структурно-функціональної та процесної моделей визначення причинно-наслідкового впливу розвитку та поширення соціальної концепції публічного управління необхідно враховувати той факт, що певний перелік компонентів системи управління соціальною сферою будується відповідно до функціональних особливостей управлінських рішень, а іншій частині притаманний процесно- або проблемно-орієнтовний характер. Щодо складових організаційних структур керування, то одні з них вибудовуються на постійній основі, інші – на короткострокову перспективу. І, незважаючи на те, що фокус керівництва будь-якою системою, яка перебуває під впливом управлінської дії, як правило, спрямовується не на постійні функції управління, однак функціональний підхід є одним з ключових інструментів організації публічно-управлінської діяльності та не може відноситись на другий план через те, що він формується під впливом поділу праці та спеціалізації управлінської діяльності [23].

Відмінність процесного підходу від функціонального полягає в тому, що публічно-управлінська діяльність направлена на алгоритм дій щодо формування остаточного, здатного до вимірювання, чіткого соціального ефекту, який прийнято вважати «виходом», що може бути наслідком локальних процесів. Такі процеси сукупно продукують формування соціальної послуги або ефект від соціальних робіт. За своєю суттю такі процеси є ключовими об'єктами публічного управління, що через свої індикатори виражають ефективність функціонування системи загалом.

Вище викладене вказує на те, що здатність структури управлінської системи до пристосування в швидкозмінних умовах, її формування та цілеорієнтованість відповідно до сучасних реалій може бути реалізована при застосуванні окрім існуючого підходу щодо функціонального управління, процесним, системним та підходом орієнтації на соціальні потреби громадян на основі використання якісного інформаційно-аналітичного забезпечення. Відповідно, в першу чергу, в процесі ідентифікації складу завдань розвитку підсистеми соціального та ключових функціональних складових управлінської системи, що функціонують у самій системі управління соціальною сферою і керованих нею сфер (освіти, охорони здоров'я, ринку праці, соціального захисту. Характер їх складу визначає сутність, послідовність етапів взаємодії, а також виокремлює напрями підвищення рівня гнучкості стосовно відповідності параметрам, заснованим на суспільних потребах (рис. 5.4).

Потрібно зазначити, що особливості публічно-управлінської діяльності та специфіка побудови апарату управління, який її реалізує, не повинні здійснювати суттєвого впливу на функціонуючий в керуючій системі функціональний розподіл, а мають тільки направляти на виконання поточних та стратегічних задач на шляху до досягнення цілей розвитку та реалізації соціального потенціалу нашої країни. Це сприятиме злагодженій та безперервній діяльності публічного управління та конкретизації розподілу відповідальності й компетенцій щодо забезпечення якості управлінських процесів, їхньої функціональності, ідентифікації індикаторів результативності управління в аспектах ресурсного забезпечення, інформаційно-аналітичного та нормативно-правового забезпечення, формуванню підґрунтя для ефективного ухвалення управлінських рішень.

Рис. 5.4. Організаційно-процесна модель визначення причинно-наслідкового впливу розвитку соціальної концепції публічного управління

Джерело: побудовано автором.

Якісна реалізація даного етапу визначення сутності управлінської діяльності надасть можливість чітко ідентифікувати реальні вимоги щодо кваліфікації та професійності працівників у системі управління соціальною сферою, фокусуючись на джерелах розвитку соціальної концепції публічного управління.

Організаційно-процесний та функціональний аналіз стану та розвитку соціальної сфери повинен супроводжуватись використанням відповідного аналітичного інструментарію, залученням нових методик кількісного та якісного аналізу, у тому числі економіко-математичного моделювання, анкетування, зіставлення нормативних характеристик та фактичних значень показників. На основі порівняння кількісних індикаторів управлінських процесів та міри їхньої чутливості до зміни різних факторів визначаються «слабкі ділянки», щодо яких застосовуються непрямі способи вимірювання та моніторингу [23].

Формування рекомендацій щодо удосконалення організації публічного управління в контексті соціальної концепції має проводитись через публічні обговорення та формулювання відповідних висновків, як на рівні керівництва, так і на рівні виконавчого рівня, представниками органів місцевого самоврядування та обов’язковою залученістю громадськості. Цьому має передувати аналіз та оцінка публічного управління за кожною підсистемою (сферою), а потім здійснення загальних підсумків.

Слід зауважити, що аналіз та визначення структури і складу органів публічного управління в соціальній сфері, сутності процедур та процесів, які відбуваються, рівня їх ефективності, якості надання соціальних послуг, ступеня гнучкості мають займати пріоритетну позицію, проте не бути єдиною методикою ідентифікації резервів розвитку соціального потенціалу держави. Системне управління соціальною сферою в контексті її організації та розвитку повинно забезпечуватись через безперервний моніторинг стану та перебігу її процесів, що можливе шляхом якісного аналізу.

Запропонований підхід щодо організаційно-процесної моделі визначення причинно-наслідкового впливу формування соціальної концепції публічного управління дає змогу оцінити ефективність впровадження соціальної концепції публічного управління та сформувати необхідні умови сприяння раціонального управління соціальною сферою та нарощення соціального потенціалу нашої країни. При застосуванні розробленої моделі для визначення динаміки розвитку управлінської системи та об'єкта управління можливо оперативно та ефективно сформувати стратегічні рішення та планові дії, коригуючі сценарії розвитку системи та враховуючи вплив чинників різного походження, ідентифікувати резерви соціального розвитку.

Щоб сформувати ефективну соціальну концепцію публічного управління та реалізувати її з очікуваним ефектом в соціальній сфері виділяють специфічний об'єкт управлінського впливу, яким є суспільна соціальна структура, яка, в свою чергу, реалізує зворотну дію на публічне управління. Одним із ключових компонентів опосередкованого впливу є функціонування та поведінковий характер суспільних груп, виконання їхніх соціальних, економічних та політичних потреб.

Водночас існування дієвого публічного управління соціальною сферою в умовах соціальної транзитивності ймовірне лише за умови взаємозв'язку між керуючою системою та об'єктом керування. Історичний досвід показує, що комплексне врахування у процесі формування та впровадження управлінських рішень у транзитивних суспільствах проблем, пов'язаних із підвищення рівня бідності серед чисельних категорій громадян, соціальний поділ суспільства, зміна його складу, міграція.

Згідно з функціональним підходом, як уже було зазначено вище, в аспектах роботи публічного управління та взаємодії з громадським сектором визначаються проблеми побудови організаційно-функціональної структури, стимулювання, моніторингу, встановлення взаємозв'язків, ухвалення рішень, пошуку та використання способів та завдань розвитку, управління соціальними ризиками, забезпечення безперервності, дієвості, результативності, економічності та оптимальності керування.

Відповідно до соціальної концепції публічного управління, що включає сукупність різних елементів та компонент, доцільно проаналізувати публічно-управлінську діяльність щодо соціальної сфери в Україні для ідентифікації окремих складових та чинників цієї сфери, які здійснюють стимулюючий або деструктивний вплив.

За такого підходу, особливо актуалізується питання вибору моделі управління, яка вирізнятиметься чітко спрямованим впливом на процеси суспільного розвитку в умовах нестабільних періодів та транзитивних зсувів. При цьому дана модель набуватиме характеру багатовимірності та поліаспектності, зважаючи на інтегративність пріоритетів розвитку соціальної системи, адаптивність механізмів її забезпечення та, головним чином, консенсусність суб'єктної взаємодії, за якої якісний вимір результативності буде визначатися з урахуванням випереджального ефекту. Отже, важливим для розробки такої моделі є розуміння власне соціальної транзиції як такої, а також аналіз транзитивних суспільств з погляду спроможності системи управління здійснювати консолідовані управлінські дії.

Соціальна транзитивність проявляється через стан суспільства в точці соціальної біфуркації, то б то має місце зворотний характер усіх процесів. У такому випадку транзитивне суспільство залишає спроможність до перетворення на суспільство з високим рівнем розвитку публічного управління, але й водночас ризик нарощення соціальної безрезультатності та відсутності інноваційного зростання [193].

До ключових особливостей транзитивного суспільства в контексті публічного управління соціальної сферою належать: розбалансованість та слабкість соціальних процесів, що мають необернений характер, посилюючи нестійкість застарілої соціальної системи, чим створюють стимулюючий вплив для появи та розвитку принципово нових складових соціальних взаємозв'язків та відносин; непостійний стан транзитивного суспільства, що робить його перехідною формою перед формуванням нового етапу розвитку соціальних взаємовідносин; високий рівень розвитку інноваційної діяльності

в країні; більшою мірою безповоротний характер суспільних трансформацій; багатозначність соціальних позицій, наявність плюралізму є однією з найвагоміших особливостей, що спричиняє вимушеність обрання в межах різних ціннісних систем, які нерідко є протилежними одна одній за змістом. Це створює простір для внутрішніх особистісних конфліктів, що потребує роботи індивідуума над собою та певних часових витрат [195].

Окремі ознаки соціальної транзитивності, а саме, такі, як соціальна нестабільність, відсутність економічної стійкості, невизначеність, суперечливість, комплікація, повторюваність дій без нового оберту в розвитку, мають значний вплив на публічне управління соціальною сферою в державі.

Доцільним є розгляд резонансної моделі транзиції, яка спричиняє нерівномірний перебіг соціальних процесів із різного ступеня перепадами, на основі чого слід виокремити три типи підсистем соціального процесу: динамічну, умовно стабільну та кризову (рис. 5.5) [196].

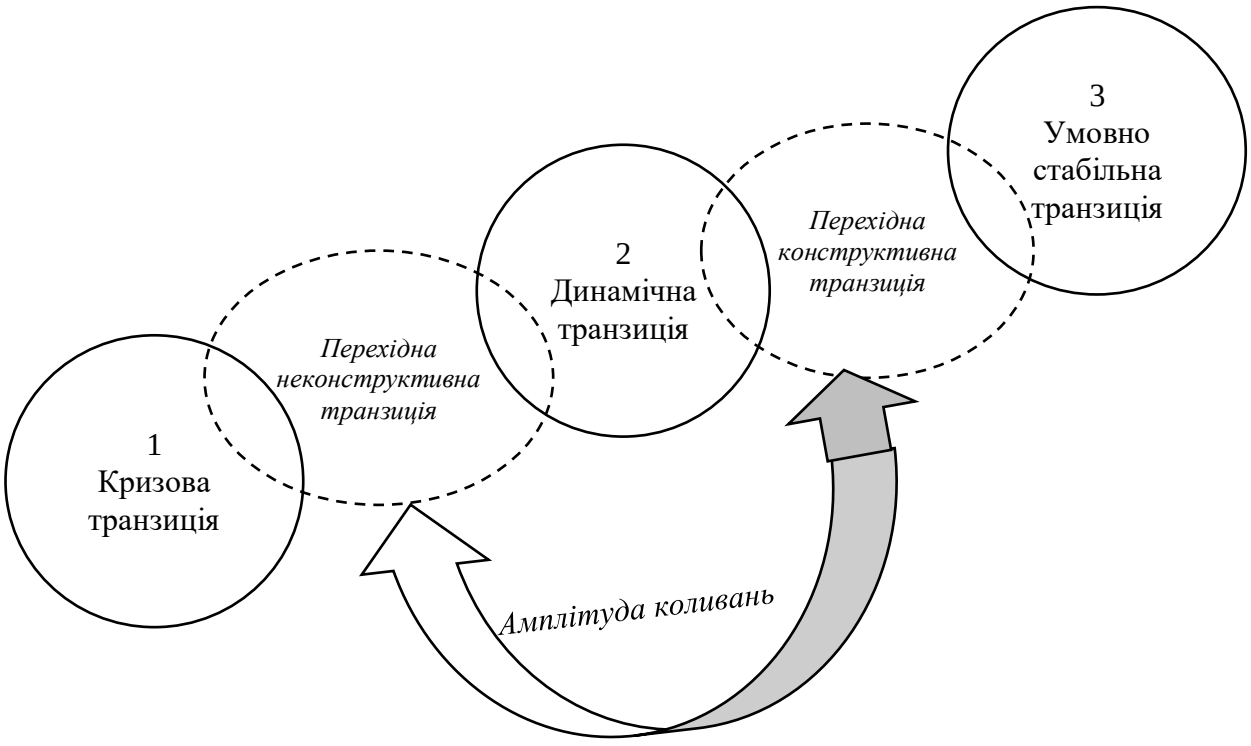

Рис. 5.5. Структурна схема резонансної моделі транзиції

Джерело: побудовано автором на основі [195].

Назва моделі пов’язана з її подібністю до коливань маятника. Термін «резонанс» (від фр. resonance, від латин. resono – відгукуюся) являє собою ритмічну частотну відповідь системи коливання на періодично повторювану зовнішню дію, яка спричиняє різке підвищення амплітуди стаціонарних коливань. Таким чином, в умовах впливу засобів та інструментів публічного управління під час перехідної неконструктивної транзиції, а також перехідної конструктивної транзиції, такий процес буде піддаватись управлінню та відповідному корегуванню. Поява резонансу може бути спричинена впровадженням недосконалого реформування, вагомої деструктивної дії певних чинників і нерівномірною роботою механізмів публічного управління соціальною сферою [195].

Етапи розвитку транзитивного суспільства давно є об’єктом наукових досліджень багатьох науковців, які розкривають їхній зміст [195; 89; 192]. Деякі дослідники виокремлюють також проміжні етапи такі, як перехідна конструктивна транзиція та перехідна неконструктивна транзиція, коли коливання можуть відбуватись у будь-яку сторону [195]. Сутність ключових етапів соціальної транзиції в Україні та відповідні особливості публічного управління на кожному з цих етапів представлено на рис. 5.6.

Слід зважити на той факт, що в транзитивному стані соціум піддається безперервній трансформації, а такі зміни можуть мати як ефективний характер, так і деструктивні наслідки, що можуть призвести до кризових проявів. Як видно на рисунку 5.6 найбільш стійкими та адекватними є ознаки другого етапу транзиції. Ймовірним є припущення про те, що цей етап є найбільш наближеним до ідеалу з позиції результативності публічного управління соціальною сферою.

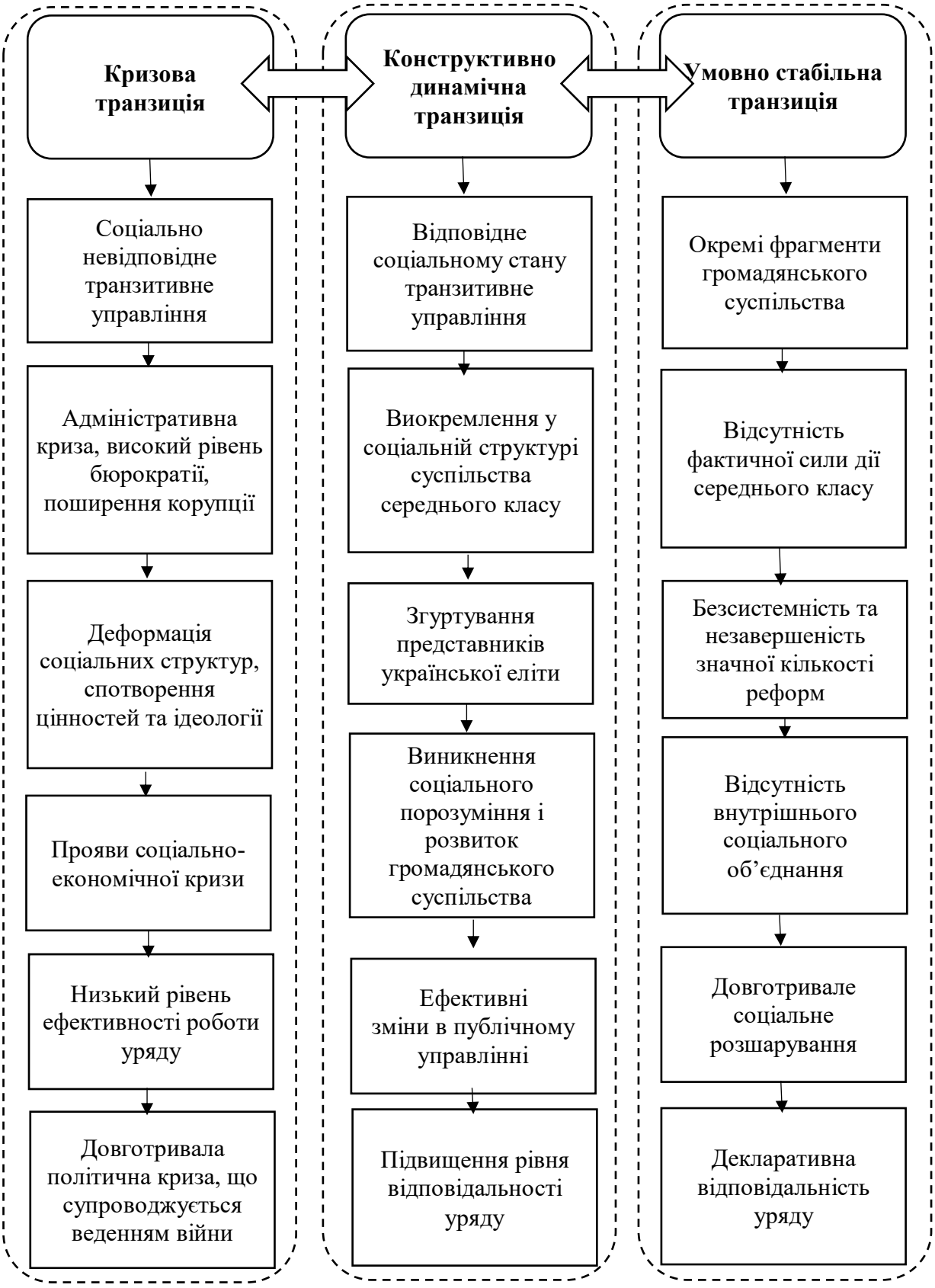

Рис. 5.6. Зміст ключових етапів соціальних транзицій в Україні та сутність публічного управління

Джерело: побудовано автором на основі [195; 89].

За резонансної моделі перехідні етапи соціальної транзитивності становлять остаточне пограничне значення, оскільки вони визначають характер розвитку (інтенсивний або екстенсивний), при цьому амплітуда коливань може бути дуже короткою. Ключовою задачею органів публічного управління протидіяти входженню системи в резонанс із реформуванням публічного управління, оскільки тоді синергія деструктивних чинників зростає та накопичується через примноження їх впливу, а це може призвести до розхитування публічно-управлінської системи в контексті соціальної сфери та втрати рівноваги. За умов, коли неможливо буде зупинити коливання незворотними стануть негативні наслідки такі, як стрімке падіння рівня життя населення, зростання маргінальних проявів, міграція, економічна криза і т.д. Тож перехідні етапи можна визначити певними «буферними» зонами, за допомогою яких стає можливим здійснювати регулювання переходу від першого до третього етапів трансформації публічного управління [195].

Таким чином, завдяки аналізу та дослідженню чинників деструктивного впливу на формування соціальної концепції публічного управління в умовах суспільної транзитивності можливою стає розробка та реалізація заходів щодо нівелювання їхнього негативного впливу. Вважаємо, що конструктивна транзитивність публічного управління виражається через властиві характеристики публічного управління як динамічної системи, що постійно змінюється під дією множинних чинників у бік інноваційного розвитку. Так, сутнісне наповнення транзитивної концепції публічно-управлінської діяльності передбачає: оперативну гнучкість при зміні умов (прикладом є повномасштабне вторгнення росії, що проявилось у соціальній сфері зростанням соціально незахищених верств населення, руйнуванням об’єктів соціальної інфраструктури, нестачею фінансування, появою нових безпекових викликів, зростанням запитів на соціальну допомогу та соціальну підтримку); реформування соціальної сфери; структурну трансформацію установ соціального призначення; формування громадських координаційних рад на всіх рівнях публічного управління; здійснення нагляду та контролю, аналізу та

внесення відповідних змін до соціальних програм та соціальних проєктів, акумулюючи всі необхідні ресурси та партнерства для фінансового забезпечення змінотворчих процесів; використання цифрових технологій та інноваційних рішень.

Проміжні етапи характеризуються невизначеністю в аспекті соціального розвитку, саме тому в процесі переходу соціуму від однієї стадії розвитку до іншої буде утворюватися певний проміжок транзиту з невизначеними властивостями та множинністю варіантів подальшого розвитку подій. Сутність полягає в тому, що зміна з попередньо соціальної системи до нової її версії здійснюється не просто на стадії транзиту, а саме у процесі цього транзиту, що супроводжується суспільними суперечностями, які і спричиняють існування такої транзиції. Водночас обов'язковим є функціонування внутрішньої структури, яка спирається на застосування часового фактора. Така спрямованість обумовлюється передусім реалізацією органами публічного управління всіх рівнів своїх функцій. Такі коливання визначаються впливом екзогенних та ендогенних чинників різного спектра дії.

Відтак, екзогенні чинники складно конкретизувати у прогнозуванні, на відміну від ендогенних, які можна вчасно ідентифікувати та нівелювати їхню дію. Однак система управління соціальною сферою, здійснення соціальної роботи та якість соціального обслуговування визначається ефективністю та силою дії інструментів та механізмів публічного управління.

Таким чином, зважаючи на сучасний стан транзитивності суспільства, можемо стверджувати, що соціальна концепція публічного управління насамперед повинна характеризуватися певним набором критеріальних показників з урахуванням їхньої гнучності та адаптивності задля досягнення ефективної самоорганізації щодо вироблення відповідних системо- та соціальноутворюючих механізмів. При цьому окреслені нами чинники, передусім деструктивного характеру, виступають елементами формування сценарних моделей розвитку суспільства в цілому, забезпечуючи належні

умови для ухвалення ефективних управлінських рішень соціального спрямування, надаючи системі стану певної транзитивної рівноваги, уможливлюючи та підсилюючи консолідовану суб'єктну взаємодію щодо соціальних регуляторів досягнення соціальної безпеки. Безпосередньо гнучкість як базова ознака наявних чинників впливу, дозволяє їм пристосовуватись до умов внутрішнього середовища, що під впливом таких детермінантів, як соціальна врівноваженість, соціальна відповідальність, соціальний капітал, соціальна безпека, соціальна якість, формує відповідну факторну модель, яка, у свою чергу, виступає трансформаційною по відношенню до вихідних умов, а отже, дозволяє змінюватися у напрямі розвитку адаптивних механізмів з урахуванням соціальних пріоритетів. Таким чином, можемо говорити про інтегративність соціальної концепції публічного управління як єдиного, цілісного, багаторівневого конструкта, з одного боку, а з іншого боку, слід вести мову про її транзитивність, маючи на увазі перехідні стани в умовах гнучкого регулювання та консенсусного управління, що характеризується насамперед консолідованим суб'єктним взаємозв'язком. З урахуванням вищезазначеного інтегративна транзитивна модель розвитку та поширення соціальної концепції публічного управління може бути представлена таким чином (рис. 5.7).

З настанням повномасштабного вторгнення та веденням російсько-української війни прояви системної кризи значно посилились водночас потреби соціальної допомоги та захисту громадян розширились та потребували оперативних рішень, в тому числі в частині швидкої адаптації до умов воєнного стану з одночасним налаштуванням злагодженої роботи всіх структур. Реалії сьогодення вимагають нових підходів до соціальної сфери та системи управління нею відповідно до сучасних потреб та інтересів громадян України, а також вимог європейського соціального простору.

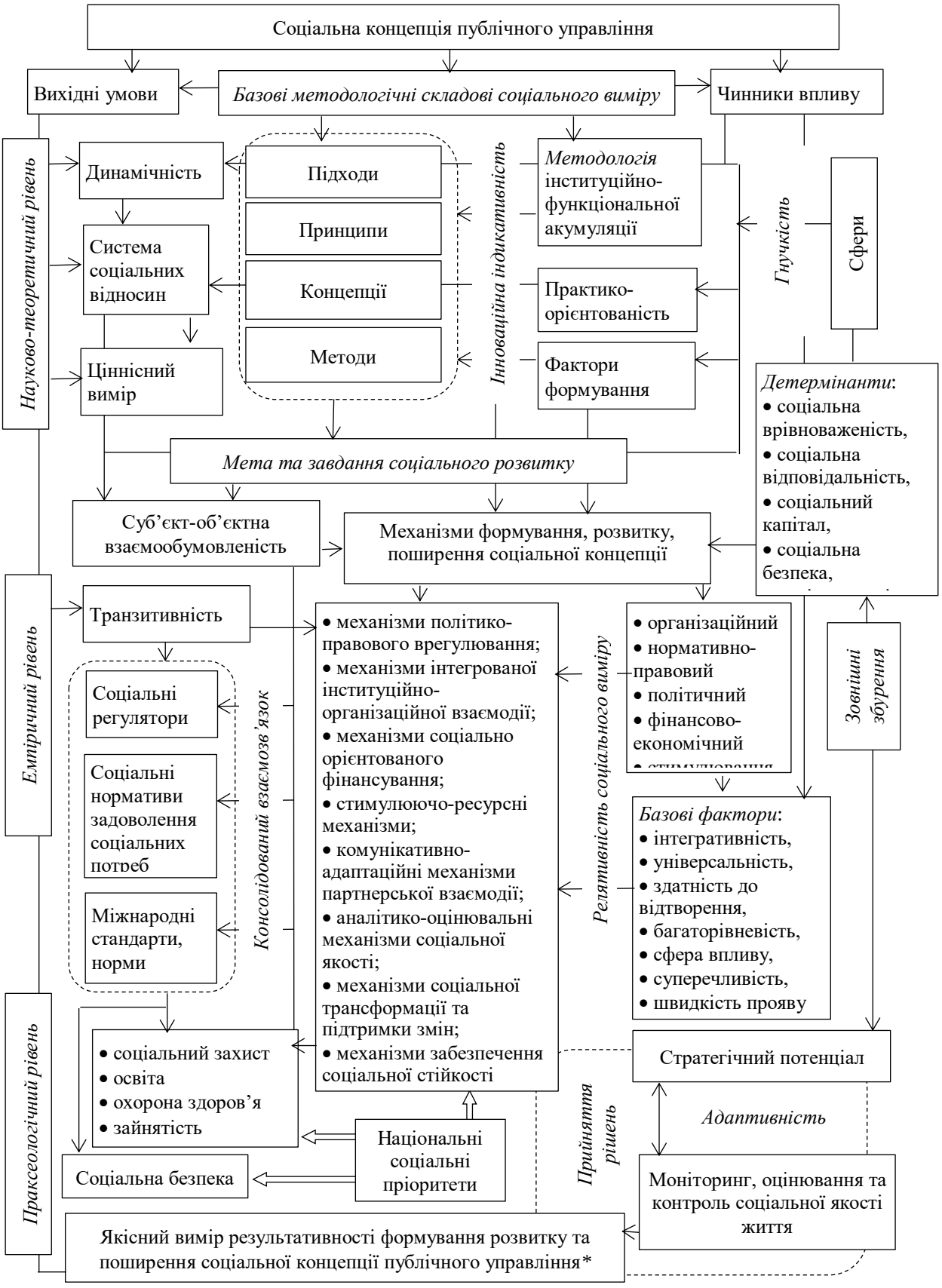

Рис. 5.7. Інтегративно-транзитивна модель розвитку та поширення соціальної концепції публічного управління

** Якісний вимір результативності формування розвитку та поширення соціальної концепції публічного управління наведено в Додатку Г*

Джерело: розроблено автором.

Серед актуальних питань публічного управління в контексті соціального розвитку нашої країни слід виокремити наступні [197]: рівність та доступність до соціальних послуг усіх громадян; усунення дублювання в соціальному обслуговуванні серед різних структур; формування реального результативного соціального партнерства між державними структурами, недержавними організаціями, приватним бізнесом на різних територіальних рівнях (місцевий, регіональний, загальнодержавний); безперешкодний постійний доступ соціально вразливих категорій населення до соціальної, психологічної, інформаційної, правової, медичної допомоги не тільки в межах окремих проєктів, або програм; сприяння економічній активності серед соціально незахищених працездатних громадян з метою сприяння їх самостійному забезпеченню належного рівня життя; вирівнювання різниці в якості надання соціальних послуг за адміністративно-територіальною ознакою; підвищення ефективності управління кадровим ресурсом тощо.

Таким чином, слід зазначити, що, враховуючи транзитивні прояви українського суспільства, публічне управління соціальною сферою на сучасному етапі набуває міжінституціональних, інтегративних та мультифакторних властивостей. Відповідно до вищенаведеного вважаємо за потрібне запропонувати організаційно-функціональну модель інтегрованого публічно-управлінського впливу в умовах соціальної транзитивності, що актуалізує значущість синергетичного взаємозв’язку напрямів імплементації публічно-управлінської практики формування, розвитку та ефективного використання соціальних систем на макро-, мезо- та мікрорівнях управління та полягає в мультифакторності як результаті діалектичної взаємодії та взаємозалежності соціальних транзицій об’єктивного характеру, зокрема у контексті відображення глибинних засад загальноцивілізаційного управління суспільним розвитком та проникнення суб’єкта управління в сутність соціальних явищ та процесів (рис. 5.8).

Рис. 5.8. Організаційно-функціональна модель інтегрованого публічно-управлінського впливу в умовах соціальної транзитивності

Джерело: побудовано автором.

Запропонована модель визначає за мету публічно-управлінської діяльності реалізацію соціального потенціалу країни та підвищення ефективності соціальної сфери, що виражається через соціальні, економічні, інфраструктурні, управлінські цілі.

Досягнення соціальних цілей здійснюється через публічно-управлінську діяльність щодо процесів у сферах освіти, охорони здоров'я, зайнятості та соціального захисту населення. Економічні цілі реалізуються дією на економічні процеси формування та розподілу фінансування соціальної сфери. Здійснення інфраструктурних цілей відбувається шляхом управлінського впливу на процеси відновлення, створення та модернізації об'єктів соціальної інфраструктури. Управління процесами забезпечення якості та ефективності управління, удосконалення його методів та інструментів стає засобом досягнення управлінських цілей [107; 112].

На основі принципів адресності, високої результативності, системності, соціальної справедливості, фінансової доцільності управлінських рішень формується вибір та побудова відповідних механізмів.

Стратегічні напрями реалізації публічно-управлінської діяльності в контексті соціальної концепції публічного управління повинні передбачати застосування нових підходів до визначення державних соціальних стандартів та гарантій відповідно до європейських стандартів; впровадження ефективної системи управління соціальними ризиками; розвиток соціального підприємництва; впровадження нових адаптивних та гнучких форм зайнятості та надання їм офіційного статусу; підвищення якості та доступності соціальних послуг у територіальних громадах шляхом регулярної роботи мобільних команд із надання соціальних послуг, мобільних консультаційних пунктів органів соціального захисту населення, закладів та установ з надання соціальних послуг; постійний моніторинг та превентивну роботу з сім'ями, які потрапили у складні життєві обставини, щодо умов їхнього життя, морально-психічного й фізичного стану дітей у цих сім'ях; забезпечення ефективності професійної перекваліфікації за спеціальностями відповідно до потреб ринку

праці; розвиток можливостей для працевлаштування осіб, звільнених із військової служби та ветеранів шляхом сприяння у здобуття освіти та/або практичних навичок; підвищення результативності партнерства держави, профспілкових організацій та об'єднань роботодавців щодо регулювання трудових відносин в аспектах соціальної політики; удосконалення соціальної сфери щодо підвищення якості й доступності медичних, освітніх та інших послуг соціальної сфери.

Як результат від інтегрованого публічно-управлінського впливу в умовах соціальної транзитивності українського суспільства нами вбачається таке: удосконалення стратегії публічного управління сферою зайнятості через приведення у відповідність ринку освітніх послуг та потреб на ринку праці; збалансованості стану національної економіки; якісна підготовка гнучких до змін умов та потреб ринку трудових ресурсів і як наслідок – підвищення рівня життя населення; зменшення нерівності в усіх її проявах; зменшення багатовимірної бідності; зростання середньої тривалості життя; надання нових можливостей працівникам і роботодавцям; безперервність функціонування бізнесу; підвищення продуктивності праці, гнучкості та ефективності організації роботи підприємства чи організації, що загалом позитивно відображається на конкурентоспроможності національної економіки; скорочення рівня розбалансованості між пропозицією та попитом на ринку праці, і як наслідок – скороченню рівня безробіття; стимулювання молоді залишатись в Україні через наявність гарантованих робочих місць; підвищення загального економічного добробуту за рахунок зростання продуктивності праці; підвищення конкурентних переваг вітчизняної освіти; зростання якості освітніх послуг; зростання чисельності молоді, що залишається в Україні; забезпечення якісної освіти як основи соціального капіталу та запоруки сталого розвитку; зростання тривалості та підвищення рівня якості життя населення та подолання регіонального дисбалансу соціального розвитку і якості життя громадян; формування та впровадження моделі системи охорони здоров'я, що забезпечить ефективне, безперервне надання безоплатних, якісних і безпечних послуг населенню; рівний та вільний доступ громадян до

інформації про чинники впливу на здоров'я та культуру ставлення до власного здоров'я; залучення інститутів громадянського суспільства до ухвалення управлінських рішень у системі охорони здоров'я; забезпечення впровадження та поширення сучасних технологій та наукових досягнень з метою збереження чи зміцнення здоров'я населення країни; зростання державних соціальних стандартів та гарантій для населення; впровадженні адресного соціального захисту для підтримки найуразливіших категорій громадян та допомоги в подоланні складних життєвих обставин; підвищення рівня економічної активності серед числа малозабезпечених сімей за рахунок надання фінансової допомоги для відкриття власного бізнесу; повернення на ринок праці або заснування власної справи непрацюючими особами; зростання пенсійних виплат для всіх категорій осіб, які їх отримують; розвиток недержавного пенсійного забезпечення; не менше половини економічно активного населення долучено до накопичувального пенсійного забезпечення; формування та впровадження державних програм підвищення кваліфікації працівників сфери соціальних послуг; програм удосконалення професійної компетентності працівників виконавчих органів місцевого самоврядування в аспекті управління системою надання соціальних послуг; визначення державних стандартів соціальних послуг денного догляду дітей з інвалідністю, супроводу під час інклюзивного навчання тощо; створення тренінгових центрів та консультаційних пунктів при регіональних центрах соціальних служб; запровадження системи фінансування соціальних послуг за принципом «гроші ходять за людиною»; підтримка та законодавче закріплення волонтерської діяльності в аспекті надання соціальних послуг; правове врегулювання процесу реєстрації та державного контролю щодо надання соціальних послуг; підвищення рівня розвитку соціальних послуг [117]; реалізація державного контролю за діяльністю у сфері надання соціальних послуг; організація на рівні територіальних громад соціальної роботи із сім'ями та дітьми, які належать до незахищених верст громадян або потрапили у складні життєві обставини; оптимізація системи соціальної безпеки населення; дотримання прав дітей соціально вразливих категорій.

Отже, організаційно-функціональна модель інтегрованого публічно-управлінського впливу в умовах соціальної транзитивності відображає вагому дію синергетичного поєднання напрямів публічно-управлінської діяльності формування, розвитку та впровадження соціальної концепції на всіх рівнях управління. Її сутність полягає в багатовимірності впливу та одночасному взаємозв'язку соціальних транзицій відповідно до глибинних трансформацій публічного управління суспільним розвитком через глибинне пізнання соціальних явищ та процесів.

5.3. Формалізація цілеорієнтованої системи поширення соціальної концепції публічного управління

Сутнісне значення управлінських процесів проявляється у реалізації механізмів керуючої дії суб'єктів управління на об'єкт для того, щоб відбулися зміни в бік сприятливих чинників його подальшого існування, а також покращення його властивостей. Впровадження та поширення соціальної концепції передбачає збільшення площі публічно-управлінського впливу на всі сфери діяльності для виконання поставлених завдань і досягнення максимального ефекту від управлінської дії. Наявні соціальні проблеми, глобалізаційні виклики та євроінтеграційні процеси зумовлюють розширення впливу органів публічного управління нашої держави, крім акумулювання, розподілу та використання бюджетних ресурсів, результатів діяльності державних соціальних установ та закладів, також на інші аспекти соціальної сфери.

Для визначення результату від впровадження соціальної концепції публічного управління та розуміння ефектів і наслідків її поширення необхідними є оцінювання результативності, а також ефективності публічного управління в контексті соціальної концепції. Така оцінка ґрунтується на спрямуванні публічно-управлінської діяльності в соціальній сфері на генерування результатів виконання поставлених цілей за відповідними

стратегічними напрямами через виконання тактичних кроків і задач, результуючий показник яких відображається через задоволеність суспільних потреб та загальним рівнем життя громадян.

Оцінка ефективності публічного управління в соціальній сфері, що реалізується в різних формах державного управління, здійснення функцій місцевого самоврядування та діяльності громадських утворень, відрізняється специфікою та відмінними особливостями від оцінки ефективності управління суб'єктами підприємницької діяльності, до них слід віднести:

- монополізація державними установами надання соціальних послуг, що ускладнює застосування ринкові інструменти при оцінюванні управлінської діяльності;

- ускладнення конкретизації характеристик результатів діяльності публічних органів влади у соціальному напрямку, а це створює труднощі ідентифікації кількісних та якісних властивостей такої діяльності, а також визначення критеріальних параметрів та індикаторів ефективності;

- суперечності між цільовими даними функціонування об’єктів управлінського впливу соціальної сфери та забезпеченням відповідними ресурсами для виконання планових показників їхньої діяльності та задоволення соціальних потреб громадян;

- існування певної кількості довготривалих соціальних проблем щодо стандартизації соціального обслуговування та окремих видів діяльності суб’єктів публічного управління в соціальній сфері, також питання мотивації трудових ресурсів, задіяних у публічно-управлінських процесах соціального напрямку [63].

Так, під час оцінювання ефективності публічного управління в контексті соціального та визначення результативності соціальної концепції публічного управління потрібно попередньо визначити, яким чином управлінські процеси будуть враховувати рівень добробуту населення відповідної території, раціонального використання соціальної інфраструктури для створення та надання суспільних благ. Також при оцінюванні слід враховувати, що хоча

основу управлінської системи соціального спрямування складає саме державне управління, що справляє управлінську дію на абсолютно всі сфери життя суспільства, однак така дія передбачає синергію від діяльності органів місцевого самоврядування, громадських структур та політичних, релігійних, професійних об'єднань, на які також поширюється управлінська дія, що разом утворює систему публічного управління в контексті реалізації соціальної концепції публічного управління.

Виходячи з ключових властивостей парадигмальної основи публічного управління соціальною сферою, слід виокремити такі особливості:

– поширення принципів демократії в керуванні, що знаходить свій прояв через залучення громадськості під час формування та впровадження соціальної політики, як на загальнодержавному, так і на місцевому рівні;

– посилення ролі механізмів, що передбачають громадське управління;

– узгодження та врахування інтересів різних суб'єктів соціальних груп (державні інтереси, потреби територіальних громад, особисті інтереси та громадська думка і т. ін.);

– рівний доступ до соціальних послуг та інформації, об'єктивність при ухваленні управлінських рішень щодо призначення соціальної допомоги, оперативність реагування на запити громадян;

– оптимізація управлінських процесів та організаційного механізму функціонування органів управління відповідно до професійних вимог;

– обов'язковість громадського контролю щодо реалізації управлінських рішень у соціальній сфері й дотримання законодавчих норм [9; 188].

Досить поширеною практикою оцінювання ефективності публічного управління, зокрема державного управління, управлінської діяльності органів місцевого самоврядування, керування громадських організацій, є надання оцінювання громадськістю через безпосереднє оцінювання та здійснення контролю в таких напрямках: розробка та впровадження законодавчих норм у соціальній сфері; ухвалення управлінських рішень соціального спрямування та подальша їх реалізація; раціональність та цільове спрямування фінансування

соціальної сфери; збереження життя і здоров'я населення; рівень якості та достатність соціальних послуг; впровадження соціальних програм і проєктів.

Громадське оцінювання ефективності публічного управління в соціальній сфері можна визначити як набір чітко визначених дій, виконуваних інститутами громадянського суспільства, а також окремими особами з метою контролю якості виконання публічно-управлінських функцій, відповідності отриманих ефектів суспільним та індивідуальним інтересам. З метою врахування суспільної думки та оцінки ефективності публічно-управлінської діяльності в соціальній сфері, формується система моніторингу та врахування ефектів від такої діяльності. Дія соціуму загалом та громадян окремо чи їх груп на уряд шляхом впливу на управлінські процеси через донесення громадської думки або шляхом впливу громадського оцінювання ефективності публічно-управлінської діяльності соціального характеру трансформують їхні відносини в такі, що ґрунтуються на врівноваженні інтересів, партнерстві та забезпеченні соціальної справедливості. Це потребує застосування індикаторів соціальної ефективності діяльності управлінських суб'єктів як критеріальних параметрів, до них можна віднести показники оцінювання: узагальненої соціальної ефективності, що відображає сукупні підсумки діяльності системи управління соціальною сферою та об'єктів її впливу; спеціальної соціальної ефективності, яка відображає організаційний та функціональний стан механізму системи публічного управління соціального спрямування, а також окремих структур цієї системи; індивідуальної соціальної ефективності, яка характеризує функціонування окремих суб'єктів управління, посадових осіб, конкретних управлінських рішень, або відносин [188].

При здійсненні аналізу ефективності поширення соціальної концепції публічного управління доцільно окрему увагу сфокусувати на ефективності діяльності виконавчих органів державної влади та органів місцевого самоврядування в частині ефективності нормативно-правового регулювання та законодавчого забезпечення соціальної сфери. Серед параметрів оцінювання ефективності діяльності виконавчих органів державної влади слід виокремити

такі: легальність – дотримання законодавчих та нормативно-правових актів регулювання соціальної сфери під час впровадження соціальної концепції публічного управління; доцільність – збіг ефектів та сутності керуючих процесів, що відображається через фактичну дію на прогресивну динаміку об'єкта управління з завданнями функціонування суб'єктів виконавчої діяльності – визначених законодавчо та формалізованих у нормативно-правових актах, які є обов'язковими для певного кола управлінських суб'єктів; оптимальність – являє собою позитивну дію на суб'єкт управління, що супроводжується виконанням поставлених завдань за мінімальних ресурсовитрат [188]. Отже, ефективне застосування інституційних та політичних механізмів публічної дії на здійснення публічно-управлінських процесів в межах соціальної концепції повинно спрямовуватись на: ефективне подолання проблем ресурсного забезпечення, а саме їх акумулювання, розподілу та використання; залучення громадського сектору до оцінки та контролю діяльності суб'єктів публічного управління, зокрема за дотриманням принципів відкритості та прозорості в їхній діяльності; врахування та узгодження різних соціальних інтересів відповідно до пріоритетності потре та прагнення розвитку.

Відповідно до того, що ключову роль у публічному управлінні соціальною сферою відіграє державне управління, в процесі визначення результативності та ефективності публічного управління світова практика схильна до використання інтегральних показників оцінки ефективності державного управління. Такі показники були сформовані міжнародними організаціями, найбільш поширені з них відображені нами в Додатку Е.

Проте наведені показники не дають можливості розробити та впровадити конкретні практичні рішення щодо удосконалення існуючої системи публічного управління соціальною сферою для зростання рівня результативності й ефективності її функціонування.

Аналіз зазначених індексів не може дати відповіді на питання, які конкретизовані зміни потрібно здійснити в публічно-управлінській системі соціального спрямування для того, щоб зробити загальну оцінку

результативності публічного управління та сукупну рейтингову позицію держави. Також наведені показники більше вказують на характер соціального стану та політичного розвитку держави, ніж на якісні характеристики публічного управління соціальною сферою, результати та ефекти від його функціонування в суспільному просторі. Через відсутність можливості здійснити оцінювання суспільної праці та її результатів, а також ефекту дії системи публічного управління на керований об’єкт для реалізації його ефективного функціонування виключно економічними індикаторами спричиняє складність та суперечності щодо самої дефініції «ефективність управління», у тому числі в публічному контексті.

Щодо інтегрального показника ефективності діяльності системи публічного управління в контексті соціальної концепції повинен бути показник, що включатиме результативність управління, як рівень досягнення мети, та ефективність використання наявних ресурсів [188]. Ефективність публічного управління в соціальній сфері як максимальний фактичний результат щодо планового показника за чітко окреслених витратах, або досягнення запланованого результату за умови мінімальних витрат можна кваліфікувати як реально існуючий виняток, якому притаманні гнучкість у проявленні та дуалістичне сприйняття сутності, являє собою сукупну багатогранну управлінську властивість.

Систематизація індикаторів ефективності та результативності публічного управління в контексті соціальної концепції повинна поєднувати ряд таких показників: індикатори остаточного результату діяльності об’єкта (об’єктів) управлінського впливу в системі соціальної сфери; індикатори системної ефективності управління – ефективності діяльності окремих підсистем, структур та установ управління в соціальній сфері; індикатори операційної ефективності управління, що характеризують професійні якості управлінського персоналу соціальної сфери.

Основними критеріальними параметрами оцінки результативності та ефективності публічного управління необхідно обирати такі ознаки, що характеризують цілі та завдання функціонування об’єкта управління і є

логічним відображенням основоположних принципових настанов соціальної концепції публічного управління, які становлять підґрунтя формування ефективності діяльності публічно-управлінської системи в соціальному вимірі [188]. Оцінювання ефективності та результативності впровадження соціальної концепції публічного управління на мезорівні може здійснюватися через оцінювання соціальних проєктів і соціальних програм. Оцінювання соціальних проєктів може проводитись за двома напрямками: оцінка процесів і оцінка результатів.

Аналіз та оцінка процесів, яку ще називають процесуальною або поточною визначає ефективність діяльності за проєктом, методичного інструментарію, що використовується під час його реалізації. Результати такого оцінювання стають підґрунтям для внесення змін у сам соціальний проєкт та процедури його впровадження. При проведенні такого оцінювання досліджується склад проєктної діяльності, діяльність учасників проєкту, взаємодію організаторів, виконавців та клієнтів та зовнішнього середовища функціонування проєкту [369]. Оцінювання результатів соціального проєкту включає дослідження ступеня отримання передбачуваних ефектів, а також неочікуваних результатів та виконується для проєктів, що функціонують уже певний час або були вже повністю реалізовані. Ця процедура оцінювання може передбачати аналіз короткотермінових підсумків, стрімких змін, що пов’язані з учасниками проєкту, а також довготермінових результатів, відображають стійкий вплив соціального проєкту на суспільний стан та соціальні процеси на певному рівні.

До основних показників оцінки результатів соціального проєкту відносять: оцінку змін стосовно проблеми або поведінкових дій; кількісний вимір учасників або клієнтів соціального проєкту; оцінку ефективності, яка передбачає дані про кількісні та якісні зміни показників ефективності впровадження проєкту та проведення опитування; визначення рентабельності щодо доцільності реалізації соціального проєкту з економічного погляду, вимірюючи у грошовій формі досягнення або якісні ефекти; ідентифікація змін у соціальній політиці під дією оцінюваного проєкту; оцінювання досягнень,

коли аналізуються, окрім відповідних результатів проєкту, ще і трансформацію в настроях, поведінці та уявленнях цільової групи та суспільства загалом, отриманий досвід для подальшого впровадження в діяльність [369].

Схема послідовності оцінювання соціального проєкту згідно з моделлю «теорії змін» відображає ключові етапи та завдання такої оцінки (рис. 5.9).

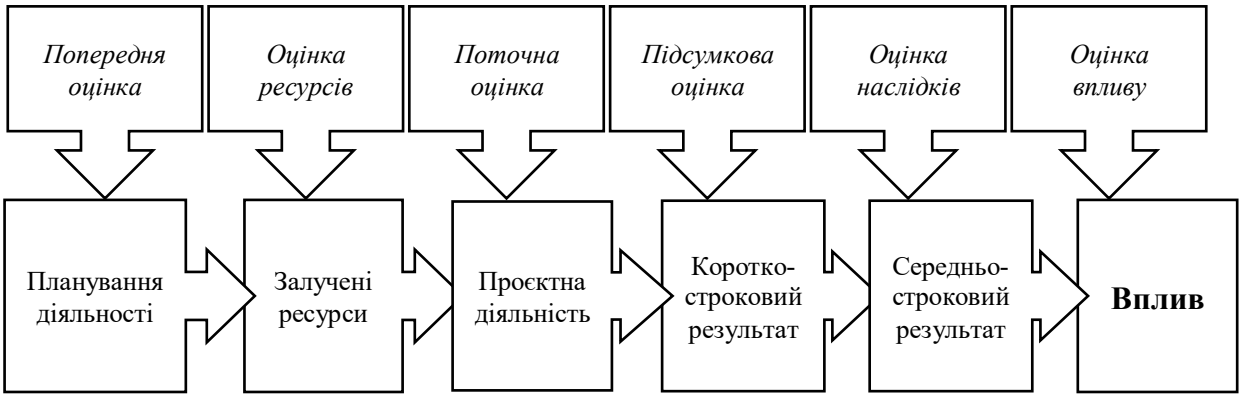

Рис. 5.9. Схема послідовності оцінювання соціального проєкту згідно з моделлю «теорії змін»

Джерело: побудовано автором на основі [369].

Згідно з цією моделлю оцінювання здійснюється на всіх етапах реалізації проєкту, використовуючи різні аналітичні дані та результати, а саме: ресурси, що використовуються для запуску та функціонування соціального проєкту; заходи, дії, процеси, через які реалізується проєкт; короткострокові результати від реалізації проєкту; середньострокові результати (наслідки) реалізації проєкту; остаточні впливи та довгострокові результати (вплив) [369]. Відповідно до послідовності етапу, під час якого здійснюється оцінювання, його розділяють на попередню оцінку, поточну оцінку, підсумкову оцінку, що характеризує безпосередній результат від реалізації проєкту, оцінювання середньострокових результатів (наслідків), а також довгострокових результатів (впливу).

Попереднє оцінювання відбувається на етапі планування соціального проєкту, або окремої проєктної дії, активності, та з'ясовує, чи здатен соціальний проєкт розв'язати ключову проблему, чи відповідає він запитам цільових груп, чи є реалістичними заплановані результати. Аналіз та оцінка залучених ресурсів передбачає визначення їх відповідності умовам реалізації проєкту та включає

оцінку забезпечення трудовими, фінансовими, матеріально-технічними ресурсами. Таке оцінювання характеризує реальну можливість реалізації соціального проєкту та його потенційну ефективність [191].

Узагальнені показники попередньої оцінки соціального проєкту повинні включати: актуальність мети та завдань соціального проєкту, наявність суспільної потреби в ньому, що повинно підтверджуватись відповідними аналітичними даними та статистичною інформацією; узгодженість планових показників результативності проєкту визначеним завданням проєкту; сучасність механізмів та оптимальність процедур здійснення проєкту, що дозволяє оптимізувати витрати на нього; інформаційно-аналітичне забезпечення діяльності проєкту та його результатів; наявність партнерства в системі реалізації проєкту (громадські організації, міжнародні партнери, волонтери тощо); ресурсне забезпечення реалізації проекту; наявність додаткових джерел фінансування соціального проєкту.

Поточне оцінювання використовується під час безпосередньої реалізації проєкту для визначення ефективності тих заходів, дій, методів роботи, що виконуються в рамках проєктної діяльності, а також ступінь виконання проміжних завдань та відповідних результатів. Це дає можливість вчасно внести необхідні корективи в роботу соціального проєкту. Під час здійснення такого оцінювання детально досліджуються всі елементи проєктної діяльності, діяльність учасників соціального проєкту, взаємозв’язки та особливості впливу управлінських рішень на соціальну сферу. Поточна оцінка здійснюється з використанням кількісних показників (наприклад, чисельність учасників, кількість заходів, використаних методик, розроблених створеного методичного забезпечення і т. ін.) і якісних показників, які характеризують вплив проєктної діяльності на цільову аудиторію, поведінку учасників, ефективність використаних методик, мотивацію учасників, ступінь виконання проміжних завдань щодо результатів соціального проєкту.

Підсумкове оцінювання результатів соціального проєкту відбувається після його завершення. Завдання такої оцінки полягає у з’ясуванні рівня виконання очікуваних результатів, а також ступеня впливу проєкту на

задоволення соціальних потреб, вирішення соціальних проблем, які були покладені в основу мети і завдань проєкту. При такому оцінюванні також використовуються кількісні та якісні індикатори [155].

Визначення наслідків, то б то оцінка короткострокових результатів, означає оцінювання змін та результатів, що відбулися в короткотерміновий період – рівень залученості, зацікавленості, ступінь поінформованості, рівень обізнаності тощо [369]. У кості оцінювання наслідків також може проводитись аналіз результатів діяльності в межах проєкту за різними напрямами: аналіз витрат (як оцінка економічної ефективності); аналіз зміни сприйняття учасниками соціальних проблем; аналіз динаміки чисельності учасників; аналіз змін у соціальній політиці; характеристика досягнень тощо.

Оцінювання впливу визначає довгостроковий результат від соціального проєкту (наприклад, зростання економічної активності серед працездатних осіб із малозабезпечених сімей, скорочення безробіття в регіоні тощо) та означає постійний моніторинг та аналіз тих перетворень, що проявляються як наслідки проєктної діяльності [54]. Наслідки впливу реалізації соціального проєкту поширюються як на життя окремої особи або групи осіб, так і на рівні населення територіальної громади, міста, області країни загалом, що залежить від масштабу соціального проєкту та кола поставлених у ньому завдань. Показниками оцінки впливу можуть стати підвищення кості соціальних послуг, удосконалення системи соціального захисту, відкриття нових об’єктів соціальної інфраструктури в регіоні чи громаді тощо.

Види та методичний інструментарій моніторингу та оцінювання можуть бути досить різноманітними та залежать від цілей і завдань оцінки, напрямів, очікуваних результатів, масштабів соціального проєкту та багатьох інших чинників впливу.

Для ідентифікації змін або результату реалізації проєкту застосовуються відповідні показники, які повинні повні повністю узгоджуватись з метою, цілями, завданнями, структурою та особливостями реалізації соціального

проєкту. Дані, що розкриваються індикаторами, застосовуються для оцінювання діяльності, результатів, соціальних наслідків та впливів від впровадження проєкту [369].

Індикатори виступають інструментом, що завдяки якому конкретизується та характеризується мета і завдання соціального проєкту та визначається ефект від його реалізації. Показником прийнято вважати характеристику певної сторони об'єкта або процесу, що виражається кількісно та якісно. Індикатор, у свою чергу, є визначенням перетворень, які виникають через функціонування проєкту, відповідно до певних ознак, такі перетворення можна кількісно визначити та зробити аналіз за показниками.

Індикатори або показники виконання запланованих результатів соціального проєкту ідентифікуються залежно від об'єкта оцінки (діяльність, результат, вплив) (табл. 5.2).

Таблиця 5.2

Систематизація показників (індикаторів) відповідно до етапів реалізації соціального проєкту

Систематизація	Вид показника (індикатора)	Зміст показника
Проміжні показники (індикатори)	Показники (індикатори) ресурсозабезпечення реалізації соціального проєкту	Виражають кількість, склад і структуру ресурсів, що використовуються для реалізації проєкту.
	Показники (індикатори) діяльності в межах соціального проєкту	Дають інформацію про ключові дії в межах проєкту, виконавців, цільову аудиторію.
Підсумкові показники (індикатори)	Показники (індикатори) соціальних результатів	Відображають аналіз та кокретизують інформацію про отримані соціальні результати від проєктної діяльності
	Показники (індикатори) соціальних наслідків	Відображають зміни рівня якості життя, що відбулись у цільової аудиторії проєкту та їх оточення по завершенні проєкту.
	Показники (індикатори) соціального впливу	Характеризують зміни, які відбулися з плином часу після завершення проєкту (від 6 місяців після завершенні проєкту) у соціальному стані учасників проєкту, соціальні процеси, які спричинені реалізацією проєкту.

Джерело: складено автором на основі [369; 187].

Якщо соціальний проєкт є комплексним та містить декілька спрямувань дії з відповідними причинно-наслідковими зв'язками, то оцінка ґрунтується на узагальненій оцінці окремих напрямів або частин проєкту, які його складають. Щоб здійснити оцінку кожної групи напрямів, які формують окремий соціальний проєкт, створюється спеціальна методика оцінки з переліком необхідних методів та інструментів [375]. Немає універсального чітко визначеного переліку показників або індикаторів результативності управлінської або проєктної діяльності в соціальній сфері. Узагальнений перелік показників оцінювання результативності соціального проєкту представлено в таблиці 5.3.

Таблиця 5.3

Узагальнений перелік показників оцінювання результативності соціального проєкту

Види показників	Характеристика
Кількісні показники	- кількість учасників; - кількість проведених соціальних заходів в рамках проєкту; - кількість розробленої навчально-методичної та інформаційної продукції (навчальні програми, методичні посібники, буклети, навчальні посібники).
Показники соціального розвитку громадян	- динаміка рівня розвитку навичок і знань; - якість соціальної продукції; - характер здійснюваних громадських ініціатив.
Показники соціальної адаптації громадян	- зниження ймовірності соціально деструктивні явища; - підвищення рівня соціальної активності учасників; - зростання громадської активності.
Показники громадської думки	- поширеність проєкту; - соціальний ефект від проєкту; - інтерес від соціальних партнерів; - відображення інформації про проєкт у засобах масової інформації
Технологічні показники	- рівень організації проєкту загалом і окремих заходів; - ефективність управління; - професійний рівень виконавців
Економічні показники	- відношення витрат та соціального ефекту; - обсяги залучення додаткових ресурсів; - оптимальність бюджету проєкту.

Джерело: складено автором на основі [187]

З метою оцінювання якості та визначення відповідності показників оцінки соціального проєкту доцільним є використання методики SMART (Specific – «особливий», «індивідуально-визначений»; Measurable – «вимірюваний»; Achievable – «досяжний»; Relevant – «значимий», «важливий»; Time-bound – «визначений у часі»). За цією методикою показник оцінки соціального проєкту повинен мати відповідність певним критеріям, а саме – бути конкретним, піддаватись вимірюванню, бути досяжним, актуальним, властивим для визначення у часі. Критерії визначення показників оцінювання соціального проєкту за методикою SMART представлено в таблиці 5.4.

Таблиця 5.4

Критерії визначення показників оцінювання соціального проєкту за методикою SMART

Критерій	**Значення критерію показника оцінювання**
Specific *конкретність*	точність та зрозумілість, вимірювання конкретного виконання завдання соціального проєкту
Measurable *вимірюваність*	чітка визначеність, загальновизнана інтерпретація показника, існування практичної методики виміру показника
Achievable *досяжність*	вимірювання показника практично можливе та реалістичне у відповідності до наявних ресурсів та можливостей проєкту та інформаційного забезпечення
Relevant *актуальність*	показник визначає потрібну інформацію, що надає вичерпний вимір очікуваного результату або виконання завдання соціального проєкту
Time-bound *визначеність у часі*	існують чіткі часові рамки, в рамках яких показник повинен бути ідентифікований

Джерело: складено автором на основі [369].

Інформація, що використовується під час кількісного та якісного оцінювання результативності соціального проєкту, може бути зібрана з різних джерел. Вибір методичного інструментарію оцінювання визначається метою, завданнями оцінки та умовами її здійснення, а також очікуваними результатами реалізації проєкту правильність обрання методів оцінювання також залежить від професійності виконавців.

Взаємозв'язок між завданнями оцінювання результативності соціального проєкту, напрямками та методами збору інформації та відповідних етапів впровадження відображено в таблиці 5.5.

Таблиця 5.5

Завдання та методичний інструментарій оцінювання результативності впровадження соціального проєкту за різними етапами

Етапи впровадження проєкту	Завдання оцінювання	Напрями та методи здійснення оцінювання результативності
Початок проєкту	- здійснення ситуаційного аналізу; - визначення соціальних запитів цільової аудиторії; - оцінка потенціалу цільової аудиторії та соціального оточення; - визначення потенціалу та потреб виконавців проєкту	-оперативне оцінювання ситуації; -вторинний аналіз наявної інформації; -аналіз нормативно-правового забезпечення; -аналіз документальних джерел; -експертні опитування; -опитування фокус групи цільової аудиторії; -моніторинг.
Планування діяльності	- перевірка структурно-логічної моделі; - оцінка ресурсо забезпечення	Якісний аналіз (робота з фокус-групами, гнучкі інтерв'ю)
Реалізація проєкту	- оцінка процесу; - аналіз деструктивних чинників; - аналіз якісних та кількісних змін на індивідуальному рівні; - аналіз якісних та кількісних змін на рівні соціуму; - аналіз якісних та кількісних змін на рівні спільноти; - аналіз якісних та кількісних змін на політичному рівні; -прогнозування та оцінювання очікуваних наслідків.	-аналіз проєктної документації; -опитування та групові дискусії з виконавцями; -інтерв'ю та анкетування учасників проєкту; - опитування представників соціального оточення; - опитування представників органів влади; - інтерв'ю представниками медіа.
Корегування проєкту	- визначення потенціалу та запитів цільових груп; - аналіз змін на рівнях: соціального оточення, спільноти, загальнодержавному; - перевірка структурно-логічної моделі проєкту; - визначення подальших дій	- швидке оцінювання; - вторинний аналіз інформації, що зібрана на попередніх етапах; -індивідуальні та групові інтерв'ю; - експертні опитування.
Завершення проєкту	- оцінка результатів, досягнень; - аналіз соціального впливу, соціальних наслідків; - оцінка ефективності діяльності в межах проєкту; - оцінка економічної ефективності проєкту.	- аналіз проєктної документації; -опитування представників цільової аудиторії; -оцінка вартості проєкту; - використання моделей оцінки ефективності; -індивідуальні та групові інтерв'ю.

Джерело: складено автором на основі [11].

На макро- та мезорівні впровадження соціальної концепції публічного управління важливим інструментом є формування та реалізація соціальних програм. Відповідно для визначення результативності та ефективності впливу зазначеної концепції необхідним є оцінювання результативності тих соціальних програм через які здійснюється публічне управління соціального характеру.

Оцінювання результативності соціальної програми означає визначення, чи були досягнуті визначені програмою соціальні завдання та цілі і як фактичні результати співставні з очікуваними [59].

Завданнями оцінювання результативності соціальних програм є визначення ступеня реалізації очікуваних змін в цільовій аудиторії щодо знань, сприйняття та поведінки; ідентифікація чинників успіху реалізації соціальної програми; недоліки і та потреби в покращенні програми; ідентифікація викликів та перешкод на шляху до впровадження соціальної програми загалом [369].

Для характеристики результатів соціальної програми в короткостроковому, середньостроковому та довгостроковому періоді застосовуються два види оцінювання:

- оцінювання ефективності, що включає періодично повторювані оцінювання програми з метою оцінювання її актуальності, ефективності, результативності, рівня впливу та стійкості. У процесі оцінювання ефективності визначається якість діяльності в межах програми, наданих послуг, рівень досягнення короткострокових результатів, зазвичай таке оцінювання передбачає розгляд короткотермінових і середньотермінових ефектів програми;

- оцінювання впливу з’ясовує існування причинно-наслідкових зв’язків між соціальною програмою та остаточним результатом. Оцінювання впливу визначає обумовленість наслідків або перетворень через впровадження програми, а не за результатом впливу інших факторів [369].

Довгострокові результати від реалізації соціальних програм здійснюють вплив на соціальну сферу, обумовлюють зміни соціального стану окремих груп громадян або населення в цілому, діють на соціальні процеси на різних рівнях – як територіальної громади, так і країни загалом. Оцінювання впливу – це визначення довгострокового ефекту від впровадження проєкту, що передбачає здійснення досліджень на регіональному та національному рівні [426].

Важливим показником оцінювання довгострокових результатів соціальних програм є сталість або стабільність дії програми на соціальні верстви та соціальні процеси. Сталість соціальної програми являє собою відображення можливості дотримання позитивних тенденцій соціального характеру, організаційна, адміністративна, та фінансова підтримка досягнутих результатів соціальної програми після завершення надходження ресурсів від донорів та підтримуючих організацій, які впроваджували програму, забезпечення довгострокового ефекту та впливу програми. Відповідно до змісту та цілей проєкту це поняття може використовуватись для позначення життєздатності або стійкості тощо [59].

Важливим критерієм під час оцінювання результативності соціальних програм, окрім ефективності, соціального впливу та стійкості, є також її відповідність пріоритетним завданням державної політики. Це є невід'ємною частиною публічного управління в соціальній сфері та має місце при звітуванні уряду перед громадськістю. Зазначені критерії оцінки результатів впровадження соціальних програм – відповідність, результативність, ефективність, вплив, сталість є визнаними Міжнародною Організацією економічного співробітництва і розвитку (OECD) такими, що надають оцінку розвитку програм щодо формування громадянського суспільства [189].

Метою оцінювання розвитку соціальної програм є визначення наслідків, спричиненої дії та життєздатності тривалих ефектів від впровадження цієї програми на загальнодержавному, регіональному або місцевому рівні та їхнього впливу на соціальні процеси, розвиток соціальних інституцій, трансформацію у поведінки або соціального стану певних соціальних груп або громадян країни загалом.

Оцінювання програм регіонального соціального розвитку в Україні передбачає застосування таких критеріїв, як доцільність, відповідність основній діяльності, результативність, ефективність, економічність і сталість, альтернативи, уроки, впливи [369; 155]. Для визначення відповідності програми та її результатів щодо кожного із зазначених критеріїв використовуються запитання, відповіді на які формують інформаційну базу оцінки програми (таблицю 5.6).

Таблиця 5.6

Критерії оцінювання регіональних програм соціального розвитку в Україні

Критерій	Запитання для оцінювання за критерієм
Доцільність	- Чи є програма актуальною? - Чи відповідають цілі програми запитам? - Чиє цілі програми досяжними? - Чи потрібно доповнити перелік цілей?
Відповідність основній діяльності	- Чи відповідає програма пріоритетам державної політики, а також сфері відповідальності органу влади чи управління? - Як програма сприяє реалізації державних пріоритетів?
Результативність	- Якою мірою програма здійснює передбачені результати у коротко-, середньо- та довгостроковій перспективах? - Чи досягає програма планових показників реалізації та на скільки? - Наскільки бенефіціари задоволені результатами програми? - Які чинники є сприятливими для досягнення планових результатів? Які чинники є перешкоджаючими в досягненні запланованих результатів? - Чи використовуються системи звітності про результати програми? - Кому доступна звітна інформація? (виключно органам влади, бенефіціарам, громадськості)
Ефективність	- Яка собівартість одиниці продукції програми за попередній, поточний та майбутній період? - Наскільки програма виконала свої цілі у встановлений строк та в межах запланованого бюджету? - Наскільки програма дублює організаційні, людські та фінансові ресурси? - Чи коректно враховуються зміст і результати програми при плануванні інших програм?
Економічність та сталість	- Чи може орган влади продовжувати виконувати цю програму і реалізовувати поставлені завдання у довгостроковій перспективі, відповідно до поточного та прогнозного стану фінансового забезпечення та враховуючи інші фактори та тенденції (економічні, політичні, демографічні, соціальні, технологічні і т.д.)? - Чи мають місце факти політичного тиску на процес впровадження програми, зокрема дефіцит необхідних ресурсів, що позначається на ефективності програми?
Альтернативи	Альтернативні програми, напрями та заходи, що мають аналогічні цілі, завдання та очікувані результати
Уроки	Які уроки можна винести та врахувати при створенні нових програм?
Впливи	Які зміни спричинила реалізація програми? Йдеться не тільки про прямі результати, а і опосередковані впливи на соціально-економічний, екологічний та інші виміри, що є наслідком впровадження програми. Аналізу підлягають як передбачені (заплановані), так і непередбачувані результати, позитивні та негативні дії зовнішніх чинників.

Джерело: складено автором на основі [369; 155].

Такий набір критеріїв застосовується при виборі якісних показників оцінювання програм регіонального розвитку, а також методів збору інформації за відповідними показниками.

Індикатори і показники моніторингу та оцінювання соціальної програми формуються, виходячи із завдань оцінки та напряму впровадження програми, цілей, завдань та планових результатів реалізації. Якість здійснення моніторингу й оцінювання соціальної програми залежить від фаховості експертів, які їх проводять. Під час здійснення моніторингу та оцінки соціальних програм відповідно до суб'єктів оцінювання може проводитись внутрішня, зовнішня або змішана оцінка.

Серед обов'язкових вимог впровадження соціальних програм, які мають бюджетне фінансування, є реалізація обов'язкової щорічної оцінки економічної та соціальної ефективності розв'язання завдань та проведення заходів державних цільових програм. Ключові принципи й методологія вибору й розрахунку кількісних та якісних індикаторів такої оцінки регламентовано Методичними рекомендаціями щодо проведення оцінки економічної і соціальної ефективності виконання державних цільових програм, затверджені Наказом Міністерства економіки України № 742 від 24 червня 2010 року [177].

Оцінювання ефективності реалізації програми виконується за набором показників (індикаторів), які розраховуються шляхом фактичних показників до планових результатів. Порівняння фактичних даних виконання державної цільової програми з очікуваними програмними результатами реалізується через: оцінювання бюджетних витрат та інших джерел на реалізацію діяльності в межах програми – показники витрат; оцінювання рівня виконання проміжних та підсумкових завдань програми за даними щодо обсягу створеної продукції або здійснених робіт, наданих послуг в межах впровадження програми – показники продукції; визначення рівня відповідності критеріям якості створеної продукції, виконаних робіт або наданих послуг – показники якості; оцінювання ефективності витрат ресурсів, що залучені з метою досягнення програмних цілей – показники ефективності; оцінювання ступеня

залучення бюджетного та позабюджетного фінансування та визначення їх співвідношення – показники співфінансування.

У контексті бюджетної політики держави в соціальній сфері ефективність трактується як соціальний результат від надання послуг громадянам, що фінансуються з бюджету держави. Система показників оцінювання економічної ефективності й результативності впровадження державної програми, яка оцінює фінансове забезпечення або інше ресурсне забезпечення, включає визначення інтегрованого показника фінансування реалізації програми та показника (індикатора) співфінансування.

Показники соціальної ефективності державних цільових програм повинні характеризувати особливості суспільних послуг під час реалізації певної програми, а тому вони обираються відповідно до мети, цілей, завдань програми, напряму її впровадження. Їх систематизують за двома типами: організаційні показники, що включають нормативно-правові, організаційні, науково-методичні, кадрові тощо; показники стану цільової аудиторії: рівень зайнятості, рівень громадянської та політичної активності, рівень поінформованості, рівень знань тощо [369].

Окрім оцінювання результативності соціальних програм та соціальних проєктів, у контексті поширення соціальної концепції публічного управління доцільним є визначення результативності та ефективності надання соціальних послуг. Відповідно до Закону України «Про соціальні послуги» здійснення моніторингу надання соціальних послуг «передбачає збір та оброблення інформації про надання соціальних послуг, проведення аналізу узагальненої інформації та планування роботи з розвитку системи надання соціальних послуг». Оцінкою якості соціальних послуг є «результат досягнення показників якості наданої соціальної послуги. Оцінка якості соціальних послуг проводиться шляхом вжиття комплексу заходів, спрямованих на встановлення рівня відповідності наданих соціальних послуг затвердженим державним стандартам соціальних послуг» [259].

Предмет моніторингу та оцінки надання соціальних послуг на різних рівнях – державному, регіональному, рівні окремої соціальної служби наведено в Посібнику з моніторингу та оцінювання надання соціальних послуг в Україні [372] (табл. 5.7).

Таблиця 5.7

Предмет моніторингу та оцінювання соціальних послуг

Рівень	Зміст предмет у моніторингу та оцінювання
Державний рівень (часто включає аналітичне дослідження нормативно-правової бази та узагальнених статистичних даних)	- ключові тренди щодо запитів населення на соціальні послуги; - ступінь охоплення соціальними послугами громадян, які їх потребують; - рівень задоволеності населення якістю соціальних послуг; -ступінь дотримання норм міжнародних та національних нормативно-правових актів, виконання державних стандартів щодо надання соціальних послуг; - якість інформування населення щодо соціальних послуг.
Рівень територіальної громади, регіону (координація та організація надання соціальних послуг)	- ступінь задоволеності потреб населення громади в соціальному обслуговуванні (охоплення вразливих категорій громадян, що потребують соціальних послуг, достатність обсягів надання соціальних послуг, види послуг та якість їх надання); - зіставлення попиту та пропозиції у соціальних послугах; - оперативність реагування на запити щодо соціальних послуг; - виконання державних стандартів та норм щодо надання соціальних послуг; -програмне планування, узгодженість місцевих програм державної соціальної політики держави і потреб громади; - відповідність результатів функціонування системи соціального обслуговування затвердженим плановим показникам; - здійснення контролю за діяльністю установ та якістю надання соціальних послуг, участь громадськості щодо здійснення контролю та моніторингу; - ефективність використання бюджетного фінансування установами соціального обслуговування; - репутація органів управління та підпорядкованих йому установ; - співпраця та комунікація між різними установами надання соціальних послуг та їх підрозділами; - партнерство державних, комерційних та громадських організацій, що надають соціальні послуги; - рівень поінформованості громади щодо питання надання соціальних послуг.
Конкретна Установа або соціальна служба, що надає соціальні послуги	- рівень матеріально-технічного забезпечення; - рівень фінансового забезпечення; - умови праці; - фаховий рівень персоналу; - психологічний клімат у колективі; -кількість, якість та результативність соціальних послуг, що надаються; - доступність закладу та послуг.

Джерело: складено автором на основі [372].

Здійснення моніторингу якості та результативності надання соціальних послуг здійснюється в послідовності за такими етапами: аналіз даних про надання соціальних послуг; здійснення аналітичного дослідження системи надання соціальних послуг відповідно до запитів населення адміністративно-територіальної одиниці, громади щодо соціальних послуг; формування показників моніторингу надання соціальних послуг за формою, затвердженою Міністерством соціальної політики України; ідентифікація пріоритетних завдань діяльності у сфері надання соціальних послуг відповідно до потреб у таких послугах адміністративно-територіальної одиниці та запланованих пріоритетних дій Уряду; формування плану розвитку системи надання соціальних послуг [241]. Оцінювання якості соціальної послуги здійснюється для визначення ступеня відповідності соціальної послуги чинному державному стандарту, а також для покращення якості такої послуги та удосконалення діяльності провайдера соціальних послуг у майбутньому.

Критеріальними параметрами моніторингу і контролю якості соціальної послуги являються: узгодженість між обсягом та змістом соціальної послуги; рівень покращення психоемоційного та фізичного стану осіб, що отримують соціальні послуги; створення якнайбільш сприятливих умов для надання соціальних послуг; економічна ефективність соціальної послуги.

Для оцінювання якості певної визначеної конкретно соціальної послуги використовується перелік показників, які дають можливість оцінити ступінь задоволеності потреб громадян цією послугою та її відповідність визначеним державою нормам. Для цього Державними стандартами соціальних послуг сформовано показники якості соціальних послуг, які визначаються як «сукупність індикаторів, що використовуються для оцінювання процесу та результатів діяльності надавача соціальних послуг на відповідність встановленим вимогам та результативності соціальних послуг щодо профілактики складних життєвих обставин, подолання або мінімізації їх негативних наслідків для осіб/сімей, які перебувають у таких обставинах» [259]. Показники якості формуються індивідуально залежно від виду

соціальної послуги, категорії отримувачів, життєвих обставин, у яких опинилась особа, методів її надання, такі послуги регламентовані Державними стандартами соціальних послуг. Кожен такий стандарт включає механізм системного моніторингу й контролю щодо ступеня та результативності його використання, а також кількісні та якісні показники, що надають оцінку соціальної послуги за визначеними критеріями (табл. 5.8) [241].

Таблиця 5.8

Показники забезпечення якості соціальної послуги

Якісний показник	Метод отримання даних за показником
Адресність та індивідуальний підхід	Визначається через аналіз правильності дослідження індивідуальних потреб, корелювання соціальної послуги та індивідуальних потреб її отримувача
Результативність	Визначається шляхом ідентифікації отриманих ефектів: закриття індивідуальних потреб споживача соціальної послуги, вирішення проблем споживача соціальної послуги, вихід отримувача соціальної послуги зі складних життєвих обставин або зниження рівня негативного впливу від них
Своєчасність	Визначається через оцінку відповідності ухвалення рішення про надання соціальної послуги встановленим термінам, здійснення за необхідності соціального обслуговування терміново (кризово), дотримання індивідуального плану надання соціальної послуги у встановлені терміни тощо
Зручність	Визначається шляхом оцінки фактичних можливостей для людей, які потрапили у складні життєві обставини, визначати час надання соціальної послуги, відповідність інтересам і потребам споживача соціальної послуги в процесі її надання тощо
Доступність і відкритість	Визначаються шляхом вивчення фактичних даних про соціальну послугу, умови та порядок її отримання в тій формі, яка доступна для розуміння людям з будь-яким видом порушення здоров’я та відповідно до їхніх вікових особливостей, наявності надання аналогічних послуг, здійснення допомоги отримувачам соціальної послуги в отриманні необхідних документів для організації надання соціальної послуги, звернення за призначенням соціальних послуг і можливості безперешкодного доступу отримувача соціальних послуг до місця надання соціальних послуг і т. ін.
Повага до гідності отримувача соціальної послуги	Визначається через ідентифікацію забезпечення ввічливого й гуманного ставлення з боку надавачів соціальних послуг, його честі, виконання професійних та етичних норм, дотримання принципів у роботі з отримувачем соціальних послуг і т. ін.
Професійність	Визначається через аналіз відповідного рівня професійної кваліфікації працівників надавача соціальних послуг, постійного навчання та професійного вдосконалення, підвищення кваліфікації, атестації тощо.

Джерело: складено автором на основі [241].

У подальшому кількісні показники визначаються як відсоткове співвідношення частка до загальної кількості. Відповідно до значення надається одна з таких оцінок:

- від 80 до 100 % – оцінка «добре»;
- від 51 до 79 % – оцінка «задовільно»;
- від 0 до 50 % – оцінка «незадовільно».

Окремий підхід використовується для показника «кількість скарг», через те, що одним із завдань надавачів соціальних послуг є мінімізація значення цього показника. Для цього індикатора переведення даних у відсоткове значення передбачає такий розподіл:

- від 0 до 20 % – «добре»;
- від 21 до 50 % – «задовільно»;
- від 51 до 100 % – «незадовільно».

Державним стандартом соціальної послуги встановлено набір критеріальних параметрів оцінювання всіх показників забезпечення якості, що представлені вище в таблиці 5.8. У межах групи показників забезпечення якості визначається показник охоплення критерієм усіх отримувачів соціальної послуги. Цей показник визначається у відсотковому форматі від 0 до 100 %, після чого, відповідно до значення йому присвоюються такі оцінки:

- від 80 до 100 % – «добре»;
- від 51 до 79 % – «задовільно»;
- від 0 до 50 % – «незадовільно».

Подальшим кроком є узагальнення показників охоплення за кожним параметром: значення показника, який переважає та належить до групи показника забезпечення якості загалом. Наступним етапом є формування рекомендації щодо подальшої діяльності провайдера соціальних послуг.

Алгоритм щодо проведення оцінювання якості соціальних послуг має таку послідовність: визначення відповідальної посадової особи або підрозділу щодо реалізації оцінки якості соціальних послуг; формування комісії з проведення оцінки якості соціальних послуг; розробка та ухвалення плану

здійснення оцінювання якості соціальних послуг; формування та затвердження опитувальника для отримувачів соціальних послуг; реалізація оцінювання якості соціальних послуг; формування звіту відповідно до результатів проведення оцінки якості соціальних послуг; розробка та планування дій щодо підвищення якості надання соціальних послуг; оприлюднення результатів оцінки якості соціальних послуг; моніторинг реалізації діяльності, спрямованої на підвищення якості надання соціальних послуг.

Таким чином, формалізація цілеорієнтованої системи впровадження соціальної концепції публічного управління проявляється через аналіз результативності та ефективності публічного управління в соціальній сфері шляхом адаптації міжнародних показників оцінювання публічно-управлінської діяльності, а також застосування на мезорівні методик оцінки соціальної програми або соціального проєкту, а на мікрорівні шляхом використання загальноприйнятої та законодавчо закріпленої методики оцінювання якості соціальних послуг на різних рівнях.

У межах ефективного поширення соціальної концепції публічного управління актуалізовується значущість багаторівневого підходу до забезпечення адаптивності системи публічного управління, здатної ефективно реагувати на новітні виклики та підтримувати соціально-вразливі групи через імплементацію адресно орієнтованих соціальних проєктів/програм/послуг як гнучкого інструментарію адресної дії, прогресивних підходів і партнерських відносин із громадськими інституціями.

Запропонований варіант багаторівневого підходу включає обґрунтування ключових напрямів імплементації конкретних соціальних ініціатив у форматі програм/проєктів/послуг та вимірюваних очікуваних результатів їх реалізації за відповідними сферами (зайнятості; соціального захисту; освіти; охорони здоров’я) з урахуванням їхнього реального стану, актуальних чинників впливу та публічно-управлінських механізмів (Додаток Д).

Конкретизацію практичних рекомендацій здійснено за окремими напрямами впровадження в кожній із чотирьох зазначених сфер.

Так, у сфері зайнятості практичні рекомендації щодо розробки та впровадження програми «Гарантоване перше робоче місце для молоді за підтримки держави» включають: запровадження державного механізму “першого трудового контракту з молоддю” (поширення практики укладення роботодавцями першого трудового контракту з молодими фахівцями (випускниками ЗВО/ПТО), із частковою компенсацією витрат на заробітну плату з боку держави протягом перших 12 місяців); створення державної цифрової платформи «Перше робоче місце» як єдиної онлайн-системи для реєстрації молоді, що шукає перше місце роботи, та роботодавців, які готові його надати (функціонування платформи з використанням фільтрів за освітою/регіоном/компетенціями з метою забезпечення прозорого доступу до програм державної підтримки); інтегрованість обов’язкових дуальних програм у систему професійної та вищої освіти (закріплення вимоги щодо проходження оплачуваного стажування або практики на підприємствах у межах навчального процесу як обов’язкової умови отримання диплома); упровадження системи молодіжних трудових ваучерів (надання молодим особам, які вперше шукають роботу, можливості отримати ваучер для часткової оплати працевлаштування, проходження наставництва або участі у програмі адаптації на робочому місці); забезпечення дієвого нагляду за виконанням квот на працевлаштування молоді з відповідним регламентуванням відповідальності за їх порушення (створення публічного рейтингу роботодавців за рівнем участі у програмах першого працевлаштування, що сприятиме прозорості та соціальній відповідальності бізнесу). Реалізація такої програми сприятиме зниженню молодіжного безробіття, професійній адаптації випускників і формуванню сталого трудового потенціалу в умовах післявоєнного відновлення України.

У сфері соціального захисту практичні рекомендації щодо «Створення єдиного реєстру життєвих обставин населення для визначення категорій вразливості та адресної соціальної підтримки» включають: розширення функціоналу Єдиної інформаційної системи соціальної сфери (ЄІССС) шляхом створення окремого модуля для обліку життєвих обставин громадян

(формування індивідуальних соціальних профілів та оперативне реагування на зміни у соціальному статусі особи); інтеграцію даних із суміжних державних реєстрів (зокрема, Пенсійного фонду, eHealth, ДРАЦС, ЄДР та ін.) (комплексне оцінювання потреб особи та уникнення дублювання соціальної допомоги); розробку цифрової моделі життєвих траєкторій (можливість алгоритмічного виявлення ключових змін у житті особи (втрата доходу, інвалідність, народження дитини тощо) та автоматичного оновлення її статусу в системі); створення автоматизованого індикатора соціальної вразливості (ідентифікація потенційних ризиків бідності на основі динамічних змін у даних та ініціювання призначення підтримки без додаткових звернень); розробка нормативного підґрунтя для визначення переліку життєвих обставин і порядку їх фіксації в системі (забезпечення прозорих критеріїв, дієвості правового захисту і процедури оновлення); забезпечення належного захисту персональних даних та контрольованого доступу до реєстру (створення багагаторівневої системи прав доступу для соціальних працівників з метою мінімізації ризиків зловживань); пілотне впровадження зазначеного модуля на базі ЄІССС у громадах з високим рівнем соціальної вразливості (можливість апробації механізму на практиці перед його масштабуванням).

У сфері освіти практичні рекомендації щодо «Запровадження механізму грантової підтримки додаткової освіти для учнів та студентів із соціально вразливих категорій населення» включають: створення єдиної цифрової платформи для адміністрування грантових програм (розробка національної онлайн-платформи для подачі заявок, автоматизованої оцінки, моніторингу та звітності за результатами реалізації грантів та забезпечення інтеграції з електронними державними сервісами (Дія, BankID) для ідентифікації та прозорості); системна ідентифікація ключових напрямків додаткової освіти та актуалізація освітніх програм відповідно до швидких трансформацій ринку праці та розвитку конкурентних компетенцій (формування переліку освітніх напрямів, що підлягають фінансуванню, з фокусом на цифрову грамотність, STEM-дисципліни, англійську мову, підприємництво, навички майбутнього

(soft skills, AI тощо); запровадження системи прозорого конкурсного відбору учасників за соціальними та академічними критеріями (використання багатокритеріальної бальної оцінки заявок із урахуванням доходу, соціального статусу, мотивації та академічних результатів, з пріоритетом для дітей із малозабезпечених сімей, внутрішньо переміщених осіб, осіб з інвалідністю та інших вразливих категорій); запровадження механізму добровільного співфінансування (створення можливостей для мобілізації додаткових ресурсів та підвищення залученості стейкхолдерів); запровадження інтегрованих методик використання грантів для проходження сертифікованих онлайн-курсів (забезпечення доступу до сучасних онлайн-освітніх платформ (Coursera, Prometheus, EdX, Udemy, GoIT тощо) як допустимих форм додаткової освіти в межах грантової підтримки); пілотне впровадження програми в різних типах громад (реалізація експериментального впровадження в міських, сільських громадах та регіонах із високим рівнем ВПО з метою аналізу ефективності та планування масштабування); запровадження системи оцінки результативності та соціального впливу програми (розробка механізму постгрантового моніторингу з метою оцінювання використання здобутих знань, рівня працевлаштування/продовження освіти, а також задоволеності учасників).

У сфері охорони здоров’я практичні рекомендації щодо «Розробки та пілотування програми соціального медичного страхування для вразливих категорій населення з урахуванням принципів соціальної справедливості та прозорості» включають: сегментацію цільових груп та аналіз потреб вразливих категорій за допомогою аналізу даних (ідентифікація пріоритетних груп, розробка алгоритмів оцінки потреб на основі прозорих і кількісних критеріїв, що дозволить сформувати обґрунтовану базу для розробки моделі страхування); формування страхового пакета з обов’язковим включенням ключових медичних послуг (визначення базового пакета медичних послуг із акцентом на довготривале лікування хронічних захворювань, реабілітаційні заходи та охорону психічного здоров’я, з інтеграцією сучасних цифрових медичних технологій, зокрема телемедицини та мобільних платформ для дистанційного

моніторингу стану пацієнтів); запровадження моделі співфінансування з прозорим розподілом обов'язків (державне фінансування не менше 60 % вартості страхування, залучення місцевих бюджетів (до 20%) та можливий мінімальний внесок застрахованих (до 20 %); створення цифрової платформи для моніторингу та аудиту (розроблення інтегрованої ІТ-системи для реєстрації учасників, обліку наданих послуг і автоматичного аудиту витрат із використанням блокчейн-технологій для забезпечення прозорості); пілотне впровадження та оцінка ефективності у 3-5 різних регіонах/громадах (реалізація пілотної моделі в міських населених пунктах, сільській місцевості та територіях з високою концентрацією внутрішньо переміщених осіб для моніторингу даних і корекції програми на основі зворотного зв'язку); здійснення комплексної інформаційної кампанії з використанням цифрових каналів (розробка інтерактивних освітніх матеріалів з метою підвищення обізнаності цільових груп про права, можливості та переваги програми соціального медичного страхування та активізації участі населення).

Обґрунтування багаторівневого підходу до забезпечення адаптивності системи публічного управління передбачає системну пріоритезацію ключових напрямів впровадження соціальних ініціатив з урахуванням зовнішніх і внутрішніх факторів впливу на основні сфери суспільного життя, урахування особливостей застосування публічно-управлінських механізмів для забезпечення гнучкості системи, створення інклюзивних платформ та розширення партнерських мереж, підтримку інноваційних практик і впровадження комплексної системи моніторингу результатів, що становить сучасне підґрунтя для ефективного розвитку і поширення соціальної концепції публічного управління.

Висновки до розділу 5

Доведено, що на формування ефективної інституціональної взаємодії щодо досягнення певних соціальних стандартів, визначення ефективних напрямів їхнього розвитку та застосування найбільш прийнятних механізмів,

спрямованих на забезпечення соціальної безпеки, а отже, розвитку та поширення соціальної концепції публічного управління, здійснюють вплив певні чинники, які являють собою єдину систему, взаємопов'язану адаптивною ситуативністю виокремлення ключових пріоритетів, які в певний відрізок часу змінюють свої якісні та змістовні характеристики з урахуванням окремих елементів розвитку соціальної сфери та потреб забезпечення соціального добробуту та соціальної безпеки. За такого підходу чинники формування соціальної концепції публічного управління слід визначити як певні вихідні умови, що здійснюють безпосередній вплив на характер розвитку та поширення соціальної концепції загалом або одного з її елементів, які на певному відрізку часу набувають значення внутрішнього інтегратора і впливають на зміну загалом пріоритетів розвитку соціальної сфери. Виокремлення таких чинників, їх взаємозв'язку та впливу забезпечить об'єктивність напрямів і механізмів поширення соціальної концепції публічного управління та розвитку її стратегічного потенціалу.

Показано, що чинники формування соціальної концепції публічного управління слід класифікувати за певними критеріями, що дозволяє за умови застосування системи фільтрації, систематизувати їх з метою досягнення максимальної ефективності розвитку та поширення соціальної концепції. При цьому виокремлення та врахування деструктивних чинників, особливо в умовах дестабілізації, дозволить виміряти їхній вплив на процеси суспільного розвитку, врахувати та ефектизувати імовірні можливості стратегічного потенціалу для мінімізації соціальних ризиків та збереження динамічної соціальної стабільності.

Охарактеризовано чинники деструктивного характеру, урахування яких є не лише бажаним, а дуже необхідним для аналізу стану соціальної системи, можливостей її стратегічного потенціалу та ресурсну імовірність системи щодо забезпечення належного рівня соціального розвитку, захисту та безпеки, зважаючи на те, що потенційні збурення, викликані зовнішніми і внутрішніми чинниками, дестабілізують не лише окремі елементи системи, а її цілісну

сукупність, впливаючи на якість прийняття управлінських рішень, у тому числі соціального спрямування. Виокремлено шість чинників деструктивного характеру, що впливають на формування, розвиток та поширення соціальної концепції публічного управління: 1) регіональні диспропорції; 2) кадрово-ресурсні потреби; 3) неефективна та/або недостатня, неналежна інституційну взаємодію (міжсекторальне партнерство); 4) низьке застосування інновацій у публічному управлінні соціальною сферою, недостатню еластичність та гнучкість системи публічного управління, обмежену можливість варіативності їх застосування; 5) недостатність фінансового забезпечення соціальної сфери; 6) системотворчі чинники (здатність системи до гнучкості та адаптивності). Отже, запропоновано базову систему консолідованих чинників впливу на формування, розвиток та поширення соціальної концепції публічного управління.

Доведено, що вплив зазначених чинників є передумовами для здійснення ендогенних трансформацій, що під зовнішніми впливами, з одного боку, формують та розширюють сферу соціальних потреб, з урахуванням міжнародних стандартів, норм, а з іншого – інтенсифікують питання забезпечення соціального захисту та соціальної безпеки. Соціальна безпека в цьому випадку виступає вихідною ідеологемою для розвитку стратегічного потенціалу поширення соціальної концепції публічного управління, що в умовах трансформації зазначених чинників фактично створюють поле ситуативної пріоритетності застосування адаптивних механізмів для отримання відповідних результатів на коротко- та довгострокову перспективи.

За такого підходу, особливо актуалізується питання вибору моделі управління, яка вирізнятиметься чітко спрямованим впливом на процеси суспільного розвитку в умовах нестабільних періодів та транзитивних зсувів. При цьому дана модель набуватиме характеру багатовимірності та поліаспектності, зважаючи на інтегративність пріоритетів розвитку соціальної системи, адаптивність механізмів її забезпечення та, головним чином, консенсусність суб’єктної взаємодії, за якої якісний вимір результативності буде визначатися з урахуванням випереджального ефекту. Таким чином,

важливим для розробки такої моделі є розуміння власне соціальної транзиції як такої, а також аналіз транзитивних суспільств з погляду спроможності системи управління здійснювати консолідовані управлінські дії.

Таким чином, зважаючи на сучасний стан транзитивності суспільства, можемо стверджувати, що соціальна концепція публічного управління перш за все повинна характеризуватися певним набором критеріальних показників з урахуванням їхньої гнучкості та адаптивності для досягнення ефективної самоорганізації щодо вироблення відповідних системо- та соціальноутворюючих механізмів. При цьому окреслені нами чинники, передусім деструктивного характеру, виступають елементами формування сценарних моделей розвитку суспільства загалом, забезпечуючи належні умови для ухвалення ефективних управлінських рішень соціального спрямування, надаючи системі стану певної транзитивної рівноваги, уможливлюючи та підсилюючи консолідовану суб'єктну взаємодію щодо соціальних регуляторів досягнення соціальної безпеки. Безпосередньо гнучкість як базова ознака наявних чинників впливу, дозволяє їм пристосовуватись до умов внутрішнього середовища, що під впливом таких детермінантів, як соціальна врівноваженість, соціальна відповідальність, соціальний капітал, соціальна безпека, соціальна якість, формує відповідну факторну модель, яка, у свою чергу, виступає трансформаційною щодо вихідних умов, а отже, дозволяє змінюватися у напрямі розвитку адаптивних механізмів з урахуванням соціальних пріоритетів. Таким чином, можемо говорити про інтегративність соціальної концепції публічного управління, як єдиного, цілісного, багаторівневого конструкта, з одного боку, а з іншого – слід вести мову про її транзитивність, маючи на увазі перехідні стани в умовах гнучкого регулювання та консенсусного управління, що характеризується насамперед консолідованим суб'єктним взаємозв'язком.

У межах ефективного поширення соціальної концепції публічного управління актуалізується значущість багаторівневого підходу до забезпечення адаптивності системи публічного управління, здатної ефективно

реагувати на новітні виклики та підтримувати соціально-вразливі групи через імплементацію адресно орієнтованих соціальних проєктів/програм/послуг як гнучкого інструментарію адресної дії, прогресивних підходів і партнерських відносин із громадськими інституціями.

Запропонований варіант багаторівневого підходу включає обґрунтування ключових напрямів імплементації конкретних соціальних ініціатив у форматі програм/проєктів/послуг та вимірюваних очікуваних результатів їх реалізації за відповідними сферами (зайнятості; соціального захисту; освіти; охорони здоров'я) з урахуванням їхнього реального стану, актуальних чинників впливу та публічно-управлінських механізмів.

Конкретизацію практичних рекомендацій здійснено за окремими напрямами впровадження у кожній із чотирьох зазначених сфер.

Результати досліджень цього розділу опубліковано в наукових працях [107; 111; 117; 112; 119; 416; 435].

ВИСНОВКИ

1. Здійснено системний аналіз наукових напрацювань щодо розуміння соціального в науці публічного управління. Вказано на комплексність, міждисциплінарність та функціональну багатогранність категорії «соціальне», що включає сукупність суспільних відносин, інституційних механізмів та управлінських практик, спрямованих на забезпечення соціальної справедливості, добробуту, безпеки й інклюзивності в суспільстві. З позиції публічного управління запропоновано авторське трактування поняття «соціального». Доведено, що поняття «соціальне» як системна категорія формується на основі ключових елементів суб'єкт-суб'єктної взаємодії на всіх рівнях суспільного розвитку, визначається прагненням до досягнення соціальних норм та узгодження інтересів, виступає структурно-функціональним виміром публічного управління, а також відображає рівень суспільної стабільності й безпеки. Здійснено класифікацію базових категорій соціального в публічному управлінні, що ґрунтується на виокремленні системи відповідних критеріїв (сфери діяльності, рівні впливу, інституціональна організація, напрями реалізації, види розвитку, пріоритети, суб'єкти діяльності, об'єкти впливу, механізмами забезпечення, моделі, форми впливу/спрямованості, індикатори, соціальні ризики).

2. Визначено основні категоріальні складові соціальної сфери (охорона здоров'я; освіта; зайнятість; соціальний захист) та розкрито їхні базові характеристики в контексті пріоритетів формування, розвитку та поширення соціальної концепції публічного управління. Обґрунтовано важливість взаємозв'язку ключових категоріальних складових соціальної сфери та особливостей інституційної взаємодії в межах системи публічного управління шляхом узгодженої координації функціонування відповідних суб'єктів на всіх рівнях, оптимальності управлінських рішень та цільового використання ресурсного потенціалу актуалізує потребу у формуванні, розвитку та поширенні цілісної сучасної соціальної концепції публічного управління,

зорієнтованої на інтегрованість, адаптивність, динамічність управлінської системи в реагуванні на новітні соціальні виклики, урахування орієнтацій і потреб громадян з метою забезпечення соціальної рівноваги та стійкості в умовах воєнного стану та повоєнної відбудови України. Показано системну інтегрованість зазначених сфер з урахуванням новітніх викликів та загроз, зосереджено увагу на доцільності розгляду категоріальних складових розвитку соціальної сфери як орієнтирів для розроблення документів прогнозного та програмного характеру, а також нормативно-правових актів, спрямованих на досягнення балансу в суспільному вимірі соціальної сфери та вдосконалення публічно-управлінських механізмів їх реалізації, що зумовлено динамікою соціальних трансформацій, притаманних сучасному етапу розвитку суспільства, впливом глобалізаційних процесів, зростанням кількості потенційно кризових ситуацій та необхідністю формування ефективної системи, здатної нейтралізувати негативні соціальні чинники через інтегрований підхід до забезпечення сталого соціального середовища.

3. Окреслено структурні функціонали інституційної взаємодії суб’єктів у контексті формування та розвитку соціальної концепції публічного управління, що мають нормативно-правовий, організаційно-координаційний, інформаційно-аналітичний, ресурсно-потенційний, комунікаційно-представницький, контрольно-наглядовий та інноваційно-адаптаційний виміри. Розроблено структурно-функціональну модель інституційної взаємодії суб’єктів публічного управління соціальною сферою, яка включає вхідну систему (мету й завдання), функціональну частину (органи публічної влади як суб’єкти управління), вихідні управлінські механізми, фактори впливу на функціональність (суспільні імпульси, соціальні каталізатори, ризики) та систему результатів, що вимірюються через показники соціальної якості, ефективності процесів, рівень розвитку й добробуту населення. Обґрунтовано необхідність тісного взаємозв’язку ключових категоріальних елементів соціальної сфери через забезпечення ефективної інституційної взаємодії суб’єктів публічного управління, що здійснюється шляхом координації

функціональних ролей і управлінських повноважень на різних рівнях, оптимізації управлінських рішень та раціонального використання ресурсного потенціалу. Наголошено, що урахування цих структурних функціоналів інституційної взаємодії є визначальним для формування і розвитку цілісної соціальної концепції публічного управління, спрямованої на інтегрованість, гнучкість і оперативність системи управління у відповідь на новітні соціальні виклики, із урахуванням актуальних запитів та орієнтирів в умовах воєнного стану та післявоєнної відбудови України.

4. Проаналізовано сучасні моделі та концепції публічного управління соціальною сферою з урахуванням принципів відповідності соціальним стандартам, нормам та цінностям. Показано, що в таких країнах, як Австрія, Німеччина, Швейцарія існує чітка взаємозалежність між трудовим стажем та рівнем соціального захисту; у таких країнах, як Австралія, Велика Британія, Ірландія, Нова Зеландія, США – соціальний захист забезпечується всьому населенню, а головним завданням є дотримання норм прожиткового мінімуму; у Данії, Норвегії, Фінляндії, Швеції - відмінною особливістю є універсальність та доступність соціального захисту для всіх категорій населення, оскільки він трактується як законне право; у Португалії, Іспанії, Італії, Греції, Франції соціальна політика характеризується пасивністю та фокусується на компенсацію втрат доходів окремих верств населення. На основі здійсненого типологічного узагальнення базових характеристик світових моделей соціальної політики розкрито особливості трансформації соціальних преференцій через призму новітніх форм та практик публічного управління: 1) сучасні тенденції у сфері публічного управління соціальною сферою формуються під впливом глобалізаційних процесів, цифрової трансформації та зростаючої ролі інклюзивних підходів до забезпечення соціальних прав; 2) сучасні моделі публічного управління соціальною сферою ґрунтуються на впровадженні гнучкого та соціально відповідального управлінського інструментарію, орієнтованого на посилення сервісності та клієнтоорієнтованості владних структур у реалізації соціальної функції

держави; 3) ключовим компонентом трансформації сучасних моделей виступає принцип соціальної солідарності, який забезпечує взаємну відповідальність між державою, громадянським суспільством і ринковими структурами в подоланні соціальних ризиків та зміцненні соціальної згуртованості; 4) сучасні моделі публічного управління характеризуються гнучкістю, соціальною орієнтованістю, здатністю адаптуватися до актуальних суспільних потреб і, отже, є основою для формування науково обґрунтованого методологічного підходу до розбудови соціально відповідального управління.

Обґрунтовано напрями адаптації провідних міжнародних управлінських практик до національного контексту з урахуванням соціокультурних, економічних та інституційних особливостей реалізації соціальної політики. Систематизовано ключові інструменти удосконалення публічного управління в країнах Європейського Союзу (CAF; OMC; MCS; Twinning; TAIEX; SIGMA) та акцентовано увагу на потенційних перевагах їх використання в контексті підвищення ефективності соціальної сфери, зокрема, у частині модернізації системи соціального обслуговування, імплементації кращих практик ЄС у здійсненні соціальної підтримки вразливих категорій населення, забезпеченні належної якості медичних та освітніх послуг із дотриманням європейських стандартів, стандартизації послуг згідно з європейськими нормами, а також у розвитку кадрового потенціалу та управлінських спроможностей соціальних установ.

5. Уточнено методологічні засади дослідження вимірів соціальної сфери та її базових складових. Розкрито ключові підходи до трактування публічного управління в соціальній сфері через призму аналізу наукових шкіл і концепцій, що дало змогу запропонувати адаптовані наукові підходи з урахуванням сучасних викликів і пріоритетів. Зокрема, класичні концепції публічного управління враховано як вихідні умови для формування механізмів реалізації соціальної концепції публічного управління, що ґрунтуються на принципах міжсистемної взаємодії структурно-функціонального та інституційного зв’язку в межах сучасних наукових підходів. Гуманітарну методологію

використано при дослідженні соціальних потреб, їх акумуляції в єдиній системі цінностей з урахуванням трансформаційних періодів розвитку системи як методу наукової рефлексії соціального; а мультапарадигмальний підхід застосовано для поєднання науково-теоретичного, емпіричного та праксеологічного вимірів формування, розвитку та поширення соціальної концепції публічного управління.

Безпосередньо авторський підхід полягає у розробці структурно-інституціонального ланцюжка взаємодії «цінності – потреби та пріоритети – стратегічно-ресурсний потенціал – гармонізація інтересів усіх заінтересованих сторін – управлінський регулятивний вплив – соціальна безпека» як базової моделі для ефективного управління соціальною сферою. Запропоновано методологію формування соціальної концепції публічного управління, яка базується на інтеграції концепцій економічного зростання, людського розвитку та соціальної згуртованості, що орієнтовані на систему базових критеріальних категорій (соціальна врівноваженість, соціальна відповідальність, соціальний капітал, соціальна безпека, соціальна якість) та враховують комплекс детермінуючих факторів із відповідними індикаторами; має слугувати фундаментом для упорядкування соціальної системи, оптимізації стратегічного потенціалу, підвищення демократизму й прогресивності громадянського суспільства, підвищення рівня адаптивності управлінської системи у відповідь на соціальні ризики і загрози.

6. На основі дослідження методик вимірювання управлінської системи, запропоновано методичні підходи щодо оцінювання її адаптивної спроможності з позицій розвитку та поширення соціальної концепції публічного управління, які ґрунтуються на критеріальних принципах адаптивності. Обґрунтовано адаптивність як ключову системно-універсальну характеристику соціального в публічному управлінні, що відображає здатність системи реагувати на ендогенні та екзогенні зміни з метою забезпечення ефективного управління соціальною сферою. У межах вимірювання оптимального рівня адаптивності сформовано систему критеріїв, для кожного

з яких розроблено формули розрахунку кількісних показників, що забезпечують точну й об’єктивну оцінку адаптивної спроможності системи: еластичність (підвищує точність оцінки адаптивних властивостей системи); інерційність (запобігає необґрунтованим і надмірно швидким реакціям, забезпечуючи стабільність); варіативність (дозволяє генерувати альтернативні рішення соціальних проблем залежно від умов і ресурсів). Запропоновані методичні підходи забезпечують комплексну оцінку адаптивної спроможності системи публічного управління соціальною сферою, що дозволяє своєчасно виявляти слабкі місця та розробляти ефективні стратегії їх усунення; сприяють удосконаленню процесів прийняття управлінських рішень шляхом інтеграції критеріїв еластичності, інерційності та варіативності, що підвищує здатність системи гнучко й обґрунтовано реагувати на конкретні соціальні виклики. Сформульовано рекомендаційні положення, що становлять методичний каркас формування, розвитку та поширення соціальної концепції публічного управління шляхом впровадження інноваційних методичних підходів до оцінювання адаптивної спроможності системи управління соціальною сферою та створення динамічних і резильєнтних моделей публічного управління, здатних не лише підтримувати соціальну безпеку й забезпечувати рівний доступ до соціальних послуг, а й прогнозувати та оперативно реагувати на складні виклики сучасного зовнішнього і внутрішнього середовища.

7. З’ясовано особливості нормативно-правового регулювання публічного управління в контексті соціальних гарантій, стандартів, норм. Вказано на фрагментарність і недостатню системність у реалізації правових гарантій та забезпеченні соціальних прав громадян, що зумовлено передусім декларативним характером нормативно-правових актів різних рівнів, низькою ефективністю їхньої практичної імплементації, відсутністю нормативно формалізованих критеріїв визначення ефективності соціальної політики. Виявлено, що низька ефективність механізмів управлінського реагування на реальні запити та потреби населення зумовлена наявними нормативно-правовими прогалинами та недостатнім законодавчим закріпленням

стандартів соціального забезпечення (відсутність єдиного чіткого визначення поняття «соціально вразливі групи населення» за конкретними критеріями; невідповідність прожиткового мінімуму реальним потребам громадян, що призводить до фактичної соціальної неспроможності; обмеженість доступу до житлових субсидій і пільгового житла; відсутність дієвого інтегрованого підходу до цифровізації та модернізації сфери соціального обслуговування). На основі урахування новітніх тенденцій функціонування соціальної сфери обґрунтовано необхідність удосконалення нормативної бази та підвищення ефективності правозастосування шляхом уніфікації законодавчих актів, впровадження механізмів індексації соціальних виплат, застосування прозорих критеріїв призначення пенсій, соціальних допомог і житлових субсидій, розвитку цифрових платформ для підвищення доступності й ефективності надання соціальних послуг, посилення координації між центральними та місцевими органами влади, оптимізації ресурсів соціальних установ з метою формування цілісно узгодженої та сучасно орієнтованої системи публічного управління, яка гарантує реалізацію прав і соціальних стандартів для представників різних соціальних категорій.

Виокремлено ключові інституційно-функціональні характеристики забезпечення розвитку соціальної сфери, до яких віднесено: інституційну визначеність (закріплює повноваження органів влади та суб’єктів публічного управління); функціональну спрямованість (забезпечує реалізацію прав громадян і підтримку соціальних стандартів); координаційний характер (гарантує взаємодію різних рівнів влади та структур); регулятивну ефективність (визначає здатність правових норм реально впливати на соціальні процеси та забезпечувати дотримання встановлених стандартів). Доведено, що інтеграція зазначених інституційно-функціональних характеристик створює передумови для цілісного управління соціальною сферою, підвищуючи здатність державного та громадського сектору ефективно реагувати на соціальні виклики, оптимізувати розподіл ресурсів і гарантувати реалізацію пріоритетів соціального розвитку.

8. Ідентифіковано ключові виклики у сферах соціального захисту, зайнятості, охорони здоров'я, освіти в умовах соціально орієнтованого розвитку та здійснено їх систематизацію за відповідними напрямами: соціальний захист (аналітико-оцінювальний – відсутність комплексного оцінювання потреб осіб із вразливих груп та цифрової моделі їхніх життєвих траєкторій; програмно-цільовий – недостатня таргетованість соціальних програм; інтеграційно-координаційний – обмежена взаємодія державних, приватних та громадських структур у соціальному обслуговуванні, зокрема щодо реабілітаційних, медико-соціальних та психологічних послуг; цифрово-технологічний – низька інтеграція електронних платформ для моніторингу ефективності надання послуг); сфера зайнятості (інституційно-стимулюючий – недостатня підтримка працевлаштування молоді та стимулювання створення нових робочих місць; структурно-ринковий – поширення неформальної та неповноцінної зайнятості, невідповідність програм професійного навчання сучасних потреб ринку праці; соціально-інклюзивний – обмежена кількість робочих місць для людей з інвалідністю, осіб старшого віку та представників вразливих груп; технологічно-адаптаційний – низька адаптація працевлаштування до цифрових і технологічних трансформацій); сфера освіти (фінансово-ресурсний - недостатнє фінансування шкіл та закладів професійно-технічної освіти; територіально-ресурсний - нерівномірний доступ до освітніх ресурсів між регіонами та соціальними групами; управлінсько-координаційний – низька ефективність взаємодії центральних та регіональних органів влади у впровадженні освітніх стандартів та інтеграції освіти з місцевими соціальними програмами; соціально-інклюзивний – обмежена підтримка учнів із соціально вразливих груп, що підвищує ризики соціальної нерівності та обмежує реалізацію принципів рівного доступу до якісної освіти); охорона здоров'я (соціальний - неефективність соціального медичного страхування для вразливих груп із недостатнім дотриманням прозорості та справедливості; територіальний – обмежений доступ до медичних послуг у віддалених і сільських громадах; ресурсний – нерівномірне навантаження на лікарів та

недостатня забезпеченість медичним персоналом; інноваційний - недостатній розвиток телемедицини та цифрових сервісів для віддалених пацієнтів).

Визначено управлінські пріоритети подолання системних викликів, що передбачають удосконалення аналітично-оцінювального інструментарію моніторингу для визначення реалістичних потреб вразливих груп і прогнозування їхніх життєвих траєкторій, підвищення ефективності програмного планування соціальних ініціатив із чітким таргетуванням на соціально вразливі категорії, посилення інтеграційної координації між органами влади та громадськими/бізнесовими структурами, оптимізацію матеріально-технічних, кадрових та фінансових ресурсів, розвиток цифрових платформ, інноваційних сервісів та електронних інструментів управління соціальними, освітніми та медичними послугами, а також створення стимулюючих умов для рівного доступу до праці, освіти та охорони здоров'я з метою формування соціально орієнтованої, інклюзивної та ефективної системи публічного управління.

9. Розкрито структурно-функціональні характеристики базових механізмів формування соціальної концепції публічного управління (організаційного, нормативно-правового, політичного, фінансово-економічного, стимулювання) з урахуванням їхньої ролі в реалізації соціальних стратегій та впровадженні інноваційних управлінських рішень. Виявлено проблемні аспекти їхньої реалізації з позиції соціальної спрямованості, які знижують ефективність досягнення стратегічних соціальних цілей: недостатня гнучкість владних інституцій у реагуванні на соціальні ризики; забюрократизованість управлінських процедур; низький рівень дієвості правових інструментів у процесі надання соціальної допомоги; спрямованість ресурсів за політичною доцільністю, а не соціальною пріоритетністю потреб та запитів суспільства; низька ефективність координації між державним та недержавним сектором; недостатня результативність соціальних проєктів/програм; обмежене впровадження сучасних стимулюючих практик; відсутність адаптивного підходу до

управління соціальною сферою. Здійснено порівняльний аналіз зарубіжного досвіду організації та управління соціальною сферою (Велика Британія, Франція, Німеччина, Австралія, Канада), в результаті чого встановлено, що ефективність її функціонування значною мірою визначається інституційними моделями управління та впровадженням державно-приватного партнерства як каталізатора підвищення ефективності, інноваційності та адаптивності соціальних програм, що обґрунтовує доцільність його інтеграції у національні стратегії управління.

Доведено доцільність застосування державно-приватного партнерства як функціонального механізму партнерської взаємодії у реалізації соціальної концепції публічного управління, що дозволяє інтегрувати ресурси, компетенції державного та приватного секторів, підвищуючи гнучкість і результативність впровадження соціальних ініціатив, спрямованих на задоволення актуальних потреб суспільства, оптимізацію управлінських процесів і досягнення спільних соціальних цілей. Систематизовано пріоритетні напрями застосування державно-приватного партнерства, що сприяють підвищенню соціальної ефективності, інноваційного потенціалу, інтегративної спроможності суспільства та забезпечують реалізацію стратегічних цілей соціальної концепції публічного управління у сферах: освіти (модернізація інфраструктури, впровадження інноваційних освітніх програм); охорони здоров’я (оптимізація ресурсного забезпечення, розвиток медичних установ, цифровізація медичних послуг); зайнятості (стимулювання створення робочих місць, розвиток гнучких моделей зайнятості та мобільності трудових ресурсів); соціального захисту (підвищення доступності та адресності соціальних послуг для вразливих категорій населення, впровадження цифрових сервісів та інтегрованих моделей соціальної підтримки).

10. Обґрунтовано розуміння стратегічного потенціалу соціальної концепції публічного управління. Запропоновано системно-універсальну модель управління розвитком стратегічного потенціалу соціальної концепції публічного управління, що інтегрує критерії оцінювання результативності

його освоєння та здатна обґрунтовувати пріоритетні напрями реалізації через підтримку та розвиток потенційних можливостей, стимулювання інвестиційної активності, узгодження дій зі стратегічним баченням соціально-економічного зростання та координацію на різних управлінських рівнях, систематизуючи засоби та інструменти впливу на формування, нарощення та реалізацію організаційно-трудового, управлінського, інноваційного та інформаційного видів потенціалу в контексті прикладних механізмів стратегічного публічного управління різних рівнів.

Розроблено практико-орієнтовану ієрархічну систему показників та інтегральних критеріїв виміру параметрів стратегічного потенціалу соціальної концепції публічного управління, що відображає чотири рівні виміру: базовий (порівняння значущості показників на основі методів «прямого парного аналізу» та розподілу сукупності); соціально орієнтований (формування інформаційного поля результатів на основі рейтингових методів індексної оцінки пріоритетів); оціночний (застосування засобів виявлення значущості показників на основі методики розрахунку інтегральних критеріїв та аналітично-статистичних показників); узагальнюючий (верифікація комплексу показників щодо наслідків впливу їхнього змісту на рівень процесів соціального розвитку та соціальної безпеки). Обґрунтовано функціональну значущість запропонованої системи як ефективного аналітичного інструменту та практичного засобу підтримки стратегічних управлінських рішень, що забезпечує можливість цілеспрямованого адаптивного реагування на зміни соціального середовища, систематизації процесів впливу на стратегічний потенціал, обґрунтованого вироблення стратегічних рішень і рекомендацій у контексті соціальних трансформацій. Запропоновано індекс стратегічного потенціалу соціальної концепції публічного управління як інтегрального інструменту кількісно-якісної оцінки складних соціально-управлінських процесів для: 1) аналізу системних взаємозв’язків між управлінськими рішеннями, соціальними наслідками та інноваційним розвитком; 2) забезпечення адаптивного стратегічного прогнозування та підвищення

ефективності, стійкості й масштабованості публічно-управлінських процесів; 3) сприяння цілісному розвитку та поширенню соціальної концепції публічного управління. Встановлено, що високий рівень стратегічного потенціалу формує здатність системи зберігати динамічну стійкість, проактивно реагувати на соціальні виклики, застосовувати гнучкі управлінські механізми та адаптуватися до змін.

11. Запропоновано на основі аналізу стратегічного потенціалу адаптивні механізми розвитку та поширення соціальної концепції публічного управління у взаємовідношенні «напрями-механізми». Розроблено сукупну модель взаємодії механізмів управління соціальною сферою, що 1) ґрунтується на сучасних принципах співуправління, якості, впливу та соціальної інтегративності; 2) реалізується через сервісний підхід, поєднуючи рефлексивне й консенсусне управління; 3) враховує ключові властивості соціальної системи – соціальну транзитивність (інерційність/динамічність) та соціальну адаптивність (гнучкість, інклюзивність, інституційність); 4) охоплює стратегічні та операційні інструменти управління, серед яких цифрова трансформація, партисипативне управління, управління соціальними ризиками та формування соціальної згуртованості; 5) спрямована на формування інноваційно орієнтованої, стійкої та людиноцентричної соціальної системи і підвищення соціальної ефективності й інтегративної спроможності суспільства. Запропоновано вихідну систему новітніх адаптивних механізмів розвитку та поширення соціальної концепції публічного управління (механізми політико-правового врегулювання, механізми інтегрованої інституційно-організаційної взаємодії, комунікативно-адаптаційні механізми партнерської взаємодії, стимулюючо-ресурсні механізми, аналітико-оцінювальні механізми соціальної якості, механізми соціальної трансформації та підтримки змін, механізми забезпечення соціальної стійкості), що демонструє взаємозв’язок стратегічних напрямів і механізмів реалізації з нормативним закріпленням та інтеграцією у соціальну концепцію публічного управління, інституційно-функціональними зв’язками взаємодії, управлінськими регуляторними впливами та полем регулювання й коригування дій.

12. Сформовано узагальнену систему консолідованих чинників формування, розвитку та поширення соціальної концепції публічного управління, яка: 1) відображає динамічний рівень стабільності, гнучкості, еластичності, рівноваги, інноваційності й адаптивності публічного управління; 2) характеризує розвиток системи через взаємозв'язок її складових і змінних якісних характеристик із врахуванням пріоритетності та потенційних негативних впливів; 3) забезпечує інтегровану взаємодію з зовнішнім і внутрішнім середовищем, стимулюючи процеси стабілізації/дестабілізації, створюючи практико-орієнтоване підґрунтя для трансформації й поширення адаптивної соціальної концепції публічного управління. Виокремлено шість блоків чинників деструктивного характеру, що впливають на формування, розвиток та поширення соціальної концепції публічного управління (диспропорції рівня соціального обслуговування в різних регіонах/територіальних громадах; неналежне кадрове забезпечення; недостатньо ефективна інституційна взаємодія в частині міжсекторального партнерства; низьке застосування інновацій у публічному управлінні соціальною сферою; недостатність фінансово-ресурсного забезпечення соціальної сфери; обмежена здатність системи до гнучкості та адаптивності); вказано на критично важливе значення їх урахування для комплексного оцінювання стану соціальної системи, її стратегічного потенціалу та ресурсної спроможності забезпечення сталого соціального розвитку, захисту та безпеки, що забезпечує мінімізацію ризиків дестабілізації цілісності системи та підвищує ефективність соціально спрямованих управлінських рішень.

Сформовано систему консолідованих чинників, що виступає ключовим аналітичним параметром і визначає траєкторію розвитку соціальної концепції публічного управління, забезпечуючи інтеграцію стратегічних пріоритетів соціальної сфери як основу для прогнозування ефектів управлінських рішень, оптимізації поширення концепції в регіональних і локальних соціальних системах, підвищення адаптивності та резильєнтності соціальної інфраструктури. Визначено їх вплив на розвиток та поширення соціальної

концепції публічного управління з урахуванням потреб забезпечення соціального добробуту й соціальної безпеки; доведено, що детермінуюча функція консолідованих чинників створює системні умови для внутрішніх структурних змін соціальної сфери через новітні механізми публічного управління, спрямовуючи пріоритети розширення соціальних потреб і посилення соціальної безпеки та забезпечуючи реалізацію адаптивних управлінських практик з урахуванням динаміки внутрішніх і зовнішніх соціальних процесів.

13. Розроблено організаційно-процесну модель визначення причинно-наслідкового впливу соціальної концепції публічного управління, що інтегрує стратегічні цілі, управлінські/економічні/соціальні процеси й суспільні результати, забезпечує оцінку ефективності управлінських рішень у динамічному та транзитивному процесі розвитку системи, дозволяє своєчасно виявляти проблеми та ідентифікувати резерви соціального розвитку, коригувати стратегії та планові дії з урахуванням мультифакторного впливу. Обґрунтовано важливість поєднання принципів інтегрованості та транзитивності для розробки соціальної концепції публічного управління, що забезпечує її цілісність як багаторівневого конструкта та формує здатність до адаптивних перехідних станів, створюючи умови для ефективного консенсусного управління, узгодженої взаємодії суб’єктів та оперативного реагування на зміни зовнішнього і внутрішнього середовища. Запропоновано інтегративну транзитивну модель розвитку та поширення соціальної концепції публічного управління, що функціонує як багаторівнева динамічна система і забезпечує комплексне науково-теоретичне, емпіричне та праксеологічне осмислення соціальної спрямованості управлінських процесів. Інтегративність моделі характеризується взаємозв’язком вихідних умов, методологічних складових соціального виміру (підходів, принципів, концепцій, методів), чинників впливу, механізмів формування, розвитку та поширення соціальної концепції, забезпечуючи інноваційну індикативність на основі методології інституційно-функціональної акумуляції, практико-

орієнтованості, урахування факторів формування і детермінант соціально орієнтованого управління (соціальна врівноваженість; соціальна відповідальність; соціальний капітал; соціальна безпека; соціальна якість) у контексті системної цілісності та гнучкості. Транзитивність моделі відображає здатність системи публічного управління ефективно реалізовувати соціальну концепцію в умовах зовнішніх збурень (економічних, політичних, соціокультурних) шляхом використання механізмів організаційної та нормативно-правової адаптації, фінансово-економічного стимулювання, моніторингу та контролю соціальної якості життя, забезпечуючи водночас універсальність, стабільність і багатовекторність як основу адаптивності до соціальних змін та відповідності міжнародним соціальним стандартам. Обґрунтовано якісний вимір результативності соціальної концепції публічного управління як інтегративно-системний аналітичний конструкт, що синтезує критерії соціальної справедливості, якості життя, відповідальності органів влади, інституційної стійкості, здатності системи до резильєнтного відновлення, адаптивності та інноваційності управлінських механізмів, ступеня партисипативності та довіри громадян, а також стратегічної відповідності національним і глобальним цілям сталого розвитку, формуючи інтегративний простір для підвищення ефективності, соціальної рівноваги та стійкого розвитку суспільства в умовах багатовекторних трансформацій.

14. Визначено цілеорієнтованість соціальної концепції публічного управління, шляхом імплементації системно-інтегративного підходу до формування й впровадження соціальних проєктів, програм, послуг на основі ланцюжка взаємодії «потреби/пріоритети – ключові чинники впливу – вектори змін і розвитку – адаптивні механізми реалізації – трансформаційні зміни», завдяки чому підвищується результативність державних і муніципальних ініціатив у соціальній сфері.

Розроблено практичні рекомендації, що впроваджують гнучкі, адресні та аналітично обґрунтовані управлінські підходи у сферах зайнятості, соціального захисту, освіти, охорони здоров’я, спрямовані на зміцнення

резильєнтного потенціалу та стійкості громад/регіонів/країни, стимулювання трудової активності, розширення можливостей доступу до освітніх і медичних послуг, мінімізацію ризиків соціальної вразливості, створюючи праксеологічне підґрунтя для ефективного соціально орієнтованого публічного управління з фокусом на вимірювані кількісно-якісні індикатори результативності. Здійснено конкретизацію практичних рекомендацій за відповідними напрямами впровадження в кожній сфері: зайнятість (розширення доступу до ваучерної системи для професійної мобільності через професійне навчання та перекваліфікацію з вільним вибором програм; реалізація програми «гарантоване перше робоче місце» для молоді за підтримки держави; стимулювання та підтримка альтернативних форм зайнятості (дистанційна робота, фриланс, самозайнятість) у кризових регіонах із низьким рівнем зайнятості; модернізація центрів зайнятості шляхом переорієнтації їх на кар'єрні хаби, що надають супровід, менторство та бізнес-консультації); соціальний захист (модернізація інтегрованого цифрового кабінету соціальної допомоги з орієнтацією на інклюзивність та підвищення цифрової грамотності; поширення соціальних контрактів і індивідуалізованих планів підтримки для ефективного подолання бідності та соціальної інтеграції; створення єдиного реєстру життєвих обставин населення для визначення категорій вразливості та адресної соціальної підтримки; запровадження мобільної моделі соціального обслуговування для сільських та важкодоступних територій); освіта (розбудова комплексної інклюзивної освітньої системи: професійна підготовка, адаптація навчання, доступна інфраструктура; масштабування мережі освітніх центрів цифрової грамотності для дітей, батьків і вчителів у громадах із забезпеченням сталості та рівномірності доступу; запровадження механізму грантової підтримки додаткової освіти для учнів та студентів із соціально вразливих категорій населення; розробка та впровадження платформи для індивідуалізованих освітніх траєкторій для учнів і студентів із адаптацією до потреб ринку праці; охорона здоров'я (запровадження та масштабування мобільних цифрових

медичних пунктів для доступу до якісної медичної допомоги в сільських і віддалених громадах; впровадження єдиного цифрового інструменту для планування медичних ресурсів і виявлення ризиків на рівні громад; впровадження програми наставництва для молодих лікарів у малих громадах та сільських медичних закладах; розробка та пілотування програми соціального медичного страхування для вразливих категорій населення з урахуванням принципів соціальної справедливості та прозорості). Доведено, що практична реалізація сформульованих рекомендацій сприятиме удосконаленню управлінського впливу через застосування гнучких механізмів реалізації соціальних ініціатив, здатних ефективно реагувати на динаміку внутрішніх і зовнішніх викликів; підвищенню інституційної спроможності, розбудові інтегрованих партнерських мереж, розширенню інклюзивних форматів взаємодії держави, громад і бізнесу, впровадженню інноваційних управлінських технологій, цифрових інструментів та платформ для інтегрованої координації соціальних проєктів/програм/послуг та моніторингу їхньої ефективності.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Абрамов Л. К., Азарова Т. В. Центр місцевої активності для розвитку громад. Кіровоград : ІСКМ, 2012. 144 с.

2. Агенція з питань підтримки державно-приватного партнерства: офіційний вебсайт. URL: https://pppagency.gov.ua/uk.

3. Адміністративні та функціональні реформи в системі охорони здоров'я (аналітичний огляд) / В. Ф. Москаленко, О. О. Бобильова, О. Ш. Коротко, А. П. Картиш, Ю. В. Поляченко, Ю. В. Вороненко, С. П. Бережнов, Т. Ф. Баранова, М. Г. Бєлотєлов, Л. В. Бочкова; ред.: В. Ф. Москаленко. Тернопіль : Укрмедкнига, 2000. 54 с.

4. Алексєєва О. А., Ракша Д. А. Концепт “соціальні трансформації” та його значення для досліджень соціальних змін в українському суспільстві. *Актуальні проблеми соціології, психології, педагогіки*. 2011. Вип. 13. С. 75-80.

5. Арістотель. Політика / пер. з давньогр. та передм. О. Кислюка. Київ : Основи, 2000. 239 с.

6. Аутопоезис соціальних систем : монографія. Київ : Вид-во НПУ імені М. П. Драгоманова. 2010. 746 с.

7. Базові засади соціального розвитку: наук. розроб. / [А. В. Решетніченко та ін.]. Київ : НАДУ, 2011. 45 с.

8. Бакуменко В. Д. Державно-управлінські рішення : навчальний посібник. Київ : ВПЦ АМУ, 2011. 444 с.

9. Бакуменко В. Д. Формування державно-управлінських рішень: проблеми теорії, методології, практики : монографія. Київ : Вид-во УАДУ, 2000. 328 с.

10. Бакуменко В. Д., Надолішній П. І., Іжа М. М., Арабаджи Г. І. Державне управління: основи теорії, історія і практика : навч. посіб. / за заг. ред. П. І. Надолішнього, В. Д. Бакуменка. Одеса : ОРІДУ НАДУ, 2009. 394 с.

11. Балакірєва О. М., Яременко О. О., Левін Р. Я. Моніторинг і оцінка діяльності із формування здорового способу життя. Київ : Укр. ін-т соц. дослідж., 2005. 152 с.

12. Баранов О. А. Соціальна та цифрова трансформації: джерело правових проблем. *Інформація і право.* 2021. № 3(38). С. 59-73.

13. Барановський Ф., Скорченко Ю. Трансформація українського соціуму: аналіз актуальних проблем. *Український науковий журнал «Освіта регіону».* 2012. № 1. URL: https://social-science.uu.edu.ua/article/726.

14. Бачинська О. М., Винниченко-Кумкова Л. О. Формування системи управління якістю медичної допомоги в Україні в реаліях сьогодення. *Інклюзивна економіка*. 2024. № 2(04). DOI: https://doi.org/10.32782/inclusive_economics.4-2.

15. Баштанник О. В. Виміри розбудови національної системи стійкості у контексті внутрішньо і зовнішньополітичних пріоритетів України. *Публічне управління і адміністрування в Україні.* 2023. № 36. С. 7-11. DOI: https://doi.org/10.32782/pma2663-5240-2023.36.1.

16. Баштанник О. В. Інституціональні імперативи суспільного розвитку як основа формування інституціональної парадигми реалізації державної влади. *Modernization of Public Authorities in the Digital State Format: Challenges and Prospects under Martial Law and Postwar Reconstruction* : scientific monograph. Riga, Latvia : Baltija Publishing, 2025. Pp. 53-79. DOI: https://doi.org/10.30525/978-9934-26-571-6-3.

17. Баштанник О. В. Управління змінами як основа стратегії реформування державного управління в контексті сталого розвитку та національної стійкості. *Дніпровський науковий часопис публічного управління, психології, права*. 2024. № 1. С. 7-13. DOI: https://doi.org/10.51547/ppp.dp.ua/2024.1.1.

18. Бех В. П., Бех Ю. В., Попов С. М. Соціальне управління у контексті саморегуляції соціального організму країни : монографія / за наук. ред. В. П. Беха; В. П. Бех (голова), Ю. В. Бех, С. М. Попов ; Мін-во освіти і науки, молоді та спорту, Нац. пед. ун-т імені М. П. Драгоманова. Київ : Вид-во НПУ імені М. П. Драгоманова, 2012. Запоріжжя: Просвіта, 2012. 572 с.

19. Бєлєнький П., Другов О. Регіональна політика збалансованого соціально-економічного розвитку. *Регіональна економіка*. 2005. № 1. С. 96-106.

20. Бідак В. Я. Соціальний захист населення та вдосконалення державних механізмів його регулювання : монографія. Львів : Вид-во ІРД НАНУ, 2004. 250 с.

21. Бідак В. Я., Павлова Л. О. Функціонально-цільовий підхід в удосконаленні системи соціального захисту населення: загальнодержавний і регіональний аспекти. *Соціально-економічні проблеми сучасного періоду України.* 2014. № 5. С. 430-441.

22. Більцан А. О. Моделі соціального захисту населення у світі. *Економіка та підприємництво*. 2013. № 2. С. 9-14.

23. Бобровська О. Системний аналіз управління соціальною сферою міст. *Вісник ТНЕУ.* 2009. № 4. С. 43-47.

24. Бобровська О. Ю., Хожило І. І., Шумік І. В. Корпоративне управління соціальною сферою: концептуальні засади : навч. посіб. Дніпропетровськ, 2011. 215 с.

25. Бобровська О. Ю., Шумік І. В. Корпоративне управління соціальним розвитком територіальних громад : монографія. Дніпропетровськ, 2014. 231 с.

26. Бойко А. І. Децентралізація як фактор розвитку соціальної сфери в Україні. *Вісник Національного університету «Остромадський економічний університет»*. 2022. Вип. 32. С. 50–65. URL: http://www.nuos.scientificbulletin.ostromad.com/2022/32/5.

27. Бойчук М. А. Влада і громадянське суспільство: механізми взаємодії : монографія. Київ : Вид-во НПУ ім. М. П. Драгоманова, 2007. 211 с.

28. Болотіна Н. Б. Право соціального захисту: становлення і розвиток в Україні. Київ : Знання, 2008. 391 с.

29. Бондаренко І. В. Децентралізація в Україні: нові виклики та можливості. *Економіка і управління*. 2021. № 2(1). С. 45-58.

30. Борецька Н. П. Політика соціального захисту середнього класу. *Демографія та соціальна економіка*. 2007. № 1. С. 170-183.

31. Борецька Н. П. Соціальний захист населення на сучасному етапі: стан і проблеми : монографія. Донецьк : Янтра, 2001. 352 с.

32. Борецька Н. П. Стратегія менеджменту соціальної політики у постіндустріальній економіці. *Вісник Донецького університету. Серія В. Економіка і право.* 2006. Спецвипуск. Том 2. С. 54-61.

33. Борецька Н. П. Участь держави у формуванні національної моделі корпоративної соціальної відповідальності. *Держава та регіони. Сер. : Державне управління*. 2013. № 4. С. 80-85. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/drdu_2013_4_17.

34. Булавинець В. М. Теоретичні засади соціального розвитку та роль держави у його фінансовому забезпеченні. *Наукові записки. Серія «Економіка»*. 2010. Вип. 13. С. 177–184.

35. Булах І. Е., Волосовець О. П., Вороненко Ю. В. Система управління якістю медичної освіти в Україні : монографія. Д. : АРТ-ПРЕС, 2003. 212 с.

36. Бульба В. Г. Соціальні функції держави : монографія. Харків, 2011. 263 с.

37. Бурдьє П. Практичний глузд. / пер. з фр. О. Йосипенко, С. Йосипенка, А. Дондюка ; за ред. С. Йосипенка. Київ : Український Центр духовної культури, 2003. 503 с.

38. Вебер М. Господарство і суспільство: Нариси з соціології розуміння / пер. з нім. М. Кушнір. Київ : Вид. дім «Всесвіт», 2012. 1112 с.

39. Вебер М. Соціологія. Загальноісторичні аналізи. Політика / пер. О. Погорілий. Київ, 1998. 534 с.

40. Взаємодія держави та інституцій громадянського суспільства: роз’яснення Міністерства юстиції України від 03.02.2011 р. URL: http://zakon1.rada.gov.ua/laws/show/n0018323-11.

41. Видатки держбюджету України 2024. *Мінфін: офіційний вебсайт*. URL: https://index.minfin.com.ua/ua/finance/budget/gov/expense/2024/.

42. Власенко Р. В., Яценко Л. Д. Соціальні ризики України в умовах війни та повоєнного відновлення. *Проблеми сучасних трансформацій. Серія: економіка та управління.* 2023. № 7. DOI: https://doi.org/10.54929/2786-5738-2023-7-07-01.

43. Вовканич С. Й. Суспільні трансформації в умовах глобалізації: соціогуманістичні імперативи, неекономічні чинники та євроінтеграційні пріоритети. *Регіональна економіка*. 2014. № 1. С. 66-80. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/regek_2014_1_9.

44. Вольська О. М. Державне управління соціальним розвитком : монографія / за наук. ред. В. В. Дорофієнка. Донецьк, 2012. 402 с.

45. Вольська О. М. Трансформація механізмів державного управління соціальним розвитком. *Публічне управління: теорія та практика*. 2013. Вип. 1. С. 30-34. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Pubupr_2013_1_7.

46. Вороненко Ю. В. Стратегічне управління в охороні здоров'я: теоретичні та практичні аспекти. *Науковий журнал МОЗ України.* 2014. Вип. 1. С. 39-46.

47. Гавриленко І. М., Мельник П. В., Недюха М. П. Соціальний розвиток : навчальний посібник. Київ, 2001. 484 с.

48. Гавриленко І. М., Недюха М. П., Усаченко Л. М. Соціальний розвиток : монографія. Херсон, 2014. 478 с.

49. Гаврилюк О. В. Соціальні послуги в умовах децентралізації: виклики та можливості. *Журнал соціальних досліджень*. 2023. Вип. 18. С. 112–127. URL: http://www.journal-socialresearch.kiev.ua/2023/18/6.

50. Гаєвський Б.А., Гаєвська О. Б. Соціальне управління: підручник. Київ : КНЕУ, 2012. 250 с.

51. Ганжа О.В. Концептуалізація поняття «соціальна зрілість» у працях класиків соціологічної думки. *Соціальні технології: актуальні проблеми теорії та практики: Збірник наукових праць*. 2013. Вип. 58. С. 25-31.

52. Гаркуша Н.М. Моделі і методи прийняття рішень в аналізі та аудиті : навч. посіб. / Н. М. Гаркуша, О. В. Цуканова, О. О. Горошанська. Київ : Знання, 2012. 591 с.

53. Гасюк І. Управлінські рішення в публічному управлінні : монографія / І. Л. Гасюк, О. М. Іваній. Суми : СумДПУ, 2024. 317 с.

54. Геєць В. Модернізація в системі «суспільство – держава – економіка». *Журнал європейської економіки*. 2014. Т. 13, № 2. С. 111-124.

55. Гілко В. І. Соціальні орієнтири державної політики. Діагностика соціального розвитку Одеського регіону / [В. І. Гілко та ін.]. Одеса, 2005. 376 с.

56. Головня О. М. Державна політика соціального розвитку України в контексті забезпечення стабілізації економіки: (теорія, методологія, перспективи) : монографія. Запоріжжя, 2017. 492 с.

57. Гонтар З. Г. Перспективні напрями вдосконалення соціальної політики в Україні з урахуванням досвіду європейських країн. *Соціально-економічні проблеми сучасного періоду України*. 2021. Вип. 3 (149). С.36-41. DOI: https://doi.org/10.36818/2071-4653-2021-3-6.

58. Гордієнко В. Концептуальні засади розвитку соціальної сфери територіальних громад. *Аспекти публічного управління*. 2024. Том 12, № 3. С. 70-76. DOI: https://doi.org/10.15421/152439.

59. Горошко А., Нарчинська Т., Озимок І., Тарнай В. Глосарій термінів з моніторингу та оцінювання. Київ : Українська асоціація оцінювання, 2014. 32 с.

60. Градецька Н. М. Міжнародний досвід соціально-правового захисту сім'ї. *Держава та регіони. Сер. Право*. 2012. Вип. 3. С. 183-186.

61. Гриненко А. М. Соціальна політика : навч.-метод. посіб. для самост. вивч. дисципліни. Київ : КНЕУ, 2003. 309 с.

62. Грицяк І. А. Європейське управління: теоретико-методологічні засади: монографія. Київ : К.І.С., 2006. 398 с.

63. Грицяк А. І. Публічне управління в Україні: становлення за європейськими стандартами. *Вісник Академії митної служби України. Сер.: Державне управління*. 2010. № 2. С. 5-11. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/vamcudu_2010_2_1.

64. Гук Л. П., Біліченко С. П. Гнучкі форми зайнятості та мобільність робочої сили в умовах економічної нестабільності. *Наукові праці Міжрегіональної академії управління персоналом. Економічні науки*. 2022. Вип. 2 (65). С. 5-12. DOI: https://doi.org/10.32689/2523-4536/65-1.

65. Дворецька Г. В. Соціологія : навч. посіб. Вид. 3-тє, переробл. і допов. Київ, 2013. 428 с.

66. Демків О. Концепція групового соціального капіталу та її адаптація до вітчизняних умов. *Соціологія: теорія, методи, маркетинг*. 2005. № 4. С. 99–119.

67. Демографиня Людмила Черенько про динаміку бідності в Україні: Повідомлення НАН України. URL: https://www.old.nas.gov.ua/UA/Messages/Pages/View.aspx?MessageID=10651.

68. Демченко В. Ю. Соціальна інфраструктура територіальних громад: сучасні тенденції та перспективи розвитку. *Актуальні проблеми державного управління*. 2023. Вип. 11. С. 72–86. URL: http://www.apdu.kiev.ua/2023/11/2.

69. Державна політика у сфері охорони здоров'я : колективна монографія : у 2 ч. / упоряд. Я. Ф. Радиш ; передм. та заг. ред. М. М. Білинської, Я. Ф. Радиша. Київ : НАДУ, 2013. Ч. 1. 396 с.

70. Державне та регіональне управління в соціальній сфері : монографія / за заг. ред. А. О. Дєгтяра. Харків, 2015. 552 с.

71. Державне управління в Україні / за заг. ред. Н. Р. Нижник, В. М. Олуйка. Львів : Львівська політехніка, 2002. 352 с.

72. Державне управління та державна служба: словник-довідник / уклад. О. Ю. Оболенський. Київ : КНЕУ, 2005. 480 с.

73. Деякі питання Національної соціальної сервісної служби України : Постанова Кабінету Міністрів України від 26.08.2020 № 783. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/783-2020-%D0%BF#Text.

74. Дмитренко С. І. Моделі управління соціальною сферою в Україні: теоретичний аналіз. *Науковий вісник Львівського національного університету*. 2021. Вип. 25. С. 95–108. URL: http://www.lnu-scientificbulletin.lviv.ua/2021/25/4

75. Дмитренко Г. А. Системне управління: унікальний людиноцентричний вектор підвищення ефективності державно-управлінського механізму в Україні. Київ : ДКС – Центр, 2019. 146 с.

76. Дмитренко Г. А., Головач Н. В. Стратегія соціально-економічного розвитку України в аспекті об'єднання влади та громадян. *Наукові праці МАУП. Серія Економічні науки.* 2019. Вип. 2(58). С. 6-15.

77. Добрєва Н., Борщук Є., Корецька Т. Концептуальні основи формування соціальної політики в сучасних умовах функціонування економічної системи України. *Ефективність державного управління*. 2015. Вип. 44(2). С. 73-79. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/efdu_2015_44%282%29__11.

78. Долженков О. Публічне управління інновайціями на регіональному рівні. *Теоретичні та прикладні питання державотворення*. 2025. Вип. 33. С. 148-156. URL: http://taais.oridu.odessa.ua/article/view/327311.

79. Долженков О. Політична та соціальна трансформація: взаємозв'язок та особливості. *Актуальні проблеми політики*. 2013. Вип. 49. С. 40-50.

80. Долішній М. І., Чухно І. А. Регіональна політика на рубежі XX-XXI століть: нові пріоритети. Київ, 2006. 512 с.

81. Долот В. Д. Система охорони здоров'я в Україні: вибір національної моделі розвитку. *Державне управління: удосконалення та розвиток*. 2013. № 2. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Duur_2013_2_11.

82. Драгомирецька Н. М., Піроженко Н. В., Матвєєнко І. В. Державно-громадянське партнерство у сфері соціального розвитку : навч. посіб. Одеса : ОРІДУ НАДУ, 2017. 290 с.

83. Енциклопедія державного управління : у 8 т. / Т. 1 : Теорія державного управління / наук.-ред. колегія: В. М. Князєв (співголова), І. В. Розпутенко (співголова) та ін. Київ : НАДУ, 2011. 748 с.

84. Європейська соціальна хартія (переглянута) : Рада Європи від 03.05.1996. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_062.

85. Євсєєва О. О. Стратегічні напрями соціального розвитку, шляхи державного регулювання. Київ, 2011. 524 с.

86. Єлагін В. П. Про сутність поняття "соціальний капітал" та його роль у процесі розбудови соціальної держави. *Актуальні проблеми державного управління.* 2011. № 1. С. 46-55.

87. Єльникова Г. В. Наукові основи розвитку управління загальною середньою освітою в регіоні : монографія. Київ : ДАККО, 1999. 303 с.

88. Жуковська А. Державно-приватне партнерство в соціальній сфері: зарубіжний досвід та перспективи запровадження в Україні. *Вісник Тернопільського національного економічного університету.* 2017. Вип. 3. С. 21-37.

89. Заблоцький В. П., Бурега В. В. Суспільство в період транзиції: український контекст. Донецьк : ДонДАУ, 2001. 170 с.

90. Загальна декларація прав людини : ООН від 10.12.1948. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_015.

91. Зан М., Кіш Є., Леньо П., Мелеганич Г. Етнополітичні процеси в країнах Центральної Європи. *Політичні трансформації у країнах Центральної Європи наприкінці XX – на початку XXI століть* : навч. посіб. / упоряд. М. Лендьел. Ужгород : Поліграфцентр «Ліра», 2016. С. 287-346.

92. Злупко С. М. Економічна думка України (від давнини до сучасності) : навч. посіб. Львів : Львів. нац. ун-т ім. І. Франка, 2000. 495 с.

93. Індекс сприйняття корупції 2024. *Transparency International Ukraine.* URL: https://cpi.ti-ukraine.org/.

94. Інституціоналізація публічного управління в Україні: ауково-аналітична доповідь / за заг. ред. М. М. Білинської, О. М. Петроє. Київ: НАДУ, 2019. 210 с.

95. Кальницька М. А. Теоретичні підходи до визначення соціальної сфери та особливості її функціонування в Україні. *Економіка і суспільство.* 2017. № 10. С. 529-534.

96. Канавець М. В., Руденко О. М., Усаченко Л. М., Вітер Д. В. Суспільний розвиток та соціально-гуманітарна політика держави : навчальний посібник. Київ : ТОВ “НВП “Інтерсервіс”, 2013. 168 с.

97. Капська А. Й., Пєша І. В. Соціальний супровід різних категорій сімей і дітей : навчальний посібник. Київ : Центр учбової літератури, 2012. 232 с.

98. Карпенко О. Г. Професійне становлення соціального працівника : навч.-метод. посіб. Київ : ДЦССМ, 2004. 164 с.

99. Катаєв С. Л. Соціокультурна трансформація сучасного українського суспільства. Київ, 1998. 380 с.

100. Катаєв С. Л. Транзитивне суспільство як виклик сучасності. *Методологія, теорія та практика соціологічного аналізу сучасного суспільства: Збірник наукових праць*. Харків : Видавничий центр Харківського національного університету ім. В. Н. Каразіна, 2001. С. 75-81.

101. Катаєв С. Л. Ціннісні підстави теорії трансформації кризового суспільства. *Проблеми розвитку соціологічної теорії. Трансформація соціальних інститутів та інституціональної структури суспільства :* наукові доповіді і повідомлення 3 Всеукраїнської соціологічної конференції / Соціологічна асоціація країни, Інститут соціології НАН України ; за ред. М. О. Шульги, В. М. Ворони. Київ, 2003. С. 90-93.

102. Кінаш І. П. Матеріально-технічне забезпечення розвитку соціальної сфери України в умовах трансформації економіки : монографія. Івано-Франківськ, 2014. 270 с.

103. Ковтуненко Е. С. Демократія як результат соціальної трансформації: методологічні та концептуальні проблеми вимірювання. *Актуальні проблеми соціології, психології, педагогіки*. 2012. Вип. 14. С. 26-31.

104. Колосовська І. І. Детермінуючі фактори формування соціальної концепції публічного управління. *Демократичне врядування*. Львів : НУ «Львівська політехніка», 2023. Вип. 1(31). С. 108-117. DOI: https://doi.org/10.23939/dg2023.01.108.

105. Колосовська І. І. Європейська практика реалізації політики соціального захисту: досвід для України/ *Україна - Польща - Європейський Союз. З досліджень системної трансформації на рубежі XX і XXI ст. :* колективна монографія під ред. Генріха Стронського, Януша Голоти, Ореста Красівського. Львів-Ольштин-Остролєнка, 2014. С. 192-199.

106. Колосовська І. І. Здійснення соціальної функції держави: від патерналізму до лібералізму. *Лібералізм, посткомунізм і реформи: цикл конференцій «Людвіг фон Мізес і сучасні суспільства» :* зб. наук. праць / за наук. ред. А. Ф. Колодій, М. З. Буника, І. Б. Кіянки. Львів : ЛРІДУ НАДУ, 2015. С. 130-138.

107. Колосовська І. І. Імплементація соціальних пріоритетів держави. *Публічне управління в Україні: проблеми та перспективи розвитку* : [колект.] монографія / ред.: В. С. Загорський, П. М. Петровський ; Національна академія державного управління при Президентові України. Львів : ЛРІДУ НАДУ, 2021. С. 207-214.

108. Колосовська І. І. Інтегрованість механізмів публічно-управлінського впливу у контексті формування та впровадження соціальної концепції публічного управління. *Публічне управління та адміністрування в Україні*. 2025. Вип. 47. С. 101-106. DOI https://doi.org/10.32782/pma2663-5240-2025.47.17

109. Колосовська І. І. Інтенсифікація публічно-управлінських механізмів у сфері надання соціальних послуг та захисту інтересів і прав дітей вразливих категорій. *Публічне адміністрування та національна безпека*. 2025. Вип. 3(56). DOI: https://doi.org/10.25313/2617-572X-2025-3-10837.

110. Колосовська І. І. Комунікативна складова в контексті модернізації управлінських підходів і механізмів. *Ефективність державного управління :* збірник наукових праць ЛРІДУ НАДУ / за заг. ред. член-кор. НАН України В. С. Загорського, доц. А. В. Ліпенцева. Львів : ЛРІДУ НАДУ, 2016. Вип. 49. (4). С. 129-135.

111. Колосовська І. І. Концептуалізація феномену соціальних змін у фокусі публічно-управлінських підходів. *Держава та регіони*. 2021. № 1. С. 154-158. DOI: https://doi.org/10.32840/1813-3401.2021.1.24.

112. Колосовська І. І. Модель сервісної держави як специфічна форма організації публічної влади. *Актуальні проблеми державного управління на сучасному етапі державотворення* : матеріали VIII науково-практичної конференції (Луцьк, 27 листопада 2014 р.) / за наук. ред. Т. М. Литвиненко, В. Я. Малиновського. Луцьк, 2014. С. 24-26.

113. Колосовська І. І. Модернізація публічно-управлінських підходів у соціальній сфері. *Ефективність державного управління :* зб. наук. пр. Львівського регіонального інституту державного управління Національної академії державного управління при Президентові України. Вип. 2 (67) / за заг. ред. чл.-кор. НАН України В. С. Загорського, доц. А. В. Ліпенцева. Львів : ЛРІДУ НАДУ, 2021. Ч.1. С. 67-76. DOI: https://doi.org/10.33990/2070-4011.67.2021.240244

114. Колосовська І.І. Модернізація системи звернень громадян як механізму комунікативної взаємодії суб'єктів держави та суспільства. *Поліграфія та видавнича справа*. 2024. № 1(87). С. 182-188. doi: 10.32403/0554-4866-2024-1-87-182-188.

115. Колосовська І. І. Особливості імплементації соціально-гуманітарних пріоритетів у контексті сучасних викликів і загроз. *Науково-технічна конференція професорсько-викладацького складу, наукових працівників і аспірантів Української академії друкарства (у режимі онлайн)* : тези доповідей (6-10 лютого 2023 р., Львів). Львів, 2023. С. 184.

116. Колосовська І. І. Особливості функціонування національних систем соціального захисту: європейська практика. *Ефективність державного управління :* збірник наукових праць ЛРІДУ НАДУ / за заг. ред. член-кор. НАН України В. С. Загорського, доц. А. В. Ліпенцева. Львів : ЛРІДУ НАДУ, 2014. Вип. 39. С. 145-151.

117. Колосовська І .І. Пріоритезація соціальної концепції публічного управління у контексті індикативного регулювання соціальних процесів. *Сучасна парадигма публічного управління :* збірник тез VI Міжнародної науково-практичної конференції (14-16 листопада 2024 р.) / [за наук. ред. канд. екон. наук, доц. Стасишина А. В.]. Львів : ЛНУ імені Івана Франка, 2025. С. 479-482.

118. Колосовська І. І. Публічне управління стратегічним потенціалом на регіональному рівні у контексті розвитку інноваційної екосистеми. *Наукові перспективи.* 2025. № 2(56). С. 291-300. DOU: https://doi.org/10.52058/2708-7530-2025-2(56)-291-300.

119. Колосовська І. І. Публічно-управлінська практика імплементації соціальних пріоритетів в Україні. *Ефективність державного управління :* збірник наукових праць ЛРІДУ НАДУ / за заг. ред. член-кор. НАН України В. С. Загорського, доц. А. В. Ліпенцева. Львів : ЛРІДУ НАДУ, 2017. Вип. 3 (52). С. 105-112.

120. Колосовська І. І. Соціальні вектори публічної політики у контексті викликів війни в Україні. *Розвиток публічного управління в контексті європейської інтеграції України :* матер. наук.-практ. конф. (28 квітня 2023 р., м. Львів). Львів : НУ «Львівська політехніка», 2023. С. 16-19. URL: https://lpnu.ua/dpv/tezy-konferentsii.

121. Колосовська І. І. Соціальні детермінанти та пріоритети розвитку публічного управління. *Держава та право*. 2021. № 2. С. 281-284. DOI: https://doi.org/10.32840/pdu.2021.2.42.

122. Колосовська І. Стратегічне планування реалізації публічної політики соціального розвитку: регіональний аспект. *Актуальні проблеми державного управління*. 2018. Вип. 4. С. 59-63. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/apdyo_2018_4_11.

123. Колосовська І. І. Сучасні підходи у реформуванні соціальної політики держави як регулятора розвитку соціальної сфери. *Ефективність державного управління :* збірник наукових праць ЛРІДУ НАДУ / за заг. ред. член-кор. НАН України В. С. Загорського, доц. А. В. Ліпенцева. Львів : ЛРІДУ НАДУ, 2015. Вип. 43. С. 152-158.

124. Колосовська І. Формування ефективної моделі партнерства інститутів публічної влади та громадянського суспільства. *Ефективність державного управління :* збірник наукових праць ЛРІДУ НАДУ / за заг. ред. член-кор. НАН України В. С. Загорського, доц. А. В. Ліпенцева. Львів: ЛРІДУ НАДУ, 2016. Вип. 45. С. 161-166.

125. Колосовська І. І. Формування соціальної концепції публічного управління: теоретико-методологічне підґрунтя. *Проблеми сучасних трансформацій. Серія: право, публічне управління та адміністрування.* 2023. № 7. DOI: https://doi.org/10.54929/2786-5746-2023-7-02-06.

126. Колосовська І., Глухова Г. Сучасні підходи до вирішення соціальними службами проблем бідності та зайнятості: досвід зарубіжних країн. *Ефективність державного управління :* збірник наукових праць ЛРІДУ НАДУ / за заг. ред. член-кор. НАН України В. С. Загорського, доц. А. В. Ліпенцева. Львів : ЛРІДУ НАДУ, 2009. Вип. 20. С. 95-102.

127. Колосовська І., Зачепа А. Публічно-управлінські підходи імплементації соціально-економічних пріоритетів держави у контексті аналізу міжнародних рейтингів України. *Проблеми сучасних трансформацій. Серія: право, публічне управління та адміністрування.* 2024. № 11. DOI: https://doi.org/10.54929/2786-5746-2024-11-02-03.

128. Колосовська І., Нєма О. Модернізація публічного управління у сфері соціальної роботи на регіональному рівні. *Державне управління та місцеве самоврядування :* збірник наук. праць ДРІДУ НАДУ. 2018. Вип. 4(39). С. 109-114.

129. Комарова О. А. Пріоритетні напрями державної освітньої політики. *Проблеми економіки*. 2015. № 1. С. 107-113.

130. Конституція України : Закон від 28.06.1996 № 254к/96-ВР. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80.

131. Копилова Н. А. Управління соціальним розвитком територіальної громади міста : автореф. дис. ... канд. наук з держ. упр.: спец. 25.00.04 / Харківський регіональний інститут державного управління Національної академії державного управління при Президентові України (ХарРІ НАДУ). Харків, 2011. 20 с.

132. Коробенко Н. Пенсійне забезпечення по інвалідності в солідарній пенсійній системі України : монографія. Київ : Вид.-во Академії праці і соціальних відносин федерації профспілок України, 2011. 172 с.

133. Котвіцька А. А. Методологія соціально-ефективної організації фармацевтичного забезпечення населення : автореф. дис. ... д-ра фармац. наук: 15.00.01 / Національний фармацевтичний ун-т. Харків, 2008. 43 с.

134. Котвіцька А. А., Немченко А. С. Наукове обґрунтування принципів функціонування системи лікарського забезпечення населення та визначення її соціальної ефективності. *Фармаком*. 2007. № 2. С. 94-99.

135. Котвіцька А. А., Немченко А. С. Оцінка соціальних аспектів організації лікарського забезпечення населення згідно з міжнародними нормами та стандартами. *Фармацевтичний журнал.* 2007. № 5. С. 11-19.

136. Кошелева Л. Є. Основні теоретичні підходи до визначення публічного адміністрування. *Державне управління та місцеве самоврядування.* 2018. Вип. 2. С. 13-19. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/dums_2018_2_4.

137. Кравців В. С., Мікула Н. А. Глобальна регіоналістика: історія та сучасна методологія. *Регіональна економіка.* 2008. Вип. 3. С. 221-223.

138. Кравченко М. Основні напрями модернізації державної політики у сфері соціального захисту населення України. *Вісник Національної академії державного управління при Президентові України* / Нац. акад. держ. упр. при Президентові України ; редкол. : Ю. В. Ковбасюк (голов. ред.) та ін. Київ : Вид-во НАДУ, 2011. № 4. С. 249–257.

139. Кравченко М. В. Система соціального захисту населення як об'єкт державної політики: методологія та практика : монографія. Київ, 2012. 451 с.

140. Кравченко Т. М. Співпраця територіальних громад: практичні аспекти та перспективи. *Вісник Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна*. 2022. Вип. 29. С. 80–92. URL: http://www.visnyk-karazin.kharkiv.ua/2022/29/3.

141. Кравченко Т., Лібанова Е., Палій О., Пижик І., Решетченко А. Державне управління у галузі реалізації соціальної політики в Україні на сучасному етапі. *Демографія та соціальна економіка*. 2010. № 2. С. 10-17.

142. Красняков Є. Державна політика у сфері дошкільної освіти: проблеми та перспективи подальшого розвитку. *Вісник Інституту розвитку дитини. Сер. : Філософія, педагогіка, психологія*. 2014. Вип. 36. С. 40-44.

143. Кремень В. Освіта в контексті сучасних соціокультурних змін. *Філософія освіти.* 2008. № 1/2. С. 15-21.

144. Кресіна І. О., Хома Н. М. Моделі соціальної держави: модернізуючий вплив глобалізації. *Публічне право*. 2015. № 1. С. 185-196.

145. Кричковська А. М., Марінцова Н. Г., Червецова В. Г. Модель створення системи державної страхової медицини в Україні. *Фармацевтичний часопис*. 2014. Вип. 2. https://doi.org/10.11603/2312-0967.2007.2.3140.

146. Куйбіда В. С. Принципи і методи діяльності органів місцевого самоврядування : монографія. Київ : МАУП, 2004. 432 с.

147. Курносенко Л. В. Соціальний розвиток: традиційні та сучасні підходи до вивчення. *Демократичне врядування*. 2020. Вип. 1. URL: http://www.irbis-nbuv.gov.ua/cgi-bin/irbis_nbuv/cgiirbis_64.exe?I21DBN=LINK&P21DBN=UJRN&Z21ID=&S21REF=10&S21CNR=20&S21STN=1&S21FMT=ASP_meta&C21COM=S&2_S21P03=FILA=&2_S21STR=DeVr_2020_1_3.

148. Кухарчук П. М. Соціальне партнерство у процесі реформування системи освіти в Україні. *Публічне урядування*. 2016. № 1. С. 171-180.

149. Куценко В. І., Остафійчук Я. В. Трансформації соціальної сфери України: регіональний аспект / ред. С. І. Дорогунцов. Київ : Оріяни, 2005. 400 с.

150. Лаврухін В. В. Соціальний захист як складова соціальної політики держави: теоретичний аналіз. *Ефективність державного управління*. 2014. Вип. 41. С. 227-233.

151. Лахижа М. І. Модернізація публічної адміністрації: досвід Республіки Болгарія : монографія. Полтава : ПолтНТУ, 2014. 206 с.

152. Лахижа М. І. Модернізація публічної адміністрації: досвід Республіки Польща : монографія. Полтава : ПолтНТУ, 2012. 243 с.

153. Лациба М. В., Красносільська А. О., Вінніков О. Ю. Правові умови розвитку громадянського суспільства в Україні. Що потрібно зробити? / Укр. незалеж. центр політ. дослідж. Київ : Агентство “Україна”, 2011. 132 с.

154. Левченко П. О. Роль громадського сектору у формуванні соціальних послуг. *Актуальні проблеми соціології*. 2020. Вип. 16. С. 134–145. URL: http://www.apss.kiev.ua/2020/16/8.

155. Лендьел М., Винницький Б., Ратейчак Ю., Санжаровський І. Посібник з моніторингу та оцінювання програм регіонального розвитку / за ред. Санжаровського І., Полянського Ю. Київ : К.І.С., 2007. 80 с.

156. Лехан В. М., Слабкий Г. О., Шевченко М. В. Стратегія розвитку системи охорони здоров'я: український вимір. *Україна. Здоров'я нації*. 2010. № 1. С. 5-23.

157. Липовецька О. Зарубіжний досвід управління освітою регіону. *Вісник Національної академії державного управління при Президентові України*. 2013. № 1. С. 247-253.

158. Липовська Н., Сахарова К., Шевченко О. Координація взаємодії держави та суспільства для формування та реалізації сучасної публічної політики в Україні. *Дніпровський науковий часопис публічного управління, психології, права*. 2023. № 4. С. 23-28. URL: https://chasopys-ppp.dp.ua/index.php/chasopys/article/view/458.

159. Лібанова Е. М. «Воєнна міграція» з України: проблеми та перспективи розвитку. *Український географічний журнал*. 2024. № 4(28). С. 3-11. DOI: https://doi.org/10.15407/ugz2024.04.003.

160. Лібанова Е. М. Соціальні аспекти політики економічного зростання в Україні. *Україна на порозі XXI століття: уроки реформ та стратегія розвитку :* матеріали наук. конф. Київ, 2001. С. 64–78.

161. Лібанова Е. М. Соціальні проблеми модернізації української економіки. *Демографія та соціальна економіка*. 2012. № 1(17). С. 5-22.

162. Лібанова Е., Палій О. Ринок праці та соціальний захист : навч. посіб. Київ : Вид-во Соломії Павличко «Основи», 2004. 491с.

163. Лукіна Т. О. Державне управління якістю загальної середньої освіти в Україні : монографія. Київ : Вид-во НАДУ, 2004. 291 с.

164. Лукіна Т. О. Реалізація освітньої державної політики України: аспект доступності освіти. *Статистика України.* 2003. № 4. С. 40-43.

165. Лукіна Т. О. Роль освіти у становленні публічного управління та формуванні публічних цінностей в Україні. *Публічне управління: шляхи розвитку :* матеріали наук.-практ. конф. за міжнар. участю (Київ, 26 листоп. 2014 р.): у 2 т. / [за наук. ред. Ю. В. Ковбасюка, С. А. Романюка, О. Ю. Оболенського]. К. : НАДУ, 2014. Т. 1. С.28-30.

166. Мазак А. В. Окремі аспекти впровадження державно-громадського управління освітою. *Зб. наук. пр. НАДУ*. Київ : Вид-во НАДУ, 2014. Вип. 1. С. 259-267.

167. Макарова О. В. Соціальна політика в Україні : монографія / Ін-т демографії та соціальних досліджень ім. М. В. Птухи НАНУ. Київ, 2015. 244 с.

168. Малін О. Л. Аналіз розвитку державно-приватного партнерства в Україні та світі: якісні зміни та головні тренди 2020 року: Аналітичний звіт. Одеса, 2020. 31 с.

169. Малюга Л. Ю. Соціальне забезпечення населення у Франції: зміст та шляхи вдосконалення соціального законодавства України. *Прикарпатський юридичний вісник.* 2019. Вип. 1(26). С. 100-108.

170. Мамонов І. Л Публічне управління, державне управління, соціальна політика та місцеве самоврядування як складові соціального управління. *Державне управління: теорія та практика*. 2012. № 2. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Dutp_2012_2_4.

171. Матусяк С. В. Формування стратегії та механізмів реалізації соціального розвитку регіону : автореф. дис. ... канд. екон. наук: спец. 08.00.07 / Хмельницький національний університет. Львів, 2010. 20 с.

172. Меленюк В. О. Державне регулювання соціального розвитку України : автореф. дис. ... канд. наук з держ. упр. : спец. 25.00.02 / Класичний приватний університет. Запоріжжя, 2010. 20 с.

173. Мельник А., Васіна А., Дудкіна О. Державне та регіональне управління : навч. посіб. / за ред. А. Ф. Мельник. Тернопіль, 2014. 450 с.

174. Мельник А. Ф., Оболенський О. Ю., Васіна А. Ю., Гордієнко Л. Ю. Державне управління : навч. посіб. / за ред. А. Ф. Мельник. Київ : Знання-Прес, 2003. 343 с.

175. Мельник Р. В. Інноваційні підходи до управління соціальною сферою в Україні. *Соціально-економічні дослідження*. 2023. Вип. 12. С. 40–56. URL: http://www.socioeconomic-research.kiev.ua/2023/12/2.

176. Мельничук Л. М. Модернізація державного управління соціальним розвитком регіонів в умовах децентралізації : дис. … д-ра наук з держ. упр. : 25.00.02. / Інститут підготовки кадрів державної служби зайнятості України / Інститут підготовки кадрів Державної служби зайнятості України. Київ, 2019. 521 с.

177. Методичні рекомендації щодо проведення оцінки економічної і соціальної ефективності виконання державних цільових програм : Наказ Міністерства економіки України № 742 від 24.06.2010 р. URL: https://surli.cc/pfrvfb.

178. Методологія публічного управління : навч. посіб. / уклад. І. В. Шпекторенко. Дніпро : ДРІДУ НАДУ, 2018. 120 с.

179. Міжнародний пакт про економічні, соціальні і культурні права : Міжнародний документ від 16.12.1966. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_042.

180. Мілль Джон Стюарт. Про свободу: Есе / пер. з англ. Київ : Основи, 2001. 463 с.

181. Міністерство охорони здоров’я України: Державний бюджет на 2025 рік прийнято парламентом: видатки на сферу охорони здоров’я становлять понад 217 млрд грн. URL: https://moz.gov.ua/uk/derzhavnij-byudzhet-na-2025-rik-prijnyato-parlamentom-vidatki-na-sferu-ohoroni-zdorov-ya-stanovlyat-ponad-217-mlrd-grn.

182. Міністерство охорони здоров’я України: офіційний сайт. URL: https://moz.gov.ua/uk.

183. Міністерство соціальної політики України: офіційний сайт. URL: https://www.msp.gov.ua/press-center/news/yaki-mizhnarodni-orhanizatsiyi-vyplachuyut-hroshovu-dopomohu.

184. Міністерство фінансів України: офіційний сайт. URL: https://mof.gov.ua/uk.

185. Міценко Н. Г. Економічне оцінювання соціальної ефективності локальних інтегрованих систем. *Механізм регулювання економіки.* 2012. № 3. С. 66-76.

186. Мойсіяха А. В. Формування механізмів державного управління соціальною сферою в умовах післявоєнної відбудови. *Публічне управління та адміністрування в Україні.* 2022. Вип. 31. С. 43-48. DOI: https://doi.org/10.32782/pma2663-5240-2022.31.8.

187. Моніторинг і оцінювання: Заради чого? Яким чином? З яким результатом? / [Ю. Дукач, В. Яцик, З. Кияниця та ін.]. Київ: МФБ "Альянс громадського здоров'я", 2018. 175 с.

188. Мороз О. С. Результативність та ефективність публічного управління та адміністрування. *Публічне управління та адміністрування в умовах інформаційного суспільства: вітчизняний і зарубіжний досвід :* монографія / за заг. ред. С. Чернова, В. Воронкової, В. Банаха, О. Сосніна, П. Жукаускаса, Й. Ввайнхардт, Р. Андрюкайтене. Запоріджжя : РВВ ЗДІА, 2016. С. 385-405. URL: https://old-zdia.znu.edu.ua/index.php?page=4007&lang=ua.

189. Морра Імас Л. Дж., Ріст Р. К. Шлях до результатів: планування та проведення ефективних оцінювань розвитку. Київ : МБФ «Міжнародний Альянс з ВІЛ/СНІД в Україні», 2015. 580 с.

190. Назарова Г. В., Тімофєєва М. І. Джерела та фактори виникнення соціальних ризиків. *Economics, management, law: socio-economic aspects of development: Collection of scientific articles*. Edizioni Magi, Roma, Italy, 2016. Vol. 1. Pp. 118-121.

191. Науковий супровід, моніторинг та оцінка ефективності соціальних проектів / Яременко О. О., Артюх О. Р., Балакірєва О. М. та ін. Київ : Державний центр соціальних служб для молоді, Державний ін-т проблем сім'ї та молоді, 2002. 124 с.

192. Нестеренко Г. О. Особистість у нелінійному суспільстві : монографія. Запоріжжя : Просвіта, 2004. 140 с.

193. Николаєва В. І. Аспекти державного управління в транзитивному суспільстві. *Україна у світових глобалізаційних процесах: культура, економіка, суспільство :* тези доп. Міжнар. наук.-практ. конф. (Київ, 20-21 берез. 2019 р.) / М-во освіти і науки України ; ПВНЗ «Київ. ун-т культури» ; Київ. нац. ун-т культури і мистецтв та ін. Київ : Вид. центр КНУКіМ, 2019. С. 23-25.

194. Николаєва В. І. Взаємодія державних та недержавних суспільних секторів як ефективний механізм управління системою соціальної роботи в Україні. *Право та державне управління* : зб. наук. пр. / Класич. приват. ун-т. Запоріжжя : ВД «Гельветика», 2018. Вип. 1, т. 2. С. 98–103.

195. Николаєва В. І. Державне управління розвитком системи соціальної роботи в умовах транзитивного суспільства: дис. ... д-ра наук з держ. упр.: 25.00.02 / Донецький державний університет управління Міністерства освіти і науки України. Маріуполь, 2021. 589 с.

196. Николаєва В. І. Методологічні основи транзитивної концепції державного управління системою соціальної роботи в українському суспільстві. *Вісник Національного університету цивільного захисту України. Серія: Державне управління*. 2020. Вип. 1 (12). С. 83–92.

197. Николаєва В. І. Необхідність та проблеми модернізації системи соціального захисту в Україні. *Історія, проблеми та необхідні умови становлення громадянського суспільства в Україні :* матеріали міжнар. наук.-практ. конф. (м. Львів, 29–30 січ. 2016 р.). Львів : Львів. фундація сусп. наук, 2016. С. 53–56.

198. Николаєва В. І. Посилення ролі неурядових організацій у наданні соціальних послуг на місцевому рівні. *Становлення та розвиток місцевого самоврядування в Україні* : зб. тез VI Всеукр. заоч. наук.-практ. конф. (м. Хмельницький, 7 груд. 2017 р.) / Хмельн. ун-т управління та права. Хмельницький, 2017. С. 69–73.

199. Нікітенко В. О. Формування концепції адаптивного управління як напрям розвитку менеджменту складних систем. *Публічне управління та адміністрування у процесах економічних реформ* : зб. тез доп. IV Всеукр. наук.-практ. конф., 25 берез. 2020 р. Херсон : ДВНЗ "ХДАУ", 2020. С. 308–310.

200. Ніколіна І. І. Діагностика соціального розвитку регіону як складова механізму державного управління : автореф. дис. ... канд. наук з держ. упр. : спец. 25.00.02. Одеса, 2010. 20 с.

201. Новікова О.Ф. Реформування системи пільг на транспортні послуги: методичні підходи. *Автошляховик України*. 2012. № 4 (228). С. 8-12.

202. Носенко Ю. І. Управління соціальною політикою на місцевому рівні: міжнародний досвід. *Науковий вісник Одеського національного університету.* 2021. Вип. 30. С. 90–105. URL: http://www.scientificbulletin.od.ua/2021/30/3.

203. Оболенський О. Ю., Борисевич С. О., Коник С. М. Опорний конспект лекцій з навчальної дисципліни «Публічне управління»: наукова розробка. Київ : НАДУ, 2011. 56 с.

204. Огаренко Т. О. Концептуальні положення дії механізмів формування соціальних засад правової держави. *Соціальні технології: актуальні проблеми теорії та практики*. 2013. Вип. 58. С. 18-24. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/stapttp_2013_58_4.

205. Олексенко Р., Воронкова В. Формування моделі класифікації соціальних процесів у публічному управлінні та адмініструванні: понятійно-категорійний апарат. *Теорія та практика державного управління*. 2020. № 70(3). С. 82-90. DOI: 10.34213/tp.20.03.09.

206. Олійник В. В. Менеджмент розвитку фахового зростання педагогічних працівників профтехосвіти в сучасних умовах / ДВНЗ «Університет менеджменту освіти НАПН України. Київ, 2009. 112 с.

207. Орлова Н.С. Міжнародний досвід реалізації механізмів державного соціального забезпечення та соціального захисту. *Наукові інновації та передові технології*. 2024. №8 (36). С. 204-215. URL: http://perspectives.pp.ua/index.php/nauka/article/view/13757

208. Орлова Н.С., Ахмедова О.О. Трансформація економічних, соціальних та трудових відносин в умовах вимушеної міграції населення України. *Наукові перспективи.* 2024. № 9(51). С.284-294. URL: http://perspectives.pp.ua/index.php/np/article/view/15159

209. Орлова Н.С. Мірко Н.В. Публічні механізми реалізації соціальної політики України в умовах сталого розвитку. *Інвестиції: практика та досвід*. 2023. № 21. С. 108–113. URL: https://nayka.com.ua/index.php/investplan/article/view/2388.

210. Орлова Н.С., Сіденко Ю.Л., Мірко Н.В. Соціальна безпека та соціальний захист населення: державно-управлінський аспект. *Державне управління: удосконалення та розвиток.* 2024. №8. URL: https://www.nayka.com.ua/index.php/dy/issue/view/166.

211. Петров В. Ф. Соціальна відповідальність бізнесу: роль у розвитку територіальних громад. *Економіка і суспільство*. 2020. Вип. 34. С. 55–70. URL: http://www.economyandsociety.kiev.ua/2020/34/5.

212. Петровський П. М., Попок А. А. Гуманітарна спрямованість соціальної політики в умовах децентралізації. *Демократичне врядування: науковий вісник.* 2020. Вип. 2(26). URL: www.dv.lvivacademy.com.

213. Петроє О. М. Вплив соціального діалогу на показники соціально-економічного розвитку країни: зарубіжний досвід. *Вісник Нац. акад. держ. упр. при Президентові України*. 2010. № 4. С. 216–225.

214. Пирожков С., Злупко С. Соціально-економічна стратегія у регіональному вимірі. *Вісник Національної академії наук України.* 2006. № 7. С. 67-69.

215. Письменний І. В. Синергетичний потенціал публічного управління в умовах суспільних трансформацій : монографія / Нац. акад. держ. упр. при Президентові України, Дніпропетр. регіон. ін-т держ. упр. Д. : ДРІДУ НАДУ, 2012. 271 с.

216. Пігуль Н., Люта О., Бойко А. Фінансове забезпечення соціальної сфери в Україні. *Вісник НБУ.* Січень 2015. С. 30-35.

217. Польська І. Е. Удосконалення механізму оцінки та регулювання соціального розвитку регіонів України : автореф. дис. ... канд. екон. наук : спец. 08.02.03 / Дніпропетровський регіональний інститут державного управління Національної академії державного управління при Президентові України. Дніпропетровськ, 2005. 19 с.

218. Помаза-Пономаренко А. Л. Зарубіжний досвід забезпечення державою соціального розвитку та регіональної безпеки. *Pressing problems of public administration.* 2016. № 1(49). С. 1-7.

219. Поппер К. Відкрите суспільство та його вороги / пер. з англ. О. Коваленко. Київ : Основи, 1994. 444 с.

220. Приймак В., Грицайко А. Державний менеджмент економічного зростання: соціокультурний контекст. *Управління публічною економікою: нові виклики та стратегія :* зб. тез доп. учасників V Міжнар. наук.-практ. конф., 5–6 груд. 2019 р. / М-во освіти і науки України, ДВНЗ «Київ. нац. екон. ун-т ім. В. Гетьмана» [та ін.] ; [редкол.: О. В. Востряков (голова) та ін.]. Київ : КНЕУ, 2019. С. 99–102.

221. Приходько Р. В. Удосконалення управління соціальним розвитком територіальної громади : автореф. дис. ... канд. наук з держ. упр. : спец. 25.00.04 / Дніпропетровський регіональний інститут державного управління Національної академії державного управління при Президентові України. Дніпропетровськ, 2012. 20 с.

222. Про введення воєнного стану в Україні : Указ Президента України від 24.02.2022 № 64/2022. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/64/2022#Text.

223. Про внесення змін до Державної стратегії регіонального розвитку на 2021-2027 роки : Постанова Кабінету Міністрів України від 13.08.2024 № 940. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/940-2024-%D0%BF.

224. Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо забезпечення права осіб з інвалідністю на працю : Закон України від 15.01.2025 № 4219-IX. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4219-IX.

225. Про внесення змін до деяких законів України щодо врегулювання окремих питань у сферах охорони здоров’я, реабілітації, соціального захисту та державної реєстрації окремих об’єктів санітарних заходів : Закон України від 21.08.2024 № 3911-IX. URL: https://zakon.rada.gov.ua/go/3911-20.

226. Про внесення змін до деяких законодавчих актів щодо доступу осіб з особливими освітніми потребами до освітніх послуг : Закон України 2541-VIII. *Відомості Верховної Ради України.* 2018. № 43. Ст. 345. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2541-19.

227. Про внесення змін до деяких законів України щодо сплати єдиного внеску на загальнообов’язкове державне соціальне страхування за осіб, стосовно яких встановлено факт позбавлення особистої свободи внаслідок збройної агресії проти України : Закон України від 27.02.2025 № 4280-IX. URL: https://zakon.rada.gov.ua/go/4280-20.

228. Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо удосконалення законодавства з питань діяльності закладів охорони здоров'я : Закон України від 06.04.2017 № 2002-VIII. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2002-19.

229. Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо удосконалення механізму запобігання та протидії домашньому насильству та насильству за ознакою статі : Закон України від 19.12.2024 р. № 4073-IX. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4073-20#Text.

230. Про державні соціальні стандарти та державні соціальні гарантії : Закон України від 05.10.2000 № 2017-III. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2017-14#Text.

231. Про державні фінансові гарантії медичного обслуговування населення : Закон України від 19.10.2017 № 2168-VIII. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2168-19.

232. Про державну соціальну допомогу малозабезпеченим сім'ям : Закон України від 01.06.2000 № 1768-III. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1768-14.

233. Про державну соціальну допомогу особам з інвалідністю з дитинства та дітям з інвалідністю : Закон України від 16.11.2000 № 2109-III. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2109-14.

234. Про державну соціальну допомогу особам, які не мають права на пенсію, та особам з інвалідністю : Закон України від 18.05.2004 № 1727-IV. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1727-15.

235. Про загальнообов'язкове державне соціальне страхування : Закон України від 23.09.1999 № 1105-XIV. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1105-14.

236. Про загальнообов'язкове накопичувальне пенсійне забезпечення: проєкт Закону України. *Офіційний сайт Міністерства соціальної політики України.* URL: https://www.msp.gov.ua/projects/934/.

237. Про зайнятість населення : Закон України від 05.07.2012 № 5067-VI. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/5067-17.

238. Про затвердження Державної соціальної програми забезпечення рівних прав та можливостей жінок і чоловіків на період до 2021 року : Постанова Кабінету Міністрів України; Заходи від 11.04.2018 № 273. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/273-2018-%D0%BF.

239. Про затвердження Національного плану дій з виконання рекомендацій, викладених у заключних зауваженнях Комітету ООН з ліквідації дискримінації щодо жінок до восьмої періодичної доповіді України про

виконання Конвенції про ліквідацію всіх форм дискримінації щодо жінок на період до 2021 року : Розпорядження Кабінету Міністрів України від 05.09.2018 № 634-р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/634-2018-%D1%80.

240. Про затвердження Положення про Міністерство соціальної політики України : Постанова Кабінету Міністрів України від 17 червня 2015 р. № 423. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/423-2015-%D0%BF#Text.

241. Про затвердження Порядку розроблення державного стандарту соціальної послуги : Наказ Міністерства соціальної політики від 16.05.2012 р. № 282. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0876-12#Text.

242. Про затвердження Стратегічного плану діяльності Міністерства соціальної політики України на 2021 бюджетний рік і два бюджетні періоди, що настають за плановим (2022–2023 роки) : Наказ Міністерства соціальної політики України № 30 від 26.01.2021 р. URL: https://www.msp.gov.ua/documents/5959.html?PrintVersion.

243. Про затвердження Стратегічного плану діяльності Міністерства соціальної політики України на 2022 бюджетний рік і два бюджетні періоди, що настають за плановим (2023-2024 роки) : Наказ Міністерства соціальної політики України № 90 від 11.02.2022 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v0090739-22.

244. Про місцеве самоврядування в Україні : Закон України від 21.05.1997 № 280/97-ВР. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/280/97-%D0%B2%D1%80.

245. Про місцеві державні адміністрації : Закон України від 09.04.1999 № 586-XIV. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/586-14#Text.

246. Про Національну стратегію у сфері прав людини : Указ Президента України від 24 березня 2021 р. № 119/2021. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/119/2021#n17.

247. Про недержавне пенсійне забезпечення : Закон України від 09.07.2003 № 1057-IV. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1057-15.

248. Про освіту : Закон України від 05.09.2017 № 2145-VIII. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2145-19#Text.

249. Про основи соціального захисту бездомних осіб і безпритульних дітей : Закон України від 02.06.2005 № 2623-IV. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2623-15.

250. Про основи соціальної захищеності осіб з інвалідністю в Україні : Закон України від 21.03.1991 № 875-XII. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/875-12.

251. Про основні засади молодіжної політики : Закон України від 27.04.2021 № 1414-IX. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1414-20.

252. Про основні засади соціального захисту ветеранів праці та інших громадян похилого віку в Україні : Закон України від 16.12.1993 № 3721-XII. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3721-12.

253. Про охорону дитинства : Закон України від 26.04.2001 № 2402-III. URL: https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/2402-14.

254. Про пенсійне забезпечення осіб, звільнених з військової служби, та деяких інших осіб : Закон України від 09.04.1992 № 2262-XII. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2262-12.

255. Про погодження утворення міжрегіональних територіальних органів Національної служби здоров'я : Розпорядження Кабінету Міністрів України від 16.01.2019 р. № 18-р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/18-2019-%D1%80#Text.

256. Про правовий і соціальний захист осіб, постраждалих від сексуального насильства, пов'язаного із збройною агресією російської федерації проти України, та надання їм невідкладних проміжних репарацій : Закон України 4067-IX від 18.06.2025. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4067-20#Text.

257. Про соціальний захист та підтримку дітей, які постраждали внаслідок збройної агресії російської федерації проти України, та внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо впорядкування надання

соціальних послуг та виплат : Закон України від 08.10.2024 № 3999-IX. URL: https://zakon.rada.gov.ua/go/3999-20.

258. Про соціальний і правовий захист військовослужбовців та членів їх сімей : Закон України від 20.12.1991 № 2011-XII. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2011-12.

259. Про соціальні послуги : Закон України від 17.01.2019 № 2671-VIII. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2671-19.

260. Про спрощення порядку надання населенню субсидій для відшкодування витрат на оплату житлово-комунальних послуг, придбання скрапленого газу, твердого та рідкого пічного побутового палива : Постанова Кабінету Міністрів України від 21.10.1995 № 848. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/848-95-%D0%BF.

261. Про статус ветеранів війни, гарантії їх соціального захисту : Закон України від 22.10.1993 № 3551-XII. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3551-12.

262. Про статус і соціальний захист громадян, які постраждали внаслідок Чорнобильської катастрофи : Закон України від 28.02.1991 № 796-XII. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/796-12.

263. Про схвалення Концепції Державної соціальної програми запобігання та протидії домашньому насильству та насильству за ознакою статі на період до 2025 року : Розпорядження Кабінету Міністрів України від 10.10.2018 № 728-р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/728-2018-%D1%80.

264. Про схвалення Концепції розвитку електронної охорони здоров’я : Розпорядження Кабінету Міністрів України від 28.12.2020. № 1671-р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1671-2020-%D1%80#Text.

265. Про схвалення Концепції розвитку системи громадського здоров’я : Розпорядження Кабінету Міністрів України від 30 листопада 2016 р. № 1002-р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1002-2016-р#Text.

266. Про схвалення Національної стратегії подолання гендерного розриву в оплаті праці на період до 2030 року та затвердження операційного плану заходів з її реалізації на 2023-2025 роки : Розпорядження Кабінету Міністрів України від 15 вересня 2023 р. № 815-р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/815-2023-%D1%80#Text.

267. Про схвалення Національної стратегії розвитку інклюзивного навчання на період до 2029 року та затвердження операційного плану заходів з її реалізації на 2024-2026 роки : Розпорядження Кабінету Міністрів України від 7 червня 2024 р. № 527-р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/527-2024-%D1%80#Text.

268. Про схвалення Стратегії розвитку вищої освіти в Україні на 2022-2032 роки : Розпорядження Кабінету Міністрів України від 23.02.2022 № 286-р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/286-2022-%D1%80.

269. Про схвалення Стратегії розвитку системи охорони здоров'я на період до 2030 року та затвердження операційного плану заходів з її реалізації у 2025-2027 роках : Розпорядження Кабінету Міністрів України від 17.01.2025 № 34-р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/34-2025-%D1%80.

270. Про схвалення Стратегії цифрової трансформації соціальної сфери : Розпорядження Кабінету Міністрів України від 28.10.2020 № 1353-р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1353-2020-%D1%80.

271. Про утворення Національної служби здоров’я України : Постанова Кабінету Міністрів України від 27 грудня 2017 р. № 1101. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1101-2017-%D0%BF#Text.

272. Протасова Н. Г. Актуальні проблеми теорії і практики управління освітою дорослих в Україні. *Освіта дорослих: теорія, досвід, перспективи. Національна академія педагогічних наук України /* Інститут педагогічної освіти і освіти дорослих імені Івана Зязюна. 2013. № 7. С. 149-159.

273. Про Цілі сталого розвитку України на період до 2030 року : Указ Президента України від 30.09.2019 № 722/2019. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/722/2019#top.

274. Публічне управління в Україні: проблеми та перспективи розвитку : монографія / за заг. ред. чл.-кор. НАН України, д. е. н., проф. В. С. Загорського, д. держ. упр., проф. П. М. Петровського. Львів, 2021. 256 с.

275. Радиш Я. Державне регулювання медичної та фармацевтичної діяльності в єдиному медичному просторі України (теоретико-методологічні засади). *Лікарська справа.* 2012. С. 113-123.

276. Радиш Я. Ф. Державне управління охороною здоров'я в Україні: генезис та тенденції розвитку : дис. … д-ра наук з держ. упр.: 25.00.01 / Українська Академія держ. управління при Президентові України. Київ, 2003. 360 с.

277. Робоча програма, методичні вказівки та індивідуальні завдання до вивчення дисципліни “Моделювання системних характеристик в економіці” для студентів спеціальності 7.03050201 – економічна кібернетика / уклад. К. Ф. Ковальчук, О. Б. Скороход. Дніпропетровськ : НМетАУ, 2011. 28 с.

278. Розвиток сільських територій (стан, проблеми, перспективи) / Є. І. Бойко, І. Р. Залуцький, Х. М. Притула та ін. ; Інститут регіональних досліджень НАН України ; наук. ред. Є. І. Бойко. Львів, 2011. 61 с.

279. Романова Н. Ф. Формування ринку соціальних послуг на сучасному етапі в Україні. *Innovative processes in education: Collective monograph.* AMEET Sp. z o.o., Lodz, Poland, 2017. Pp. 187-188.

280. Романовська Ю. А., Страпачук Л. В. Вплив тінізації економіки на соціально-економічний розвиток України. *Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. Серія : Економіка і менеджмент*. 2021. Вип. 49. С. 60-68.

281. Романчук Я. Країна Несвободи. *Міжнародний Інститут Свободи (ILI).* URL: https://www.ilibertyinstitute.org/articles/economic-freedom-index-fraser-institute-2024.

282. Рубцов В. П., Перинська Н. І. Державне управління та державні установи : навч. посіб. для дистанційного навчання / за ред. д-ра соціол. наук, проф. Ю. П. Сурміна. Київ : Університет «Україна», 2008. 440 с.

283. Руденко О. М., Вітер Д. В. Публічне управління забезпеченням продуктивної зайнятості в умовах нестабільного розвитку суспільства. *Держава та регіони. Серія Публічне управління і адміністрування*. 2024. № 2. С. 125-131. DOI: https://doi.org/10.32782/1813-3401.2024.2.17.

284. Руденко О. М., Дмитренко О. Б. Інститути громадянського суспільства: можливості та потенціал у післякризовому відновленні України. *Держава та регіони.* 2025. № 1. С. 132-139. DOI: https://doi.org/10.32782/1813-3401.2025.1.21.

285. Руженський М. М. Трансформація інститутів соціального захисту населення в транзитивній економіці : дис. … д-ра екон. наук: 08.00.01 / ДВНЗ «Київський національний економічний університет імені Вадима Гетьмана». Київ, 2016. 411 с. URL: https://kneu.edu.ua/userfiles/d-26.006.01/2016/Ruzhenskyj_diss.PDF.

286. Рябінчук М. В. Соціальний капітал: структура та зміст. *Вісник Національного технічного університету України "Київський політехнічний інститут". Філософія. Психологія. Педагогіка.* 2012. № 2. С. 59-64.

287. Садова У. Я. Соціальна політика в Україні: регіональні дослідження і перспективи розвитку : монографія / НАН України, Ін-т регіон. дослідж. Львів : ІРД НАН України, 2005. 408 с.

288. Свидрук І.І., Сидорчук О.Г. Оцінювання рівня соціальної безпеки та її відновлення в Україні. *Вісник ЛТЕУ. Економічні науки.* 2024. Вип. 76. С. 105-118. URL: http://journals-lute.lviv.ua/index.php/visnyk-econom/article/view/1540/1451

289. Семигіна Т. Соціальна політика у глобальному вимірі / Нац. ун-т «Києво-Могилянська академія», Школа соціальної роботи ім. В. І. Полтавця. Київ : Унів. вид-во «Пульсари», 2003. 252 с.

290. Семів Л. К. Соціальний капітал регіональних суспільних систем: аспекти формування та оцінки в умовах переходу до економіки знань. *Соціально-економічні дослідження в перехідний період. Регіональні суспільні системи*: [зб. наук пр.]. 2004. Вип. 3. С. 104-119.

291. Сидоренко Н.А. Підходи до оцінки ефективності управління соціальною сферою. *Журнал соціальної політики*. 2023. Вип. 21. С. 100–115. URL: http://www.journal-socialpolicy.kiev.ua/2023/21/4.

292. Симоненко Л. І., Іванюк О. В., Плотнікова М. Ф. Сталий розвиток сільських територій у сучасних умовах: соціально-економічний й екологічний аспекти. *Український економічний часопис.* 2024. № 4. С. 60-64.

293. Системна модернізація державного управління в Україні: гуманістичний контекст : колективна монографія / [Г. А. Братусь, Н. В. Головач, Г. А. Дмитренко та ін.] ; [за заг. ред. Г. А. Дмитренко] ; ПрАТ "ВНЗ "Міжрегіон. акад. упр. персоналом". Київ : ДКС-Центр, 2020. 512 с.

294. Сікорська І. М. Удосконалення державного управління вищою освітою в контексті європейської інтеграції : дис... канд. наук з держ. упр.: 25.00.02 / Донецький держ. ун-т управління. Донецк, 2006. 235 с.

295. Сімкіна В.О. Змістовний аспект поняття «соціальний захист» та основні засади його втілення на європейському просторі. *Державне управління: удосконалення та розвиток*. 2012. № 7. URL: http://www.dy.nayka.com.ua/?op=1&z=438.

296. Скуратівський В. Соціальна політика в контексті європейської стратегії України. *Вісник УАДУ при Президентові України*. 2002. № 3. С. 298–302.

297. Скуратівський В. А., Палій О. М. Основи соціальної політики : навч. посіб. Київ : МАУП, 2002. 200 с.

298. Скуратівський В. А., Палій О. М., Лібанова Е. М. Соціальна політика. Київ : Вид-во УАДУ, 2003. 343 с.

299. Скуратівський В. А., Шевченко М. Ф. Соціальні системи та соціологічні методи дослідження : навч. посіб. Київ : Вид-во УАДУ, 1998. 200 с.

300. Солоненко І., Сабліна Л., Єна А. Сучасні та майбутні виклики для публічного управління у сфері охорони здоров’я. *Збірник наукових праць Національної академії державного управління при Президентові України*. 2020. Вип. 2. С. 100–109.

301. Соціальна безпека: державне регулювання та організаційно-економічне забезпечення: монографія / О. Г. Сидорчук. Львів : ЛРІДУ НАДУ, 2018. 492 с.

302. Соціальна медицина та організація охорони здоров'я : підручник / за ред. Ю. В. Вороненка. Тернопіль : Укрмедкнига, 2002. 332 с.

303. Соціальна політика: словник: поняття, категорії, терміни / [М. А. Бучин та ін.]. Львів, 2008. 274 с.

304. Соціальна робота в умовах сучасних викликів: досвід і перспективи розвитку : колективна монографія / за заг. ред. проф. Ю. В. Палагнюк, доц. О. Л. Файчук. Миколаїв : Вид-во: Ємельянова Т. В., 2022. 511 с.

305. Соціальна філософія : монографія / [В. І. Воловик, М. А. Лепський, Т. І. Бутченко, О. В. Краснокутський]. Запоріжжя, 2011. 376 с.

306. Соціальний захист населення України: статистичний збірник / Державна служба статистики України. Київ, 2012. 119 с. URL: https://www.ukrstat.gov.ua/.

307. Соціальний захист населення України: статистичний збірник / Державна служба статистики України. Київ, 2013. 123 с. URL: https://www.ukrstat.gov.ua/.

308. Соціальний захист населення України: статистичний збірник / Державна служба статистики України. Київ, 2014. 130 с. URL: https://www.ukrstat.gov.ua/.

309. Соціальний захист населення України: статистичний збірник / Державна служба статистики України. Київ, 2015. 124 с. URL: https://www.ukrstat.gov.ua/.

310. Соціальний захист населення України: статистичний збірник / Державна служба статистики України. Київ, 2016. 124 с. URL: https://www.ukrstat.gov.ua/.

311. Соціальний захист населення України: статистичний збірник / Державна служба статистики України. Київ, 2017. 123 с. URL: https://www.ukrstat.gov.ua/.

312. Соціальний захист населення України: статистичний збірник / Державна служба статистики України. Київ, 2018. 122 с. URL: https://www.ukrstat.gov.ua/.

313. Соціальний захист населення України: статистичний збірник / Державна служба статистики України. Київ, 2019. 124 с. URL: https://www.ukrstat.gov.ua/.

314. Соціальний захист населення України у 2019 році: статистичний збірник / Державна служба статистики України. Київ, 2020. 116 с. URL: https://www.ukrstat.gov.ua/.

315. Соціальний захист населення України у 2020 році: статистичний збірник / Державна служба статистики України. Київ, 2021. 122 с. URL: https://www.ukrstat.gov.ua/.

316. Соціальний захист населення України 2021: статистичний збірник / Державна служба статистики України. Київ, 2022. 129 с. URL: https://www.ukrstat.gov.ua/.

317. Соціальний захист населення України 2022: статистичний збірник / Державна служба статистики України. Київ, 2023. 116 с. URL: https://www.ukrstat.gov.ua/.

318. Соціальний захист населення 2023: статистичний збірник / Державна служба статистики України. URL: https://www.ukrstat.gov.ua/druk/publicat/kat_u/2025/zb/02/zb_szn_2023.pdf.

319. Соціальний захист населення України 2009: статистичний збірник / Державний комітет статистики України. Київ, 2010. 124 с. URL: https://www.ukrstat.gov.ua/.

320. Соціальний захист населення України 2010: статистичний збірник / Державний комітет статистики України. Київ, 2011. 119 с. URL: https://www.ukrstat.gov.ua/.

321. Соціальний захист населення України 2023: статистичний збірник / за ред. І. Сеник ; Державна служба статистики України. Київ, 2024. 125 с. URL: https://www.ukrstat.gov.ua/.

322. Соціальні індикатори рівня життя населення: статистичний збірник / Державна служба статистики України. Київ, 2012. 204 с. URL: https://www.ukrstat.gov.ua/.

323. Соціальні індикатори рівня життя населення: статистичний збірник / Державна служба статистики України. Київ, 2014. 215 с. URL: https://www.ukrstat.gov.ua/.

324. Соціальні індикатори рівня життя населення: статистичний збірник / Державна служба статистики України. Київ, 2018. 177 с. URL: https://www.ukrstat.gov.ua/.

325. Соціальні інтереси в контексті соціокультурної модернізації : колект. моногр. / [Л. Д. Бевзенко та ін.] ; за ред. О. Злобіної. Київ, 2011. 320 с.

326. Соціальні результати державних програм: теоретико-методологічні та прикладні аспекти оцінювання : монографія / за ред. Е. М. Лібанової ; Інститут демографії та соціальних досліджень імені М. В. Птухи НАН України. Умань: Видавець «Сочінський», 2012. 312 с.

327. Соціально-економічний потенціал сталого розвитку України та її регіонів: нац. доп. / за ред. акад. НАН України Е. М. Лібанової, акад. НААН України М. А. Хвесика. Київ : ДУ ІЕПСР НАН України, 2014. 776 с.

328. Соціологія : підручник / [Пачковський Ю. Ф. та ін.] ; за ред. Ю. Ф. Пачковського. Львів : ЛНУ ім. Івана Франка, 2011. 416 с.

329. Соціологія: словник термінів і понять / уклад. Є. А. Біленький та ін.; ред.: Є. А. Біленький, М. А. Козловець. Київ, 2006. 372 с.

330. Співак М. В. Державна політика здоров'язбереження: світовий досвід і Україна : монографія. Київ : Ін-т держави і права ім. В. М. Корецького НАН України, 2016. 536 с.

331. Стан здійснення ДПП в Україні. Департамент сфери публічних закупівель та конкурентної політики. *Міністерство економіки України: офіційний веб-сайт.* URL: https://surl.li/msozcz.

332. Статистичні дані щодо інклюзивного навчання в Україні. *Офіційний сайт Міністерства освіти і науки України.* URL: https://mon.gov.ua/osvita-2/inklyuzivne-navchannya/statistichni-dani.

333. Тамм А., Поступна О. Вища освіта як об'єкт державного управління. *Публічне управління: теорія та практика*. 2011. № 3 (7). С. 183–187.

334. Термінологічно-понятійний словник. Соціальна політика і соціальна робота / [М. Ф. Головатий, М. Б. Панасюк]. Київ : МАУП, 2005. 560 с.

335. Тимченко А. В. Використання інформаційних технологій в управлінні соціальною сферою. *Інформаційні технології в управлінні*. 2021. Вип. 15. С. 75–89. URL: http://www.itmanagement.kiev.ua/2021/15/6.

336. Тишко Д. Ф. Медичний туризм як комплексний міжсистемний об'єкт державної політики. *Актуальні проблеми у сфері публічного управління*. 2023. Том 34 (73). № 1. С. 231-237.

337. Тишко Д. Ф. Суб'єкти формування та реалізації державної політики забезпечення розвитку медичного туризму. *Держава та регіони. Серія: Публічне управління та адміністрування*. 2024. № 1. С. 227-235. 218.

338. Ткачук А. Місцеве самоврядування та децентралізація. Практичний посібник. Київ, 2012. 120 с.

339. Токарєва У. За останні два роки рівень бідності в Україні зріс з 5 % до 24 %, це ставить під загрозу можливість людей старшого віку про себе попіклуватись. *Міністерство соціальної політики України: офіційний сайт.* URL: https://www.msp.gov.ua/news/23714.html?PrintVersion.

340. Трансформація соціальна. *Велика Українська Енциклопедія*. URL: https://vue.gov.ua.

341. Трансформація суспільних відносин в умовах цивілізаційних змін: кол. моногр. Харків: СГ НТМ «Новий курс», 2023. 498 с.

342. Трощинський В. П., Кравченко М. В., Петроє О. М., Ярош Н. П. Соціальна і гуманітарна політика в Україні в умовах сучасних викликів. *Державне управління: теорія та практика*. 2016. № 2. С. 32-44.

343. Трощинський В. П., Мельничук Л. М., Ярош Н. П. Системи оцінювання соціального розвитку регіонів: міжнародний досвід та вітчизняна практика. *Вісник Національної академії державного управління при Президентові України*. 2020. Вип. 1 (96). С. 62–69. URL: https://er.nau.edu.ua/handle/NAU/53331.

344. Трощинський В., Петроє О., Горгес І. Соціальний розвиток: опорний конспект навчальної дисципліни. Київ : НАДУ, 2008. 192 с.

345. Трощинський В., Петроє О. Розробка моделі оцінювання державної соціальної політики на регіональному рівні. *Вісник Національної академії державного управління при Президентові України*. 2009. Вип. 1. С. 207-214.

346. Трощинський В. П., Скуратівський В. А., Петроє О. М. Соціальний розвиток. *Енциклопедія державного управління* : у 8 т. Київ : НАДУ, 2011. Т. 1. С. 580-583.

347. Трощинський В. П., Скуратівський В. А. Соціо-гуманітарні пріоритети суспільного розвитку України. *Вісник Національної академії державного управління при Президентові України*. 2013. № 3. С. 106-113.

348. Удовиченко В. П. Організаційно-економічний механізм соціального розвитку регіону в умовах формування ринкових відносин : автореф. дис. … д-ра екон. наук : спец. 08.10.01 / НАН України, Рада по вивченню продуктивних сил України. К., 1999. 40с.

349. Уманець О. П. Взаємодія влади та громади: нові можливості в умовах децентралізації. *Публічне управління*. 2021. № 2(16). С. 77-83.

350. Управління соціальним і гуманітарним розвитком : навч. посіб. : у 2 ч. / [В. А. Скуратівський, В. П. Трощинський, Е. М. Лібанова та ін.] ; за заг. ред. В. А. Скуратівського, В. П. Трощинського. Київ : НАДУ, 2009. Ч. 1. 456 с.

351. Фаріон М. М. Особливості системи соціального захисту населення в Україні. *Ефективна економіка.* 2017. № 7. URL: http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=5709.

352. Хома Н. М. Моделі соціальної держави: світовий та український досвід : монографія. Київ, 2012. 591 с.

353. Цапок С. О., Бідак В. Я. Сучасні тенденції деморозвитку та їх врахування у регіональній соціальній політиці. *Регіональна економіка*. 2009. № 4. С. 133-139.

354. Цілі сталого розвитку: Україна: Національна доповідь 2017. URL: https://me.gov.ua/view/22e86f94-a9dd-421e-adcb-e38748a4b7cb.

355. Цілі сталого розвитку Україна: Перший добровільний національний огляд. URL: https://ukraine.un.org/sites/default/files/2021-10/VNR%20SDG%20Ukraine%202020.pdf.

356. Чайка Т. Ю. Адаптивне управління невизначеністю при прийнятті управлінських рішень. *Бізнес-інформ.* 2025. № 2. С. 283-288.

357. Чеберяко О. В. Фінансування соціального захисту: світовий досвід та Україна. *Загрози соціальній безпеці людини в умовах війни :* матеріали круглого столу (27-29 вересня 2023 р.) / за заг. ред. проф. З. С. Варналія. Київ-Чернівці : Знання України, 2023. С. 108-112.

358. Чеберяко О. В., Варналій З. С., Толок І. В., Баженова О. В., Микитюк О. П. Соціальний захист людини у світі: моделі, виклики та проблеми. *Міжнародний науковий журнал «Інтернаука». Серія «Економічні науки»*. 2024. № 8(88). Т. 1. С. 163-174.

359. Чеканова Т. Д. Взаємодія адміністративних та політичних механізмів у системі управління охороною здоров'я : дис. ... канд. наук: 25.00.02 / Одеський регіональний інститут державного управління Національної академії державного управління при Президентові України. Одеса, 2008. 213 с.

360. Чепурко Г. Стан, проблеми та перспективи модернізації українського суспільства: експертні оцінки. *Соціологія: теорія, методи, маркетинг*. 2020. № 1. С. 41–65.

361. Черкасов А. В. Механізми інфраструктурного забезпечення соціально-економічного розвитку регіонів України: проблеми теорії та практики : монографія. Херсон, 2012. 408 с.

362. Чечотка В. Д. Чинники розвитку системи публічного управління в Україні. *Проблеми сучасних трансформацій. Серія: право, публічне управління та адміністрування*. 2023. № 10. DOI: https://doi.org/10.54929/2786-5746-2023-10-02-17.

363. Шайгородський Ю. Поняття «трансформація» як інструмент аналізу соціальних змін. *Український науковий журнал* «*Освіта регіону».* 2010. № 4. URL: https://social-science.uu.edu.ua/article/323.

364. Шатило О. А. Опорний конспект лекцій з дисципліни «Публічне адміністрування». Житомир, 2014. 51 с.

365. Шевцов В. Г. Стратегія державного управління системою охорони здоров'я в Україні. *Теорія та практика державного управління :* зб. наук. праць. Харків : Вид-во ХарРІ НАДУ "Магістр", 2007. Вип. 3 (18). С. 183-190.

366. Шевченко І. П. Розвиток соціальної інфраструктури в контексті децентралізації. *Науковий вісник Національного університету «Остромадський економічний університет».* 2022. Вип. 33. С. 20–36. URL: http://www.nuos.scientificbulletin.ostromad.com/2022/33/1.

367. Шевчук П. І. Соціальна та гуманітарна політика : навч. посіб. Львів : ЛРІДУ НАДУ, 2014. 320 с.

368. Шевчук П. І. Управління соціальним і гуманітарним розвитком : навч. посіб. Львів, 2012. 267 с.

369. Шинкарук В. Д., Пєша І. В., Сопівник І. В., Галайдюк В. В., Кошук О. Б. Моніторинг і оцінка у соціальній роботі: навчальний посібник. Київ : Компринт, 2022. 360 с.

370. Штирліна А. А. Механізми державного управління функціонуванням системи надання державних послуг в Україні : дис. … канд. наук. з держ. упр. / Київ. нац. ун-т ім. Тараса Шевченка. Київ, 2017. 191 с.

371. Штомпка П. Соціологія. Аналіз суспільства : монографія / пер. з польськ. Г. Теодорович. Львів : Колір ПРО, 2020. 799 с.

372. Щербань С., Шейко Р., Левкіна Г. Посібник з моніторингу та оцінювання надання соціальних послуг в Україні. Харків : ХІСД, 2017. 112 с. URL: https://surli.cc/iqtert.

373. Щокін Р. Г. Характеристика публічного адміністрування галуззю освіти в Україна. *Адміністративне право*. 2016. URL: http://sd-vp.info/2016/harakteristika-publichnogo-administruvannya-galuzzyu-osviti-v-ukrayini/.

374. Якимець М. М., Карковська В. Я. Особливості управління змінами у приватному та державному секторах. *Бізнес Інформ*. 2022. № 3. С. 102-108. DOI: https://doi.org/10.32983/2222-4459-2022-3-102-108.

375. Яременко О. О., Артюх О. Р., Балакірєва О. М. Оцінка ефективності програми "Здоров'я та розвиток молоді" 1997–2001. Київ : ТОВ "ІМГ "АртБат", ТОВ "Видавництво "ЛІТТОН", 2002. 96 с.

376. Ярова Л. В. Континентальна модель соціального захисту як ефективна система завоювань громадянського суспільства. *Актуальні проблеми політики* : зб. наук. пр. 2012. Вип. 45. С. 157-164.

377. Ярославська В. М. Політика соціальної підтримки на місцевому рівні: проблеми та рішення. *Журнал економічної теорії*. 2023. Вип. 28. С. 110–125. URL: http://www.economictheory.kiev.ua/2023/28/7.

378. Ярошенко І. С. Організаційно-правові форми соціального захисту людини і громадянина в Україні : дис. ... канд. юрид. наук / ДВНЗ «Київський національний економічний університет імені Вадима Гетьмана». Київ, 2006. 219 с.

379. Ярошенко І. С. Право соціального забезпечення : навч. посіб. Київ : КНЕУ, 2005. 232 с.

380. Ястремська О. М., Мажник Л. О. Публічне адміністрування : навч. посіб. Харків : ХНЕУ ім. С. Кузнеця, 2015.132 с.

381. Яценко Л., Литвишко О. Нормативно-правове регулювання соціальної політики в сучасній Україні. *Науковий вісник Ужгородського університету. Серія «Педагогіка. Соціальна робота»*. 2023. Вип. 1 (52). С. 252-256.

382. Яценко С. Ю. Проблеми та перспективи управління соціальною сферою в Україні. *Актуальні питання публічного управління*. 2023. № 1(18). С. 60-68.

383. Andreyeva S., Bienkowska D., Krasivski O., Kolosovska I., & Seryogina N. Multiculturalism as an Alternative to the Development of Western Democracy and the Problems of Global Governance. *Vision 2025: Education Excellence and Management of Innovations through Sustainable Economic Competitive Advantage*: 34th International-Business-Information-Management-Association (IBIMA) Conference (13-14 November, 2019). Madrid, Spain, 2019. Pp. 10993-11002.

384. Aquinas T. On law, morality, and politics / translated by Richard J. Regan; edited, with introduction, notes, and glossary by William P. Baumgarth and Richard J. Regan. 2nd ed. 316 p.

385. Bernard P. La Cohésion sociale: critique d'un quasi-concept. *Lien social et Politiques–RIAC*. 1999. Vol. 41. Pp. 47-59.

386. Bidyuk P., Prosyankina-Zharova T., Terentiev O., Medvedieva M. Adaptive modelling for forecasting economic and financial risks under uncertainty conditions in terms of the economic crisis and social. *Technology audit and production reserver.* 2018. № 4(2). Pp. 4-10. URL: https://journals.uran.ua/tarp/issue/view/8569.

387. Bourdieu Pierre. Politics and Sociology: *General Sociology*. Wiley. John Wiley & Sons, LTD, 2023. Volume 5. 304 p.

388. Coleman J. S. Norms as Social Capital. *Economic Imperialism: The Economic Approach Applied outside the Field of Economics* / Radnitzky G., Bernholz P. (eds.). NY : Paragon House Publishers, 1987. Pp. 133-155.

389. Collins R. Theoretical Sociology. San Diego: Harcourt Brace Jovanovich, 1988. 180 p.

390. Contemporary issues in the public management of social services in Europe Contemporary. *Innovation, research, and evidence-based practice*. 2014. Issue 02. URL: https://www.esn-eu.org/sites/default/files/publications/ESN_-Contemporary_issue_2__Innovation%2C_research_and_evidencebased_practice.pdf.

391. Deacon B. Socially responsible globalization: The challenge for social security. *Paper of the Year 2000 International Research Conference on Social Security*. Helsinki, 2000. P. 9.

392. Deming W. E. Quality productivity and Competitive. Massachusetts Inst. Technology, 1982. URL: www.dol.Gov/1000books-shapedwork.

393. Democracy Index 2022. *The Economist Intelligence Unit: website.* URL: https://www.eiu.com/n/campaigns/democracy-index-2022/.

394. Democracy Index 2024. *The Economist Intelligence Unit: website.* URL: https://www.eiu.com/n/democracy-index-2024/.

395. Deth Jan W. van. Measuring social capital. *The Handbook of Social Capital.* NY : Oxford University Press, 2008. Pp. 122-150.

396. Dewey J. Education as Politics. *The New Republic.* 1922. Vol. 32. № 141. Pp. 139-141.

397. Dziana H., Dzianyi R., Kolosovska I. Theoretical and methodological foundations of the development of public communications in the process of decentralization of power in Ukraine. *Zarządzanie – bezpieczeństwo.* Seria monograficzna Nr 5 / Pięde1 A., Pomiankiwicz J., Powęska M., Krasiwski O., Krzyżak K. (red. nauk.). Wyższa Szkoła Bezpieczeństwa i Ochrony im. Marszałka Piłsudskiego w Warszawie, Wydział Zamiejscowy w Nisku.-Nisko, 2020. Pp. 18-28.

398. Economic Freedom Index-2022. *The Heritage Foundation: website*. URL: https://www.heritage.org/index/.

399. Entwistle N. J., Ramsten P. Understanding Students' Learning. London : Croom Helm. 1983.

400. Esser H. The two meanings of social capital. *The Handbook of Social Capital*. NY : Oxford University Press, 2008. Pp. 122-150.

401. European Public Administration Network. URL: http://www.eupan.org/.

402. Fukuyama F. Social Capital and Civil Society. *IMF Working Paper* WP/00/74. 2000.

403. Fukuyama F. Trust: The Social Virtues and the Creation of Prosperity. Free Press, 1995. 480 p.

404. Global Digital Social Forum 2024: Можливості для громад — напрацьована Стратегія цифрової трансформації та розвитку соціальної сфери на 2025-2027 роки. *Офіційний сайт Міністерства соціальної політики України.* URL: https://www.msp.gov.ua/news/24076.html.

405. Global Gender Gap Report 2023. *World Economic Forum: website*. URL: https://www.weforum.org/publications/series/global-gender-gap-report/.

406. Global Gender Gap Report 2024. *World Economic Forum: website*. URL: https://www3.weforum.org/docs/WEF_GGGR_2024.pdf.

407. Gutmann A. Democratic Education. Princeton, 1987. 287 p.

408. Hood Christopher. Public management for all seasons. *Public Administration*. 1991. Spring. Pp. 3–19.

409. Hooghe M., Stolle D. Introduction: Generating Social Capital. *Generating Social Capital: Civil Society and Institutions in Comparative Perspectives*. NY: Palgrave, 2003. Pp. 1–18.

410. Human Development Report 2021-2022. Uncertain Times, Unsettled Lives: Shaping our Future in a Transforming World. *UNDP in Ukraine: website.* URL: https://hdr.undp.org/content/human-development-report-2021-22.

411. Indices of Social Development. URL: https://isd.iss.nl.

412. Jenson J. Mapping Social Cohesion: The State Canadian Research. *Canadian Policy Research Networks Study*. 1998. No F 03. 64 p.

413. Kalashnyk N., Khudoba O., Kolosovska I., Zayats D., & Panfilova T. Public policy in the field of state-private partnership. *Ad alta-journal of interdisciplinary research.* Czech Republic. 2021. № 11(2). Special Issue: 20. Pp. 64-69.

414. Kitching G. Development and Underdevelopment in Historical Perspective. Luxembourg, 2005. 368 p.

415. Kolosovska I., Lys V. Features of children's rights and best interests protection in institutional care and upbringing institutions during the covid-19 pandemic. Regional aspect. *Studia Sociologica.* 2020. Tom 12. Nr 2. Pp. 150–159. URL: https://czasopisma.uken.krakow.pl/index.php/studia_sociologica/issue/view/654.

416. Kolosovska I., Rudenko O., Sykaliuk D., Stasiuk O., & Kutsii I. Conceptualization of Public Management by Realizing the Social Potential of Authority, Business, Community in the Conditions of Digitalization. *Pacific Business Review (International).* 2025. Vol. 17, Issue 12. Pp. 93-102. URL: https://www.pbr.co.in/2025/June.aspx.

417. Kolosovska I., Zachepa A. Public-management approaches in the context of the social state formation. *Association agreement:from partnership to cooperation* : collective monograph / edited by Maryna Dej, Olha Rudenko. Hamilton, Ontario: Accent Graphics Communicatoins&Publishing, 2018. Pp. 25-28. URL: https://surli.cc/viqdqm.

418. Kolosovska I., Zachepa A. Strategic planning for socio-economic development of communities as a tool of regional policy implementation. *Association agreement: driving integrational changes. Vol. 3 :* collective monograph / edited by Dej M., Rudenko O., Lunov V. Ottawa: Accent Graphics Communications & Publishing, 2020. Pp. 23-31.

419. Kolosovska I., Zagórski R. Transformation of the social function of the state: conceptual approaches. *Socioworld - Social Research & Behavioral Science Refereed & Reviewed Journal.* Estonia. Tallin, 2021. Vol. 06, Issue 04 (01). Pp. 72-77. URL: https://scia.website/index.php/swd DOI:10.36962/SWD0604(01)2021-72.

420. Kooiman J. Societal Governance: Levels, Modes, and Orders of Social-Political Interaction. *Debating Governance*. *Debating Governance, Authority, Steering, and Democracy* / Ed. By Jon Pier. Oxford University Press, 2000. Pp. 138-164.

421. Kravchenko M., Kropivnytska M., Kolosovska I., & Dziana H. Early Intervention Service Implementation at the Level of the United Territorial Communities in Ukraine. *Vision 2020: Sustainable Economic Development and Application of Innovation Management*: 32nd Conference of the International-Business-Information-Management-Association (IBIMA) (15-16 November 2018). Seville, Spain, 2018. Pp. 2811-2818.

422. Lerner D. The Passing of Traditional Society. Glencoe: Free Press, 1958.

423. Lin N. Social Capital: A Theory of Social Structure and Action. NY : Cambridge University Press, 2001. 278 p.

424. Mauro R. M. Political science education and the conceptual analysis of ideology: A pedagogy and curriculum of understanding. *Journal of Political Ideologies.* 2008. № 13(1). Pp. 55–72. DOI: http://dx.doi.org/10.1080/13569310701822255.

425. Melnyk S., Shuprudko N., Kolosovska I., Berest I., & Pasichnyk M. Anti-crisis personnel management in the process of ensuring the economic security of the enterprise. *Business: Theory and Practice. 2020.* Vol. 21 № 1. Pp. 272-281. URL: https://journals.vilniustech.lt/index.php/BTP/issue/view/1072

426. Monitoring HIV/AIDS Programs: Participant Guide. *A USAID Resource for Prevention*, *Care and Treatment.* FHI. September 2004.

427. Newton K. Trust, Social Capital, Civil Society, and Democracy. *International Political Science Review*. 2001. № 22. Pp. 201–214.

428. Nicholson, K. *Outcome-Based Education* : Brief № 4 / McMaster University; Council of Ontario Universities, Degree Level Expectations Project, 2011. 4 p.

429. Nikitenko V., Andriukaitiene R., Punchenko O. Formation of sustainable digital economical concept: challenges, threats, priorities. *Humanities studies: Collection of Scientific Papers* / Ed. V. Voronkova. Zaporizhzhia : ZNU, 2019. № 1 (78). Pp. 140–153.

430. OECD. Development Assistance Committee's Work on Participatory Development and Good Governance. Paris: Organization for Economic Cooperation and Development, 1992.

431. Parsons T. The Present Position and Prospects of Systematic Theory in Sociology. *Essays in Sociologial Theory.* 1949. Pp. 212–238.

432. Putnam R. Bowling Alone: The collapse and revival of American community. New York, 2000. 349 p.

433. Putnam R. Making democracy work: civic tradition in modern Italy. Princeton, 1994. 280 p.

434. Rhodes R. Understanding Governance. Policy Network, Government, Reflexivity and Accountability. Buckingham, Philadelphia: Open University Press, 1999. 459 p.

435. Rudenko O., Kolosovska I., Podvirna N., Zhuk O., & Bilobryvka I. Social Factors of Development of Public Administration System. *Pacific Business Review (International)*. 2025. Vol. 18, Issue 1. Pp. 41-50. URL: https://www.pbr.co.in/2025/July.aspx.

436. Rudenko O., Mykhailovska O., Koziura I., Kolosovska I., & Kononenko I. The latest tools of public administration in the process of solving socioenvironmental problems at the level of local government. *Ad Alta: Journal of interdisciplinary research*. 2022. 12(1), XXVII. Pp. 181-187. URL: http://www.magnanimitas.cz/12-01-xxvii

437. Sloam J. Introduction: Youth, citizenship, and political science education: Questions for the discipline. *Journal of Political Science Education.* 2010. № 6. Pp. 325–335. DOI: http://dx.doi.org/10.1080/15512169.2010.518085.

438. Smelser N. J. Processes of social change. *Sociology: An Introduction*. New York : Wiley, 1973. Pp. 747-748.

439. Social Sustainability and Inclusion. URL: https://www.worldbank.org/en/topic/socialsustainability/overview#1.

440. The 2023/2024 Human Development Report: Breaking the gridlock. Reimagining cooperation in a polarized world. *UNDP in Ukraine: website*. URL: https://hdr.undp.org/system/files/documents/global-report-document/hdr2023-24reporten.pdf.

441. Tokar M., Shybirina S., Kolosovska I., & Khmarska I. Digital aspects of the Ukrainian digitalization. *Economic Affairs*. 2022. Vol. 67, No. 04s. October 2022. Pp. 755-764. URL: https://ndpublisher.in/admin/issues/EAv67n4si.pdf

442. Tyshko D., Dramaretska S., Kurbanov A., Yunger V., & Khatsko K. Risk management in medicine: the process of identification, assessment and control of risks in medical practice. *AD ALTA Journal of Interdisciplinary Research*. 2024. Vol. 14. Is.1. Pp. 105-113.

443. Zapf W. Die Transformation in der ehemaligen DDR und die soziologische Theorie der Modernisierung. Gastvortrag; *Max-Planck-Institut für Gesellschaftsforschung, Köln; MPIFG Discussion Paper* 92/4; Juni 1992. Köln: 1992. 20 p.

444. Zapf, W. Modernisierung, Wohfahrtsentwicklung und Transformation: soziologische Aufsätze 1987 bis 1994. *Wissenschaftszentrum Berlin für Sozialforschung (WZB)*. Berlin: Edition Sigma, 1994. 212 p.

445. Zapf W. Theorien des sozialen Wandels. Konrady, K. O. et. al. (Hrsg.): Neue wissenschaftliche Bibliothek; Soziologie, Bd.31: Königstein/Ts.: Verlagsgr. Athenäum, Hain, 4.Aufl., 1979. 534 p.

Додаток А

Таблиця А.1

Державні соціальні стандарти і гарантії в Україні за період 2004-2024 рр.

Показник	Рік																				
	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021	2022	2023	2024
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15	16	17	18	19	20	21	22
Прожитковий мінімум на одну особу в розрахунку на місяць, грн	362	423	-	-	-	-	-	-	-	-	1176	1330	-	-	-	2027	2189	2393	2589	2589	3028
- з 1 січня	-	-	423	492	592	626	825	894	1017	1108	-	-	1330	1544	1700	-	-	-	-	-	-
- з 1 квітня	-	-	423	525	605	626	839	911	1037	1108	-	-	1330	1544	1700	-	-	-	-	-	-
- з 1 липня	-	-	423	525	607	626	843	911	1044	1108	-	-	1330	1544	1700	-	-	-	-	-	-
- з 1 жовтня	-	-	472	532	626	626	861	934	1060	1108	-	-	1330	1544	1700	-	-	-	-	-	-
- з 1 листопада	-	-	472	532	626	701	861	934	1060	1108	-	-	1330	1544	1700	-	-	-	-	-	-
- з 1 грудня	-	-	472	532	626	701	875	953	1095	1176	-	-	1544	1700	1853	-	-	-	-	-	-
- для осіб, які втратили працездатність	285	332	-	-	-	-	-	-	-	-	949	1074	-	-	-	1638	1769	1934	2093	2093	2361
- з 1 січня	-	-	332	380	470	498	695	750	822	894	-	-	1074	1247	1247	-	-	-	-	-	-
- з 1 квітня	-	-	332	406	481	498	706	764	838	894	-	-	1074	1247	1247	-	-	-	-	-	-
- з 1 липня	-	-	332	406	482	498	709	764	844	894	-	-	1074	1247	1247	-	-	-	-	-	-
- з 1 жовтня	-	-	366	411	498	498	723	784	856	894	-	-	1074	1247	1247	-	-	-	-	-	-
- з 1 листопада	-	-	366	411	498	573	734	784	856	894	-	-	1074	1247	1247	-	-	-	-	-	-
- з 1 грудня	-	-	366	411	498	573	695	800	884	949	-	-	1247	1373	1497	-	-	-	-	-	-
Середній розмір призначених місячних пенсій пенсіонерів, які перебувають на обліку в органах Пенсійного фонду, грн	182,2	406,82	406,82	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	2542	2969	1769	3508	3992	4623	5385
- з 1 січня	-	-	-	478,4	751,4	898,2	1032,6	1151,9	1253,3	1470,7	1526,1	1581,5	1699,51	1828,31	-	-	-	-	-	-	-
- з 1 квітня	-	-	-	508,4	777,8	912,8	1038,9	1178,0	1279,4	1474,6	1531,2	1594,3	1703,43	1832,45	-	-	-	-	-		-
- з 1 липня	-	-	-	555,5	836,8	925,9	1103,6	1205,4	1421,6	1482,0	1561,0	1601,8	1738,86	1886,78	-	-	-	-	-	-	-
- з 1 жовтня	-	-	-	590,8	894,9	946,1	1123,6	1230,5	1438,3	1484,3	1549,4	1691,6	1745,54	2447,95	-	-	-	-	-	-	-

Закінчення таблиці А.1

1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15	16	17	18	19	20	21	22
Розмір пенсії у % до прожиткового мінімуму на одну особу	50,3	96,2	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	146,5	160,3	166,8	178,6	208,0	177,8
- з 1 січня	-	-	96,2	97,2	127,0	143,5	125,2	128,9	123,2	132,7	129,8	118,9	127,8	118,4	149,5	-	-	-	-	-	-
- з 1 квітня	-	-	96,2	96,8	128,6	143,5	123,8	129,3	123,4	133,0	130,2	119,9	128,1	118,7	149,5	-	-	-	-	-	-
- з 1 липня	-	-	96,2	105,8	137,9	143,5	130,9	132,3	136,2	133.8	132,7	120,4	130,7	122,2	149,5	-	-	-	-	-	-
- з 1 жовтня	-	-	86,2	111,1	143,0	143,5	130,5	131,8	135,7	134,0	131,8	127,2	131,2	158,6	149,5	-	-	-	-	-	-
- з 1 листопада	-	-	86,2	111,1	143,0	135,0	130,5	131,8	135,7	134,0	131,8	127,2	131,2	158,6	149,5	-	-	-	-	-	-
- з 1 грудня	-	-	86,2	111,1	143,0	135,0	128,4	129,1	131,4	126,2	131,8	127,2	113,05	144,0	137,2	-	-	-	-	-	-
- до прожиткового мінімуму для осіб, які втратили працездатність	63,9	122,5	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	181,3	198,3	206,4	220,9	257,3	228,1
- з 1 січня	-	-	127,4	125,9	159,9	180,4	148,6	153,6	152,5	164,5	160,8	147,3	158,2	146,6	203,9	-	-	-	-	-	-
- з 1 квітня	-	-	127,4	125,2	161,7	180,4	147,2	154,2	152,7	165,0	161,4	148,5	158,6	147,0	203,9	-	-	-	-	-	-
- з 1 липня	-	-	127,4	136,8	173,6	180,4	155,7	157,8	168,4	165,8	164,5	149,1	161,9	151,3	203,9	-	-	-	-	-	-
- з 1 жовтня	-	-	111,2	143,7	179,7	180,4	155,4	157,0	168,0	166,0	163,3	157,5	162,5	196,3	203,9	-	-	-	-	-	-
- з 1 листопада	-	-	111,2	143,7	179,7	165,1	153,1	157,0	168,0	166,0	163,3	157,5	162,5	196,3	203,9	-	-	-	-	-	-
- з 1 грудня	-	-	111,2	143,7	179,7	165,1	161,7	153,8	162,7	156,4	163,3	157,5	140,0	178,3	169,8	-	-	-	-	-	-
Середньомісячна заробітна плата, грн.	524	736	806	1351	1806	1906	2239	2633	3026	3265	3480	4195	5183	7104	7811	8865	10497	11591	14014	14847	17442
Розмір пенсії у % до розміру заробітної плати	34,8	55,3	50,5	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	32,5	28,7	28,3	30,3	28,5	31,1	30,9
- з 1 січня	-	-	-	35,4	41,6	47,1	46,1	43,8	41,4	45,0	43,9	37,7	32,8	25,7	-	-	-	-	-	-	-
- з 1 квітня	-	-	-	37,6	43,1	47,9	46,4	44,7	42,3	45,2	44,0	38,0	32,9	25,8	-	-	-	-	-	-	-
- з 1 липня	-	-	-	41,1	46,3	48,6	49,3	45,8	47,0	45,4	44,9	38,2	33,6	26,6	-	-	-	-	-	-	-
- з 1 жовтня	-	-	-	43,7	49,6	49,6	50,2	46,7	47,5	45,5	44,5	40,3	33,7	34,5	-	-	-	-	-	-	-

Джерело: складено автором на основі [314; 317; 319-324].

Додаток Б

Таблиця Б.1

Ключові характеристики діяльності соціальної інфраструктури України за період 2009-2023 рр.

Елемент інфраструктури та його характеристики	Рік														
	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021	2022	2023
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15	16
Дитячі будинки-інтернати (для дітей і молоді), од.	55	55	55	55	53	49	49	49	48	42	40	36	36	36	36
- у них місць , од.	7345	7345	7345	7345	7050	6400	6400	6400	6307	6010	5700	2073	4777	-**	4515
- кількість обслуговуваних, осіб	6937	6879	6888	6799	6453	5998	5861	5805	5692	5074	4706	4402	4332	-**	4137
Будинки (відділення) нічного перебування бездомних громадян, од.	19	19	19	19	21	17	23	24	24	23	22	23	25	23	22
- у них місць , од.	847	867	836	844	931	754	913	864	841	814	818	896	1036	948	924
- кількість обслуговуваних, осіб	6893	4825	4554	5486	6258	3559	3984	4965	5369	6177	7023	5368	6052	5809	6629
Центри (відділення) реінтеграції, од.	8	13	13	13	13	15	13	15	16	16	15	16	16	14	15
- у них місць , од.	469	596	601	591	541	568	528	743	713	737	721	709	756	656	763
- кількість обслуговуваних, осіб	1005	1226	1504	1609	1529	1698	1684	1899	1852	3908	4204	3859	7316	12171	5086
Соціальні готелі (відділення), од.	1	2	2	1	3	3	4	4	5	5	5	6	7	5	4
- у них місць , од.	16	18	18	16	58	60	68	68	84	84	84	160	155	176	203
- кількість обслуговуваних, осіб	32	27	40	34	83	73	79	78	88	74	78	131	166	262	215
Установи для осіб, звільнених з місць позбавлення волі	23	16	19	25	21	19	17	17	17	16	16	16	14	14	14
- кількість обслуговуваних, осіб	1095	641	820	1021	1155	1085	1346	1280	803	717	1082	678	609	919	755
Школи-інтернати для дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування, од.	78	77	72	64	47	33	23	11	9	9	8	8	1	1	-
- в них дітей, осіб	10697	10135	9269	7933	4722	3555	2078	894	754	484	480	457	57	69	-

Закінчення таблиці Б.1

1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15	16
Дитячі будинки системи МОН, од.	114	110	104	91	62	41	40	35	32	28	25	22	17	12	12
- в них дітей, осіб	5154	4686	4332	3371	2060	1454	1444	1403	1372	1187	1010	900	662	519	477
Будинки дитини системи охорони здоров'я, од.	48	48	48	45	46	40	40	41	40	39	39	40	37	36	31
- в них дітей, осіб	3704	3666	3507	3200	2793	2272	2415	2621	2675	2764	2699	2387	2201	2092	1619
Будинки-інтернати системи Мінсоцполітики, од.	55	55	55	55	53	49	49	49	48	42	40	36	36	-*	36
- в них дітей, осіб	6937	6879	6888	6799	6453	5998	5861	5805	5692	5074	4706	4402	4332	-*	4137
Притулки для дітей, од.	90	88	87	66	42	14	10	8	8	7	5	5	4	4	4
- у них місць , од.	3875	3755	3705	2895	1665	535	400	295	285	265	210	195	160	160	160
- в них дітей, перебувало протягом року осіб	14242	11978	11107	7298	3472	1408	1123	1056	1122	906	755	549	549	623	577
Центри соціально-психологічної реабілітації дітей, од.	30	32	41	62	86	82	76	75	75	73	74	75	74	73	73
- у них місць , од.	845	918	1268	2278	3292	3127	3002	3012	3007	2967	3022	3025	2995	2965	2947
- в них дітей, перебувало протягом року осіб	3585	3426	3389	5631	9070	7643	7880	8066	8387	7907	7565	6029	6185	4574	4131
Заклади загальної середньої освіти, що мають у своєму складі пансіон (інтернат), од.	-	-	-	380	382	338	334	333	296	282	280	264	264	239	240
- у них учнів, осіб	-	-	-	45357	44666	38396	38962	39596	34771	32778	31799	29634	29634	27635	27754

**Джерело: складено автором на основі [306-317; 319-321]*

***Статистичні дані відсутні*

Додаток В

Таблиця В.1

Напрями реалізації стратегічного потенціалу в контексті формування соціальної концепції публічного управління

Вектор/орієнтир (напрям)	Цілі та завдання	Інструменти та засоби досягнення	Очікувані результати
1	2	3	4
1. Активізація ринку праці з одночасним відкриттям рівного доступу для отримання нових навичок за сучасними потребами роботодавців	- розвиток молодіжного підприємництва та малого бізнесу, в тому числі інноваційного; - підвищення рівня зайнятості серед вразливих категорій населення (ветерани, внутрішньо переміщені особи, особи, що пережили полон, окупацію, пенсіонери, особи з інвалідністю і т.д.) шляхом створення сприятливих умов для перекваліфікації або підвищення рівня професійної майстерності; - широке застосування дуальної форми освіти через створення спеціальних механізмів фінансування закладів освіти; - залучення до співпраці потенційних роботодавців та підвищення їх ролі у формуванні державного замовлення відповідно до потреб у працівниках певного фаху та спеціалізації; - надання рівних прав громадян щодо здобуття освіти впродовж усього життя, як можливості отримання та удосконалення необхідних знань і навичок для підвищення конкурентоздатності особи на ринку праці, її адаптованості до вимог ринку праці з метою гарантування зайнятості та належної заробітної плати.	-державна підтримка та стимулювання малого та середнього бізнесу; - ефективна профорієнтаційна робота з учнівською та студентською молоддю щодо сучасних вимог ринку праці; - сприяння та мотивування перекваліфікації та підвищення рівня професійності через гарантування працевлаштування; - впровадження державних програм мотивації; - забезпечення державою гідної оплати праці та запровадження ефективної системи управління трудовими ресурсами; - підвищення ефективності співпраці держави, освітніх закладів, наукових установ, бізнес-сектору, фінансових інституцій і експертного кола щодо управління процесами оцінювання та контролю якості освіти.	- удосконалення стратегії публічного управління сферою зайнятості через приведення у відповідність ринку освітніх послуг та потреб на ринку праці; - збалансованості стану національної економіки; - якісна підготовка гнучких до змін умов та потреб ринку трудових ресурсів і як наслідок – підвищення рівня життя населення; - зменшення нерівності у всіх її проявах; -зменшення багатовимірної бідності; - зростання середньої тривалості життя.

Продовження таблиці В.1

1	2	3	4
2. Впровадження нових форм зайнятості з високим рівнем гнучкості та адаптивності	- формування та реалізація принципово нових більш гнучких форм соціально-трудових відносин; - мінімізація безпекових ризиків під час трудової діяльності в умовах війни; - набуття більшої гнучкості роботодавців та/або працівників при дотриманні рівня соціального захисту працюючих.	-розвиток цифрової інфраструктури для створення відповідного цифрового середовища трудових процесів; -розширення сфери використання з цією метою соціальних мереж, віртуальних майданчиків та платформ, електронних порталів у галузі охорони здоров'я, освіти та надання соціальних послуг; - надання можливості підвищення кваліфікації; -створення оптимального робочого графіку; -забезпечення безпеки для здоров'я і життя на робочих місцях; - надання чіткого статусу новим формам зайнятості задля уникнення нерівності на ринку праці та його сегментації.	-надання нових можливостей працівникам і роботодавцям; -безперервність функціонування бізнесу; -підвищення продуктивності праці, гнучкості та ефективності організації роботи підприємства чи організації, що в цілому позитивно відображається на конкурентоспроможності національної економіки.
3. Приведення у відповідність ринку освітніх послуг та потреб на ринку праці	- скорочення розриву між академічною освітою і реальними потребами роботодавців щодо підготовки трудових ресурсів; - скорочення рівня безробіття, зокрема серед недавніх випускників вищих навчальних закладів; - підвищення якості надання освітніх послуг в контексті надання фахових компетентностей.	-тісна співпраця сектору освіти з бізнес-середовищем через постійно діючі консультативні платформи, дорадчі органи при департаментах та місцевих управліннях освітою; - сприяння ефективній роботі рад роботодавців при вищих навчальних закладах; - мотивування бізнесу до відкритого діалогу з публічною владою щодо проблем та очікувань від освітньої галузі; - імплементація кращих практик закордонного досвіду щодо приведення у відповідність освітніх послуг та потреб ринку праці.	-скорочення рівня розбалансованості між пропозицією та попитом на ринку праці, і як наслідок – скороченню рівня безробіття; - стимулювання молоді залишатись в Україні через наявність гарантованих робочих місць; -підвищення загального економічного добробуту за рахунок зростання продуктивності праці.

Продовження таблиці В.1

1	2	3	4
4. Забезпечення конкурентоспроможності освітніх послуг	- поєднання реформ у сфері освіти із задоволенням соціальних потреб населення в частині забезпечення соціальної стабільності, культурного розвитку, підтримки громадських ініціатив та соціального партнерства; - збалансування підходів до освітньої діяльності з позиції соціального інституту та комерційної сфери надання послуг; - забезпечення громадянам рівного доступу до якісної освіти.	-реформування мережі освітніх закладів відповідно до сучасних потреб в освітніх послугах; -використання сучасних підходів в процесі відновлення пошкоджених та зруйнованих закладів освіти для комфортної реалізації освітнього процесу; -пошук нових джерел фінансування для забезпечення належної матеріально-технічної та методичної бази навчального процесу; - є підвищення рівня управлінської автономії українських закладів вищої освіти щодо ухвалення та реалізації управлінських рішень в питаннях фінансування; - поширення практики створення ендаументів, як специфічної форми акумуляції фінансових ресурсів; - впровадження стимулів з метою залучення довгострокового інвестування в освітню і наукову діяльність; - модернізація та інтенсифікація, в тому числі забезпечення функціонування віртуально-дистанційної парадигми освіти; - розробка науково-обґрунтованих освітніх стандартів; - створення продуманої системи стимулів та комфортних умов праці для педагогічних та науково-педагогічних працівників.	- підвищення конкурентних переваг вітчизняної освіти; - зростання якості освітніх послуг; - зростання чисельності молоді, що залишається в Україні.

Продовження таблиці В.1

1	2	3	4
5. Прискорення інтеграції вітчизняної освіти в міжнародний освітній простір	-досягнення рівня відповідності освітніх послуг міжнародним стандартам; -запровадження демократичних засад у діяльність навчальних закладів; -посилення процесів академічної мобільності та обміну досвідом на міжнародному рівні; -розвиток міжнародної співпраці закладів вищої освіти з метою удосконалення та масштабування їх наукової та проєктної діяльності.	-підвищення рівня знання англійської мови як освітян, так і здобувачів, на високому рівня шляхом створення відповідних стимулів та умов для вивчення іноземної мови (організація роботи якісних курсів при навчальних закладах, мовних клубів, популяризація вивчення іноземних мов); -викладання фахових дисциплін англійською мовою, моніторинг рівня знань і т.д.); -постійна підтримка комунікації з міжнародними партнерами; -організація інформаційної та консультативної підтримки за допомогою проведення спільних загальнодержавних форумів, конференцій, зустрічей; -розвиток міжнародної проєктної діяльності у навчальних закладах; - накопичування відповідного досвіду реалізації спільних освітніх проєктів з міжнародними партнерами та поширення цього досвіду; -посилення процесів академічної мобільності викладачів та здобувачів.	забезпечення якісної освіти як основи соціального капіталу та запоруки сталого розвитку
6. Збільшення тривалості та покращення якості життя громадян в умовах політики децентралізації	- формування дієвої системи громадського здоров'я в регіонах та територіальних громадах; - надання рівного доступу до необхідних медичних послуг, лікарських засобів та медичних виробів в межах програми медичних гарантій; - створення ефективної мережі кластерних та надкластерних закладів охорони здоров'я, зокрема зі створенням реабілітаційних відділень; - розширення доступності послуг з охорони психічного здоров'я	- включення питань зростання тривалості та підвищення рівня якості життя населення до програм і проєктів регіонального розвитку, регіональних стратегій розвитку та планів заходів з їх реалізації, стратегії розвитку територіальних громад та планів заходів з їх реалізації; - розробка та реалізація ефективного механізму мотивації та підтримки медичних працівників щодо роботи в сільській, малонаселеній чи важкодоступній місцевості.	зростання тривалості та підвищення рівня якості життя населення та подолання регіонального дисбалансу соціального розвитку і якості життя громадян.

Продовження таблиці В.1

1	2	3	4
7. Формування міжсекторального підходу до реалізації заходів з профілактики та формування здорового способу життя	- забезпечення участі громадянського суспільства у розробці політики і управління у сфері охорони здоров'я; - зростання рівня якості первинної медичної допомоги задля запобігання госпіталізаціям; - створення єдиного медичного простору, який передбачає взаємодію закладів охорони здоров'я та надавачів медичних послуг за єдиною уніфікованою системою правил та здатність надавати належний рівень медичної допомоги; - посилення застосування принципів інклюзивності і безбар'єрності доступу під час надання послуг охорони здоров'я	- сприяння підвищення рівня обізнаності громадян; - стимулювання співпраці між державними інституціями, закладами охорони здоров'я і громадянським суспільством, населенням, територіальними громадами, громадськими організаціями, професійними об'єднаннями, ЗМІ і т.д.; - розробка й впровадження програм щодо підвищення рівня знань про безпеку життєдіяльності; - формування політики, яка базується на цілісній, виваженій, прийнятій консенсусом стратегії реформи охорони здоров'я; - розробка ефективного нормативно-правового забезпечення, збалансованого з конституційними нормами; - застосування сучасних управлінських підходів: управління змінами та проєктного підходу у галузі охорони здоров'я; - постійний моніторинг та оцінка для швидкого реагування на виклики і ризики, які виникають в процесі реформування; -включення питань піклування про здоров'я до освітніх та виховних програм на всіх рівнях освіти; - забезпечення імплементації аспектів впливу на громадське здоров'я під час ухвалення публічно-управлінських рішень, формування та впровадження державної політики на всіх рівнях; - створення та впровадження елементів ефективного управління закладами охорони здоров'я, які забезпечують громадську підзвітність та нагляд, зокрема шляхом формування наглядових рад на основі принципів належного управління.	-формування та впровадження моделі системи охорони здоров'я, що забезпечить ефективне, безперервне надання безоплатних, якісних і безпечних послуг населенню; -рівний та вільний доступ громадян до інформації про чинники впливу на здоров'я та культуру ставлення до власного здоров'я; -залучення інститутів громадянського суспільства до ухвалення управлінських рішень в системі охорони здоров'я; -забезпечення впровадження та поширення сучасних технологій та наукових досягнень з метою збереження чи зміцнення здоров'я населення країни.

Продовження таблиці В.1

1	2	3	4
8. Створення Єдиної інформаційної системи соціальної сфери	-розробка та впровадження програмних інструментів для організації надання адміністративних послуг соціальними інституціями шляхом електронних сервісів; -технічне забезпечення безперервної роботи електронних сервісів соціального характеру; - захист інформації під час надання адміністративних послуг через електронні сервіси в соціальній сфері; -електронне адміністрування накопичувальної системи загальнообов'язкового державного пенсійного страхування.	-зміна нормативно-правового забезпечення в частині визначення прожиткового мінімуму; -надання фінансової підтримки малозабезпеченим сім'ям для відкриття власної справи; -впровадження нового виду універсальної соціальної допомоги для подолання складних життєвих обставин; -законодавче закріплення посилення соціальної підтримки найменш захищених категорій населення	-постійна робота ЄІССС у всіх регіонах України; -можливість надання засобами електронного сервісу всіх адміністративних послуг соціального призначення, які можуть бути отримані в такій формі; -спрощення процедур отримання громадянами соціальних послуг через електронні сервіси; - здійснення постійного моніторингу за цільовим використанням коштів Фонду соціального страхування України.
9. Підвищення рівня соціальних стандартів та гарантій	- докорінна зміна методики визначення прожиткового мінімуму, оптимізація його використання, відміна кореляції між розміром прожиткового мінімуму та обсягом соціальних виплат, якщо вони не є основним джерелом доходу; - сприяння зростанню економічної активності та підвищення рівня зайнятості серед тих категорій населення, які отримують соціальну допомогу.	-зміна нормативно-правового забезпечення в частині визначення прожиткового мінімуму; - надання фінансової підтримки малозабезпеченим сім'ям для відкриття власної справи; - впровадження нового виду універсальної соціальної допомоги для подолання складних життєвих обставин; -законодавче закріплення посилення соціальної підтримки найменш захищених категорій населення.	-зростання розмірів державних соціальних стандартів та гарантій для населення; -впровадженні адресного соціального захисту для підтримки найуразливіших категорій громадян та допомоги в подоланні складних життєвих обставин; -підвищення рівня економічної активності серед числа малозабезпечених сімей за рахунок надання фінансової допомоги для відкриття власного бізнесу; -повернення на ринок праці або заснування власної справи непрацюючими особами.

Продовження таблиці В.1

1	2	3	4
10. Підвищення рівня пенсійного забезпечення	- введення в дію накопичувальної системи загальнообов'язкового державного пенсійного страхування; - сприяння розвитку системи недержавного пенсійного забезпечення задля створення пенсійних накопичень та зростання загального коефіцієнта заміни доходу пенсією, що є основним показником достатності пенсійного забезпечення; - розвиток фінансової стійкості Пенсійного фонду України та подальшого удосконалення функціоналу порталу електронних послуг Пенсійного фонду України; - впровадження соціальних пакетів на основі накопичувальної пенсійної системи для окремих категорій населення; - зростання рівня пенсій для всіх категорій пенсіонерів.	- удосконалення нормативно-правового забезпечення для введення в дію накопичувальної системи загальнообов'язкового державного пенсійного страхування та недержавного пенсійного забезпечення в частині розробки і введення в дію проєктів законів для підвищення розміру пенсій та забезпечення фінансової стійкості Пенсійного фонду України; - надання мінімального гарантованого пенсійного забезпечення непрацездатним особам; - введення загальнообов'язкового накопичувального пенсійного забезпечення; - здійснення щорічної індексації, перерахунку та підвищення пенсійних виплат.	- зростання пенсійних виплат для всіх категорій осіб, які їх отримують; - розвиток недержавного пенсійного забезпечення; - не менше половини економічно активного населення долучено до накопичувального пенсійного забезпечення.
11. Надання якісних соціальних послуг	- введення в дію безперервної соціальної роботи з незахищеними верствами громадян на рівні територіальних громад; - надання безперешкодного доступу осіб та сімей, що потрапили до складних життєвих обставин, до якісних соціальних послуг, сприяння підвищенню рівня якості надання соціальних послуг в територіальних громадах; - впровадження системи регулювання ринку соціальних послуг, в тому числі через фінансування безпосередньо надання соціальних послуг, а не закладів системи соціального захисту; - забезпечення доступності послуги раннього втручання та максимальне охоплення нею сімей з дітьми з порушенням розвитку або ризиком виникнення таких порушень;	- формування Реєстру надавачів та отримувачів соціальних послуг з подальшим його інтегруванням до інших державних реєстрів та баз даних; - нормативно-правове закріплення зміни фінансування соціальних послуг та підходів до їх стандартизації; - стимулювання професійного розвитку фахівців соціальної роботи на територіальному рівні; - модернізація процедури догляду та компенсації фізичним особам, що доглядають потребуючих осіб, формування інституту професійних доглядальників;	-формування та впровадження державних програм підвищення кваліфікації працівників сфери соціальних послуг; - програм удосконалення професійної компетентності працівників виконавчих органів місцевого самоврядування в аспекті управління системою надання соціальних послуг;

Закінчення таблиці В.1

1	2	3	4
	- розвиток системи підвищення кваліфікації та рівня професійної компетентності соціальних працівників та спеціалістів соціального обслуговування.	- формування системи надання базових соціальних послуг у територіальних громадах за участі неурядових організацій; - забезпечення надання комплексних спеціалізованих послуг окремим категоріям громадян на обласному рівні або шляхом співпраці місцевої влади області та територіальних громад; - подальша реалізація проєктів щодо забезпечення підтримкою та доглядом самотніх осіб похилого віку, довгожителів та осіб похилого віку, які потребують соціального обслуговування.	- визначення державних стандартів соціальних послуг денного догляду дітей з інвалідністю, супроводу під час інклюзивного навчання тощо; - створення тренінгових центрів та консультаційних пунктів при регіональних центрах соціальних служб; - запровадження системи фінансування соціальних послуг за принципом «гроші ходять за людиною»; - підтримка та законодавче закріплення волонтерської діяльності в аспекті надання соціальних послуг; - правове врегулювання процесу реєстрації та державного контролю щодо надання соціальних послуг; - підвищення рівня розвитку соціальних послуг; - реалізація державного контролю за діяльністю у сфері надання соціальних послуг; - організація на рівні територіальних громад соціальної роботи із сім’ями та дітьми, які належать до незахищених верст громадян або потрапили у складні життєві обставини; - оптимізація системи соціальної безпеки населення; - дотримання прав дітей соціально вразливих категорій.

Додаток Г

Таблиця Г.1

Якісний вимір результативності формування розвитку та поширення соціальної концепції публічного управління (практичні рекомендації)

Реальний стан (потреби)	Актуальні чинники впливу	Напрями впровадження (соціальні ініціативи)	Механізми	Очікувані зміни (результати)
1	2	3	4	5
Сфера зайнятості				
- нестача робочих місць у регіонах - високий рівень тіньової зайнятості - низька конкурентоспроможність окремих категорій - недостатня кількість робочих місць для вразливих груп - обмежений доступ до роботи в умовах цифрової трансформації для людей старшого віку або з інвалідністю	- мобілізація - міграція працездатного населення - невідповідність освіти потребам ринку праці - зниження ділової активності та мотивації, зниження мотивації до праці через низький рівень доходів і нестабільність - неефективність мотивації роботодавців - соціальна нерівність і дискримінація на ринку праці	розширення доступу до ваучерної системи для професійної мобільності через професійне навчання та перекваліфікацію з вільним вибором програм	- механізми політико-правового врегулювання; - механізми соціально орієнтованого фінансування; - аналітико-оцінювальні механізми соціальної якості	- підвищення рівня конкурентоспроможності учасників ринку праці, особливо серед осіб 45+ та ВПО; - зменшення тривалості безробіття серед осіб, які пройшли навчання, мінімум на 30 %; - зростання частки громадян, які успішно працевлаштувалися протягом 6 місяців після завершення курсу; - створення відкритого національного реєстру акредитованих освітніх провайдерів
		реалізація програми "гарантоване перше робоче місце" для молоді за підтримки держави	- механізми інтегрованої інституційно-організаційної взаємодії - механізми соціально-орієнтованого фінансування	- підвищення рівня працевлаштування молоді віком 18–25 років на 25–35% у регіонах реалізації програми; - зменшення еміграції молодих спеціалістів через доступ до першого оплачуваного досвіду в Україні;

Продовження таблиці Г.1

1	2	3	4	5
			- стимулюючо-ресурсні механізми механізми соціальної трансформації та підтримки змін	- створення механізму державно-приватного партнерства для стажування та роботи випускників; посилення співпраці між навчальними закладами та роботодавцями на регіональному рівні
		стимулювання та підтримка альтернативних форм зайнятості (дистанційна робота, фриланс, самозайнятість) у кризових регіонах із низьким рівнем зайнятості	- комунікативно-адаптаційні механізми партнерської взаємодії - механізми забезпечення соціальної стійкості - механізми соціально-орієнтованого фінансування механізми соціальної трансформації та підтримки змін	- збільшення частки населення, залученого до легальної віддаленої зайнятості, щонайменше на 20%; - створення цифрових хабів у малих громадах для підтримки онлайн-праці (інтернет, консалтинг, навчання); - зменшення дисбалансу між урбанізованими та сільськими регіонами у доступі до сучасних форм зайнятості; удосконалення нормативної бази для реєстрації, оподаткування та захисту прав фрилансерів
		модернізація центрів зайнятості шляхом переорієнтації їх на кар'єрні хаби, що надають супровід, менторство та бізнес-консультації	- механізми інтегрованої інституційно-організаційної взаємодії - механізми соціально-орієнтованого фінансування аналітико-оцінювальні механізми соціальної якості	- збільшення ефективності центрів зайнятості: не менше 60% відвідувачів – із індивідуальним кар'єрним планом ; - запровадження сучасних послуг: профорієнтаційне тестування, коучинг, менторство, бізнес-порадництво; - розширення партнерств із приватним сектором для прямих вакансій і стажувань підвищення довіри до державної служби зайнятості шляхом переформатування її сервісної моделі

Продовження таблиці Г.1

1	2	3	4	5
Сфера соціального захисту				
-низький рівень адресності допомоги - недостатнє охоплення вразливих груп - забюрократизованість процедури оформлення соціальної допомоги	- недосконале законодавче регулювання - низький рівень цифровізації - неефективність моніторингу та - відсутність оновлених (актуальних) даних про потреби населення	Створення єдиного реєстру життєвих обставин населення для визначення категорій вразливості та адресної соціальної підтримки	Механізми політико-правового врегулювання Аналітико-оцінювальні механізми соціальної якості Комунікативно-адаптаційні механізми партнерської взаємодії Механізми забезпечення соціальної стійкості	- Забезпечення доступу до цифрового кабінету для не менше ніж 95% користувачів соціальної допомоги, включно з вразливими та маломобільними групами населення; - підвищення рівня цифрової грамотності серед одержувачів соціальної допомоги на 30% через організацію навчальних програм і консультацій; - покращення зручності користування цифровим кабінетом за рахунок інтуїтивного інтерфейсу та адаптації під потреби різних категорій користувачів; - скорочення часу обробки заяв на соціальну допомогу на 40% завдяки автоматизації та цифровій взаємодії між службами; -підвищення прозорості та зменшення корупційних ризиків у призначенні допомоги
		Поширення соціальних контрактів та індивідуалізованих планів підтримки для ефективного подолання бідності та соціальної інтеграції	Механізми політико-правового врегулювання Механізми соціально орієнтованого фінансування	- Збільшення кількості домогосподарств, що отримують підтримку через соціальні контракти, на 30% протягом першого року впровадження;

Продовження таблиці Г.1

1	2	3	4	5
			Стимулюючо-ресурсні механізми Механізми соціальної трансформації та підтримки змін	- підвищення рівня працевлаштування серед осіб, які уклали соціальні контракти, щонайменше на 20%; - забезпечення індивідуального підходу до підтримки не менше ніж 90% учасників програми через персоналізовані плани соціальної допомоги; -покращення соціальної інтеграції вразливих груп населення через комплексну підтримку та навчання; - зниження рівня бідності в охоплених програмах регіонах на 15% упродовж 2 років; - підвищення мотивації та активності громадян у подоланні власних соціальних проблем через системні соціальні контракти та індивідуальні плани.
		Створення єдиного реєстру життєвих обставин населення для визначення категорій вразливості та адресної соціальної підтримки	Механізми політико-правового врегулювання Аналітико-оцінювальні механізми соціальної якості Механізми забезпечення соціальної стійкості	- Визначення вразливих категорій не лише за формальними критеріями, а за фактичними обставинами життя; - забезпечення точного і комплексного аналізу потреб громадян на основі актуальних даних - оптимізація планування та реалістичність соціальних програм на основі детального соціального портрету населення - автоматизація процесів визначення категорій вразливості, зменшення навантаження на соціальних працівників.

Продовження таблиці Г.1

		Запровадження мобільної моделі соціального обслуговування для сільських та важкодоступних територій	Стимулюючо-ресурсні механізми Механізми соціальної трансформації та підтримки змін Комунікативно-адаптаційні механізми партнерської взаємодії	- забезпечення доступу до базових соціальних послуг у 100% віддалених ОТГ; - підвищення рівня охоплення вразливих груп, які раніше не мали можливості звернутися за допомогою; - зниження соціальної ізоляції серед осіб з інвалідністю, самотніх літніх людей, постраждалих від насильства - підвищення довіри до соціальних інституцій та посилення ролі місцевих громад у наданні допомоги
Сфера освіти				
- нерівний доступ до якісної освіти, особливо у сільських і віддалених громадах; - застаріла матеріально-технічна база - відтік професійних кадрів із галузі; - відсутність системної підтримки інклюзивної освіти та адаптації навчальних програм під потреби різних категорій учнів;	- воєнні ризики у регіонах/громадах - недостатнє фінансування -невідповідність навчальних програм сучасним потребам ринку - динамічний розвиток цифрових технологій і потреба швидкої адаптації освітніх методик і ресурсів;	Розбудова комплексної інклюзивної освітньої системи: професійна підготовка, адаптація навчання, доступна інфраструктура	Механізми політико-правового врегулювання Механізми соціальної трансформації та підтримки змін Стимулюючо-ресурсні механізми Механізми забезпечення соціальної стійкості Механізми інтегрованої інституційно-організаційної взаємодії	- Збільшення кількості закладів освіти, оснащених для інклюзивного навчання, до 70% - покращення навчальних досягнень та соціальної адаптації учнів з особливими освітніми потребами на 40%; - підвищення рівня компетентності вчителів з інклюзивної методики на 85% - зниження рівня дискримінації та формування толерантного освітнього середовища

Продовження таблиці Г.1

1	2	3	4	5
- нерівномірність доступу до сучасних освітніх ресурсів і технологій; - низький рівень цифрової грамотності серед учнів, вчителів і батьків	- соціальна нерівність і обмежений доступ до освіти для вразливих категорій населення			
		Масштабування мережі освітніх центрів цифрової грамотності для дітей, батьків і вчителів у громадах із забезпеченням сталості та рівномірності доступу	Механізми інтегрованої інституційно-організаційної взаємодії Стимулюючо-ресурсні механізми Механізми соціальної трансформації та підтримки змін	- Забезпечення доступу до базових цифрових навичок для 90% учасників освітнього процесу у цільових громадах; - підвищення рівня цифрової компетентності вчителів на 40%, що покращить якість викладання; - збільшення кількості дітей та батьків, які впевнено користуються цифровими ресурсами для навчання і розвитку - зменшення цифрової нерівності між містом і селом
		Запровадження механізму грантової підтримки додаткової освіти для учнів та студентів із соціально вразливих категорій населення	Механізми соціально-орієнтованого фінансування Стимулюючо-ресурсні механізми Механізми забезпечення соціальної стійкості	- Збільшення охоплення додатковими освітніми послугами (курси, тренінги, стипендії) серед вразливих груп на 50%; - підвищення успішності та рівня завершення навчання серед отримувачів грантів на 30%;

Продовження таблиці Г.1

1	2	3	4	5
				- сприяння соціальній інтеграції та мотивації до навчання серед малозабезпечених студентів; - формування позитивних кейсів та прикладів подолання освітніх бар'єрів
		Розробка та впровадження платформи для індивідуалізованих освітніх траєкторій для учнів і студентів із адаптацією до потреб ринку праці	Аналітико-оцінювальні механізми соціальної якості Механізми інтегрованої інституційно-організаційної взаємодії Механізми соціальної трансформації та підтримки змін Комунікативно-адаптаційні механізми партнерської взаємодії	-Підвищення відповідності освітніх програм до потреб ринку праці на 60% - збільшення числа учнів, які успішно завершують навчання з чітким кар'єрним планом - підвищення рівня задоволеності учасників освітнього процесу індивідуальним підходом; - посилення взаємодії між закладами освіти, роботодавцями і службами зайнятості
Сфера охорони здоров'я				
- обмежений доступ до медичних послуг у віддалених і сільських громадах - нерівномірне навантаження на лікарів; - недостатній рівень забезпеченості медичним персоналом у громадах;	- недостатнє фінансування медичних закладів та програм; -відтік кваліфікованих медичних кадрів; - проблеми логістики;	Запровадження та масштабування мобільних цифрових медичних пунктів для доступу до якісної медичної допомоги в сільських і віддалених громадах	Механізми соціально орієнтованого фінансування Механізми соціальної трансформації та підтримки змін Механізми забезпечення соціальної стійкості Стимулюючо-ресурсні механізми	- Забезпечення базового медичного обслуговування у 100% віддалених цільових громад; - зниження кількості випадків пізнього виявлення хронічних захворювань на 25% у громадах впровадження;

Продовження таблиці Г.1

- дефіцит ліків та обладнання; - недостатній розвиток телемедицини та цифрових сервісів для віддалених пацієнтів; - застаріла інфраструктура медичних закладів, що знижує якість послуг	- недостатній розвиток медичної інфраструктури в громадах; - низька мотивація медичного персоналу; - вплив воєнних ризиків і нестабільності у регіонах; - соціально-економічні фактори, що знижують доступність медичних послуг для вразливих груп населення			- підвищення доступу до профілактичних оглядів і телемедицини для понад 50 тис. сільських жителів; - оптимізація логістики та навантаження на стаціонарні медзаклади
		Впровадження єдиного цифрового інструменту для планування медичних ресурсів та виявлення ризиків на рівні громад	Аналітико-оцінювальні механізми соціальної якості Механізми політико-правового врегулювання Механізми інтегрованої інституційно-організаційної взаємодії	- Створення актуальних профілів здоров'я у 100% громад-пілотів до кінця першого року впровадження; - діагностика ключових епідеміологічних, вікових та соціальних ризиків у громаді для цільового реагування. - покращення розподілу медичних кадрів, обладнання та препаратів відповідно до реальних потреб; - забезпечення прозорого та науково обґрунтованого планування місцевих медичних програм на основі даних цифрового інструменту
		Впровадження програми наставництва для молодих лікарів у малих громадах та сільських медичних закладах	Комунікативно-адаптаційні механізми партнерської взаємодії Механізми соціальної трансформації та підтримки змін Стимулюючо-ресурсні механізми	- Зменшення відтоку молодих спеціалістів із сільської медицини на 30% упродовж 2 років;

Закінчення таблиці Г.1

1	2	3	4	5
				- формування мережі медичних менторів із досвідчених лікарів у кожному регіоні; - підвищення якості медичних послуг у сільських амбулаторіях за рахунок безперервного професійного супроводу; - зростання престижності роботи в малих громадах серед випускників медичних ВНЗ
		Розробка та пілотування програми соціального медичного страхування для вразливих категорій населення з урахуванням принципів соціальної справедливості та прозорості	Механізми соціально орієнтованого фінансування Механізми політико-правового врегулювання Механізми забезпечення соціальної стійкості	- Охоплення медичним страхуванням не менше 80% визначених категорій (малозабезпечені, особи з інвалідністю, пенсіонери без пільг) у пілотних громадах; - виявлення та усунення прогалин у медичному забезпеченні вразливих груп на основі аналітики даних програм; - зниження фінансового навантаження на бюджети учасників програми за рахунок часткового чи повного відшкодування витрат на медичне обслуговування на 40–60%; - підвищення рівня раннього звернення за медичною допомогою серед вразливих груп; - створення моделі для подальшого масштабування на національному рівні

Додаток Д

Таблиця Д.1

Поширені міжнародні показники ефективності публічного управління в контексті соціальної концепції

№ з/п	Назва показника	Сутність та структура
1	2	3
1	Показник GRICS (Governance Research Indicator Country Snapshot)	Являє собою сукупність шести індексів, що забезпечують дослідження стану управління країною в цілому, який зафіксовано на певний момент часу та включають процеси вибору, контролю та заміни уряду країни; здатність уряду формулювати та проводити державну політику, зокрема соціальну; врівень поваги громадян та громадських об'єднань до державних інститутів, виконавчих органів публічної влади та громадян в суспільстві. До складу цього показника входять наступні індекси: право голосу і підзвітність обранців перед своїми виборцями з можливістю впливу останніх, аж до застосування процедури відкликання обраних (Voice and Accountability); політична стабільність в країні в цілому та окремих її регіонах із забезпеченням, на підставі використання законних методів, відсутності насильства і безладів (Political Stability and Absence of Violence); якість законодавства (Regulatory Quality); додержання верховенства закону та забезпечення безумовного його дотримання (Rule of Law); ефективність діяльності уряду в частині державного управління та організації роботи органів виконавчої влади, (Government Effectiveness); контроль корупції з боку органів державного управління та сприйняття корупції суспільством (Control of Corruption).
2	Показник CAF (Common Assessment Framework)	Являється загальною системою оцінки, яка була розроблена на основі широко застосовуваної, як в приватному, так і в публічному секторах, концепції управління якістю (Total Quality Management). Загальна структура повинна слугувати попередніми інструментом самооцінки ефективності управління в рамках більш загальної стратегії управління якістю; сприяти проведенню порівняльних досліджень ефективності в державному секторі; забезпечити сполучення між різними варіантами використання управління якістю. Ключовими критеріями оцінки є повнота використання зовнішніх ресурсів та партнерських відносин в країні в цілому і окремих її регіонах, а також оцінка якості управління в публічній сфері людськими ресурсами та їх потенціалом.

Закінчення таблиці Д.1

1	2	3
3	Показник WBES (The World Business Environment Survey)	Опитування, що характеризують вплив публічного управління на бізнес середовище країни у порівнянні з світовими стандартами. Індикатори цього показника дозволяють отримати порівняльну оцінку державної політики з точки зору створення бізнес-клімату, якості керування, рівня корупції, рівня якості надання державних послуг в аспекті взаємодії між бізнесом та державою.
4	Показник BEEPS (Business Environment and Enterprise Performance Survey)	Оцінка впливу публічного управління на бізнес сектор та ефективність бізнесу в країні. Індикатори цього показника дозволяють отримати порівняльну оцінку якості здійснення управління, бізнес-клімату, ринкового середовища, ступеня корупції в процесі співпраці між бізнесом та державою в країнах з перехідною економікою. Використовується разом з індексом економічної свободи (Economic Freedom Index)
5	Показник міжнародної прозорості (Transparency International)	Визначає рівень корупції по державі в цілому, та у сфері соціального зокрема. Цей індикатор виражається через індекси рівня корупції (Corruption); стану правової захищеності (Legal); рівня економічної свободи (Economic); стану прозорості бухгалтерської звітності (Accounting); ступеня нормативної урегульованості процесів взаємодії влади з бізнесом і суспільством в цілому (Regulatory).

Джерело: складено автором на основі [188].

Додаток Е

Список опублікованих праць за темою дисертації

Монографії

1. Україна - Польща - Європейський Союз. З досліджень системної трансформації на рубежі XX і XXI ст. : колективна монографія під ред. Генріха Стронського, Януша Голоти, Ореста Красівського. Львів-Ольштин-Остролєнка, 2014. 574 с. URL: http://www.otn.ostroleka.pl/images/Wydawnictwa/2019/Ukraina-Polska-Unia%20Europejska.pdf. *Особистий внесок: визначено напрями адаптації європейської практики реалізації політики соціального захисту з урахуванням українських реалій*.

2. Association agreement: from partnership to cooperation (collective monograph); edited by Maryna Dei, Olha Rudenko. RS Global Sp. z O.O., Warsaw. 2018. 276 p. URL: https://monographs.rsglobal.pl/index.php/rsgl/catalog/view/2/2/7-1. *Особистий внесок: обґрунтовано публічно-управлінські підходи формування соціальної держави.*

3. Association agreement: driving integrational changes. Vol. III*:* collective monograph / edited by Dej M., Rudenko O., Lunov V. Ottawa: Accent Graphics Communications & Publishing, 2020. 352 p. URL: https://pumo.stu.cn.ua/wp-content/uploads/2023/02/2020_slovakia.pdf. *Особистий внесок: досліджено особливості реалізації регіональної політики в частині стратегічного планування соціально-економічного розвитку.*

4. Panstwo. Prawo. Bezpieczeństwo. Economia i edukacja w obliczu zagrozen XXI wieku. Seria monograficzna Nr 1 / Piędel A., Pomiankiwicz J., Zebrowski A. (red. nauk.). Wyższa Szkoła Bezpieczeństwa i Ochrony im. Marszałka Piłsudskiego w Warszawie, Wydział Zamiejscowy w Nisku.-Nisko, 2014. 235 p. *Особистий внесок: розкрито теоретико-методологічні основи*

інформаційного впливу публічних комунікацій на формування громадської думки.

5. Діяльність громадських організацій національних меншин як чинник консолідації українського суспільства : монографія / за заг. ред. д.держ.упр., доц. М. Ю. Токаря; д.держ.упр., проф. Петровського П.М.; ЛРІДУ НАДУ; НДІ політичної регіоналістики УжНУ. Львів, Ужгород: Поліграфцентр «Ліра», 2021. 374 с. URL: https://dspace.uzhnu.edu.ua/server/api/core/bitstreams/85baaa8b-e85b-495b-919f-7dd6a505ab1b/content. *Особистий внесок: обґрунтовано роль громадських організацій у наданні соціальних послуг на рівні територіальних громад.*

6. Публічне управління в Україні: проблеми та перспективи розвитку: монографія / за заг.ред. чл.-кор. НАН України, д.е.н., проф.; Загорського, д.держ.упр., проф. Петровського П.М. Львів, 2021. 256 с. URL: https://ena.lpnu.ua/items/8028ecd2-1435-429b-91fe-a43bd900302. *Особистий внесок: розкрито значення стратегічного планування як дієвого інструменту управління на регіональному/місцевому рівні.*

7. Kolosovska I. Peculiarities of communication influence on image making process. *Explicit and implicit meanings of cultural communication: monograph*. Poznan. 2015. Vol.II. Pp. 325-336. *Особистий внесок: обгрунтовано особливості соціальних чинників комунікативного впливу у публічній сфері*.

Статті, опубліковані у виданнях, проіндексованих у базах даних Web of Science Core Collection та/або Scopus

8. Andreyeva S., Bienkowska D., Krasivski O., **Kolosovska I.,** & Seryogina N. Multiculturalism as an Alternative to the Development of Western Democracy and the Problems of Global Governance. *Vision 2025: Education Excellence and Management of Innovations through Sustainable Economic Competitive Advantage*: 34th International-Business-Information-Management-Association (IBIMA) Conference (13-14 November, 2019). Madrid, Spain, 2019. Pp. 10993-11002. URL: https://ibima.org/accepted-paper/multiculturalism-as-an-alternative-to-the-development-of-western-democracy-and-the-problems-of-

global-governance/. (**Web of Science**). *Особистий внесок: висвітлено вплив соціально-культурних суперечностей та міграційних викликів у контексті розвитку цінностей, заснованих на правах людини.*

9. Kravchenko M., Kropivnytska M., **Kolosovska I.,** & Dziana H. Early Intervention Service Implementation at the Level of the United Territorial Communities in Ukraine. *Vision 2020: Sustainable Economic Development and Application of Innovation Management*: 32nd Conference of the International-Business-Information-Management-Association (IBIMA) (15-16 November 2018). Seville, Spain, 2018. Pp. 2811-2818. URL: https://ibima.org/accepted-paper/early-intervention-service-implementation-at-the-level-of-the-united-territorial-communities-in-ukraine/. **(Scopus, Web of Science).** *Особистий внесок: досліджено особливості впровадження послуг раннього втручання в Україні у контексті функціонування системи надання медико-соціальних послуг дітям з інвалідністю.*

10. Melnyk S., Shuprudko N., **Kolosovska I.,** Berest I., Pasichnyk M. Anti-crisis personnel management in the process of ensuring the economic security of the enterprise. *Business: Theory and Practice.* 2020. Vol. 21, № 1. Pp. 272-281. URL: https://journals.vilniustech.lt/index.php/BTP/issue/view/1072. **(Scopus).** *Особистий внесок: визначено зовнішні та внутрішні фактори впливу на антикризове управління у контексті формування безпекової ситуації.*

11. Kalashnyk N., Khudoba O., **Kolosovska I.,** Zayats D., Panfilova T. Public policy in the field of state-private partnership. *Ad alta-journal of interdisciplinary research.* Czech Republic. 2021. № 11(2). Special Issue: 20. Pp. 64-69. URL: https://www.magnanimitas.cz/ADALTA/110220/PDF/110220.pdf. **(Web of Science).** *Особистий внесок: розкрито особливості та функції державно-приватного партнерства як механізму забезпечення сталого розвитку*.

12. Rudenko O., Mykhailovska O., Koziura I., **Kolosovska I.**, & Kononenko I. The latest tools of public administration in the process of solving socioenvironmental problems at the level of local government. *Ad Alta: Journal of interdisciplinary research*. 2022. 12(1), XXVII. Pp. 181-187. URL:

http://www.magnanimitas.cz/12-01-xxvii. (**Web of Science).** *Особистий внесок: проаналізовано ефективність впливу державно-управлінських інструментів у вирішенні соціально-екологічних проблем на місцевому рівні.*

13. Tokar M., Shybirina S., **Kolosovska I.,** Khmarska I. Digital aspects of the Ukrainian digitalization. *Economic Affairs*. 2022. Vol. 67, No. 04s. October 2022. Pp. 755-764. URL: https://ndpublisher.in/admin/issues/EAv67n4si.pdf. **(Scopus).** *Особистий внесок: обґрунтовано роль цифровізації як складової структурних змін та трансформації ринку праці.*

14. **Kolosovska I**., Rudenko O., Sykaliuk D., Stasiuk O., Kutsii I. Conceptualization of Public Management by Realizing the Social Potential of Authority, Business, Community in the Conditions of Digitalization. *Pacific Business Review (International).* 2025. Vol. 17, Issue 12. Pp. 93-102. URL: https://www.pbr.co.in/2025/June.aspx. (**Web of Science).** *Особистий внесок: визначено напрями реалізації соціального потенціалу влади, бізнесу та громад у контексті зміни парадигми державного управління.*

15. Rudenko O., **Kolosovska I.,** Podvirna N., Zhuk O., Bilobryvka I. Social Factors of Development of Public Administration System. *Pacific Business Review (International)*. 2025. Vol. 18, Issue 1. Pp. 41-50. URL: https://www.pbr.co.in/2025/July.aspx. (**Web of Science).** *Особистий внесок: виявлено основні соціальні фактори розвитку системи державного управління та обґрунтовано заходи щодо її вдосконалення, враховуючи сучасні безпекові виклики*.

Статті в періодичних наукових фахових виданнях України

16. **Колосовська І.**, Глухова Г. Сучасні підходи до вирішення соціальними службами проблем бідності та зайнятості: досвід зарубіжних країн. *Ефективність державного управління :* збірник наукових праць ЛРІДУ НАДУ. 2009. Вип. 20. С. 95-102. *Особистий внесок: визначено напрями удосконалення функціонування соціальних служб на основі досвіду трансформації національних систем соціального захисту зарубіжних країн.*

17. Колосовська І.І. Особливості функціонування національних систем соціального захисту: європейська практика. *Ефективність державного управління :* збірник наукових праць ЛРІДУ НАДУ. 2014. Вип. 39. С. 145-151.

18. Колосовська І. І. Сучасні підходи у реформуванні соціальної політики держави як регулятора розвитку соціальної сфери. *Ефективність державного управління :* збірник наукових праць ЛРІДУ НАДУ. 2015. Вип. 43. С. 152-158.

19. Колосовська І. І. Комунікативна складова в контексті модернізації управлінських підходів і механізмів. *Ефективність державного управління :* збірник наукових праць ЛРІДУ НАДУ. 2016. Вип. 49 (4). Ч.1. С. 129-135.

20. Колосовська І. Формування ефективної моделі партнерства інститутів публічної влади та громадянського суспільства. *Ефективність державного управління :* збірник наукових праць ЛРІДУ НАДУ. 2016. Вип. 45. С. 161-166.

21. Колосовська І. І. Публічно-управлінська практика імплементації соціальних пріоритетів в Україні. *Ефективність державного управління :* збірник наукових праць ЛРІДУ НАДУ. 2017. Вип. 3 (52). Ч.1. С. 105-111.

22. Колосовська І. І. Стратегічне планування реалізації публічної політики соціального розвитку: регіональний аспект. *Актуальні проблеми державного управління*. 2018. Вип. 4 (76). С. 59-63.

23. **Колосовська І. І**., Нєма О. С. Удосконалення публічного управління у сфері соціальної роботи на регіональному рівні. *Державне управління та місцеве самоврядування :* збірник наук. праць ДРІДУ НАДУ. 2018. Вип. 4(39). С. 109-114. *Особистий внесок: запропоновано обгрунтування сучасних підходів публічно-управлінського впливу у сфері соціальної роботи у регіональному вимірі.*

24. Нєма О.С., **Колосовська І.І.** Залучення та використання міжнародної технічної допомоги в сучасних умовах розвитку України. *Ефективність державного управління: збірник наукових праць ЛРІДУ НАДУ* . 2018. Вип. 3(56). С. 61-73. *Особистий внесок: проаналізовано проєкти*

міжнародної технічної допомоги Україні як дієвий зовнішній ресурс для впровадження якісних змін у різних сферах суспільного життя.

25. Колосовська І.І Механізми здійснення публічної політики регіонального розвитку *Ефективність державного управління: Збірник наукових праць ЛРІДУ НАДУ*. 2019. Вип. 60. С.94-102.

26. Колосовська І.І. Концептуалізація феномену соціальних змін у фокусі публічно-управлінських підходів. *Держава та регіони*. 2021. № 1(71). С.154-158.

27. Колосовська І. І. Соціальні детермінанти та пріоритети розвитку публічного управління. *Держава та право*. 2021. № 2. С. 281-284.

28. Колосовська І. І. Модернізація публічно-управлінських підходів у соціальній сфері. *Ефективність державного управління: Збірник наукових праць ЛРІДУ НАДУ*. 2021. Вип. 2 (67). Ч.1. С. 67-76.

29. Кулинич М.М., **Колосовська І.І.** Взаємодія у публічній сфері: комунікативні та іміджеві аспекти. *Поліграфія і видавнича справа*. 2022. №1(83). С.119-124. *Особистий внесок: класифіковано якісні параметри громадянського суспільства у соціальній сфері, визначено напрямки оптимізації взаємодії для забезпечення балансу державних та суспільних інтересів у частині моніторингу громадянським суспільством діяльності державних інституцій.*

30. Колосовська І. І. Формування соціальної концепції публічного управління: теоретико-методологічне підґрунтя. *Проблеми сучасних трансформацій.* 2023. № 7. URL: https://reicst.com.ua/pmtl/article/view/2023-7-02-06/2023-7-02-06.

31. Колосовська І. І. Детермінуючі фактори формування соціальної концепції публічного управління. *Демократичне врядування*. 2023. Вип. 1(31). С. 108-117.

32. Колосовська І.І. Модернізація системи звернень громадян як механізму комунікативної взаємодії суб'єктів держави та суспільства. *Поліграфія та видавнича справа*. 2024. № 1(87). С. 182-188.

33. **Колосовська І.**, Зачепа А. Публічно-управлінські підходи імплементації соціально-економічних пріоритетів держави у контексті аналізу міжнародних рейтингів України. *Проблеми сучасних трансформацій.* 2024. № 11. URL: https://reicst.com.ua/pmtl/article/view/2024-11-02-03/2024-11-02-03. *Особистий внесок: обґрунтовано кореляцію між якістю державного управління, рівнем людського розвитку, інноваційністю економіки, темпами покращення соціальних стандартів; проаналізовано вплив сучасних воєнних реалій, в Україні на трансформацію соціальних установок та орієнтацій громадян.*

34. Колосовська І.І. Концептуалізація феномену ідентичності як складової національної безпеки: публічно-управлінський вимір. *Проблеми сучасних трансформацій.* 2025. №15. URL: https://doi.org/10.54929/2786-5746-2025-15-02-02

35. Колосовська І.І. Інтенсифікація публічно-управлінських механізмів у сфері надання соціальних послуг та захисту інтересів і прав дітей вразливих категорій. *Публічне адміністрування та національна безпека*. 2025. Вип. 3(56). URL: https://doi.org/10.25313/2617-572X-2025-3-10837.

36. Колосовська І. І. Публічне управління стратегічним потенціалом на регіональному рівні у контексті розвитку інноваційної екосистеми. *Наукові перспективи.* 2025. № 2(56). С. 291-300.

37. Колосовська І. І. Інтегрованість механізмів публічно-управлінського впливу у контексті формування та впровадження соціальної концепції. *Публічне управління та адміністрування в Україні*. 2025. Вип. 47. С. 101-106.

Статті, опубліковані в інших наукових виданнях

38. Колосовська І.І. Здійснення соціальної функції держави: від патерналізму до лібералізму. *Лібералізм, посткомунізм і реформи: цикл конференцій «Людвіг фон Мізес і сучасні суспільства»* : зб. наук. праць / за наук. ред. А. Ф. Колодій, М. З. Буника, І. Б. Кіянки. Львів : ЛРІДУ НАДУ, 2015. С. 130-138.

39. **Kolosovska I.**, Lys V. Features of children's rights and best interests protection in institutional care and upbringing institutions during the covid-19 pandemic. Regional aspect. *Studia Sociologica*. 2020. Tom 12. Vol. 2. Pp. 150–159. *Особистий внесок: розкрито інституційні та комунікативні аспекти публічного управління у сфері захисту прав дітей в період пандемії COVID-19*.

40. **Kolosovska I.**, Zagórski R. Transformation of the social function of the state: conceptual approaches. *Socioworld - Social Research & Behavioral Science Refereed & Reviewed Journal*. 2021. Vol. 06. Issue 04(1). Pp. 72-77. *Особистий внесок: обґрунтовано пріоритетні напрями регулюючої ролі держави в контексті управління соціальними ризиками, формування соціальної безпеки, дотримання принципу соціальної справедливості та гармонізації інтересів представників різних соціальних груп*.

Праці, які засвідчують апробацію матеріалів дисертації

41. Красівський О.Я., **Колосовська І.І.** Культура підприємництва: соціологічний аспект. *Etyka biznesu*: Materialy miedzynarodowego sympozjum / pod red. M.Pierzchalskiej, I.Palgan. Radom, 2008. Pp.69-77. *Особистий внесок: розкрито роль підприємництва з позиції суб'єктності соціально-економічних відносин.*

42. Колосовська І.І. Феномен лідерства в контексті оптимізації функціонування органів публічної влади в Україні. *Актуальні проблеми державного управління на сучасному етапі державотворення*: матеріали наук.-практ.конф. (Луцьк, 27 жовтня 2011 р.). Луцьк, 2011. С.133-135.

43. Колосовська І.І. Концептуальні підходи у площині реалізації політики соціального захисту: досвід ЄС. *Модернізація системи державного управління: теорія і практика*: матеріали науково-практичної конференції за міжнародною участю (Львів, 11 квітня 2014 р.) / за заг. ред. член-кор. НАН України В. С. Загорського, доц. А. В. Ліпенцева. Львів : ЛРІДУ НАДУ, 2014. С. 310-314.

44. Колосовська І. І. Модель сервісної держави як специфічна форма організації публічної влади. *Актуальні проблеми державного управління на*

сучасному етапі державотворення : матеріали VIII науково-практичної конференції (Луцьк, 27 листопада 2014 р.). Луцьк, 2014. С. 24-26.

45. Колосовська І. І. Підвищення дієвості соціального партнерства у сфері соціального захисту населення. *Проблеми управління соціальним і гуманітарним розвитком. Державне управління освітою: виклики часу* : матеріали науково-практичної конференції (Дніпропетровськ, листопад 2015 р.). Дніпропетровськ: ДРІДУ НАДУ, 2015. С.188-190.

46. Колосовська І.І. Інноваційні механізми у сфері надання соціальних послуг населенню. *Ukraine - UE. Modern technology, business and law*: collection of international scientific papers: in 2 parts. Part 2/ (April 19–23, 2016, SLOVAK REPUBLIC-POLAND). Chernihiv: CNUT, 2016. P. 34-36.

47. Колосовська І. І., Алімова І. Є. Сучасний стан соціального захисту внутрішньо-переміщених осіб: регіональний аспект. *Соціальна робота: становлення, перспективи, розвиток*: матеріали IV Міжнародної науково-практичної конференції (Львів, 24-25 травня 2018 р.). Львів : ЛДУБЖ, 2018. С. 285-287. *Особистий внесок: розкрито механізми соціальної підтримки та захисту внутрішньо переміщених осіб як соціально вразливої категорії.*

48. Колосовська І.І. Трансформація системи соціальної роботи в умовах децентралізації. *Проблеми управління соціальним і гуманітарним розвитком*: матеріали XII регіональної наук.-практ. конф. за міжнар. участю (Дніпро, 30 листопада 2018р.). Дніпро: ДРІДУ НАДУ, 2018. С.511-514.

49. Колосовська І.І. Оптимізація системи соціального захисту дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування. *Проблеми управління соціальним і гуманітарним розвитком*: матеріали XIII наук.-практ. конф. за міжнар. участю, присвяченої пам'яті Решетніченка А.В. (Дніпро, 29 листопада 2019 р.). Дніпро: ДРІДУ НАДУ, 2019. С. 341-344.

50. Колосовська І.І. Правові аспекти формування та реалізації програм соціально-економічного розвитку. *Правові аспекти публічного управління: теорія та практика:* матеріали XI науково-практичної конференції (Дніпро, 12 грудня 2019 р.). Дніпро: ДРІДУ НАДУ, 2019. С. 147-150.

51. Колосовська І.І., Дзяна Г. Реформування системи соціальних послуг у контексті децентралізації публічної влади. *Міжнародні та європейські стандарти місцевого самоврядування: проблеми імплементації в Україні*: матеріали Всеукраїнської науково-практичної конференції (Львів, 20 грудня 2019 р.). Львів: ЛРІДУ НАДУ, 2020. С. 224-228. *Особистий внесок: обгрунтовано сучасні підходи до реформування системи соціальних послуг в Україні.*

52. Колосовська І.І. Формування інтегрованої системи надання соціальних послуг в територіальних громадах. *Публічне управління та інновації.* Міжнародний форум : тези доповідей (Львів, 20-21 травня 2021 р.). Львів : Растр-7, 2021. С.17-21.

53. Колосовська І.І. Формування та реалізація регіональних програм соціально-економічного розвитку як пріоритет соціальної політики у поствоєнний період. П*ерспективи розвитку науки і практики публічного управління України в пост воєнний період*: матер. наук.-практ. конф. (Львів, 12 травня 2022 р.). Львів: НУ «Львівська політехніка», 2022. С.85-87.

54. Колосовська І.І. Специфіка формування соціальної концепції публічного управління в контексті сучасних викликів та реалій. *Сучасна парадигма публічного управління* : збірник тез IV Міжнародної науково-практичної конференції (Львів, 10-12 листопада 2022р.). Львів : ЛНУ імені Івана Франка, 2022. С.90-94.

55. Колосовська І.І. Соціальні вектори публічної політики у контексті викликів війни в Україні. *Розвиток публічного управління в контексті європейської інтеграції України :* матер. наук.-практ. конф. (Львів, 28 квітня 2023 р.,). Львів : НУ «Львівська політехніка», 2023. С. 16-19.

56. Колосовська І.І. Соціально-економічний розвиток як пріоритет публічної політики: аналіз рейтингових показників. *Європейська інтеграція та трансформація публічного врядування в Україні:* матер. міжн. наук.-практ. конф. (Львів, 19 квітня 2024 р.). Львів: НУ «Львівська політехніка», 2024. С.22-25.

57. Колосовська І.І. Інституціоналізація механізмів зворотного зв’язку у контексті прозорості та відкритості системи публічного управління. *Стійкість та розвиток: публічне управління та інновації*. Міжнародний форум: тези допоідей. (Львів, 5 березня 2025 р.). Львів : Національний університет «Львівська політехніка», 2025. С. 64-67.

58. Колосовська І.І. Пріоритезація соціальної концепції публічного управління у контексті індикативного регулювання соціальних процесів. *Сучасна парадигма публічного управління :* збірник тез VI Міжнародної науково-практичної конференції (14-16 листопада 2024 р.). Львів : ЛНУ імені Івана Франка, 2025. С. 479-482.

Додаток Ж

Довідки про впровадження

УКРАЇНА
ЛЬВІВСЬКА ОБЛАСНА ДЕРЖАВНА АДМІНІСТРАЦІЯ
СЛУЖБА У СПРАВАХ ДІТЕЙ
79008, м. Львів, вул. Валова, 11, тел. 235-44-56, e-mail: ssd@loda.gov.ua

від 01.09.2025 № 972/6

ДОВІДКА
про впровадження результатів дисертаційної роботи
Колосовської Ірини Ігорівни
«Механізми формування, розвитку та поширення соціальної концепції публічного управління»

Результати дисертаційної роботи використано службою у справах дітей Львівської обласної військової адміністрації у рамках реалізації завдань та напрямів «Національної стратегії реформування системи інституційного догляду та виховання дітей на 2017-2026 роки» та розробки «Регіонального плану заходів Львівської області на 2025-2026 роки з реалізації Стратегії забезпечення права кожної дитини в Україні на зростання в сімейному оточенні на 2024-2028 роки», зокрема при підготовці рекомендацій і пропозицій щодо формування та реалізації державної політики реформування системи інституційного догляду та виховання дітей на території Львівської області; забезпечення конструктивної взаємодії між місцевими органами виконавчої влади, органами місцевого самоврядування, громадськими організаціями у частині удосконалення системи медичних та соціальних послуг для дітей та сімей з дітьми; підготовці пропозицій щодо шляхів та найкращих практик забезпечення виконання завдань, визначених «Регіональним стратегічним планом дій з реформування системи інституційного догляду і виховання дітей у Львівській області на 2018-2026 роки». Окремі положення дисертації взято до уваги в частині виконання Наказу КМУ № 363-Н від 30.07.2025 р. «Про затвердження Методичних рекомендацій щодо проведення оцінювання потреб дитини-сироти та дитини, позбавленої батьківського піклування, переміщеної (евакуйованої) із закладів, які здійснюють інституційний догляд та виховання, за кордон (першочергово - дітей із будинків дитини)», зокрема щодо удосконалення механізмів оцінювання стану задоволення базових потреб і забезпечення безпеки дитини, доступності освітніх, медичних, реабілітаційних, соціальних та інших послуг для дитини та розроблення службою у справах дітей обласної державної адміністрації індивідуальних планів соціального захисту дітей та планування заходів щодо реалізації їх права на сімейне виховання.

Начальник служби у справах дітей
Львівської ОДА **Володимир ЛИС**

НАЦІОНАЛЬНЕ АГЕНТСТВО УКРАЇНИ
З ПИТАНЬ ДЕРЖАВНОЇ СЛУЖБИ

ЦЕНТР АДАПТАЦІЇ
ДЕРЖАВНОЇ СЛУЖБИ ДО СТАНДАРТІВ
ЄВРОПЕЙСЬКОГО СОЮЗУ

вул. Прорізна, 15, Київ-01, Україна 01601
тел. + 38 (044) 278-36-44; 278-36-22
E-mail: center@center.gov.ua
www.center.gov.ua

NATIONAL AGENCY OF UKRAINE
ON CIVIL SERVICE

CENTER FOR ADAPTATION
OF THE CIVIL SERVICE
TO THE STANDARDS
OF THE EUROPEAN UNION

15, Prorizna Street, 01601 Kyiv, Ukraine
tel: + 38 (044) 278-36-44; 278-36-22
E-mail: center@center.gov.ua
www.center.gov.ua

09.09.2015 № 77/0/94-15 На №_____ від_____

Довідка
про впровадження результатів дисертаційної роботи
Колосовської Ірини Ігорівни на тему «Механізми формування, розвитку та поширення соціальної концепції публічного управління»

Довідку видано Колосовській Ірині Ігорівні про те, що основні положення, висновки та рекомендації дисертаційної роботи на тему «Механізми формування, розвитку та поширення соціальної концепції публічного управління» були використані у діяльності Центру адаптації державної служби до стандартів Європейського Союзу, зокрема під час реалізації аналітичних, проєктних та навчально-методичних ініціатив у межах міжнародних інструментів інституційної розбудови.

Зокрема, результати наукового дослідження були застосовані:

- у межах проєктів Twinning — цей інструмент Європейського Союзу передбача інституційне співробітництво між органами публічної влади держав-членів Є та країнами-партнерами, спрямоване на передачу знань, кращих практик наближення управлінських стандартів до стандартів ЄС. У межах України цей інструмент використовується як засіб підвищення спроможності публічної адміністрації та інтеграції з європейськими нормами. Відповідно, дисертаційні напрацювання стали основою для формування рекомендацій щодо модернізації системи соціального обслуговування, підвищення якості надання соціальних, освітніх та медичних послуг із дотриманням європейських стандартів, а також оптимізації управлінських механізмів.
- у межах заходів TAIEX — цей інструмент надає короткострокову технічну допомогу (експертні місії, навчальні візити, семінари) з метою наближення законодавства, процедур і практик до норм ЄС. В Україні TAIEX підтриму органи публічної влади у вирішенні актуальних завдань євроінтеграці підвищенні спроможності державної служби та структур управління.

контексті соціальної сфери положення дисертації застосовувалися для розробки пропозицій із запровадження соціально-орієнтованих підходів у публічном управлінні, з акцентами на інклюзивність, соціальну справедливість підзвітність громадянам, а також на адаптацію найкращих практик ЄС у соціальному, освітньому та медичному забезпеченні.

- у межах співпраці з програмою SIGMA — дана програма спрямована на підтримку реформ публічного управління в державах-партнерах ЄС, зокрема на визначення критеріїв якості управлінських процесів, оцінку та вдосконалення систем надання соціальних послуг, а також підвищення адресності та ефективності цих систем. У цьому контексті результати дисертації використовувалися при розробленні моделей чи критеріїв оцінки: якості управління, відповідності європейським нормам, соціальної адресності послуг, вдосконалення адміністративних процесів соціальної сфери.

Високий теоретико-методологічний рівень, обґрунтованість наукових положень практична спрямованість результатів дослідження Колосовської Ірини Ігорівни свідчат про їх значний науковий і прикладний потенціал, що знайшов своє підтвердження практичній діяльності Центру адаптації державної служби до стандартів Європейського Союзу.

Директор, кандидат наук з державного управління, доцент **Марина КАНАВЕЦЬ**

ЛЬВІВСЬКА ОБЛАСНА ДЕРЖАВНА АДМІНІСТРАЦІЯ
ЛЬВІВСЬКИЙ ОБЛАСНИЙ ЦЕНТР СОЦІАЛЬНИХ СЛУЖБ
79000, Україна, м.Львів, вул.Скорини,17, тел.261-09-37, 261-09-42 E-mail: locssm@ukr.net

від 12.09.2025р. № 440

ДОВІДКА
про впровадження результатів дисертаційної роботи
Колосовської Ірини Ігорівни
на тему: «Механізми формування, розвитку та поширення соціальної концепції публічного управління»

Результати дисертаційної роботи впроваджені у практичну діяльність Львівського обласного центру соціальних служб у формі організаційно-методичної підтримки територіальних громад Львівщини, використано при розробці оновленого Положення про Комунальну установу "Центр надання соціальних послуг" Ходорівської міської ради Львівської області, зокрема в частині здійснення методичного супроводу розробки положень, механізмів персоналізації соціальної допомоги через індивідуалізовані плани підтримки та соціальні контракти, цифровізації обліку потреб і доступності соціальних послуг у сільських громадах. Рекомендаційні положення, запропоновані у дисертаційній роботі щодо впровадження мобільної моделі соціального обслуговування у важкодоступних територіях, використані для удосконалення механізмів виїзної форми надання соціальних послуг як ефективної практики, що відповідає принципу доступності та інклюзивності, сприяє зменшенню соціальної ізоляції вразливих категорій населення, оптимізує міжсекторну взаємодію з освітніми, медичними та громадськими інституціями на рівні громад.

Директор
Львівського обласного центру
соціальних служб ,
к. держ. упр., доцент **Ярослав БОРДІЯН**

РАДА

НАРОДНИЙ ДЕПУТАТ УКРАЇНИ

вул. М. Грушевського, 5, м. Київ, 01008, www.rada.gov.ua

17.10.2025 року № 238/1414

За місцем вимоги

ДОВІДКА
про впровадження результатів дисертаційної роботи
Колосовської Ірини Ігорівни на тему:
«Механізми формування, розвитку та поширення соціальної концепції публічного управління»

Результати дисертаційної роботи «Механізми формування, розвитку та поширення соціальної концепції публічного управління» впроваджено у депутатську та законотворчу діяльність.

У процесі діяльності використано: аналітичні підходи до оцінювання ефективності соціальних механізмів у публічному управлінні, розроблені у дисертаційній роботі; методичні рекомендації щодо інтеграції соціальної концепції у систему прийняття управлінських рішень органів державної влади та місцевого самоврядування; практичні моделі взаємодії органів публічної влади з інститутами громадянського суспільства, що сприяють посиленню соціальної відповідальності державних службовців; схему оцінювання рівня соціальної стійкості управлінських процесів, запропоновану у роботі Колосовської І. І.

Застосування результатів дослідження дозволило підвищити соціальну орієнтованість управлінських рішень; удосконалити взаємодію органів влади з громадськими організаціями; сформувати науково обґрунтовані засади впровадження соціальних концепцій у стратегії розвитку громади / регіону; покращити якість моніторингу соціально-економічних програм.

Народний депутат України,
Перший заступник голови
Комітету ВРУ з питань гуманітарної
та інформаційної політики,
Професор Ірина КОНСТАНКЕВИЧ

(посв. № 238)

ПРЕДСТАВНИК
Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини
вул. Інститутська, 21/8, м. Київ, 01008, тел. (044) 298-70-33, E-mail: hotline@ombudsman.gov.ua

ДОВІДКА
ПРО ВПРОВАДЖЕННЯ РЕЗУЛЬТАТІВ ДИСЕРТАЦІЙНОГО ДОСЛІДЖЕННЯ КОЛОСОВСЬКОЇ ІРИНИ ІГОРІВНИ
на тему: «МЕХАНІЗМИ ФОРМУВАННЯ, РОЗВИТКУ ТА ПОШИРЕННЯ СОЦІАЛЬНОЇ КОНЦЕПЦІЇ ПУБЛІЧНОГО УПРАВЛІННЯ»

Результати дисертаційного дослідження, присвяченого обґрунтуванню механізмів формування, розвитку та поширення соціальної концепції публічного управління, використано у практичній діяльності Представника Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини у Рівненській області, зокрема, в частині оптимізації підходів до взаємодії та налагодження конструктивної комунікації з органами місцевого самоврядування, територіальними громадами та соціальними службами у сфері захисту прав соціально вразливих груп населення (дітей, осіб з інвалідністю, внутрішньо переміщених осіб) шляхом застосування розроблених у дисертації механізмів інтегрованої інституційно-організаційної взаємодії та комунікативно-адаптаційних механізмів партнерської взаємодії, спрямованих на оперативне реагування на новітні виклики і загрози, пов'язані із воєнним станом в Україні; удосконалення методики моніторингових візитів до закладів освіти, соціального захисту, людей похилого віку та людей з інвалідністю з урахуванням соціальних індикаторів якості життя та доступності послуг; розробки та реалізації просвітницьких заходів (тренінгів, круглих столів, вебінарів) на тему соціальних прав і механізмів їх захисту. Практичне упровадження положень дисертаційної роботи сприяє підвищенню ефективності міжсекторальної координації у реагуванні на порушення соціальних прав, інтеграції принципів соціальної справедливості та недискримінації в діяльність інституцій публічної влади, зокрема органів, що здійснюють контроль за дотриманням прав людини.

Представник Уповноваженого
у Рівненській області **Олександр КОРНІЙЧУК**

UA
Секретаріат Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини
№17000.2/25/53 від 28.10.2025
КЕП: КОРНІЙЧУК О. В. 28.10.2025 17:04
5E984D5261482F781040010000718681D01706C08A06

НАЦІОНАЛЬНЕ АГЕНТСТВО УКРАЇНИ
З ПИТАНЬ ДЕРЖАВНОЇ СЛУЖБИ
ВИЩА ШКОЛА ПУБЛІЧНОГО УПРАВЛІННЯ

вул. Миколи Шепелєва, 3А, м. Київ, 03061 тел.: (044) 357-50-01
e-mail: info@hs.gov.ua, сайт: https://hs.gov.ua
Ідентифікаційний код юридичної особи 31115684

від 06.11. 2025 р. № 0824/4402-25 на № _____ від _____ 20__ р.

ДОВІДКА
про впровадження результатів дисертаційної роботи
Колосовської Ірини Ігорівни
на тему «Механізми формування, розвитку та поширення соціальної концепції публічного управління»

Даним засвідчуємо, що основні положення, висновки та рекомендації дисертаційної роботи Колосовської Ірини Ігорівни на тему «Механізми формування, розвитку та поширення соціальної концепції публічного управління» були впроваджені в діяльності Вищої школи публічного управління, зокрема при підготовці загальних короткострокових програм підвищення кваліфікації державних службовців та посадових осіб місцевого самоврядування:

«Адміністрування та надання публічних послуг: комунікація та інклюзивні підходи», де авторкою було запропоновано сучасні підходи до оцінки якості адміністративних послуг з акцентом на такі критерії, як соціальна доступність, інклюзивність, ефективна комунікація з громадянами, включаючи вразливі групи населення; виокремлено соціальні показники, що відповідають принципам людиноцентризму, соціальної справедливості та інклюзії у публічному управлінні;

«Детінізація доходів у сфері зайнятості населення», де авторкою було здійснено оцінку соціальних ризиків тіньової зайнятості на ринку праці та імовірних наслідків для соціального захисту й пенсійних систем, особливо в контексті війни (зменшення надходжень, зростання соціальної вразливості);

«Забезпечення потреб громадян, доступ до соціальних послуг», де авторкою було розкрито особливості впровадження соціальної концепції публічного управління в контексті дотримання прав людини, соціальної справедливості та рівності; запропоновано адаптивні механізми, спрямовані на виявлення потреб населення та формування політики реагування на соціальні виклики; актуалізовано важливість створення єдиного реєстру життєвих обставин населення для визначення категорій вразливості та адресної

та оперативного реагування на зміни у соціальному статусі особи), впровадження моделей мобільних соціальних послуг. В рамках даної програми було запропоновано п'ять цільових вимірів детермінант соціальної концепції публічного управління – соціальна врівноваженість, соціальна відповідальність, соціальний капітал, соціальна безпека, соціальна якість, що забезпечує можливість комплексного моніторингу, оцінювання та коригування соціальної політики шляхом конкретизації вимірюваних соціальних показників та індикаторів.

Адаптовано зміст і формат навчальних програм до нових соціальних викликів реальності. Особливу увагу приділено інтеграції кризового та стратегічного управління у соціальній сфері, впровадженню новітніх управлінських механізмів та підходів, які відповідають викликам воєнного і післявоєнного часу, адаптивності системи публічного управління у регулюванні соціальних процесів, сфокусованості на потребах вразливих груп, впровадженню цифрових інструментів соціального адміністрування.

Директор **Юлія ЛИХАЧ**

ЛЬВІВСЬКА ОБЛАСНА ДЕРЖАВНА АДМІНІСТРАЦІЯ
ДЕПАРТАМЕНТ ОСВІТИ І НАУКИ

Код ЄДРПОУ: 38557639, вул. Просвіти, 4а, м. Львів, 79008, тел./факс (032)261-63-54,
електронна пошта: donloda@ukr.net, вебсторінка: https://osvita.loda.gov.ua.

03. 11. 2025 р. № 03-01/10/2738
На № _____

ДОВІДКА
про впровадження результатів дисертаційної роботи
Колосовської Ірини Ігорівни на тему:
«Механізми формування, розвитку та поширення соціальної концепції публічного управління»

Практичне втілення ключових положень та висновків дисертаційної роботи стосується реалізації низки напрямів діяльності департаменту освіти і науки Львівської обласної державної адміністрації у межах виконання Національної стратегії розвитку інклюзивного навчання на період до 2029 року та Стратегії розвитку освіти Львівщини на період до 2027 року, зокрема, в частині напрацювання стратегічних підходів до розбудови комплексної інклюзивної освітньої системи (підвищення адаптованості освітніх послуг з урахуванням діагностики актуальних запитів та потреб в різних громадах області; удосконалення механізму моніторингу якості надання інклюзивних освітніх послуг з метою оцінювання ефективності впроваджених ініціатив та внесення необхідних коректив); індивідуалізації освітнього процесу (шляхом впровадження гнучких індивідуальних освітніх траєкторій, які відповідають особистим потребам здобувачів освіти та враховують соціальні, економічні та культурні чинники їхнього розвитку); інтеграції з ринком праці (в частині оптимізації інституційної співпраці між закладами освіти та роботодавцями з метою забезпечення відповідності освітніх програм сучасним вимогам ринку праці); впровадження цифрових технологій в освітній процес (через створення онлайн-платформ для моніторингу та коригування освітніх траєкторій).

Взято до уваги та використання представлені у дисертаційній роботі практичні рекомендації щодо запровадження механізму грантової підтримки додаткової освіти для учнів та студентів із соціально вразливих категорій населення та масштабування мережі освітніх центрів цифрової грамотності для дітей, батьків і вчителів у громадах із забезпеченням сталості та рівномірності доступу, що становлять вагому прикладну цінність у контексті їхнього впровадження.

Директор **Олег ПАСКА**

ЛЬВІВСЬКА ОБЛАСНА ДЕРЖАВНА АДМІНІСТРАЦІЯ
ДЕПАРТАМЕНТ ОХОРОНИ ЗДОРОВ'Я

вул. Коновальця, 3, м. Львів, 79005 тел. (032) 276 45 92, тел./факс (032) 275 60 37,
e-mail: doz@loda.gov.ua, web: https://loda.gov.ua
Код ЄДРПОУ 02013047

04.11.2025 №22-4876/0/3-25 на № _____ від _____

ДОВІДКА
про впровадження результатів дисертаційної роботи
Колосовської Ірини Ігорівни
«Механізми формування, розвитку та поширення соціальної концепції публічного управління»

У процесі реалізації соціально орієнтованих напрямів діяльності Департаменту охорони здоров'я Львівської обласної військової адміністрації здійснено практичне впровадження рекомендаційних положень дисертаційної роботи, зокрема в частині запровадження та масштабування мобільних цифрових медичних пунктів для доступу до якісної медичної допомоги в сільських і віддалених громадах; оптимізації використання цифрових інструментів для планування медичних ресурсів, виявлення ризиків на рівні територіальних громад у рамках виконання «Операційного плану реалізації Стратегії розбудови телемедицини в Україні» та електронних сервісів для підвищення зручності та доступності медичних послуг у межах виконання вимог постанови Кабінету Міністрів України № 351 «Деякі питання забезпечення функціонування електронної системи охорони здоров'я в умовах воєнного стану»; посилення соціального партнерства та міжсекторальної взаємодії шляхом створення робочих груп для узгодження дій у сфері психосоціальної підтримки населення у рамках реалізації Комплексної програми охорони психічного здоров'я на 2023–2026 роки».

Імплементація практико-орієнтованих положень дисертаційної роботи, зосередженої на механізмах формування, розвитку та поширення соціально орієнтованої концепції публічного управління, сприяє підвищенню якості, доступності та інклюзивності медичних послуг для жителів Львівщини шляхом дотримання принципів соціальної справедливості, впровадження цифрових інструментів в управлінські процеси та формування відкритої й орієнтованої на сучасні виклики і потреби системи охорони здоров'я.

Т.в.о. директор департаменту **Вікторія МОЙСЕЙ**

ДЕРЖАВНИЙ ЦЕНТР ЗАЙНЯТОСТІ
ЛЬВІВСЬКИЙ ОБЛАСНИЙ ЦЕНТР ЗАЙНЯТОСТІ
вул.Бортницького 11а, м.Львів, 79033, тел/факс (032)226-78-71,
E-mail: lozcz@lozcz.gov.ua Web:https://lviv.dcz.gov.ua/Код ЄДРПОУ 03491180

04.11.2025 № 13.1-4220/25 На № _____ від _____

ДОВІДКА

Видана **КОЛОСОВСЬКІЙ Ірині Ігорівні**, професору кафедри «Медійних технологій, інформаційної та книжкової справи» Інституту поліграфії та медійних технологій НУ «Львівська політехніка»

Про впровадження результатів дисертаційної роботи на тему: «Механізми формування, розвитку та поширення соціальної концепції публічного управління» на базисі Львівського обласного центру зайнятості.

Результати дисертаційного дослідження використані в діяльності Львівського обласного центру зайнятості у межах реалізації державної політики та програм сприяння зайнятості населення на території Львівщини. Зокрема, адаптовано запропоновані конкретні напрями і механізми удосконалення системи надання освітніх ваучерів у сфері зайнятості у частині розширення можливостей вільного вибору програм професійного навчання з метою підвищення ефективності професійної підготовки, перекваліфікації та підвищення кваліфікації громадян (у рамках виконання Постанови Кабінету Міністрів №477 «Про внесення змін щодо професійного навчання деяких категорій осіб до деяких постанов Кабінету Міністрів України» від 21.04.2025р.); механізми підтримки молоді у здобутті першого робочого місця через компенсацію роботодавцям витрат, менторське супроводження працевлаштованих осіб.

У межах впровадження результатів дисертаційної роботи взято до уваги та реалізації обґрунтовану концепцію трансформації центрів зайнятості у кар'єрні хаби, орієнтовані на надання профорієнтаційних, супровідних, менторських і бізнес-консультаційних послуг відповідно до сучасних тенденцій публічного управління, що підтверджується звітними матеріалами Львівського обласного центру зайнятості та планами подальшого розширення цієї моделі у філіях.

Директор Василь БАРИЛЮК

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ

НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ «ЧЕРНІГІВСЬКА ПОЛІТЕХНІКА»

вул. Шевченка, 95, Чернігів, 14030, Україна

тел. +38(0462) 665-103;
факс: +38(0462) 665-105
E-mail: cstu@stu.cn.ua
www.stu.cn.ua
Код ЄДРПОУ 05460798

MINISTRY OF EDUCATION AND SCIENCE OF UKRAINE

CHERNIHIV POLYTECHNIC NATIONAL UNIVERSITY

95, Shevchenko str., Chernihiv, 14030, Ukraine

03.11.2025 № 202/08-2792/вх

На № _____ від _____

Довідка

про впровадження результатів дисертаційної роботи Колосовської Ірини Ігорівни на тему «Механізми формування, розвитку та поширення соціальної концепції публічного управління»

Окремі теоретичні та науково-методичні положення дисертаційної роботи Колосовської Ірини Ігорівни на тему «Механізми формування, розвитку та поширення соціальної концепції публічного управління» було впроваджено в навчальний процес Національного університету «Чернігівська політехніка», зокрема при підготовці навчальних матеріалів для викладання дисциплін: «Інституціональні засади публічного управління та адміністрування», «Публічна політика», «Сучасні проблеми розвитку України», «Права людини і європейські цінності в сучасному публічному управлінні» для ОНП «Публічне управління та адміністрування» третього (освітньо-наукового) рівня вищої освіти за спеціальністю 281 «Публічне управління та адміністрування» галузі знань 28 «Публічне управління та адміністрування».

Наукові розробки Колосовської І.І. були використані в процесів виконання науково-дослідних робіт Національного університету «Чернігівська політехніка» за темами: «Європейський досвід інноваційного розвитку системи публічного управління для забезпечення суспільної стабільності України» (№ 0120U104277), де автором визначені прогалини нормативно-правового забезпечення публічного управління в соціальному аспекті, що спричиняє суперечливість окремих аспектів його змісту, та надано рекомендації щодо підвищення результативності провадження державної соціальної політики та усунення окремих законодавчих коллізій процесів соціального забезпечення та захисту громадян; «Механізми державного управління регіональним розвитком в умовах переформатування владних відносин» (№ 0120U105292), де автором запропоновано критерії усунення регіональних дисбалансів й зменшення розриву між індикаторами ступеня соціального благополуччя і якості життя населення; «Публічне управління та децентралізація влади» (№ 0120U101815), де автором визначено напрями реформування системи надання соціальних послуг.

Ректор Олег НОВОМЛИНЕЦЬ

Система управління якістю сертифікована за ДСТУ ISO 9001:2015 (ISO 9001:2015, IDT)

The quality management system is certified according to the ISO 9001:2015